Briefwisseling. Deel 2: 1634-1639

Constantijn Huygens

editie J.A. Worp

bron
Constantijn Huygens, *Briefwisseling. Deel 2: 1634-1639* (ed. J.A. Worp). Martinus Nijhoff, Den Haag 1913

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/huyg001jawo04_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

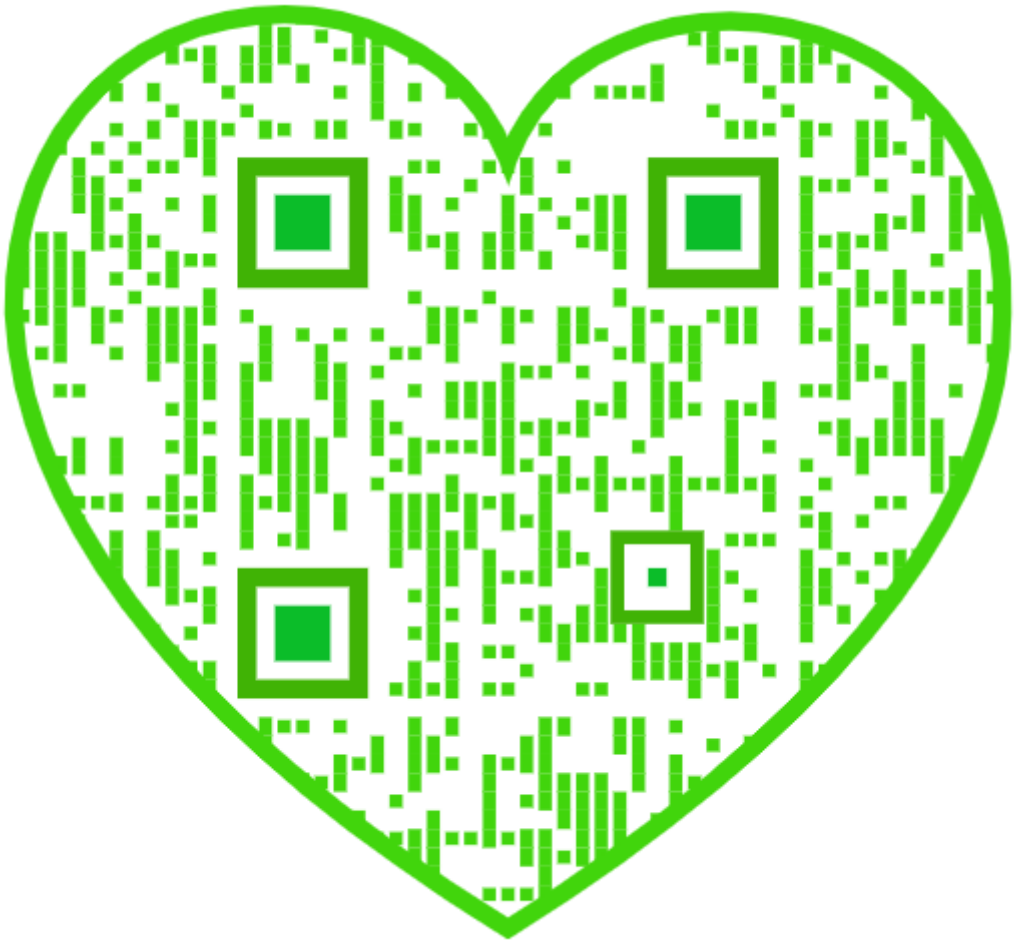

Het leven van Constantijn Huygens[1)]. 1635-1639.

Hoofdstuk V.

Al nam ook in de 17de eeuw in beschaafde en geletterde kringen het Latijn niet meer, zooals vroeger, de eerste plaats in - men las ook Fransch, Italiaansch, Spaansch en somtijds Engelsch, nu al zoovele meesterwerken in die talen voor ieder toegankelijk waren - aan de universiteiten was het nog oppermachtig. Professoren van grooten naam, doorkneed in de kennis van Oostersche en classieke talen, konden geen Fransch lezen en vonden hun moedertaal te barbaarsch om er een brief in te schrijven. Niet alleen gaf men college en schreef zijne wetenschappelijke werken in het Latijn - die gewoonte heeft nog een paar eeuwen bestaan - men wisselde ook brieven en maakte verzen in dezelfde taal. Het is zelfs onmogelijk zich een juist beeld van onze zeventiende-eeuwsche maatschappij en van onze letterkunde te vormen, wanneer men den grooten invloed van het Latijn in dien tijd buiten rekening laat.

Voor Nederlandsche geleerden was het een groot voorrecht, dat hunne werken toegankelijk werden voor al hunne vakgenooten in de beschaafde wereld, nu zij in eene internationale taal waren geschreven; een voorrecht, dat wij in onzen tijd missen. En de dichters konden roem inoogsten ver buiten de grenzen van hun kleine vaderland. Er zijn door Nederlanders buitengewoon veel Latijnsche verzen geschreven. Bijna ieder philoloog van naam in de Zeven Provinciën was tevens Latijnsch dichter; men denke slechts aan Grotius, de beide Hein siussen, Barlaeus en Broekhuizen. En al heeft niet ieder van hen groote bundels verzen nagelaten, toch maakte bijna elk hoogleeraar in de classieke talen zoo nu en dan Latijnsche verzen, terwijl velen, niet van het vak, hen daarin navolgden; de rechtsgeleerde Rochus van den Honert b.v. heeft een paar Latijnsche drama's geschreven.

Niet alleen kon men buiten 's lands roem inoogsten door het dichten van Latijnsche verzen, maar men was ook in de gelegenheid dingen te zeggen, die een deftig man niet geschikt vond voor de ooren van het ‘profanum vulgus’, en elkander op de vermakelijkste wijze te plagen. Zoo deden o.a. Grotius en

1) Vervolg van dl. I, blz. LV.

Heinsius in hunne jonge jaren[1] en zoo deden vele anderen. Ook Huygens, die van jongs af veel in het Latijn heeft gedicht en, in weerwil van al zijne drukke bezigheden, daarmede steeds is voortgegaan, heeft in menig vers zijn levenslust en zijn geest den teugel gevierd.

Vooral vriend Van Baerle werd meermalen duchtig door hem geplaagd. In den zomer van 1634 werd Maastricht door den vijand belegerd; Frederik Hendrik sloeg nu het beleg voor Breda; de Spanjaarden braken toen het beleg van Maastricht op en de Prins trok weg van Breda. Barlaeus had daarop een gedicht geschreven[2], waarin de woorden *fugit*, *horret uterque* voorkomen, en wordt daarover in de maling genomen in Huygens' versjes *In Barlaei lapsum*[3] en *In eundem receptui canentem*[4], terwijl hij zich verdedigde met het vers, *Super ficto lapsu .... responsio*[5]. - Barlaeus heeft een brief geschreven vol comisch scepticisme; Huygens antwoordt met het vers *Sexto Empirico Barlaeo*[6] en de ander verdedigt zich op dezelfde wijze met *Constantino Hugenio sectae Pyrrhoniorum novo candidato*[7]. Zoo was er telkens een poëtische strijd tusschen de beide geestige mannen, b.v. naar aanleiding van een portret, dat Huygens van Anna Maria Schurman had gekregen[8], of van een ballet, dat aan het Fransche hof was gedanst, of van een twist, waarin ook Rochus van den Honert werd betrokken[9].

Vele gedichten heeft Huygens in 1635 niet geschreven; de belangrijkste zijn wel die op den brand, die in het begin van het jaar op het Binnenhof had gewoed[10].

Den 18^{den} Mei verliet Huygens in het gevolg van den Prins den Haag, om deel te nemen aan den veldtocht, die dit jaar op grootsche wijze was voorbereid. Want Lodewijk XIII had Spanje den oorlog verklaard en een Fransch leger onder bevel van de maarschalken de Châtillon en de Brezé vereenigde zich met dat der Staten in de buurt van Luik, om onder het opperbevel van Frederik Hendrik samen te opereeren. De stad Tienen werd ingenomen en, door een toeval, geheel tegen de bedoeling van den Prins, geplunderd en in brand gestoken, wat ééne der redenen werd, dat de veldtocht is mislukt. Niemand toch in de Zuidelijke Nederlanden geloofde nu meer aan de verzekering der aanvallende partij, dat men gekomen was, om hen te bevrijden van het Spaansche juk. Het vereenigde leger trok Leuven voorbij en de voorhoede kwam voor de poorten van Brussel, maar gebrek en ziekte in het Fransche leger deden de maarschalken verlangen naar den terugtocht. Nu werd het beleg voor Leuven geslagen - Huygens richtte toen een versje aan zijn vriend Puteanus[11] - en de stad zou zeker gevallen zijn, wanneer niet de Franschen het beleg hadden willen opbreken. Zoo trok men dan terug naar Limburg, terwijl de vijand Diest, dat bij den opmarsch genomen was, heroverde. En nu kwam op 28 Juli in de legerplaats bij Venlo

1) Zie dl. I, No. 95.
2) Zie *Poem.*, II, blz. 460.
3) Vgl. *Gedichten*, II, blz. 293.
4) T.a.p., blz. 296.
5) Vgl. *Epist.*, blz. 546.
6) Vgl. *Gedichten*, II, blz. 302.
7) T.a.p., blz. 303.
8) T.a.p., blz. 304-309.
9) T.a p., blz. 316-320.
10) T.a.p., blz. 310-315.
11) Nl. *Quasi ad Puteanum*, *ut sibi Musisque consulat*, *exercitibus Lovanium adgredientibus* (t.a.p., blz. 320).

het bericht, dat het sterke Schenkenschans bij verrassing door den vijand was genomen. Denzelfden nacht nog trok de Prins met eene kleine afdeeling van het leger noordwaarts en spoedig werd het fort ingesloten, terwijl het hoofdkwartier te Panderen werd gevestigd. Een Spaansch leger, versterkt door keizerlijke troepen onder Piccolomini, naderde intusschen en nam verschillende plaatsen dicht bij Schenkenschans in. Toen dit leger door ziekte gedwongen werd terug te keeren, vertrok ook de Prins, en Huygens kwam eerst den 20sten December met hem in den Haag terug, terwijl graaf Willem van Nassau met eenige troepen achterbleef om Schenkenschans te heroveren, wat 30 April 1636 plaats had. In October en in December had Huygens' vrouw hem in het leger een bezoek gebracht.

De ongelukkige veldtocht van 1635 maakte, dat Huygens maanden lang kon uitrusten van de vermoeienis, de ontbering en het harde werk, dat het kampleven met zich brengt. Het leger toch trok eerst in het laatst van Augustus 1636 te velde en de secretaris van den Prins kon zich wijden aan zijn gezin en zijne vrienden. Den 14^{en} Juli reisde hij met zijne vrouw naar Amsterdam, om een huwelijk in de familie Van Baerle bij te wonen, en vijf dagen later zeilden beiden met Barlaeus, Vossius, Wicquefort, Baeck en nog een paar anderen naar Muiden, waar een bezoek aan Hooft en zijne vrouw werd gebracht. Het tochtje was heel aardig geweest, maar tegen den avond begon het te stormen en Vossius, Barlaeus en Wicquefort wilden de overige gasten niet vergezellen op den terugtocht over de Zuiderzee. Daarover viel Huygens Van Baerle aan; de Amsterdamsche professor verdedigde zich en nu werd er tusschen beiden eene serie van Latijnsche verzen gewisseld, binnen weinige dagen geschreven. Vergeef het, Flaccus, dicht Huygens, dat aan Hollandsche dichters niet de macht gegeven is om alles te wagen. Barlaeus beantwoordde den aanval in een gedicht, dat op enkele woorden na gelijk is aan dat van den aanvaller. Vanwaar die plotselinge watervrees bij vochtige dichters, vraagt Huygens; ik heb gehoor gegeven aan het verzoek van mijn gastheer en gastvrouw; als ik gevreesd heb, deed ik hun daarmede een genoegen, antwoordt Van Baerle. Gij hadt meer op met wijn dan met water; uw geminacht boek, o Selden! heeft succes; een Hollander zwemt liever in de gesloten dan in de open zee, schertst Huygens. Ik ben het niet alleen, die liever bij den wijn bleef en voor de golven vreesde; werp ook Vossius en Wicquefort uwe beschuldigingen naar het hoofd, antwoordt de aangevallene. Een moedig vrijer van Tesselschade, roept Huygens uit, de pen en de wijnflesch zijn zijne wapenen; als hij water ziet, schrikt hij; hij durft het niet eens drinken. Ik heb niet zooals gij de goden getrotseerd, antwoordt de professor, en ben dus een godvruchtig man; bovendien is het water voor de visschen. Het is beter zich in zijne daden door godsvrucht te laten leiden dan door het blinde toeval. Gij zijt een voorzichtig wijsgeer, meent Huygens; zelfs eene vrouw heeft de reis durven doen. Maar de wijsheid is eene goede geleidster voor de Muzen, die meisjes zijn. Waag gij u op de golven, zegt de aangevallene, wij blijven aan den oever. Er is eene zee naar Icarus genoemd en ook aan anderen is eene dergelijke eer te beurt gevallen. Sommige menschen willen sterven voor den roem, maar zulk een slecht voorbeeld wil ik niet volgen. Nu treedt ook Susanna van Baerle, Huygens' vrouw, in het strijdperk en spreekt als haar oordeel uit, dat mannen en vrouwen thans in de wereld van

rol moeten verwisselen, en haar echtgenoot meent: gij hebt Jupiter verzoend; nu blijft voor u de moeilijker taak het Juno te doen. Daartoe wendt de professor in vijf verzen pogingen aan. Gij durft meer, Barlaea, dan mannen, gij hebt meer op het spel gezet en bezit, mannelijke moeder, meer moed dan ik. De natuur dwaalde; toen zij u schiep, bedoelde zij mij. Bestijg gij den katheder, en geef mij vrouwenkleeren. Gij vreest het water niet, want gij zijt eene afstammelinge van Venus, die uit de golven geboren is. Maar mij heeft Prometheus uit aarde gemaakt en daarom geef ik aan de aarde de voorkeur. Doe gij nu al uw best, roept hij Huygens toe, om mij met Juno te verzoenen, want dat kunt gij alleen. Dan spreekt Susanna Barlaeus tot Caspar Barlaea: doctores met een baard, Muiden is getuige, dat gij genoeg deedt, den Haag, dat gij genoeg spraakt. En Huygens besluit den twist met een ‘Ohe, iam satis’! Hij, de slechte dichter, heeft, terwijl de golven woedden, zijn leven gewaagd; Barlaeus, de slechte zeeman en goede dichter, heeft zich onder het razen van Bacchus aan de wijnflesch toevertrouwd; laten anderen nu beslissen, aan wien van beiden in dezen poëtischen strijd de palm der overwinning moet worden toegekend[1].

In den zomer van 1636 werden er strijdschriften tusschen Jean Louis Guez de Balzac en Daniel Heinsius gewisseld, die aan Huygens werden opgedragen. In 1632 had Heinsius zijn Latijnsch treurspel *Herodes Infanticida* uitgegeven, dat reeds in 1611 voltooid was. Balzac had het treurspel gelezen en had er vele aanmerkingen op, o.a. dat er Grieksche wraakgodinnen optreden in eene Israëlitische omgeving. Eindelijk had hij al zijne bezwaren neergelegd in een uitvoerig stuk met den titel *Discours sur une tragedie de Monsieur Heinsius*, *intitulée Herodes Infanticida. A Monsieur Huygens*[2]; deze stelde het op verzoek van Balzac aan Heinsius ter hand. De beroemde Leidsche geleerde voelde zich gekwetst door den toon van den Franschen schrijver, die in zeer beleefde woorden harde dingen zeide en wiens goede trouw hij daarom verdacht. In een zeer geleerd Latijnsch betoog trachtte hij Balzac's aanmerkingen te weerleggen en het was weer Huygens, die dit stuk aan Balzac toezond. Het was een moeilijk geval voor 's Prinsen secretaris. Waarschijnlijk voelde hij wel iets voor Balzac's argumenten, maar wilde natuurlijk zijn ouden vriend niet afvallen. Aan Balzac schrijft hij[3]: ‘souvenez-vous, que je n'ay point esté appelé à seoir comme juge de la lice, mais à tenir ferme, comme le faquin, sur qui vous rompiez voz lances de part et d'autre’. En ernstig spoort hij de beide tegenstanders tot zachtheid aan[4]. Het hielp natuurlijk niet. Balzac liet in Jan. 1636 zijn *Discours* uitgeven door Boisrobert en Heinsius' ambtgenoot, M. Zuerius Boxhorn, bezorgde de uitgave van de *Epistola*, *qua dissertationi D. Balsaci ad Herodem Infanticidam respondetur*, welke aan Huygens is opgedragen. De Fransche schrijver bedankte Huygens voor de toezending, maar brak daarna de briefwisseling af, die eerst drie jaren later hervat werd. Waarschijnlijk heeft Balzac's critiek er wel toe bijgedragen, om het Latijnsche drama hier te lande uit de mode te brengen; na Heinsius' *Herodes* is er althans geen enkel meer geschreven.

1) Vgl. *Gedichten*, III, blz. 5-14. In de *Momenta desultoria* heeft de serie van deze verzen het opsehrift *Ὑδροφοβία Barlaei*.
2) Zie I, No. 913.
3) Zie No. 1281.
4) T.a.p. en No. 1064.

De veldtocht van 1636 was zonder eenige beteekenis; het leger der Staten had door dien van het vorige jaar en door het beleg van Schenkenschans gedurende den geheelen winter te veel geleden. De Prins bepaalde zich er dus toe, om door een verblijf in Brabant den Kardinaal Infant te noodzaken een gedeelte van zijn leger uit Frankrijk terug te trekken. Huygens, die den 21sten Aug. met hem ten velde was getrokken, keerde den 5den Nov. naar den Haag terug.

Intusschen was zijn vriend Barlaeus op laaghartige wijze aangevallen, omdat hij een lofdicht geschreven had op een boek van een geleerden Israëliet[1)], en alle vrienden van den professor waren zeer vertoornd wegens den aanval. Huygens droeg hem een werkje op, dat hij tijdens zijn verblijf in het leger in enkele dagen had gedicht; het bestond uit eene reeks van gedichtjes, die op het weder betrekking hebben, en die hij *Meteorologia peripatetica* betitelde[2)]. Groote gedichten heeft hij in dit jaar niet geschreven.

In het najaar kwam Huygens meermalen in aanraking met Nicolaes van Reigersberch, daar de Prins verlangde, dat diens zwager Grotius hem rechtskundig advies zou geven met betrekking tot de Fransche goederen der Oranje's; ook in 1637 is er telkens sprake van stukken over die quaesties in de briefwisseling van Reigersberch met den grooten rechtsgeleerde[3)].

Intusschen naderde het nieuwe huis van Huygens aan het Plein zijne voltooiing. In Februari 1637 verkocht hij zijn huis in de Houtstraat. Den 13den Maart beviel zijne vrouw van eene dochter, de eerste na vier zoons, die Susanna werd gedoopt, maar den 30sten van die maand werd de moeder ernstig ziek en den 29sten April werd de zieke naar het huis van haar zwager, admiraal Van Dorp, vervoerd, wat de ziekte deed verergeren. Den 1sten Mei bracht Huygens zijne kinderen naar het nieuwe huis over, waarvan de bouw met zoovele illusies was begonnen, maar zijne vrouw heeft het niet bewoond; den 10den Mei stierf zij en zes dagen later stond hij bij het geopende graf, om den volgenden dag zijn nieuwe huis te betrekken. *Intro in novas aedes, heu! sine meâ turture*, schrijft hij dien dag in zijn Dagboek. Tien jaren was hij in een zeer gelukkigen echt met haar vereenigd geweest en thans bleef de 40-jarige man met vijf kinderen achter. Twee dagen later riep de Prins hem aan zijn werk. Intusschen moest de huishouding in het groote nieuwe huis geregeld worden en Huygens koos als hoofd daarvan zijne nicht Catharina Suerius. Zij was eene dochter van Jacob Suerius en Catharina Hoefnagel, eene zuster van Huygens' moeder, en ongeveer 40 jaren oud, toen zij den moeilijken post op zich nam, dien zij 31 jaren lang bekleed heeft; in 1680 is zij op hoogen leeftijd gestorven. Als gouverneur van de oudste jongens kwam Abraham Mirkinius, een theologisch student uit Leiden, bij Huygens aan huis.

Maar nog voordat alles geregeld was, moest hij den Prins [te velde volgen; den 7den Juli verliet hij den Haag, nam deel aan een tocht naar Zeeland en kwam den 23sten van die maand met den Prins voor Breda, om weer ééne

1) Zie No. 1492 en 1496.
2) Zie *Gedichten*, III, blz. 15-26.
3) Vgl. *Brieven van Nicolaes van Reigersberch aan Hugo de Groot*, *uitgegeven door Dr. H.C. Rogge* (in *Werken v.h. Hist. Gen*, 3de *serie*, No. 15), Amsterdam, 1901, blz. 308, 310, 329, 330, 345, 351, 365.

der roemrijkste belegeringen van zijn meester bij te wonen. Als vroeger hield hij weer bijna dagelijks de Prinses op de hoogte van alles wat er voorviel in het leger en, toen de stad den 6den October overging, maakte hij dadelijk een Latijnsch opschrift, dat later in de Groote Kerk van Breda prijkte, terwijl hij in dezelfde taal eenige verzen schreef, die op de belegering betrekking hebben[1]. Toen hij in November was teruggekeerd, schreef hij eene reeks spotdichten op Nicolaes van Reigersberch, wiens oude-jongeheerenmanieren en eigenaardig heden hij niet kon uitstaan[2].

Hoe geheel anders is de toon in zijn aandoenlijk gedicht *Cupio dissolvi*. *Op den dood van Sterre*, den 24sten Januari 1638 geschreven[3]. En in Juni maakte hij een slot aan zijn *Daghwerck*, dat onvoltooid was en onvoltooid is gebleven. Al spoedig na zijn huwelijk was hij er mee begonnen, op verzoek van zijne vrouw, en had er nu en dan aan gewerkt; nu zij hem was ontvallen, ontbrak hem de moed het gedicht af te maken. Zijne werkzaamheden waren trouwens nog in aantal toegenomen. Uit den aard der zaak had hij zelf meer toezicht te houden op zijne huishouding en de opvoeding zijner kinderen en bovendien kostte zijn ambt hem nog meer tijd dan vroeger. In December 1637 was Pieter Coenen, een ambtenaar aan de secretarie, die de administratie van de lijsten der compagnieën in de garnizoenen en ook gedurende den veldtocht te bezorgen had, gestorven en Huygens, die meende, dat die administratie veel beter en nauwkeuriger moest zijn, verzocht den Prins haar aan hem op te dragen. Zoo nam hij bij al zijne bezigheden nog een arbeid op zich, die een geheel man eischte, maar hij kon zich dan ook later er op beroemen[4], dat het hem gelukt was ‘d'esclarcir ces confusions, et de reduire les listes à une clarté, justesse et politesse telle, que j'ose dire qu'il n'y a point de grands livres de financiers, qui se gouvernent de plus belle methode et moins subjecte à erreur ou confusion’.

Waarschijnlijk is het Huygens zeer aangenaam geweest, dat de Koningin van Boheme en andere vorstelijke personen uit zijn nieuw huis toeschouwers waren van het schitterende caroussel, waarmede op 20 Februari het huwelijk van Joan Wolferd van Brederode met gravin Louise van Solms, de zuster der Prinses van Oranje, gevierd werd[5].

In het laatst van Mei verliet Huygens met den Prins den Haag en trok met het leger mee naar Vlaanderen. Het doel was om Antwerpen aan te vallen. Maar graaf Willem van Nassau, die vooruitgezonden was en den dijk van Calloo bezet had, trok den 17den Juni zonder noodzaak plotseling terug; de aftocht werd eene vlucht; 2000 man sneuvelden, waaronder Maurits, graaf Willem's zoon, en al het geschut en een groot deel van de vaartuigen, waarmede men gekomen was, viel den vijand in handen. De aanval op Antwerpen moest natuurlijk worden opgegeven en, nadat het leger weer uit de garnizoenen was aangevuld, trok de Prins in Augustus door Brabant en Gelderland naar

1) Zie *Gedichten*, III, blz. 33-36.
2) Zij dragen den titel *Hospitis nec ab hospite tuti Philippicarum decas prima* (t.a.p., blz. 37-42) en zijn vroeger nooit gedrukt.
3) Vgl. *Gedichten*, III, blz. 46.
4) Zie zijn *Memoire à Madame la Princesse Douairiere* van 3 Febr. 1647, afgedrukt bij Jorissen, *Memoires de Constantin Huygens*, blz. 57.
5) Zie *Dagboek*, blz. 31.

Geldern en sloot het stadje in. Maar ook hier vervolgde hem het ongeluk. Graaf Hendrik van Nassau, die zich bij het hoofdleger moest voegen, werd door den Kardinaal Infant aangevallen en verloor zijn geschut, dat in de klei bleef steken, terwijl vele hoofdofficieren gevangen werden genomen. Den 14^{en} October kwam Huygens in den Haag terug na den ongelukkigsten veldtocht, dien hij ooit had meegemaakt, en waarin zijn vriend kolonel Calvart zoo ernstig gewond was, dat hij enkele maanden later overleed.

Had hij uit de legerplaats bij Grave aardige versjes gericht aan zijne beide oudste jongens[1)], die al ijverig Latijn leerden van hun nieuwen gouverneur Hendrik Bruno, in December voltooide hij een nog al uitvoerig gedicht met den titel *Naeniae ἐπίμικται in morte uxoris dilectissimae*[2)].

Intusschen had Huygens zijne natuurkundige studiën niet op zijde gezet, maar zelfs in de laatste jaren eene drukke briefwisseling gevoerd met Descartes[3)]. De groote geleerde, die eene verbetering zocht voor microscopen en verrekijkers, had theoretisch den vorm gevonden van oppervlakken, welke in staat zijn evenwijdige of van één punt uitgaande lichtstralen in een enkel punt te vereenigen. De lenzen moesten volgens zulke vlakken afgeslepen worden, en Descartes had daarvoor een werktuig bedacht, nl. een beitel, die, genoodzaakt zich volgens eene hyperbool te bewegen, stalen mallen uitsneed, welke gebruikt werden om den cylindrischen rand van een rad hyperbolisch uit te hollen en telkens de juiste gedaante terug te geven. Tegen dien rand werden de lenzen, op het uiteinde van de as eener draaibank bevestigd, aangedrukt, terwijl het rad langzaam draaide en beneden in een bak met slijppoeder dompelde. Het kwam er echter op aan, dit mechanisch uit te voeren. De pogingen van een draaier waren reeds mislukt, maar Huygens zond nu ‘une hyperbole soigneusement marquée de ma main de quelques 14 poulces pour les points bruslants’ aan de draaier te Amsterdam en had goede verwachting van den uitslag[4)]. De lens kwam gereed en leek Huygens goed[5)], maar Descartes zond haar terug met eene eigenhandig geteekende hyperbool, die Huygens nu naar den draaier zond[6)]. Ook deze proef is mislukt. Huygens meent, dat de gewone draaibank niet voor dit werk geschikt is, maar men zal te Amsterdam glazen prisma's laten maken, het brekend vermogen zal worden bepaald, de jonge Van Schooten eene nauwkeurige hyperbool teekenen en Huygens zal zorgen, dat de draaier de lens nauwkeurig afwerkt[7)]. Descartes bezoekt intusschen den draaier en spreekt met hem af, dat er een houten model van de machine zal worden gemaakt. Als het klaar is, moet Huygens hem waarschuwen[8)]. Van elders blijkt, dat de pogingen niet geslaagd zijn. Wel is de machine om stalen mallen te maken vervaardigd, maar men kon met behulp dier mallen het rad niet zoo juist afwerken, dat men er eene regelmatige lens mede kon slijpen.

1) Vgl. *Gedichten*, III, blz. 112, 113.
2) T.a.p., blz. 114.
3) Zie voor het volgende, Dr. D.J. Korteweg, *Een en ander over Constantijn Huygens als beminnaar der stellige wetenschappen en zijne betrekking tot Descartes* in *Verslagen en Mededeelingen der Kon. Akad. v. Wetenschappen, Afd. Natuurk.*, 3de *reeks*, IV, 1888, blz. 264, vlgg.
4) Zie No. 1269.
5) Vgl. No. 1322.
6) Vgl. No. 1392.
7) Vgl. No. 1704.
8) Vgl. No. 1800.

Ook in andere opzichten trachtte Huygens zijn hooggeschatten vriend van nut te zijn; hij geeft hem raad bij het uitgeven van zijn *Discours de la Methode*[1], biedt aan te helpen bij het corrigeeren der drukproeven[2] en zorgt telkens voor het verzenden van geschriften en boeken, door Descartes naar Frankrijk gezonden of aan hem vandaar geadresseerd. Descartes van zijn kant voldoet aan zijn verzoek, om voor hem op drie bladzijden de grondslagen der mechanica en hunne toepassing op de vier of vijf voornaamste werktuigen uiteen te zetten[3], en Huygens dringt er op aan, dat de ander zijne denkbeelden zal uitwerken en uitgeven[4].

Nog eene andere deels wetenschappelijke, deels practische quaestie hield hem in dezen tijd bezig[5]. Galilei had zich in 1635 gewend tot de Staten-Generaal, om hun zijne uitvinding van de lengtebepaling met behulp der verduisteringen van de satellieten van Jupiter aan te bieden, en de Staten benoemden 11 Nov. 1636 Willem Jansz. Blaeu, den beroemden aardrijkskundige, Reael en Hortensius, professor in de wis- en sterrenkunde te Amsterdam, tot leden eener commissie, om Galilei's voorstel te onderzoeken. Zij vereerden Galilei wel bij voorbaat met een gouden ketting en penning, maar er bleken nog bezwaren te zijn bij de toepassing der methode en dit gaf aanleiding tot langdurige onderhandelingen. Gedurende deze wendde Elias Diodati, die voor Galilei de briefwisseling voerde, zich tot Huygens en verzocht hem om zijne medewerking en hulp[6]. Huygens was bekend met het wetenschappelijke vraagstuk en hield Diodati op de hoogte van hetgeen er hier te lande voor de zaak gedaan werd. Hij wendde zijn invloed aan bij vele gezag hebbende mannen, opdat de Staten op hunne kosten iemand naar Galilei zouden zenden, verkreeg den steun van den Prins en wist Cats te belezen, het voorstel om reisgeld aan Hortensius te verleenen in de Staten te brengen[7]. Maar de zaak is niet ten einde gebracht; twee leden der commissie, Reael en Hortensius stierven, de laatste nadat hij het geld voor zijne reis naar Italië had opgemaakt; de pogingen van Huygens, om op nieuw te beginnen, mislukten en Galilei is spoedig gestorven.

Geen dichter is misschien zoo geplaagd om lofdichten als Huygens; hij toch leefde in een ruimen kring en had een grooten naam als kunstkenner en Maecenas. Geen wonder dus, dat hij telkens werd aangeklampt voor een lofdicht op het een of ander wetenschappelijk werk. Dikwijls voldeed hij aan zulk een verzoek, zelfs van onbekenden, dikwijls ook schreef hij *motu proprio* lofdichten voor de boeken van zijne vele geleerde vrienden. Zoo bezong hij o.a. in 1639 de *Sacrarum Excercitationum ad Novum Testamentum libri* XX[8], het uitvoerige werk van Daniel Heinsius, dat aan hem was opgedragen, J. van Beverwyck's *Van de Wtnementheyt des vrouwelicken geslachts*[9], Rivet's *Vindiciae Mariae matris Domini*[10] en de *Historia obsidionis Bredae* van M. Zuerius Boxhorn[11]. Dit zijn de belangrijkste gedichten, door Huygens in het jaar 1639 geschreven.

1) Zie No. 1269.
2) Vgl. No. 1392 en 1515.
3) Vgl. No. 1707 en 1731.
4) Vgl. No. 1793.
5) Zie voor het volgende, Korteweg, t.a.p., blz. 275-278, en E.W. Moes in *Oud-Holland*, III, 1885, blz. 214, 215.
6) Zie No. 1536.
7) Vgl. No. 1789.
8) Vgl. *Gedichten*, III, blz. 119.
9) T.a.p., blz. 120, 127.
10) T.a.p., blz. 122.
11) T.a.p., blz. 123.

In het vers *Genesen van doofheid*, *tot God*[1] stortte hij zijne dankbaarheid uit, dat dit gebrek hem bespaard was. Op zeer jeugdigen leeftijd aan één oor doof geworden[2], maakte hij zich licht angstig voor 'de rest'.

In Februari zond hij het *Daghwerck*, dat hij van plan was uit te geven, aan Hooft toe, met het verzoek er zijn oordeel over te zeggen en het dan aan de Amsterdamsche vrienden ter hand te stellen[3]. Dat geschiedde; Vondel Mostart en Baeck kwamen aan huis bij Van Baerle, die ziek was, en lazen samen het uitvoerige gedicht[4]. Van Baerle en Hooft prezen het werk[5] in alle opzichten, Vondel en Mostart brachten hunne aanmerkingen op het papier[6], maar van eene uitgave van het gedicht is vooreerst niets gekomen.

De veldtocht van 1639 leverde niets merkwaardigs op; het was een heen en weer trekken naar Vlaanderen en naar de Rijnstreken. Het plan om Hulst te belegeren moest worden opgegeven, en ook Gelder bleef onaangetast. De overwinning op de Spaansche vloot bij Duins maakte echter het mislukken van den veldtocht weer goed. Huygens, die den 3^{den} Mei met den Prins uit den Haag was vertrokken, verlangde meer dan ooit naar huis[7], waar hij al spoedig na zijne terugkomst (12 Oct.) ziek werd[8].

In December kocht hij een stuk land bij Voorburg, waar hij 'een Huysken van Vertreck, in tyde van siekte ende anderssins, soude mogen timmeren ende beplanten'[9]; in de volgende jaren heeft hij die bezitting uitgebreid en er toen eene buitenplaats van gemaakt, waaraan hij den naam Hofwyck heeft gegeven.

1) T.a.p., blz. 124.
2) Vgl. *Sermones de vita propria*, II, vs. 1084, sqq.; *Cluyswerck*, vs. 447, vlgg.
3) Vgl. No. 2039.
4) Vgl. No. 2047.
5) T.a.p.
6) Die aanmerkingen zijn uitgegeven door Dr. Th. Jorissen in *Verslagen en Mededeelingen der Kon. Akad. v. Wet.*, *Afd. Letterk.*, 2de reeks, III, blz. 234, vlgg.
7) Zie het vers *E castris redux* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 126), den 28sten Sept. in het leger geschreven.
8) Vgl. *Dagboek*, blz. 34.
9) Vgl. A.D. Schinkel, *Bijdrage tot de kennis van het karakter van Constantijn Huygens*, blz. 77.

Verklaring der afkortingen en teekens.

A.B. = Bibliotheek der Amsterdamsche Universiteit.
B.M. = Britsch Museum.
H.A. = Huisarchief van H.M. de Koningin.
K.A. = Bibliotheek der Kon. Akademie, te Amsterdam.
K.B. = Kon. Bibliotheek, te 's-Gravenhage.
L.B. = Bibliotheek der Leidsche Universiteit.
R.A. = Rijksarchief, te 's Gravenhage.

Eng. = Engelsch.
Fr. = Fransch.
It. = Italiaansch.
Lat. = Latijn.
Ned. = Nederlandsch.
Sp. = Spaansch.

* Brief zelf van Huygens, in tegenstelling van minuut of kopie.

[Brieven]

961. J. Junius[1]. (H.A.)

Ik ben u zeer dankbaar voor den raad, dien gij mij gegeven hebt in de zaak van mijn zoon[2] en hoop, dat gij zult voortgaan hem uwe welwillendheid te toonen. De Nimmegen, ce 23e Juillet 1634.

Ik heb het erg druk, want alle klerken zijn afwezig.

962. Oedylya Junius[3]. (H.A.)

Mijn man heeft eindelijk tijding van onzen zoon Willem ontvangen; ik zend u den brief, om er gebruik van te maken bij Z.E. Als moeder kan ik niet nalaten mij met de zaak te bemoeien. Zeker zit er ook wel achter, dat de luitenant heel gaarne de plaats van mijn zoon zou krijgen, en ik vermoed ook, dat de hertog een pik op mijn man heeft. Geen mensch wordt tot mijn zoon toegelaten en hij schrijft, dat hij wel 100 rijksdaalders aan de armen zou willen geven, als hij zijn vader maar een half uur mocht spreken. Den 23 Yuly ano 1634.

963. Aan Jhr. Frederik van Nassau[4]. (K.A.)

Les frequentes enquestes que faict S. Ex.e de ce qui est des avancemens de voz estudes m'obligent à vous prier et exhorter fort serieusement de vouloir vous acquitter en la poursuitte d'icelles de ce que vous debvez non seulement à la consideration de vostre propre bien, mais surtout aux commandemens d'un Prince si gracieux, des bonnes graces duquel vous debvez attendre uniquement tout ce qu'il y a de bien pour vous à esperer dans ce monde. Il n'entend pas de vous retrencher les exercices du corps - c'est à M. de Benjamin à vous en regler les heures - mais son intention est que les années que vous avez maintenant propres aux leçons d'escole, y soyent joinctement employées sans aucune entremise. Et si j'y adjouste, qu'en paroissant peu soigneux des ordres qu'il a pleu à S. Ex.e de vous donner, et mesme de vous faire renouveller par ce mot, vous ne pouvez eviter son indignation, je vous prie de croire que je m'y acquitte pour vostre bien et honneur, comme doibt .... 24 Jull. 1634.

1) Zie I, blz. 206.
2) Zie I, blz. 475, 481.
3) Zij was de vrouw van Jacob Junius.
4) Kopie.
   Zie over Frederik van Nassau, I, blz. 442.

964. Aan De Vos van Steenwijck[1]. (K.A.) Fr.

In bijgaanden brief spreekt graaf Maurits van Nassau van 500 mud kalk; 200 daarvan zijn voor mij, maar wij wilden niet afzonderlijk den markies van Aytona lastig vallen. Ik hoop, dat men deze waar zal laten doorgaan. 24 Jull. 1634.

Als men onze verzekering niet mocht gelooven en bezwaar maken de schuiten door Maastricht te laten passeeren, mag men ze gerust onderzoeken. De beide paspoorten, die de trompetter namens u gevraagd heeft, kan ik u tot mijn spijt nog niet zenden, omdat Z.E. het zoo druk heeft.

965. Aan J. Junius[2]. (K.A.)

De ingesloten brief moet, op bevel van Z.E., veilig en spoedig Maastricht bereiken. Ik heb heden morgen aan Z.E. uw geschrift laten lezen; hij heeft er niets van gezegd. ‘Autant voudroy-je qu'en feissent icy quelques criailleurs publiqs, qui soubs pretexte, ce me semble, de favoriser M. vostre fils et ceux qui le touchent, le desobligent notoirement par des charlataneries publiques dans les rues, sur des imprimez que je fay entendre à tout le monde ne partir pas de voz directions. Au moins ces imprudents couvent et aigrissent à toute heure la playe sans la guérir.’ - Verzoek uwe vrouw mij te verontschuldigen; ik heb waarlijk geen tijd haar te antwoorden. A la Haye, ce 25e Jullet 1634.

966. Aan J. Junius[3]. (K.A.)

Op mijn brief over uw zoon[4] schrijft de hertog van Bouillon mij terug: ‘Je vous supplie d'asseurer Mr Junius que je me gouverneray tousjours aveq son fils comme je doibs, sans luy tesmoigner jamais aucune rigueur, ni mauvais traictement, n'en prenant à tesmoin que Mr Meteren, qui a veu comme j'y ay procedé et comme je ne me suis jamais pleu à parler de son affaire. Mais les discours de raillerie qu'en faisoyent les enemis et le murmure de la garnison m'ont obligé d'en user comme j'ay faict, remettant le tout à S. Ex.^{e}’.

Het is dus beter, dezen edelman niet te verbitteren door zijn gedrag openlijk af te keuren; er wordt al te veel gebabbeld door kwaadwillige menschen. 28 Jull. 1634.

967. J. Junius. (H.A.)

‘La bonne volonté que par vostre derniere il vous a pleu me tesmoigner en ce qui regarde le faut de mon fils, sera conviëe, voire conjurée par les deposi-

1) Kopie van andere hand.
Blijkens het opschrift der minuut was hij secretaris van den markies van Aytona.
2) Kopie van andere hand.
3) Kopie, gedeeltelijk van andere hand.
4) N°. 959.

tions joinctes[1] de se continuer en faveur de mon dit fils, et mesmes du pere envers Monseig.r le Prince, afin d'user de sa bonté a l'endroict d'un jeune soldat, qui pourra et voudra un jour reparer la bresche qu'il peut avoir faicte en sa reputation'. Ik kan zulke zaken niet beoordeelen, maar wilt gij bij den Prins een goed woord doen? Gij zoudt mij daardoor een buitengewoon grooten dienst bewijzen. En grandissime haste, de Nimmegen, ce 30me Juillet 1634.

968. E. Puteanus[2]. aant.

Hierbij gaat wat ik over de overledene vorstin, die ook gij prijst, heb geschreven[3]; mijn vriend Cools zal u het werkje overhandigen. Mijn schoonzoon is gestorven[4]. Lovanii, in Arce, Kalendis (1) Augusti CIↃIↃCXXXIV.

969. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.E. is heden naar Utrecht, Zuilestein en Rhenen geweest en van avond hier teruggekeerd. De versterkingen bij het kwartier van Mook zijn niet zeer belangrijk. De markies van Aytona is uit het leger bij Maastricht naar Brussel gegaan en heeft vijf regimenten voetvolk en eenige ruiterij, die te Ballaer waren, meegenomen, naar men zegt, om Breda te beschermen. Graaf Herman Otto van Styrum is ernstig ziek en bevindt zich met verlof te Deventer. A Nimmeghe, le 1r d'Aoust 1634.

970. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De hertog van Bouillon meldt uit Maastricht, dat de vijand zijne brug bij Neder-Haren heeft afgebroken en laten vervoeren naar Steffensweert. De beide legers hebben hunne hutten verbrand en trekken weg. Men denkt, dat zij naar Brabant gaan, want een beleg van Roermond zal wel niet in hun plan liggen. A Nimmeghe, ce 2e d'Aoust 1634.

971. A. Rivet[5]. (L.B.)

De Prinses beveelt mij u te schrijven over Cornelis Libaert, die subsistuut was van den baljuw van Delfland[6], maar nu op onrechtvaardige wijze uit

1) Aan dezen brief is het afschrift toegevoegd van een brief, dien hopman Junius den 19den Juli uit Maastricht aan zijn vader had geschreven.
2) Het Hs. is verloren, maar het briefje is uitgegeven in *Erycl Pvteani ... ad C. Hvgenivm et D. Heinsivm ... Epistolae* ..., 1647, blz. 19.
3) De titel luidt: *Idea heroica Principis unius omnium optimae*, *Isabellae Clarae Eugeniae, vitâ et morte in exemplum delineata* ... Lovanii, 1634.
4) Johan Oem uit Dordrecht, die in 1630 getrouwd was met Isabella Eugenia Puteanus; zie I, blz. 328.
5) Zie I, blz. 259.
6) In 1633 bekleedde Willem van der Hoef dat ambt.

zijn ambt is ontslagen en er zeer slecht aan toe is. Hij zou nu gaarne baljuw willen worden van Monster, als de tegenwoordige titularis, die doodziek is, komt te sterven. De la Haye, le 4 Aoust 1634.

972. Aan den hertog van Bouillon[1]. (K.A.)

Uw antwoord[2] heb ik overgebracht aan de ouders, ter wille van wie ik mij tot u gewend heb. Zij zijn u zeer dankbaar, evenals hun zoon. - 'M. le Prince attend avec impatience les adviz de V. Ex.^{e}, ne se pouvant imaginer comme de trois jours il n'en est pas venu' ..... 4e Aoust 1634.

973. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Les nouvelles qui d'heure en heure debvoyent suivre les dernieres du 31e de Maestricht sont encor à venir, et les attend Son Ex.^{e} aveq la plus grande impatience du monde, ne se pouvant assez estonner de ce que depuis quatre jours en ça ni M. de Buillon, ni personne ne mande ce que l'enemi est devenu, ou ce qu'il faict autour de Maestricht. Car ce qui nous met dans les incertitudes, c'est qu'hier au soir une partie, revenue de Brabant aveq quelque butin, veut affirmer que les trouppes enemies gardent encor leurs postes pres de Maestricht, sans en avoir bougé, et qu'au lieu d'avoir faict descendre le pont de Haren vers Steffensweerd, ils l'auroyent faict monter jusques à Smeernaes, plus proche de la ville, qui est le quartier ou logea M. de Brederode[3] durant nostre siege. Cependant des gens venuz le long de la Meuse tesmoignent pour asseuré qu'ils ont veu descendre le pont vers Steffensweerd. Mais cela mesme n'ose-on dire, si c'est pour remettre le grand pont de Steffensweerd dans la place, ou non. - Enfin tout n'est que nuict et incertitude, hormis des trouppes qui sont envoyées hors de leur armée, lesquelles le 31e Jullet, qui fut Lundi, comme S. Ex.^{e} partit de la Haye, ont marché par Anvers, dessus le pont vers Flandres, et les a on compté fortes de 28 compagnies d'infanterie et de cavallerie 8 seulement. Ce sont les effects des alarmes que donne M. de Hauterive[4] par sa venue sur l'Escaut, ou desjà le bruict a esté parmi l'ennemi, qu'il auroit surprins le fort de la Perle, qui est encor loin de la verité. - On n'a pas encor veu les lettres d'Alemaigne, mais tout ce qui vient de Cologne parle aveq asseurance du secours de Regensburg succedé, que Dieu vueille ..... A Nimmeghe, ce 5e Aoust 1634.

974. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Van den hertog van Bouillon is nu de volgende brief van 2 Aug. gekomen: 'Je pensay mander à V.E. quelque chose de certain touchant les enemiz, mais

1) Kopie.
2) Zie N°. 966.
3) Zie I, blz. 427.
4) Zie I, blz. 295.

ils sont si irresoluz, qu'ils ne font que tourner ès environs d'icy, ayants rompu leur pont d'embas des avanthier et faict mener à Steffensweerd, et estants partiz la nuict ensuivante par le plus mauvais temps du monde, se sont allez loger à Lonacken. M. le duc de Lerma[1] aveq ses trouppes est logé à Willer et Montenacken, où ilz ont defaict toutes les maisons des païsans pour se hutter. L'on m'a adverti qu'hier au soir un regiment repassa le pont aveq plusieurs chariots pour aller au fort, où ilz ont laissé le baron de Lede[2] aveq son regiment et celuy de Brion. M. le comte Jan[3] passa hier aveq toute sa cavallerie par Meersen et prit son chemin pour passer aujourdhuy au pont, comme l'on croit. Ils attendent dans deux jours M. le marquis d'Aytona en son quartier, ou commande en son absence M. de Balençon[4]. Je tiendray soigneusement V.E. advertie de tout ce qui se passera. - Postdate. Le comte Jan ne passe point le pont aujourdhuy et loge à Foron. L'infanterie qui passa hier le pont sont 400 hommes du regiment de Rouveray, qui vont pour la seureté du quartier du comte Jan'.

Het heeft dus niet veel van een beleg. Z.E. gaat morgen naar Rijnberk. Uit Wesel wordt bericht dat Arnhem[5] en Bannier[6] eene belangrijke overwinning op de keizerlijken hebben behaald en dat hertog Bernard van Saksen-Weimar[7] daar gesneuveld is. De Landgraaf van Hessen[8] had die tijdingen ontvangen. A Nimmeghe, le 6e d'Aoust 1634.

975. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

'L'histoire du voyage de S. Ex.^{e} est fort courte. Il partit d'icy avanthier de grand matin, disna à Rhees et arriva vers le soir à Wesel. Le lendemain à la pointe du jour il passa le Lippe en carosse, et encor ce mesme matin à cheval par Rhijnberck jusqu'à Orsoy, d'où revenu promptement, il disna à Rhynberck, veit les fortifications de ceste ville l'apresdiner et s'en retourna coucher à Wesel, ou ayant faict le tour de grand matin aujourdhuy, et passé le Rhin pour veoir Burick, s'embarqua environ huict heures dans sa jachte, veit le fort de Rhees avant midi, disna au bateau et arriva icy par le calme qu'il feit vers le soir. A Wesel il trouva M. le Landgrave de Hessen, qui a deux fois disné avec luy, prince de tres-bonne façon, et ressemblant parfaictement de visage, de port, de voix au duc Bernard de Weimar.'

1) De hertog van Lerma († 1635), Spaansch generaal, volgde in rang op den markies van Aytona.
2) Baron de Leda, Spaansch generaal, was in 1632 gouverneur van Maastricht, later van Geldern.
3) Zie I, blz. 393.
4) Baron de Balançon was Spaansch gouverneur van Breda.
5) Hans Georg von Arnim-Bautzenburg (1581-1641) was eerst in dienst van den Keizer, later in Saksischen dienst. Hij was een verdienstelijk veldoverste.
6) J. Banèr (of Bannèr) was generaal in Zweedschen dienst en volgde Gustaaf Adolf op als opperbevelhebber van het Zweedsche leger. In 1641 is hij gestorven.
7) Bernhard (1604-1639), hertog van Saksen-Weimar, een der bekwaamste generaals van de protestantsche Duitsche vorsten, is in Juli 1639 gestorven.
8) Zie I, blz. 454.

De berichten uit Maastricht zijn nog niet duidelijk. De troepen van den vijand liggen in Montenaken en Loenaken, waar zij versterkingen opwerpen. Graaf Jan heeft Valkenburg bezet; de luitenant, die de plaats moest verdedigen, is gevangen genomen en zal zich moeten verdedigen, evenals kapitein Junius - Regensburg heeft zich overgegeven[1]. A Nimmeghe, le 9e d'Aoust 1634.

976. A. Ploos. (H.A.)

Aan den graaf van Solms[2] heb ik geschreven. Nu de heer Beaumont[3] afwezig is, ben ik president. De vier 'Raden in den Hove Provinciael van Vrieslandt' gaan met vacantie weg. De heeren André[4], Schonenburg en Schaffer[5] zijn naar den Prins gegaan. Of er spoedig 'eenige propositie over t' bekende subject sal gedaen werden', weet ik niet. 'De vrouwe van Haultain[6]' heeft een brief van haar man, waaruit blijkt, dat de markies van Aitona thans te Brugge is, om vandaar naar Gent en Duinkerken te gaan, of om de vestingen te inspecteeren, of om de steden te bewegen tot het geven van geld. Men is hier nieuwsgierig, of de vijand Maastricht heeft verlaten. In 's Gravenhage, den 9en Aug. 1634.

977. A. Ploos. (H.A.)

De heeren André en Schonenburg, gedeputeerden van den stadhouder graaf Hendrik van Nassau[7], hebben heden 'haere propositie mondeling gedaen ende schriftelyck overgegeven'; morgen zal zij gelezen en zal er over beraadslaagd worden. De afgezanten van den Keurvorst van Brandenburg[8] hebben mondeling en schriftelijk kennis gegeven van 'de residentie, dewelcke den Prince van Brandenburch is commen nemen tot Leyden[9]'; hebben oock schriftelyck overgegeven de bygaende memorie ende daer benevens my ver-

1) In het laatst van Juli moest de Zweedsche commandant Lars Kagge Regensburg aan het keizerlijke leger overgeven.
2) Johann Albrecht II († 1648), graaf van Solms, was een broeder van Amalia, Frederik Hendrik's gemalin. Hij heeft als kolonel en generaal der artillerie de belangrijkste veldtochten van den Prins meegemaakt. De graaf van Solms was gehuwd met gravin Anna Elisabeth von Falckenstein.
3) Zie I, blz. 367.
4) Joachim Andreae († 1655), geboren in Pommeren, studeerde te Franeker, werd daar in 1613 professor en in 1620 raadsheer in het Hof van Friesland, later voorzitter. Hij was ook afgevaardigde ter Staten-Generaal en werd in 1635 als gezant naar Polen en in 1654 naar Denemarken gezonden.
5) Zie I, blz. 362.
6) Willem Haultain (zie I, blz. 66) was in 1603 getrouwd met Olympe de Hartaing, dochter van den heer van Marquette, gouverneur van Bergen op Zoom.
7) Nl. Hendrik Casimir van Nassau (1611-1640), stadhouder van Friesland en Groningen.
8) Nl. Georg Wilhelm, die regeerde van 1619-1640.
9) Friedrich Wilhelm (1620-1688), later de Groote Keurvorst genaamd en in 1645 gehuwd met Louise Henriette, eene dochter van Frederik Hendrik. Hij is van 1634 tot 1638 in de Vereenigde Provinciën gebleven. Zijn naam komt niet in het Leidsche album voor.

haelt, dat de Churfurst accordeert de begeerde conferentie tot Emmerick by zyne Princelycke Ex.tie en de Heeren van Gelderlandt versocht, om te comen tot voltreckinge vant compromis a.o 1616 opgericht over de Limmers, Nergenna, Goch ende Duffel, by die van Gelderlandt gepretendeert en ten deele aen Hoogf. zyne Princel. Ex.tie, ten deele aen wylen Graef Ernst van Nassau[1] geoffereert ende vereert, mitsgaders over thien partyen by de Cleeffsche gesustineert het landt van Cleve te competeren, hoewel in het territoire van Gelderlandt gelegen'. - Men is zeer nieuwsgierig naar de brieven uit Frankrijk. Ik heb gehoord van het testament van Langerak[2]; de oudste zoon krijgt die heerlijkheid en de andere goederen hier te lande, maar zij zijn erg bezwaard. In 's Gravenhage, den XIen Augusti 1634.

978. Aan Don Juan Verdugo[3]. (K.A.)

Graaf Maurits van Nassau en de ondergeteekende verzoeken u om het verlof, 300 eiken, die wij aan de Roer en de Lippe hebben laten kappen, met de mannen, die ze begeleiden, tot Wesel en verder te laten doorgaan. Le 12e d'Aoust 1634.

979. A. Ploos. (H.A.)

Aangaande de propositie der heeren André en Schonenburg is besloten, 'dat de respective gecommitteerden de copyen des begerende gelevert sal werden ende aen den hogen chrychs-rade geschreven, Haere Ho. Mo. te willen informeren ende bericht geven van de proceduren jegens Polman[4] aengeheven. Die van Vrieslandt ende Groeningen hielden aen op surcheantie van dien, dan te vergeefs.' Met twee raden van Friesland heb ik gesproken over de militaire jurisdictie aldaer; zij zeggen, dat er zoowel 'int crimineel' als 'int civil' voor militairen preventieve gevangenis wordt toegepast. Wat onze gezanten in Frankrijk[5] betreft, hoor ik, 'dat den heere Pau op S.r Heuft[6] nyet wel tevreden en is, dat hy een secrete sake onbekent met den heere van Somersdyck[7] verhandelt, gelyck mede nyet wel tevreden en is van dat de procuratie om het gelt te ontfangen op Euskercken[8] ende Heuft gedepescheert is.' Het 'rappel' van den gezant de Beaugy[9] hebben zij eerst door Euskercken gehoord. 'Van wegen de Generaliteyt is geen compagnie waertgelders gelicht.' De Beaugy is van avond weer uit Amsterdam teruggekeerd. Hage, den 12en Aug. 1634.

1) Zie I, blz. 39.
2) Zie I, blz. 51.
3) Kopie. Uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, IV, blz. 507, Noot. Don Juan de Verdugo was gouverneur van het stadje Geldern voor de Aartshertogen.
4) Zie I, blz. 476.
5) Nl. Pauw en de Knuyt.
6) Mattheus Heuft had eene bankierszaak te Parijs, zijn oom Jan Heuft te Dordrecht.
7) François Aerssen.
8) Zie I, blz. 421.
9) Zie I, blz. 345.

980. A. Rivet. (L.B.)

De Prinses beveelt mij u te schrijven over den predikant van Laren[1)], die eene aanbeveling van Z.E. wenscht aan den magistraat van Vlissingen. Alle noodige papieren gaan hierbij. De Arnhem, le 15 Aoust 1634.

981. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.E. vreesde, dat één zijner brieven aan den hertog van Bouillon onderschept was, maar gisteren kwam de bode terug met een antwoord, dat niets zegt. De bode, die door het kwartier van den heer de Balançon[2)] is gegaan, zag nergens iets, dat op een beleg zou wijzen. En van de stad zijn de poorten den heelen dag open. Men bericht, dat de markies van Aytona plotseling van Antwerpen naar Mechelen is vertrokken en de broeder des Konings[3)] er gebleven is. Ook dat er uit Antwerpen geld en dertig draagbare bruggen naar Mechelen zijn gestuurd. A Nimmeghe, ce 15e d'Aoust 1634.

982. Aan landgraaf Willem van Hessen[4)]. (K.A.)

M'avançant à rememorer à Monsieur le lieutenant general Melander[5)] les tesmoignages que V. Alt.^{e} a daigné me donner de bouche de l'honneur de sa bienvueillance, sur le subject dont j'avoy osé par ci devant faire ouverture par occasion du bastiment que j'entame à la Haye à costé de celuy de Monsieur le comte Maurice de Nassau en certain beau lieu que Monseigneur le Prince m'y a voulu assigner de sa grace, je supplie tres-humblement V. Alt.^{e} qu'en suite de ceste faveur si genereuse et gratuite et non fondée sur aucune consideration qui se puisse faire de moy, laquelle pourtant je mettray peine à meriter par mes tres-humbles services, il vous plaise aggreer, Monseigneur, que ledit Sieur Melander vous en demande la consommation de ma part, qui desjà espris de loin et de longtemps de ces rares parties dont Dieu a beni V. Alt.^{e} et en elle le bien publiq, maintenant que j'ay l'honneur d'en rapporter le tesmoignage oculaire à nostre Estat, n'en souhaitte plus aucun que celuy de pouvoir estre avoué et creu ..... 18 Aoust 1634, Nimmegen.

983. Aan generaal Milander. (K.A.)

L'extreme bonté et courtoisie dont j'ai eu l'honneur dernierement de me veoir rencontré par S. Alt.^{e}, Monseigneur le Landgrave, m'a porté à la hardiesse de luy en faire mes tres-humbles submissions par la lettre ci joincte[6)]. Si vous estimez que ceste temerité soit remissible au serviteur indigne et

1) Livius Harderwijck († 1638) was van 1618 tot zijn dood predikant van Laren en Blaricum.
2) Zie blz. 5.
3) Nl. de hertog van Orleans (zie I, blz. 390), broeder van Lodewijk XIII van Frankrijk, die naar de Zuidelijke Nederlanden was uitgeweken.
4) Zie I, blz. 454.
5) Zie I, blz. 49, 477.
6) N°. 982.

inutile d'un si grand Prince, je vous supplie tres-humblement de m'y prester la main favorable et d'agg[r]eer en suitte que ces deux hommes, employez par ci devant et encor à present par M. le comte Maurice en matiere de bois à coupper et à descendre vers noz frontieres, puissent recepvoir par vous, Monsieur, les ordres et authorisations dont il plaira à S. Alt.e les faire pourveoir en mon regard. Le plus gros des deux, nommé d'un plaisant nom Jacob Conthamer, est le batelier propremeut, mais qui [s']entend aussi extrememeent à la couppe et s'y employera aveq d'autant plus de zele, s'il vous plaist le favoriser à l'intercession de M. le comte Maurice et moy, comme nous avons creu avoir subject de n'en point doubter, d'une petite grace, c'est que sa maison à Dorsten puisse estre affranchie de logement, au moyen de l'ordre que vous en pouvez donner, s'il vous plaist, à celuy qui administre les billets dans ladite ville, et nous vous en prions tres humblement. Mons.r le comte Maurice d'ailleurs se louë tant des bons offices, que par ordre de S. Alt.e luy a renduz en pareille affaire de bois que celle cy le capitaine Julius Wolffersdorff, commandant à Werden, que je souhaitte aveq passion qu'il vous plaise faire authoriser le mesme personnage à diriger les ordres qui seront donnez pour ma couppe, laquelle s'il y avoit moyen d'estendre vers les 80 ou 100 arbres, je m'en accommoderoy parfaictement pour toute necessité de bastiment. Mais surtout j'ay à vous supplier, Monsieur, que l'ordre et la licence s'en puisse donner indistinctement, tant pour le Roer que pour la Lippe, parce que ces gens icy m'advisent que dans les boiz où ilz se sont proumenez par le passé pour M. le comte Maurice, il ne reste pas de quoy me satisfaire à la moitié, dont il faudra de necessité qu'ilz en cerchent le supplement de part et d'autre. Apres tant d'articles, Monsieur, il reste le principal, qui est de vous rendre graces tres-humbles de la faveur que vous m'avez departie jusqu'à present en ceste affaire, et aveq les asseurances de mon ressentiment tres-parfaict d'icelle vous conjurer de croire ....[1].

984. Aan A. Rivet. (H.A.)

Ce qu'il a pleu à Madame de me faire recommauder en faveur du ministre van Laren[2] a esté depesché à son contentement, et le pacquet mis ès mains de M. de Vosberghe[3], à son instance. De mesme ay-je obtenu lettres de S. Ex.e en faveur d'un ministre du païs de Cuijck, prisonnier à Breda, dont je croy que la requeste a esté parmi les vostres. Sur celles du ministre de Grave je tascheray de procurer ce qui me sera possible, et souhaitteray enfin que les ministres nous laissent un peu respirer. Genius[4] tirera 200 des 500 de Suartenius[5], qui en tiendra 300 de reste pour se sustenter[6].

1) De brief heeft plaats, datum, noch jaartal; waarschijnlijk moet hij hier geplaatst worden.
2) Zie No. 980.
3) Zie I, blz. 156.
4) Isaac Genius († 1644) kwam in 1629 uit Keulen en is tot zijn dood predikant te Asch geweest.
5) Hendrik Swarts was in 1623 predikant geworden te Erichem in het graafschap Buren, maar werd in 1634 afgezet. Den 28sten Nov. kenden de Staten-Generaal hem eene belooning van f150 toe wegens zijne diensten in 1629 in het leger en daarna in den Bosch.
6) Waarschijnlijk nam dus Genius tevens zijn ambt waar; Asch ligt niet ver van Erichem.

Au reste, Monsieur, je ne crains pas que S. Ex.e, qui s'en va vers Arnhem de ce pas, donne subject à Madame de soupçonner ma paresse, par ce recit de quelque nouvelle que ce soit. Car si dans ces deux jours que je me suis teu, j'en eusse peu apprendre le moindre, je ne me fusse pas dispensé de laisser Madame en tant d'attente de mes adviz. C'est de quoy je vous supplie de l'asseurer de ma part, afin que n'ayant peu deservir aucun gré ni remerciment, j'evite au moins le blasme que je n'ay pas merité..... A Nimmeghe, le 18e d'Aoust 1634.

985. Aan C. Barlaeus[1]. (L.B.)*

Hoezeer gij buiten 's lands bekend zijt, blijkt uit de lofspraak van den Schot Jonston[2]; Van der Burgh heeft u die zeker laten zien. Wat voert gij toch uit? Ik heb in lang niets van u gehoord en heb zelf weinig tijd om te schrijven. Neomagi, circa meridiem noctis 18 Aug.ti CIↃIↃXXXIV.

Groet Hooft, Vondel en Cats.

986. Aan prins Frederik Hendrik. (K.A.)*

A la lettre fermée du Sieur Huyghens[3] qui va ci-joincte j'adjouste la duplicate de sa premiere du 16e, qu'il m'envoye soubs la mesme couverte, croyant que l'originelle n'aura pas encor esté rendue. Les deux deputez de M. le comte Henri[4] arriverent hier au soir en ceste ville aveq les adresses à ces Mess.rs dont Vostre Ex.e a veu les copies par ci devant, mais ils ne les ont encor pas veuz en corps. M. Harsolte[5] a diverti d'abord ceste audience, esperant que V. Ex.e seroit aujourdhuy de retour. En tout evenement il est d'advis que, comme ilz insisteront sur la surcheance des procedures du comte Henry, et que par là on leur remonstre le chemin de la Haye[6]. En achevant d'escrire j'ay esté tout estonné de trouver M. de Knuijt dans un coing d'hostellerie, où luy et M. Harsolte m'ont envoyé querir. Il s'en va de ce pas trouver V. Ex.e de laquelle je suis ..... A Nimmeghe, le 19e d'Aoust 1634.

987. Aan prins Frederik Hendrik. (K.A.)

Je n'oseroy donner ceste importunité à V. Ex.e si tard, ne fust la presse que m'en donne Monsieur Harsolte, qui venant de recepvoir du drossart de Zallant les adviz ci joints, portants le succes de la negotiation du Sieur d'Echten[7] à l'assemblée du landschap Drente, et les trouvants tout à faict

1) De minuut is in K.A. Uitgegeven door Van Vloten, *Hooft's Brieven*, IV, blz. 391.
2) Arthur Johnston (1587-1644) was doctor in de medicijnen en Latijnsch dichter. Hij woonde vele jaren op het vasteland, maar werd in 1637 rector van King's College in Aberdeen. Johnston heeft vele Latijnsche gedichten van Schotten uitgegeven.
3) Nl. Rutger Huyghens; zie I, blz. 150.
4) Zie No. 977.
5) Zeker Sweder van Haersolte; zie I, blz. 367.
6) De zin is niet duidelijk.
7) Waarschijnlijk Roelof, heer van Echten († 1643), drost en gouverneur van Koevorden.

tels qu'il les eust peu desirer, pour aneantir et confondre toute la besoigne de ces deputez du comte Henri, juge que suivant le conseil dudit drossart, il est necessaire que V. Ex.e somme promptement ledit S.r d'Echten, de luy faire entendre si, et quelle resolution peut avoir esté prinse par ceux de Drente, sur les points aveq lesquels il est parti de la Haye, parce qu'une fois ceste resolution ayant esté communiquée à V. Ex.e, il n'y aura plus apparence ni moyen de la faire changer ni retracter, apres quoy il paroist dans ceste lettre qu'on ne cessera de travailler. Si V. Ex.e aggree ceste depesche, comme M. Harsolte l'en supplie aveq passion, s'imaginant que c'est l'unique coup de partie en ceste affaire, la lettre qu'on y pourroit faire servir va quant et cestes, telle que du concert dudit S.r Harsolte je l'ay couchée, aveq la liberté qu'il m'a conseillé d'en prendre, voyant V. Ex.e destituée de personnes qui l'y eussent peu servir, et que cependant la chose ne sçauroit souffrir aucune remise. Le S.r d'Echten n'en parlera dans sa lettre qu'en termes generaulx, mais à la premiere semonce sera prest d'envoyer la resolution en forme et se trouvera authorisé d'en demander l'extraict au secretaîre. De quoy il est à croire qu'il faict scrupule sans le commandement de V. Ex.e que M. Harsolt prie de vouloir mesnager les adviz du drossart .... A Nimmeghe, sur les 7 heures du soir, 19e d'Aoust 1634.

988. A. Ploos. (H.A.)

Wij zijn nog bezig met de zaak van den gewezen kapitein Polman[1)], waarover heel wat te doen is. Voordat zij beslist is, is er geen sprake van ‘onse overcompste aldaer ten opsien van de fransche affaire’. Er is ook quaestie over de ƒ 31.000 voor den maarschalk de Chastillon[2)]. Hagae, den 20en Aug. 1634, int huis van Assendelft.

989. Aan generaal Milander. (K.A.)

‘Je vous suis tres-obligé du soin que j'appris qu'il vous a pleu avoir de moy en l'achapt de la chaux faict pour M. le comte Maurice ....’ Wij moeten nu nog een paspoort van den markies van Aytona hebben. Aan wien moet ik het geld toezenden? 21 d'Aoust., Nimmeghen, 1634.

990. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De hertog van Bouillon meldt, dat er sedert zijn laatsten brief niets veranderd is in de houding van den vijand, behalve dat er drie regimenten

1) Zie No. 979.
2) Gaspard de Coligny (1584-1646), hertog van Châtillon, was in zijne jeugd in Hollandschen dienst geweest en was later maarschalk van Frankrijk. Naar aanleiding van het verbond, den 8sten Febr. 1635 gesloten tusschen Frankrijk en de Zeven Provinciën, hebben in 1635 een Hollandsch en Fransch leger, het laatste onder bevel van Châtillon, gezamenlijk krijg gevoerd.

zijn weggezonden. Den 17den had er eene schermutseling plaats met de troepen van den hertog van Lerma; deze is door een musketschot in de wang gewond. Aan onzen kant zijn enkelen gedood en gewond. De markies van Aytona is nog niet in het leger terug. Het spijt mij, dat ik niets van meer belang te vertellen heb. A Nimmeghe, le 22e d'Aoust, environ minuict[1].

991. C. van der Myle[2]. (H.A.)

'Nous attendrons avec le temps ce que produira la consulte que vont tenir aucuns deputes de cest estat avec Monseigneur sur le sujet de la venue de Monsieur Knuyt. Dieu veuille que le tout soit au bien du public. Si vous en apprenes quelque chose, ou bien d'autres occurrences devant et aux environs de Maestricht, [vous] m'obligeres fort me faisant part de ce qu'est public et que se puisse communiquer. Je seray bien ayse de veoir à son temps ce que l'Escosse a produit en l'honneur du S.r Barleus'. Hij schrijft daar heel aardig over[3]. De la Haye, ce 24 d'Aoust 1634.

992. C. Barlaeus[4]. (L.B.)

Quaeris, clarissime Hugeni, quid rerum agam[5]? Quaerit idem ex Horatio, satyra nona, notus quidem nomine, arreptaque manu vatis rogat:

> *Quid agis*, *dulcissime*, *rerum*[6]?

Quamobrem liceat mihi idem tibi respondere, quod amico suo tunc respondit Flaccus:

> *Suaviter*, *ut nunc est*, *inquam*, *et cupio omnia quae vis*[7].

Ago, mi Hugeni, *θρέπτικόν τι*, ago *αἰσθητικόν τι*, ago *νοητικόν τι*; ut credas eundem esse operationum et actionum mearum ordinem, qui fuit olim generationis. Aristoteles in libris de Generatione animalium ait, hominem primo vivere vitam plantae, inde hominis. Ego ne a principijs meis dissideam, eodem ordine operor, quo mea me coeco formavit mater in alvo; *θρεπτικὰς* illas aut, si mavis, *φυτικὰς* actiones valde probo, ut sine quibus nec sentire liceat, nec ratiocinari. Ideo amo dilucidis intervallis caput et stomachum supponere spumanti paterae et cum Wickefortio[8] meo et Mostardio[9] circa quartam pomeridianam, detracta haleci epidermide, devorare membra crudi animalis, *ἄνευ ἐλέους*. His officijs curo, qua fas est, follem merum - ita Anaxarchus philosophus vocabat corpusculum suum - ne male sit animae meae, quae quandiu istic spirat, sollicite sibi metuat *ἀπὸ τοῦ ξηροῦ*. Hinc ad sensuum motusque actiones expeditior sum. Video iam et avidissimis oculis lego in Marone

1) Het jaartal is weggelaten.
2) No. 991 a. Een brief van 26 Aug. (H.A.) is geheel zonder beteekenis.
3) Van der Myle kopieert den brief van Barlaeus, die in zijne *Epistolae*, blz. 536, gedrukt is.
4) Uitgegeven in *Barlaei Epistolae*, blz. 537, en door Van Vloten, *Hooft's Brieven*, IV, blz. 293.
5) Zie No. 985.
6) Hor., *Sat.*, I, 9, vs. 4.
7) L.l., vs. 5.
8) Zie I, blz. 437.
9) Daniel Mostart (1590-1646), geb. te Amsterdam, studeerde te Leiden in de rechten en werd in 1622 secretaris van zijne geboortestad. Hij heeft o.a. twee treurspelen geschreven. Mostart behoorde tot den Muiderkring.

invectivas Didonis in Aeneam, in Ovidio orationes adversarias Aiacis et Ulyssis, in Horatio artem poëticam, in

Catullo epithalamium Pelei et Thetidis, in Claudiano initium poématis in Ruffinum, in I. Secundo Basia, in C. Hugenio porticum umbrosam Hagensium[1], eximia et summa omnia.

Illud audio, Ratisbonam cessisse Caesari, famere exercitus Suecorum, Saxonem Praga retrogredi, *Improvisum aspris veluti qui sentibus anguem Pressit*[2], hostem Trajecto ad Mosam minari, sed arctiorem obsidionem differre in pluvios menses, et dum exercitum suum iunxerit Infans Cardinalis; nos spem in Gallo et copijs Hassicis ponere; domum Austriacam de vindicanda sua incolumitate iam serio cogitare. Illud olfeci et olfacio indies, peius olere his mensibus aquas Amstelodamensium, quam Neomagensium, melius vero hic olere aromatum officinas, quam equorum istic stabula, aut forum piscarium. Non ita pridem ad convivium vocatus, gustavi *pastum ficis iecur anseris albi*, *Et lepori avulsos lumbos*[3], etc. Mox cum apponerenter Plutonis ista ambrosia, quam caviaram vocant, necnon encrasicholorum vis muriae foetentium, tetigi singula, ut cum Venusino loquar[4], *dente superbo*, similis fastidienti. Quoties affectibus indulgeo, praeter coelestia, amo tria in terris, patriam, uxorem cum appendicibus et consectarijs octo, et amicos non ita multos; odi duo potissimum, paupertatem et Hispanum. Laetor, quoties literas tuas, maximi in me affectus indices, contemplor; indignor, quoties male curat Burghius noster quae ipsi mandavisti. Elogium istud Jonstoni[5], quod mihi mitti voluisti, nondum vidi. Et ne me putes *ζωόφυτον* esse, aut glebae affixum, ambulo indies gnaviter, ne diutius sedendo et longiore quiete putrescam. Ad haec dormio in utramque aurem securius multo, quam Barbanzonius[6] et Dux Arschotanus[7]. Ubi vero hominis partibus defungi libet et ea agere, quae mentis propria sunt, sane hoc feriarum tempore non vacat philosophari, aut in cathedra disquirere:

> *Quae mare compescant causae*, *guid temperet annum*,
> *Stellae sponte sua iussaene vagentur et errent*,
> *Empedocles*, *an Stertinij deliret acumen*[8].

Verum solutus istis curis studijsque gravioribus, tria iam ago: garrio in officinis et urbanus sum; equito cum Satrapa Muydensi et magnificus sum; regum filijs epithalamium scribo[9] et versificator sum. Cetera, ingenium tuum omnis disciplinae scientiaeque capacissimum, rerum et linguarum cognitionem variam, industriamque indefessam colo et veneror. Non puto labi diem, quo non tui memoria subeat, et humanitatis profusae, quam erga me usque declaras. Huius ne te poeniteat, hoc agam, ut porro tibi probem obsequium meum et *spiritum parvae tenuem Camoenae*[10]. Scis, opinor, quid iam rerum agam, secundum omnes et singulas animae *δύναμεις*. At te velim duo agere: primum amare me, deinde acriter obiurgare segnem istum Burchium, qui nisi propediem illud elogium Jonstoni miserit, crudeli in ipsum

1) Huygens schreef in dezen tijd vele kleine Latijnsche versjes op Haagsche straten en gebouwen.
2) Verg., *Aen.*, II, vs. 397.
3) Naar Hor., *Sat.*, II, 8, vs. 88.
4) L.l., II, 6, vs. 87.
5) Zie blz. 10.
6) Zie I, blz. 460.
7) T.a.p.
8) Hor., *Ep.*, I, 12, vs. 16, 17, 20.
9) Bij gelegenheid van het huwelijk van Christiaan, kroonprins van Denemarken, en Magdalena Sibylla, dochter van den Keurvorst van Saksen, schreef Barlaeus het uitvoerige gedicht *Venvs Cimbrica*, dat te Amsterdam bij W. Blaeu werd uitgegeven. Zie ook *Poem.*, I, blz. 75.
10) Naar Hor., *Od.*, II, 16, v. 38.

epigrammate saeviam. Vale, vir maxime, et amicis quibus voles exemplaria haec impartire. E musaeo, Amstelod., XXV Augusti CIↃIↃCXXXIV.

993. Aan De Vos van Steenwijck[11]. (K.A.)

Na mijn vorigen brief van 24 Juli komen graaf Maurits van Nassau en ik u verzoeken ‘la faveur de la descente franchise et exemption de 500 muiz de chaulx ..... C'est le message de ce tambour, qui quant et quant vous delivrera le passeport qu'il vous a pleu me demander pour le chapellan maj.r

11) Zie blz. 2.

de Geldre. L'autre n'aura gueres de difficulté pour le sien, s'il se veult donner la patience d'un peu attendre que l'hiver approche, la consideration de guerre vous pouvant assez donner à comprendre, pourquoy le passage depuis Bruxelles dans quelqu'une des places de la Meuse n'est pour encor de trop bonne digestion ici' ..... 30e d'Aoust 1634, Nimmeghen.

'Quoyqu'apres nostre chaulx bien visitée il me semble qu'il ne doibve plus rester de serupule en ce qui est du passage par Maestricht, si pourtant on s'en veult asseurer jusqu'au surabondant, je croy que M. le duc de Bouillon ne fera point de difficulté de laisser passer dessous le pont telle personne qu'on voudra, quant et ceste marchandise, pour se rendre tesmoing de nostre sinccerité'.

994. C. Barlaeus[1]. (L.B.)

De uitdrukkingen, die ik in mijn vers gebruikt heb, zijn niet zoo verkeerd, als gij meent[2], en ik geloof ze te kunnen verdedigen. Amstelod., prid. Cal. Sept. (= 31 Aug.) CIↃIↃCXXXIV.

995. C. van der Myle[3]. (H.A.)

Uw bevel heb ik overgebracht; de man zal spoedig vertrekken. Daar gij de *Venus Cimbrica*[4] al gezien hebt, zend ik u 'ce traité de Rien'; dat zal afleiding geven bij al uwe drukte. De la Haye, le 1 de Septembre 1634.

996. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.E. is eergisteren avond scheep gegaan, heeft den volgenden morgen de heele vloot laten uitzeilen en nu liggen wij hier bij Broekhoven op eene goede plek om het leger te ontschepen. Morgen ochtend marcheeren wij naar Dongen. De vaandrig de Bergaigne bracht bericht van den heer van Stakenbroeck[5], dat twee regimenten voetvolk en zes of zeven compagnieën ruiterij op weg zijn van Antwerpen naar Breda. Z.E. gaf bevel hen, zoo het eenigszins mogelijk is, te verhinderen in de stad te komen. Men zegt, dat de gouverneur van Breda de troepen uit Antwerpen te gemoet gegaan is. Au bateau de S. Ex.e contre terre à ¾ heures dessus Heusden, le 3e de Septemb. 1634, vers minuict.

1) Uitgegeven in *Barlaei Epistolae*, blz. 541.
2) Huygens had dus in een brief, die verloren is gegaan, eenige opmerkingen gemaakt over de *Venus Cimbrica* van Barlaeus.
3) No. 995a. Den 5den Oct. zond Van der Myle een brief van Barlaeus over met een begeleidend schrijven (H.A.).
4) Zie blz. 13.
5) Zie I, blz. 268.

997. A. Pauw[1]. (H.A.)

De depesche, die ick by expressen jegenwoordich aen sijn Ex.cie sende, is van soodanige importantie, dat indien deselve de heere de Knuijt niet aangetroffen heeft[2], de resolutie daerop ons in de meeste diligentie sal dienen nagesonden te worden, ende niet wetende, wat beleijt syn hoochgemelte Ex.cie in de negotiatie van de heere Knuijt sal hebben gebruijckt, ende of deselve vertrocken, ofte daer noch is, hebbe ick te meer noodich gevonden UEd. te versoecken, nevens sijn hoochgemelte Ex.cie te willen contribueren, dat na desselfs hoge wijsheijt dese saecke geexamineert ende gemenagieert ende ons desselfs goede meninge gecommuniceert moge worden, omme ons daernaer te mogen reguleren. Want dit hoff doorgaens in haer actus vaerdich ende voortvarende is, ende als die beginnen te stuijten, is de saecke wel half verloren, behalven dat het saijsoen ende andere occurentien vereijsschen, dat t'gunt men begeert, haest sal moeten geschieden, eer den tijt vorder verloopt, ende alsoo UEd. ongetwijffelt communicatie van mijn depesche sal hebben, sal ick daerbij alleen voegen, dat d'offensie van den ambassadeur van Spagnien aen den Cardinael gegeven[3] soo groot is, dat deselve in dit hof geen vorder dienst sal connen doen. Den extraordinaris, daer men van roept dat comen sal, die sal naer de Spaensche maniere wel twee, drie maenden op de reijse wesen, ende het naeste vermoeden is, dat deselve, alsmede Masariny, vice legaet van Avignon[4], die oock van Romen hier sal comen, voor de Coninginne Moeder[5], Monsieur[6] ende Lotthringen[7] officien sullen soecken te doen, ende men seijt, dat uijt Engelandt oock ijemant daerbij gevoecht sal worden. Het opbreecken voor Nortlingen[8], de defaicte van de 2000 ruijters van de Coningh van Ungarien[9] ende inruijminge van Phillipsburch[10] hebben aen dit hoff groot contentement gegeven, ende is den Cardinal mette voorss. goede tijdinge desen morgen geheel vroech van hier vertrocken. Den ambassadeur van Sijne Ma.t, die in Denemarcken is, heeft mede last omme den Coninck aldaer van sijn voorgenomen interpositie tot bevredinge van het Duijtsche oorloge te dimoveren, ende soo het bij ons can goetgevonden worden, ick sie dese crone mede tot de wapenen te comen. UEd. gelieve den brenger deses, mijn clercq geweest, die wij alhier als ondersecretaris gebruijcken, een brief van sijn Ex.cie aen de admiraliteijt van Zeelandt te doen hebben, omme vandaer met seeckerheijt tot Calais te mogen geraecken. In Paris, den IIII Septemb. XVIᶜXXXIIII.

1) Zie I, blz. 326.
2) De Knuyt, die met Pauw als gezant naar Frankrijk was gezonden, kwam een paar malen over, om nader te beraadslagen.
3) De Spaansche gezant aan het Fransche hof had zich tegen den grootzegelbewaarder zeer oneerbiedig over Richelieu uitgelaten, omdat hij de Protestantsche mogendheden steunde, en gezegd, dat de Kardinaal 'noch eer, noch geloof, noch religie had.' De Koningin had zich daarover beklaagd bij haar broeder, den Koning van Spanje.
4) Jules Mazarin (1602-1661) was in 1632 benoemd tot vice-legaat van Avignon.
5) Maria de Medicis, die uit Frankrijk gevlucht was.
6) De hertog van Orleans; zie blz. 8.
7) Zie I, blz. 425.
8) Nördlingen werd door het leger des Keizers belegerd, maar bij eene poging tot ontzet werden den 6den September Bernard van Saksen-Weimar en de Zweden verslagen.
9) Ferdinand II, zoon van den Keizer en reeds gekroond als Koning van Hongarije.
10) De Zweden leverden Philipsburg aan de Franschen uit.

998. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Le quatriesme, de grand matin, l'armée mit pied à terre et marcha en grande diligence jusqu'à Donghen, où on logea. Hier apres disner on arriva icy, et fut donné un quartier à Mons.r le comte de Solms[1] à Teteringen, à Mons.r le comte Maurice[2] à Ter Heiden, et à Mons.r de Brederode[3] à Haghe. Les païsans de ceste baronie de Breda souffrent à l'ordinaire du logement de l'armée, mais la joye qu'ils ont de veoir leur seigneur surpasse tout ennuy, car ils ne veulent tirer en doubte, qu'on n'en vueille à la ville, où il paroist qu'on est merveilleusement surprins, par des lettres que nous interceptames avanthier, bien qu'escrites aveq retenue, comme en danger d'estre veuës. On nous asseure que parmi la bourgeoisie il n'y a aucune provision de vivres en qu'en suitte les bonnes gens se voyants investiz, ne cessent de pleurer et gemir, sachants comme les Bourguignons auront peu de pitié à les secourrir. La garnison consiste en 36 compagnies, qu'on sçait n'arriver qu'à peine au nombre de 2000 hommes. Samedy passé le gouverneur[4] n'eust encor aucun advis de nostre venue, et sorti le matin aveq quelques 200 hommes, s'en retourna le soir mesme sans le comte Jan, qu'il avoit veu en certain village, comme il luy menoit quelque convoy, duquel rien n'est entré en la ville, ni n'y entrera desormais, s'il plaist à Dieu. Ils tirent par boutades hors de la ville, mais ne font gueres ou point de mal. S Ex.e loge derriere le village, dans une tres chetive maisonette de païsan, ou logea aussi le M. Spinola[5], avant que sa grande hutte de bois fust achevée. De l'enemi on n'apprend point qu'il remue pour encor d'aupres Maestricht; ses mouvements nous regleront en partie, et de tout V. Ex.e aura advis de temps en temps. Au quartier de S. Ex.e à Ginneken, le 6e de Septemb. 1634.

999. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

‘Tout hier, S. Ex.e recevant nouvelles de ce que l'enemi ayant laissé fort peu de gens aupres de Maestricht s'en venoit aveq son armée vers nous, et ce conjoinctement aveq les trouppes qu'il avoit tirées de Flandre, le tout soubs conduitte du marquis d'Aytona, resolution fut prinse le soir de desloger à ce matin, voyant d'un costé que la diversion pretendue estoit comme effectuée - apres quoy la resolution d'Aernem portoit qu'on se retireroit, en cas que l'enemi vinst - et de l'autre, que sans aucun retrenchement, comme nous estions, il n'y avoit pas moyen d'empescher le secours d'hommes ni de vivres, non pas mesme l'affront qui nous eust peu arriver, n'y eust il eu que les 80 compagnies de cavallerie qu'on dit que l'enemi nous menoit sur les bras. Ainsi nous en sommes nous revenuz aujourdhuy en ce quartier à Donghen, pour passer outre demain dans le Langstraet, assez desplaisants de n'avoir peu

1) Zie blz. 6.
2) Zie I, blz. 452.
3) Zie I, blz. 427.
4) Nl. baron de Balançon; zie blz. 5.
5) Bij de belegering der stad in 1625.

caresser ceste belle maistresse à nostre aise, qui en partant nous a faict de la fiere, à force coups de canon, mais sans gueres de mal. Ce soudain changement ne pourra moins que donner subject à la causerie du peuple, esgalement amoureux de Breda partout, mais il est certain que les raisons cognues et considerées feront bientost esvanouïr ces fumées. Le malheur en a voulu seulement au cadet de Beringhen[1)], blessé dans la cuisse d'un coup de mousquet, apres deux autres coups d'honneur et favorables, comme il faisoit la retraicte aveq trois autres compagnies d'une garde avancée entre le village de Ginneken et la ville, au moulin à eau. Il s'en trouve assez foible, mais n'y ayant point d'os cassé, on espere qu'il n'y aura point de mal.

A tout ce que dessus il est certain que M. le Landgrave de Hessen[2)] n'a faict que du mal, par la difficulté qu'enfin contre la promesse il a portée à joindre ses trouppes avec celles de M. le comte Guillaume[3)], qui par la sans doubte n'aura peu executer ce qui avoit esté resolu pour Maestricht. Si ne sçait on ce qui peut estre arrivé, car, je ne sçay par quel malheur, depuis que nous sommes hors de Nimmeghe, il n'est venu aucun advis de M. de Buillon. Ce que nous avons de plus solide de delà, c'est qu'un tambour que M. le comte Maurice et moy avions envoyé au marquis d'Aytona pour la descente de quelques materiaulx de la Meuse[4)], rapporte avoir veu partir de là le marquis en personne, aveq grand nombre d'infanterie Lundi passé, luy mesme n'en estant revenu que Mercredi apres, et y ayant laissé si peu de gens, que c'est, à son dire, chose incroyable, et y croyoit on que, comme nostre cavallerie s'estoit laissée veoir autour de Breda, ce n'estoit que pour les abuser, le dessein tendant contre la Flandre.'

Waarschijnlijk zal ik nu in de volgende dagen wel niet veel te berichten hebben. Au quartier à Dungen, le 8e Septemb. 1634.

1000. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De hertog van Bouillon schrijft: 'Je n'ay rien autre chose à mander à V. Ex.^{e} sinon que l'enemi a commencé à desloger de tous ses quartiers dès les quatre heures du matin. Et n'ayant rien davantage je vous supplieray tres humblement de me croire etc. J'ay en toute diligence donné le mesme advis à M. le conte Guilleaume et faudroy[t] de faire entrer ici toute la provision qu'il sera possible.' Z.E. heeft dit belangrijke nieuws terstond aan de Staten-Generaal meegedeeld en den hertog van Bouillon en graaf Willem aangespoord, dadelijk provisies in de stad te brengen. Men zegt, dat graaf Jan van Nassau van nacht in Breda is gekomen. A Drunen, le 9^{e} de Septemb. 1634.

1001. Aan den hertog van Bouillon. (K.A.)

Ik had u al lang willen berichten, 'que S. Ex.^{e} et Messrs les deputez

1) Misschien Henri de Beringhen; zie I, blz. 398.
2) Zie I, blz. 454.
3) Zie I, blz. 334.
4) Zie N°. 993.

se sont trouvez extremement satisfaicts de la grande prudence, soin et diligence qu'ilz vous ont veu porter de temps en temps à la conservation de ce qui vous a esté mis en main' .... Drunen, le 10 de Sept. 1634.

1002. Aan De Vos van Steenwijck[1]. (K.A.)

Graaf Maurits zal zeker zelf den markies van Aytona bedanken voor zijne welwillendheid. Ik doe het van mijne zijde en vraag tevens nog eene andere gunst, nl. een paspoort, om met al de mijnen, mijne bedienden en bagage mij op te houden op het eiland van den Bommelerwaard, waar mijn huis van Zuilichem[2] ligt, wanneer ik daar heen wil gaan. 'Ce n'est pas que je n'aye passé à diverses fois dans ladite terre, située dans noz rivieres, sans aucun passeport, sans mesmes y avoir jamais rencontré personne, tard ni tempre, mais vous sçavez, Monsieur, qu'allant se desennuyer aux champs on ayme bien d'estre hors de toute sollicitude, et partant j'espere, que voudrez encor me donner ceste obligation que d'ayder à me faire jouir de la pleine franchise dont vous cognoissez les intervalles estre assez necessaires aux esprits de nostre mestier.' Er zijn eenige plaatsen in de buurt bij genoemd[3], waar ik wel eens heen moet, maar ik geef u de verzekering, dat ik geen misbruik zal maken van de mij verleende vrijheid ..... Au camp à Drunen, le 11e de Sept. 1634.

1003. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De vijand is van Maastricht weggetrokken, behalve van het fort Hewaigne. De hertog van Bouillon heeft de kwartieren des vijands bezocht; Valkenburg is door den vijand verlaten. De hertog zal over de kwartieren nog nader berichten; hij is erg uit over den moed van den jongen graaf Pompei[4]. Graaf Willem brengt uit Roermond levensmiddelen in Maastricht. De vijand is nog in de buurt van Lier en Herenthals. Au camp à Drunen, l'11e de Sept. 1634.

1004. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*[aant.]

De vijand is op weg naar Hoogstraten; het kan wel zijn, dat hij het gemeend heeft op Bergen, Steenbergen of de Klundert; de heer de Hauterive heeft dus bevel gekregen uit Vlaanderen te komen, om op hem te letten. De heer Pauw meldt uit Parijs, dat de Koning een leger van 24000 man

1) Kopie van andere hand. - Zie blz. 2.
2) In 1630 had Huygens de heerlijkheid Zuilichem gekocht van Elizabeth van Grevenbroeck, gezegd Pieck.
3) In het paspoort, dat Huygens zelf opstelde en te gelijk met den brief opzond, worden genoemd ''s Hertogenbosch, Heusden, Bommel en andere plaetsen van dat kwartier'.
4) Zeker Marco of Tomio Pompei (vgl. I, blz. 467 en 300), broeders van graaf Lelio Pompei (t.a.p., blz. 300).

naar de grens van Picardië zendt. De gezant van Spanje heeft den Kardinaal beleedigd en wordt dus heel onvriendelijk ontvangen[1]. In Spanje worden troepen gelicht voor de herovering van Brazilië[2]. Z.E. zendt mij voor eenige dagen naar den Haag voor zaken. Au camp à Drunen, le 12e de Septemb. 1634.

1005. J. de Knuijt[3] (H.A.)

Wij hebben onlangs te Nymegen ‘over Syne Ex.^{cies} tafel’ gesproken over de ongezonde lucht van ‘ons eylandt van Walcheren’; wilt gij nu eens de hierbij gaande vruchten aan Z.E. laten zien als een bewijs, dat hier toch wel ‘aengenaeme goede vruchten’ groeien?

De heer de Hauterive vertrekt volgens het bevel van Z.E. heden met zijne compagnieën naar Bergen en laat er slechts vijf of zes tot bescherming van den weg te Philippine achter. Middelb., den 14 Septemb. 1634.

1006. Aan prins Frederik Hendrik. (K.A.)

Arrivé icy des hier au soir, je fus incontinent cercher le Sieur de Noordwijck[4], qui absent de son logis et en promenade aveq le greffier Musch[5], s'en vint tost apres me trouver et ayant sceu ce qui estoit de mes ordres, premierement sur le faict de Ter Heyden[6], s'en retourna encor devant soupper chez ledit greffier, pour s'y informer de ce qui estoit des contracts de neutralité de ces quartiers là arrestez l'an 1625. Lesquels ayants esté trouvez, il print encor la peine de me venir sommer aujourdhuy de bon matin, de me vouloir rendre à 9 heures dans la *Treves-camer*, où il avoit jugé à propos de me faire reïterer devant quelques autres de ces deputez au faict de l'armée les ouvertures que je luy avoy faictes des considerations de V.E.^{e} sur ledit subject. Là je trouvay assemblez aveq luy seulement le Sr Oetgens[7], les deux Beaumonts[8] et le greffier Musch, qui apres quelques discours de part et d'autre, m'ayants faict faire lecture desdits contracts de neutralité, il y fut trouvé entre autres en termes formels, qu'entre la ville de Breda et Sevenberghe et la Swaluwe il ne se pourroit bastir aucun fort, ni parties jamais renoncer à ceste neutralité, sur quoy, toute deliberation ulterieure semblant assez inutile, il fut toutefois discourru de quelques equivoques, qui se pourroyent mettre en jeu, quand d'ailleurs la chose se pourroit juger et possible et avantageuse; desquels deux points l'un ni l'autre ne se trouvant assez terminable sur le champ, et cependant la matiere d'assez de poix en ce que

1) Zie blz. 15.
2) Een groot deel van de kust van Brazilië was sedert 1630 in de macht der West-Indische Compagnie.
3) Zie I, blz. 324.
4) Zie I, blz. 328.
5) Zie I, blz. 405.
6) Een dorp bij Breda. In de eerste dagen van September, toen de Prins, om den markies van Aytona te dwingen het beleg van Maastricht op te breken, deed alsof hij Breda wilde belegeren, had graaf Johan Maurits van Nassau met zijne troepen Ter Heyde bezet.
7) Zie I, blz. 480.
8) Zie I, blz. 367.

toute la neutralité de Sevenberghe et autres places se debvoit risiquer par l'infraction d'un seul article de l'accord, les presents - ne faisants que deux provinces et entre eux bien rudes en la cognoissance des lieux - tesmoignerent aimer mieux d'en partager le bon et mauvaiz gré aveq leur[s] collegues, et fut conclu d'envoyer querir M. le comte de Culemborgh[1] de sa maison et Mons.r Ploos d'Utrecht, pour se trouver icy apres demain et adviser par ensemble à ce qui seroit du service de l'Estat. A quoy il y en a qui pensoyent que le recepveur Ruijs[2] se pourroit joindre, pour estre le mieulx informé des assiettes. Quant et M. Schaffer[3] porta aussi l'advis de ces Mess.rs que j'attendisse l'evenement de cette conference. A quoy j'ay bien osé resoudre soubs le bon plaisir de V. Ex.e, me voyant aussi bien accroché à raison de l'autre affaire, de laquelle je diray en general que j'y trouve les S.rs de Noordwyck, Musch et autres si bien animez, qu'il leur y fault peu d'esperon. La difficulté fut hier au soir pour Amsterdam et s'en debvoit le S.r de Noordwijck user, mais aujourdhuy Oetgens l'a asseurez, qu'il n'y aura point de façons[4] de ce costé là. A Harlem ils veulent faire apprehender entre autres qu'il ne faut pas que ce personnage revienne, s'ils presentent de veoir reüssir leur dessein de balliage de Kenemerland. Pour Delf ilz sçavent plusieurs expedients, qu'ils estiment infaillibles. De Leiden le S.r de Noordwijck en respond et a partout de diverses escrimes selon les foiblesses de l'un ou l'autre, dont il y en a de plaisantes d'Alkmaer, et ensuitte du reste du Nord on disposera par Foreest[5], et c'est la tasche du S.r van der Mijle, outre Bruijninx[6], qu'on fera agir parmi les petites villes à son temps, qui sera peu auparavant l'ouverture de l'affaire, pour entrecoupper toute communication. Or est il, Monseigneur, que le S.r Beaumont, ayant entreprins de faire disposer Dordrecht par lettres, parties aujourdhuy vers M. Terestein[7], n'en peut avoir response categorique que Samedy, et si encor lors il n'en revient de la resolution à son gré, il est obligé de l'aller procurer en personne et d'estre Lundi de retour, pour entamer l'affaire le lendemain. Pendant quoy le S.r de Noordwijck, qui de faict advisé n'a point encor esté en l'assemblée, se retire à deux lieuës d'icy, pour n'y point entrer que comme nouveau, et en y faisant le Mardi rapport sommaire de la negotiation du S.r de Knuijt - dont il sera pressé d'abord - enfiler de mesme suitte ceste ouverture du S.r Pau[8], qui sera chose lors si bien concertée, qu'à l'advis de ceux ci n'y aura subject d'en apprehender autre que bon succes. Sans lequel tous avouënt qu'il vauldroit mieux ne remuer point l'affaire du tout. Je ne m'asseure pas tout à faict que V. Ex.e vueille m'aggreer tant de sejour icy, mais en recolant ce qu'elle m'a faict honneur de m'en dire, j'espere qu'elle

1) Floris II van Pallant (1577-1639), graaf van Culemborg, was een zeer ontwikkeld en bereisd man. Hij was een groot vereerder van Oldenbarnevelt en heeft, zoolang prins Maurits leefde, weinig deel genomen aan staatszaken, maar sedert 1625 was hij lid der Staten-Generaal.
2) Waarschijnlijk Coenraad Ruysch, schepen en burgemeester van Dordrecht, rentmeester van eenige domeinen van den Prins en lid der Staten-Generaal.
3) Zie I, blz. 362.
4) Er stond eerst: *difficulté*, maar dat is doorgeschrapt.
5) Zie I, blz. 330.
6) Zie I, blz. 63.
7) Zie I, blz. 363.
8) Zie I, blz. 326.

n'en improuvera pas le dessein, qui au moins ne tend qu'a tascher de m'acquitter parfaictement de ses commandements, ainsi que le doibt et fera pour jamais .... 14 Sept., à la Haye, 1634.

Je trouve ici partout plus de retenue et de discretion sur le dernier employ de l'armée, que je ne m'en estoy figuré. Le succes de Maestricht remet tout à la raison, et auront les ministres ordre d'en faire les actions de grace Dimanche qui vient. Le compliment qu'en font Mess.rs les Estats à V.E.e va quant et cestes. On m'en a faict veoir la minute et voulu sçavoir ce que selon l'humeur de V.E.e j'y trouvay de peu ou trop. Mais je me suis bien gardé de m'y ingerer.

1007. J. de Knuijt. (H.A.)

Het stuk van Hunne Ho. Mo. heb ik ontvangen en wacht nu op het bevel van Z.E. Uit Antwerpen wordt bericht, dat de Koning van Hongarije en de Beieren de Zweden 'by Noortlinge' geheel hebben verslagen[1)], dat o.a. Gustavus Horn gesneuveld is[2)] en van de infanterie niet meer dan 300 of 400 man zijn overgebleven. Het zal wel niet waar zijn; weet gij er meer van?

Ik verwacht de order van Z.E. aangaande de punten van beschrijving en de acte voor den pensionaris de Witte[3)], om mij te vervangen, als ik op reis moet. Middelb., den 17en Septemb. 1634.

1008. Aan prins Frederik Hendrik. (K.A.)

Aujourdhuy dans l'assemblée complete de tout ce qu'il y a ici de deputez pour le faict de l'armée, montant au nombre de 10, aveq le S.r Beveren[4)] qu'on y avoit assumé, j'ay esté sommé d'encor faire ouverture nouvelle de ma commission sur le subject de Terheide[5)]. En quoy, apres des discours et deliberations grandement formelles, il a esté conclu de me faire rendre response à V. Ex.e, premierement, qu'à bien considerer le texte des traictez de l'an 1625, il semble n'y avoir aucune apparence de violer la foy donnée, cela estant par trop honteux, et d'ailleurs en ce particulier plein de consequences pernicieuses. Mais en second lieu, si V. Ex.e pouvoit resoudre d'entamer par ce fort une forme de siege de Breda, tel que l'ennemy l'avoit desseignée à Maestricht, qu'en ce cas il n'y auroit rien à redire, ne se pouvant presupposer que des traictez de ceste nature excluent la force ouverte qu'on pretend de faire à quelque place. Le S.r de Ripperda[6)], qui pa[r]tira aujourdhuy, representera à V. Ex.e comme il s'en est trouvé parmi ceste deliberation, qui ont voulu adviser en

1) Zie blz. 15.
2) Het bericht was onjuist; Gustav Carlsson Horn (geb. 1592), de bekende Zweedsche generaal, is in 1657 gestorven.
3) Zie I, blz. 303.
4) Zie I, blz. 334.
5) Zie blz. 19.
6) Willem van Ripperda, heer van Hengelo, enz. was eerst ritmeester, later afgevaardigde van Overijsel in de Staten-Generaal en gevolmachtigde voor de vredesonderhandeling van Munster.

forme de harangue tout au long, comme il seroit expedient d'exhorter V. Ex.e à ce commencement de siege, mais que personne n'en a suivi le discours tresinspiré et lequel, à ce que les plus fins en jugent, a esté fondé sur de la ruse, qui ne regarde que des emulations particulieres, comme j'auroy l'honneur d'en faire entendre toutes les minutez devant V. Ex.e à mon retour, ne faisant que passer cecy devant, à la haste, pour advertir V.E.e que l'autre affaire sera preste aujourdhuy et meure, pour s'entamer et achever demain en l'assemblée de Hollande; qui est le subject pourquoy j'ay osé resoudre de ne partir d'apres demain, esperant d'en rapporter la conclusion au gré de V.E.e, au nom de laquelle cependant je ne m'en descouvre directement qu'aux S.rs de Noordwijck et Ploos, pour des considerations qui me rendent scrupuleux de mettre de la confiance en tout ce qui me faict bonne mine, et desquelles je pense pouvoir rendre assez bon compte. On ne cessera d'encor travailler jusqu'au soir aux preparatifs de la comedie, et j'y contribue cà et là quelque chose, qui me faict esperer que V. Ex.e en excusera plus aisement ma longue demeure et daignera tousjours me croire .... 18 de Sept., à la Haye, 1634.

1009. Aan W. Pijnssen van der Aa[1]. (K.A.)

Gisteren uit den Haag teruggekeerd vond ik uw brief. Ik ken de acte niet, die gij zegt te hebben voor Mevr. Rosencrans[2]; het is het best haar zoo spoedig mogelijk te toonen. 21 de Sept. 1634.

1010. Aan De Vos van Steenwijck[3]. (K.A.)

'Il y a de la confusion dans les tours que nous debvons tenir, et me semble que c'est à moy de vous prier, comme je fay serieusement, de ne recepvoir pas ce que je vous envoye en contreschange de la faveur dont il vous a pleu me faire gratifier par S. Ex.e Monsieur le marquis d'Aytona. C'est chose de laquelle - bien que je n'en puisse esperer beaucoup d'usage - je fay tant d'estime, aussi bien en consideration de la main qui m'en honore, que de celle qui m'en a voulu moyenner l'effect, que je ne sçauroy presumer d'en esgaler la valeur de rien qui jusques ores puisse partir de mon entremise, laquelle donques je vous offre toute fraische et neuve ....' 22e de Sept. 1634.

Ik antwoord nu eerst, omdat ik naar den Haag naar de Staten was gezonden.

1011. Aan A. Pauw[4]. (K.A.)

Aan den brief van Z.E. voeg ik alleen dit toe, dat gij mij niet behoeft

1) Zie I, blz. 296.
2) Josina van Lawick († 1659), weduwe van kolonel Rosencrans; zie I, blz. 423. In 1648 kreeg zij een pensioen van 1500 pd. jaarlijks. (Mededeeling van Luitenant-Kolonel W.R.H. Wakker.)
3) Zie blz. 2.
4) Kopie van andere hand.

aan te sporen, uwe stukken op te zenden[1]. Het is mijn werk en mijne gewoonte goed te zorgen voor de stukken, die mij worden toevertrouwd. Wat de andere zaak betreft, moeten eerst de formeele dingen voorafgaan en dan heeft zeker de heer de Knuyt de beslissing ..... Au camp à Drunen, le 23e de Sept. 1634.

1012. Aan C. Barlaeus[2]. (L.B.)*

Ne te querare caecis passim convicijs a tergo impeti, ecce, mi Barlaee, archetypas nugas meas, censuram, quam apud Mylium nostrum propere in te strinxi, *εἰς τὰ σχληρὰ*, inquam, ista, *fugit horret uterque*, quae sane nostrûm fugit, horret uterque, in epigrammate praeter ista valde tuo[3]). Expende vim verborum, vide quid dixeris; quid fecerimus, ego opponam et, vel te judice, licentiae poeticae nimium audaculae vitium damnabitur. Vale tamen, et saepius labere, nam ut, paucis correptus, pluribus te defendas, ab honore Principis, quem nos tueri decuit, alter scopus est. Drunae in castris, 24 Sept. CIↃIↃCXXXIV.

1013. A. Ploos. (H.A.)

Aangekomen zijn ‘de brieven van syne Ex.tie responsoir op die van haere Ho. Mo., waerby goet gevonden werdt, dat de gecommitteerden totte directie van de fransche affairen op gisteren int leger souden comen, d'welcke daerop geresolveert hebben [sich] op Manendach den anderen t' savonds tot Gorcum te vynden, om voorts te gaen, gelyck alrede den heere grave van Cuylenburg[4] nevens den heere de Knuyt vertrocken, en den heere borgemeester Beaumont[5] op Dordrecht gegaen zyn. Den goeden heere, d'welcke meest oorsake geweest is vant schryvens aen zyne Ex.tie, is nu van ander advis ende wunst, dat de reyse geen voortgang mochte hebben’. Ik blijf hier totdat de vergadering uiteengaat, maar moet dan voor allerlei dingen naar Utrecht. ‘Den hindergelaetenen ambassadeur in Vranckryck[6] applaudeert ende kittelt sich selven in syne negociatie. Den heere van Noortwyck hadde hem geschreven, dat nyet en meende, dat een persoon soude gevonden werden, d'welcke den Coninc tot rupture soude brengen; hy schryft nu, dat de persoon gevonden ende dat hy diegenige is, *qui* - na luit syn schryvens - *summo feriet culmina vertice*[7].

1) Zie No. 997.
2) De minuut is in K.A. - Uitgegeven in *Insignium virorum Epistolae selectae*, *Quae nunc primum prodeunt*, *ex Bibliotheca Jani Guilielmi Meelii J.C. Amstelaedami*, *Ex Typographia Halmiana*, MDCCI, blz. 147, en door Van Vloten in *Hooft's Brieven*, IV, blz. 392.
3) Aan den brief is toegevoegd het versje *In Barlaei lapsum*, *de fuga Impp. utriusque exercitus; ad Mylium* (vgl. *Gedichten*, II, blz. 293), dat een antwoord is op het versje van Barlaeus, *In irritam obsidionem Traiecti ad Mosam*, *tentatam ab Hispano*, *et Braedae tentatam*, *ut videbatur*, *ab Auriaco* (vgl. *Poemata*, II, blz. 460), waarin hij de woorden: ‘fugit, horret uterque’ gebruikt had.
4) Zie blz. 20.
5) Zie I, blz. 367.
6) Nl. Pauw.
7) Naar Hor., *Od.*, I, 1, vs. 36.

Ick gelove, dat hy noch meent, dat men hem een *statuam* sal erigeren. Wt synen publicquen blyckt, dat hy een nieuwen voorslach overgesonden soude hebben, soo het door eenige naerder tydinge van de Duitsche nederlage nyet en hadde belet geworden'. Hij schreef ook over de Fransche compagnieën, die spoedig te Calais gereed zullen zijn. Ik begrijp niet, waarom de heer de Knuyt den heer van Noordwijk heeft aangespoord 'de dispositie vant vacerende bailliuschap van Kennemerland' uit te stellen.

'U E. confrater Pau[1)] schryft wt Franckfoort van den 18, dat de vergaderinge aldaer gescheyde[n] ende de hooftresolutie genomen, waervan hy de copye ten naesten soude senden[2)]. Den heere de Fequieres[3)] prepareerden sich om te vertrecken. Met den ambassadeur Amstrutel[4)] wierde getracteert om secours; hy soude sich noch eenigen tyt aldaer ophouden, gelyck mede den Rycxcancelaer[5)] ende het *collegium formatum* doen souden. De troupen quamen van alle hoecken weder te samen, als de Landtgravische, Lunenborchsche ende andere; oock versamenden sich de gevluchten van de laetste bataille'. Maar vele hoofdofficieren zijn gevangen genomen of gesneuveld. 'Eenige extraordinarise gecommitteerden wt de vergaderinge van Hollant' hebben bij monde van den pensionaris Boreel[6)] 'instantie gedaen om den voortgang van de ambassade nae Polen ende Sweden'. Spoedig zal de verkiezing van schepenen in den Bosch plaats hebben; wilt gij eens denken aan mijn neef, den konvooimeester Adriaen Ploos? In 's Gravenhage, den 24 7b. (Sept.) 1634.

1014. A. Ploos[7)]. (H.A.)

'De vergaderinge is swack; ick ben alleen van wege de Provincie'; bijna iedereen is weg. Morgen zal worden voorgesteld, 'dat een petitie van vyfhondertdusent gulden tot de legerlasten aen de Provincien mochte werden gesonden'. De heer Henin[8)] zal het niet lang meer maken; 'zyne

1) Cornelis Pauw (1593-1668) ging met Cornelis Haga naar Constantinopel, was later consul-generaal te Aleppo en sedert 1632 raad en rekenmeester van den Prins.
2) Te Frankfort werden op 20 Sept. de artikelen vastgesteld van een verbond tusschen Frankrijk en de protestantsche vorsten en stenden in Duitschland.
3) Manasses de Pas (1590-1640), markies de Feuquières, was een bekend Fransch diplomaat en krijgsman.
4) Sir Robert Anstruther was o.a. in 1625 Engelsch gezant in Denemarken.
5) Axel Oxenstierna; zie I, blz. 445.
6) Willem Boreel; zie I, blz. 76.
7) N°. 1014 a-c. Brieven van 5 Oct., 11 Oct. en 27 Nov. (alle H.A.) zijn onbelangrijk.
8) Den 22sten Sept. besloten de Staten-Generaal, de Gecommitteerde Raden van Holland te verzoeken zorg te dragen, dat de papieren en stukken van George de Hennin, nu hij gevaarlijk ziek was, zouden worden overgenomen en gebracht onder den griffier van hare Ho. Mo. George de Hennin kwam in het begin van Maart 1629 met de buitengewone gezanten naar Frankrijk, Fr. van Aerssen en G. van Vosbergen, in ons land. Van 1612 tot 1628 was hij in dienst geweest van Olivarez, den invloedrijken minister van Philips IV van Spanje, en was bekend met veel, dat voor den Koning nadeelig was. Hij beweerde veel te weten vooral van West-Indische zaken en de Staten gaven hem een jaargeld en meermalen groote subsidies. Wat hij daarvoor gedaan heeft, is niet bekend, omdat zijne papieren schijnen verdwenen te zijn. Hij is kort na 25 Sept. 1634 gestorven. (Mededeeling van Mr. P.G. Bos, Adjunct-archivaris aan het Rijksarchief in den Haag.)

papieren, wesende van importantie' moeten in handen gesteld worden van Z.E. De heer de Beaugy[1] is gisteren uit Hellevoetsluis uitgezeild. De resident Boswell[2] vroeg mij, waarom er geen gezantschap naar zijn Koning wordt gezonden. De agent Van der Veken[3] 'seyde in confidentie last van den bisschop van Luick[4] ende de notabelste van de regierende te hebben, om te sonderen, of alhyer inclinatie soude wesen tot de neutraliteyt van de stadt Mastricht, indien zy tot Brussel sulcx te wege conde brengen, rememorerende mede dat van Rhynberck, voor desen versocht. Ik hebbe geantwoordt, dat dit een delicate sake was, vol van consideratien, ende dat daerinne sonder advis van zyne Ex.tie in allen gevalle niet en soude werden gedaen'. Hierbij gaat kopie van het schrijven van den gezant Pauw[5]. Hage, den 25en 7b (Sept.) 1634.

1015. W. Pynssen van der Aa. (A.B.)

Dank voor uw brief, die getuigt van uwe genegenheid voor mij en mijne schoonzuster, de weduwe van Rosencrans[6]. Het stuk in quaestie, geteekend door Z.E., ligt bij mijne papieren. Ik hoop, dat Z.E. mijne schoonzuster zal helpen. Bij Venloo, den 26 7bris (Sept.) 1634.

1016. Aan J. Smithius[7]. (K.A.)

Dat ik in plaats van een versje, zooals ik beloofd had, een lang gedicht heb geschreven[8], komt doordat ik zooveel houd van oudheidkunde. Als er vergissingen in het gedicht zijn op het gebied van uwe wetenschap, beoordeel ze dan zacht; ik had geene boeken, om er iets in na te zien, en ook geen tijd voor studie hier te midden van het krijgsrumoer. Drunae in castris, IV Cal. Octob. (= 28 Sept.) CIↃIↃCXXXIV.

1017. Aan den heer van Druynen[9]. (K.A.)

De Prins maakt bezwaar u een paspoort te geven, omdat hij gezien heeft, dat gij tijdens het beleg van Maastricht van het paspoort, dat u toen gegeven was, gebruik hebt gemaakt ten nadeele van dezen staat. Le 2e d'Octob. 1634.

1) De Beaugy (zie I, blz. 345) was in 1630 als Fransch gezant hier gekomen.
2) Zie I, blz. 407.
3) T.a.p., blz. 394.
4) Ferdinand van Beieren was van 1612-1650 bisschop van Luik.
5) Die brief is er bijgevoegd.
6) Zie blz. 22.
7) Zie I, blz. 433.
8) Nl. *In viri doctissimi et humanissimi I. Smithii penum antiquariam* (vgl. *Gedichten*, II, blz. 293); het werd den 25sten Sept. geschreven.
9) Boven den brief staan, achter den naam van den geadresseerde, de woorden: par ordre de S. Ex.e
De heerlijkheid Drunen ligt in de Meierij van den Bosch, bij Oosterwijk; zij was in het bezit der familie van Haestrecht.

1018. Aan C. Barlaeus[1]. (K.A.)*

Quam in te censuram gravi nuper severitate exercui[2], Barlaee clarissime, eandem ultro et vicissim in me invoco. Sed ut rei illa fuit, haec, opinor, intra dictionem consistet. De facto enim, quale hic produco, satis securus sum, rerum apud Smithium bis lustratarum nudus catalogistes[3]. In caeteris qua lapsus sim, meo more, qua ferri possim sine rictu, a te scire cupio, etiam irritato, et te valere. Drunae in castris, VI Non. (2) Octob. CIↃIↃCXXXIV[4].

At interim recordare, mi censor, aliquid veniae deberi aulico, ut nosti, minime literato, et hic maxime omnium librorum destituto.

1019. Aan De Chalas[5]. (K.A.)

Uwe brieven en rekeningen heb ik aan Z.E. meegedeeld, die zijn thresorier order gaf de vier door u bij den heer de Beringhen[6] geleende sommen, tot een bedrag van 1016 fr. 14 st., terug te betalen. Als het geld, dat gij thans nog in handen hebt, op is, kunt gij weer bij den heer de Beringhen leenen: wees echter zoo goed, in 't vervolg alles op ééne rekening te zetten. Het doet Z.E. veel genoegen, dat de commandeur weer hersteld is; laat hij nu echter niet alleen zijn lichaam, maar ook zijn geest weer oefenen. De Drunen, le 2e d'Octob. 1634.

1020. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Het leger wordt morgen ontbonden en gaat bij heele regimenten in de grenssteden van deze streek, van Geertruidenberg tot Grave; het grootste gedeelte der ruiterij gaat naar Megen aan de Maas. Het gerucht liep, dat het vijandelijke leger in Brabant was. Maar het is graaf Jan met een regiment Ieren en wat ruiterij, die provisies gebracht heeft in Breda en nu in den omtrek wat rondzwerft.

'Hier au soir environ les 11 heures il fut veu en ce quartier un assez grand corps de feu en l'air, pleuvant en estincelles, mesmes sur le corps d'un homme qui en a faict le recit à S. Ex.^{e}, disant en avoir les habits bruslez cà et là. Et ce feu se relevant creva, et en partit un bruict comme seroit une salve de force mousquets. J'ai veu moy mesme l'esclat de la lueur contre les

1) De minuut van den brief is in dezelfde verzameling.
2) Zie No. 1012.
3) Zie No. 1016.
4) Aan den brief is toegevoegd het versje *Annae Mariae Schuermans unioni. Ut minus lateat*, *Quo te, Nympha*, caet. (vgl. *Gedichten*, II, blz. 296).
5) Kopie van andere hand.
6) Zie I, blz. 398.

vitres, mais ne me suis point avisé d'aucun bruict, diverti peut estre par celuy que faisoit la compagnie où j'estoy'. Wij gaan morgen voor eenige dagen naar Heusden. Au camp à Drunen, le 5e d'Octob. 1634.

1021. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.E. besloot gisteren een paar dagen naar Buren te gaan. Graaf Jan is naar Antwerpen vertrokken en heeft ongeveer 1000 man in Breda achtergelaten. Gisteren is uit Heusden een trompetter gezonden aan den graaf van Salazar[1] over de zaak van den graaf van Flodorff[2], maar het rantsoen wordt nog niet betaald. Als de Prins verder reist, zal ik het melden. A Zuijlichem, le 8e d'Octobre 1634.

1022. Aan C. van Aerssen[3]. (K.A.).

Z.E. kent de klachten van kapitein Nicolai[4], waarover gij schrijft. Maar hij komt spoedig in den Haag en kan u dan mondeling meedeelen 'ses considerations sur ceste matiere, où les procedez de Mess.rs de Zelande font des reflexions sur des interests de bien plus d'importance que ceux dudit capitaine'. Ik wil het u echter ook wel schrijven..... A Buren, le 10e d'Octob. 1634.

De heer Wyts[5] wil uw kleinen koerier wel als schrijver hebben, als zijne ouders het goed vinden.

1023. J. Pineton de Chambrun[6]. (L.B.)

Met veel schroom bied ik u dit geschrift van mij aan. D'Orange, ce 13e Octob. 1634.

1024. W. Pynssen van der Aa[7]. (H.A.)

Hoe staat het met de compagnie van mijn overleden zwager Rosencrans[8]? Ik hoop, dat Z.E. medelijden zal hebben met de weduwe en de kinderen. Ik zou gaarne verlof hebben, om naar den Haag en Yselstein te gaan. Nimwegen, den 14en Octob. 1634.

1) De graaf de Salazar was generaal der Spaansche ruiterij; hij heeft zich onderscheiden bij het beleg van den Bosch.
2) De graaf van Flodorff of Flodroff was in 1632 kolonel over een regiment voetvolk; hij schijnt door den vijand gevangen te zijn genomen. In Nov. 1634 werd zijn regiment door de Staten-Generaal gelicentieerd.
3) De minuut heeft als adres: Au Seig.r de Sommelsdijk; toch is de brief zeker gericht aan Cornelis (zie I, blz. 46), en niet aan François van Aerssen.
4) Jeremias Nicolay was kapitein van eene Zeeuwsche compagnie. (Mededeeling van Luitenant-Kolonel W.R.H. Wakker.)
5) Zie I, blz. 199.
6) T.a.p., blz. 438.
7) No. 1024 a. Een brief van 24 Oct. (H.A.) handelt over dezelfde zaak.
8) Zie I, blz. 423.

1025. Aan generaal Milander[1]. (K.A.)

Gij hebt mij groot genoegen gedaan door mij aan te bevelen bij den Landgraaf van Hessen. Er is haast bij de zaak; ik zal aandringen bij den heer Meschede en den heer commandant van Werden; help gij van uwen kant ook een handje. Kan ik bij andere heeren ook nog iets doen? 'Il est tres-vray que la saison avancée me presse et que pour un assez grand bastiment, que je trouve ici hors de terre, il me fault tout l'hiver et plus à preparer le travail de bois, qui doibt suivre la massonnerie de pied à pied. Outre que Monseigneur mon maistre m'aiguillone chaudement, desirant veoir ma maison sur pied, pour y avoir contribué beaucoup de son ordonnance et pour estre - vous le sçavez mieux que moy - assez nouvellier en bastiments. Voyla, Monsieur, tout ce que je puis produire à vous addoucir les importunitez que recepvez aveq tant de patience de vostre serviteur ..... A la Haye, ce 17e d'Octob. 1634.

J'ay chargé ce porteur d'un mot à M. le chancelier Geimbach, lequel j'espere ne me refusera pas l'exemption des licences de Brandenbourg. J'attendray veoir jusques où s'estend la courtoisie d'Emmerick, depuis que le gouverneur de jadis en est dehors.'

1026. Aan N.N.[2]. (K.A.)

Bij mijne terugkomst uit het leger vond ik uw pakje en tevens den brief van den heer Milander. Vriendelijk dank voor alles, wat ge mij uit Spanje meedeelt; de heer Van der Burgh[3] zal u zeker al gezegd hebben, hoezeer Z.E. die mededeeling op prijs stelt. Gij zult mij verplichten, als ge mij ook in het vervolg wilt melden, wat voor belangrijks u overkomt. Mijne gedichten verdienen uwe lofspraak niet, al verheugt het mij, dat gij en Barlaeus ze goedkeuren. Barlaeus heeft mijn vers op het cabinet van Smithius[4] nog niet beoordeeld; zelf is hij met belangrijke werken bezig. A la Haye, ce 17e d'Octob. 1634.

1027. P.C. Hooft[5]. (A.B.)

Gelukkigh moet ick achten ende kan niet ten vollen zeghenen de sterre eener geboorte, die 't waerdste mijner eere niet alleen, maer ook een groot deele mijner fortuine schijnt verknocht te hebben aen de gunst Uwer Ed. Gestr. Wat dezelve in d'eerste vermoghen heeft, ben ik voor dezen gewaer geworden, ende spelle reeds daeruit, wat zij in d'andre vermoghen zal. De geleghenheit, waerin zij mij grootlijx begenaedighen kan, is deze. Mijn' huisvrouw, nae ons verstand - alhoewel andren anders willen drijven - geroepen zijnde, bij uiterste wille van zekeren haeren oom, tot bezit van een majoraet van 6 m. gl. 's jaers hier in Brabandt, nae 't over-

1) Kopie van andere hand. - De brief heeft geen adres, maar is waarschijnlijk gericht aan Milander; zie No. 983 en 989.
2) Kopie van andere hand. - De brief heeft geen adres. Een paar zinnen er van zijn uitgegeven door Jonckbloet, t.a.p., blz. 86, Noot.
3) Zie I, blz. 174.
4) Zie blz. 25.
5) Uitgegeven door Van Vloten, *Hooft's Brieven*, III, blz. 5.

lijden van een Don Francisco Hellemans[1], die onlanx in 't gezelschap der granden van Salazar gesneuvelt is, heeft, terwijl zij weduwe was, haere neutraliteit verworven ende genomen tot Zevenberghen, om niet versteken te zijn van die erffenis, in gevalle zij hem moght komen t' overleven. Dit nu gebeurt zijnde, begint d'advocaet fiscael voor te wenden, dat zij, met het huwen aen eenen, die in eedt der Ed. Grootmo. H.H. Staeten van Hollandt is, haere neutraliteit zoude gebrooken hebben. Wij, om dezen slagh te breeken, zien geenen beter raedt dan 't aenroepen van den voorstandt des Prinsen, ende maeken ons sterk dese swarigheit te verwinnen, indien men een bondigh voorschryven verwerven kan van zijne Vorstl. Doorl. aen den H. Abbate Sciaglia[2], dien men gelooft daernae grootlijx te willen luisteren, ende maghtigh genoegh te zijn om door te drijven in dit hof, dat de neutraliteit mijner voorsz. huisvrouwe gelden zal, niettegenstaende t' huwlijk met mij aengegaen. Ik besweere dan U Ed. Gestr. bij myne dienstbaerheit, haer ende den haeren eeuwlijk toegewijdt, maer bovenal by haer edelaerdigh gemoedt ende ingebooren' heusheit, dat haer gelieve zich te pijnen, om de gemelde brieven van zijne Vorstl. Doorl. te verwerven, ende zelf dezelve in te stellen, op 't vierighste des U Ed. Gestr. zal doenlijk ende voeghlijk vinden, in Toscaensche tale, die U Ed. Gestr. niet min dan andre ten dienste staet. De jeghenwoordighe titels van den voorsz. abt zijn mij onbekent, maer hij is eertijds geweest ambassadeur des Hartoghen van Savoyen, ende dunkt mij onder verbetering, dat het opschrift zoude moghen zijn: *All' Ill.mo et Rever.mo Signore*, *il Signor Alessandro Scaglia abbate di* .....[3] *Ambasciator di S.A. Serenissima di Savoya. Brusselles*. Het dubbelt van den brief, die ik denke gesloten zal zijn, waer mij welkoom daernevens. Ende bid ik U Ed. Gestr. alles op 't spoedighste te richten aen mij, onder omslagh aen S.r Balthazar Bolgaro, koopman tot Antwerpen. 'T welk mij versekrende, kusse in aller nedrigheit de triomflijke handt zijner Vorstlyke Doorluchtigheit zampt die van U Ed. Gestr., ende nijghe mij met d'uiterste eerbiedenis t'haerwaerts, als Uwer Ed. Gestr. ootmoedighe, eighenste dienaer ..... Uit Brussel, 17 Oct. 1634.

1028. Aan W. Pijnssen van der Aa[4]. (K.A.)

Het is u toegestaan op reis te gaan. Maar toen ik te Buren uw ander verzoek, aangaande uw neef, ter tafel bracht, kreeg ik ten antwoord, dat er geene enkele acte bestond, die noodzaakte, om aan een kind eene compagnie te geven. Gij moet dus andere argumenten zoeken. A la Haye, ce 17e Octob. 1634.

1029. C. Barlaeus[5]. (L.B.)

Itane vacat, clarissime Hugeni, in castris et virginum meminisse et antiquitatum? In vernantis simul puellae laudes et decrepitae Romae obsoleta sacra diffundere

1) De familie Hellemans hoorde in Antwerpen te huis en Leonora, Hooft's tweede vrouw, was daar geboren uit het huwelijk van Arnoud Hellemans en Susanna van Zurck.
2) Deze abt was een politieke avonturier, die zich gevolmachtigde noemde van den Hertog van Savoye te Brussel, maar inderdaad in dienst stond van Spanje en waarschijnlijk ook van Engeland geld aannam. Hij heeft bij de vredesonderhandelingen, die iets vroeger tusschen de Staten-Generaal en Spanje gevoerd waren, eene verraderlijke rol gespeeld. (Vgl. Dr. M.G. de Boer, *Die Friedensunterhandlungen zwischen Spanien und den Niederlanden in den Jahren* 1632 *und* 1633, Groningen, 1898, blz. 39, 41, 114.)
3) De stippeltjes staan in het Hs.
4) Kopie van andere hand.
5) Uitgegeven in *Barlaei Epistolae*, blz. 549.

spatiosissimum ingenium? Iam Annam Ultrajectinam e tenebris in lucem vocas[6], iam detrita et semesa Latij monumenta. Modo cum Evandri matre Carmenta loqueris, modo huius seculi divam alloqueris,

6) Zie blz. 26, Noot 4.

quae quia nil nisi divinum sapit et scribit, hominibus nubere non vult, et deos amasios exspectat. Debebat viro docto nubere, ut mixtis tantae indolis ingenijque seminibus Apollines nobis alios Palladesque gignat. Carmen tuum, quo domicellam istam invitas, ut solem frequentius adspiciat, ejus genij est, ut notam marginalem optime mereatur. At illa, quam in penum antiquariam doctissimi Smithij scripsisti, elegia[1)], uti maioris est operae et laboris, ac argumenti luculentioris, plus me aliosque erudijt. Mirati fuimus - nec enim solus ista lego - te in castris, ubi nulli stant ordine vates, *Nec domino monstrat pergula certa librum*, ista scripsisse, quae antiquorum nobis ritus, mores ac sacra proprijs nominibus exhibent. Opinor te recentem a privatis Smithij discursibus illam elaboravisse. Maiestati Romanae apta verba conquisivisti. Et visus mihi fui inter veteres Quirites sine pallio ambulare, cum legerem phaleras, phialas, uncias, periammata, cymbala, seniones, lapides, genios, stylos, calices, etc. Verum cum mentionem facias ignis aeterni lampadibus contenti in sepulchris locisque ab humano usu et vita semotis, libet ex te discere causam istius aeterni ignis. An putas daemonum id factum cura et studio, ne ignis exstingueretur, et ideo sepulchris inscriptum fuisse, Diis Manibus? An credis flammulam istam haesisse in lapide asbesto sive inextinguibili, aut lino Carpasio, cuius meminit Pausanias[2)]? Aut filis istiusmodi, ex quibus Plinius vidit contextas mappas, quae in ignem conjectae, non absumebantur[3)]? .....

Forte huius rei causas propius nobis aperiet D. Smithius, sedulus et pernox harum rerum scrutator. Gratulor ego rei antiquariae, quod te cultorem sui nacta tandem fuerit. Illam sapientiam non audeo dicere insaniam; ego aliquando insanivi. Iam lampades istas et ellychnia, in quibus arserunt ignes aeterni et Vestales trado alijs. Imperiales maioris facio, quibus olus emitur et vini sextarius, quam aeruginosos istos et lividos nummos. Repperi adhuc istius monetae veteris aliquos in meis capsulis et plenis aranearum sacculis, quos tibi mitto, ut tui sint. Si haberem Otthonem aeneum, non mitterem, nam qui genuinus est, aliquot millibus florenorum apud huius artis candidatos aestimari solet. *En quo dementia cives Perduxit miseros*[4)]. Cum huc veneris, apud D. Wickefortium non Roman solum omnem et stantes in curribus Imperatores videbis ingenti serie, sed et Graeciam universam, Philippos, Alexandros, Seleucos, Ptolemaeos, Lysimachos pluresque cornigeros duces, quantivis precij nummos. Vale, virorum summe, et me ama. Nobilissimum Mylium, clarissimumque Honerdum[5)], ubi feret occasio, a me saluta. Amstelod., XV Cal. Nov. (= 18 Oct.) CIↃIↃXXXIV.

1030. J. Smithius[6)]. (L.B.)

Vriendelijk dank voor uw uitvoerig gedicht[7)], dat ik juist op mijn verjaardag heb ontvangen[8)]. VII Idus VIII bris Jul. (= 9 Oct.)[9)] CIↃIↃCXXXIV, Noviomagi.

1) Zie blz. 25.
2) *Graeciae descriptio*, I, 26, 7.
3) *Natur. Histor.*, XIX, 4.
4) Naar Verg., *Ecl.*, 1, vs. 71.
5) Zie I, blz. 56.
6) N°. 1030 a. Met een brief van 15/25 Oct. (L.B.) zond hij een gedicht over.
7) Zie blz. 25.
8) Aan den brief zijn Latijnsche verzen toegevoegd.
9) Dus 19 Oct., nieuwe stijl.

1031. Aan P.C. Hooft[10].

D'eerste bejegening, die my wedervaren is op het voorstellen van U E. begeerte, was een ronde weigering, bevestight met soo grondighe redenen, dat ick se niet en sagh t' overstrijden,

10) Het is onbekend, waar het Hs. zich bevindt. Uitgegeven door Dr. J. van Vloten, *Hooft's Brieven*, III, blz. 7.

sonderling tusschen meester en knecht, daer het aensien veeltijds de gehoorsaemheit te machtigh valt. Den yver nochtans, van U E. in soo gewichtigen noodvall niet verlegen te laten, heeft my soo verre gemoedight, dat ick het bewerp van den bygaenden brief[1] 's anderdaeghs hebbe derven voorhouden ende daerop met wat spertelings des Vorsten teeckening bekomen. Om soo veel te weghe te brengen - 't welck, tegen mijne genegentheit ten dienste van U E. gemeten, altoos weinigh is - hebb ick met veel aendachts tuschen des meesters teere ooren ende U E. heftighe begeerte moeten sweven; endtelick dit is de vrucht van mijn blymoederschap. U E. en store sich daeraen niet, datter het Italiaensche kleedsel af gebleven zy; dien heere ende andere syne landsluyden hebben wy dagelix te beschrijven, maer het aensien, noch het gebruyck van dit hof en lijden niet, dat wy allerhande volckeren sonder tolck te gemoete komen. U E. stelle zich daerop gerust. Ick derve versekeren, dat haer de onroomsche tale tot geenen achterdeele en sal strecken. In de rest hebb ick my gequeten naer vermogen ende alles soo ruym genomen, als my de aengewesen scherpheit van ty en wind gedooght heeft. God geve het U E. te stade kome in de gerechticheit sijner sake, die my, voor soo vele den fiscael aengaet, t'onrecht in 't verwarr gehouden dunckt te werden. Emmers stijft my in dat gevoelen d'oprechte meeninghe, die my U E. doet versekeren, dat ick ben en blyven will ..... 's Graven Haghe, den 23^{en} Octob. 1634.

1032. Aan C. van Aerssen[2]. (K.A.)

Mon maistre s'est encor plus estonné que moy de l'ombrage où il a veu le Sieur de Sticke[3] par sa lettre du 22e, qui s'en retourne quant et cette, me repetant en substance et à diverses fois, qu'au contraire il a tousjours faict, et faict encor tant d'estime dudit Sieur, qu'en ce qui est proprement de sa derniere negotiation il s'est ouvert à luy aveq plus de privauté et de franchise qu'à personne qui soit. Que bien a il sceu par ci devant et ce en partie de la bouche du Sr de Sticke mesme, qu'il y auroit des personnes qui luy voudroyent peu de bien et auroyent tasché de le mettre mal icy et aveq M. le Duq de Nieuburg[4], mais que, selon ce qu'il s'en souvient, cela regarde quelques interests particuliers, demeurant au reste tousjours plein de bonne volonté pour luy, comme envers une personne dont les vertuz et capacitez le meritent. C'est le tesmoignage que non seulement la verité m'oblige de luy rendre, mais aussi le commandement de S. Ex.^{e}, m'enjoignant de vous en donner des impressions bien fortes, qui suis ..... Le 25e d'Octob. 1634.

1033. Aan den hertog van Bouillon[5]. (K.A.)

Je rends tres-humbles graces à V. Ex.^{e} du tesmoignage qu'il luy a pleu me faire porter de sa bienvueillance par ce sien lacquais. Et ce puisque

1) Zie dien, door Huygens in het Nederlandsch gestelden, brief, t.a.p., blz. 9. Hij is in eene Fransche vertaling met de onderteekening van den Prins aan Sciaglia gezonden (vgl. N°. 1037).
2) De minuut heeft tot adres: Au Sr de Sommelsdijk.
3) Christoffel Sticke was gezant der Staten-Generaal bij den Keurvorst van Brandenburg. Juist in October 1634 had hij eene quaestie met Jan van der Veken (zie I, blz. 394), die optrad voor den Hertog van Neuburg. Die zaak werd in een paar vergaderingen der St.-Gen. behandeld.
4) Zie I, blz. 442.
5) Kopie van andere hand.

telle a esté sa volonté absolue et que contre icelle les protestations que j'en ay faictes par ci devant n'ont rien peu valoir. J'ose dire qu'à m'en laisser le choix, je continueroy de vous rendre, Monseigneur, un service non mercenaire, plustost que de me veoir serré dans de si estroittes obligations, sachant d'ailleurs trop bien ce qui est de mon debvoir à l'endroict de V. Ex.e, sans que tant de schandelles m'y esclairent. Mais comme ce n'est pas aux valets de disputer la livrée qu'on leur veult faire porter, je me retiendray d'examiner par quel endroict il me viendroit mieux à poinct que V. Ex.e m'attachast à soy, et en me soubmettant, comme je doibs, aux arrests de son bon plaisir, luy repeteray tousjours du fonds de mon coeur, qu'ainsi que j'ay tousjours esté, je demeureray ..... A la Haye, ce 27e d'Octobre 1634.

1034. L. de Dieu[1]. (L.B.)

Ik hoop, dat gij u de aanbeveling van Heinsius[2] en D. de Wilhem[3] zult herinneren, en bied u hierbij mijn laatste boek[4] aan. Lugd. Batav., sexto Cal. Novemb. (= 27 Oct.) 1634.

1035. Aan den rhijngraaf[5]. (K.A.)

Gisteren avond laat kreeg ik uw brief over den heer Rysenaer en van morgen vóór kerkdienst ben ik dadelijk naar den Prins gegaan. Maar Z.E. had juist het besluit geteekend, waarbij het garnizoen van Wesel aan gezegden kapitein werd toegewezen. Het spijt mij zeer, dat het mij niet gelukt is, u een kleinen dienst te bewijzen. A la Haye, ce 29e d'Octob. 1634.

1036. Aan N.N.[6] (K.A.)

Enveloppé en partie de ce qui se trouve de confusion en affaires tant domesticques que publicques au retour de l'armée, je satisfay à l'instance qu'il vous a pleu me faire par voz dernieres, et du sceu de S. Ex.e vous envoye le[s] principales lettres espagnoles que mon bonheur m'a faict deschiffrer. J'en retiens encor bien autant, mais la depesche estant de mesme date, le contenu se trouve presque semblable partout, n'y ayant que ça et là quelque difference de peu de suitte. Aux noms propres, distinguez par marques peculieres, il a fallu emprunter de la conjecture ce que la demonstration infallible n'a peu donner, mais je pense que vous ne me verrez gueres fourvoyer. Le texte au reste vous sera encor plus clair qu'à moy, puisque toute ceste trame

1) Lodewijk de Dieu (1590-1642) werd in 1613 Waalsch predikant te Middelburg en was van 1619 tot zijn dood hervormd predikant te Leiden.
2) Zie I, blz. 8.
3) T.a.p., blz. 353.
4) Nl. *Animadversiones in Acta Apostolorum*, ... Lugd. Bat., 1634.
5) Kopie van andere hand.
Waarschijnlijk is de geadresseerde Frederik, graaf van Salm († 1673), heer van Neuvilliers, officier in dienst der Staten. In 1647 was hij commissaris-generaal der ruiterij en gouverneur van Sluis.
6) Kopie van andere hand. Zonder naam van den geadresseerde.

a esté filée soubs voz yeulx, et sans doubte vous y trouverez du contentement, comme on faict dans la lecture d'une comedie representée par le passé. La raison veult qu'on ne se vante point d'estre venu à bout de ce chiffre, pour s'en conserver l'utilité à quelque meilleure occasion. C'est ce que vous entendez mieux que moy, qui m'abstiendray partant de vous en paier, si ce n'est pour tascher de prevenir une nouvelle peine qui m'en pourroit arriver. Et vous sçavez, Monsieur, que c'est un travail d'asne, au lieu duquel je dis devant Boisleduq à S. Ex.^{e} que j'aymeroy mieux avoir tourné ses moulins huit jours. Puis toute entreprinse n'y succede pas, *nec semper nos aequus amavit Jupiter*, et comme ceste sorte de chiffres espagnols m'avoit tousjours esté en horreur, aussi me donne je un peu de vanité d'avoir penetré cestuy-ci. Pardonnez à ma folie le long discours que je vous en tiens et me continuez, s'il vous plaist, la faveur que je tascheray de meriter, de me croire sans reserve ..... A la Haye, le 29e d'Octobre 1634.

1037. P.C. Hooft[1)]. (A.B)

Om een' gelijkenis te gebruiken van 't gewas dezer landouwe, ik hoorde noit van barmhartigheit, die, om eenen vriendt uit het vaeghevier te helpen, zich zelven in de hachlijkheit van den mondt der helle ging waeghen, en door zulken vuir proeve doen, dat de fijnte zijner trouwe meer dan 24 karaten mocht haelen. 'T welk van haer met minder ongerijmtheit geseit kan worden, dan van 't goudt van 25 karaten, 't welk zeker alchijmist zich vermat te kunnen maeken; gemerkt de fijnte van dat metael haer bestek heeft, die van de trouwhartigheit geenszins, gelijk ik kome van te leeren bij de blijken mij getoont door U Ed. Gestr., die 't gelieft heeft den voorstandt van mij en de mijnen te beijveren door haer genaede, op gevaer van de ongenaede des Vorsten. Wat dat in hebbe, kan ik, alhoewel zonder ervaerenheit, t' over bevroeden, ende moet belijden, tot grootmaeking van de haere, dat ik mijner standtvastigheit zooveel goeds niet zouw toevertrouwt hebben. Vinde mij nochtans zulx gesticht door dezen voorgank Uwer Ed. Gestr., dat ik mij darre sterk maeken, zoo mijne geringheit haer emmermeer kan te staede koomen, te beschrijen de naeste trap aen die, waerop zijne voeten gevestight heeft degeene, die alleen ende met uitsluiting van de reste der menschen verdient te draeghen den naam van Constantijn. Maghtige redenen van de weighering des Vorsten - ongewis oft ik 't wit raek - weete mij wel in te beelden, ende schep daeruit te voller 't gewight uws volhardens. Niet bezeft te hebben de kleenigheit, die 't waer voor dat hof, ijder met zijn' tael te gemoete te komen, vergeeve U Ed. Gestrengheit aen eenen onverzochten hoveling, die 't echter wel behoort had te bezeffen, uit redenen op die stoffe hem meermaels voorgekomen. Ook hebben mij hierin vervoert de ijver tot de glorije Uwer Ed. Gestr., daer 't vaederlandt mij dunkt zijn deel aen te eighenen, ende 't gevoelen, dat dezelve van eenigh aenzien en baet moght wezen in 't beweghen des persoons, dien wij van doen hebben. Oolijke zorghvuldigheden van luiden, die 't nauw zoeken, daer 't nauw bij komt. Dies achte met U Ed. Gestr., dat men eeven hoog zeilen zal met den zeker wel bondighen franschen brief, zoo d'achtbaerheit van den teekenaer haere waerde gelden magh. Ik kusse ter knie de zeeghbaere handt zijner Doorl. voor de eere haerder genaede, ook de gelukkighe penvoerster, die mij ten besten doet hoopen van 't geluk, dat voorts te verwachten staet, ende draeghe haer eeuwlijk ende aellijk op .... Brussel, 31 Oct. 1634.

1) Uitgegeven door Huydecoper, t.a.p., blz. 338; Van Vloten, t.a.p., III, blz. 9.

1038. Aan J. Wicquefort[1]. (K.A.)

Evenals mijne andere vrienden, zult gij er aan moeten gewennen, dat ik weinig tijd heb om te antwoorden. Vriendelijk dank voor het zenden der boeken, die van zoover zijn gekomen; de onkosten zal ik natuurlijk vergoeden. De heer Van der Burgh vergist zich, als hij zegt, dat ik spoedig te Amsterdam zal komen; ik wilde, dat het waar was, maar ik heb volstrekt geen tijd voor zulk een reisje. A la Haye, le 5 de Novemb. 1634.

1039. Aan baron Chr. van Dohna[2]. (K.A.)

Vriendelijk dank voor het tractaat over de ware vreugde. Gij blijkt niet boos op mij te zijn, omdat ik zoo weinig schrijf. Maar zoowel de heer Le Saige[3] als ik hebben het druk en wij kunnen u weinig nieuws meedeelen. 'Pour mon interest particulier j'adjouste que la pluspart des ordres concernants le gouvernement de la Principaulté s'administre *brevi manu* entre S. Ex.^{e} et le greffier, ceux du Conseil ne prenants part qu'aux espines qui s'y rencontrent. Ainsi, Monsieur, n'ayant subject de vous servir que par occasion de rencontre, lorsque de trois, de quatre, et parfoix de six sepmaines ledit greffier en ma presence attrappe une heure de loisir à vuider un morceau d'affaires amassées à la longue, je vous supplie de considerer s'il y va tout à faict de ma faulte, quand voz justes impatiences s'assouvissent si lentement, et pense qu'au contraire vous m'advouerez que les offices, que je suis capable de rendre, se bornent dans les intervalles de quelque bon mot à propos' ..... A la Haye, le 12e de Novemb. 1634.

1040. J. van der Burgh. (L.B.)

'Mon maistre[4] vous prie de luy donner vostre advis sur l'apparence qu'il y peut avoir d'obtenir ce qu'un hidalgo luy demande dans la lettre cy joincte. A quoy vous aurez commodité, s'il vous plaist, au retour du capitaine Crock[5]'. - De heer Wicquefort wil mij de gedichten van Maffeo Barberini[6], te Rome gedrukt, schenken, als gij het werk bezit. De Bolducq, ce 18/8 9bre (Nov.) 1634.

1) Kopie van andere hand.
2) Kopie van andere hand.
   Zie over Dohna, I, blz. 283.
3) Zie I, blz. 406.
4) Nl. De graaf van Brederode.
5) Zie I, blz. 231.
6) Nl. Paus Urbanus VIII; zie I, blz. 242.

1041. Gecommitteerden van het graafschap Buren. (K.A.)

Wat de zes paarden aangaat, waarvoor de heer Grobbendonck[1] een paspoort wenscht te hebben, en de zes voor den heer de Rybaucourt[2], willen wij voor de eerstgenoemden wel de licenten betalen, wanneer Z.E. dat verlangt, maar voor de andere niet. Wilt gij over deze zaak nog eens met Z.E. spreken? Vuyt Bueren, den XXIIII^{en} Novemb. 1634.

1042. A. van Hilten. (H.A.)

'Les impudences de Marten van Hemert, souz quelque pretendu service faicte à Son Ex.^{ce}, sont tellement accrües qu'il s'est osé entreprendre sur ce qui depend[3] de ma charge en la qualite que je possede, faisant souz main a mon desceu escrire à mes clercqz et mettre sur leurs specifications des papiers importans[4] bonne somme d'argent, et entre aultres un grand registre contenant les biens eeclesiastiques, dont vous avez passé quitance en faveur d'un Attevelt, dont il m'a demanué.' Wilt gij mij nu met den schipper dadelijk uw register zenden? Dan kan ik er kopie van laten maken. Die van Hemert doet hier allerlei slechte dingen. A Utrecht, le 28e de Novemb. 1634.

1043. Aan C. Barlaeus. (K.A.)

Sic fit, Barlaee amplissime, postquam in silentium actus aut occupationibus, quas ambitiose praetexo, aut torpore quodam vel desidia, quam amoliri a me non semper valeo, cessare semel bona fide coepi, et in piscem, ut aliquando ludebamus, verti, erigor pudore tandem et officij me non languide commoneo. Sed opus arduum, labor novus exsurgentem premit. De colore cogitandum est, qui latissimae culpae cum decore praevertatur. Et ecce alteram silendi causam, cogitationum enim, nisi sileas, vix insomnium connexio est. Isto in conatu parturire me puta quae hactenus non produco, peperisse tamen, antequam ad scribendum redij, quae nunc magnifice editurus sum. Vidisse me nimirum, quanta hodie cum laude de nihilo nihil scribant, qui si ad Aliquid se applicent viri magni, mea quidem opinione, minus insaniant, parcius nugentur; punctum autem invidiâ tanti nominis, hactenus cum illis censeri studuisse, et scripsisse nihil. Si praetextum non admittis et hoc dicendo dicere me dicis nihil, dicis tu quidem nihil, amice, et inique me condemnas paria facientem tecum et ad scriptorem nihili respondentem nihil. Scrupulum ipse unum non

1) Antonie Schetz († 1640), heer van Grobbendonck, baron van Wezemaal, maarschalk van Brabant, had in 1629 als gouverneur 's Hertogenbosch verdedigd. Later was hij gouverneur van Leuven.
2) Hij had als 'maistre de camp' in 1632 Roermond aan den Prins overgegeven.
3) Er staat: *dependent*
4) *importans* = *concernans?*

amoveo, scriptorem utique te nihili, non nihili nuper donatorem fuisse, antiqui aeris nempe praetiosae rubiginis, cuius a nihilo aestimatio recedit, quantum ab incude distat. Sed commentum subito scribenti subit. Quid pro illis opibus exigere a me vel expectare potuisti, nisi vicariam opem? At unde illa mihi suppetere, pertinacissimis vitae vicarijs nihil sedulo curantibus, nisi illud unum, ne fiant nihili? Ergo penes me, quod et hic referrem, nihil fuit et est denique nihil; quoque certus sis in nihilum nil posse reverti, ego nihili manifestum nihil, in nihilum ecce redeo et, ut coepi, reddo nihil quae sunt verba, ago nihil quae sunt gratiae, rogo nihil, quod est frustra, nempe ut me ames, qui porro, an sit nihil quod in me amante tui desideres, apud Caffarellum disputa, amante nimium te ut nihil magis. Hagae Com., 29 Nov. 1634.

Humanissimo Wicquefortio, qui me officijs onerat et beneficijs, nihil a me dici cupio, id est salutem gratiasque verbis aulicis, quae in thesibus et antithesibus nihili ignave omisistis maximi mystae nihilistae.

1044. C. Barlaeus[1]. (L.B.)

Cur me iterum revocas ad sterile illud, exangue et macilentum Nihil, amplissime Hugeni? Disseris de eo multa *σχεπτιχῶς* et *σχωπτιῶχς* ..... Neque mirare me de Nihilo scribere. Sum nihili possessor. Aula nihil donat. Nihil remitto. Ubi vicaria tua ope impetravero illud Tı, quod nosti, mittam aliquid, tuis oculis et auribus dignum ..... Ipsis Cal. (1) Decemb. CIↃIↃCXXXIV.

1045. A. Ploos[2]. (H.A.)

Wilt gij van middag den graaf van Solms[3] nog eens gezelschap houden? ‘Gisteren is eenpaerlyck goet gevonden aen den Coninck ende Cardinael te schryven over 't verblyf van den heere Pau. Hebbe de depesches voor myn soon ontfangen’; hartelijk dank voor uwe moeite. Hage, den 3^{en} 10b. (Dec.) 1634.

1046. Aan J. Wicquefort[4]. (K.A.)

Gij overlaadt mij met weldaden, nu weer met dingen, die op mijn vijfde zintuig betrekking hebben. De beide Portugeesche reukmiddelen ken ik, geloof ik, wel. Maar het is niet de olie, die ik zoek en waarvan maar enkelen het geheim der vervaardiging schijnen te kennen. Wij zullen eens probeeren, wat de Jodin van Vianen er van zegt. A la Haye, le 5e de Decembre 1634.

‘Tout ce que j'ay de loisir de reste s'en va aujourdhuy à l'architecture pour le bastiment que j'ay fondé et doibs achever l'année qui vient, s'il plaist

1) Uitgegeven in *Barlaei Epistolae*, blz. 554.
2) N°. 1045 a. Een brief van 17 Dec. (H.A.) handelt over een vrijgeleide.
3) Zie I, blz. 363.
4) Kopie van andere hand.

à Dieu Le S.r van Campen, qui m'est venu veoir à ce dessein, m'y assiste en Vitruve tres-parfaict et nous avons conspiré de sçavoir de vostre belle curiosité universelle, si vous ne sçavez si les Espagnolz ont produict quelque chose de ceste matiere, estans la nation du monde qui s'acquit le mieux des sciences qu'elle entreprend. Il a sceu que vous possedez Vilalpandus sur Ezechiel[1] et vous le demandera par emprunt; à son retour icy nous en jouissons d'un aveq ravissement. Mais sachons, s'il vous plaist, qui d'entre eux quatre traicte la matiere de bastir *ex professo*'.

Vele groeten aan Barlaeus, die mij een aardigen brief heeft geschreven.

1047. A. van Hilten. (H.A.)[aant.]

Vriendelijk dank voor uwe moeite; wilt gij ook nog eens voor deze brieven zorgen? 'Tout de mesme comme vous je considere la personne principale qui meine l'affaire de Madamoiselle van Dorp[2]; je ne desire rien plus que de la veoir reprendre à son contentement et finir au vostre; le S.r de Sandenbourgh m'en a declairé ses bonnes intentions. L'absence de quelques uns de Mess.rs les Nobles n'ayant permis, suivant leur ordre, de traicter ceci en absence des interessez, sera cause de le remettre jusques à la prochaine assemblee. Mon opinion seroit que voz lettres de recommandation, escrites de bon encre aulx S.rs van der Haer, de Brakel et de Hardenbrouck, tendroyent pour acheminer ceci tant mieulx à vostre contentement, a quoy je contribueray ce qui me sera possible'. A Utrecht, le 26e de Novemb. 1634, st. vet[3].

1048. E. Puteanus[4]. (L.B.)

Onlangs heb ik mijn schoonzoon verloren[5] en mijne dochter gaat naar Dordrecht voor de regeling van zaken. Ik wil gaarne mijn oudsten zoon Justus Caecilius met haar meezenden en mijn vriend Joannes Cnobbarus, een Antwerpsch drukker, die al mijne werken gaat uitgeven; hij neemt een paar boeken van mij als geschenk voor u mee. Wilt gij hen voorthelpen? Lovanij, in Arce, Postrid. Non. (6) Decemb. MIↃC.XXXIV.

1049. P.C. Hooft[6]. (A.B.)

'T is nu een' wijl geleden, dat ik met woorden erkende mijn woordt door U Ed. Gestr. bij zijn Vorstl. Doorl. ende door haer bij den H. abt Scaglia[7] gehouden. De zonneschijn dier

1) J.B. Villalpando (1552-1608), S.J., geb. te Cordova, gaf te Rome uit *In Ezechielem explanationes et apparatus urbis ac templi Hieroselytani*, Rome, 1596-1606.
2) Zie I, blz. 471, 472.
3) Dus 6 Dec., nieuwe stijl.
4) Uitgegeven in *Erycl Pvteani ..... ad C. Hvgenivm et D. Heinsivm ..... Epistolae* ....., 1647, blz. 26.
5) Zie blz. 3.
6) Uitgegeven door Dr. J. van Vloten, t.a.p., III, blz. 16.
7) Zie blz. 29.

gunste heeft nu begost knoppen uit te broeden, die den bloem in den mondt hebben, doch tot speening noch quaelijk konnen komen, mits de g .....[1] eener ziekte bij den H. abt uitgestaen, ende eener andre, die den H. markgraef[2] in zijn' kamer bewaert houdt. D'eerbiedenis aen 's Prinsen brief was zoo volslaeghen als ze behoorde, en de plichtpleeghing daerop gevolght zoo vierigh, als men ze wenschen moght. Oft zij krachts genoegh hebben zal om de speen te doen zetten, ende die te volqueecken tot een' rijpe vrucht, de tijdt moet ons des wijs maeken. Ondertussen heeft de H. Sciaglia op mij begeert, dat ik te weghe helpe dengeenen die dezen gelaeden heeft. Van den inhoudt en weet ik niet, maer zoo daer antwoort op vereischt is, wenschte wel dat het gespekt quaeme met eenigh aenroeren van mijn groot genoeghen over de deughd, die mij 't schrijven zijner Vorstl. Doorl. dusverre gedaen heeft, met een taxken(?) van verder prikkeling; gedraegh mij nochtans ter bescheidenheit van U Ed. Gestr., die ik noode te veel zouw verghen. Een' zorghe, die U Ed. Gestr. nimmer behoeft te quellen, als die alle haer vrunden te verre onder heeft, om 't volle ransoen hunner gehoudenisse te kunnen opbrengen, maer vooral ..... Brussel, den 7^{en} van Wintermaent 1634.

1050. H. Suertenius[3]. (B.M.)

Verleden Dinsdag heb ik aan uw rentmeester van Zuilichem[4] te Bommel eenige planten gegeven, om ze daar vooreerst neer te zetten, totdat ik zelf kom. En hierbij zend ik ‘tonnam pomorum paradisi’, waarvan ook uwe begaafde zuster Constantia de Wilhem[5] zooveel houdt. Het oude huis van Christiaan Huygens, zaliger gedachtenis, schittert meer dan ooit door uw flink kroost. Bij den heer Van der Myle heb ik een verzoekschrift achtergelaten, om voor 21 jaren de vicarie van het altaar van S. Andreas te Utrecht te mogen huren; misschien wilt gij mij daartoe wel evenzeer helpen als de heer de Wilhem. Erichem, 15/5 Decembris Anno 1634.

1051. Aan E. Puteanus. (K.A.)

Waarom zijt gij boos op mij? Ik zal waarlijk mijn best doen, dat Cnobbarus een vrijgeleide krijgt, evenals uwe dochter, de weduwe, en I. Caecilius Puteanus, als ik den naam ken van de eersten en de titels van den laatsten; zij moeten in het stuk vermeld worden. Het purper, dat gij mij belooft[6], zal ik niet beschouwen als het Oostenrijksche, maar als het uwe. Gij moet in uw geschrijf niet zoo afgeven op onzen staat; ik doe het niet op den uwen, hield van uwe Eugenia en vrees uw purper niet. Hagae Com., XV Cal. Ian. (= 18 Dec.) CIↃIↃCXXXIV.

Ik heb op 't oogenblik geen tijd, den drukker zijn vrijgeleide te zenden.

1) Onleesbaar.
2) Waarschijnlijk de markies van Aytona.
3) Zie blz. 9.
4) Van 1630 tot 1638 was Jan van Genderen rentmeester van Zuilichem (vgl. A.D. Schinkel, *Bijdrage tot de kennis van het karakter van Constantijn Huijgens*, blz. 10).
5) Zie I, blz. 85.
6) Nl. *Purpura Austriaca hierobasilica*, *sacram et regiam Sereniss. Principis Ferdinandi*, *Hispaniarum Infantis*, *S.R.E. cardinalis*, *imaginem colore repraesentans*. Het werkje is in 1635 te Antwerpen uitgekomen.

1052. Aan N.N.[1] (K.A.)[aant.]

Je suis las de vous lasser de paroles qui ne portent aucun effect, et c'est pourquoy il y a longtemps que je ne vous dis mot, mais vous auriez tort de vous croire si esloigné de noz esprits que de nos yeulx. Je ne voy jamais Madame la Princesse que la pitié qu'on a de voz ennuiz ne vienne sur le tapis. Mais là où il n'y a que de la pitié à vous ramentevoir, qu'importe qu'on le taise, ou vous entretienne? Vous n'estes pas si loing, que vous n'ayez sceu les changemens d'humeur que rencontre nostre ambassade en France depuis le Mazarini arrivé[2]. De cela quelle conclusion se peut il faire pour vostre particulier? Pire, disent la pluspart de vos amiz, que jamais. Mais j'ose leur disputer la consequence et soustiens, que quand nostre negociation reüssira le moins bien, il y a apparence que l'on taschera de nous gratifier en des petites choses, comme est telle de vostre requeste. Je ne sçay si les affections me trompeut, mais le probleme est probable à mon advis; interposez-y le vostre au loisir que vous en avez, et sachez que toute la consolation que Madame croit vous pouvoir despartir, gist, à son dire, en la seule legereté de la nation qui vous tourmente, capable de faire aujourd'huy ce qui avanthier eust passé pour miracle. Ainsi, Monsieur, osons nous trouver subject de gausser dans voz fascheries, mais le rapport que je vous en fay ne tend qu'à vous divertir. Obligez moy, qui ay toutes les forces de mon ame enclines à vous procurer du contentement, de m'enseigner les moyens de vous servir; je le feray fidelement et d'autant de passion que je desire estre creu à jamais .... A la Haye, le 29e de Decembre 1634.

1053. Aan J. Wicquefort[3]. (K.A.)

Ik neem van harte deel in uwe droefheid[4]. - Wat uw denkbeeld betreft aangaande het dak van mijn nieuw huis[5], moet ik u zeggen, ‘que ne m'estant jamais proposé en mon architecture qu'une simplicité de bonne grace, je trouve le chapeau de castor, que vous me proposez, de trop de prix et d'esclat pour la brique qu'il debvoit couvrir. L'ardoise mesme n'est pas encor de mes resolutions arrestées et peut estre qu'au bout du compte il n'y aura que la bonne tuille qui m'acheve de vuider la pochette. J'ay desjà apprins, Monsieur, que le toict ne doibt trop peser à la maison; comment voulez vous qu'il ne surpose au maistre, si en le couvrant de *duytes*, il ne peut eschapper qu'il ne se couvre de debtes’. En als ik eens zulke dingen deed, wat zou ik mij dan een aantal puntdichten van Barlaeus op den hals halen! A la Haye, le 30e de Decembre 1634.

1) Kopie van andere hand. De naam van den geadresseerde staat niet boven de minuut.
2) Mazarin was 26 Nov. als buitengewoon nuntius te Parijs aangekomen.
3) Kopie van andere hand.
4) Den 18^{den} Nov. was Wicquefort's vader, Caspar, op 70-jarigen leeftijd gestorven.
5) Den 3^{den} Jan. 1635 schreef Huygens het versje, *Ad amicum*, *tectum aedibus quas extruebam aeneum imponi consulentem* (vgl. *Gedichten*, II, blz. 306).

1054. J. van der Burgh. (L.B.)

Ce ne vous est rien de nouveau que d'estre importuné de la part de mon maistre[1], ny à luy de vous avoir de l'obligation. Mais il ne s'est peu jamais moins passer de vostre aide qu'en la poursuitte du changement du fief de Brederode, qui peut estre sera proposé à l'assemblëe prochaine des Estats de Hollande[2]. Il n'attend que l'effect de l'affection que vous portez au bien de sa maison, lorsque vous en serez requis, et m'a commandé de vons faire tenir le memoire cy joinct[3], pour vons faire veoir ce qu'il y a de considerable touchant cet affaire, si d'advanture Son Ex.ce, qui semble favoriser ce dessain, trouvast bon de s'y estendre dessus. Lorsque Sa S.rie a propos de mettre le tout en oeuvre, je me promets l'honneur de vous en aller porter les nouvelles ..... d'Amsterdam, le 2e de l'an 1635.

1055. J.L. Guez de Balzac[4]. (R.A.)

J'attens de vos nouvelles, et de celles de nostre cher M.r Heinsius. Je ne doute point qu'il ne me donne entiere satisfaction sur les propositions que je luy ay faites[5], et ne me monstre la verité que je cherche. Aussi ne l'ay je interrogé que pour estre instruit, et mes argumens ne sont pas des tentations de pharisien, mais des demandes de cathecumene. Je vous envoye pour luy le poeme de M.r Favereau[6], que j'accompagne d'une lettre que je luy escris. Vous m'obligerés s'il vous plaist, Monsieur, le luy faire rendre le tout, et de le supplier de trouver bon que je traite desormais avec luy comme Aenée avec la Sybille[7], et que mes complimens soient changés en questions, ou de morale, ou de politique, ou d'antiquité. Je ne demande de sa part ny estude, ny meditation. Je sçay que les heures serieuses de sa vie sont destinées a la gloire du public, et il ne faut pas amuser a bouscher des trous, et a rabiller des breches un ouvrier occupé a bastir des temples et des palais. Je me contenteray donc de ses premieres et plus legeres pensées, et ne desire qu'il employe à ses responses que le temps qu'il met a se deshabiller, apres qu'il a pris son bonnet de nuit. Quand il escrit avec pompe et ornement, je suis ravi de son eloquence, mais son Latin a tous les jours ne laisse pas de me plaire fort, et je ne voy point de stile d'enseignement plus noble, ny plus agreable que le sien. Il me semble qu'il fait mention en quelque endroit de ses poemes d'un traité qu'il a fait autrefois *de la constitution de la tragedie*[8]. Mais il ne se trouve point ches les libraires de Paris, où j'avois mandé qu'on me le cherchast. Vous me ferés beaucoup de faveur de me l'envoyer avec les Poemes de Baudius[9] de la derniere edition, et le

1) Nl. Johan Wolfert van Brederode; zie I, blz. 427, hierboven, blz. 34.
2) De zaak kwam eerst op 20 Juli in de Staten van Holland ter sprake (vgl. *Resol. Holl.*, blz. 135).
3) Dit stuk is aan den brief toegevoegd; het handelt over land te Schoock.
4) Met andere hand geschreven. Uitgegeven door J.A. Worp in *Oud-Holland*, XIV, 1896, blz. 161.
5) Die brieven, No. 912 en 913, waren nog niet aangekomen; zie No. 1064.
6) Jacques Favereau (1590-1638), geb. te Cognac, was dichter en 'conseiller du Roy en la Cour des Aydes'.
7) Verg., *Aen.*, VI.
8) *Danielis Heinsii* le *Tragoediae constitutione liber* had in 1611 het licht gezien.
9) Dominique le Bauldier (1561-1613), geb. te Rijssel, was van 1602 tot zijn dood professor in de rechten te Leiden. Hij heeft Latijnsche gedichten geschreven.

livre de la Republique des Juifs de Monsieur Cunaeus[10], s'il y en a aussi une edition nouvelle. Je croy, comme je vous ay desja escrit, que l'adresse de Madame Desloges[11] sera la plus seure pour nostre commerce, et Monsieur son

10) Zie I, blz. 177.
11) Zie I, blz. 462.

fils aura je m'asseure beaucoup de soin de tout ce qui luy sera recommandé de vostre part. Au reste ce M.r Favereau dont j'escris a M.r Heinsius, est un homme de grande consideration parmy nous, estimé du Roy et de M. le Cardinal, et tout puissant en sa compagnie. Il desire fort vostre amitié, et je la luy ay promise. Vous ne m'en desavouerés pas, et me pardonnerés bien les libertés que je prens, puisque je suis ..... A Balzac, le 3 Janvier 1635.

1056. J.C. Puteanus. (B.M.)

Ik kom u lastig vallen met een verzoek van Cnobbarus, den uitgever en vriend van mijn vader. Hij drukt thans de *Purpura Austriaca* van dezen, dat opgedragen is aan onzen Prins Cardinaal. Daarom ben ik nu te Antwerpen. Als ik, in gezelschap van mijne zuster, u zelf eens een exemplaar kwam brengen? En als het ook aan Cnobbarus werd toegestaan, uw land te bezoeken? Zoudt gij dat willen toestaan? Veel heil en zegen in het nieuwe jaar! Antverpiae, Prid. Non. (4) Ianuarij M.IↃC.XXXV.

1057. E. Puteanus[1]. (L.B.)

Wilt gij Cnobbarus vriendelijk ontvangen? Spoedig komt mijn *Purpura Austriaca* uit. Het verheugt mij, dat gij mijne kinderen Justus Caecilius en Eugenia wilt helpen. Lovanii, in Arce, IV Eid. (10) Januarij MIↃCXXXV.

1058. Aan L. de Dieu[2]. (K.A.) Lat.

Hartelijk dank voor het zenden van uw geleerd werk. 11 Jan. 1635.

1059. J.C. Puteanus. (B.M.)

Ik zend u hierbij een brief van mijn vader en zijn portret; gij kunt dus zoowel zijn uiterlijk als zijne inborst leeren kennen. ‘Adjungo *Purpurae* frontispicium, de qua parens mentionem facit, et quod parens in gratiam typographi sui Cnobbari, in gratiam quoque mei sororisque Eugeniae postulat, ego pariter commendo verbo: Videre, quem amamus, sic poterimus’. Antverpiae. Eidibus (13) Ianuarij MIↃCXXXV.

‘Titulos meos an cupis? Puteani sum filius, patricius Romanus, protonotarius apostolicus, arcisque Lovaniensis praefectus’[3].

1060. Amalia, keurvorstin van Palts-Landsberg[4]. (H.A.)

Ik kom u lastig vallen, omdat mijn broeder het zoo druk heeft, ‘et vous diray, que n'ignorez pas, comme par l'amour de Monsieur mondit frere j'ay

1) Uitgegeven in *Erycl Pvteani ..... ad C. Hvgenivm et D. Heinsivm ..... Epistolae* ....., 1647, blz. 23.
2) Zie N°. 1034.
3) Justus Caecilius Puteanus is in 1643 secretaris geworden van den Grooten Raad te Mechelen.
4) Zij onderteekent: Amelie, Princesse Palatine. - Zie I, blz. 363.

tres volontiers presté mon nom en l'affaire que les Sayves[1] ont à l'encontre de luy, laquelle aultrement ne me touchoit en rien. Et si ladite affaire eust esté droitement jugée et fidelement secondée de vous, comme elle a esté bonne, Monsieur mon frere n'en eust eu que toute sorte de contentement. Mais d'autant qu'on a tout negligé, les ouvriers d'iniquité vous ont aussy jugé, comme ils ont voulu. Depuis ledit jugement, le Sieur Kneut[2] a fait sçavoir aux Sayves, qu'ils eussent à donner pouvoir en la ville de Paris à quelqu'un pour recepvoir les deniers à eux debües par ledit jugement, ce qu'ayants fait les dits Sayves[3], il dit astheur n'en avoir aulcun pouvoir de Monsieur mondit frere. Ayant donc recognu un bruit que ces Mess.rs de longue robbe en sement partout avec des discours desadvantageux, defavorisant la procedure dudit Sieur Kneut, comme laquelle ils imputent à l'ordinaire au maistre, d'autre part qu'ils laisseront courir leur interest, lorsqu'ils auront fait regler celuy des despends - ce qui sera fait, sans doubte, en peu de sepmaines, puisqu'il y a si peu d'ordre de vostre costé - au grand interest et dommage de Monsieur mondit frere, ne pouvant plaçer leur argent en nul lieu qu'il leur rapporte tant de revenu que la rente au denier dix, j'ay creu estre le debvoir d'une fidele soeur d'en advertir Monsieur son bon frere, pour y mettre ordre au plustost, lequel sans doubte aura assez recognu jusques icy de toutes mes actions, comme je desire son bien et celuy de sa Maison. Que s'il arrive cy apres quelque demande du costé de Madame d'Elboeuf[4], j'espere qu'il ne trouvera pas mauvais, que je m'en exempte, sans me mettre plus en peine - ainsy que je ferois autrement d'un zele extraordinaire - de la deffendre, veu si peu d'ordre qu'on y met. Je n'ignore pas comme ce cher frere est possedé et attaché au public, qu'il ne luy reste aussy que fort peu du temps de penser aux affaires de sa Maison, mais cependant se fauldroit il aussy despestrer des broulleries qui sont de tel poids qu'elles n'ont que trop travaillé Messieurs nos freres et Monsieur nostre pere mesme, comme sçavez, pour esclaircir par ainsy t[ou]t et reçevoir desormais tous ses revenus en France sans contestation'. Gij zult over dat alles wel met mijn broeder willen spreken.

'Vous savez aussy que lorsque je quittay et donay a la Haye toutes mes pretentions tant paternelle que maternelle a Monsieur mon frere, comme l'on m'assura de la continuation des mille escus que sa bonte m'a destinee et octroiee durant nos misseres d'Allemagne, dont j'ay bien eu ma part. Mais d'autant que le S.r Kinschot[5] mande que M.r Brouard[6] en faict difficulte de les payer sans commendement, et la pauvre Allemagne souffre et nous en icelle de nouveau autant que jamais, j'espere que vous osterez la difficulte y survenue et en toucheray un mot[7]' ..... De Montfort, ce 17 Janvier 1635.

1) Zie I, blz. 389.
2) De Knuijt; zie I, blz. 324.
3) Zie I, blz. 482.
4) Zie I, blz. 389.
5) Waarschijnlijk Lodewijk Kinschot, sedert 1632 auditeur der Rekenkamer van Holland (vgl. I, blz. 176). Hij administreerde ook de financieele aangelegenheden der onechte kinderen van prins Maurits (mededeeling van Mr. P.G. Bos.)
6) De tresorier van den Prins; zie I, blz. 270.
7) Alleen het laatste gedeelte van den brief is door de vorstin zelve geschreven.

1061. P.C. Hooft[1]. (A.B.)

Wij staen alhier om eenighe vrienden ten eeten te hebben, ende 't spel zouw volmaekt zijn met het bijwezen Uwer Ed. Gestr. Maer haer om zoo een' zaeke van daer te scheuren, waere tegens den staet gezondight. 'T naeste dan is, dat gebrek t' overpleisteren, ende ons verdriet te mompen met inbeelding haerder jeghenwoordigheit. Derhalven, om dezelve te stijven, ende ons te vaster te laeten voorstaen, dat U Ed. Gestr. een van de gasten zij, zeinden haer hiernevens haer taefeldeel. 'T is een arm gerecht, ende 't eenemael vleesselijk. Maer U E. Gestr. op lekkernij van geest te noodighen, waer een' gebedelde maeltijdt toestellen, daer zij meer brengen dan haelen moest. Ende deze spijz, hoe slecht zij is, en zal nocht haer, nocht mij zelven smaekeloos vallen, zoo U Ed. Gestr. daeruit kauwen kan den honger, dien nae haere gunst heeft ..... Amsterdam, 17 van Louwmaent 1635.

1062. Aan C. Saumaise[2]. aant.

In re vestiaria antiqua, quam adornas, vir nobilissime, velim te juvare possim, ut credidisse visus es. Sed arcus Mariani, et quorum porro apud affinem meum[3] meministi, nihil hactenus nisi fando accepi. Statim vero ut ex literis tuis[4] cognovi, quid earum rerum penes me reperiendum duceres, dedi operam, ut in posterum, quod nunc socordiâ meâ contigit, ne fallaris, et ab illustrissimo Arausij praefecto[5] sedulo petij, si quid ibi rerum antiquarum extet, ocyus transmittat; sin vero ut extaret nemini satis curae fuerit, neque lamellis quidquam ligneis aut aeneis incisum, ut eorum fere quae ad manum incuriosi sumus, avidi exterorum, delineari mandet exactâ manu, et copiam nobis faciat quam primum possit; dum defluit amnis et expectas, tabellam istam, nisi fallor, non aegre inpicies. Lapis est circa Sanctos[6], sive Castra Trajana mavis, in Clivijs effossus nostra aetate, et armaturae veteris ornatum non obscure repraesentat. Quo nomine Principi olim meo oblatus et charus fuit. Tuo usui an conducat, ipse videris, et porro propriam habebis; superest enim exemplar alterum, quo nuper, tanquam novo munere, a Joanne Smithio[7] donatus fui. Ad quem virum, mi Salmasi, si te ablegari pateris - Noviomagi in praeconio verbi divini versatur - faxo non poeniteat. Thesaurum rei antiquariae possidet, atque, ut *ἀχόρεστόν τι χρῆμα τοῦτο*, quotidie adauget, effossum, quod mireris, in unius Noviomagi suburbijs, quam urbem olim ipsissimum oppidum Batavorum fuisse, ex Tacito[8], non satis eo loci hactenus intellecto, valide convincit, et tractatu, si me audit, publico - confectum enim aut affectum inter schedas habet - propediem demonstrabit. Penus antiquariae, quam dixi, si compendium vis, dignare levi intuitu elegiam, quam plenus aliquando et humanitate viri et musaeo ab his rebus instructissimo poetaster effudi[9]; effudi

1) Uitgegeven door Huydecoper, t.a.p., blz. 343; Van Vloten, t.a.p., III, blz. 21.
2) De brief is in de Hofbibliothek te Weenen, de minuut in K.A. - Zie over Saumaise, I, blz. 368.
3) Waarschijnlijk David de Wilhem.
4) Die brief is verloren gegaan.
5) Nl. Christoph, baron van Dohna; zie I, blz. 283.
6) Xanthen.
7) Zie I, blz. 433.
8) *Hist.*, V, 20.
9) Nl. *In ..... I. Smithii penum antiquariam* (vgl. *Gedichten*, II, blz. 293).

nimirum inter arma et lituos, [in] castris Bredensibus, quae circa autumnum anni elapsi proxime successisse meministi morae longiusculae, quam cum exercitu Noviomagi feceramus. Tot verbis hoc ago, ut me, cum haec scriberem, destitutum libris, turbis obrutum fuisse credas; credes autum nec jurato, si tanti est ut perlegas. Quod ne rogo quidem, nisi Smithij caussâ et sic meâ, ut et amare discas virum optimum, et ille se amari a Salmasio mihi imputet. Me ut ames, nondum postulo; paullatim hoc audebo, ubi, sicut res est, in animum induxeris, esse me quod diu fui, immensae eruditionis tuae et aeterni nominis ardentissimum cultorem. Vale, vir summe, et quâ dixi lege, aliquando ut me ames, ferre jam nunc incipe. Hagae Com., XV Cal. Feb. (= 18 Jan.) CIↃIↃCXXXV.

1063. A. van Hilten[1]. (H.A.)

Dank voor het zenden van het register[2]; ik zal het u spoedig terugzenden. A Utrecht, le 20/10 de Janvier 1635.

1064. Aan D. Heinsius. (K.A.)

'Nihil fabulosi fingam; foetum octimestrem ad te mitto, sed, ut vides, validum et vitalem, obstetrice dominâ Desloges[3], matrona celebri inter Gallos et, quod ad rem facit, si illorum linguâ efferas, foemina sapiente. Mitto, inquam, Balzaci binas litteras 15 Maij ad me scriptas, 15 Januarij redditas[4]. Obstruxeritne viam casusve deusve, incertus adhuc sum, sed investigabo, ratus perinde tua ac mea interesse, ut ratio constet tardioris responsi apud virum rotundissimae et, in speciem, facillimae elocutionis, sed cuius etiam familiares epistolas multo sudore condiri, probis autoribus comperi. Unde ut in par judicium de te potissimum ne impingat, curabo sciat, quam serus utrique nostrum apparuerit. Et has mihi partes deputo. Telam ipsam tibi detexendam trado; quid vero detexendam? Difflandam fortasse, ut araneae jucundum stamen, sed imbecillum, si vis venti incubuerit supra modicam. Neque adeo magnopere tibi allaborandum censeo, ut certiorem hominem facias, quam impar sit congressus Daretis cum Entello[5]. Facies, opinor, ut leonem videmus cum catello ludere, quem infra iram suam dum reponit, ostenso ungue magis quam exserto, strangulat ludibundus tamen, vel debellatum eripi ex arena patitur. Et eripietur iste quidem mea manu, si saevire coeperis eo usque ut irasci te fateare. Quod jam nunc deprecor, mi amice, et si quid asserendae veritatis, aut laxandi etiam animi gratiâ repositurus es, quaeso salvis amicitiae sacris fiat, neque is ego videar, qui commisisse magna ingenia velim, ut oblectando me invicem maledicant, neque is tu, vir maxime, qui censurae justaene an iniquae libertatem animo minus aequo feras, quam perpetuae laudis palpum, quo modestiae tuae

1) N°. 1063 a-i. Brieven van 28 Jan., 24, 28 en 29 Maart, 16/26 en 18/28 Dec. handelen over het ter hand stellen van brieven aan den Prins, van 4/14 en 7/17 April over een paspoort, van 10 Mei (alle H.A.) over eene aanbeveling.
2) Zie N°. 1047.
3) Zie I, blz. 462.
4) No. 912 en 913.
5) Virg., *Aen.*, V, vs. 387, vlgg.

quam molesti sint quotidie, qui nec tam facunde quam Balzacus assentantur, nemini aeque ac mihi notum est. Denique, si quod scripturus es, humanitate tua sic temperaveris, ut et nobilis adversarij citra controversiam egregias dotes trans errorem ipsum et calorem, quo subinde abripitur, agnoscere sentiaris, superaveris non Balzacum solum, quod in utique est tua manu, sed praeclarum quoque inter nostros virum, qui ab ipso nuper epistolâ, quam videris, humanissimâ compellatus, imperare sibi non potuit, ut immotà bile responderet, pessimo sane exemplo et ipsi Principi meo nuper, cum de nata praesenti controversia sermo esset, serio improbato. Non me fugit gloriola, quam ex conflictu ipso tecum Aristarchus nimirum noster captat, sed hanc ingenio gentis si condonas, nonne satis aliunde liquet, quam conatu avido amicitiae tuae gratiam affectet? Quantopere te veneretur, ambiat, adoret? Et, quo mihi nomine potissimum charus est, quam unanimi mecum consensu, caeterorum omnium eruditionem tuae posthabeat? Quam id argumentis adstruat veris, validis, frequentibus? Quam inter Gallos illud, qui se praestare somniant caeteris animantibus, magna libertate profiteatur? Non solam amicitiam sic meretur, sed amorem etiam, quem a tuo quidem animo nullo negotio impetrabit, nisi valde fallor. Si tamen est ut fallar, quas ego hic ululas Athenas misi aequi consule, ut profectas ab amico, cuius et affectus tibi et *παρρησία* non semel innotuit. Vale, vir summe, et has literas, quibus anteriores aliquot et in ijs tuas junxi, ut a primordio rem relegas, ubi commodum erit, remitte.' Hag. Com., 20 Jan. 1635.

Bericht mij, of gij dezen hebt ontvangen. Spoedig zend ik het portret van mijn vader, maar Mierevelt is zoo langzaam[1)].

1065. Aan J.C. Puteanus. (K.A.) Lat.

Als gij hier komt met een stuk, waarin wij 'rebellen' genoemd worden, wordt gij niet toegelaten; kort geleden is dat bevel gegeven .... 1635[2)].

Datzelfde geldt van Cnobbarus en van uwe zuster.

1066. J.C. Puteanus. (B.M.)

Wij zullen komen zonder het woord 'rebellen' te gebruiken; mijne zuster en Cnobbarus zullen zich evenzeer in acht nemen als ik. Ik kom tot u als tot een vriend. Mijn vader verwarmt zich bij deze koude aan de genegenheid, die hij voor u heeft. Lovanij, in Arce nostra, V Kal. Februarij (= 28 Jan.) MIↃCXXXV.

1) Huygens had al een paar versjes op dat portret geschreven (vgl. *Gedichten*, II, blz. 303, 308, 309); het eerste had tot titel: *In effigiem patris mei in bibliotheca Heinsij appensam.* Zie over Mierevelt, I, blz. 163.

2) Huygens schreef boven de minuut: Mense, ni fallor, Martio 1635. De brief moet echter vóór 28 Jan. zijn geschreven (vgl. No. 1066).

1067. Aan graaf Hendrik Casimir van Nassau[1]. (K.A.)

La response que j'ay peu obtenir sur la demande de M. le comte de Salazar[2] a esté telle en termes: Vrayement il l'a bien merité; priez mon cousin, le comte Henry, de luy mander, que quand il sera venu icy, en conformité de la parole qu'il m'en a donnée, je luy permettray la sortie de ses chevaulx. C'est ce que j'avoy assez prognostiqué, Monseigneur, mais la deference que je doibs à l'honneur de voz commandements m'a porté sans peine au debvoir de vous en esclarcir parfaictement .... A la Haye, le 29e Janv. 1635.

1068. P.C. Hooft[3]. (A.B.)

Om niet al te overkomende te schijnen jegens de behulpzaemheden van den H. abt Scaglia[4], die - zoo ik uit Brussel verstae - noch volhardt in 't bewijs uwer gunstighe geneghenheit, zal ik - mijns bedunkens - niet welgevoeghlijk kunnen langer ledigh staen van hem te verwittighen, dat ik zijne boodschap aen mijnen Heere den Prinsse gedaen heb. Derhalven, dard' ik, ik zoud' het echter gaerne waeghen Uwer Ed. Gestr. heusheit te verghen, dat haer gelieven moghte eens eenen slaghboegh van goede geleghenheit,

et quae mollissime fandi Tempora[5],

waer te neemen, om te onderstaen, oft zijne Vorstl. Doorl. ook ontdient zoude zijn met mijn schrijven aen den gemelden Heere abt, volghends de forme van 't ontwerp dat hiernevens gaet[6]. Indien ook U Ed. Gestr. oft zijne Vorstl. Doorl. oorbaer vindt, hetzelve in 't geheel oft deel te verandren, ik en ben niet zoo onweetende van mijn' onweetenheit, nocht van mijnen plicht, oft en zal mij in aller onderdaenheit daernae richten. Jae, jae, zal mij U Ed. Gestr. geen' geringe eere leenen, met het verhansselen oft liever verwisselen van 't erbarmelijk Italiaensch, opgevischt uit het laeuwe, laffe schoolwater mijner jonkheit. Wijders, Mijn Heere, hoop ik, dat U Ed. Gestr. ontfangen heeft den mijnen van den 15en lestleden, ende haer gelieven zal, bij mijnen swaegher Bartelotti[7], dewelke derwaerts gaende dien last over zich nam, mij toe te laeten komen de brieven berustende onder zijn' Vorstl. Doorl., volghends haere genaede om 't arme maxel mijner Historien met dien rijkdom van stoffe te verheerlijken. Ik stae nu haest te treden in 't jaer 1578; maer alzoo de wandel van Don Johan[8] in den jare 1577 zeer vreemdt geweest, en de waere wortel zijns toelegs swaerlijk nae te delven is, zonder ingestorten zeghen van openbaering van boven, zoo wenscht' ik wel de brieven, ten minsten op dat stuk slaende, van 't selfste jaer 1577 vooreerst te moghen zien. Is 't dat ik daer ijets uit scheppe, zal nochtans daerom niet mij, maer degeenen, van ende door wien ik het scheppe, voor scheppers van dat deel werx houden, ende mij op 't hooghste versiert met de gloorije zulker

1) Kopie van andere hand.
2) Zie blz. 27.
3) Uitgegeven door Van Vloten, *Hooft's Brieven*, III, blz. 24.
4) Zie blz. 29.
5) Verg., *Aen.*, IV, vs. 293.
6) Zie dien brief van 19 Febr. in Van Vloten, *Hooft's Brieven*, III, blz. 26.
7) Guilielmo Bartolotti (1602-1658) stond aan het hoofd van een groot bankiers- en handelshuis te Amsterdam. Hij trouwde in 1638 met Jacoba van Erp. Leonora Hellemans, Hooft's tweede vrouw, was gehuwd geweest met zijn broeder Giov. Battista Bartolotti.
8) Nl. Don Juan van Oostenrijk.

toelichtinge, gelijk als met eeuwlijk gehouden te worden ..... Van den huise te Muiden, den laesten van Louwmaent 1635.

1069. A. Ploos. (H.A.)

Het schijnt mij noodig, ‘dat zyne F.D.^{t} aen my een briefken schryve ende daerby voorstelle d'importantie van de fortificatie, waertoe II^{C} dusent gulden werdt begeert, ende met eenen van my begeert alle debvoiren aen te wenden, ten eynde daerop alhyer vruchtbaerlick mach werden geresolveert ende de quote deser Provincie binnen .....[1] weken opgebracht in minderinge van de consenten totten fortificatien, alrede gedragen of nog te dragen, welck laetste niet en dient vergeten. Dat geschiedende, vertrouwe alles tot contentement sal wtvallen, hoewel hyer meer ys dan gelt is’. In Utrecht, den laetsten January 1635.

1070. Aan J. Wicquefort[2]. (K.A.) Fr.

Door het hierbijgaande vers op den brand, dien wij pas hier gehad hebben[3], wil ik ook Barlaeus aan het dichten krijgen. Ook zend ik u de nieuwe werken van Tassin[4], waarin de plans van al de belangrijkste Fransche vestingen. Ultimo (31) Jan. 1635.

1071. Aan C. Barlaeus. (K.A.)

Hierbij zend ik u een paar Latijnsche gedichten[5]. Hagae Com., Prid. Id. (12) Feb. CIↃIↃCXXXV.

1072. E. Puteanus[6]. (L.B.)

Hierbij gaat de *Purpura Austriaca*[7]; van Dyck[8] heeft den vorst met kleuren, ik met woorden geschilderd. Lovanij, in Arce, XI Kal. Mart. (= 19 Febr.). M.IↃC.XXXV.

1) De stippeltjes staan in het H.S.
2) Kopie.
3) Nl. *Ragguaglio di Parnaso* enz. (vgl. *Gedichten*, II, blz. 310), den 30sten Jan. geschreven. - Op Maandag 29 Jan., toen Frederik Hendrik zijn 51sten verjaardag vierde, ontstond er 's morgens tusschen 7 en 8 uur brand op het Binnenhof, tusschen den vierkanten toren en de Fransche kapel. Het woei hard en alle gebouwen tusschen den toren en de keuken brandden af.
4) Nl. *Nicolas Tassin, géographe du roi. Les plans et profils de toutes les principales villes et lieux considérables de France*. Paris .... 1634.
5) Zie No. 1074.
6) Uitgegeven in *Erycl Pvteani .... ad C. Hvgenivm et D. Heinsivm .... Epistolae* ...., 1647, blz. 25.
7) Zie blz. 38.
8) De beroemde schilder Antonie van Dyck (1599-1641).

1073. L.H. Von Traunstorff. (L.B.)

..... Ik ben van Duitschen adel en om mijn godsdienst uit mijn vaderland verdreven. Ik ben medicus en soldaat en bij den Hertog van Hessen een tijd lang vice-auditeur-generaal geweest; gaarne zou ik weer eene betrekking hebben .... Hagae Comitis, 10 Calend. Martij (= 20 Febr.) A^{o} supra seculum decimum sextum trigesimo quinto.

1074. C. Barlaeus[1]. (L.B.)

Aliquando scripsimus sine epistolis, clarissime Hugeni, et obtrusimus alij alijs versus sine praefatione[2]. Nec enim opus erat glossemate super moecho priore et posteriore[3], cui allegoriae tu primus occasionem dedisti. Laetor me ista arena subductum, et pertractum tuis iterum uncis in flammas aulicas, ubi cum flamma latius vagari potest poëtarum licentia. Fingunt poëtae Vulcanum - quod nomen collega meus[4] vult profectum a Tubalcain, qui fuit primus malleator et faber in cuncta opera aeris et ferri, ut habet textus Genes. 4 - claudicantem, quia inaequales sunt ignium flammulae. An ob hanc causam elegeris claudicantes iambos, ubi de Vulcano dicendum fuit, nescio. Iidem poëtae fabulantur, Vulcanum ambijsse aliquando nuptias Minervae, sed repulsam passum ob Iovis morositatem. Nunc voti sui compos factus est, postquam tu Minerva esse voluisti, qui sapientiae tuae poëticae vim illi desponsasti. Sed quam initurus sis gratiam apud Venerem zelotypam, ipse videris. Scazontes isti, tum quos mihi, tum quos publicae calamitati inscripsisti[5], gravissimi sunt exactissimique. Cum illos scriberes, calamum non in atramentum, sed in ipsam Aganippen tinxisti. Ego, qui te praeeuntem sequi soleo, a claudo claudicare, ut vides, didici[6]. Pro libellis Puteanicis[7] gratis ago maximas. Debitor sum, sed expungam propediem nomina mea oratiunculâ, quam de A*ἰῶνος* admirandis habui[8]. Nobilissimo Mylio velim hunc libellum tradi cures, quem mihi legendum misit. Percurre; invenies epigrammata nonnulla, quae genio et acumine non carent ..... Amstelod., XXI Feb. CIↃIↃCXXXV.

1075. P.C. Hooft[9]. (A.B.)

Had ik mij letterwijs gewaent in zulke stoffe als die van mijnen laesten, 'k en waer niet ter schoole gekoomen. Wel laet ik mij voorstaen zooveel te weeten, als dat de wightighe dingen

1) Uitgegeven in *Barlaei Epistolae*, blz. 582.
2) In Dec. 1634 en Jan. 1635 hadden Huygens en Barlaeus steeds gedichten gewisseld over verschillende onderwerpen (vgl. *Gedichten*, II, blz. 302, vlgg.).
3) T.a.p., blz. 308, het versje *Ad Barlaeum*.
4) G. Vossius, die tegelijk met Barlaeus tot professor aan de Illustre School was benoemd.
5) *Incendij*, *quo pars aulae Hagiensis conflagravit* IV *Cal. Feb.* CIↃIↃCXXXV, *qui dies natalis erat Principis Auriaci*, *typus* (t.a.p., blz. 312) en *Ad Barlaeum*, *cum hunc scazontem mitterem* (t.a.p., blz. 314). - Zie ook blz. 47, Noot 3.
6) Barlaeus schreef eene serie verzen op dien brand en op dien, welke den 4^{den} Febr. op nieuw een gedeelte van het Binnenhof, nl. 'de kamer van Finantie van Hollandt' aantastte (vgl. *Poem.*, II, blz. 461-463, en 326).
7) Waarschijnlijk de *Purpura Austriaca*.
8) Barlaeus had zijne colleges over Aristoteles' *De anima* geopend met eene rede *De animae humanae admirandis*, die gedrukt werd en vertaald in het Hollandsch en in het Fransch.
9) Ook in afschrift (L.B.).
Uitgegeven door Huydecoper, t.a.p., blz. 344; Van Vloten, t.a.p., III, blz. 27.

beeter van bovenen nae beneden volghends de wet des hemels, dan van ondren opwaerts gaen. Ende als ik in dit stuk een ketter waer, zoo zoud' ik echter een mensch blijven, ende denken tegens de menschlijkheit te zondighen, indien 't bij mijn' schuldt toequaem, dat uit den bron der vorstlijke genaede opborrelde yet weêrsmaekelijx voor de godtheit van den oorspronk deszelven. Geen duizent ponden 's jaers zullen - vertrouw ik - mijn gemoedt met wroeghing zulk eener ondankbaerheit beswaeren. 'T opzoeken der ouwde brieven is geen' onontgaenbaere noodt. Heeft U Ed. Gestr. mij des aengeboden, zij is noit, dat mij gedenkt, daerop beslaeghen. Al had ik haer ook schoon bij 't woordt gevat, zoo zoude mij echter die miltheit verplichten, om uwer Ed. Gestr. moeten en moeite quijt te schelden. De H. van der Myle was laestmaels onleedigh tot aenspraek, ende belemmert met een deel voorspraeken, om raedt te pleghen. Voor een' wijle heb ik, ter vermaeninge van U Ed. Gestr., de zijne gevraeght, oft'er eenighe papieren, dienstigh tot lantaerne onzer historien, onder haer berustende waeren. Zij geliet zich des onweetende, misschien bevonden hebbende, dat dikwijls het t' huisbrengen van uitgeleende haeve vergeten wort. Mij waer leedt van dat volk te zijn. Maer lichtlijk, dat U Ed. Gestr. in zoo quaedt een bladt niet en staet, ende besteedende haer geloof voor mij, yetwes verworv' onder haer borghtoght. Vergiffenis, is het den goeden te veel geverght. Ik kusse op 't nedrighste de handt, handttrekster, ende vervolghends de maelster van d'ingeluisterde tooghen, welker naeboots, zonder aen oft afdoen, is voortsgeveirdight, zijnde 't verbetren nocht voeghlijk, nocht moghelijk ..... Uit Amsterdam, den 21^{en} van Sprokkelmaent 1635.

1076. J. de Knuijt. (H.A.)

Op bevel van Z.E. heb ik hier ‘een lichte carosse’ besteld ‘naer 't faetsoen ende lichste modelle hier nu meest geuseert wert’. Daar echter ‘de raderen ende andere gereetschap van houdt daertoe behoorende’ elders lichter worden gemaakt, heb ik hier alleen ‘t corps van de carosse’ besteld. Bevalt het rijtuig niet, dan moet de leverancier het terugnemen[1)].

1077. Aiguebere[2)]. (L.B.)

Ik hoop, dat Z.E. mij het ambt zal laten behouden, dat ik in het leger bekleed. Wilt gij daarvoor ook moeite doen? Zoo spoedig mogelijk kom ik terug. Le 26 de Febr. 1635[3)].

1078. L.H. von Traunstorff[4)]. (L.B.)

Ik dank u voor uwe vriendelijkheid. Gaarne zou ik secretaris willen worden van het gezantschap naar Polen[5)]; ik ben daar vroeger ook geweest. En als dat niet kan, wil ik wel eene betrekking hebben op paedagogisch gebied. Hagae Comitis, 3 Calend. Martij (= 27 Febr.) A^{o} 1635.

1) Plaats, datum en jaar zijn deels afgescheurd, deels onleesbaar; de brief is waarschijnlijk te Parijs geschreven.
2) Zie I, blz. 435.
3) De plaats ontbreekt; het zal Parijs zijn.
4) Zie blz. 48.
5) Den 3^{den} Mei vertrokken Rochus van den Honert, Andries Bicker en Joachim Andreae als gezanten naar Polen en Zweden.

1079. B. de Witte[1]. (H.A.)

Gaarne wil ik alles doen voor kapitein Dorp[2]. Middelburg, den XXVII[en] Februari 1635.

1080. P. Holzapfell de Melander[3]. (L.B.)

De boomen zullen u wel gezonden worden, maar er is op de grens door de soldaten der Staten zoo gestolen, dat er geen paard meer te vinden is. Te Brussel is onderhandeld over hulp aan het land van Munster. Men schijnt daar ook troepen te willen lichten. Dorsten, le dernier de Feb. 1635.

1081. C. van Stavenisse[4]. (L.B.)

Wilt gij het hierbij gaande schrijven aan Z.E. geven? Midd(elburg), den XXVIII[en] Febr. 1635.

1082. Aan C. Barlaeus. (K.A.)

Het verwondert mij, dat gij bij uwe lofspraak op mijne verzen geen enkel woord zegt over het versje *Mirantur quibus*[5]. Hag. Com., prid. Cal. Mart. (= 28 Febr.) CIↃIↃCXXXV.

Ik krijg daar juist het hierbij gaande aardige vers van Van den Honert[6].

1083. C. Barlaeus[7]. (L.B.)

Cum scazontes tuos[8] eruditos et polysyllabos legerem, clarissime Hugeni, correptus fui catalepsi sive catocho. Is morbus est, quo aeger in eodem manet habitu, sive stans, sive

1) Zie I, blz. 303.
2) Misschien Johan van Dorp; zie beneden.
3) Zie I, blz. 49. - Hij teekent zich aldus. Peter Melander - ook Holzapfel genoemd - leefde van 1585-1648. Hij was generaal in dienst van Venetië - Huygens had hem in 1620 daar leeren kennen (vgl. I, blz. 59) - daarna langen tijd in dienst van den Keurvorst van Hessen en ten slotte in dien van den Keizer. In 1638 trouwde hij te Groningen de weduwe van overste Plate, geboren Van Hal van Efferen. Zijn oom Hans (of Alexander) werd in 1598 heer van Poederoyen; hij was secretaris van Prins Maurits en een zeer geleerd man. De familie heette eigenlijk Eppelmann.
4) Mr. Cornelis van Stavenisse († 1649) werd in 1630 secretaris der Staten van Zeeland en in 1641 raadpensionaris van dat gewest. In 1644 werd hij met Andries Bicker als gezant naar Zweden gezonden.
5) Nl. *De incendij causis*, *nondum satis perspectis* (vgl. *Gedichten*, II, blz. 311).
6) Dit gedicht schijnt verloren te zijn.
7) Uitgegeven in *Barlaei Epistolae*, blz. 586.
8) Zie blz. 48.

sedens; sive clausis, sive apertis oculis. Non aliter in carmen illud praestantissimum intentus obrigui, ut vix alio potuerim flectere oculum. Jam vero ab isto me affectu liberasti acriore literarum tuarum sale, quo negligentiam meam, quam ego morbum interpretor, perfricas. Redij hac frictione ad me, et discusso isto rigore coepi propius expendere epigrammata duo de causis incendij. Allusio ad causas et *χαῦσιν* lepida magis est, quam gravis. At nullius epigrammatis vel a te, vel a me in incendium scripti argumentum convenientius est, magisque poëticum, quam illius, quod ita clauditur: *ubi nuda, quod olim, Creditur cum nudo Marte cubare Venus*[1]. Non mentiar; simile quid mihi primos de incendio versus meditanti incidit. Sed non ausus fui tractare istud commentum ob amphiholiam. Facile conijcies, quid velim; non loquar clarius. Metuebam censuram tuam, memor istius; *Fugit horret uterque*[2]. Secus, non potuit incendij magis poetica causa dari. Ita mecum judicant Hoofdius. Wickefortius, Mostartius[3]. Illud quod iam in Principis Guilielmi lapsum lusisti[4], eiusdem est genij, sed falsis principijs subnixum. Quia lacessis philosophum, facile inveniam in scirpo nodum. Dicis Principem non cecidisse in terram, sed hanc insita centri virtute traxisse Principem[5], quasi gravia non moverentur ab intrinseca gravitate, sed ab externa causa traherentur. Negat hoc, nec ignoras, Aristoteles meus, qui motum naturalem dicit fieri a forma et principio interno ..... Amplissimo Honerdo aliquid reposui[6], ut et illum irritem. Quae fusit in incendiarios deos, exactissima sunt, nec decrepitam senectam, sed ipsam Heben spirant. Quid tibi animi sit, nescio. Ego sentio elaboratissimis istis versibus meum caput scalpi et moneri me, ut posthac non cito studeam scribere, sed graviter, sed nervose. Primum et secundum epigramma absolutissimum est. In jambis dicas Senecam tragicum te audire. Non est exhaustus iste senex, sed succulentus et prorsus *εὔχυμος*. Eum meis verbis peramanter saluta. Valete ambo, et si quando in Parnasso vobis obdormiscere vacabit, sumite quaeso me socium. Fastigium vobis apicemque concedam libens, contentus recubare in vallibus. Amstelod., Ipsis Cal. (1) Martijs CIↃIↃCXXXV.

Mostartius noster, uti facetus est, alia paronomasia allusit ad tuam *χαῦσιν*. Vide schedulum insertum autoris.

1084. J. Brouart[7]. (B.M.)

Mijn oudere broeder[8] heeft mij verdrongen in de gunst, die uw vader mij verworven had bij den Prins van Oranje. Gaarne zou ik door de hulp van u en uw broeder mijne laatste dagen slijten in het vaderland, als ik er eene betrekking kon krijgen. Het leven als dokter wordt hier steeds moeilijker, doordat zeer weinigen alle praktijk hebben. Ik hoop, dat gij beiden mij uwe gunst zult toonen, die ik sedert uwe jeugd meen verworven te hebben. Londres, 3e Martij 1635/6.

1085. Aan Amalia, keurvorstin van Paltslandsberg[9]. (K.A.)

1) Huygens' vers *De incendij causis, nondum satis perspectis*, vs. 5 en 6.
2) Zie blz. 23.
3) Zie blz. 12.
4) Nl. *In lapsum Principis Gulielmi*, *cum incendio eriperetur* (vgl. *Gedichten*, II blz. 315).
5) vs. 7 en 8.
6) Nl. *Ad ..... R. Honerdum* (vgl. *Poem.*, II, blz. 467).
7) Zie I, blz. 2.
8) Zie over Th. Brouart, I, blz. 270. - Beiden waren zoogbroeders van Frederik Hendrik en dus zeker tweelingen.
9) Kopie van andere hand. - Zie No. 1060.

J'ay obeï aveq ce que je debvoy de promptitude au commandement qu'il a pleu à V. Alt.^{e} me faire, pour le regard de sa pension de mil escuz, au

payement de laquelle le S.r Brouart auroit faict difficulté. Ce qui estant venu à cesser, j'espere que les effects prevenants mes paroles auront asseuré V. Alt.e de la tres-humble obeissance que j'ay voué à l'honneur des mandements qu'elle daignera m'envoyer, ou faire notifier de sa part. En ce qui est de la part des saisies, il n'est rien arrivé que Mons.r de Petersdorff[1] n'aye bien prognostiqué, et dont je n'aye eu soin de preadvertir S. Ex.e de sa part de jour à autre. Mais V. Alt.e remarque aveq verité, que la consideration assiduelle du publicq divertit les pensées de ce grand Prince de tout ce qui peut concerner le bien privé de ses affaires. A quoy, Madame, je puis bien adjouster, que pour la pluspart il le faut porter de force à se prevaloir des moyens legitimes à se garantir de la mauvaiseté des iniques en ce qui regarde le bien de sa maison, une perte assez notable n'estant assez puissante, pour esmouvoir la generosité de son courage - qui tous les jours s'employe aux intercessions pour autruy - à requerir personne de son assistence ou support. C'est, Madame, comment il n'y a eu moyen de le persuader à demander les faveurs de Monsieur le Cardinal[2] en la poursuitte de ce proces, et c'est comme enfin nous ne cesserons d'en perdre, tant qu'il y aura assez d'iniquité pour en intenter contre nous. Pour les ministres, V. Alt.e sçait, que par la proposition des choses il[s] satisfont à leur debvoir, et ne leur reste que d'attendre les commandements necessaires. Encor pour ma part en cette affaire je n'ay cessé de les presser et mesmes, au desceu du Maistre, me suis emancipé à quelqu' office dont M. de Petersdorf a cognoissance, mais l'injustice a tenu le dessus et Dieu sçait, si de plus chauds debvoirs l'eussent surmontés. Je le laisse juge entre ces mauvaiz hommes et leurs ames noires. Car jamais, Madame, la justice d'aucune cause ne fust plus violencée. On va cependant donner ordre au payement, que les interests font grossir d'heure à autre, et croy-je que ce sera à l'arrivée de M. de Knuyt, qui s'attend tous les jours .... A la Haye, le 5e de Mars 1635.

1086. Aan N.N.[3] (K.A.)

'Je viens vous rendre graces tres-humbles du soin que me temoignez daigner prendre de mon interest particulier au malheureux affaire du diguage[4], qui nous exerce pardelà..... Les partizans de pardeça ont trouvé bon d'employer encor un coup les entremises de la Rheine de Boheme envers M. le garde-seaux[5], homme juste, nous dit on, et droitturier à toute espreuve. Et S.M. à mon instance a eu aggreable d'encharger le Sieur Williams[6] de

1) Zie I, blz. 388.
2) Richelieu.
3) Kopie van andere hand. De brief heeft geen adres.
4) Zie I, blz. 445. - Er waren in 1635 weer allerlei moeilijkheden over de landerijen in Hatfieldchase. Zij waren juist allen te samen voor ƒ 18.000 verkocht aan Michiel Corsselis, die optrad als gemachtigde van den Londenschen alderman Sir James Campbel, maar deze desavoueerde zijn gemachtigde. (Zie A.D. Schinkel, *Bijdrage tot de kennis van het karakter van Constantijn Huygens*, blz. 71).
5) Thomas Coventry († 1640), baron van Aylesborough, was van 1625 tot zijn dood Lord Keeper.
6) Een Sir Abraham Williams wordt genoemd, I, blz. 223.

de s'y employer de bouche aveq tels, que nos deputez y commetteront. Je vous supplie tres-humblement, Monsieur, que par occasion ces offices puissent estre recordez des vostres, et que l'assistence de l'ambassadeur ordinaire de cest Estat[1] puisse faire veoir delà, que des personnes assez qualifiées en iceluy patissent de la malice de quelques ouvriers d'iniquité dans un royaume de justice. Je ne vous en prescriray point les formes; le S.r Kuijsten et autres jugeront en quoy il importera de vous importuner. Ma requeste est generale et, s'il vous plaist, leur servira de creance de par beaucoup d'honestes gens icy, qui vous recognoistront à l'envy des obligations tres-estroittes. Seulement ay je, Monsieur, à vous requerir en particulier, que s'il se peut trouver [un] expedient imaginable par où je puisse estre delivré de ceste fascherie par moyen de quelque vente, tant soit peu approchante de la raison, il vous plaise m'y recorder de voz bons advis et offices'.

Zulke bezittingen zijn goed voor menschen, die in Engeland wonen; anderen verliezen er bij en ergeren zich ..... A la Haye, le 5e de Mars 1635.

1087. Aan D. Heinsius. (K.A.)

Terwijl ik met Vitruvius bezig ben[2], verzamel ik de commentaren op dien schrijver. Kunt gij mij ook dien van Daniel Barbarus[3] bezorgen? En dan zijn er nog die van Joannes Jucundus[4], Cesar Caesariano[5], J. Baptista Caporalius[6] en Bernardinus Baldus[7]. Spoedig zend ik u het portret van mijn vader, door Miereveld geschilderd[8]. Hierbij gaan eenige verzen op den brand in den Haag[9]. Hagae Com., ips. Non. (7) Mart. CIↃIↃCXXXV.

De *Purpura Austriaca*[10] van Puteanus heb ik van hem gekregen, maar ik vind het werkje niet mooi.

1) Nl. Albert Joachimi; zie I, blz. 241.
2) Huygens studeerde Vitruvius, nu hij plannen maakte voor zijn nieuw huis aan het Plein.
3) *De architectura* LL.X *cum commentariis Dan. Barbari, multis aedificiorum, horologiorum et machinarum descriptionibus et figuris una cum indicibus copiosis*, *auctis et illustratis. Venetiae* ..... 1567.
   Dit is niet de eerste druk, want er is eene Italiaansche vertaling van 1556.
   Daniele Barbaro (1513-1570) was een zeer bekend theoloog en wijsgeer. Hij is gezant geweest van zijne vaderstad Venetië aan het Engelsche hof.
4) *M. Vitruvius per Jocundum solito castigatior factus cum figuris et tabula, ut jam legi et intelligi possit. Venetiae* ..... 1511.
   Giovanni Giocondi (ook Jocundus of Jucundus genoemd) was geboren te Verona, werd Dominicaan en was niet alleen beroemd als geleerde in vele wetenschappen, maar ook als architect. Hij heeft in het laatst der 15de en het begin der 16de eeuw gebouwd te Verona, Venetië, Parijs en Rome.
5) *De architectura libri dieci*, *traducli de latino in volgare ..... commentati da Cesare Cesariano. Como* ..... 1521.
   De schrijver († 1542) was sedert 1528 architect van den Hertog van Milaan.
6) *Architettura con il suo commento et figure. Vitruvio in volgar lingua raportato per Giov. Batt. Caporali. Perugia* ..... 1536.
   Giovanni Battista Caporali was schilder, dichter en mathematicus. Hij leefde in de 16de eeuw te Perugia.
7) Waarschijnlijk *De Vitruvii verborum significatione*, *sive commentarius perpetuus in Vitruvium Pollionem. Aug. Vind*..... 1612.
   Zie over Baldi, I, blz. 348.
8) Zie blz. 45.
9) Zie blz. 47, 48, 51.
10) Zie blz. 38.

1088. Aan J. Wicquefort[1]. (K.A.)

Tout ce que je puis derobber au publicq s'employe à l'architecture antique. C'est l'humeur ou m'a porté ce petit bastiment, que j'iray entamer, s'il plaisoit à ce troisiesme hiver de la saison. J'en suis desjà si avant, que je furette soignensement les choses [les] plus obscures, et prens plaisir à sçavoir en theorie, ce que la prattique ne me demandera jamais. Cela me faict rechercher tous les bons textes de Vitruve et tous les commentateurs *ch'egli s'è terato adosso*, par un stile dur, scabreux, fantasque et si esloigné de la grace du siecle qu'on luy attribue, que dernierement j'ay osé doubter aveq M. Heinsius, si Auguste l'a jamais ouy parler. Par tant de preface je pretends de vous induire à m'assister de vostre entremise en la recerche de ces livres. Les Italiens m'alleguent un Giovanno Jucundo[2], Cesare Cesariano[2], G. Baptista Caporali[2], Daniele Barbaro, patriarcha d'Aquileia[2], et Bernardino Baldi, abbate di Ganstalla[2], et en parlent aveq bien du faste. De tout cela rien ne se recouvre pardeça les monts. Non pas Leon Baptista Alberti[3], seulement en son Latin original, que je desire tant conferer aux versions. Prestez moy, Monsieur, de grace la faveur de vos habitudes vers ces beaux climats du midy. Je couve quelque dessein, qui aveq le temps se pourroit esclorre au bien de la posterité, et elle vous en aura ce qu'il faudra d'obligation. Je prevoy bien les peines où je vous engage, mais c'est pour le passé, sur les asseurances de la bonne volonté que vous m'avez tesmoignée, et pour l'advenir, à dessein de me tenir tousjours prest de pardecà à vous faire ressentir mes ressentiments ..... 8 Mart. 1635.

Hierbij gaat iets voor Barlaeus[4], die *moet* antwoorden[5].

1089. C. Barlaeus[6]. (L.B.)

Dum tu ad leges Salicas regem salire dicis ingeniosissime, ego pergo ad leges epicas et metricas salire[7]; tamque inverecunda mea est saltatio, ut insiliam in te, qui prior insilijsti in me. Nec enim deprecationem tuam, seram nimis, moror. Quam cuperem in hoc nostrum tripu-

1) Kopie van andere hand.
2) Zie No. 1087.
2) Zie No. 1087.
2) Zie No. 1087.
2) Zie No. 1087.
2) Zie No. 1087.
3) *Leo Bapt. Alberti: Incipit de re aedificatoria. Florentiae*, 1485 - Er zijn 20 herdrukken van, o.a. van 1512 en 1541, en Italiaansche vertalingen van 1546 door P. Lauro en van 1550 door Cos. Bartoli.

   Alberti leefde in de 15de eeuw te Florence en heeft zeer veel geschreven.
4) Zeker de gedichten *Nodus in scirpo. Ad Barlaeum*, *Ad Regem deprecatio* en *D.M.* (vgl. *Gedichten*, II, blz. 316, 317), den 8sten Maart geschreven.
5) Barlaeus heeft geantwoord met de verzen *Constantino Hugenio. Scirpus enodis* (t.a.p., blz. 317, 318.)
6) Uitgegeven in *Barlaei Epistolae*, blz. 588.
7) Barlaeus had een vers geschreven *In tripudium regium Parisiis a Rege*, *Regina*, *regnique proceribus saltatum* (vgl. *Poëm.*, II, blz 463) en Huygens had daarop met eenige gedichten geantwoord (vgl. *Gedichten*, II, blz. 316, vlgg.). Dat gaf weer aanleiding tot een poëtischen strijd.

dium pertrahi senem Honerdum[1]. Nam salva res est, ut habet vetus proverbium, cum saltat senex. Versus tuos eligantissimos, quibus filioli mei manes prosecutus es[2], fui exosculatus. Mitto orationis meae exemplar[3]. Titulus speciosus est et quantivis precij. Crede et hoc ab arte esse, ut pelliciamus emptorem et lectorem. Tu phaleras istas non curas. Nec scripsi tibi haec aut ijs, qui Epidaurijs serpentibus acutius vident. Satis fuerit, tetrica Aristotelis dogmata amoeniore phrasi expolijsse. Vale, vir maxime, et si me amas, Wickefortium ama tui meique amantissimum. Amstelod., XI Mart. CIↃIↃCXXXV.

1090. Lucresse van Stakenbroeck de la Risoir[4]. (L.B.)

Gaarne wil ik een paspoort hebben voor den heer Van Maecke, die indertijd veel gedaan heeft voor het vrijlaten van den heer Damman. Grave, dese 16 Mert 1635.

1091. S. van Haersolte[5]. (A.H.)[aant.]

Brenger dezes, schipper van Zwolle, heeft in zijn schip 259 stuk gezaagd ‘cusijnholt’, waaronder van de dubbele lengte en van de dubbele breedte. Gij zult iemand moeten zenden, om bij de ontlading tegenwoordig te zijn en alles aan te teekenen. Den graewen steen verwacht ik dagelijks en zal hem doorzenden. Zwol, den 17^{en} Martij 1635.

1092. Aan J.W. van Brederode[6].

Ik kom bij u een goed woord doen voor een soldaat, die een kleinen diefstal heeft bedreven. A la Haye, le 17^{e} de Mars 1635.

Uwe brieven zijn geteekend en verzonden.

1093. E. Herckmans[7]. (L.B.)

Daar ik u niet persoonlijk ken, heb ik het niet eerder durven wagen,

1) Met een versje, den 16^{den} Maart door Huygens geschreven (t.a.p., blz, 318), werd ook Van den Honert in dien strijd betrokken (t.a.p., blz. 318) en niet te vergeefs; zie zijn vers t.a.p.
2) T.a.p., blz. 317. Jacobus, het jongste zoontje van Barlaeus, was den 2^{den} Maart gestorven.
3) Zie blz. 48.
4) No. 1090 a. Een briefje, s.d., (L.B.) is geheel onbelangrijk.
Jhr. Lamorael van der Noot, heer van Risoir, was in 1632 ritmeester, in 1641 sergeantmajoor en later kolonel. (Meded. van Luit.-Kol. W.R.H. Wakker.) Zijne vrouw, de schrijfster van dezen brief, was eene dochter van Thomas van Stakenbroeck (vgl. I, blz. 268).
5) Zie I, blz. 367.
6) De brief bevindt zich in het huisarchief van den Vorst van Lippe-Detmold. Zie over Brederode, I, blz. 427.
7) Elias Herckmans (1596?-1644), geb. te Amsterdam, was zeeman en dichter. Behalve een paar treurspelen gaf hij in 1634 *Der Zee-vaert Lof* uit en later eenige kleinere gedichten. Hij voer eerst voor de familie De Vogelaer, die verwant was aan de Huygens'en, maar trad in in 1635 in dienst der West-Indische Compagnie, deed in 1642 een vermetelen tocht door Brazilië, nam het volgende jaar deel aan de onderneming van Brouwer naar Chili en nam, toen deze gestorven was, het opperbevel over. Kort daarna is hij gestorven. (Zie over hem J.A. Worp in *Oud-Holland* 1893, blz. 162-178.)

u mijne werken aan te bieden. Maar nu de heer de Vogelaer[1] mij daartoe aanspoort, wil ik er niet langer mee talmen. Adij 17 Martij A° 1635, 's Gravenhage.

1094. Jenne Herle[2]. (L.B.)

Ik richt mij tot u, die een goed vriend zijt, met het verzoek om te maken, dat mijn man kapitein wordt[3]. Hij heeft een aanbevelingsbrief van graaf Willem. Wt het Ensqartijer van Grafwylle, den 21 ....[4] 1635.

1095. B. de Witte[5]. (H.A.)

Eergisteren avond kwamen hier aan de baron de Charnacé[6] en de heer de Knuyt; de laatste heeft in de vergadering der Staten verslag gedaan van zijne 'negotiatie' in Frankrijk. Zaterdag komen zij weer bijeen, om 'te resolveren op de aggreatie van het tractaet ende secrete artijckelen met Vranckrijck gemaect, welcke aggreatie den heer de Knuijt selfs sal overbrengen'. De heer de Charnacé is gisteren naar Veere gegaan; ik heb last gegeven, hem met een oorlogsschip naar Calais te brengen. Middelburch, den XXII[en] Martij 1635.

1096. Graaf Hendrik van Nassau[7]. (H.A.)

Door mijn broer[8] hebt gij zeker al iets van mij gehoord, maar zelf wil ik u ook bedanken voor al uwe vriendelijkheid en uwe moeite, om mij het verlof te verschaffen. Het gaat mij hier heel goed. Wilt gij mij aanbevelen bij Z.E. en verzoeken een goed woord voor mij te doen bij den heer de Charnacé? De Paris, le 23 de Mars 1635.

1097. C. Barlaeus[9]. (L.B.)

Aequo animo, mi Hugeni, ferenda sunt fulmina ista, aut potius fulgetra, quae in nostrum caput iaculatus fuit gravissimus senator. Ferenda sunt, inquam,

1) Of Marcus de Vogelaer (vgl. I, blz. 5) of zijn breeder Daniel (1599-1669).
2) Zij was de vrouw van
3) Hugh Herle, die in 1635 voorkomt als kapitein eener compagnie voetknechten. (Mededeeling van Luitenant-Kolonel W.R.H. Wakker.)
4) De maand is niet ingevuld.
5) Zie I, blz. 303.
6) Zie I, blz. 387.
7) Vgl. I, blz. 453 Den 16den Mei kwam hij uit Parijs terug met eene kopie der ratificatie van het tusschen Frankrijk en de Vereenigde Provinciën gesloten verbond.
8) Waarschijnlijk Johan Maurits; zie 1, blz. 452.
9) Uitgegeven door J.A. Worp in *Oud-Holland*, V, 1887, blz. 120.

Stantibus a tremulo, fortibus a vielo[1],

ut tu canis *μάλα λιγέως*. Senum ictus tardiores sunt, sed certiores. Nos Daretes sumus, ille Entellus est; quo isti eventu pugnaverint, apud Maronem videre est[2]. Nolo ferire ego, ut feriar. Nos dum impetu rem gerimus, consilio et senili prudentia eludimur. Habent occultos feriendi modos decrepiti mirmillones. Metuo mihi a dentibus exercitatis et eruditis. Nec enim senes omnes edentuli sunt. Verba illis et verbera dare, difficile est. Sunt edaces et, cum irascuntur, dicaces. Maxillae illis pro baculo sunt. Ita Graeci aiunt: *ἀνδρὸς γέροντος αἱ γνάθοι βακτηρία*. Silentij et patientiae tutum praemium. Non valde me offendit suo epigrammate. Ideo contentus fui leviter decoxisse bilem[3]. Si te laesit magis, per me licet, ut tibi vapulet magis. Tu feri inclementius, sed tuo periculo. Minore discrimine ad bella instigamus alios, quam pugnamus ipsi. Suave mari in magno est. Quid si vindictae immemores mittamus Faunos, Satyros et Satyras, et pacatis animis gratulemur optimo seni legati honorem, aut propemptico abeuntem prosequamur? In hoc totus inclino. Non bellaturio. Ista iam Gallorum est Sparta. De epigrammatibus, quae in parentis tui effigiem scripsisti[4], quid dicam? Veneris sandalia sunt, et lineae Appelleae, praesertim duo priora. Vale, cordatissime, et amplissimo Honerdo meis verbis legati provinciam gratulare[4]. Amstelod., XXIV Mart. CIↃIↃCXXXV.

1098. C. Barlaeus[5]. (L.B.)

Vix literas tradideram nautae, cum domum reversus incidi in literas nobilissimi Mylij, quibus scribit vacare vicariatum, et se super hac re locutum cum Principe. Videtur Princeps non totum vicariatum in me collaturus, sed partem. Tu iudica, an non pro modulo meo de Illustrissimo Principe bene meritus sim et indies bene mereri studeam. Si integrum impetrare possem, beaverit me Auriacus, et filio meo Caspari Barlaeo[6], annorum XV, praestantis ingenij puero, stimulos addiderit ad doctrinae virtutisque laudem. Tua hic multum poterit intercessio. Mitiorem forte reddes et liberaliorem in me Auriacum. Sin minus, contentus ero ea parte, quam indulgere mihi cupiet Ill. Princeps. Vale praestantissime, et jam fac, ut impetrem *Aliquid*, postquam de nihilo philosophati fuimus abunde. Raptim, Mart. XXIV, CIↃIↃCXXXV.

1099. Aan C. de Saumaise[7]. (K.A.)

Hierbij zend ik u voorloopig datgene wat de schrijver mij gestuurd heeft; het overige volgt zoo spoedig mogelijk. Rivet[8] en ik hebben uw plan, om een werk *de Militia*

1) Dit is vs. 4 van Huygens' versje *Ad Barlaeum in communem adversarium παρόρμησις* (vgl. *Gedichten*, II, blz. 319).
2) *Aen.*, V, vs. 369, sqq.
3) Zie zijn vers *Ad ..... Honerdum* ..... (vgl. *Gedichten*, t.a.p.).
4) Zie blz. 45. Barlaeus heeft zijn plan volvoerd en verzen geschreven op Van den Honert als gezant (vgl. *Poem.*, II, 168, 169 en 171).
4) Zie blz. 45. Barlaeus heeft zijn plan volvoerd en verzen geschreven op Van den Honert als gezant (vgl. *Poem.*, II, 168, 169 en 171).
5) Uitgegeven door J.A. Worp in *Oud-Holland*, V, 1887, blz. 122.
6) Caspar Barlaeus (1611-1673), de oudste zoon van den professor, is later baljuw geweest van Wassenaar en Katwijk en van 1664 tot 1672 consul te Lissabon.
7) Zie I, blz. 368.
8) T.a.p., blz. 259.

Romana[9] te schrijven, aan den Prins meegedeeld, die zich daarover zeer verheugde. Hierbij zend ik u een paar gedichten. 26 Mart. 1635.

9) Het werk is eerst in 1657 gedrukt.

1100. J. van Wijnbergen[1]. (H.A.)

De Prins heeft mij de bewuste acte toegestaan; wilt gij haar schrijven? Haege, den 26 Martij 1635.

1101. Aan D. Heinsius[2]. (K.A.)

Schrijf mij, wanneer gij wilt komen, want ik moet spoedig voor een paar dagen naar Amsterdam. 27 Mart. 1635.

1102. J.H. von Traunstorf[3]. (B.M.)

Nu kolonel Wartenburg[4] een anderen post heeft gekregen, zou ik gaarne auditeur-generaal van het leger worden. Spoedig gaat het op Wesel af. Hagae Comitis, 8 Id. (6) April. A.^{o} 1635.

1103. Hautemont de Larguier[5]. (L.B.)

De Heer Hautain[6] houdt mij in Aardenburg gevangen. Ik hoop, dat uw schrijven en een bevel van Z.E. daaraan een einde zal maken. D'Ardenbourg, ce 7 Avril[7] 1635.

1104. Aan baron De Charnacé[8]. (K.A.)aant.

Il eust importé au bureau d'adresse d'avoir intercepté la pertinente gazette qu'il vous a pleu m'envoyer en date du 30e de Mars, et encor y auroit il moyen de m'en obliger estroictement les directeurs, si j'osoy leur communiquer la copie d'un manuscript si authentique. Mais sachant à qui le fruict de ce labeur a esté destiné, je m'en suis deschargé où je debvois et aveq ce que je

1) No. 1100 a. Een brief van 21/11 April (H.A.) handelt ook over actes. - Zie over Van Wynbergen, I, blz. 438.
2) No. 1101 a. Een briefje van 25 April (K.A.) bevat eene aanbeveling.
3) Zie blz. 48 en 49.
4) Misschien kolonel van Waerdenburg, die reeds in 1622 voorkomt als wachtmeester (= sergeant-majoor).
5) No. 1103 a. Een brief van 20 Mei (L.B.) bevat het verzoek een schrijven aan den Prins te overhandigen.
   Zie ook I, blz. 440. Over de zaak van dezen officier geeft noch het stedelijk archief van Aardenburg, noch het Rijksarchief in den Haag eenig licht.
6) Zie I, blz. 66.
7) De datum is onduidelijk.
8) Kopie van andere hand. - Zie over de Charnacé, I, blz. 387.

doibs de promptitude à l'honneur de voz commandemens, qui me gouvernent plus absolument que ne vous sçauroit tout ce qu'il y a de Bennebrouck[1] au monde. S'il y eust eu matiere à vous recompenser de tant de peine en pareille estoffe, j'en eusse receu la charge asseurement, mais cest ordre manquant à faute de subject, aggreez, s'il vous plaist, qu'en vous suivant à la piste par les meilleures parties de l'Europe, je vous die de mon chef et par articles, que 1. d'Espaigne il ne nous vient aucun advis, qui merite d'estre veu à costé du vostre. Sinon qu'il sera temps en bref, qu'ayons l'oeil sur les barres d'argent que la flotte en doibt rapporter à Dunkercke; 2. que d'Italie - où cest Estat n'a rien à considerer que celuy des Venitiens - il ne nous vient sol ni maille, quelque bon office qu'on sache que voz orateurs y ayent contribué, estant chose assez prodigieuse en quel endroiet de Quintilien ces Mess.rs Venitiens trouvent encor de la couleur de replique à tant d'arguments si irrefray[a]-bles et retorquez si souvent aveq tant de force d'eloquence; 3. qu'en Angleterre on entendra bientost parler de nous en un stile assez convenable à la saison et aux humeurs de ceste cour là; 4. que pour l'Alemaigne le malheur de treves offusque grandement les feux de joye de la glorieuse prinse de Spiere, et qu'à Bruxelles on se faict une extreme feste de ce passage de la Mozelle occupé[2], mais qu'à ceux qui en pourroyent avoir besoin, il n'en sauroit manquer assez d'autres qui sont *non inviae virtuti viae*[3]. Pendant quoy il nous tarde assez d'apprendre quelles auront esté les ouvertures de ceste robbe longue armée[4], qui vous vient trouver en poste, devenue son ambassadeur mesme, plustost que d'en envoyer, comme par le passé.

Apres ceste proumenade, Monsieur, où vous me voyez dans vostre suitte, je retourne à la Haye, et vous asseure qu'à la presse des officiers de guerre, qui occupent nostre loisir comme nostre logis, il est bien aysé à comprendre sans astrolabe que le soleil approche des cornes du Taureau et que, s'il est vray, comme ou le veut à Bruxelles, que dedans peu les armes du Roy treschrestien se doibvent joindre à celles de cest Estat, il arrivera un effroyable aspect *in Geminis*, les Hollandoiz souhaittans que la conjunction se fasse sans esclipse. Cependant les astrologues de Brabant ont faict partir le 4e de ce mois quatre regiments espagnolz vers Namur et osent ils y dire que la cavalerie qui passe devant aveq le marq. d'Aytona des le 2e, revient à 5000 chevaulx. Mais cela trouve bien du contraste en nostre incredulité septentrionale.

Au chiffre dont vous avez prins la peine, Monsieur, de cacher de voz plus importantes pensées, il s'est trouvé de vray quelque faux pas, mais ceulx que vous avez preveu y debvoir estre appellez se sont imaginez qu'il vous a prins envie d'exercer un peu les facultez rouïllées, dont on vous aura faict croire qu'ils se picquent en ce mestier là et, graces à Dieu, en sont glorieusement venuz à bout, vous suppliants que ce soit pour la derniere fois, et concluants pedantesquement invoquent le feu S.r Nason à vous dire sans soloecisme: *nil mihi rescribas, attamen ipse veni*[5] ..... A la Haye, le 9e d'Apvril 1635.

1) Heer van Bennebroek was Nicolaes Seys Pauw, de zoon van Adriaan Pauw, den raadpensionaris (vgl. I, blz. 328). Zie over zijne vrouw, I, blz. 463 en 470.
2) Spiers en Trier werden in Januari 1635 door de keizerlijke troepen ingenomen. Philipp Christoph von Sötern († 1652), Keurvorst van Trier, was tevens bisschop van Spiers.
3) Naar Ovid., *Metam*, XIV, vs. 112.
4) De Kardinaal-Infant?
5) Ovid., *Heroid.*, I, vs. 2.

1105. Aan P. Melander[1]. (K.A.)

Van den Keurvorst van Hessen[2] heb ik 100 boomen ten geschenke gekregen, die gekapt zijn in het bosch van Werden. Zij moeten nu vandaar naar de rivier worden gebracht. Zoudt gij aan eenige van uwe onderhoorigen willen bevelen, die boomen daarheen te brengen? Sedert ik u in den Haag heb leeren kennen, durf ik op uwe welwillendheid hopen. De la Haye, le 10^{e} d'Apvril 1635.

1106. C. Barlaeus[3].

Ik ben naar Utrecht geweest voor eene bruiloft. 'Istic cum essem, incidi forte in bibliothecam hospitis mei, ibidemque repperi prosodiam hanc, quam nuper a me poscebas. Non vidi accuratiorem et pleniorem. Autoris nomen est Pantaleo[4], sed non is, qui cum fratre Leone sophismatis a compositione et divisione exemplum fuit. Utuntur illo saepe dialectici. Quae de lumine et coloribus scripsit anonymus iste, placent valde, neque ubique dissentio..... Verum de his coram.' Vale, 10 April 1635.

1107. Cnobbarus[5]. (K.A.)

Mijne vrouw is nog niet op reis gegaan en heeft u dus nog niet persoonlijk kunnen bedanken voor het paspoort. Wilt gij mij ook een paspoort bezorgen en mij 'laten weten, hoeveel deselve moeten costen?' Hierbij gaat de titel van een boek, 'gheschreven ende ghemaeckt uijt de archiven van den Hertoghe van Parmen'; over eenige dagen komt het uit[6] en het zal u wel bevallen. In Antwerpen, 12 Aprilis 1635.

1108. S. van Haersolte[7]. (H.A.)

Den koopman, die op zich genomen heeft, de steenen te vervoeren, heb

1) Kopie van andere hand. De minuut heeft geen adres, maar begint met: Monseigneur. Waarschijnlijk is hij gericht aan generaal Melander (vgl. blz. 50).
2) Vgl. I, blz. 454.
3) Het is niet bekend, waar het Hs. zich bevindt. De brief is uitgegeven in *Barlaei Epistolae*, blz. 596.
4) Henricus Pantaleo (1522-1595), een Zwitser, was Med. Dr. en professor te Bazel. Hij heeft werken van allerlei aard geschreven, maar geene *Prosodia*; wel heeft hij eene *Prosopographia virorum illustrium Germaniae* (1565-66) in 3 dln. te Bazel uitgegeven.
5) Hij was de uitgever van vele boeken van Puteanus.
6) Waarschijnlijk is bedoeld: C. Coloma, *Las guerras de los Estados Baxos*, *desde el año de* 1588 *hasta el de* 1599. - Er zijn drukken van bekend uit 1622, s.l., 1627, Barcelona, en 1635, Antwerpen.
   Zie over den schrijver, I, blz. 485.
7) No. 1108 a-e. Brieven van 18 April, z.j., en twee, z.d., handelen ook over die steenen, andere van 29 Sept. en 25 Nov. (alle H.A.) bevatten aanbevelingen.

ik hier bij mij gehad. De steenen zijn in schuiten geladen, die echter door den storm tusschen Noordhorn en hier moesten blijven liggen en ontladen worden. Ik heb nu schepen gehuurd, om ze weer te laden; zij kunnen aanstaanden Dinsdag of Woensdag hier zijn en in het laatst van de volgende week te Delft. Als zij niet in een bepaalden vorm gehouwen waren en ik geweten had, dat gij 'mett blocksteen vooreerst had kunnen gedient sijn', had ik u van hier wel een schip vol kunnen zenden. Ik zou nu maar eerst den steen van graaf Maurits gebruiken ..... Zwol, den 14^{en} April 1635.

1109. H. Reneri[1]. (L.B.)

Hierbij zend ik u 30 pillen van Spa; zij zijn heel goed voor menschen, die een zittend leven leiden. Ik zou u wel eens willen laten zien 'un eschantillon de certaine mienne invention touchant l'usage de la logicque', en u gesproken hebben 'de quelques nouvelles observations assez gentilles touchant la representation des objects en la chambre obscure'. Maar dat moet nu maar wachten tot de zomervacantie. Wilt gij het bijgaande boek aan den heer David de Wilhem geven? 4/14 d'Avril 1635, d'Utrecht.

'Monsr Descartes n'a point esté adverti par moy de ces lettres, mais je vous diray bien en un mot, qu'il vous admire extremement en (?) tant des belles et rares parties qu'il trouve en vous'.

1110. Graaf Willem van Nassau[2]. (H.A.)

Uit den bijgaanden brief van de gravin van Gronsvelt[3] ziet gij de onrechtvaardige wijze, waarop hare zaak onderzocht wordt door het gerechtshof van Cleve, waar allen tegen haar zijn; zij is dan ook de eenige van haar familie in ons land; hare broeders dienen den Keizer en den Koning van Spanje. Wilt gij met mij Z.E. overreden, aan kanselier en raden van dat hof te schrijven, dat er neutrale rechters of scheidsrechters in deze zaak moeten zijn? A Heusden, ce 15e Apvril 1635.

Ik hoop, dat gij mijne vrijmoedigheid zult verontschuldigen.

1111. C.B. de Petersdorff[4]. (H.A.)

Depuis mon voyage que je fis l'année passée au commendement de Mon-

1) Uitgegeven door Van Vloten, *Dietsche Warande*, VIII, 1869, blz. 483.
Henricus Reneri (1593-1639), geb. te Hoey, studeerde eerst in de Zuidel. Nederlanden, daarna, nadat hij protestant was geworden, te Leiden. In 1632 werd hij professor in de wijsbegeerte te Deventer, in 1634 te Utrecht. Hij was zeer bevriend met Descartes.
2) Alleen het postscriptum is door graaf Willem zelf geschreven. Zie over hem, I, blz. 334.
3) Waarschijnlijk eene zuster van Jost Maximiliaan graaf van Bronkhorst, Gronsveld, enz. († 1660), die overste was in dienst der Ligue.
4) Zie I, blz. 388.

seigneur le Prince d'Orange à Paris, je ne vous ay peu escrire, parce que j'ay esté incertain si les miennes escrites dudit Paris estoient tombées es mains de S.E. et les vostres; joinct aussi que j'ay fait depuis un assez penible voyage en Allemagne, pour voir mes masieres et chaumes restantes du naufrage commun, car tant s'en faut qu'on y voye autre chose, que moy Alleman je ne me cognois plus en Allemagne, *in natali solo*. C'est là ou se practique astheur ce qu'on dit: On sers comme un serf, ou s'enfuis comme un cerf. Et d'autant que ce pauvre pays demeure à la mercy des tempestes, et d'ailleurs on commence à chasser ceux de nostre confession de ce royaume par des artifices et oppressions insupportables, je commence à regarder les pays calmes, ou en seurté on peut prier Dieu, et cela si fixement et avec des desirs si attractifs, que je voudrois que ce fut aujourdhuy, que j'en debvois entrer, pour consumer ainsi le reste de ma vie. Or n'estimez pas, Monsieur, qu'en ceste continuation des malheurs, voire au plus fort de la tempeste, j'aye pourtant oubli[é] ce que je vous ay promis, touchant les papiers au comté, concernants S.E. Pour l'amour desquels, n'y ayant peu aller moy mesme à cause dudit voyage, j'ay tellement pressé Madame la Princesse Palatine, et instruit tres particulierement celuy que madite dame y a envoyé pour ledit subject, qu'il a veu tout ce qui s'y trouve, ainsi qu'apprendrez par la relation que je conseille à madite dame en ce mien retour - ou je me suis donné l'honneur de saluer leurs Altesses icy en passant - de communiquer à mondit Seig.r son frere. - Vous y voyez comme on dépouille a[udit] comté les lieux fameux de ceste illustre Maison, quand aux ornements sumptueux de leur naissance Vous voyez que les tiltres de la comté de Charny ont esté transportez en partie à Mont St. Jean; le reste et ceux qui vous serviront grandement contre Mad.e d'Elboeuf[1] je vous envoyeray par l'adresse de M. d'Euskerken[2], aussitost que j'en auray des copies, pour adviser au premier, et donner quand à la dame d'Elboeuf le feu à la bombarde, durant la disgrace de ladite dame, laquelle venant une fois à se reconcilier, ne manquera pas une minute du temps de le donner contre vous, et sans doubte en une saison, ou vous serez empeschez pour le public ailleurs, pour tirer par ce moyen le mesme advantage de vous que les Saives[3] ont fait par vostre faute. Souvenez vous, s'il vous plaist, qu'il n'y est rien arrivé, que je n'aye bien prognostiqué et sans desguisement, non par l'aspect de quelque constellation comme font nos faiseurs d'almanac, mais par les maximes de la raison, car quand on voit le loup, il ne faut plus cercher ses pas. Voila mon jugement de vostre dernier creancier en France. Vous en userez, et du reste, porté par ladite relation, notamment de M. d'Accoste[4], selon vostre prudence et soin ordinaire, d'autant que les pensées de vostre Maistre n'y peuvent faire aucune reflexion, ayants autre but, sçavoir le bien de toute l'Europe. - Je suis tres aise avoir en ce lieu rencontré une si belle occasion de vous confirmer combien je suis ..... De Montfort, ce 16 Apvril 1635.

1) T.a.p., blz. 389.
2) T.a.p., blz. 421.
3) T.a.p., blz. 389.
4) T.a.p., blz. 482.

1112. J. Forant[1]. (K.A.)

Ten gevolge van mijn plotseling vertrek naar zee heb ik mijne belofte nog niet kunnen vervullen, u iets vreemds te zenden. En het geluk is mij ook nu nog niet erg dienstig geweest. Maar ik stuur u hierbij ‘ceste pierre de bezoart qui n'est pas fort commune en sa grosseur’, en ‘deux dents d'araignee des Indes, qui sont merveilleuses en leur vertu de guerir la douleur des dents’. (Apr. 1635)[2].

1113. Aan Baron de Charnace[3]. (K.A.)

De heer de Miré[4] is hier aangekomen en gij hebt ons verlaten. Ik had wel gedacht, toen gij op reis gingt, dat gij niet zoudt terugkeeren, en dat spijt mij zeer. Let op het antwoord van Z.E.; het is zeer duidelijk en daarom in cijferschrift. De gezondheid van Z.E. is veel beter. A la Haye, le 23e d'Apvril 1635.

1114. W. Pynssen van der Aa[5]. (H.A.)

Ik moet u nog eens lastig vallen. ‘Indien den Baes mij hierinne wilde favoriseeren, soude in deesen aenstaenden oorloge so geruster sterven ende beter vechten’. Ik zal mijn zoon bekwamen, om in den oorlog en in de politiek Z.E. te dienen. In IJsselsteijn, den 27^{en} Apr. 1635.

1115. A. Deschamps[6]. (A.B.)

Ongesteldheid verhindert mij u den bijgaanden brief te brengen over al degenen, die behooren tot het staldepartement. Ce 2 May 1635.

1) Zie over Forant, I, blz. 473. - In 1636 en 1639 voerde hij het bevel over het oorlogsschip Gouda.
2) De brief heeft plaats, jaartal, noch datum, maar Huygens teekende er maand en jaar op aan.
3) Kopie van andere hand.
4) Hij was een neef van de Charnacé.
5) No. 1114 a. Een brief van 12 Sept. (H.A.) bevat eene aanbeveling.
Zie over Pynssen van der Aa, I, blz. 296.
6) Antoine Deschamps, vader en zoon, waren stalmeesters van den Prins. In 1645 zond Frederik Hendrik Deschamps naar het Fransche hof, in 1650 gaf Willem II hem eene vertrouwelijke opdracht aan d'Estrades. In 1657 was een Deschamps, die vroeger in Nederlandschen dienst was geweest, verbonden aan de koninklijke stallen te Parijs.

1116. E. Herckmans[1]. (A.B.)

Tot danckbaerheyt voor d'eere, onlangs van mijn Heere my aengedaen, my besoeckende en de moeyten aennemende, enige mijner noch onvolmaeckte gedichten lesende, offerere ick dese by my al voor langh byeengeraepte gedichten, daeraen ick - tensy my het oordeel van mijn oogen in mijn Heer sijn tegenwoordigheijt bedrogen heeft - hem een het aldergrootste voorrecht te hebben toeschrijve. Biddende, mijn Heere mijn al te groote vrypostigheijt gelieve te verontschuldigen, de gedichten, die doch onschuldig zijn, te herbergen ende die by gelegentheijt te overlesen; 't sal my verplichten, my voortaen te betuygen en te schrijven uwer EE van herten geneyghde dienaer ..... Amsterdam, den 4 Maij A^{o} 1635.

1117. C. van der Myle[2]. (H.A.)

Hierbij gaat wat Rodrigo schrijft. ‘Je me propose pour voir le galand aussytost qu'un bon amy qui est hors de ce lieu pour six au sept jours sera revenu, afin qu'il me soit non seulement tesmoin, mais m'assiste aussy de son conseil. C'est un duquel je fis ouverture à Monseigneur devant son depart. Avec le temps vous apprendres ce que resultera de nostre entreveue.’ Ik heb niets bijzonders te schrijven; al het nieuws komt uit het leger. De la Haye, ce 4 de May 1635.

1118. Aan J. Golius[3]. (K.A.)

Vergeef het mij, dat ik u nu eerst bedank; ik heb het zoo druk gehad en moet ook nu weer op reis. Hagae Com., Ips. Non. (7) Maij CIↃIↃCXXXV.

1119. Aan C. Barlaeus. (K.A.)

In haast, want ik moet op reis, zend ik u het officieele stuk[4]. Groet Vossius. Hagae, Non. (7) Maij CIↃIↃCXXXV.

1) Zie blz. 55.
2) Deze en de volgende brieven van Van der Myle handelen over eene zaak, die in weerwil van de meest uitgebreide onderzoekingen in het Rijksarchief, door Mr. P.G. Bos ingesteld, volkomen duister is gebleven. Alleen blijkt, dat er sprake is geweest van een aanslag op Zeeland en Bergen op Zoom. Maar van dezen aanslag en van de personen, die er mee gemoeid zijn, is het niet gelukt verder iets te vinden.
3) Zie I, blz. 145.
4) Daarbij werd hem door den Prins een jaarlijksch inkomen van ƒ 200 verzekerd (vgl. *Epistolae*, blz. 602) door de toekenning van de helft eener vicarie (zie N°. 1098). Sedert jaren had Barlaeus daarvoor zijn best gedaan.

1120. C. Barlaeus[1]. (L.B.)

Clarissime Hugeni, non morabor tua tempora longo sermone. Scio enim te hoc tempore, quo abitionem parat Princeps, clitellis aulicis et castrensibus plus satis onerari. Intelligentia nunc es peripatetica, quae vastissimos movet orbes, ipsa immobilis. Hybernis undique excis militem, caballos stabulis, et lixas quoque per consequens ac calones e latibulis suis, in aulae angulo positus. Si unquam antehac, iam quoque gratae fuerunt literae tuae[2], quanquam Laconicae, ob insertam Auriacae liberalitatis syngrapham. Aristoteles meus in Categoriarum libello - meministi, opinor - ait: Substantia significat *οὐδέ τι*. Quod de diplomate isto verissimum est. Superiore aestate de *Aliquo* disseruimus[3], quae sane velitationes praeludia fuere huius felicitatis, quam pronomine isto designavimus. Non ignoro, quibus post Principem istud beneficium debeam. Sed non attinet semper iterare gratiarum actiones apud illos, qui beneficij in se, quam in alios collati, memores esse malunt. Fruar hoc beneficio quoad vivam, ut habet textus. Sed et me laudatissimus Princeps encomiasten habebit, quoad vivam. Ultra vatem agere non possum. Mortui non laudant Dominum, nec Principes. D. graphiario[4] gratias egi pro beneficae chartae subsignatione. Verum non debebant istae gratiae intra verba stare. Rogo tribus verbis indices, quo honorario redimi soleat istiusmodi diploma. Habebo rationem honoris mei et moris aulici. Si quid a me conferri posse in filium suum putat vir amplissimus, conferam id omne liberalissime. Et iam habeat hos de conscribendo carmine aphorismos. Ubi adoleverit aetate et doctrina instillabo graviora. Cum hic esset clarissimus Honerdus meque prandio suo dignaretur, uti est facetus senex, Nihil habebimus, inquit. Quare domum reversus coëgi ocyus in pedes epigrammata aliquot[5]. Et ne laevis me oculis adspicerent legationis socij, etiam illis valedixi[6]. Vale, amicorum praestantissime. Proficiscere, abi quo voles, vel ultra Eburones et Tungros, sequar te animo, voto, literis. Quod si hae forte incident in hostium manus, videbunt illi inter arma poëtis otia esse, inter arma nos amare et scribere, nec metuere sibi valde a Cardinalibus Infantibus quatuor virtutum cardinalium inpraesentiarum professorem. Iterum vale et dominam de Zulechem liberosque saluta. Nobilissimo Mylio scribam cras[7]. Verburchius hic est. Wickefortius Hamburgi de herciscunda haereditate cogitat[8]. Raptim, Amstelod., XII May CIↃIↃCXXXV.

Literis meis ad graphiarium datis ceram tuam vel linum commoda; reliqui apertas, ut legeres.

1121. J.C. Puteanus[9]. (L.B.)

Ik ben nu al eenigen tijd in Holland en zou, nu de zaken mijner zuster in Dordrecht geregeld zijn, gaarne eenige steden en beroemde mannen bezoeken, om dan met mijne zuster terug te keeren. Daarom wilde ik wel, dat mijn paspoort werd verlengd.

1) Uitgegeven door J.A. Worp in *Oud-Holland*, V, 1887, blz. 123.
2) No. 1119.
3) Zie No. 867.
4) Nl. Le Saige, griffier van den Prins; zie I, blz. 406
5) Zie blz 57, Noot 4.
6) In de verzen *Andreae Bichaero*, *legato ad Vistulam*, en *Jochimo Andreae legato* (t.a.p., blz. 170, 171).
7) Zie *Epistolae*, blz. 602.
8) Den 6^{den} Mei schreef Barlaeus hem een brief (vgl. *Epist.*, blz. 601). Wicquefort was in Hamburg met zijne vrouw en een paar verwanten.
9) Zie No. 1056, 1059, 1061.

Ik hoop u nog te zien. Dordraci, III Eid. (13) Maij 1635. In aedibus dominae Corneliae Grijph, viduae Joannis Oem[10)].

10) Zie I, blz. 328.

1122. A. Ploos. (H.A.)

Mijne brieven hebt gij zeker ontvangen. ‘De heere Camerarius[1)] heeft gisteren publicque audientie gehadt ende datelyck met gecommitteerden een conferentie, by dewelcke hy door expres aenschryvens van den heer cancelaer Oxenstern[2)] genotificeert heeft den voortgang vant tractaet van den vrede tusschen den Keyser ende Saxen[3)], dat het eerstdaechs soude werden gepubliceert ende geme[in][4)] werden, tot Wenen al gepubliceert was, dat den Phaltsgrave[5)] was geexcludeert ende gefrustreert van syne goederen ende electorale digniteyt, ende alleenlyck een jaerlicx onderhoudt soude toegeleyt werden - waervan van hyer notitie door den heere Joachimi[6)] aen den Coningh van Groot Brittannie gegeven werdt - waeren mede ge[e]xcludeert alle die de actien van Wallesteyn hadden gecoopereert. Verhalende voorts de heeren Camerarius door ordre als boven, dat den cancelaer vermeenden, dat de aenstaende vergaderinge te Brunswyck de goede sake op de been ende goet soude houden, met versoec, men wilde van hyer sonderling by den Churfurst van Brandenburg[7)] goede officien doen, waertoe noch nyet en is geresolveert. Den voorss. vrede sal doen so grooten macht van volck - daer Duytslandt mede beladen is - elders emploiereu. Manheim is belegert, Vranckryck schynt alleene *ripam Gallicam* te willen mainctineren; nae alle apparentie sal dat ryck geen werck ontbreken. Alsnu begint men op Sweden te queruleren, dat aen Saxen het directorium nyet gelaten[8)], dat denselven geweygert ende Banier gegeven het stift Magdeburg, dat de veroverde plaetsen aen de Crone ende Ryck van Sweden heeft doen sweren.’

Aan Pauw[9)] is gisteren geschreven, dat hij moest aanhouden; zijne houding werd door Holland geprezen[10)].

1123. Th. Brouart[11)]. (L.B.)

Hierbij gaat de gevraagde staat van inkomsten en uitgaven van Z.E. Brieven uit Frankrijk zijn er niet gekomen. Gij zoudt Juffr. Scheel[12)] zeer

1) Zie I, blz. 327.
2) T.a.p., blz. 445.
3) Johann Georg van Saksen liet de zaak der Proteslanten in den steek en sloot den 30sten Mei 1635 met den Keizer den vrede van Praag.
4) Moeilijk leesbaar.
5) Karel Lodewijk van de Palts; zie I, blz. 476.
6) Zie I, blz. 244.
7) Georg Wilhelm, die van 1619-1640 Keurvorst was.
8) Oxenstierna had na den dood van Gustaaf A dolf ‘het directorium van de saecken in Duytslandt’ aan den Keurvorst van Saksen willen laten.
9) A. Pauw was met de Knuyt als buitengewoon gezant naar Parijs gezonden, om een verbond met Frankrijk te sluiten.
10) De brief mist plaats, datum en jaar en heeft de onderteekening: 426. Op 25 Mei had de audientie plaats van Oxenstierna en Camerarius, waarin ongeveer hetzelfde gezegd werd als in dezen brief; de audientie van Camerarius was dus waarschijnlijk vóór dien tijd.
11) No. 1123 a, b. Brieven van 27 Mei en 4 Juni (L.B.) zijn geheel onbelangrijk. Zie over Th. Brouart, I, blz. 270.
12) Juffr. Scheel (of Schele) was hofdame der Prinses van Oranje (vgl. *Gedichten*, II, blz. 144). Waarschijnlijk was zij eene der vier dochters van Sweder Schele tot Welvelde, die in 1619 wegens de ridderschap van Overijsel zitting nam in de Staten-Generaal, en van zijne eerste vrouw Reinira van Coeverden tot Raen.

verplichten door eene ordonnantie van ƒ 500, die Z.E. haar voor zijn vertrek beloofd heeft. A la Haye, ce 19 Mey 1635.

1124. C. van der Myle. (H.A.)

Zoo even kreeg ik den bijgaanden brief van Rodrigo[1]; wilt gij dien aan Z.E. laten lezen en mij zijne bevelen meedeelen? De la Haye, ce 19 de May[2] 1635.

1125. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.E. is gisteren avond te Utrecht gekomen, heeft van middag op Zuilestein gegeten, kwam heden te Arnhem aan en vertrekt morgen van hier, om het leger te doen opbreken; de heer de Charnacé meldt toch, dat de Fransche maarschalken[3] teleurgesteld zijn over het uitstel, maar dat de komst van den heer de Miré[4] hen troostte, en zij besloten hebben in de richting van Limburg te trekken. Dit bericht heeft de hertog van Bouillon te Maastricht ontvangen. D'Arnhem, le 19e de May 1635.

1126. J. Sluysken[5]. (L.B.)

Ik ben den Prins ten zeerste dankbaar voor zijne gunst. Uyt Arnhem, den 11/21 Maij 1635.

1127. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*aant.

Le masque est enfin levé, et la France y va tout de bon. Il vient d'arriver lettres de M. le mareschal de Chastillon, escrittes à Marche en Famine le 19e de ce mois, par lesquelles il mande qu'apres avoir prins Orcimont et ledit Marche, où il a accordé une capitulation ordinaire à 300 hommes qu'y avoit establiz le comte d'Emden, ils n'ont plus laissé subject de doubter à M. les Estatz, qu'ils n'ayent declaré la guerre au Roy d'Espagne; que dans trois jours il faisoit estat de se trouver à une petite journée d'armée pres de Maestricht; que l'armée françoise est composée de 24000 hommes de pied effectifs et de 5000 chevaulx, sans les carabins, qui font encor 700 chevaulx, et qu'enfin toutes ces trouppes sont les plus belles qu'on puisse veoir. M. de

1) Zie No. 1117.
2) Het woord is zeer onduidelijk.
3) Nl. de hertog de Châtillon (zie blz. 11) en de markies de Brezé, die een inval zouden doen in de Zuidelijke Nederlanden en zich met het leger der Staten vereenigen.
Urbain de Maillé, markies de Brezé (1597-1650) was al op zeer jeugdigen leeftijd in krijgsdienst. Hij werd maarschalk van Frankrijk en heeft aan tallooze gevechten deel genomen.
4) Zie blz. 63.
5) Johan Sluysken († 1650) was van 1620 tot zijn dood griffier van het Hof van Gelderland.

Buïllon, qui a ordre d'aller au devaut d'eux, adjouste d'avoir advis que le prince Thomas[1] va suivant ceste armée aveq 3000 chevaulx et 6000 hommes de pied, qui ne suffisent pas à manger les François en un repas. - On envoye copie de touts ces adviz à M. les Estatz generaulx, d'où V. Ex.e les pourra avoir, s'il luy plaist, en termes originaulx. - Des aujourdhuy matin nostre artillerie a commencé à marcher aveq quelques trouppes de l'avantgarde vers Moock, où S. Ex.e les suivra demain de grand matin, aveq tout le reste.' - Z.E. is volkomen gezond.

'M. le comte Guilleaume[2] demeurera aveq des trouppes en ces quartiers d'enhault, et M. de Haulterive[3] en commandera d'autres vers la Zelande et Flandres'. De Nimmeghe, le 22e de May 1635.

1128. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A)*

Le capitaine Menten[4] de la garnison de Maestricht, envoyé en extreme diligence par M. de Buïllon, et parti d'aveq luy hier au soir à 8 heures, comme aussi un trompette passé par autre voye, vient de porter nouvelle, qu'avant hier le prince Tomas, ayant tasché, comme il semble, de prevenir l'armée françoise à quelque passage à une demie heure de Huy, en seroit venu au[x] mains, [et] y auroit esté totalement defaict, aveq perte de 36 drapeaux et 17 pieces de canon, ledit Prince mort, ou mortellement blessé et prisonnier, et le comte de Bucquoy[5] mort. Par une petite lettre confirmatoire, qu'apporte ledit trompette, de M. de Buïllon, il paroist que d'autres particularitez en ont esté envoyées par autre voye, mais ne sont encor arrivées. Par avance, ce que dessus se mande à M. les Estatz, et vostre Ex.ce ne l'a deu ignorer, il y en a assez pour se preparer à louër Dieu d'un coup de tant d'importance sur le commencement des affaires, et qui asseurement causera de grandes emotions dans les Provinces enemies. A Nimmeghe, le 22e de May, le soir à 9 heures, 1635.

1129. J. van Dussen. (K.A.)

Ik hoop zeer, dat gij mij wilt helpen. Zoodra het contract in orde was, dus 1 Maart[6], vroeg ik den griffier van den Raad om een afschrift. Ik heb dat niet ontvangen, maar wel het plan van een contract, dat geheel iets anders was. Ik heb daartegen geprotesteerd, er mijne tegenwerpingen op aangeteekend en het stuk aan den griffier teruggebracht. Daarna heb ik mij tot

1) Thomas van Savoye; zie I, blz. 478.
2) Zie I, blz. 334.
3) Zie I, blz. 295.
4) Roelandt Menten was kapitein in het regiment van Wynbergen. (Mededeeling van Luit.-Kol. W.R.H. Wakker).
5) Zie I, blz. 422.
6) De Prins had met Maart 'de menagie van sijn Hof' vereenvoudigd en vele bedienden afgeschaft.

den geheelen Raad gericht. En nu ben ik plotseling door den Prins ontslagen uit mijne betrekking, om voor de voeding en het onderwijs der pages te zorgen, en moet op stel en sprong verhuizen. Ik weet niet, waardoor ik den Prins beleedigd heb. A la Haye, le 22 Mai 1635.

Ik was gereed, om naar het leger te vertrekken.

1130. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A)*

La grande nouvelle d'hier se confirme aujourdhuy par le Sr de Lorme, cornette de la garnison de Maestricht, qui s'estant trouvé aveq 18 cavaliers des nostres au combat, y en a laissé 10 sur la place, ayant attaché l'escarmouche le premier, aveq 40 chevaulx des Francoiz qu'on avoit joints à sa petite trouppe. Il rapporte, conformement à ce qu'en escrit M. de Charnacé, que ces deux armées se sont veuës en campagne rase, à quelques deux lieues de Huy[1)], que d'abord les Françoiz ont emporté les 16 pieces de canon de l'enemi, que toute l'infanterie a esté taillée en pieces, et la cavallerie defaicte et dissipée, 40 drapeaux prins et, à ce qu'on disoit, 17 cornettes, mais, comme il partit soudainement apres, le nombre n'en estoit encor supputé; que les morts montent entre 5 et 6 mil hommes, les prisonniers à 6 ou 7 cens. Et parmi ceux ci se trouvent les coronels espagnols Sfondrato et Alonso Ladron[2)], le comte de Feria, gouverneur d'Anvers et lieutenant general de l'armée, le comte de Willerval, et presque tous leurs capitaines, avec plusieurs autres personnes de marque qu'on ne cognoissoit point encore. Mais que le prince Thomas et le comte de Bucquoy se seroyent sauvez par la fuitte. Du costé des Françoiz il n'y a pour tout de perte qu'environ 60 ou 80 hommes. - Nostre armée s'est avancée aujourdhuy jusques à aupres de ceste ville, d'où nous passons outre demain du long de la Meuse, aussi avant qu'il sera possible. A Gennep, le 23e May 1635.

1131. Van Ysselstein[3)]. (B.M.) Ned.

Uwe beide brieven heb ik ontvangen en de ingesloten brieven naar Duisburg aan kapitein Berck gezonden. Ik weet niet, hoe het hout vervoerd moet worden, want de Keizerlijken hebben bijna alle paarden weggehaald[4)].

1132. Aan prinses Amalia van Oranje[5)]. (H.A.)*

Den 24sten is Z.E. van Gennep naar Well, den 25sten vandaar naar

1) Bij dezen regel staat in margine: L'infanterie estoit de 9 regimens et la cavallerie de 45 cornettes.
2) Markies Sfondrato was maitre de camp van een Italiaansch, Ladron van een Spaansch regiment.
3) Zie I, blz. 382.
4) De brief, in het Nederlandsch geschreven, maar met zeer vele Duitsche woorden, heeft plaats, jaartal, noch datum.
5) Het is een briefje in miniatuur en heel klein geschreven.

Herringen en van daag naar Hazelroy[1] getrokken. Z.E. voelt zich volkomen wel. De hertog van Bouillon heeft het Fransche leger bezocht en prijst het zeer. Het leger is nu bij Chaignée, dicht bij Luik, en gaat naar Cheratte. Hoe het leger van prins Thomas was samengesteld, heeft de hertog van Bouillon opgegeven. De Prins Kardinaal is met zijn leger gelegerd bij Hakendoren, dicht bij Tirlemont, maar men zegt, dat hij zich verschanst op dezelfde plaats bij St. Truyen als indertijd Prins Maurits[2]. Morgen gaan wij naar Maastricht. 'Escrit en l'herbe et au vent du mieux qu'il est possible'. Au camp à Hazelroy, le 26e de May 1635, à une demie heure de Rurmonde.

1133. M. Snouckaert van Schauburg[3]. (L.B.)

Wilt gij brenger dezes, den jongen de Nerée[4], voorthelpen? Een zijner voorvaders, Herman Wijnhof, was secretaris van staat in deze provinciën, later raad van de provincie Utrecht[5], een ander, Gerard Biese, syndicus van Delft[6]. A Leiden, ce 26me de May 1635.

1134. J. ter Borch[7]. (L.B.)

Door het overlijden van Andries Schouten is het schoutambt van Buren vacant geworden; wilt gij mij daarvoor bij Z.E. aanbevelen en het bijgaande verzoekschrift overhandigen? Uijt Bueren, den XXVIII^{en} Maij 1635.

1135. C. van der Myle. (H.A.)

Den 22sten hoorde ik het goede nieuws van de nederlaag van prins Thomas; dat is een goed begin. De Staten van Holland zijn reeds uiteengegaan; ik

1) Asenroy.
2) In 1602 had Maurits zijne legerplaats opgeslagen te St. Truyen, terwijl de vijand bij Tienen lag en een veldslag weigerde.
3) Zie I, blz. 77.
4) Waarschijnlijk Jacques de Nerée, 31 Oct. 1635 te Leiden op 26-jarigen leeftijd als student in de wiskunde ingeschreven. Hij was zeker een zoon van Richard Jean de Nerée, die van 1611 tot 1623 predikant was bij het regiment van Châtillon hier te lande. In 1623 was hij bezig op last der Synode van Dordrecht de acten dier Synode in het Fransch te vertalen en kon daardoor zijne betrekking niet vervullen; later werd hij niet meer tot zijn ambt toegelaten.
5) Herman Wijnhoff is secretaris geweest van Prins Willem en later raadsheer in het Hof van Utrecht. Hij was geboren te Deventer en huwde in 1586 Anna Biese.
6) Mr. Gerrit de Biese was van 1565-1567 pensionaris van Delft.
7) No. 1134 a. Met een briefje van 17 Juli (L.B.) bedankt hij voor de moeite.
Johan ter Borch was secretaris van Buren. Hij was een neef van den bekenden schilder Gerard ter Borch, den ouden.

weet dus niet, of Z.E. met hen al heeft gehandeld over de zaak van Rodrigo. Zijne vrouw heeft mij te Rotterdam de twee hierbij gaande kopieën gegeven. De la Haye, ce 28 de May 1635.

De heer Barlaeus maakt het goed, maar zijne vrouw is ernstig ziek.

1136. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*[aant.]

Van Hazelroy zijn wij naar Flodorp gemarcheerd, vandaar naar Millen en toen naar hier, op een uur afstand van Maastricht. De hertog van Bouillon ontmoette Z.E. te Millen. 'Deux heures apres Mess.rs les mareschaulx de France[1] envoyerent saluer S. Ex.e par des gentilshommes, et y renvoya-on aussitost, mais avant que recevoir ceste response, ils surprenerent S. Ex.e en personne, et le vindrent saluer, comme il estoit apres a faire entrer les trouppes au quartier. Ils s'en vindrent en carosse, suivi de force gardes, et d'une quantité tres-grande de noblesse, parmi laquelle sont Mess.rs de Beaufort[2] et de Mercure[3], avec un nombre incroyable d'autres personnes de qualité. Firent des profondes reverences à S. Ex.e et tesmoignerent, aveq tout ce qui les suivoit, une extreme joye de veoir Monseigneur le Prince arrivé aveq une si belle armée, dont la premiere veuë les ravist en admiration. Et pour n'y laisser rien manquer, M. de Charnacé[4] se rengea à la teste de son regiment, et le mena vers le quartier de tres-bonne grace'. - Misschien trekken beide legers samen morgen de Maas over. Z.E. is volkomen gezond. De Kardinaal Infant is nog bij Tirlemont. Het aantal vaandels, op prins Thomas veroverd, is bijna 100; alles is naar den Koning van Frankrijk gezonden. Au camp à Meerssen, le 30e de May 1685.

1137. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Wij zijn nog hier, omdat er nog niet genoeg levensmiddelen bijeen zijn, maar morgen trekken beide legers de Maas over. Z.E. heeft nog maar de helft der Fransche infanterie in oogenschouw genomen, nl. de troepen van maarschalk de Brezé[5]. Zij zien er bijzonder kranig uit en in het gevecht tegen prins Thomas heeft de helft der musketiers geen gebruik gemaakt van vuurwapens, maar is met den degen op den vijand losgestormd. Dat vertelden mij de graaf van Feria, dien ik een bezoek bracht, en Don Carlos van Oostenrijk, een bastaard-neef van den Keizer. De vader van Don Carlos is de graaf van Benevente, die 15 zonen had, waarvan 13 'maistre de camp' zijn

1) Zie blz. 67.
2) François de Vendòme (1616-1669), hertog de Beaufort, was een kleinzoon van Hendrik IV. Hij was al heel jong militair en heeft deelgenomen aan vele intrigues tegen Richelieu.
3) Louis de Vendòme (1612-1662), hertog de Mercoeur, was een broeder van den voorgaanden.
4) Zie I, blz. 387. - Hij was kolonel van een regiment in dienst der Staten.
5) Zie blz. 67.

geweest, en van deze zes generaal, en verder twee Jezuiët. Z.E. liet beide heeren gisteren complimenteeren. Prins Thomas schijnt in Namen te zijn. Z.E. en de maarschalken zien elkander telkens. Au camp à Meerssen, le prem.r de Juin 1635.

1138. D. de Wilhem. (L.B.)

'S. Ex. dient te disponeren op t rentmeesterschap van ter Vere'[1], anders komen daar moeilijkheden. Men klaagt hier zeer over het reglement van den thresorier. Het tractaat met Frankrijk van 10 Maart 1635[2] is bekend geworden[3]. 7 Junij 1635, Hage.

1139. C. van der Myle. (H.A.)

Van Rodrigo heb ik niets meer gehoord. Het verheugt mij zeer, dat het den Prins goed gaat. 'Cependant le gardien des bas verds[4] m'a appris ces jours passes que la femme, passant par la place de la court devant son logis, avoit este veue de luy et par sa clameur appellee à le recognoistre. Ce qu'est chose pas trop à propos, mais irremediable. Je recommanderay et ay recommande audit gardien sa soigneuse garde et de n'admettre personne sans ordre du Prince. Il y a desja des personnes, selon que le gardien me dit, patriotes et papistes, qui scavent ou s'imaginent sa detention. Ce que fait qu'on le doibt plus soigneusement garder, car ayant asteures examine toutes les proces, je vous confesse que, si les desposants estoyent ici, il y auroit à descouvrir un mystere d'iniquité. Il a cose[5] au gardien sur un autre sujet sur lequel je pense le voir, et suis avec le S. Beaumont deputé au college d'Hollande[6], sans que luy sache rien du principal. Vous scaures, s'il plaist à Dieu, ce qu'il en dira. C'est chose qui toucheroit la Zeelande, mais j'en attends pas grand chose, mais ne pouvoit estre negligee ..... De la Haye, ce 7 de Juin 1635.

1140. A. Ploos. (H.A.)

Hierbij eene aanbeveling van de Prinses voor Julius Saechgman[7], om schout van Buren te worden. Onze vloot is nog niet in zee. Door de brieven

1) De rentmeester, Matthias Zegers, was in 1634 gestorven en in Febr. 1635 werd in zijne plaats Josua Apollonii aangesteld. (Mededeeling van Mr. P.G. Bos).
2) Het tractaat was reeds den 8sten Febr. gesloten, maar er werd den 10den Maart door de Knuyt rapport over uitgebracht.
3) Zie No. 1140.
4) Deze 'groenkous' was één der hoofdpersonen in de geheimzinnige zaak, over welke in No. 1117 wordt gesproken. Hij zat gevangen op de Gevangenpoort.
5) Lees: *causé*
6) Zie I, blz. 367.
7) Hij administeerde 'de recepte' voor Hendrik Ploos, rentmeester van Buren. (Mededeeling van Mr. P.G. Bos.)

van Joachimi[1)] uit Engeland aan Z.E. weet gij alles van daar. Uit Frankrijk geen nieuws. De bediende van Nordingen is nog zoek; men zou hem graag pakken, om te weten, wie 'de substantie vant tractaet' bekend heeft gemaakt[2)]. Er is nog niemand gekozen voor de deputatie naar 'Mulhuysen'; Aitsma[3)] zal het wel worden. Hagae, den VIII[en] Juny 1635.

1141. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

'L'orage tombé sur ceste miserable ville de Tirlemont, au lieu de diminuer, s'est accreu en sorte depuis hier, que comme desjà incontinent apres la prinse le feu s'estoit mis en quelques maisons, aujourdhuy il s'est veu aux quatre coings de la ville, n'ayant maison de marque, qui n'y eust part, et n'entrainast aveq elle des rues entieres. L'insolence cependant des hommes a encheri sur tout cela, et seroit par trop horrible d'en faire des recits particuliers[4)]. Il n'y a rien la dedans qui nous puisse consoler que l'esperance d'un reglement severe qui de necessité succedera à tant de desordre, et dès demain on en va veoir les marques à la teste de l'armée'. - De vijand wijkt nog steeds in de richting van Mechelen. Morgen trekken wij in de richting van Leuven. 'Il y a apparence qu'on se pourra avancer jusques à moitié chemin, et que des le lendemain on pourra faire jugement de la contenance des escoliers de Louvain, qui apparemment auront si bien estudié l'exemple de Tirlemont, qu'ils tesmoigneront d'entendre mieux leurs affaires, que ce petit fol d'Espagnol, l'unique cause du desastre de tant de personnes innocentes'[5)]. Au camp à Hillesheim, le 10e de Juin 1635.

1142. J. Bouckaert[6)]. (L.B.)

De Franschen eerbiedigen het paspoort niet, dat wij van Z.E. hebben ontvangen; wat kunnen wij daartegen doen? Uut Scherpenheuvel, den 11 Junij 1635.

1) Vgl. I, blz. 241.
2) O.a. waren uitgegeven: *De Articulen van het Verbondt ende Landt-deelinghe tusschen den Coningh van Vranckrijck .... ende de Staten der rebelle Landen .... Ghemaect .... op den 8 Febr.*, *bevestight .... op den* 8 *Mars* 1635 .... *Met Permissie*, en *De Articulen van d'Alliance ende Deylinghe tusschen den Con. van Vranckeryck ende de Staten der gerebelleerde Provincien. Ghetract. den* 8 *Febr.* 1635 .... *Naer de rechte copije van Parijs overgeset door D.E.V.R. Ghedr. door Erasmus Geertssen in 't jaer* 1635.
3) Vgl. I, blz. 270.
4) Nadat Tienen zich den 8[sten] Juni aan het leger der Staten en de Fransche troepen had overgegeven, werden door een misverstand allerlei soldaten en anderen in de stad toegelaten, die er niet hoorden. Deze plunderden de stad en staken haar in brand, wat de hoofdofficieren niet konden verhinderen.
5) De Spaansche commandant van de stad, Martino de los Arcos, had door zijn weifelend gedrag, toen de plaats werd opgeeischt, aanleiding gegeven tot die wanorde en werd dan ook door den Prins streng berispt.
6) Zie I, blz. 360.

1143. Aan prinses Amalia van Orange. (H.A.)*

Gisteren hebben wij Tienen rechts laten liggen en de Franschen links en zijn hier gekomen vlak bij het kasteel Bouterssem van graaf Hendrik van den Berg[1]. De vijand blijft aan de andere zijde van Leuven bij het klooster Ter Boucke, met de rivier tusschen hen en ons. Men zegt, dat de Kardinaal-Infant daar versterkingen laat opwerpen. De maarschalken zijn steeds vol eerbied voor Z.E..... Au camp à Roosbeeck, à deux lieuës de Louvain, le 12e de Juin 1635.

1144. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Wij zijn nog altijd hier, om levensmiddelen bijeen te brengen. Diest is bezet door sergeant-majoor de Bie[2]. De vijand is nog steeds aan de andere zijde van Leuven; hij heeft de Dijl laten afdammen en maakt een kwartier in het dorp Rotselaer in het hertogdom Aerschot. Au camp à Roosbeeck, le 14e de Juin 1635.

1145. A. Ploos. (H.A.)

Denkt gij om Saechgman[3]? In 9 of 10 dagen hebben wij niets van het leger gehoord. Hier is geen nieuws. Aan den gezant Pauw heeft men geschreven, dat men hier niet veel geloofde van ‘de beloofde rupture’[4]. Men kan niemand vinden voor de deputatie naar ‘Noorthusen’. De Staten van Holland komen spoedig bijeen. Men hoort nog niet, dat de Keizerschen naar Brabant zullen gaan, ‘tot secours van den vyandt’. Hagae, den 14 Juny 1635.

1146. Lelio Pompei[5]. (H.A.)

Daar ik vermoed, dat mijn brief verloren is gegaan, schrijf ik nog eens en voeg daarbij eene verklaring van twee doctoren in het Latijn gesteld[6].

1) Zie I, blz. 99.
2) Abraham de Bye had behoord tot de edellieden van Prins Maurits en was bij diens begrafenis ‘conducteur van den rouwe’. Hij is in Juli 1644 bij de belegering van Sas van Gend gesneuveld.
3) Zie No. 1140.
4) Nl. tusschen Frankrijk en Spanje. Over die ‘rupture’ wordt gehandeld in art. 6 van het tractaat tusschen Frankrijk en de Zeven Provinciën. Nog in Juni heeft Frankrijk aan Spanje den oorlog verklaard.
5) No. 1146a. Een brief van 24 Sept. (H.A.) bevat hetzelfde verzoek.
   Zie over graaf Lelio Pompei, I, blz. 300.
6) Die verklaring is bij den brief aanwezig.

Wilt gij haar aan den Prins laten zien? Hij zal dan begrijpen, dat ik nog niet komen kan. Mijn broeder zal spoedig voldoende hersteld zijn, om den dienst te hervatten. Del Castel d'Illodi, li 16 Giug.^{o} 1635.

1147. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Men denkt zeker in Holland, dat wij al verder zijn dan wij werkelijk zijn, en de Franschen vinden, dat wij ons te lang ophouden met het bijeenbrengen van levensmiddelen. Ook Aerschot is bezet en wij rukken zeker spoedig op. De vijand beweegt zich niet. Au camp à Roosbeeck, le 17e Juin, Dimanche, 1635.

1148. C. van der Myle. (H.A.)[aant.]

'La femme des bas verds[1)] est venu ici pour la seconde fois, comme je croy qu'en aures este adverti d'ailleurs. Son gardien m'a dit qu'il auroit fort recrie et menacé à cause qu'il ne pouvoit parler à elle n'y à ses enfans. Rodrigo n'a jamais escrit à moy, mais sa femme m'ayant este voir m'a dit qu'il recommande ses affaires à vous cognues et que le[s] bas verds fussent bien gardes. Ses lettres à sadite femme estoyent de Bruxelles du 8 de ce mois, ne faisant mention d'aucune autre chose. En suite de ce que je vous ay advise par une de mes susdites, j'ay visite une fois les bas verds sur l'occasion de ses discours de Zeelande, mais le plus remarquable que j'appris de luy concernoit N.V.P. duquel il parloit avec un mauvais accent, et qu'il ne me cognoissoit pas, ny celuy qui m'accompagna. Il fault bien qu'il tienne cela pour regle de mesdire de luy, afin de prevenir ainsi ce qu'on luy voudroit proposer à l'advenir. Depuis il m'a envoye tout son discours par escrit, dont vous aures copie sitost que j'auray le moyen de le pouvoir envoier. J'ay trouve bon de laisser couler quelque espace de temps entre deux devant que de le revoir et luy mettre à l'improviste au devant ce que j'ay receu depuis vostre depart. Du succes vous seres instruit. Je scay vostre soin et sollicitude au regard de tout ce qui concerne directement ou indirectement Monseigneur le Prince, et pourtant ne fay nulle doute ou prenes et faites prendre exacte garde sur toutes sortes de semblables marchants qui, et singulierement en ses[2)] occurrences, viendroyent pour negotier si fausses et descriees estoffes. Les bas verds seront bien gardes; c'est un marchant de tres mechante mine. De la Haye, ce 17 de Juin 1635.

1149. Aan gravin Louise Christina van Solms[3)]. (K.A.)

Het compliment, dat de heer van Beringhen[4)] u maakt in dezen inge-

1) Zie No. 1139.
2) Lees: *ces*
3) Kopie. - Zie over Louise Christina van Solms, I, blz. 406.
4) Zie I, blz. 398.

sloten brief, is van dien aard, dat ik mij haast u dien brief toe te zenden. Au camp à Roosbeeck, le 17 Juin 1635.

1150. C. van der Myle. (H.A.)

Men wacht hier den heer de Knuyt. 'A mon retour de Rotterdam, ou je fay un voyage, je verray, s'il plaist à Dieu, le prisonnier et vous feray scavoir ce que j'en auray appris. Sa femme ne l'a pas veu. Il sera bon s'il vous plaist de me mander ce qu'on pourra faire pour sa nourriture, car elle insiste fort pour avoir du pain pour ses enfants durant la detention de son mary'..... De la Haye, le 18 de Juin (1635).[1)]

1151. A. Ploos[2)]. (H.A.)

Den uwen van den 14[3)] is my wel behandicht; bedancke UEd. voor de affectie in regard van Saechgman[4)], *sed jura vigilantibus scripta*. De elende te Thienen voorgevallen[5)] bedroeft vele luiden. In de eerste furie was het chrygsgebruick ende en conde niet gestuyt werden; is alleene de opiniastreté van eenen Spaignaert te imputeren; de twede ravage etc. is bedroeffelyck ende nyet excusabel. De Papisten soecken het te exaggereren boven t'gene tot Neerden ende elders voor desen gepleecht is[6)], dan en considereren nyet, dat dit niet alleen met adveu, maer voergaende ordre ende last van de officiers des Conincx geschiet is, ende t'andere in weerwille, tegens ordre ende tot leetwesen van de respective generaels, tusschen beyde t'welcke groot onderscheyt te maecken staet, hoewel van harten gewunscht werdt, dat het nyet gebeurt ende geen onderscheyt behoufden gemaeckt te hebben. *At quod factum infectum iri nequit*. In onse provincie is goet gevonden twe male ter weke des avonts bede-predicatien te laten doen; Haere Ho. Mo. schryven aen allen, eenen te willen ordonneren.

Wt *Brussel* is advis, dat een pincke van Cales was gecomen, gesonden van twee '*s Coninx* couriers; versoecken een schip van oorloge tot transport. De byeencomste van *Hollant* was beraempt tegens huiden, sonder dat eenige nieuwe poincten syn beraempt. *Ick* werdt genecessiteert om t'publiek ende particulier van hyer te gaen. Myn gemoet perst my hyer te blyven, totdat men wat wyders int spiegel van de gemeene sake sal connen sien. *Res versantur in summa crisi*; men wil my versekeren, dat het alleen hangt aen *Brandenburg*, off den genan van *den administrateur van Magdenburg* het tractaet met *Saxen*

1) Het jaartal is afgescheurd.
2) De meeste eigennamen in dezen brief zijn door cijfers aangeduid; boven de meeste schreef Huygens den naam. Die door cijfers aangewezen en verklaarde namen zijn hier cursief gedrukt. De cijfers, waarboven geen naam is geschreven, zijn behouden.
3) Die brief is verloren gegaan.
4) Zie No. 1140 en 1145.
5) Zie blz. 73.
6) Het uitmoorden van Naarden in 1572.

mede sullen aennemen, ofte niet. Off by *Brandenburg* de courage, beleyt ende middelen of macht sal bevonden werden, leert den tyd, alsmede wat L daertoe sal connen contribueren.

Velen van de *Staten Generael* oordeelen op t hoochste nodich t'gene *S.E.*[e] aen D:611: voor desen geschreven ende hy alhyer voor anderhalf weke aen *Duvenvoorde*[1)] cum consorten gecommuniceert heeft, ende wtgestelt was door de langsaemheyt in mynen vorigen vermaent. Aen *Pau*[2)] is iterative ende ernstich geschreven opt voorss. subject, ende werdt seer geclaecht, dat de persoon, daerby denselven *Pau* besoigneert, tot solagement aen d'eene zyde ende diversie aen d'andere, den text ende sin van tgene by hem so hoochlyck is geexaggereert ende voor desen als met trompetten wtgeblasen, niet nacompt. Het is een groot poinct, waerop nacht ende dach peynse, ende waerover in een gestadige inquietude met velen van de *Staten Generael* ende *van Hollant* en anderen ben. Men hoopt, men verwacht, men verlangt. *Fronte capillata*, caet.

Het gaet noch al redelyck, so lange het duyrt, met g 4 L. Vele van 9 menen, dat dit den neep sal geven. 103 soeckt de sake *cunctando* te mainctineren, wachtende midlertyt op *hulp*, waeraen men nyet twyffelt, t' zy wat vroeger, t'zy wat later.

Knuyt, *sive ille sit Mercurius Gallicus*, *sive castrensis*, is wel, heeft van den 17[en] aen *Vosbergen*[3)] geschreven, die het oock aen *Duvenvoorde* en *Noordwyck*[4)] *cum socijs* gecommuniceert, ende werdt in alles d'intentie, by hem overgeschreven, voor sulcx, als hy schryft, aengenomen ende nagecomen, hoewel syn schryvens - waerop wat gemurmureert is geweest - nyet en is gemunieert geweest, als men gewoon is *Pau* ende *Joachimi*[5)] ende diergelycke personen mede te deylen. *Vosbergen* met den cameraet van Coenders[6)] syn desen naernoen naer de hooffstadt van de Veluwen gegaen, om morgen naernoen aldaer te vynden de *veldmaerschalck*[7)], die daer verscheyden is, ende datelyck weder terugge sal gaen. *Culemborg*[8)] is absent, werdt in twee en drie dagen verwacht; alle zyne andere cameraden syn by de handt, wtgesondert den *diabolo volanti*, so sommige die noemen, ende beducht zyn, dat, so niet toesiet, wel t'eeniger tyt mocht werden *diabolo pendenti*. Van t secours wt Duytslandt is geen seker advis. Wt Brabandt is geadviseert, dat een groot heer wt ons leger met convoy te Bergen soude syn gecomen, dootlyck gequest.

Wyders, myn Heere, den nieuwen ritmeester, mijn landtsman, cousin germain van den heere van Amerongen[9)], schryft my op gisteren zyn embarassement ende perplexiteyt, daerinne hy sich tegenwordich bevyndt, aen de eene zyde hem prickelende syn debvoir, om by syne compagnie te wesen, waertoe hy mede groote inclinatie heeft, aen de andere syde werdende opgehouden door syne bekende sake, waervan hy tot geen eynde can geraecken, sulcx dat hy syn matresse, by hem nu eenigen tyt geweest, wel[10)] moste medenemen, t'welc periculeus ende niet doenlyck, off later binnen s landts

1) Waarschijnlijk Jan van Wassenaer († 1645), heer van Duvenvoorde.
2) Adriaen Pauw; zie blz. 66.
3) Zie I, blz. 156.
4) T.a.p., blz. 328.
5) T.a.p., blz. 244.
6) T.a.p., blz. 362.
7) Graaf Willem van Nassau; t.a p., blz. 334.
8) T.a.p. blz. 359.
9) T.a.p., blz. 287.
10) Er staat: *hy wel*

perikel moet lopen van dat die hem weder ontvoert mochte werden, continuerende de opiniatreté van den vader, ende contenderende gerechtelyck den anderen corrivael om haer te hebben, t'welck evenwel geoordelt werdt *animo calumniandi* te geschieden, hoewel dat hy ample procuratie daertoe heeft gepasseert. Den voorss. ritmeester claecht, zyn verloff wt is, versoeckt myne raet, dien ick niet can geven, ende intercessie tot excuse van continuatie van syne absentie. Hebbe de vrymoedicheyt nyet aen zyne F.D.^{t} daerover te schryven, connende oock dese brieven op een geheel ongelegen tyt opcomen'. Wilt gij er eens over spreken, zoodat 'syne absentie hem nyet en mochte schadelyck wesen ende tot ongunste opgenomen werden, denckende dat dusdanige saecken van matrimonie maer eens ordinarie int leven geschieden ende iemandt wel of qualyck connen doen'.

Wilt gij den graaf van Solms groeten? Ik heb in lang niets van hem gehoord. 19 Juny 1635[1)].

1152. O. van Arkel[2)]. (L.B.)

Toen de heer van Langerack stierf, had ik hem gaarne opgevolgd als kastelein van Loevestein[3)]. En nu de heer de Bye[4)] gestorven is, ding ik weder naar dat ambt[5)]. Wilt gij er met Z.E. over spreken? Ik ben verhinderd om naar het leger te gaan.

Bois-le-Ducq, ce 21e de Juin 1635.

1153. Aan prinses Amalia van Oranje[6)]. (H.A.)*

Le 19e j'escrivis de Roosbeeck[7)] comme apres 8 jours qu'avions esté obligez d'y arrester, nous partirions le lendemain, ce qui arriva aussi, et ayant marché jusques à Bossuijt y eusmes nouvelle, comme trois regimens de l'enemi gardoyent un passage de la riviere de Dyle à une heure de là. Dont y furent envoyées quelques trouppes des deux armées pour les battre. Sur quoy plusieurs adviz venants qu'on voyoit sur les montagnes marcher tant de monde vers ledit passage, qu'on creut que ce fust toute l'armée de l'enemi, on fit promptement avancer aussi toute nostre armée, dont une petite partie se saisit incontinent d'un autre passage de ladite riviere, à une demie heure de l'autre, par où - comme tousjours nouvelles venoyent que l'enemi approchoit avec beaucoup

1) De plaats ontbreekt en in plaats van den naam staat het cijfer 426.
2) No. 1152 a. Een brief van 10 Juli (L.B.) handelt over dezelfde zaak.
   Otto van Arkel, heer van Amelroy, Wel en Lokhorst, was kapitein in het regiment van Pynssen van der Aa.
3) Zie I, blz. 51. - Langerak was in zijne jenge jaren tot gouverneur van Loevestein en Woudrichem benoemd.
4) Het blijkt niet, wie van de vele officieren van dien naam kastelein van Loevestein is geweest.
5) Het ambt is voorloopig niet weer vervuld; den 18^{den} Dec. is 'het casteleynschap van Loevesteijn' door de Staten van Holland 'geaboleert ende vernietigt'.
6) De brief is op een klein stukje papier heel klein geschreven.
7) Die brief is verloren gegaan.

de gros de cavallerie et d'infanterie - on fit passer en diligence et monter la montagne, qui estoit fort roide de l'autre costé, autant de trouppes qu'il fut possible, chascun croyant que l'apresdinée ne pourroit passer sans rencontre, les trouppes estant si proche l'une de l'autre qu'on s'entendoit parler. Mais enfin celles de l'enemi voyant, ce semble, qu'il y auroit rien à prouffiter, apres ledit passage gaigné - qui fut au cloitre de Florival - commencerent à se retirer au grand pas, une pluye et le soir qui survindrent nous les faisant perdre de veuë. Ceste nuict S. Ex.^{e} demeura coucher sur lesdites montagnes, bien que tentes ni bagage ne peussent arriver que le lendemain. Nous avons sceu depuis que le M. d'Aytona, prince Tomas, comte Jan[1] et autres grands s'estoyent tous trouvez à ceste entreveuë. Le lendemain 21e il estoit midi avant que nos derniers chariots peurent gaigner les montagnes et entrer au quartier, d'où incontinent apres nous partismes, et marchants par Tomberghe allames loger à Overijssche, et fut encor le lendemain bien tard, comme les chariots arriverent par d'extrememement mauvais passages, qui nous obligea d'y demeurer tout le 22e. Le 23e nous partismes et vinsmes loger icy à moitié chemin de Bruxelles à Louvain, S. Ex.^{e} s'estant avancé aveq la cavallerie et en ayant envoyé quelques regimens jusques aux portes de Bruxelles, où il leur fut tiré quelques volées de canon, sans aucun domage. Aujourdhuy l'armée françoise a passé soubs M. de Chastillon vers Louvain, ou demain nous la suivrons, l'enemi y ayant quitté touts ses retrenchements, et mis dans la ville le bon viel Grobbendoncq[2] aveq quelques trouppes. Le gros de l'armée enemie s'est retiré derriere Bruxelles, attendant le secours d'Alemagne qui seroit de 16000 hommes et desjà à Andernach'. - Het spijt mij zeer, dat Uwe Ex.^{tie} zich beklaagt over mijne nalatigheid; ik heb in korten tijd 16 brieven geschreven. Maar misschien zijn zij niet allen terecht gekomen; ook sommige brieven aan Z.E. gaan verloren en de boden weten niet, waar zij ze wel moeten verbergen. Au camp à Voss-Capelle, le 24e Juin 1635.

1154. Gravin Louise Christina van Solms[3]. (H.A.)

Gij hebt mij erg veel genoegen gedaan met uw brief en daarvoor zeg ik u dank in eene taal, die ik niet gemakkelijk schrijf. Zeker heeft de heer 'de Berincom'[4] mij dat genoegen verschaft. A la Haye, ce 24 Juni[5].

1155. Eleonore Maurice, prinses van Portugal[6]. (B.M.)

Ik ben u zeer dankbaar voor uw brief, vooral omdat ik weet, hoe weinig tijd gij hebt. Gij herinnert mij aan mijne belofte; ik zal haar ver-

1) Nl. Graaf Jan van Nassau; zie I, blz. 393.
2) Zie blz. 35.
3) Zie No. 1149.
4) De Beringhen.
5) Het jaartal ontbreekt.
6) Zie I, blz. 364. - Zij is in 1647 getrouwd met George Frederik, graaf van Nassau-Siegen, en in 1674 kinderloos gestorven.

vullen, hoewel ik zeker spijt zou hebben, wanneer ik haar aan een ander had gedaan. Wanneer gij mij wilt zeggen, welke belooning gij verlangt, zal ik die schenken. Haye, le 25eme Jun. 1635.

1156. Burgemeesters en schepenen van Diest[1]. (L.B.)

Wij hebben drie wagens beschikbaar gesteld, om de bagage van 'kolonel Bresthon Irlandois'[2] van hier naar Leuven te brengen, maar deze zijn, in weerwil van het paspoort van den commandant van onze stad, door de Franschen prijs verklaard. De commandant heeft den Prins geschreven, opdat door zijne bemiddeling de paarden aan de voerlui teruggegeven worden. Wilt gij daar ook toe meewerken? Vuyt Diest, den XXVII Juny 1635.

1157. Aan prinses Amalia van Oranje[3]. (H.A.)*

Den 25sten zijn wij van Voss-Capel opgebroken en 's avonds dicht bij Leuven gekomen. De Franschen zijn vlak bij de stadsgracht en heden sluiten wij de stad in door eene versterking. De Franschen beschieten van daag de stad en heden avond openen ook wij onze loopgraven. Ik zal steeds schrijven, hoewel er zeker maar weinig brieven zullen overkomen. Z.E. is heel wel. Au camp pres de Louvain, le 27 Juin 1635.

1158. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

..... 'noz trenchées ont esté ouvertes ceste nuict en deux endroicts, dont l'un sera l'approche des Françoiz et l'autre des Angloiz, bien entendu que les trouppes du païs, comme aussi les escossaises, y ont leur tour et part, n'y ayant qu'une mauvaise coustume qui ayt introduict ces deux noms particuliers. Du costé de l'armée françoise, qui a commencé deux jours devant nous, comme j'ay marqué par de mes precedentes, on s'avance aussi tant qu'on peut. Mais ceux de dedans ont bien le courage de venir travailler au deça de leur fossé, y formants une sorte de chemin couvert et retrenché en dentelles, qui nous exerça bien à Maestricht. - Du gros de l'armée de l'enemy il n'en paroist non plus autour de nous, que si point n'y en avoit, et semble qu'ils se tienent si serrez, en attente de leur secours, qui se dit desjà au païs de Juliers, et tirer vers Steffensweert, fort, à ce qu'on veut dire, au vray, de 12000 hommes. Nous logeons en campagne derriere une montaigne, et patissons assez de ces grandes chaleurs. Le marquis de Varenne, maistre de camp

1) Diest had zich den 13den Juni aan den Prins overgegeven.
2) Thomas Preston, viscount Tara (1585-1653?), was in de Zuidelijke Nederlanden opgevoed en heeft voor den Koning van Spanje gestreden. In 1642 is hij aanvoerder geweest bij den opstand der Ieren tegen Engeland.
3) Het is een heel klein, fijn geschreven briefje.

du regiment de Champagne, a esté tué ceste nuict en leurs approches d'un coup de musquet, jeusne gentilhomme et fort regretté, n'ayant eu ledit regiment que peu de moiz au prix de 26 mil escuz. - Au camp devant Louvain, le 28e Juin 1635.

1159. A. de Bye[1]. (K.A.)

De wagens van deze stad, die ik met een tamboer weggezonden had, zijn, toen zij leeg terugkwamen, tegengehouden door Franschen, die de paarden hebben weggevoerd en den tamboer beroofd en bedreigd. Zij doen dagelijks ‘so groote insolentie’. De magistraat van de stad verzoekt u den Prins te vragen, om ‘enige ordre’ te stellen; hij wil ook gaarne de paarden terug hebben. Diest, den 28 Juny 1635.

1160. C. van der Myle. (H.A.)

Ik heb een brief van Rodrigo van den 18den, ‘m'advertissant que N.V. Pellens[2] estoit apprehende dedans l'armee de l'ennemi pres de Louvain et emmene au chateau de Ryxelmonde, mais ne pas pour quel sujet. Rodrigo insiste fort en sa susdite que, cependant que sa principale poursuite au regard de la compagnie à vous cogneue ne peust estre expedie, luy[3] puisse estre assiste de quelques deniers. La femme des bas verds, laquelle, comme je vous ay dit cy devant, estant venue ici pour la seconde fois, a sollicite derechef .....[4] compagnie afin d'avoir quelque petite subvention pour vivotter avec trois petits enfants, car sans cela elle iroit brimber. Avec occasion s'il vous plaist pourra estre donne ordre contre cest .....[4] qu'en tout evenement je feray eviter ..... Hier au soir avons veu ici la declaration du Roy tres chrestien touchant sa rupture avec le Roy d'Hespagne[5]. De la Haye, ce 29 de Juin 1635.

1161. Aan prinses Amalia van Oranje[6]. (H.A.)*aant.

Ma derniere fut une couverte à celle qu'escrivit S. Ex.e avant hier. Ce jour là il n'arriva rien icy de consideration. Hier fut tué aux approches le capitaine Cousin d'un coup de canon qui luy emporta le bras droict, la main et la cuisse gauche. Apres midi ceux de la ville firent une grande sortie sur

1) Zie No. 1144.
2) Dit is de derde persoon, die gemengd is in de geheimzinnige zaak, waarover in No. 1117 voor het eerst wordt gesproken.
   Pellens wordt in No. 1148 aangeduid door voorletters.
3) Er staat: *que luy*
4) Onleesbaar.
4) Onleesbaar.
5) De ‘Declaration du Roy, sur l'ouverture de la Guerre contre le Roy d'Espagne’ is van 18 Juni.
6) Ook deze brief is op een heel klein stukje papier geschreven.

les trenchées ou commandoit Mons.r Morgan[1)], qui assez surprins des enemiz, comme ils avoyent coulé derriere des bleds, ne pust si bien faire, qu'il n'y perdit bien 30 hommes de sa seule compagnie outre ce qui fut esmouché(?) d'autres compagnies. Son sergeant major, nommé Cromwel[2)], y eut un coup au travers de la jambe, son enseigne et lieutenant furent tuez, aveq d'autres gentilshommes des mieux resoluz, entre autres le Sieur Nelson[3)], grand blond gentilhomme en suitte de M. l'Electeur[4)], y receut un extreme coup de pertuisane, dont il semble ne pouvoir eschapper, la cervelle estant blessée[5)]. M. Morgan mesme s'estant accroché de ses esperons au bled tomba par terre et receut d'un officier de l'enemi plusieurs coups de pertuisane, qui ne percerent pas son buffle, et cependant n'en fust point eschappé, sans que son lacquay l'eust delivré, tirant un coup de carabine audit officier, et en blessant encore d'autres d'une picque qu'il ramassa. Donc le bon M. Morgan eschappa miraculeusement, percé de plusieurs coups de mousquet et de pique en ses habits, bottes et gands, sans avoir aucun mal de consequence. Les approches cependant s'avancent bien, mais ceux de dedans font la mine de ne vouloir pas quitter legerement. Le secours qui vient de l'Empereur au Cardinal Infante a passé à Andernach le 23 et 24e et tire par Luxembourg vers Namur, sans qu'on en puisse sçavoir la force au vray, sinon que d'aucuns mandent qu'il y auroit 12 regiments de cavallerie dont les 38 compagnies seroyent Croates, 8 dragons et 40 *reitres* alemans, et suivroyent encor 16 regimens à pied. Il vient d'arriver un bruict de quelque defaicte de vaisseaux espagnols, dont il tarde bien à S. Ex. d'en sçavoir la verité. Au camp de Louvain, le dernier de Juin 1635.

1162. A. Ploos. (H.A.)

Kunt gij ook iets doen voor Nicolaes Schraffert, die gaarne schout van Ermelo zou willen worden? En hoe staat het met de zaak van den ritmeester Oostrum[6)]? De declaratie van den Koning van Frankrijk[7)] zal ik u maar niet overzenden. Hagae, den laetsten Junij 1635.

1) Charles Morgan (1575?-1642), een Schot, diende reeds onder de Vere's in de Nederlanden. In 1627 werd hij met eenige Engelsche regimenten naar Denemarken gezonden. Van 1633 tot zijn dood was hij gouverneur van Bergen op Zoom; toen hij stierf, had hij 52 jaren lang eene compagnie gecommandeerd. Hij heeft zich in den oorlog zeer onderscheiden, maar was bekend om zijn driftig karakter (vgl. Huygens' lijkdicht op hem in *Gedichten*, III, blz. 242). Morgan was gehuwd geweest met Elisabeth van St. Aldegonde († 1608), eene dochter van Marnix.
2) John Cromwell was in 1632 sergeant-majoor, werd in 1639 luit.-kolonel en in 1642 kolonel. (Mededeeling van Luit.-Kol. W.R.H. Wakker.)
3) Eduard Nelson kreeg 14 Juni 1638 eene compagnie voetknechten. (Mededeeling van Luit.-Kol. W.R.H. Wakker.)
4) Karel Lodewijk, de oudste zoon van Frederik V van de Palts, die na den dood van zijn vader (1632) dien titel had geërfd.
5) Hij is aan de wonde gestorven.
6) Jhr. Johan van Oostrum, heer van Moersbergen, en Bernhard v.O., heer van Broekhuijsen, waren beide ritmeester.
7) Zie blz. 81.

1163. Aan A. Puteanus[1]. (K.A.)

Voor den ouden man zal zorg gedragen worden, maar hij moet zelf ook voorzichtig zijn. Ad Lovanium, Cal. (1) Julij 1635.

1164. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Gisteren heb ik geschreven[2], waarom wij ons kwartier bij Leuven hebben verlaten. De vijand trekt naar Steist, Lier en Ballar, waarschijnlijk om het westelijk gedeelte van Brabant te dekken. Morgen trekken wij in de richting van Diest en Scherpenheuvel. Au camp à Geelroode, pres d'Aerschot, le 6 Jullet (1635)[3].

1165. G. le Saige[4]. (K.A.)[aant.]

Les registres des fiefz de Diest, Suchem[5], Meerhout, Vorst[6] sont es mains du greffier des fiefz susdits, resident a Diest. Il a tousjours refusé a Daniel Cools, nostre receveur, de luy donner extraictz des fiefs gisans es dites places soubz contribution. Il me semble qu'il seroit a propos de l'en faire depuiller du tout par le commandeur pour les vous envoyer. Le 8 Juillet 1635.

1166. Aan prinses Amalia van Oranje[7]. (H.A.)

Sedert den 6^{den}, toen ik het laatst schreef, zijn wij voortdurend op marsch geweest in de richting van Diest, bij welke stad wij gisteren de Dever zijn overgetrokken, de Franschen aan de ééne zijde en wij aan de andere. Wij zijn nu gelegerd dicht bij Beringhen en vertrekken morgen vroeg om 3 uur, om naar Weert te gaan. Vandaar zullen wij naar Roermond trekken, om de legers te doen uitrusten, waaraan vooral het Fransche groote behoefte heeft. Sommigen wilden liever in de buurt van Boxtel blijven, maar dat zou de provincies te veel belasten. De vijand laat zijne troepen terugkeeren naar Breda, Geldern, Steffensweerdt en Gulik. Eindelijk hebben wij brieven uit den Haag gekregen, vier te gelijk. De verbinding is slecht, daardoor zijn ook vele van mijne brieven niet overgekomen. Au camp pres de Peer, le 9e Jullet 1635.

1) Andreas Puteanus was zeker één der vele zoons van Erycius. Uit bezorgdheid voor zijn vader schijnt hij aan Huygens te hebben geschreven, toen de Prins Leuven belegerde. Den 25sten Juni schreef Huygens in de legerplaats bij Leuven het versje *Quasi ad Puteanum*, *ut sibi Musisque consulat* (vgl. *Gedichten*, II, blz. 320).
2) Die brief is verloren gegaan.
3) Het jaartal ontbreekt.
4) Zie I, blz. 406.
5) Bedoeld is de stad en baronie Sichem.
6) Zie over die bezittingen, Dr. F.L.J. Krämer in *De Navorscher*, 1893, blz. 130, 131.
7) De brief is met zeer kleine letter geschreven.

1167. Aan prinses Amalia van Oranje[1]. (H.A.)*

Sedert den 19den Juni heb ik u zeven brieven geschreven en mijne vrouw meldt mij, dat er den 5den van deze maand nog geen enkele was overgekomen. Toch gebruik ik altijd de veiligste middelen van verzending Wij zijn van Peer hier gekomen en liggen nu bij de Maas, om uit te rusten, wat de soldaten erg noodig hebben na de lange marschen en het gebrek aan brood. De achterhoede der Franschen is door den vijand lastig gevalllen. Z.E. is volkomen wel. Au camp à Neer, vis à vis Rurmonde, l'11e de Jullet 1635.

1168. A. Ploos. (H.A.)

Nu de thresorier Brouart[2] gestorven is, wil uw zwager De Wilhem hem wel opvolgen. Ik houd hem daarvoor zeer geschikt, ‘synde boven syne studien geexperimenteert in de traficque ende sonderlinge int stuck van de wissels[3], in welck laetste Hoochf. syne Ex.tie veel tyt, so ten regard van Oraignen als andersints, dienst van doen heeft, ende ick en wete niemandt, die meerder dienst soude connen doen int stuck van de liquidatie van syner Ex.tie gerechticheden in prinsen, so in als buiten Europa becomen, waerinne men syne Hoochf. Ex.tie veeltyts vercloeckt.’ In Utrecht, den XIen July 1635.

1169. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Het is zeer onaangenaam, dat mijne brieven zoo slecht overkomen. Eergisteren verspreidde zich in het leger, dat op marsch was, het gerucht, dat de vijand ons aanviel; Z.E. liet halt houden en front maken, maar het bleek slechts eene schermutseling te zijn bij de achterhoede der Franschen, die aangevallen werd door Croatische ruiterij. Gisteren middag ontstond weer hetzelfde gerucht en van morgen nog eens. Het geheele leger kwam onder de wapenen, maar het waren weer alleen de Croaten, geen infanterie, die, naar men zegt, met graaf Jan nog ver af is. Van middag hebben Fransche soldaten, die een kasteel plunderden, een lesje gehad van de Croaten. De markies van Aytona belegert Diest, waar Z.E. 36 compagnieën onder kolonel Wynbergen[4] heeft achtergelaten. Au camp à Neer, vis à vis de Rurmonde, le 12e de Jullet 1635.

1) De brief is heel klein geschreven.
2) Zie I, blz. 270.
3) De Wilhem was vroeger handelsman geweest.
4) Zie I, blz. 438.

1170. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De Rhijngraaf[1] heeft verlof gekregen. Den 12den heeft Diest zich aan den markies van Aytona overgegeven; Wynbergen kon de stad niet langer verdedigen en is naar den Bosch getrokken met het garnizoen. De Duitsche troepen, die hierheen zouden komen, zijn door den Kardinaal Infant afgecommandeerd. Wij versterken dit kwartier en beschermen Maastricht, Roermond en Venlo. De heer de Charnacé zal u mondeling berichten over de goede gezondheid van Z.E. Au camp à Neer, le 14e de Jullet 1635.

1171. Susanna de Pardo[2]. (B.M.)

De Fransche ruiters bekommeren zich niet om het vrijgeleide van den Prins; wilt gij ons helpen? Ruremundt, den 16 Juli 1635.

1172. Aan prinses Amalia van Oranje[3]. (H.A.)* aant.

Z.E. is volkomen wel. Er is van hier niets te berichten, want wij doen niets, maar ‘noz Françoiz se hastant un peu au fourrage par des chemins incognuz, tombent assez souvent entre les mains de noz voisins, les Croates, qui des hier ont passé la riviere, en nombre de quelques cinq regiments. Par où le païs de Juliers ira de pair aveq le miserable Brabant, ou ces diables ont faict du ravage incomparable, pillants jusques à leurs propres gens, quand ils les trouvent chargez de quelque butin. Hier seulement nous avons sceu les particularitez de la rendition de Diest, et comme le coronel Wijnberghe y a esté en danger d'estre assommé par les bourgeois et les femmes mesmes, s'il n'eust rendu la ville[4], apres que desjà lesdits bourgeois eurent faict secretement leur capitulation, et les soldats repoussé deux attaques furieuses, où le capitaine Charles a esté tué. En peu de jours nous jugerons du reste de l'année, suivant les demarches de l'enemi, qu'on dit en vouloir à Maestricht. Au camp à Neer, le 18e Jullet 1635.’

1173. C. van der Myle[5]. (H.A.)

Uw brief van den 11den heb ik ontvangen. ‘J'ay bien remarque le juge-

1) Zie blz 32.
2) Zij was abdis der adellijke abdij van O.L.V. Munster te Roermond. Toen zij in 1642 stierf, had zij die waardigheid 22 jaren bekleed.
3) Heel klein briefje.
4) Na een beleg van vier dagen moest Wynbergen de stad overgeven.
5) No. 1173 a. Een briefje van 27 Juli (H.A.) is onbelangrijk.

ment que faites de l'accusateur et entre facilement en la mesme opinion, mais d'autre coste je tiens le bas vers pour un homme dangereux et double. Son hoste m'en rapporte aucune fois des extravagances.' Door afwezigheid en ongesteldheid heb ik hem nog niet weer gezien, maar zal hem spoedig bezoeken en daarna schrijven. 'Pour sa femme, elle a parfois receu quelque chose de M. de Zulechem[1]. J'ay dit à [l'hos]te[2] des bas verds qu'il diroit avec occasion à madite dame de ..... esser[2] que ce seroit à son choix de continuer ceste charite ou [au]mosne[2], ou bien de s'en remettre à moy. Rodrigo escrit toutes les semaines avec remonstrance de sa grande necessite. [S]a[2] femme vient quelquefois ici et adjouste que sans quelque secours d'argent ils seront au desespoir; elle dit de le vous avoir cy devant particulierement representees, ayant aussy selon son dire receu response favorable; à mon advis il seroit bon que Rodrigo et sa femme pourroyent scavoir ce qu'ils auront à attendre. J'ay desja dit à sa femme que durant vostre absence rien ne se peust avancer en son affaire, mais *famelicus venter non patitur moram*. Cependant Rodrigo parle en ces[3] lettres, comme s'il avoit fait quelque[s] despens, desquels il pretendroit remboursement'. Ik zou graag eens met u praten. De la Haye, ce 18[4] de Juillet 1635.

1174. N. van Brederode[5]. (A.B.)

Brenger dezes komt acte van neutraliteit verzoeken voor het huis Crieckenbeek. Het schijnt mij nuttig toe, dat verzoek in te willigen. Venlo, den 18 Julij 1635.

1175. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

In mijn vorig briefje[6], dat ik hierbij insluit, omdat de boer, die het zou overbrengen, mij bedrogen heeft, heb ik ten onrechte geschreven, dat er vijandelijke troepen bij Steffensweert de rivier waren overgestoken. Wij waren gisteren verkeerd ingelicht. Heden gaan de heeren Herbert[7] en Staeckmans[8] met een geleide naar Nymegen. Au camp à Neer, le 19e de Juillet 1635.

1) Hier is blijkbaar Huygens' vrouw bedoeld.
2) Er is hier eene scheur.
2) Er is hier eene scheur.
2) Er is hier eene scheur.
2) Er is hier eene scheur.
3) Lees: *ses*
4) Er staat 8, maar daarvoor is blijkbaar iets weggevallen.
5) Nicolaas van Brederode was een bastaard van één der graven van dien naam. In 1615 ging hij als edelman mee met een gezantschap naar Rusland en Zweden, in 1622 was hij kapitein. Hij heeft de belegering van Maastricht in 1631 en die van Hulst in 1645 meegemaakt, maar in 1637 Venlo overgegeven.
6) No. 1172.
7) François Herbert had zitting in den magistraat zijner geboortestad Gouda, was afgevaardigde ter Staten-Generaal en in 1635 gedeputeerde te velde.
8) Zie I, blz. 304.

1176. Willem Baron van Gent[1]. (H.A.)

Ik ben wel weer wat beter, maar kan toch nog niet paardrijden. Als er eene compagnie van mijn regiment vacant wordt, zou ik gaarne zien, dat Leopold van Caerthuijsen, kapitein-luitenant van mijne compagnie te Maastricht en gehuwd met eene natuurlijke dochter van mijn broer, baron van Dieden[2], kapitein werd ..... D'Amersfort, le 20me Juillet 1635.

1177. G.R. Doublet[3]. (K.A.)

Het overlyden van den heer thresorier Brouart[4] helpt mij aen becommernisse, ende uwe Ed. aen moeyte. Konde mynen ootmoedighen dienst aen zyn Ex.ie in dese gelegenheyt door soo goeden mont als d' uwe aengeboden werden, ick sal niet segghen, wat ick voor soo aengenamen vrientschap soude schuldigh wesen aen uwe Ed., die 't selffs verleenen kan, als wetende wat rustighe genegenheyt ick nu vele jaren lanck heb gedragen, om aen soo groten meester mijn geringhen arbeyt ende wat aen een eerlyck man vast is toe te eygenen. Haghe, desen 20n Julij 1635.

1178. D. de Wilhem. (L.B.)

De heer Brouart is den 20sten gestorven en nu dingen Kinschot[5] en Boreel[6], de schoonzoon van Van der Does[7], naar het ambt van thresorier. Vóór zijn vertrek had Z.E. al aan den thresorier en aan ons medelid Beaumont[8] gelast te spreken met de Admiraliteiten en de Oost- en West-Indische Compagnie over zijne inkomsten en ook met de rentmeesters der domeinen, om daardoor te komen tot een duidelijk inzicht daarvan. Ik solliciteer ook naar het ambt van thresorier en ik verzoek u om uwe hulp. Ik geloof eene betere orde van zaken te kunnen invoeren dan er tot nu toe geweest is. In den Raad van Brabant heb ik niet veel te doen. 21 Julij 1635, Hage.

1) Hij was in 1632 kolonel. (Mededeeling van Luit.-Kol. W.R.H. Wakker.)
2) Zie I, blz. 334.
3) T.a.p., blz. 215.
4) T.a.p., blz. 270, en boven, blz. 84.
5) Waarschijnlijk Lodewijk Kinschot; zie I, blz. 176, en boven, blz. 42.
6) Nl. Abraham Boreel; zie I, blz. 377.
7) Zijne vrouw, Maria van der Does, was waarschijnlijk eene dochter van 's Prinsen raad en rekenmeester, Jacob van der Does (zie I, blz. 293.)
8) Zie I, blz. 266.

1179. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Twee dagen geleden is de hertog van Bouillon met een groot deel van onze cavalerie en die der Franschen 'savonds naar het kwartier van den vijand getrokken. Maar het schijnt, dat deze er al iets van wist, en er heeft alleen eene schermutseling plaats gehad. Gisteren avond is kolonel Calvart[1)] met 500 man naar Maastricht gegaan. Men zegt, dat het leger van den vijand nog door 7000 man voetvolk en 2000 ruiters versterkt zal worden. Maar hunne eerste hulptroepen zijn er al niet best aan toe door de slechte betaling en de duurte van het voedsel. De Prins is volkomen wel. Au camp à Neer, le 22e de Juillet 1635.

1180. Aan prinses Amalia van Oranje[2)]. (H.A,)*

Ik kan moeilijk aan uw bevel voldoen, om langere brieven te schrijven, want er gebeurt op dezen veldtocht zoo weinig. En ook schreef ik om eene andere reden dikwijls kleine briefjes. ‘Ce n'a esté que pour les mieux faire cacher aux parties, qui en ravissent sur les chemins, sans distinction, et puis me laissent dans l'opinion de nonchalance aupres de V. Ex.^{e} qui, j'espere, ne voudra pas me la garder à tousjours. Les Croates ont changé de quartier, et se sont logez plus haut vers Maseick dans une isle, pendant quoy il a esté plus aisé à Monsieur de Calvart de passer aveq son infanterie, qui sans cela eust courru beaucoup de hazard’. De markies van Aytona is nog bij Diest. Men zegt, dat de Kardinaal infanterie en 2000 ruiters gezonden heeft naar Artois, om de Franschen in hun eigen land lastig te vallen. Gebrek aan fourrage doet ons denken aan een ander kwartier; misschien gaan wij naar Venlo. Graaf Willem[3)] en kolonel Wynbergen[4)] zullen spoedig bij ons komen. De maarschalk de Brezé[5)] is ziek en op dit oogenblik te Roermond. Au camp à Neer, le 25e de Juillet 1635.

1181. Aan mevr. Hautain[6)]. (K.A.)

Z.E. wil u gaarne een genoegen doen, wanneer er gelegenheid voor is. ‘Celle du drapeau des gardes pourra escheoir quelque jour, et me semble, que ce seroit vostre faict, plustost que celle d'une compagnie, par où S. Ex.^{e} ne desire pas mesme que ceux de la Maison de Nassau commencent’. Le 25 de Juillet 1635.

1) Zie I, blz. 153.
2) Klein geschreven briefje.
3) Zie I, blz. 334.
4) T.a.p., blz. 438, en boven, blz. 85.
5) Zie blz. 67.
6) Waarschijnlijk Olympe de Hartaing, de echtgenoote van Willem Hautain; zie blz. 6.

1182. M. van Persijn[1]. (K.A.)

Wilt gij, wanneer de auditeur Buysero[2] tot een ander ambt wordt bevorderd, niet vergeten, dat ik tien dienstjaren heb en tegenwoordig nog hetzelfde ambt als assistent bekleed? Hage, den 25^{en} Julij 1635.

1183. C. van Ulft[3]. (A.B.)

Z.E. heeft beloofd mij spoedig te laten gaan; wilt ook gij daartoe meewerken? Rosemundt, 25 Julij 1635.

1184. D. de Wilhem. (L.B.)

Mijne sollicitatie voor het ambt van thresorier zult gij zeker met omzichtigheid behandelen. De juffrouwen Rivet[4] en du Moulin[5] roepen uwe hulp in voor de bevrijding van haar neef en broeder[6], die te Namen gevangen zit. De heeren de Mory[7] en du Moulin[8] zullen daarvoor ook hun best doen. 27 Juli, Hage.

1185. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Le 27e nous deslogeames de Neer, comme il en estoit temps, pour la grande puanteur qui s'estoit engendrée au camp, passames la Meuse enbas de Rurmonde, et prinsmes quartier à Beselen, village là aupres. Le lendemain nous marchames jusques au bas de Venlo, laissans l'armée françoise par delà la mesme ville, et nous joignit incontinent apres M. le comte Guillaume aveq ses trouppes, à une heure près. Sur le soir arriva la noire nouvelle, que

1) Maurits van Persijn is in 1637 Laurens Buysero opgevolgd als auditeur van de rekeningen der domeinen van Zuid-Holland. (Mededeeling van Mr. P.G. Bos.)
2) Buysero werd in 1637 raad en griffier, in 1647 raad en rekenmeester van den Prins. In 1675 is hij gestorven.
3) Caspar van Ulft was deken te Xanten.
4) De dochters van André Rivet (zie I, blz. 259) uit zijn eerste huwelijk met Susanne Oiseau († 1620). In 1621 was hij hertrouwd met Marie du Moulin, eene zuster van Pierre du Moulin (1568-1658), den beroemden theologiae professor te Leiden, Charenton en Sedan, en weduwe van Des Guyots († 1597).
5) Marie du Moulin († 1699), eene dochter van Pierre du Moulin, was eene zeer geleerde vrouw. In 1688 is zij om haar geloof uit Frankrijk verdreven en heeft daarna aan het hoofd gestaan van het pensionaat van ‘dames refugiées’ te 's Gravenhage.
6) Cyrus du Moulin (geb. 1608) was een zoon van Pierre du Moulin. Hij studeerde te Sedan, werd predikant te Limburg (zie No. 1203) en bekleedde in 1637 hetzelfde ambt te Chateaudun.
7) Abraham de Mory, geb. te Metz, studeerde te Sedan en werd in 1626 veldprediker bij een Fransch regiment in dienst der Staten. Hij was een groot vriend van Huygens, die een paar versjes aan hem gericht heeft (vgl. *Gedichten*, III, blz. 171, 315). Toen hij den 13^{den} Sept. 1645 stierf, teekende Huygens in zijn *Dagboek* (blz. 43) aan: ‘Obit mediâ nocte Oost Eeckeloae Abrahamus du Mory, Ecclesiastes Gallicus, amicus integerrimus, et heu! mihi instar fratris’.
8) Zie Noot 5.

V. Ex.e aura sceuë, de la surprinse du fort de Schenck[1], et ne toucha pas legerement S. Ex.e, qui, considerant le peu de gens qu'il y avoit dans le païs, et l'espouvante qui s'y trouveroit d'un accident de tant de consequence, resolut de se transporter vers icy en personne en toute diligence possible, fit monter en chariot deux mil hommes de pied, et y joignant quelques 20 compagnies de cavallerie partit sur la minuict, saus embaras de bagage, et arriva icy ceste apresdinée environ les quatre heures, à la grande joye de ce peuple, quoyque desjà un peu r'asseuré, voyant que l'enemi en demeure encor là, et qu'ayant sommé en vain le Tolhuijs, qui maintenant a esté pourveu de pres de 100 hommes, il y aura moyen de le couper là, au moins de l'y arrester. Noz deux armées ont marché aujourdhuy à la pointe du jour, et esperons nous que demain au soir, ou au plustard apres demain de grand matin, elles pourront estre icy. - Celle de l'enemy marche aussi sur ce succes vers la Meuse, où on la croid pieça arrivée. - Dedans le fort l'enemi a jetté environ 800 hommes, et y commande Einhouts, qui a conduit l'entreprinse. Nostre gouverneur y est mortellement blessé[2]; la bourgeoisie y a esté pillée, sans autre insolence qu'on sache. M. le comte de Stirum[3] y va demain recognoistre aveq 300 chevaulx. Et comme noz armées seront arrivées, on ira deliberer, et tascher d'effectuer ce qui se pourra là dessus de plus avantageux ..... Le gouverneur ne s'est defendu d'un peu plus de 100 hommes, en ayant envoyé 90 à Emmerich, où on jugeoit que se feroit l'attacque de la partie sortie de Geldre. A Nimmeghe, le 29e de Juillet 1635.

1186. Aan prinses Amalia van Oranje[4]. (H.A.)*

Ik hoop, dat mijn brief, dien ik aan burgemeester Terestein[5] meegaf, u bereikt heeft. Onze beide legers zijn tot Mook opgerukt. Graaf Willem is in de Betuwe, om den vijand te stuiten; er worden heden twee bruggen heengezonden voor de Waal en den Rhijn. Kolonel Wynbergen is naar Emmerik. Wij hopen kwartier te vinden bij de Duffel. Onze cavalerie is gereed, om dadelijk op te trekken. In Schenkenschans zijn gisteren nog 300 man bij het garnizoen gekomen. A Nimmeghe, le dernier de Juillet 1635.

1187. G. van Vosbergen[6]. (H.A.)

Brenger dezes geeft mij juist een brief van de Staten van Zeeland over troepen van den kolonel d'Hauterive[7], ‘mandees, comme j'apprens, en hault

1) Den 27sten Juli was Schenkenschans verrast door den overste Einhouts, die te Geldern in garnizoen lag. Daardoor moest de veldtocht van den Prins in de Zuidelijke Nederlanden worden opgegeven.
2) De gouverneur, kolonel Johan van Welderen, die er dikwijls over geklaagd had, dat de verdedigingswerken niet werden onderhouden, wilde geen kwartier hebben en is aan zijne wonden gestorven.
3) Waarschijnlijk Herman Otto, graaf van Limburg-Stirum, commissaris-generaal der ruiterij.
4) No. 1186 a. Een brief van denzelfden datum (H.A.) is geheel onbelangrijk.
5) Zie I, blz. 363.
6) T.a.p., blz. 156.
7) T.a.p., blz. 295.

a cause de la surprinse du fort de S gravenweert[1]'. Maar nu Z.E. te Nymegen is, is er zeker een ander bevel noodig. d'Utrecht, le 1 d'Aoust 1635.

1188. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De legers zijn gisteren op weg gegaan naar de Duffel, maar het plan is veranderd; zij zijn de Betuwe ingetrokken en zullen nu van nacht te Panderen blijven. Graaf Willem is druk bezig met het opwerpen van verschansingen tegen het fort. 'D'enhaut tous les gouverneurs sont en alarme de bien 1000 *vierroers* qui sont assemblez au delà du Rhin, gens imperiales et autres, tout se bandant à ceste occasion ensemble, et chascun crie au secours. Comme aussi faict on d'embas, se disant la garnison de Breda renforcée de 6000 hommes, qui n'est pas sans dessein'. Moge God helpen in deze moeilijke omstandigheden. 'Les Crabates sont venu loger à Cleve, et sont l'avantgarde de l'armée qui suit, se sont aussi saisiz de la maison de Spaldorp, proche du fort'. A Nimmeghe, le 2e d'Aoust 1635.

1189. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Graaf Willem heeft een ravelijn genomen tegenover het fort en er 500 man in gelegd; hij hoopt het te behouden. Er is bevel gegeven, ook aan de overzijde van de Waal eene versterking op te werpen, die het den vijand lastig zal maken, en het kwartier van graaf Willem is goed versterkt. Ons leger is nu te Panderen, waar Z.E. morgen heengaat. Sergeant-majoor Cassiopijn[2] is met 13 compagnieën ingescheept, om hulp te brengen aan Heusden, Worcum, St. André, Voren, Crevecoeur, of waar het elders noodig is. Het is niet waar, dat de bezetting van Breda met 6000 man versterkt is. Uit Wesel en Rees wordt bericht, dat het vijandelijk leger zich ophoudt bij Geldern en Goch. A Nimmeghe, le 3e d'Aoust 1635.

1190. Aan De Vos van Steenwijck[3]. (K.A.)

Nogmaals waag ik het den markies van Aytona lastig te vallen wegens mijn huis, dat nu op twee galerijen na gereed is. Ik zou gaarne vrijheid van doorvoer en van rechten hebben voor drie dingen: '80.000 groene schalien[4], 4000 voet blauwen steen en 4000 ℔ nagels oft spijckers.' Ik hoop, dat gij mij ook hierin zult helpen. De Nimmeghe, le 3^{e} d'Aoust 1635.

1191. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.E. vertrekt eerst heden naar het leger; het Fransche leger met zijne oneindig groote bagage zal er dan wel zijn. De Kardinaal Infant is gisteren avond

1) Zeker is het fort Schenkenschans bedoeld.
2) Zie I, blz 480.
3) Zie blz. 2.
4) Leien.

te Geldern aangekomen na geweldige marschen, o.a. in één dag van Diest naar Steffensweerdt. In Maastricht, Roermond en Venlo zijn massa's achterblijvers gevangen. Gisteren kwam bericht, dat Erkelens zich heeft overgegeven, heden van Stralen. De vijand heeft Aerssen aan de Maas genomen en legt er eene brug. 'Mons.r le comte Guillaume se fortifie aveq toute diligence, plante une grosse baterie sur la demie lune vis-à-vis du fort, qui les battra de fort pres. A cest instant il mande que le comte Jan y estoit arrivé aveq le duc de Lerme. On verra ce qu'ils tascheront de faire. La faim au moins les exercera comme nous devant Louvain, et desjà en murmurent fort les Crabates, qui d'ailleurs en passant chemin, ont faict toutes sortes de cruauté et ravages parmi les povres gens'. Z.E. verwacht morgen de buitengewone gedeputeerden der Staten. A Nimmeghe, le 4e d'Aoust 1635.

1192. C. van der Myle. (H.A.)

Ik ben in Willemstad geweest, om mijne dochter te begraven[1]. Men mag daar in de buurt wel oppassen en denken aan het ongeluk met Schenkenschans ..... De la Haye, ce 5 d'Aoust 1635.

1193. A. van de Venne[2].

Myne schuldige plicht die beweeght my deese mael UEd. eerbiedige te begroeten, daer beneffens te voegen een *Belachende Werelt*[3] voor U oogenlust, als UEd. eenige overtyt heeft. By ..... onsen loffelycke Hage, daer wy UEd ..... gesonden doen hoopen weder te sien ..... Versoekende altyt UEd. genegentheyt over de konst, die ik alle dagen noch by de hant hebbe, om eyndlyck eens te verkrygen, dat ick mochte de eere hebben wat aerdighs te maecken in de konstkamers van den Doorluchtigen Prince van Orange, gelyck andere hebben gedaen. Daertoe kon UEd. my wel helpen met gelegenheyt, mitsdien dat ick sal danckbaer syn. Blyven UEd. dienstschuldige ..... Hage, den 5 Augusti 1635.

1194. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.) *

Gisteren, na het bezoek der gedeputeerden, zijn wij hier gekomen; het is een goed kwartier, een uur van dat van graaf Willem bij het Tolhuis. Z.E. heeft heden al de werken geinspecteerd; het lijkt wel een nieuw Schenkenschans. Te Nymegen zijn twee regimenten van het Fransche leger en te Grave twee andere. Kolonel Pynssen[4] en graaf Hendrik van Nassau[5] zijn

1) Zijne jongste dochter Geertruid.
2) Het Hs. schijnt verloren, maar de brief is uitgegeven door Mr. C. Vosmaer in *De Nederlandsche Spectator*, 1866, blz. 149, en door D. Franken Dz., *Adriaen van de Venne*, Amsterdam, 1878, blz. 20.
   Zie over Van de Venne, I, blz. 144.
3) De titel van het werkje luidt: *Adr. van de Vennes Tafereel van de belachende Werelt ..... in 's Gravenhage*, *gedruckt voor den Autheur* ..... 1635; het is versierd met 11 prenten.
4) Zie I, blz. 296.
5) Waarschijnlijk Hendrik Casimir, stadhouder van Friesland.

met hunne regimenten op karren, een regiment cavalerie en zes kleine stukken geschut, naar Xanten gezonden, omdat men hoorde, dat de vijand daar den Rhijn wilde oversteken. Maar de vijand moet in het bezit zijn van vele schepen. De compagnieën uit Stralen zijn nu in Wesel. De markies van Aytona is boos op den gouverneur van Meurs, omdat deze niet voldoende voor brood gezorgd heeft, en dreigt de neutraliteit niet langer te zullen erkennen. Van onzen kant wordt overal bekend gemaakt, dat men den vijand niet van levensmiddelen mag voorzien. In de benedenstad van Nymegen ligt onze eigen infanterie tot bescherming tegen de Croaten. Au camp à Panderen, le 6e d'Aoust 1635.

1195. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er is weinig nieuws. ‘Seulement il vient advis que le Cardinal logeroit ceste nuict à Cleve, et iroit demain veoir le fort. Que si entretemps noz batteries et noz mortiers sont prests, il y aura moyen de desgouster son Altezze Seren.^{me} d'un sejour si estroict. Et il est bien apparent que dès demain nous commencerons à leur respondre de ce gros langage’. Een brood van zes stuivers is, zegt men, in het leger van den vijand een rijksdaalder waard. De Croaten bedrijven allerlei wreedheden. ‘Demain on entame icy un pont sur le Wael contre nostre quartier, en un endroict que S. Ex.^{e} a esté recognoistre ceste apresdinée aveq des chalouppes’. Au camp à Panderen, le 7e d'Aoust 1635.

1196. S. van Haersolte[1]. (H.A.)

Uit den bijgaanden brief blijkt, ‘datten oversten Speeruuter den 17 omtrent de graefschap Teckelenborch mettet Sweetse leger geweest is; die boode, verleden sondach na den middach van Lingen gegaen synde, voecht daer bij, datten lutenant generaal Milander[2] mett sijn troupen lestleden vrydach noch was leggende tott Oost ende West-beveren, ende datten gemelten overste Sperrutter begon toe mercheren, om hem mett Milander toe conjungeren. Den richter van Lingen was naer t leger gegaen, denwelcken myn soon[3] mij metten eersten wel sal adviseren, waer Milander is, ende hoe syne troupen gestelt sijn’. Aernhem, den 8 Aug.^{ti} 1635.

1197. J. Smithius[4]. (L.B.)

Hierbij gaat het gedicht[5], dat drie maanden onder mijne papieren heeft gelegen. Noviomago, Cal. (1) Aug. Jul. A. CIↃIↃCXXXV[6].

1) Zie I, blz. 367.
2) Zie blz. 50.
3) Zie I, blz. 376.
4) No. 1197 a. Met een brief van 8 Oct. (L.B.) zond hij een bruilofsdicht.
5) Een vers van 12 regels, zonder opschrift, is aan den brief toegevoegd.
6) Dus 10 Aug., nieuwe stijl.

1198. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Toutes choses demeurent icy presqu'en mesme posture, ceux du fort travaillans contre nous, et nous les recontrans de mesme diligence. Ceste nuict passée on avoit dessein de leur oster quelque nouvelle traverse, mais prinse qu'elle estoit par deux fois, n'a peu estre maintenue. - Hier S.Ex.[e] employa tout le jour depuis les 5 heures du matin, à recognoistre ces ouvrages de part et d'autre, et particulierement la ville d'Emmerick. S'en revenant sur la brune il advisa bon nombre de feux du costé de Cleve, d'où aussi nouvelles arriverent que le gros de l'armée enemie y estoit venu loger. Mais M.le Rhingrave[1)] envoyé vers delà ceste nuict aveq quelques trouppes, apres avoir passé bien avant vers le Spuij et le viel Rhin, rapporte n'y avoir apperceu aucune infanterie, ni par les marques du feu, ni par le bruict d'aucun tambour à la diane. De sorte qu'on croid tousjours leur gros logé pardelà Cleve, et qu'il n'y a que quelque cavallerie qui descend parfois, mesme qui loge autour de la maison de Halt. - Ceste mesme nuict on receut advis que l'enemi meneroit jusqu'à 70 petits pontons, pour avec cela passer le Rhin entre le fort et Emmerick, et sur ce le coronel Varick[2)] y a esté envoyé loger aveq son regiment, et les patrouïlles de cavallerie redoublées partout autour. Mais cest advis mesme varie dans la bouche de plusieurs, et en tout evenement, la riviere estant grande, bordée comme elle est, l'enemi ne doibt faire estat de la passer, non plus qu'au siege de Maestricht il ne pût celle de la Meuse, qui estoit si seche et si petite. - Parfois dedans le fort ils changent quelque artillerie, sans qu'on puisse sçavoir si le Cardinal y a esté. De leur armée au reste on n'apprend gueres de remuement d'importance. Et s'escrit de Coulogne que tant de bateaux qu'ils y avoyent faict achepter, comme j'en ay faict mention dans de mes precedentes, ont esté contremandez, et restituez aux vendeurs. D'où on conclud que les nouvelles d'Allemaigne - qui parlent d'une victoire en Elzace de M. de la Force[3)] sur Jan de Weert[4)], mort sur la place, et d'une autre du duc Bernhard[5)], joinct aveq le cardinal de la Valette[6)] sur Gallas[7)] - les tienent en cervelle, et qu'au dire de quelques uns ils sont aussi en peine que nous de leurs desseins, la cherté y estant desjà tres-grande, et le mescontentement de ces Crabates assez notoire. - Le petit prince de Landsperg[8)], laissé malade

1) Zie blz. 32.
2) Philips van Varick komt al in 1625 voor als kolonel. (Mededeeling van Luit.-Kol. W.R.H. Wakker). Hij heeft aan verschillende veldtochten deelgenomen.
3) Jacques-Nompar de Caumont (1558-1652), duc de la Force, was maarschalk van Frankrijk.
4) Johann, graaf von Werth, keizerlijk generaal der ruiterij, heeft vele veldtochten meegemaakt en is in 1652 gestorven.
5) Hertog Bernard van Saksen-Weimar († 1639), de beroemde generaal der vereenigde protestantsche Duitsche vorsten.
6) Louis de Nogaret d'Epernon (1593-1639), kardinaal de La Valette, was aarstbisschop van Toulouse, maar werd in 1628 militair, in 1631 gouverneur van Anjou, in 1634 gouverneur van Metz. Hij heeft in Duitschland en ook in Italië gestreden.
7) Matthias graaf Gallas (1584-1647) was generaal in dienst van den Keizer.
8) Frederik Lodewijk (1619-1681), zoon van Frederik Casimir van Palts-Landsberg en van Emilia Secunda (of Amalia) van Nassau (zie I, blz. 363), is in 1645 zijn vader als keurvorst opgevolgd en heeft tot 1677 geregeerd; toen is zijn land door de Franschen bezet.

de la petite verole dans Nimmeghe, en est aucunement gueri, sans apparence d'en tenir beaucoup de marques, mais une fiebvre continue qui l'agite en faict juger doubteusement par le docteur Romph[1)], qui des hier aussi fit mander Madame de Hauthain[2)] audit Nimmeghe, pour y veoir son aisné quasi en mesmes termes. Le cadet du S.r de Manmaker[3)] fut laissé tres-mal dans Rurmonde, et craint on qu'il ne soit trespassé. Son Ex.e et tous les siens, graces à Dieu, se portent tres-bien tousjours. Au camp à Panderen, le 10e d'Aoust 1635.

1199. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er is niets geen nieuws. ‘Seulement des prisonniers espagnols discourrerent hier, que leur intention seroit, de faire un nouveau fort en deça, devant celuy qu'ils tienent, un autre vis-à-vis sur le bord du Wael, et un troisiesme entre là et Cleve, qui ne seroient pas des desseins de petite haleine, ni de peu de sang, veu les postes que nous tenons, et affermissons de jour à autre. Ils adjousterent que pour cest effect trois regiments espagnols seroyent destinez à ces quartiers icy, quatre italiens, trois yrlandois et un angloiz, pieces à la verité, qui separées de leur armée, n'y lairroyent guere de forces considerables’. Zij zeggen ook, dat de Kardinaal Infant het fort heeft bezocht, maar nu te Goch is. Wij hebben eenige granaten in het fort geworpen, wat in die kleine omgeving zeker veel last geeft. De heer de Charnacé[4)] is hier gekomen; de maarschalk de Chastillon[5)] en ‘grand maistre’[6)] vertrekken morgen. Au camp à Panderen, le 12e d'Aoust 1635.

1200. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er is heel weinig nieuws. Men is druk bezig met de werken, vooral aan de overzijde van den Rhijn, en werpt vele granaten in het fort. In het leger van den vijand moet de duurte heel erg zijn; te Goch komen de soldaten met den degen in de vuist in de leege bakkerswinkels. Au camp à Panderen, le 12e d'Aoust, sur le soir, 1635.

1201. Aan prinses Amalia van Oranje. (H A.)*

De gedeputeerden van den Staat zijn hier geweest. ‘Mons.r Morgan[7)], qui eust hier la garde en nos approches, y receut derechef un coup d'arquebuse

1) Zie I, blz. 319.
2) Zie blz. 88.
3) Adriaen Manmaker (zie I, blz. 152) had drie zoons, die militair waren.
4) Zie I, blz. 387.
5) Zie blz. 11.
6) Charles de la Porte (1602-1664), markies, later hertog de la Meilleraye, een neef van Richelieu, heeft in 1635 als ‘grootmeester der artillerie’ deel genomen aan de belangrijkste krijgsbedrijven van dat jaar, werd in 1637 maarschalk van Frankrijk en heeft zich ook daarna zeer onderscheiden.
7) Zie blz. 82.

sur la ceinture de son espée, qui, soustenu de ce gros cuir, et de celuy de son buffle, ne luy a faict qu'une grande tasche noire au costé gauche du ventre, sans qu'il en ayt à craindre autre mal, qu'un peu de douleur que luy faict ceste contusion. - L'enemi attend un grand convoy par le Brabant, pour avictuailler(?) le fort en abondance, et puis se destourner, à ce qu'on croid, ailleurs aveq son armée, qui aussi bien ne sçauroit plus gueres durer en un mesme lieu, par les grandes consumptions qu'elle y cause'. Men hoort van verschillende plannen van den vijand. De heeren de Chastillon en 'grand maistre' zijn gisteren vertrokken met 12 kanonnen en 500 ruiters. - De griffier le Saige[1] moet hier komen voor de zaken van Oranje. Au camp à Panderen, le 13e d'Aoust 1635.

1202. C. van der Myle. (H.A.)

Eergisteren heb ik den Prins drie brieven van Rodrigo toegezonden. 'Sur le soir du mesme jour, ayant prie le S.^{r} conseiller Persyn[2] de m'assister, j'ay este veoir les bas verds, luy proposant ce que depuis que vous et M.^{r} le capitayne des gardes[3] l'aviez veu estoit venu à ma cognoissance, et de quoy, quand l'autre fois avec le Sr Beaumont[4] j'estoy pres de luy, je n'avoy fait ouverture, l'entretenant pour lors seulement sur les discours que son hoste m'avoit rapporte qu'il tenoit sur le fait de l'isle de Walcheren et les principales villes y situees, de quoy je vous ay escrit cy devant et aussy alors ay donne part au Sr de Vosbergen. Les bas verds nous ayants ouy parler en conformite et avec le mesme accent que vous l'avies aborde et entretenu, est demeure ferme et resolu en sa pure negative sur tous les points que resultoyent des advis [que] j'avay receu de Rodrigo depuis vostre depart, y joignant des protestations de son innocence contre les calomnies qu'a sa ruine et contre son innocence - qu'il disoit estre devoir trop cognue - on mettoit faussement en avant, en desirant en avoir justice, se plaignant extremement de son arrest, et que par iceluy il estoit empesche de nourrir sa femme et enfants, mesme qu'il ne pouvoit parler à sa femme. Quand à sa conversation avec V. Pellens, il la fonde sur ce que ledit Pellens l'a voulu employer sur des desseins de Zeelande et Berges sur le Zoom, lesquels par luy auroyent este descouvertes et mesnagees avec ordre et cognoissance de son Excellence. Voila tout ce que s'est passe en nostre susditte entreveue, ne voyant pas d'apparence qu'en semblables conferences, comme jugeoit aussy ledit Sr Persyn, en viendra resulter autre chose. Tout le principal, ce qu'est de consideration selon mon petit jugement, est la valeur et fondement qu'on peust ou doibt faire sur les adventures dudit Rodrigo. De la Haye, ce 13 d'Aoust 1635.

L'hoste des bas verds m'apporte ces[5] deux papiers d'ont l'un est une requeste a son Excellence, afin de pouvoir avoir acces de sa femme; il y a deux mois qu'elle a este ici sans qu'il l'aye veu. D'autant que j'attendoy tousjours que Rodrigo subministeroit quelque chose sur laquelle on le devroit ouir sans qu'il peult estre preadverti.

1) Zie I, blz. 406.
2) Mr. Reynier van Persijn († 1639) was sedert 1620 lid van het Hof van Holland.
3) Nl. Gleser; zie blz. 97.
4) Zie No. 1139.
5) Er staat: *ses*

1203. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Gisteren kwam het bericht, dat de vijand de rivier trachtte over te steken, maar dat gerucht bleek valsch. Toch werden allerlei voorzorgsmaatregelen genomen. De vijand wacht nog voortdurend op zijn groot konvooi van Diest over Steffensweert. De heer van Stakenbroeck[1] is naar Wesel en Rhijnberk gezonden, om de konvooien van den vijand lastig te vallen. Au camp à Panderen, ce 15e d'Aoust 1635.

1204. A. Rivet. (L.B.)

Van de heeren de Raphélis[2] en de Mory[3] hebt gij zeker al gehoord, dat de predikant van Limburg, Cyrus du Moulin[3], te Sedan, waar hij zijn zieken vader[3] bezocht, gevangen is genomen door de boosaardigheid van een waard. De heer de Bouillon ziet geen kans dit te veranderen, tenzij door een represaillemaatregel, en daarvoor heeft hij verlof noodig van de Staten en van Z.E. Wilt gij er met Z.E. over spreken? De la Haye, le 15 Aoust 1635.

1205. G.R. Doublet[4]. (L.B.)

De getuijghenisse van uwe Ed.s gunste en heeft niet gewacht na mijn verzoucken, ende soo en sal, weet ick wel, het volherden daerinne niet wachten na mijn bedancken, insonderheijt dewijl mijn bedancken in brieven uwe Ed.t nootwendich alsoo moeyelyck moet wesen, als mijn bedancken in 't herte deselve onnutt is ende ondienstich. Evenwel hebbe ick dit enckele woord van plichtighe erkentenisse niet in mijn borst kunnen besloten houden, nadat mijn zwagher Gleser[5] door soo verscheydene brieven niet aff en laet mij te doen verstaen, hoe diep ick by dese lest voorgevallene ende noch duijrende gelegenheyt zij vervallen in uwe Ed.ts schuld, dewelcke geen middel ziende door eenigen dienst immermeer te verminderen, ick hope soo hooch te sien ophopen ende vermeerderen, dat uwe Edt., als groothertighe weldoenders pleghen, zijne betalinghe sal zoucken in een genougen van mij gebracht te hebben tot het uijterste van wanbetalinghe ende onvermogenheijt, door de grootte der schulden, om gene betalinghe te derven dencken ..... Haghe, desen 16en Aug.ti 1635.

1) Zie I, blz. 268.
2) T.a.p., blz. 380, Noot 6.
3) Zie I, blz. 89.
3) Zie I, blz. 89.
3) Zie I, blz. 89.
4) Zie I, blz. 215, en No. 1177.
5) George Gleser († 1652) onderscheidde zich als kapitein in den veldtocht van 1625. Hij werd later kapitein en ook kolonel van de garde. Gleser was in 1627 getrouwd met Isabeau Rataller Doublet.

1206. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er is heel weinig nieuws. De Croaten gaan vertrekken, zegt men. Van den heer van Stakenbroeck hebben wij nog niets gehoord[1]. Wegens den uitval der Duinkerkers heeft Z.E. twee compagnieën naar Rotterdam gezonden en de Staten Generaal verzocht, admiraal van Dorp[2] met zijne vloot te ontbieden. Wegens den marsch van den heer van Stakenbroeck en het overtrekken van ongeveer 300 ruiters onder graaf Frits[3] is de vijand den geheelen nacht in slagorde gebleven. Au camp à Panderen, le 17e d'Aoust 1635.

1207. A. Ploos[4]. (H.A.)

Ik ben hier terug en zend u verschillende stukken voor Z.H. De zaak van Juffr. van Dorp[5] is nog niet verder. In Frankrijk doet men erg over het verlies van Schenkenschans; ook vindt men het vreemd, dat admiraal van Dorp steeds in de buurt van Engeland blijft, in plaats van bij Calais, zooals was afgesproken door den Kardinaal en den heer van Heemstede[6]. Deze hoopt spoedig terug te keeren. In Leiden sterven wekelijks weer 300 menschen aan de pest. De maarschalk de Chastillon is nog hier. Hagae, den 17^{en} Aug.ti 1635.

1208. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De markies van Aytona is gisteren morgen om 8 uur gestorven[7], beklaagd door zijn leger en ook door ons, ‘car, apres la consideration de son merite en general, il a tousjours paru plein de civilité envers un chascun, sans refuser aucune faveur que le respect du parti luy permist d'octroyer sans reproche. Le duq de Lerma, jeune seigneur de 35 ans, et desjà auparavant maistre de camp general, commande en sa place, jusques à ce qu'on voye, si la grandeur d'Espaigne ne requerra pas un personnage de plus d'experience à ceste grande charge, de laquelle certes le defunct s'est

1) Zie No. 1203.
2) Zie I, blz. 163.
3) George Frederik, graaf van Nassau-Siegen (1606-1674), een jongere broeder van Johan Maurits, was ritmeester, later kolonel en gouverneur van Bergen op Zoom Hij is in 1647 getrouwd met Eleonore Maurice van Portugal (zie I, blz. 364).
4) No. 1207 a. Een brief van 7 Sept. (H.A.) is geheel onbelangrijk.
5) Zie I, blz. 471, 472.
6) Nl. Adriaen Pauw.
7) Zie I, blz. 387. - Hij stierf den 17^{den} Aug. te Goch ‘aen een heete sieckte’.

acquitté aveq tant de reputation et de bienvueillance de tout le monde, que malaisement trouveront ils un chef qui l'esgale de tout point'. De heer van Stakenbroeck is te Hammeken achter Wesel, waar hij veel kwaad kan doen aan de konvooien. Gisteren heeft hij 100 paarden van de Croaten genomen; nu is hij er op uit, om schepen met levensmiddelen, die den Rhijn afzakken, buit te maken of te verbranden. De groote werken tegen het fort zijn heden begonnen. De markies van Aytona is gestorven aan koorts, die acht of tien dagen geduurd heeft. Au camp à Panderen, ce 18e Aoust 1635.

1209. Aan De Vos van Steenwijk[1]. (K.A.).

Iedereen voelt hier deelneming bij den dood van den markies van Aytona, want hij heeft bijna ieder aan zich verplicht en mij nog zeer kort geleden. Moet ik weer op nieuw een paspoort aanvragen voor Zuilichem en omstreken, of behoeft dat niet? Au camp à Panderen, le 18e d'Aoust 1635.

1210. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)* aant.

'Les ouvrages du fort et les nostres se sont approchez de si près, qu'on n'y avance plus guere de part ni d'autre. On croid que derriere une grande traverse et haute, qu'on[t] faict les enemiz, ils coupent un canal de quelques 100 pieds, au travers de ceste langue de la Betuwe, et se mettent eux mesmes dans un isle. De quoy les grandes eaux d'hiver les pourroient bien faire repentir. - Hier le comte Jan partit aveq 40 compagnies de cavallerie au devant du grand convoy, qu'il y a si longtemps qu'ils attendent de Steffensweert. - Les entrailles du marquis d'Aytona ont esté enterrées dans l'eglise à Goch, et son corps amené, soubs le passeport de S. Ex.^{e}, vers Bruxelles'. Uit Duitschland komen nog steeds tegenstrijdige berichten. Men zegt, dat de vijand het op Workum en Loevestein voorzien heeft; Cassiopijn[2] heeft met het oog daarop orders gekregen. Au camp à Panderen, le 20e d'Aoust 1635, à minuict.

1211. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Nu het konvooi bij den vijand is aangekomen, schijnt hij te zullen opbreken. De maarschalk de Brezé[3] heeft den gouverneur van Nymegen laten

1) De brief heeft geen adres. - Zie blz. 2 en 91.
2) Zie I, blz. 480, en boven, blz. 91.
3) Zie blz. 67.

weten, dat gisteren een deel der Croaten Goch voorbij is getrokken, en dat heden Isolani[1], hun generaal, zelf is opgebroken. Nu wordt uit Grave gemeld, dat twee regimenten Croaten hun kwartier hebben verbrand en bij Roeroord de rivier willen oversteken. De heer van Stakenbroeck heeft bevel gekregen, dat te verhinderen. Au camp à Panderen, le 22e d'Aoust 1635.

1212. D. de Wilhem. (L.B.)

De zaak van het thresorierschap laat ik geheel aan u over. Mijne vrouw wilde, dat ik er om vragen zou. 'Dn. Knuijtius heri trajecit in Zelandiam. Is incoepit jus amicitiae violare cum Brouartio[2], palam in consessu nostro professus, se noluisse defuncti sordibus misceri; et id est quod suspectum omne negotium facit. Agebatur autem de jure Admiralitatis, quod Principi competit. Istas rationes subducere e re Principis erit. Hoc negotium commissum erat Dn. Beaumontio[3] et quaestori defuncto'. Later meer daarover. 22 Aug. 1635, Hagae.

1213. Graaf Willem van Nassau[4]. (H.A.)

De gravin van Gronsvelt[5] kreeg gisteren hier een sauvegarde van Z.E. voor haar huis Hampel bij Rees. Wilt gij dat stuk opmaken en meegeven? Au Tolhuys, ce 22e Aougst 1635.

1214. C. van der Myle. (H.A.)

'Je suis entierement d'accord avec vous que sans la confrontation avec les deposant[s] il n'y a rien plus a faire avec les bas verds, et pour tant que ce qu'on pourroit, en attendant le retour de Monseigneur, seroit ce que vous dites de presser Rodrigo[6], en luy representant qu'en cas qu'il ne scauroit subministrer autres choses, ou donner moyens de verifications practicables, on[7] ne void pas qu'en droit, ou avec droit, on scauroit passer outre, ce qu'ainsi les bas verds s'en croient a la fin ce que je tiens que Rodrigo apprehend. Et s'il vous plaist en ces termes, en suite de tout ce qu'est passe en vostre presence et depuis en la miene, escrire audit Rodrigo, j'adjousteray alors aussy ces[8] mienes en conformite, si vous le juges a propos ou necessaire, et les feres consigner à sa femme qui est à Rotterdam. Mais il vous plaira d'adviser de luy faire entendre ce qu'il a d'attendre de ses pretensions, desquelles il parle continuellement, et sa femme aussy, allegeants des esperances donnees à cela, sur quoy je luy ay une fois fait responce, et depuis dit a sa femme que, tant que son

1) Johann Ludwig, graaf Isolani (1586-1640), was generaal in het leger van den Keizer.
2) Zie blz. 87.
3) Aernout van Beaumont; zie I, blz. 266.
4) De brief is van andere hand.
5) Zie blz. 61.
6) Zie blz. 64.
7) Er staat: *qu'on*
8) Er staat: *ses*

Ex.ce estoit absent, vous ne venies pas ici, et qu'ainsi n'avoy pas le moyen de scavoir ce qu'en estoit. Mais, comme vous verres par sa lettre cy jointe, Robin se resouvient tousjours de ses flutes. J'attendray doncques, s'il vous plaist, ce que dessus à ce que puissions apprendre ce que ledit Rodrigo nous mettra en avant. L'hoste des bas verds[1] cependant sera charge d'avoir de luy soin, comme jusques à present, et jusques a ce qu'on soit retournee de la campagne'. De aanval der Duinkerkers heeft in de zeeplaatsen groote verslagenheid veroorzaakt. De la Haye, ce 23[2] d'Aoust 1635.

1215. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)* aant.

Wij weten het ware nog niet van den aftocht van het vijandelijk leger en Z.E. is heden zelf naar Emmerik en Rees gegaan. Het laatste bericht is, dat de Kardinaal Infant verblijf houdt te Udem, graaf Jan te Calcar en andere cavalerie te Griet en Hunnepel. De Spanjaarden zouden tusschen Xanten en Wesel zijn; de Croaten en de rest der keizerlijke troepen zouden op weg zijn naar Steffensweerdt. Er zijn allerlei gissingen over hunne plannen; daarom zal een deel van het Fransche leger den vijand volgen. Z.H. is gezond, maar sedert eenigen tijd laat hij zich in eene koets naar de ver verwijderde kwartieren rijden; dat is minder vermoeiend. Au camp à Panderen, le 24e d'Aoust 1635.

1216. Christina Bruins-ther Herenhaeff[3]. (L.B.)

Gaarne zou ik mijne familieleden te Cleve van eenige drink- en eetwaren voorzien. Wilt gij mij dat mogelijk maken door er met den Prins over te spreken? Emerick, den 25 Augustij 1635.

1217. J. van der Burgh. (L.B.) Fr.

De karos van mijn meester[4] zal morgen vroeg, bespanen met zes paarden, bij de tent van den heer van Dorp[5] zijn. Mijn meester heeft veel medelijden met de kwaal van genoemden heer. (25 Aug.ti 1635)[6].

1218. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Wij weten nog niets van de plannen van den vijand. 'S nachts is er dikwijls alarm en worden er wel kanonschoten gelost. De geheele Fransche

1) Er staat: *verds aura*
2) Het eerste cijfer is niet recht duidelijk.
3) No. 1216 a. In een brief van 26 Sept. (L.B.) beveelt de schrijfster één harer bloedverwanten aan voor kapitein.
4) Johan Wolfert van Brederode.
5) Het is niet duidelijk, wie hier bedoeld wordt.
6) Die datum is door Huygens onder het briefje geplaatst.

infanterie is in beweging, behalve drie regimenten, die te Nymegen zijn achtergebleven, maar deze hebben zoovele zieken, dat zij wel de geheele stad kunnen infecteeren. Z.E. heeft nu voor die zieken buiten tenten laten opslaan en laat hen daar verzorgen. Toch is de stad er nog vol van. Aan de werken wordt hard gearbeid. 'Devant deux jours les chevaliers Harcourt[1] - qui ne faict que d'arriver d'Angleterre - et Gibson[2], viel et brave capitaine angloiz, y furent blessez d'une mesme mousquettade, qui couppa partie de la langue au premier - desjà une autrefois blessé au travers la bouche devant Maestricht - et perça l'espine du dos à l'autre, qui en est mort peu apres. Ceste nuict le coronel IJsselstein[3] et M. de Beringhen[4] ont passé le pont du Wael icy devant, aveq 8 ou 9 compagnies de cavallerie, et y ont attrappé quelques prisonniers et chariots chargez entre la ville de Cleve et le quartier de l'enemy à l'opposite du fort, sans perte que de deux chevaulx.' Au camp à Panderen, le 27e d'Aoust 1635.

1219. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

'Toutes les nouveautez qui nous arrivent, sont les trouppes italienes qui s'enfuyent tous les jours hors de l'armée de l'enemi. J'ose bien les nommer trouppes, parce qu'il nous en vient par 15, 20, 30, et hier par 85 à la fois, la pluspart braves hommes, et bien habillez, mais desgoustez du commandement espagnol, soubs lequel ils ont esté reduits dans le Milanois et royaume de Naples à pure force. Jusques à present ils ont eu peur des Françoiz, le bruict courrant parmi eux, que ceux ci pilloyent et tuoyent tout ce qui arrivoit. Depuis peu de jours ils se sont rasseurez en sorte, qu'on ne faict rien tout le jour, que leur depescher passeports aveq un bon repas, et une *ryxdaler* par teste, aveq quoy ils tressaillent de joye'. Zij, die uit de buurt van het fort komen, zeggen, dat het daar niet goed is, en begrijpen niet, waarom wij niet aanvallen. De rivier wordt overal bewaakt. Graaf Hendrik van den Bergh[5] heeft Z.E. een paar dagen gezelschap gehouden. De maarschalk de Brezé[6] is nog niet in het kwartier geweest, maar hij heeft iets aan zijn been. Au camp à Panderen, le 30e d'Aoust 1635.

1220. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Gisteren zond ik een brief van Z.E. Heden wordt van den 29sten uit Harderwijk geschreven: 'Soo datelick komt tijdinge uyt de zee, dat ontrent 30 van onse schepen waren gekomen onder de armade van Duijnkercken, bestaende in een goed getal kloecke schepen, ende dat een klein bootjen daer ontrent wesende heeft gesien, datter dapper werde gevochten, alsoo dat des

1) Sir Simon Harcourt (1603?-1642) was in 1625 kapitein en in 1632 sergeant-majoor in dienst der Staten. Later werd hij gouverneur van Dublin.
2) Sir John Gibson komt in 1632 voor als kapitein. (Mededeeling van Luit.-Kol. W.R.H. Wakker.)
3) Zie I, blz. 382.
4) T.a.p., blz. 398.
5) T.a.p., blz. 99.
6) Zie blz. 67.

Duynkerckschen admiraels mast alreede over boord was, soodat men alle uren de victorie was verwachtende'. Moge dat bevestigd worden! De Italianen loopen nog steeds weg. Au camp à Panderen, le dern.r d'Aoust 1635.

1221. C. van der Myle[1]. (H.A.)

J'attends encores ce qu'il vous plaira m'aviser sur le fait du S.r Rodrigo. Les instances de sa femme sont feminines et pressantes et au defaut de responce elle est, a ce que je voy, [resolue] de vous venir voir sans [se] remettre à ma negotiation. Les bas vers - sans neantmoins me cognoistre distinctement - m'addressa par son hoste ceste adjointe il y a deux jours. Ce jourdhuy il a escrite ceste autre à sondit hoste, qui me l'a communique, et ay trouve bon de la retenir aussy et de la vous envoyer. Il insiste fort, selon que je voy, que par provision sa femme et enfans puissent avoir aucune fois acces vers luy. J'attendray sur tout vostre responce. Nous avons des bonnes nouvelles ici des poursuites que Codde et Quast[2] avec asses de bonheur font contre les Dunquerquois ..... Ce dernier d'Aoust 1635[3].

1222. C. Barlaeus[4]. (L.B.)

(Lange, rhetorische klacht over den dood zijner vrouw[5].

1223. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er wordt bericht, dat in het laatste zeegevecht zes schepen der Duinkerkers genomen, drie gestrand en twee in den grond zijn geboord, en dat de onze de overige vervolgen. Gisteren kwam bericht, dat de vijand op Gulik terugtrekt, heden, dat de troepen Griet en Calcar verlaten hebben, maar dat de Kardinaal Infant zich nog te Udem bevindt met de cavalerie. A Panderen, le premier de Septemb. 1635.

1) No. 1221 a. Een brief van 6 Sept. (H.A.) is zonder beteekenis.
2) Die berichten waren niet juist. De scheepskapitein Willem Codde van der Burgh en de vice-admiraal Quast hebben zich tegen de Duinkerkers zoo lafhartig gedragen, dat er over de 100 haringbuizen zijn vernield en 900 menschen gevangen zijn genomen. De burgerij van hunne woonplaats Enkhuizen was zoo woedend, dat zij de huizen der beide officieren vernielde. Quast is later ontslagen, Codde verbannen.
3) De plaatsnaam is weggelaten.
4) Uitgegeven in *Barlaei Epistolae*, blz. 614. Een vierregelig versje *In obitum uxoris* is aan den brief toegevoegd, die niet gedateerd is, maar waarop Huygens aanteekende: 3 Sept., Panderen. De brief is voor een deel vertaald door J. Geel, *Onderzoek en phantasie* ..... Leiden, 1871, blz. 260, en door J. van Vloten, *Tesselschade Roemers en hare vrienden*, Leiden, 1852, blz. 16.
5) Barbara Sayon (zie I, blz. 195) was den 19den Juni, na eene bijna 25jarige echtverceniging, aan eene beroerte gestorven.

1224. A. Rivet. (L.B.)

De heer du Moulin[1] wordt, wegens den naam van zijn vader, van allerlei dingen beschuldigd door den graaf de la Moterie[2]. Het gaat toch niet aan, dat iemand als hij zoo behandeld wordt, ‘tandis que les Jesuites courent ce païs en toute liberté, et ont leur residence dans les principales villes impunément, où ilz font veritablement ce dont ilz accusent faulsement un innocent’. Ik hoor, dat er twee priesters uit het graafschap Namen gevangen zijn te Maastricht; deze zou men kunnen uitleveren tegen den heer du Moulin, als Z.E. het goed vindt. In elk geval moet er iets op gevonden worden. Misschien zijn er ook priesters in de veroverde schepen, waarover gij schrijft. D'Iselstein, le 2 Septemb. 1635.

1225. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Over het zeegevecht komen nog allerlei berichten in. Een lid der admiraliteit van Amsterdam schrijft er over uit het Vlie, dat 22 of 23 van de schepen gisteren (25 Aug.) den vijand hebben ontmoet bij het eiland Schellinck en tot den avond gevochten hebben, dat commandant Codde[3] den mast verloren, maar de vlag aan een hulpmast had geheschen; dat de vice-admiraal Quast[4] met 14 schepen te hulp was gekomen, en de vijand op de vlucht was gegaan, maar door de onzen vervolgd werd. ‘Il fault bien que je pesche dans la mer, en subject à entretenir V. Ex.^{e}, car icy par terre il n'y en a pour tout point’. Men gaat heden de bezetting van het fort beschieten met vier mortieren te gelijk. Au camp à Panderen, le 4e de Sept. 1635.

1226. G. van Vosbergen[5]. (H.A.)

On me vient de rendre a ceste heure - scavoir a 7 heures du matin - celle qu'il a pleu a son Ex. m'escrire hier soir; je la devoie obeir, mais ceux du quartier de Nimmégen estans appellez icy, et moy deputé avec les Sieurs de Waveren[6] et Ripperda[7] pour leur dire leur leçon, je suis oblige de demeurer icy jusques a unze heures et ne manqueray pas d'aller recepvoir lors les commandemens de son Ex., ce que je vous prie luy dire de ma part. Le 4 de Sept. 1635[8].

1) Nl. Cyrus: zie blz. 89.
2) Hij was generaal der artillerie in het leger van den Aartshertog.
3) Zie blz. 103.
4) T.a.p.
5) Zie I, blz. 156.
6) T.a.p., blz. 480.
7) Zie blz. 21.
8) De plaats ontbreekt.

1227. D. de Wilhem. (L.B.)

Z.E. heeft opgave verlangd ‘van syne in- ende uytschulden’ en van de middelen, om zoo spoedig mogelijk de schuldeischers te voldoen. Wij zijn druk bezig geweest met het regelen der zaken. Z.E. heeft in banco te Amsterdam te goed 251.900 £ en van den overleden tresorier nog te vorderen 18.944 £. Diens zaken zijn niet heelemaal in orde; het blijkt, ‘dat hij met alle de penningen van zeeprisen gespeelt heeft’, en dat hij ‘alle de profyten van de wisselen heeft genooten, of alleen oft met anderen, [en] heeft alle de costen tot laste van S.E. gebracht’. Z.E. mag wel goed toezien, wien hij tot tresorier kiest. Maar de belooning van 2100 £ is ook te klein voor dien ambtenaar. 4 7b (Sept.) 1635, qui tuus natalis anni 39.

1228. Aan D. de Wilhem[1]. (K.A.)

Er is niets geen vreemds in de zaak, waarvoor gij mijne hulp inroept. Maar de Prins heeft dadelijk gezegd, dat hij verder niemand uit den raad zou toelaten. Uw man houdt wel aan. Onder de mededingers is ook G. Doublet[2], die mij zeer geschikt lijkt. Groet ook mijne zuster, uwe vrouw, hartelijk. Panderae in castris, prid. Non. (4) Sept., natali meo, 1635.

1229. Aan A. Rivet[3]. (H.A.)*

La lettre qu'il vous a pleu m'escrire d'Ysselstein sur le subject de la delivrance du S.r Cyrus du Moulin, ne me porte pas l'esclaircissement que j'avoy prié le S.r de Rafelis[4] de vous demander, touchant la calomnie que vous soustenez avoir esté imposée au prisonnier par le comte de la Moterie, qui l'accuse de deux chefs principaulx; le premier, d'avoir entré dans la ville de son gouvernement, sans se donner à cognoistre; l'autre, d'y avoir esté trouvé saisy de lettres chiffrées, et dans lesqaelles il y avoit eu des matieres d'intelligences prejudiciables à son Roy, et contraires au debvoir d'une personne neutre. J'ay bien de la peine à croire le dernier crime, et en trouve assez peu dans le premier, qui, à mon advis, se pourroit excuser en une personne de sa vocation; mais ce n'est pas icy la question. M. le Prince demande par où on s'asseure que c'est fausseté, et d'où il paroist de son innocence, jusques à pouvoir decreter represailles contre les subjects du Roy d'Espagne, comme en cas de violence ou justice refusée. Car lesdits deux points estants verifiez, qu'il n'y a point de dispute qu'il ne soit de fort bonne prinse, et qu'en tout evenement pour ne s'estre donné à cognoistre, il a prou merité de se veoir

1) De brief heeft geen adres, maar de persoon, aan wien hij gericht is, wordt toegesproken als ‘affinis et collega’. Het is het antwoord op een brief van de Wilhem, die verloren is gegaan.
2) Zie No. 1178 en 1204.
3) Zie No. 1224.
4) Zie blz. 97.

arresté. Je retourne donq encor, Monsieur, à vous demander cest esclarcissement, duquel on ne lairra pas d'avoir besoin, quand ce ne seroit que pour l'eschange que vous proposez. Et pour moy, soit en l'une ou l'autre voye, ou quelque troisiesme expedient qui se puisse imaginer, je vous feray tousjours paroistre, combien c'est que je defere au merite de Monsieur du Moulin le pere[1], combien me touche l'affection de ce malheureux fils, que j'estime en un mauvais labyrinthe, et combien la consideration de vostre entremise, demeurant tousjours .... Au camp à Panderen, le 5e de Sept, 1635.

Je n'envoye rien à Madame pour aujourdhuy, à faute de subject, soit par eau ou par terre, et m'est chose assez difficile d'entretenir S. Ex.^{e} par le peu de changement d'affaires qui arrive dorenavant.

1230. Aan D. Heinsius. (K.A.)

De man, aan wien ik uw stuk tegen Balzac[2] gegeven had, om over te schrijven, heeft een kind aan de pest verloren; ik heb dadelijk het stuk terug laten halen en, daar ik met den Prins op reis moest, het meegenomen. Maar hier in het leger heb ik niemand gevonden, die geschikt is, om het over te schrijven. Is er niet zoo iemand te Leiden? Onlangs kreeg ik een brief van Balzac, in Januari geschreven[3]; ik voeg hem hierbij. Panderae in castris, Non. (5) Sept., postridie natalium, CIↃIↃCXXXV.

1231. Aan C. Barlaeus. (K.A.)

Gij moet uw verlies[4] waardig en wijsgeerig dragen. Panderae in castris, postrid. Non. (6) Sept. 1635.

Gij moet weer dichten, maar geene kleine verzen; wij eischen groote en vele gedichten van u.

1232. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Altijd komen zich nog Italianen overgeven. Over het zeegevecht zijn nog steeds verschillende berichten, o.a. over de vervolging; 16 of 17 schepen, waarschijnlijk van den vijand, zijn bij Walcheren gezien, maar korten tijd daarna zag men admiraal van Dorp[5] bij Scheveningen; misschien zijn dat dus dezelfde schepen geweest. Van Dorp meldt, dat hij van de acht Fransche schepen er nog maar drie heeft. De hertog van Lerma is van morgen een uur in het fort geweest. Au camp à Pannerden, le 7e de Sept. 1635.

1) Zie blz. 89, Noot 4.
2) Heinsius beantwoordde Balzac's *Discours* (zie I, blz 462) met eene *Epistola*, die in 1636 is uitgegeven.
3) N°. 1055.
4) Zie N°. 1222.
5) Zie I, blz. 163.

1233. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Uit Zeeland bericht men nu, dat *alle* Duinkerksche schepen het ontkomen zijn en veilig in hun haven zijn teruggekeerd. De heer Nobel[1] uit Rotterdam schrijft belangrijk nieuws uit West-Indië. De schepen De Zon en Domburg, gisteren in Zeeland teruggekeerd uit Pernambucco, brengen het bericht, dat Cabo St Agostin, of fort Nazareth, en ook Araial door de onzen zijn genomen. Later is nog bericht, dat Albuquerque[2], generaal der vijandelijke troepen, zich heeft overgegeven. - Kolonel Pinssen[3], die tusschen Rees en Wesel kwartier heeft, meldt heden, dat de Croaten tegenover hem bij Xanten hun kwartier in brand hebben gestoken en vertrokken zijn. Het loopt nog altijd maar door met Italianen. 'Monsieur le comte Maurice[4], ayant hier la garde vers le fort aux travaulx, avoit envoyé recognoistre un petit ouvrage de l'enemi par deux sergeants et quelques soldats, qui trouvants l'enemi fort foible la dedans, l'en chasserent, et repoussez aussitost, furent derechef soustenuz et chasserent les enemiz. Mais en fin il n'y avoit rien là qui se peust maintenir contre la gresle des mousquettades, dont il en passa deux par le chapeau dudit Sieur comte, et un troisiesme luy emporta un peu du dessus de l'oreille, sans autre incommodité. Un des sergeants et un soldat y demeurerent morts'. Au camp à Panderen, le 8e de Sept. 1635.

1234. S. van Haersolte. (H.A.)aant.

De griffier van Overijsel en ik zouden gaarne zien, dat in plaats van den nu overleden Oostrum, die vaandrig was van kapitein Renesse, werd benoemd Pouwel van Russel, die dient in de compagnie van den heer van Beverweert[5]. De compagnie ligt nu voor Schenkenschans[6].

1235. A. van Manmaker[7]. (H.A.)

De pest heeft mij uit Leiden verdreven en ik zit nu te Wassenaer. Ik

1) Zie I, blz. 409.
2) Matthias de Albuquerque († 1646), een Portugees, was sedert 1628 gouverneur van Fernambuco. Hij werd in 1635 teruggeroepen en heeft later eene rol gespeeld in de revolutie tegen Spanje.
3) Zie I, blz. 296.
4) T.a.p., blz. 452.
5) Lodewijk van Nassau († 1665), heer van Beverweerd, de Leck, enz., was een zoon van prins Maurits en Margaretha van Mechelen. In 1635 werd hij kolonel, in 1636 lid van de ridderschap van Holland, in 1643 lid van den Raad van State, in 1658 gouverneur van 's Hertogenbosch en generaal der infanterie. In 1630 was hij gehuwd met Elisabeth, gravin van Hornes.
6) De brief heeft plaats, datum, noch jaartal. Schenkenschans, dat in Juli 1635 door den vijand was verrast, werd spoedig daarna belegerd en 30 April 1636 hernomen.
7) No. 1235 a. In een briefje van 27 Sept. (H.A.) bedankt hij voor het verkregen verlof. Zie over Manmaker, I, blz. 152.

houd mij bezig met mijne boeken, maar zou ook wel eens op de jacht willen gaan; wilt gij mij daarvoor het verlof van Z.E. verschaffen? Mijn derde zoon is nog ziek[1] en kan nog niet naar het leger gaan. De Wassenaer, ce 8 de Sept. 1635.

1236. D. de Wilhem. (L.B.)

Ik denk niet meer om het thresorierschap. Gij moet nu Doublet[2] maar helpen. Golius[3] is door de pest aangetast. 9 7b (Sept.) 1635, Hagae.

1237. C. van der Myle[4]. (H.A.)

'J'ay bien compris ce que m'aves mande touchant les bas verds, ayant à cest effect seconde vos lettres à Rodrigo des miennes et envoie les unes avec les autres à sa femme, laquelle [est] à Rotterdam aupres de son pere, afin de les luy faire tenir promtement. Nous verrons ce qu'il nous fera entendre la dessus. Si l'hoste des bas verds ou la femme mesme, pour ne perir avec ses enfants, me requiert de quelque charitable assistance, j'en useray selon ce que m'escrives. Quand aux pretensions dudit Rodrigo sur la Compagnie des Indes Orientales, je fay une conclusion par ce que m'en dites, qu'il se mesconte fort; sa bonne femme cependant y met ses esperances et sur la mercede (?) de[5] ses avis concernants les bas verds. L'avanturier n'est pas comparu depuis mes precedentes; j'entend neantmoins que le blesse se guerit, mais devant le neufiesme jour le jugement, selon que ceux qui s'y entendent disent, est malsain'. Dank voor uwe berichten uit het leger. Hierbij gaat eene bestrijding van het werkje van Puteanus. De la Haye, ce 9 de Septembre 1635.

1238. D. de Wilhem. (L.B.)

De raadsheer Persijn[6] verzoekt van Z.E. de hoogere, middelste en lagere jurisdictie voor den huize Couwenhoven en Bercken. Dat schijnt mij bedenkelijk, omdat hij de gunst heeft verworven van den Prins van Ligny[7]. Daarbij komen nog andere onregelmatigheden. Hij is ook commissaris in de zaak van Wassenaer, waarin Z.E. voorzichtig moet handelen. Als eerste ingeland van Rijnland in naam van den Prins, en als stadhouder en griffier van de leenen van Wassenaer heeft hij Z.E. te kort gedaan. Le Saige[8] kan u daarvan meer

1) Zie blz. 95.
2) Zie No. 1177 en 1205.
3) Zie I, blz. 145.
4) No. 1237 a. Een briefje van 13 Sept. (H.A.) is zonder beteekenis.
5) Er staat: *des*
6) Zie blz. 96.
7) Waarschijnlijk is bedoeld Albert de Ligne, prins van Barbançon en Aremberg; zie I, blz. 329.
8) Zie I, blz. 406.

vertellen. Ik kan met de heeren van de Rekenkamer maar niet verder komen aangaande de visscherij van Z.E. ‘van den Haeck ofte t Honderlant’. 11 7b (Sept.), Hage.

1239. A. Ploos[1]. (H.A.)

Gij hebt zeker al gehoord van ‘het bitter pasquil alhyer gestroyt’ en van ‘de tumulten ende beroerten binnen Enckhuysen, alwaer geseyt werdt al twe capiteyns huisen geraseert ende gespolieert [te] syn’. - ‘Den ambassadeur van Venetien[2] houdt noch instantelyck aen, om satisfactie te hebben van de proceduren by Ketting[3] gehouden, ende den ambassadeur Camerarius[4] om subsidie ende sonderling om raet, wat den Rycx-cancelaer[5] by de jegenwoordige constitutie t'sy in t continueren van den oorloge of aengaen van t accord soude hebben te doen. - Desen dient principalicken U Ed. te verwittigen, dat my aangedient, dat een geestelyck persoon, met namen Ens, een eedelman van geslachte ende voor desen biechtvader van de overledene Eertsartoginne, die nu gebruickt soude werden van wegen den Cardinael als ambassadeur aen den Keyser, tot Swol soude sieck leggen, oft den siecken maecken, ende dat hy sulcx al een wyl tyts soude hebben gedaen, dat hy eenich dessein op dese landen soude hebben, t'zy op Swol ofte anders, hetwelck, hoewel met geene indicien werdt becleet, hebbe evenwel geoordeelt by dese tyden in den wyndt nyet behoort geslagen te werden, ende dat in allen gevalle can geinformeert werden, off desen persoon tot Swol is, ende op syne actien gelet’. Hage, den 12 7b (Sept.) 1635.

1240. W. Boreel. (H.A.)

In de vergadering der Staten van Zeeland zullen ‘vacante officien’ worden begeven en waarschijnlijk zal de heer van Berchem[6] nu in de Generaliteits rekenkamer komen. De plaats in de rekenkamer van Zeeland namens Z.E. komt dan open; mijn broeder Pieter Boreel zou daarvoor wel geschikt zijn. In den Haghe, desen 13 Sept. 1635.

1241. J. de Knuyt[7]. (H.A.)

Kunt gij ook iets doen voor luitenant Cabelliau, die zeer verdient voor-

1) No. 1239 a. Een brief van 25 Nov. (H.A.) handelt over eene ‘commandarye’.
2) Ser Francesco Michiel was in het najaar van 1634 als gezant van Venetië in den Haag gekomen.
3) Misschien Willem Ketting de Jongh, die in 1646 thresorier en rentmeester-generaal der domeinen werd en in 1656 raad en rekenmeester van den Prins.
4) Zie I, blz. 327.
5) Nl. Oxenstierna; zie I, blz. 445.
6) Jan van Berchem was nog in 1647 lid van de rekenkamer van Zeeland als gecommitteerde van den Prins.
7) No. 1241 a. Over de benoeming van luitenant Cabeliau handelt ook een brief van 16 Sept. (H.A.)

uit te komen[1]? Ik heb ‘capiteyn Dorp[2] op geen andere nominatie konnen brengen als neffens den luytenant Wagemans[3] ... neffens de sone van Syne Ex. graeff Willem[4] was geen apparentie, immers soo weynich neffens de luytenant Cats[5], dewyle de voorn. luytenant sich altyt seer loffelick gecomporteert heeft, oock alreede over de elf jaren onder deselve compagnie gedient heeft’. Over enkele dagen worden aan de thresorie van den Prins de 25.000 ℔ toegezonden, die men hem nog schuldig is ‘over de prinsen’ van 1634, en verder 9000 ℔, die gisteren ‘in minderinge van Syne Ex.cies achterstallige tractementen van den ontfanger ontfangen’ zijn. Uyt Middelb., den 15en Septemb. 1635.

1242. O. van Arkel[6]. (L.B.)

Ik heb het niet verder kunnen brengen dat tot kapitein van eene compagnie voetknechten, die ik zelf heb opgericht en nu slechts met moeite kan onderhouden, en nu laat mijn solliciteur mij ook nog in den steek. Heel gaarne zou ik eene andere betrekking hebben. Gorcum, den 15en September 1635.

1243. C. van der Myle. (H.A.)

Je n'entends rien de Rodrigo. Les bas verds insiste tousjours avec supplication afin que sa femme le puisse voir. Il faut que scachies un trait qu'il a fait. Vous aves appris par mes precedentes que je l'ay veu deux diverses fois, la premiere fois de nuit, la derniere de jours. Il s'est mis a faire mon pourtrait par imagination sur une petite piece de bois de la grandeur d'un demy *daler*, et ayant soubs luy le S.r Henry de Nassau[7], a laisse tomber ledit pourtrait, criant à luy, s'il ne recognoissoit pas un tel, qui luy respondit, que c'estoit moy, sur quoy il a prie son hoste de m'apporter ce dit pourtrait et laisse entrevoir autres [de] ses oeuvres avec renouvelement de sa susdite requeste, addressee specialement et nommement à moy, enfin d'interceder vers son Ex.e. Il n'y a rien depuis la miene d'hier[8] digne d'estre mande. Vous verres en la miene à Monseigneur que l'avanturier et son homme sont gardes. Je vous envoie des rimes flamends qu'apres avoir veus, il plaira que M. Wyts[9] le[s] voye aussy. De la Haye, ce 15 de Sept. 1635.

1) Jhr. Willem Cabeliau heeft 27 Sept. den eed gedaan als kapitein en heeft tot 1648 dien rang bekleed. (Mededeeling van Luit.-Kol. W.R.H. Wakker.)
2) Misschien Tertulliaen van Dorp, de oudste broeder der zwagers van Huygens. Hij had in 1629 Amersfoort overgegeven en was veroordeeld, maar werd later in zijne eer hersteld.
3) Jhr. Charles Wagemans deed 28 Sept. den eed als kapitein. (Meded. van denzelfden.)
4) Waarschijnlijk Maurits van Nassau, zoon van den veldmaarschalk Willem. Hij is in 1638 op jeugdigen leeftijd gesneuveld.
5) Jhr. Charles van Catz deed 27 Sept. den eed als kapitein. (Meded. van denzelfden.)
6) No. 1242a. In een brief van 23 Sept. (L.B.) wordt op antwoord aangedrongen. Zie over Van Arkel, blz. 78.
7) Of de stadhouder van Friesland en Groningen, Hendrik Casimir, of Hendrik van Nassau-Siegen (vgl. I, blz. 453).
8) Die brief is verloren gegaan.
9) Zie I, blz. 199.

1244. G. van Vosbergen[1]. (H.A.)

Je vous ay veu animé a faire la guerre a Monsieur le baron de Charnasse sur le subject de l'adjunction d'un sien amy en ma compagnie; je vous diz maintenant que je ne trouve personne des siens icy et qu'on me dict qu'il est alle vers la Haye, chose que je trouve aussi estrange, comme j'avoie fait sa demande, et dont je vous ay voulu donner part pour vous desabuser, et par vostre moien - s'il vous plaisoit prendre la peine - Monseigneur le Prince d'Orange et mes collegues, qui sont prez de sa personne, qui le croient avec son amy en ceste ville. - J'adjousteray a cecy que le Sieur de Pelhelm, qui est au Lantgrave d'Hessen, m'est venu trouver ce soir sur le subject du siege de Coesvelt[2] et par le renvoy de mondit Seigneur le Prince, me disant que son Ex. luy avoit donne esperance que ce siege se deût lever et que j'alloie pour cela aussi vers l'Electeur de Cologne[3], se plaignant que sadite Ex. n'avoit voulu permettre la journee que les Francois presentoient faire, la ville estant en ceste perplexité qu'elle ne pourroit tenir que cincq ou six jours. Or ne scay je pas si ledit Sieur Electeur est a Bruel ou a Bonne, si je le pourray veoir et....[4] obtenir ce qu'on m'a donné en charge la dessus, et si entretant[5] la ville se perd, si le blasme ne tombera sur moy et sur sadite Ex., qui avec les Sieurs deputez m'ont chargé de cette commission, laquelle ne croyoie tant pressee. Ce que je vous supplie vouloir communiquer aussi avec mes tres humbles recommandations a sadite Ex. d'Emmerick, le 17 Sept. 1635.

1245. A. Rivet. (L.B.)

Je viens de recevoir ce qu'il vous a pleu m'envoyer[6]. Si tost que je l'auray parcouru, je ne faudray d'envoyer le latin a mon filz par voye seure, et luy recommander qu'il le copie nettement et correctement. Quoyque c'en soit, je le reverray apres, et s'il y a quelque manquement nous y suppleerons. Cependant j'escriray a mon frere[7], pour sçavoir si Balzac est en Angoulmois en son voisinage, où nous avons aussi de nos proches qui peuvent luy donner en main propre ce qui luy sera envoyé. Je ne vous en puis encore dire mon jugement, n'ayant peu rien lire devant le depart de ce porteur ..... De Arnhem, le XXVIe Septemb. 1635.

1) Zie I, blz. 156. - Hij moest den Keurvorst van Keulen aanmanen tot het betrachten van neutraliteit. 1 Nov. kwam hij terug.
2) Coesfeld in Westfalen.
3) Zie I, blz. 355.
4) Onleesbaar.
5) Lees: *entretemps*
6) Dat doelt blijkbaar op het antwoord van Heinsius aan Balzac; zie No. 1230.
7) Guillaume Rivet (geb. 1580), Sicur de Champuernon, was predikant te Taillebourg.

1246. D. de Wilhem. (L.B.)

Hierbij gaat een stuk van de rekenkamer over de visscherij op de Maas voor het Honderlant. Mijn broeder[1] heeft een huis gekocht te Beverwijk en zou gaarne daar willen jagen. Uw huis vordert langzaam, evenals het onze. 27 Septemb. 1635, Hage.

1247. Ph. Doublet[2]. (K.A.)

De magistraat heeft er wel over gedacht, een gedeelte van de Pastoors Warande als kerkhof te gebruiken, maar toch nooit dat deel, dat dicht bij het hof van Z.E. is, wiens goedvinden wij ook in elk geval gevraagd zouden hebben. Ook willen de menschen liever op het kerkhof begraven worden, en daar is nog plaats, vooral nu de ‘heete sijecte’ afneemt. De meeste menschen, die er aan gestorven zijn, waren trouwens geen deftige lieden. In 's Gravenhage, den XXVIII Septemb. 1635.

1248. C. van der Myle[3]. (H.A.)

‘Il me semble que nous n'avons pas este trompes en nostre jugement touchant Rodrigo. Je vous envoie cy tout ce qu'il escrit, et verres ce qu' il demande et comment, et aussy ce qu'il dit touchant les bas verds, en quoy selon mon jugement ne puis rien remarquer de solide et, si ce n'est que sa presence y apportast quelque chose de plus considerable, on se trouveroit empesche avec les bas verds. Pour ce qu'il desire de la Compagnie des Indes Orientales j'en ay nulle cognoissance. Il vous plaira examiner le tout et communiquer mesme, si le juges à propos, la ou il appartient, afin qu'il puisse entendre ce qu'il doibt esperer. Et me semble, soubs correction, que le meilleur seroit que ce fust par un mot de lettre, dont sachant la teneur et si l'estimes à propos, j'adjousteray aussy autant de ma part. Il me semble que Rodrigo s'approche au desespoir; je plains ses enfants.’ De la Haye, ce 1 d'Octobre 1635.

Hebt ge mijn brief, dien ik eenige weken geleden over den groenkous schreef, wel gekregen? Het is het best, dat Rodrigo zoo gauw mogelijk het besluit hoort.

1) Paulus de Wilhem (1591-1648), geboren te Hamburg, was koopman en bankier te Amsterdam, en tevens factor of agent van den Koning van Denemarken.
2) De brief heeft geen adres, maar is waarschijnlijk aan Huygens gericht. Zie over Ph. Doublet, secretaris van den Haag, I, blz. 385.
3) N°. 1248 a. Een brief van 2 Oct. (H.A.) is zonder beteekenis.

1249. A. Rivet. (L.B.)

Ik hoor uit Maastricht, dat één der monniken ontsnapt is[1]. En onze man[2] wordt hard behandeld. Kan Z.E. niet aan den heer van Goltstein[3] schrijven, dat deze alles in het werk moet stellen, om du Moulin te bevrijden? Ik hoop daarover met Z.E. te spreken. Het geschrift van Heinsius[4] heb ik door mijn klerk laten afschrijven; ik zal het collationneeren, u dan het origineel terugzenden en de kopie aan mijn zoon sturen. De Arnhem, le 2 Octob. 1635.

1250. D. de Wilhem. (L.B.)

Neen, het is niet alles om thresorier te zijn; daarvoor zijn er te veel moeilijkheden. De Provincies betalen niet op tijd, de Oost- en West-Indische Compagnieën knoeien en ook de collegies der admiraliteit betalen den Prins maar een gedeelte van wat hem toekomt, in Zeeland b.v. maar 6/100 in plaats van 10/100. Hagae, 2 Octob. 1635.

1251. J. van Myerop[5]. (A.B.)

De beek in 't Noordeinde te overwelven, zooals Z.E. verlangt, zal niet mogelijk zijn. Over een steenen muur of een ijzeren hek langs de nieuwe huizen bij den Doelen is men het nog niet eens. De verbouwing van den Doelen zal vooreerst wel niet plaats kunnen hebben. Op het plein van den gewezen Stadhouderstuin wil men nog wel eene rij linden planten, volgens het advies van Z.E. Met het herstellen van den grooten toren van Z.E.'s logies hebben wij vele moeilijkheden gehad. In den Hage, den IIJ^{en} Octob. 1635.

1252. C. van der Myle. (H.A.)

Il y a deux ou trois mois que j'avoy prie l'avanturier de s'informer un [peu] touchant V. Pellens[6], sans neantmoins luy ouvrir ce que m'esmouvoit à ceste curiosite. Sur quoy il y a quelque temps qu'il me rapporta de non avoir sceu rien apprendre, mais aujourdhuy me venant à parler d'autres choses, m'a raconte avoir appris qu'il estoit prisonnier et adjuge à la torture et qu'on disoit à Bruxelles qu'il avoit correspondence avec son Excellence. Sa torture avoit este remise pour huit jours. Douze jours sont passes que cest advis est donne. Il vous souviendra s'il vous plaist qu'il y a desja passe

1) Zie No. 1224.
2) Nl. Cyrus du Moulin; zie No. 1184, 1204, 1224 en 1229.
3) Jhr. Joachim van Goltstein was in 1632 kapitein, in 1633 majoor, in 1641 luit.-kol. en in 1645 kolonel. (Meded. van Luit.-Kol. Wakker.) Hij heeft lang te Maastricht in garnizoen gelegen.
4) Zie No. 1230.
5) Joachim van Myerop was van 1608 tot 1643 ontvanger-generaal van Holland.
6) Zie blz. 81.

du temps que Rodrigo a ....[1] aussy de sa prison. Je ne scay me resouvenir que V. Pellens auroit este employe de la part de son Ex.[ce]; vous me pourres s'il vous plaist en dire la verite. Le Bas Verd[s], lorsque je l'ay veu, ne con- [fessa] pas grande confidence avec V. Pellens. Enfin Rodrigo, Pellens et les Bas, c'est un estrange triumvirat. M. l'ambassadeur de Venise[2] a receu une depesche de la serenissime republique par laquelle on luy tesmoigne le contentement qu'on a de la reparation à luy faite en regard des fonctions ostees. De la Haye, ce 5 d'Octobre 1635.

1253. C. van der Myle. (H.A.)[aant.]

Je veux esperer que celle[s] que j'ay envoiees de Rodrigo seront bien parvenues entre vos mains. En voici des bas verds. Il se fonde sur ce qu'il requiert mon intercssion, afin que sa femme le puisse voir de ce que, quand je le vis la derniere fois avec le [conseiller][3] P[ersyn][4], on luy dit pour exciter à la verite que, s'il alloit rondement et ouvertement, que cela nous occasionneroit de luy faire des bons offices pres d'aucuns du gouvernement, car alors il ne scavoit pas envers qui il parloit. Son hoste m'est venu parler en l'absence de M. de Zulichem[5], et je luy ay dit que je suppleray en son defaut et en useroy selon ce qu'elle a accoustume, si ne me le contremandes. L'avanturier, attendant heureuse issue de ses amours et inventions, pour lesquelles il est apres pour avoir octroy de M. les Estats Generaulx, les deputes d'Hollande ayants charge d'y consentir, est par provision recommande et a son recours à Monseigneur. La question est, s'y on attend encores de secours de luy et qu'on le juge capable de le pouvoir faire. En tel cas il me semble qu'il le faut tenir en haleine et hors d'inconveniens. De la Haye, ce 6 d'Octobre 1635.

1254. D. de Wilhem. (L.B.)

Uw brief met de bevelen van Z.E. aangaande de parterres heb ik ontvangen; de intendant And. Mollet[6] zal het in orde maken. Maar er moet ook voor waterafvoer worden gezorgd. Catshusen[7] belooft zijn best te zullen doen op Honselaersdijk. 6 8bris (Oct.) 1635. Raptim, Hagae.

1) Onleesbaar.
2) Nl. Franceso Michiel; zie blz. 109.
3) De afkorting is moeilijk leesbaar.
4) Er staat alleen een P. - Zie blz. 96.
5) Huygens' vrouw; zie No. 1173. Zij bezocht in deze dagen haar man te Arnhem.
6) André Mollet, een zoon van den bekenden Claude Mollet, die eerste hovenier was geweest van Koning Hendrik IV, legde de parterres aan aan weerszijden van het huis Honselaersdijk. In 1612 had Frederik Hendrik dat goed gekocht van den prins van Aremberg en in 1620 was hij begonnen het te herbouwen. In 1635 werd aan dien herbouw hard gewerkt. (Vgl. Th. Morren in *Je Maintiendrai. Een boek over Nassau en Oranje. Geschiedkundige bijdragen*, *bijeengebracht onder leiding van* Prof. Dr. F.J.L. Krämer ....., E.W. Moes ....., Dr. P. Wagner ....., Leiden, z.j., I, blz. 234-255).
   Eén dier parterres was ‘van sooden ende palm met wit, rood ende swarten (steentjes) ende het ander van palm, seer aerdich gemaeckt’ (t.a.p., blz. 238).
7) Simon van Catshuysen wordt kastelein, ook wel rentmeester genoemd van Honselaersdijk.

1255. C. van der Myle. (H.A.)

Ik heb nog al last van Rodrigo en zijns gelijken; hebt gij mijne laatste brieven wel gekregen? Hierbij gaat weer een stuk van hem; wat moet ik hem antwoorden? 'Le S.r Barlaeus me remet à vostre courtoisie au regard de la communication de certaine lettre qu'il vous auroit escrit sur le sujet du deces de sa femme[1]. Je vous envoie ce qu'est passe à la mesme occasion entre luy et le S.r Balt. Boniface[2].' De la Haye, ce 10 d'Octobre 1635.

Morgen gaat de heer van Sommelsdijk naar Z.E.

1256. C. van der Myle[3]. (H.A.)

Dank voor uw brief; het doet mij genoegen, dat gij het met mij eens zijt aangaande Rodrigo. Wij zullen nu wel niet veel last van hem hebben met betrekking tot den Groenkous. Diens verzoek en dat van den avonturier aan den Prins hebt gij zeker gezien. Als men zulke menschen noodig heeft, moet men hen, naar mijn oordeel, geen gebrek laten lijden. De la Haye, ce 13 d'Octob. 1635.

1257. Aan Placido Velardez[4]. (K.A.) Fr.

Door uw antwoord op mijn schrijven, aan den tamboer medegegeven, bemerk ik, dat de heer van Wittenhorst[5] u nog niet gesproken heeft over de hernieuwing der beide paspoorten. Wilt gij zoo goed zijn, ze op te zenden, wanneer de heer van Wittenhorst er over spreekt? Mijn naam is niet Junius; zoo heet mijn ambgenoot. 15 Oct. 1635, Panderen.

1258. W. Pynssen van der Aa[6]. (H.A.)

Dank voor uwe moeite met betrekking tot het verlof. Het is mijn eerste verlof in de 35 jaren van mijn dienst. Bislich, den 15en Oct. 1635.

1) Zie No. 1222.
2) Zie I, blz. 242. - Bonifacio had aan Barlaeus een gedicht gezonden, waarin hij hem troost met het verlies zijner vrouw en zegt, dat hij zelf de liefde niet kent. De ander antwoordde met een gedicht. (Zie *Barlaei Epist.*, blz. 625, en *Poem.*, II, blz. 468.)
3) No. 1256 a. Een briefje van 19 Oct. (H.A.) is zonder eenige beteekenis.
4) Kopie. - Velardez was secretaris van den hertog van Lerma (zie blz. 98).
5) Clompaert alias Wittenhorst, een 'afgedanckt Ritmeester, die ghewoon was de Paspoorten ende dagen van Assignatie over ende weder over respective te brengen tot Turnhout' (Aitzema, 4o, IV a, blz. 308), toen daar onderhandelingen tusschen Spanje en de Zeven Provinciën gevoerd werden.
6) No. 1258 a. In een briefje van 8 Oct. (H.A.) had hij voor een dag of vijf verlof aangevraagd wegens ongesteldheid.

1259. Aan J. Smithius[1]. (K.A.)

Tot mijn genoegen hoor ik, dat het u goed gaat, en ik dank u voor het toezenden van uwe gedichten. Zelf heb ik geen tijd tot dichten. 16 Octob. 1635, Panderae.

1260. D. de Wilhem. (L.B.)

Aangaande den concierge is eene beslissing genomen. Hierbij gaat een brief van den heer Mollet[2] over het perk. Om de besmetting te vermijden, logeeren wij in uw huis, terwijl aan het onze getimmerd wordt. De la Haye, 16 8b (Oct.) 1635.

1261. Amalia, keurvorstin van Palts-Landsberg[3]. (H.A.)

Nog heb ik de 3000 'livre' niet ontvangen, waarover gij mij in Maart schreeft en waaromtrent wijlen de heer Brouart mij in Febr. meldde, dat hij, zoodra hij het mandaat kreeg, ze zou uitbetalen aan den heer Kinschot[4]. En ik zond hem reeds eene quitantie. Wilt gij er met mijn broeder over spreken? Ik wil gaarne het geld voor verleden jaar en voor dit ontvangen; de heer Kinschot kan er dan de schulden van mijn zoon[5] mee betalen. Ook wilde ik gaarne, dat mijn zoon een tijd lang hier kwam. De Montfort, ce 17^{e} d'Octobre 1635.

1262. D. de Wilhem. (L.B.)

De besmetting begint hier, maar er zijn dan ook in het geheel geene maatregelen tegen genomen, zooals elders. Er loopen hier geruchten van een wapenstilstand. 'Omnis hujus negotii invidia ab Ordinibus aversa in Principem derivatur' .... Raptim, Hagae, 20 8b (Oct.) 1635.

1263. C. van der Myle[6]. (H.A.)

Ik schreef u gisteren over den Groenkous en zijne vrouw; de man is ziek en de vrouw zeer ongelukkig. Mij dunkt, dat het samenzijn moest worden

1) Zie No. 1197.
2) Zie blz. 114.
3) Zie dl. I, blz. 363, en No. 1060 en 1085.
4) Vgl. blz. 42.
5) Frederik Lodewijk; zie blz. 94. Hij was officier in dienst der Staten.
6) No. 1263 a-c. Brieven van 25, 27 en 29 Oct. (alle H.A.) zijn zonder eenig belang.

toegestaan, ‘singulierement l'hoste demeurant enchargé de prendre esgard à tout avec [le] mesme soin comme auparavant, jusques à ce que Rodrigo respondit notamment sur ce qu'on luy a escrit.’ De Staten van Holland blijven nog bijeen, om iets te hooren over de onderhandelingen te Arnhem[1] en ook om over de financies te beraadslagen. De la Haye, ce 20 d'Octobre 1635.

De heer van Obdam[2] wacht op den Keurvorst van de Palts[3], om met hem naar Engeland te gaan.

1264. Aan D. de Wilhem. (K.A.) Lat.

Het doet mij genoegen, dat gij mijn huis betrokken hebt. Laat zoo weinig mogelijk menschen toe tot de bibliotheek en het pinacotheekje. De pest blijft dus nog maar steeds woeden. Het verwondert mij niet, dat men druk praat over een verdrag. De Prins is er ontevreden over, dat Honselaersdijk van 't jaar nog niet gereed komt. 23 Octo. 35, Panderen.

1265. J. Wijts[4]. (H.A.)

Wilt gij brenger dezes, den dijkgraaf van het land van Cleve, bij Z.E. introduceeren? Ik kan het zelf niet doen, omdat ik ongesteld ben. Le 25^{e} de Octobre 1635[5].

1266. D. de Wilhem. (L.B.)

Catshusen[6] heeft werkelijk zijn best gedaan. De kolommen zijn nog niet aangekomen en daardoor is er vertraging met het werk. ‘Mittimus nunc argentariorum responsorias literas. Ego ver[o dub]ito, an Princeps habeat justam caussam actionis, propter quam ab ipsis exhiberi desideret rationes. An non in proclivi est, viduam quaestoris[7] compellare nobis edere rationes, exhibere rationum codices illarumque documenta? Hoc pacto habebimus, quod hactenus non potuimus obtinere, id est cardinem totius rei, illarum rationum caussas, pondera atque momenta’. Daar kan men meer uit halen dan uit de

1) In Arnhem zou worden onderhandeld met den vijand, die daartoe den wensch te kennen had gegeven.
2) Jacob baron van Wassenaer (1610-1665), heer van Obdam, was kolonel en gouverneur van Heusden. In 1653 werd hij luitenant-admiraal.
3) Karel Lodewijk; zie blz. 82. - Hij kwam 21 Nov. te Londen, om bij den Koning zijne belangen te bepleiten, en keerde in Juli 1637 terug.
4) Zie I, blz. 199.
5) De plaats ontbreekt.
6) Zie blz. 114.
7) Johanna van Clootwyck, de weduwe van Thomas Brouart, 's Prinsen thresorier.

opgaven van Willem Schuyl, den schoonzoon van Bartolotti[1], en uit die van Wicquefort. De heer van Campen[2] mocht wel eens naar uw huis komen kijken; het gaat niet veel vooruit. 26 8b (Oct.) 1635. Hagae.

1267. D. de Wilhem. (L.B.)

Dank voor uw brief en uwe goede wenschen. Heel gaarne wil ik van uwe bibliotheek gebruik maken. De ziekte begint af te nemen. 'Audimus hic dominum de Heenvliet[3] magnum aulae magistrum destinari. State firmi, aulici, hoc tibicine'. Hagae, 27 Octob. 1635.

1268. J. Smithius[4]. (L.B.)

Het verwondert mij, dat gij mijn bruiloftsgedicht goed vindt. Ik was op weg naar Arnhem om u te zien, maar stelde mijne reis uit[5].

'Exteros antiquaria nostra supellex procos, et domesticos invenit aemulos, qui illam elocatam atque protrusam vellent et iidem rationibus non parum utuntur momentosis, quando vasa mihi colligenda erunt. Sed nihil hic in ullam partem te inconsulto statuere animus est. Plura coram'. Hierbij een versje op uw brief en gedicht[6], mij uit Drunen gezonden.

1269. Aan R. Descartes[7]. (K.A.)

J'auray tousjours Jan Gillot en estime pour avoir veu de sa jeunesse le mystere de vos instructions incomparables, et tousjours l'aymeray pour la bonne nouvelle qu'il m'a portée de la resolution où vous seriez de vous produire à l'ignorance du monde par l'editon de vostre *Dioptrique*. Je vous supplie de ne point souffrir, qu'aucune consideration imaginaire, de celles qui vous ont tenu en scrupule jusques à present, esbransle plus ce dessein. Il est vray que les Elzeviers[8] vous y eussent peu servir utilement, mais en ce malheur publicq, qui vous en destourne, il y aura quelque bonheur particulier, si vous vous en fiez à Willem Jansz. Blaeu[9].

1) Schuyl heette niet Willem, maar Wijnand (vgl. 1, blz. 290).
2) Jacob van Campen, de bouwmeester, die ook Huygens' huis bouwde.
3) Zie I, blz. 356.
4) Zie No. 1197 en 1259.
5) Zonder plaats, datum en jaar. Maar Huygens was in het najaar elk oogenblik in het gevolg van de Prins te Arnhem.
6) Zie No. 1016.
7) Kopie van andere hand. - De naam van den geadresseerde wordt niet genoemd. De brief is gedrukt in de *Oeuvres de Descartes*, *publiées par* Charles Adam *et* Paul Tannery, *sous les auspices du ministère de l'Instruction publique. Correspondance*, I, Paris, ... 1897, blz. 325. - De meeste brieven van Huygens aan Descartes zijn voor het eerst gepubliceerd in de *Revue bourguignonne de l'Enseignement supérieur* (Juli 1895).
8) Bonaventura en Abraham Elzevier waren werkzaam van 1622-1653.
9) Zie I, blz. 264.
Niet bij de Elzeviers, noch bij Blaeu, maar bij Jan Maire te Leiden is ten slotte de *Dioptrique* te gelijk met andere werken van Descartes uitgekomen (1637).

Il est homme industrieux et exact, versé en mathematique selon sa portée, et qui sera capable de gouverner les tailleurs de vos figures. Si j'en estoy creu, ce seroit taille de bois; les planches de cuivre impriment les marques de leurs bords et en embarassent la lettre, ou demandent plus d'espace qu'il n'en sied bien aux livres. Car je presuppose que vous aurez aggreable d'accommoder le lecteur de la suitte des figures le long du texte, au lieu d'amasser plusieurs figures en une fueille qu'il faille cercher au loin, en refueilletant tant de fueilles à toutes lettres, qui est la peine de l'oiseau, qu'on dit travailler à percer les arbres, et en faire tant de fois le tour, pour veoir s'il a passé. Enfin, Monsieur, je ne cesse de songer à ce que je pourroy contribuer à l'avancement de cette oeuvre et aux moyens d'en faciliter l'usage au monde, qu'il est temps de desabuser. Car sachant de combien de candeur vous taschez de vous expliquer aux moins sçavants, il me semble qu'en cest exterieur mesme il ne fault pas que rien se rencontre d'offensif aux plus bizearres. - L'ardeur où vous m'avez veu, de faire jouër le ressort de la machine que vous avez ordonnée pour le polissement de l'hyperbole, ne s'est point attiedie. Mais vous [ne] sçavez pas où mon esprit et mon corps ont roullé depuis. Et certes cette longue campagne et la suitte des occupations que je trouveray au retour, m'en ennuyent au double. Mais cela prendra quelque fin un jour, et pour incapable que je sois de vostre belle theorie, je ne vous demeureray pas tousjours en faulte de l'industrie mechanique. Desjà l'humeur m'a prins d'envoyer au tourneur d'Amsterdam une hyperbole soigneusement marquée de ma main, à la distance de quelques 14 poulces pour les points bruslants. S'il a le jugement dont il s'est vanté, il me taillera sur ceste forme un verre convexe d'un diametre plus ample que ne s*o*nt ceux des lunettes ordinaires. Et vous me pardonnerez, j'espere, si je ne puis trouver sensible au tour l'inconvenient dont vous avez faict mention, en ce que les faultes du mousle doivent causer autant de cercles dans les verres. Cela est tres vray à part soy, mais je suis d'opinion, que le mousle se peut tenir hors de faulte perceptible. Au moins nous en verrons cest essay, et vous ordonnerez par apres, selon quoy le petit verre se debvra regler.

On me dit que le Sieur Hortensius[1)] pretend nous satisfaire en la parfaicte demonstration des verres circulaires, exclusivement à toute autre figure, et ne se chatouïlle de rien moins que de nous faire lire une lettre à la distance d'une lieuë[2)]. Je le fay animer tant qu'il est possible, et veux essayer d'en tirer quelque chose par escrit, ou bien l'experience d'une premiere lunette que je me fay bien fort de luy faire vendre à bon prix.

Voyez, Monsieur, où m'ameine le plaisir de vous entretenir, et l'envie de sçavoir de voz nouvelles. Apres tant de repos, dont vous n'eussiez pas jouy de mon costé sans la tempeste de l'Estat, vous n'en pouviez sortir à meilleur marché. Pardonnez, s'il vous plaist, à la forte impression que vous m'avez laissée de quelque chose de surhumain. Je ne trouve point d'autres termes a m'en expliquer, si ce n'est cestuy-ci tres veritable et juste, que je suis à jamais ..... Au camp à Pauderen, 28 Oct. 1635.

1) Maarten van den Hove, of Martinus Hortensius (1605-1639), geb. te Delft, studeerde te Leiden, hield zich voornamelijk met astronomische studies bezig en werd in 1634 benoemd tot professor aan de Illustre School te Amsterdam. Met Willem Blaeu en Reael was hij lid der commissie, in 1636 door de Staten-Generaal benoemd, om Galilei's nieuw middel tot het berekenen der lengte te beoordeelen. Hortensius zou naar Italië reizen, om met Galilei de zaak te bespreken, maar is gestorven, voordat dit plan tot uitvoer kwam. (Zie over hem, E.W. Moes in *Oud-Holland*, III, 1885, blz. 209, vlgg.)

2) Hij beweerde, vele nieuwe, astronomische instrumenten te hebben uitgedacht, maar de gelegenheid te missen, om ze te laten maken.

1270. Aan M. Hortensius[3]. (K.A.)

Grandi gaudio perculere, vir doctissime, qui in re dioptrica, nobilissima

3) Een gedeelte van den brief is uitgegeven in *Oeuvres de Descartes*, I, blz. 328.

parte matheseos, serio te versari nunciavere, et jam omni scopulo superato eo provectum esse, ut polliceri tubum coeperis, quo ad intervallum justi milliarii vulgatae scripturae notas assecuturi simus, sollicitum de eo tantum, quo pacto tibi, re vulgatâ, honoris, operae et impensae ratio constare possit. Ad ista, postquam voluisti, sic me audi commodis tuis, laudique imprimis addictissimum, si probe tibi conscius es, praestare posse quantum spei nostrae ostentas. Primum diversis artificibus, etiam jurejurando obstrictis, poliendas lentes seorsim trade, et praeparato tuborum numero, quem expedire judicabis, interim tot Christiani orbis regibus, principibus, magnatibus - quod est facillimum - indicari cura, suum singulis tubum, talem, tali praetio, pro stipulatu, oblatum iri ad certam diem, ea conditione, ut cum pecunia exhibeatur singulorum diploma, quo et ipsi polliceantur, quamdiu in vivis fueris, neminem se artificem inventi participem facturos, et subditis gravi mulcta interdicant, ne casu in manus suas delatum ullo modo aggrediantur imitari. Tali cautione quis non videt, magna securitate correctum iri, quod ab inventore primo telescopij, Belga nostro[1], quam imprudentissime peccatum fuit, et quocumque res exciderit, praecipuam te laudem et lucellum luculentum tot aemulis - quos utique non evades - praerepturum? Ita equidem, consultus super negotio neutiquam arduo, respondendum censui. Tibi caetera curae sunto, qui, si beare me vis maxime, hominem sane ignarum, sed totius opticae ardentissimum amantem, obsecro te vero, ut, si fas est, aliquid mihi tam pulchrarum demonstrationum palam fiat, quibus inclusisse negotium omne diceris et, hyperbolâ denique, quam Gallus noster[2], et parabolâ, quam alij adstruunt, exclusâ, soli circulo tribuere, quae tam nobilis inventi infinita, meo judicio, potestas et sequela est. Si huc aegre est ut adduci possis, jam pari sorte me cum vulgo habe, et quae propediem expectari a te prima rei experimenta jubeas, ardori meo denuncia. Quocumque loco sim, faxo inter terrae principes uni meâ operâ innotescas, quem si caeteris praetuleris, nunquam poenitebit. Vale, vir clarissime, et ad proposita, mox ut otium scribendi fuit, non illibens respondi paria, ubi integrum erit, facito. Panderae in castris, IV Cal. Novemb. (= 29 Oct.) CIↃIↃCXXXV.

1271. A. Rivet. (L.B.)

Hierbij gaat een brief van den heer de la Primaye[3]; gij kent zijne trouw en zijne diensten aan de nichten van Z.E.[4]. De heer d'Aiguebelle[5] wil de bezorging van het pakket aan den heer de Balzac op zich nemen. De Arnhem, le 29 Octob. 1635.

1272. D. de Wilhem. (L.B.)

Wat ik gisteren over den vleier schreef[6], moet natuurlijk geheim blijven.

1) Huygens bedoelt Jacob Adriaanszoon Metius, die te Alkmaar woonde en het eerst op het denkbeeld was gekomen een telescoop te vervaardigen; in 1632 schreef hij een tweeregelig versje op den uitvinder (vgl. *Gedichten*, II, blz. 236).
2) Nl. Descartes.
3) Zie I, blz. 364.
4) Nl. de prinsessen van Portugal.
5) T.a.p., blz. 435.
6) Nl. Heenvliet; zie No. 1267.

De weduwe van den thresorier[1] moet alle rekeningen en papieren inleveren, dan kan alles nauwkeurig worden nagezien. Zij moet daartoe gedwongen worden. De kolommen zijn naar Honselaersdijk vervoerd[2]. 'Ordines Transisulaniae tibi miserunt dono bovem. Quid tibi in hoc animali animi sit, fac nos certiorem.' Het dier staat bij die, welke de Prins ten geschenke heeft gekregen. 29 8b (Oct.) 1635, Hagae.

1273. Aan H. Reneri[3]. (K.A.)

Wilt gij bijgaanden brief[4] overhandigen aan onzen onvergelijkelijken vriend en mij zijn antwoord meedeelen? Gij schreeft mij vroeger dikwijls, als er iets nieuws was gevonden, thans niet meer. Zend mij, wat gij in den laatsten tijd bijeengebracht hebt. 29 Octob., Panderae, 1635.

1274. D. de Wilhem. (L.B.)

Hierbij gaat een brief van Catshusen[5]; gij zult er uit zien, wat er op Honselaersdijk gebeurt. 'Vendidimus hodie 4 boves ex illis, quos heri significavi misisse Principi Ordines Transisulaniae, quindecim scilicet libris Flandricis singulos. Tuus est melioris indicaturae'. 30 8b (Oct.), Hagae Comitis.

1275. Johanna Brouart-van Clootwijck[6]. (L.B.)

Er is quaestie over 'de capelleris tot S^{t}. Mertensdijck', aan mijn zoontje Henrick Louys Brouart gegeven, en waarop ook aanspraak gemaakt wordt door mijn zwager Godefroy Hache. Wilt gij daarover spreken met Z.H.? Haghe, desen 1 November[7].

1276. C. van der Myle. (H.A.)

De heer van Sommelsdijk, door de Staten aangewezen als gezant naar Engeland, heeft van den Prins den raad ontvangen, dien post niet aan te nemen[8]. 'On attend en devotion ce que sera enfin des allees et negotiations

1) Zie blz. 117.
2) Zie No. 1264.
3) Kopie. - Zie over Reneri, blz. 61.
4) No. 1269.
5) Zie blz. 114.
6) Zie blz. 117.
7) Het jaartal ontbreekt.
8) François van Aerssen werd 2 Oct. door de Staten van Holland als gezant aangewezen, maar hij weigerde. Den 21sten Dec. werd Cornelis van Beveren (zie I, blz. 334) in zijne plaats benoemd.

dont le S.r Foreest[1] nous fist quelque ouverture; je veux esperer, *quod non nascetur ridiculus mus*'[2]. De pest neemt in den Haag af. De Rotterdam, ce premier de Novembre 1635.

1277. R. Descartes[3].

Vous m'obligés au dela de tout ce que je sçaurois exprimer, et j'admire que parmy tant d'occupations importantes, vous daigniés estendre vos soins jusques aux plus particulieres circonstances qui concernent l'impression de la *Dioptrique*[4]. C'est un exces de courtoisie et une franchise qui vous causera peut estre plus d'importunité que vous ne craignés. Car pour payement de ce que je tascheray de suivre de point en point les instructions que vous m'avés fait la faveur de me donner touchant ces choses exterieures, j'auray l'effronterie de vous demander aussy vos corrections touchant le dedans de mes escrits avant que je les abandonne a un imprimeur, au moins si je vous puis trouver cet hyver en quelque sejour plus accessible que celuy ou vous estes, et ou j'aye moyen d'avoir audience. Trois matinées que j'ay eu l'honneur de converser avec vous[5] m'ont laissé telle impression de l'excellence de vostre esprit et de la solidité de vos jugemens, que sans rien deguiser de la verité, je ne sçache personne au reste du monde a qui je me fie tant qu'a vous, pour bien decouvrir toutes mes fautes, et vostre bienvueillance et la docilité que vous esprouverés en moy me font esperer que vous aymerés mieux que je les sçache et que je les oste, que non pas qu'elles soyent veues par le public.

J'ay dessein d'ajouster les *Meteores* a la *Dioptrique*, et j'y ay travaillé assés diligemment les deux ou trois premiers mois de cet esté, a cause que j'y trouvois plusieurs difficultés que je n'avois encore jamais examinées, et que je demeslois avec plaisir. Mais il fault que je vous fasse des plaintes de mon humeur; sitost que je n'ay plus esperé d'y rien apprendre, ne restant plus qu'a les mettre au net, il m'a esté impossible d'en prendre la peine, non plus que de faire une preface que j'y veux joindre, ce qui sera cause que j'attendray encore deux ou trois mois avant que de parler au libraire.

Il n'appartient qu'a vous d'avoir ensemble de la promptitude et de la patience, et de sçavoir joindre l'adresse de la main a celle de l'esprit. La distance de quatorze poulces pour l'hyperbole que vous avés pris la peine de tracer est extremement bien choisie, car c'est l'une des plus grandes qui se puisse commodement descrire sans machine, et l'une des moindres qui puisse servir pour une lunette un peu meilleure que les communes. Mais je me deffie de l'industrie du tourneur, et pour les cercles de fautes que j'apprehende, j'en ay vù autrefois l'experience en un verre

1) Zie I, blz. 330.
2) Hor., *A.P.*, vs. 139.
3) Het Hs. van den brief is in de collectie van graaf Foucher de Careil, die hem heeft uitgegeven in de *Oeuvres inédites de Descartes*, II, 1860, blz. 227. Hij is ook gedrukt in *Oeuvres de Descartes*, *publiées par* Charles Adam *et* Paul Tannery, I, blz. 328. Naar deze uitgave zal steeds worden verwezen. - Verscheidene brieven van Descartes aan Huygens zijn ook reeds gedrukt in de uitgave van Victor Cousin, 1824-1826.
4) Zie No. 1269.
5) Den 16den April 1635 schreef Descartes aan Golius (Vgl. *Oeuvres*, I. blz. 315): 'Mais ce qui vaut mieux que tous les tourneurs du monde, c'est que Monsieur de Zuilicom, que j'ay eu l'honneur de voir ces jours a Amsterdam, apres avoir eu la patience d'ouir lire une partie de ma Dioptrique, c'est offert d'en faire faire luy mesme quelque espreuve'. (Huygens was van 29 Maart tot 6 April met zijne vrouw en zijn oudsten zoon te Amsterdam; vgl. *Dagboek*, blz. 26). Dan spreekt Descartes met, de grootste hoogachting over Huygens en bedankt Golius, dat hij hem met dezen in kennis heeft gebracht.

taillé de cette sorte, qui ne laissoit pas de brusler avec beaucoup de force. Que si le vostre reussit, je croy qu'on en pourra faire une lunette, en y adjoustant environ a la distance d'un pied un verre concave taillé a la façon ordinaire; car vous sçavés que plus les verres s'appliquent proche de l'oeil, moins il est necessaire que leur figure soit exacte. Mais

l'effect de cette lunette ne sera pas de faire lire une lettre d'une lieue; tout son mieux sera de faire paroistre les objets 15 ou 20 fois plus proches qu'ils ne seront, c'est a dire d'autant que sa longeur surpasse le diametre de nostre oeil.

Au reste vostre travail d'avoir tracé vous mesme une hyperbole est bien inutile, puisque la figure circulaire est la meilleure, et il y a bien plus de raison de croyre en cecy l'authorité d'un professeur appuiée de toutes les experiences des artisans, que les imaginations d'un hermite, qui confesse ingenuement qu'il n'a jamais fait aucune espreuve de ce qu'il dit, outre que la theorie de Galilee et de Scheiner, qui apprés Kepler sont les plus celebres en cette matiere[1)], ne va point au dela des sections de cercles. Et certes je m'en estonneroîs, si je n'avois vû tout de mesme de bons musiciens qui ne veulent pas encore croire que les consonances se doivent expliquer par des nombres rationaux, ce qui a esté, si je m'en souviens, l'erreur de Stevin[2)], qui ne laissoit pas d'estre habile en autre chose. Ainsy on voit bien plus de gens capables d'introduire dans les mathematiques les conjectures des philosophes, que de ceux qui peuvent introduire la certitude et l'evidence des demonstrations mathematiques dans des matieres de philosophie, telles que sont les sons et la lumiere. Je suis ..... D'Utrecht, ce 1 Nov. 1635.

1278. D. de Wilhem. (L.B.)

Er wordt nu wat harder aan uw huis gewerkt. De binnenmuren zullen over acht dagen klaar zijn, maar de daklijst is nog lang zoo ver niet. Raptim, Hagae, p^{mo} (1) Novemb. 1635.

1279. Aan D. Heinsius. (K.A.)

Ik wacht op uw antwoord aan Balzac en Favereau[3)], wier stukken ik u zond in het begin van September. In Leiden kan uw stuk[4)] wegens de pest niet worden overgeschreven; ik gaf het aan den klerk van Rivet. Deze heeft de Hebreeuwsche en ik de Grieksche woorden ingevuld. De brieven van beiden moeten er aan worden toegevoegd, en den laatsten brief van Balzac aan mij[3)] moet gij nog lezen. Panderae in castris, ipsis Cal. (1) Novemb. CIↃIↃCXXXV.

1280. D. de Wilhem. (L.B.)

Over uw huis schreef ik u gisteren. Men kan op de menschen niets aan. De ziekte is weer erger, o.a. is het huis van den raadsheer Crommon[5)] besmet. Advokaat van der Eems is gestorven en een dochtertje van Beaumont[6)]. 2 Novemb. 1635, Hagae.

1) Er wordt gedoeld op de *Dioptrice*, Augsburg (1611), van Johannes Kepler (1571-1630), de *Sidereus Nuncius*, Florence (1610), van Galilei, en *Oculus*, *hoc est fundamentum opticum*, Insbrück (1629), van Scheiner (zie I, blz. 259).
2) Simon Stevin (1548-1620), geb. te Brugge, de beroemde wiskundige, die lange jaren in de Noordelijke Nederlanden heeft gewoond. Hij schreef *De Spiegeling der Singconst*, in 1887 voor het eerst uitgegeven door Dr. D. Bierens de Haan in *Bouwstoffen voor de geschiedenis der wis- en natuurkundige wetenschappen in de Nederlanden*, II, blz. 235, vlgg.
3) Zie No. 1055.
4) Zie No. 1230 en 1249.
3) Zie No. 1055.
5) Zie I, blz. 400.
6) Zeker Aernout van Beaumont; zie I, blz. 266.

1281. Aan J.L. Guez de Balzac[1]. (K.A.)

Je n'iray pas si avant que vous, mais je commenceray de bien plus loin. Car, au pas que nous tenons, il y a plus d'icy en France qu'aux Molucques, et j'ay à vous rendre compte de trois de voz pacquets, qui en ont faict le chemin en un an et beaucoup de moiz. Le premier arriva sans date et muet, mais trois Princes[2] ont parlé pour luy aux Sieurs van der Mijle, Heinsius et moy; suiviz de trois mains vuides de grand papier, comme d'une livrée blanche, hyeroglyphe, dont le mystere me demeure incognu jusqu'à present. Le second supplea largement au default et m'apporta l'ample censure qu'il vous a prins envie de donner à *l'Infanticide* de nostre ami[3], mais tout cela en aage de sept ou huit moiz. La troisiesme depesche, presque autant vielle que les autres, me fut rendue à l'armée dans deux jours apres la perte du fort de Schenck[4]; d'où il est à propos que j'entame la justification de mon silence sur ce que vous pouvez imaginer des occupations de ma charge en des tourbillons d'estat de tant de consideration. Je revins pourtant à moy et de ce degré à vous, Monsieur, dans quelque temps apres, et m'estant esgayé dans la lecture des illustres *Poesies* de Mons.r Favereau[5], m'en deschargeay, selon la clause fideïcommissaire de vostre derniere volonté, sur Monsieur Heinsius, de qui je receus bien la response dont ce pacquet ne sera que l'enveloppe. Ce fut sept semaines depuis la date de ce que je luy en avoy escrit. A toute periode il fault que je vous ennuye de ce calcul, car il m'importe que vous ayez cognoissance d'une infinité de traverses, que je ne sçay, quel demon, Juif, ou payen, ou neutre, et hors de controverse, va fourrant parmi le peu d'intervalle qu'il y pourroit avoir entre noz conferences. Mais en effect vous trouverez les causes de ceste derniere longueur dans la calamité publique de nostre Academie, d'où la contagion desmesurée ayant enfin faict desloger M. Heinsius, qui s'y estoit par trop hazardé, j'estime que mon pacquet, adressé au lieu de sa demeure ordinaire, y aura croupi un temps soubs la negligence de quelque valet et puis aura cerché le maistre en vain, avant que de sa proumenade il ayt esté establi en ceste retraicte, d'où il vous escrit, et qui vous semblera, comme à moy, *nimium vicina Cremonae*[6], quand la carte du païs vous dira, qu'il n'est qu'à une grosse heure de la miserable Leiden, où il ne restera tantost que les morts pour enterrer les morts[7]. Mais vous attendez, Monsieur, une histoire de plus d'importance sur le subject de vostre discours, et vous tarde asseurement de sçavoir, pourquoy on a tant mis à y respondre. Je vous puis dire là dessus, que si vous sçaviez, combien peu d'heure il y a esté employé, ce seroit le premier subject de vostre estonnement. Et certes, dans les grandes occupations que se donne M. Heinsius et que luy donnent de loin tous les grands personnages de la Chrestienté, c'est chose assez incroyable, comme il a achevé cest escrit, tost apres que je l'avoy encor sceu dans la deliberation, s'il y debvoit mettre la main ou point. Car il a branslé la dessus, et je vous en diray la raison tantost, si mon loisir et vostre patience le souffrent. Icy faut il que je revienne aux embaraz, aux desastres, aux puissances de l'air, que j'ay dit voltiger entre vous et moy. Je prins a charge de faire transcrire la minute de l'amy, qu'une apresdinée nous avions leuë en carosse, comme à ma

1) Kopie van andere hand. - De brief is uitgegeven door J.A. Worp in *Oud-Holland*, 1896, blz. 162.
2) Blijkbaar exemplaren van Balzac's werkje *Le Prince* (1631).
3) No. 913.
4) Dus 29 Juli.
5) Zie blz. 40.
6) Verg., *Ecl.*, 9, vs. 28.
7) Binnen een jaar stierven er te Leiden 20.000 menschen.

longue instance il s'estoit venu esgayer quelques jours chez moy. J'eus de la peine à trouver un homme qui s'en peust acquitter à mon gré. Trouvé qu'il fut et en oeuvre, on m'advisa, qu'un enfant luy mouroit de la peste, que l'affliction le destournoit de ma besoigne, pressée, à cause du departement de l'armée que je sçauray estre proche. Aussitost je la luy fay oster et tout en mesme temps nouvelles vienent de la marche effective de l'armée françoise vers le Luxembourg. De là d'autres divertissements et bien esloignez des combats en papier; tout le monde à cheval et moy en presse d'affaires, à l'ordinaire de noz sorties en campagne. Le meilleur expedient me sembla de faire porter quant et moy mon depost, si peut estre au loisir de quelque siege un honest' homme se trouveroit, qui me prestast sa plume assez sçavante à copier ceste diversité de langages. Mais de cela point de nouvelles en tous les coings

d'armée que j'ay faict fouïller, et de vray, Monsieur, comment n'avons nous pas roullé l'esté passé? Quelle est la sepmaine de noz gazettes, que vous avez trouvé compatible aveq le seul souvenir des Muses? Quelle furie de Jeruzalem ou de Rome esgale à celles des trois fleaux de Dieu, qui nous exercent jusques à present? Enfin rejetté aveq ces trouppes dans noz terres, apres avoir un peu respiré de la calamité, qui nous a oblige de les veoir ruiner, la plus proche ville du camp m'a fourny à peine la main que vous voyez, n'estant plus resté d'apparence d'en envoyer cercher en Hollande, où dorenavant tout escrivain est en soupçon d'empoisonner son lecteur. C'est le recit, Monsieur, que j'ay pensé debvoir à votre satisfaction, à l'honneur de M. Heinsius et à mon innocence dans ce grand delay, que Mons. d'Aiguebelle[1] me promet d'abreger par la seureté de ses adresses. Pour ce qui est du reste, un personnage plus versé en Hebreu que je ne suis et qu'il semble que vous ne voudriez l'estre, a suppleé le peu de mots de ceste langue que vous trouverez icy. La reveuë du Grec et du Latin, où mon escrivain avoit beaucoup faict de violence à l'exacte curiosité de l'auteur, a esté de ma tasche. Et en somme me voyci à l'entrée de ma lettre, que je debvoy commencer, en vous disant, que voyci la duplique de M. Heinsius sur les doubtes que vous avez meuz d'abord et soustenuz depuis. Si je n'y adjouste rien de mon sentiment, souvenez-vous, que je n'ay point esté appelé à seoir comme juge de la lice, mais à tenir ferme, comme le faquin, sur qui vous rompiez voz lances de part et d'autre. Le reste seera mieux à ces grandes ames de M. l'archevesque de Thoulouse[2] et M. l'evesque de Nantes, dont je revere les portraicts de vostre main, non pas sans doubte toutefois, si, en vostre endroit, leur arrest n'approchera de l'opinion de l'orateur ancien: *Eum, qui declamationem parat*, *scribere non ut vincat*, *sed ut placeat; cupere enim se approbari*, *non causam*. Car vostre grand adversaire me commande de croire qu'il y a plus de gayeté que de bon escient en vostre plaidoyé. Je me licentieray un peu seulement et la piece de bois parlera, pour vous prier tous deux, que les aigreurs soyent tousjours loing de la dispute. J'en ay fort requis M. Heinsius, mais il s'est plaint d'abord, qu'à son regret extreme on l'agaçoit au contraire et que voz roses piquoyent plus qu'il n'avoit merité, ni les gens du mestier accoustumé de souffrir sans ressentiment, chose que j'ay veu luy desplaire d'autant plus, qu'elle luy rendoit ambigues les offres de vostre amitié. Et c'est de ces reflexions que partoit le doubte, dont j'ay parlé, s'il debvoit respondre ou couper broche à des amertumes, naissants de la douceur de ces exercices. Quoyque c'en soit, Monsieur, vous me pardonnerez bien d'avoir tousjours maintenu la candeur de voz intentions contre ce qu'il a pensé avoir subject d'en imaginer, et trouverez bon, s'il vous plaist, que je persiste à vous tenir uniz, sauve la dissention de lettres, tant que' ne m'en donnerez autre ordre. Je le veux ainsi de mes propres mouvements et seray bien trompé, si vous venez à m'en desadvouër. - Il reste de vous satisfaire sur les questions que vous proposez touchant d'autres circonstances de ce grand personnage. Le catalogue de ses oeuvres, dont je feray joindre la copie à ce pacquet, vuidera le premier article; l'original est de sa main et de là cher aux mienes, qui manient tout ce qui vient de luy avec reverence, *ὡς ὑπερφνὲς τὸ χρῆμα καὶ δαιμόνιον*. Je ne sçay quels de ces livres vous aurez veuz. S'il vous en manque en France, j'y suppleeray d'icy, selon la liste que vous m'en envoyerez, esperant qu'en cest intervalle la communication des librairies de Leiden, où maintenant il n'y a point d'acces imaginable, se rouvrira.

1) Zie I, blz. 435.
2) Nl. Kardinaal de La Valette; zie blz. 94. Balzac had in zijne jeugd met dezen meegedaan aan de zoogenaamde ‘onderneming van Amadis’ (1618), die ten doel had de Koningin-Moeder, Maria de Medicis, die in het kasteel te Blois gevangen werd gehouden, te bevrijden.

Pour ce qui est de son aage, s'il n'a passé les 50 ans, il en est à la veille[3]. Mais sur de ses effigies et ailleurs cela se trouve plus exactement. Sur l'enqueste de la personne et qualitez de feu le S.r Rutgersius[4], son beaufrere[5], il m'escrivit un jour ces mots: *Rutgersium*, *affinem meum, si e plurimorum scriptis*, *etiam quae eius nomini inscripta sunt*, *non didicit, Gustavi Magni regium consiliarium fuisse et in tota fere Germania, Dania ac Belgio ad tempus oratorem, obiter moneri poterit*. Tel l'avons nous cognu, personnage celebre et pro-

3) Heinsius was 9 Juni 1580 te Gent geboren.
4) Zie I, blz. 461.
5) In 1617 was Heinsius met Ermgard Rutgers († 1633) getrouwd.

prement *magnae ac variae eruditionis*, de quoy en sa jeunesse *Adversaria*[1], qu'il a faict imprimer en assez gros volume, ont faict foy au monde. De la soeur de cestuy ci, tres honeste femme - qui le laissa veuf il y a pres d'un an - il y a un fils, qui reussit grandement aux estudes[2], et je ne sçay quels autres enfants. Les appointements qu'il tire de la Republique sont mediocres, mais plusieurs: en qualité d'historiographe de l'Estat, charge, dont aussi le feu Roy de Suede l'a honoré aveq tiltre de conseiller et quelque emolument. Celuy de chevalier luy a esté porté de Venise, non brigué, ni mendié, mais receu des mains de l'ambassadeur de ceste republique, soubs une jolie protestation en forme de petite harangue, nerveuse et masle, qui se trouve dans quelqu'une de ses oeuvres. Tel est l'exterieur, Monsieur, de ce rare esprit, que je m'asseure que vous estimez. Je vous en depeins l'escorce, parce que l'avez desiré. Sans vostre curiosité tout cela n'est pas digne d'estre nommé en mesme page aveq Heinsius, tant cheri pour autre chose, tant cognu, tant admiré, tant recerché jusqu'à Rome et partout ailleurs, soubs conditions avantageuses et promesse d'entiere liberté de conscience, dans le mesme Vatican. Ay-je pas bonne grace de vous avoir protesté d'entrée, que je n'alloy gueres loing, et de m'estre proumené jusqu'à ce quatriesme fueillet? Mais c'a esté en vous suivant; vous n'y trouverez que ma promptitude à redire, et passe donc pour ce coup; une autre fois vous pourrez m'examiner aveq plus de retenue et ma response en suivra les mesures. Et d'abord je me hasteray vers la fin, comme j'ay bien envie de faire icy, mais apres deux questions que je vous doibs en eschange: où est ce volume de voz discours et cest autre de voz lettres, que vous nous promettez de devant 18 moiz[3], et puis, quelle interpretation nous debvons à ce papier blanc, dont j'ay parlé. S'il a servi à me sommer d'escrire, voyci de quoy le remplir à peu pres. Si à autre intention de vostre service, obligez moy de m'en esclarcir. Je sers mieux que je devine, et ne tiendra jamais qu'à vous que je ne soye trouvé à toute espreuve..... Panderen, le 3 de Novembre 1635.

Sur le point de fermer ce pacquet je reçoy de M. Heinsius la belle anatomie que vous luy avez representée de M. Favereau, et ce sçavoir aussi universel que le nom de la vertu me ravit hors de moy, mais non pas sans confusion, de ce que vous l'ayez voulu forcer à descendre de son throne pour recercher mon amitié. Elle luy seroit açquise, s'il y avoit de la relation supportable entre nous. Maintenant tout ce que je luy offre de plus familier que l'admiration, profane la reverence que je luy doibs et defereray tousjours.....

1282. A. van Manmaker. (H.A.)

Aan den heer Heinsius heb ik meegedeeld, wat gij mij gevraagd hebt. ‘Je vous puis asseurer que nous avons un mesme sentiment touchant l'affaire dont je vous ay escrit, et si le Sr de Heinvliet[4] eut este pour lors en Hollande, ne vous en eusse point importuné.’ Maar daar ik hier vreemdeling ben, wilde ik niets doen buiten weten van Z.E. Nu heb ik den heer Heenvliet gesproken en alles is in orde. Wassenaer, ce 3 de Novemb. 1635.

1283. A. Rattermont[5]. (L.B.)

1) Waarschijnlijk wordt hier bedoeld de *Variarum lectionum libri* VI (1618).
2) De bekende philoloog Nicolaus Heinsius (1620-1681).
3) Zie I, blz. 462.
4) Zie I, blz. 356. - Hij was opperhoutvester van Holland en had dus iets te zeggen over Manmaker's verzoek (zie No. 1235).
5) Zie I, blz. 247.

..... ‘Belangende die modellen ende de kegels, daer U E die fygneren van oversent also te snyden’, dat is wel te doen, ook ‘sonder verlies

van de snede ofte dickte van de saech', o.a. 'door een form van aerden ofte pleister ende daer wederom pleyster in te gieten, ofte eenige andre supstansye het een in het ander te gieten', maar het is beter, dat wij die zaak samen eens bespreken dan dat ik er over schrijf. Er moet te Dordrecht een nieuwe muntmeester zijn en 'de generaels' verlangen, dat ik om de betrekking vraag. Wilt gij mij bij die sollicitatie helpen? Ady 4 November 1635[1].

1284. C. van der Myle. (H.A.)

Hierbij gaat het verhaal van de reis van den Kardinaal Infant[2]; Z.E. en gij willen het misschien lezen. 'De Rodrigue ne me vient rien. Que deviendra enfin ce prisonnier, lequel se plaint qu'on le laisse languir sans aucune procedure.' De la Haye, ce 4 de Novembre 1635.

De heer Wyts is juist teruggekomen; het is te hopen, dat de andere goede vrienden spoedig zullen volgen.

1285. Aan N.N.[3] (K.A.)

Hierbij zend ik u het paspoort, waarvan het onderwerp mij evenzeer mishaagt als mijn meester, en vraag u een paspoort voor 80 eiken van mij en 50 van graaf Maurits, die nu te Wesel zijn en voor welke wij de rechten hebben betaald. A Arnhem, ce 6^{e} de Novemb. 1635.

1286. D. de Wilhem. (L.B.)

Men is begonnen met dakpannen voor uw huis te koopen; misschien komt het dak dus spoedig klaar. Maar alles gaat langzaam ..... 9 Novemb. 1635, Hagae.

1287. C. van der Myle. (H.A.)

Je vous remercie de l'advis qu'il vous a pleu me donner par la vostre du 7 de ce mois de la reception des miennes du 5 en 6. Le voyage[4] [est] memorable et rempli des narrations superstitieuses et rodomontades, mais tout cela ne m'a pas empesche d'y remarquer et apprendre des points concernant[s] le cours du monde ou nous sommes, qui ne sont à mespriser. Et aussy je reviens à nostre vielle conclusion, qu'il n'y a presque livre si impertinent

1) Z. pl.
2) Nl. het *Cort verhael vande Triumphante incomste des Prince Cardinael Infant, inde Stadt Brussel, den 4. November* 1634. *Als mede van sijn gheluckighe reyse ende treffelijcke Victorien die hy ghehadt heeft voor Nortlinghen.* (Vignet.) *T'Hantwerpen, By Abraham Verhoeven* ..... z.j.
3) Kopie van andere hand. De brief heeft geen adres.
4) Zie Noot 2.

ou il n'y aye quelque chose recompensant la peine de nostre lecture. La prison de la Cour d'Hollande est depuis trois ou quatre jours si pourveüe des capitaines de mer que M. les Estats Generaulx y ont fait loger[1)], que les chambres defaillent, de sorte que par leur ordre le capitaine Van der Hapt[2)] est devenu camerade des Bas Verds. Je n'entends rien de Rodrigo et si vous n'aves rien aussy ouy de luy, je ne scay comment on se delivrera de cest hoste qui se commence à plaindre de sa detention, protestant de son innocence. J'espere que, puisque Dieu nous fait la grace ici que le mal de la contagion commence à diminuer, que vous et M. le capitaine de la guarde de son Ex.[e3)] nous reviendres voir, et qu'alors, si de Rodrigo autre chose ne soit subministre, on pourra plus particulierement communiquer sur son fait. En tout evenement à mon advis les Bas Verds ne nous nuisent pas ici. De la Haye, ce 10 de Novembre 1635.

1288. D. de Wilhem. (L.B.)

Voor drie weken heb ik u al over uw raad geschreven. Veel komt het er trouwens niet op aan, als mijne brieven verloren raken; er staat niet veel bijzonders in. Als gij nu maar de ingesloten brieven hebt ontvangen. Kijk het bijgaande stuk eens in. Raptim, 12 Novb. 1635. Hagae.

1289. D. de Wilhem. (L.B.)

Ea quotidie in Principem et quosdam Ordines male dicta congeruntur, quae omnium animos permovent, sed meum cum primis. Ipsi scilicet pacis concionatores pro concione lapides et laqueos loquuntur[4)]. Et indies deterius hoc integrascit. Domini Ordines et Curia dissimulatione remedia potius malorum, quam mala differunt. Atque hinc virulenta - violenta scripseram - illa scripta, quae ubique in Batavis excuduntur atque prostant[5)], et famosi isti libelli, quorum speciem heri tibi sub vesperam misi, quod jam commodum, nisi fallor, cum Dedelii[6)] et aliorum literis[7)] acceperis. Nolo mihi nunc istam provinciam sumere in hac temporis inopia, ut omnia ista mala ominosa, quae scies et admirabere, ad te deferam. Unum esse necessarium indignitas rei extorquet, et e dignitate sit, et usu harum provinciarum, ut in

1) Een groot aantal zeekapiteins, behalve Codde en Quast (zie bl. 103), waren gevangen genomen wegens hun lafhartig gedrag tegen de Duinkerkers.
2) Antonie van der Hapt, één der kapiteins, is in 1636 tot 25 jaar gevangenisstraf veroordeeld.
3) Nl. Gleser; zie blz. 97.
4) Naar Plautus, *Aulularia*, II, 1, vs. 30.
5) O.a. kwam uit het pamflet: *Die Ivstighe Kavs opt hooft. Beheesende* (sic) *d'oprechte verclaeringhe van alle groote Schatten ende Buyten*, *vercreghen by den Prince van Orangien met zijne Fransche Hollanders*, *inde vermeende veroveringhe van het Lant van Brabant*, *Vlaenderen, etc.* (Vignet.) *Ghedruckt in den Haeghe, by Peeter Janssen Broers* .....1635, en *Nieuws. T'Geusen-Rou-mael*, *en Fransche Courante. Gedruckt*, *tot Delft*, *by den Courantier*, 1635.
6) Zie I, blz. 4.
7) Er staat: *literis, nisi fallor,*

ordinem redigantur, qui tam immaniter aberrant, ne non tantum hic ista licentia se ipsa fiat ferocior, sed magis ne exemplo suo excitet non unum similis libidinis scurram. Nec certius sane est aliudve salutis nostrae principium'..... Sub horam 7 d. 13 Nov. 1635.

Hierbij een brief van den gezant Pauw.

1290. Aan D. de Wilhem[1]. (K.A.)

Gij schrijft mij dikwijls en ik heb meestal geen tijd om te antwoorden. Dring er nog eens op aan, dat men spoed maakt met mijn huis; de gevel is nog al niet gereed. Ik schrijf dit te Zuilestein, waarheen ik gisteren met den Prins en de Prinses gegaan ben, maar wij keeren spoedig naar Arnhem terug. Hodie ipsae Idus (13) sunt Novemb. CIↃIↃCXXXV.

Houd den brief aan Rubens, dien ik hierbij zend[2], acht dagen onder u en zend hem dan op.

1291. C. van der Myle. (H.A.)

J'ay receu la lettre du Sr Barleus[3] et la garderay à vostre heureux retour ici, ou bien la vous renvoieres[4], selon qu'en ordonneres par vos premieres. Je suis d'accord avec vous que ny les grandes et vrayes douleurs, ny extraordinaires et inopinees joyes ne sont à exprimer et n'ont besoin de tant d'eloquence. La femme du bas verd, aussy bien que luy, parlant pour du feu en cest hyver qui s'approche, elle dit qu'avec ses quatre enfants de patir beaucoup, son mari ne gagnant rien pour elle. Enfin ceste miserable nous donne tous deux de la vexation ..... De la Haye, ce 13 de Nov. 1635.

1292. D. de Wilhem. (L.B.)

Hierbij gaat een brief van Carthusen[5]. Waarom blijft onze griffier[6] zoo lang bij u? 'Deus bone, quid audimus de duce Bullionaeo, illum descivisse a nostra religione! Nimirum principibus plerumque religiones imaginariae, atque utinam coelum non esset quoque imaginarium'. Raptim, Hagae, a.d. 14 Novb. 1635.

1293. N. van Brederode[7]. (L.B.)

Ik heb geen antwoord gekregen op mijn voorstel, om de stad Ercke-

1) Kopie van andere hand; alleen de laatste zinnen zijn door Huygens geschreven.
2) No. 1301.
3) No. 1222.
4) Lees: *renvoieray*
5) Zie over Catshuysen, blz. 114.
6) Nl. G. le Saige; zie I, blz. 406.
7) Zie blz. 86.

lings[1] aan te grijpen. Wilt gij dat nog eens aan Z.E. voorstellen? Het garnizoen daar is nauwelijks 400 à 500 man sterk. Venlo, den 14 Novemb. 1635.

Zal ik, nu de vijand vertrokken is, aan burgers en schippers toestaan, weer verschillende dingen uit te voeren?

1294. Aan D. de Wilhem[2]. (K.A.)

Dat men op den Prins scheldt[3], is erg en er zal een einde aan moeten komen; men kan nu eens niet aan allen behagen. Alleen de brieven naar Oranje moeten geteekend worden. Mijn brief aan Carthusen[4] moet worden opgezonden. Arnhemi, XVI Nov. CIↃIↃCXXXV.

De afval van Bouillon[5] wekt groote verontwaardiging.

1295. Aan koningin Elisabeth van Boheme[6]. (K.A.)

Le doubte que V.M. a daigné mouvoir, si le sieur O Brien se pourroit rendre considerable au service de l'estat[7], a esté resolu dès aussitost que j'ay faict ouverture de ce qu'il vous avoit pleu me faire l'honneur de m'en commander. Il en va porter le tesmoignage aux pieds de V.M., comme redevable à la seule reflexion qu'elle a voulu faire sur son merite. Le peu d'office que peut estre sa courtoisie luy fera dire que j'y aye contribué, ne vault pas l'attention de V.M..... Arnhem, le 17e de Nov. 1635.

1296. C. van der Myle. (H.A.)

Vous verres s'il vous plaist par l'adjointe de Rodrigo ou il est et ce qu' il attend. Je luy ay fait escrire que je vous en advertiray, et si son passeport vient à moy, que je l'envoieray à Rotterdam à son beaupere pour le luy addresser. Ce jourdhuy le viceadmiral Quast[8] a este aussy par ordre des juges delegues loge sur la porte de la Cour en mesme chambre des bas verds et van der Hapt[9], tant y est la presse grande des prisonniers. La femme des bas verds fait grande instance, afin de pouvoir avoir plus d'assistance pour elle et ses quatre enfants, afin de resister aux incommodites de l'hyver. Il me semble, sauf meilleur advis, puisque Rodrigo est venu, qu'il seroit à propos

1) Erkelenz, ten zuiden van Gladbach.
2) De minuut is van andere hand, alleen het postscriptum van Huygens zelf.
3) Zie No. 1289.
4) Zie No. 1292.
5) T.a.p.
6) Kopie van andere hand. De minuut heeft geen adres.
7) Den 4^{den} Jan. 1636 werd Donogh O Brien benoemd tot kapitein over eene compagnie voetknechten. (Mededeeling van Luitenant-Kolonel W.R.H. Wakker.)
8) Zie blz. 103.
9) Zie blz. 128.

d'entendre ce qu'avec fondament il pourroit mettre en avant, et d'examiner le tout, afin de prendre alors une finale resolution d'un ou d'autre coste. De la Haye, ce 17 de Novembre 1635.

1297. A. van Manmaker[1]. (H.A.)

De oude vriendschap, die tusschen uw vader en den mijnen heeft bestaan, en uwe welwillende gezindheid, doen mij u verzoeken de belangen van mijn zoon Adriaan[2] te behartigen, nu zijn luitenant Gansepoel verhoogd is. Wassenaer, ce 17 de Novemb. 1635.

1298. Aan G. Vossius. (K.A.)

Hoe staat het met uwe *Ars grammatica*[3] en wanneer komt het boek uit? Arnhemi, 17 Nov. 1635.

1299. C. van der Myle. (H.A.)

Zoo even ontving ik uw brief. In Rotterdam, Schiedam en Delfshaven heerscht de pest nog al, maar gij gaat toch per schip. Naar Vlaardingen en Maaslandsluis zal ik informeeren. De la Haye, ce 18 de Novembre 1635.

1300. C. van der Myle. (H.A.)

Je vous remercie du soin qu'aves eu de m'envoier la lettre de Monseigneur le Prince au S.^{r} president Cromhout[4]. Vous m'aves bien escrit cy devant de me vouloir addresser un passeport pour l'accusateur des bas verds en cas qu'il le desiroit, mais jamais il ne m'est parvenu, aussy il n'en a fait instance que par celle que je vous ay fait tenir cy devant. Sitost que trouveres bon de m'en faire avoir un pour luy, je l'envoieray à son beaupere à Rotterdam. Je suis d'accord avec vous que, quand il sera venu ici, ce[5] qu'il nous dira, ce ne sera pas grand chose et refutable au regard des bas verd[s] d'une pure negative et allegation de faussete. Mais je souhaite que vous fussies ici et M. Glezer[6], et qu'aiant ouy Rodrigo et entendu ce que les bas verds

1) No. 1297a. Een briefje van 1 April 1636 (H.A.) begeleidt een brief, die moet worden doorgestuurd.
2) Hij wordt in 1636 'hoofdofficier' genoemd. (Mededeeling van Luitenant-Kolonel W.R.H. Wakker.)
3) Vossius' *De arte grammatica libri* VII werd nog in 1635 te Amsterdam uitgegeven.
4) Zie I, blz. 269.
5) Er staat: *que ce*
6) Zie blz. 97.

diront la dessus, à la fin on sortit d'un ou d'autre façon de ce laberynthe. Le bas verd est a present en compagnie du viceadmiral Quast et capitaine van der Hapt[1]. Sa femme me bat les oreilles continuellement de ce qu'on laisse son mary la sans l'ouir, et que luy, lequel elle tient pour innocent, estant detenu, elle est en extreme disette avec ses enfans, à cause qu'il ne peult rien gagner pour elle.' Hierbij een gedrukt stuk; ik zal er met den president over spreken, of het drukken er van niet straf baar is. De la Haye, ce 20 de Novembre 1635.

In Leiden neemt de pest af.

1301. Aan P.P. Rubens[2]. (K.A.)

Je ne sçay par où s'est proumené vostre lettre du 14e d'Octobre[3], mais il est veritable qu'on ne me l'a rendue que devant deux jours en ceste ville, où Messieurs les Estatz generaulx ne se trouvants plus, le moyen de vous servir aussi m'est osté pour un temps, ne pouvant S. Ex.^{e} estre informée, comme elle desire par le menu, des considerations qui les peuvent avoir induicts à vous difficulter leur passeport[4], mais comme nous voyci sur le depart vers la Haye, où il semble que la contagion s'alentit, il ne faudra gueres de patience à nous en esclarcir, s'il plaist à Dieu. En mon particulier j'ose bien avouër, que ces remises m'incommodent, et que ce n'est pas d'aujourdhuy ou d'hier que je me sens dans l'envie de vostre belle conversation. Nous nous sommes tant veu de loin, que je ne sçay quels demons me destournent vostre presence jusqu'à maintenant. Enfin, Monsieur, je bastis à la Haye, et me seroit chose de beaucoup de contentement d'entendre voz adviz sur mes ordonnances, quoyque desjà executées, à deux petites galeries près, qui doibvent enfermer une bassecour, longue 70 pieds, et s'attacher à un front de logis, qui en a hors d'oeuvre pres de 90[5]. Vous ne serez pas marry d'apprendre, que je pretens faire revivre là dessus un peu de l'architecture anciene, que je cheris de passion, mais ce n'est qu'au petit pied, et jusqu'à où le souffrent le climat et mes coffres. Tant y a, au chaud de ces contemplations, je ne doibs guere prendre de peine à vous faire croire le desir que j'auroy de vous gouverner chez moy, qui excellez en la cognoissance de ceste illustre estude, comme en toute autre chose, et m'en pourriez faire des leçons, *sed fata obstant*. Et pour ceste fois il faudra que je m'en remette aux enquestes que je viens de dire. Selon qu'elles reüssiront, j'auray à faire, ou non, scrupule de vous asseurer en papier ou de bouche, que je suis passionnement ..... Nov. 1635[6].

1302. N. Cromhout[7]. (L.B.)

Kunt gij er ook iets aan doen, dat de advokaat Heukelum in den magistraat te Nijmegen wordt gekozen? Hage, desen ..... Novemb. 1635[8].

1) Zie blz. 130.
2) Boven den brief staat: ex mandato. Uitgegeven door J.H.W. Unger in *Oud-Holland*, IX, 1891, blz. 196, maar als brief van Rubens aan Huygens.
3) Die brief is verloren gegaan.
4) Rubens had een paspoort aangevraagd, om door deze landen naar Engeland te reizen (vgl. *Resol. St.-Gen.* op 11 Oct.)
5) Zie *Het leven van Constantijn Huygens*, in dl. I, blz. L.
6) De datum ontbreekt; zie No. 1290.
7) Zie I, blz. 269.
8) De datum is niet ingevuld.

1303. Aan D. de Wilhem. (K.A.)

Hartelijk dank voor uwe moeite. De dakpannen kunnen wel van de goedkoopere soort zijn. Het is treurig, dat ook in den Haag de pest toeneemt. Goed, dat men overal in de straten vuren brandt, om de lucht te reinigen. Arnhemi, Novembri 1635[1)].

1304. C. van der Myle. (H.A.)

De pest neemt hier in de stad af. Het best is met een rijtuig Rotterdam door te rijden en dan op een of ander jacht te gaan en van het jacht weer in een rijtuig. Met president Cromhout heb ik gesproken over het gedrukte stuk. De la Haye, ce 22 de Novembre 1635.

1305. Graaf Johan Maurits van Nassau[2)]. (H.A.)

De brenger van dezen brief verlangt meester metselaar van het hof te worden. De mon quartier aupres de la maison de Bylant, ce 23me de Novemb. 1635, stilo novo.

1306. D. de Wilhem. (L.B.)

Ik zal u niet meer zoo dikwijls schrijven, want ik heb toch weinig mee te deelen. Mijn bloedverwant Mich. de Wilhem heeft mij 40 ℔ betaald voor een vrijgeleide, dat gij aan den bisschop van Antwerpen[3)] hebt gezonden; ik bewaar het geld voor u. ‘Quod Principis consilium sit, domicellarum Portugalensium fortunam velle concutere, ut eam domum, in cujus possessio ne salus illarum est, relinquere cogantur, non medius fidius reperio[4)]. In isto genere me judice nimis lentus est atque restrictus, in re nummaria dico; periculum enim est in mora. Et quomodo illi extorquebunt, quod D. Maria Belgia habebit in manibus. Hoc negotium perniciosi exitus sequentur’. 23 Novb. 1635.

1) De plaats staat onder de minuut, maand en jaartal er boven.
2) No. 1305 a. Een briefje van 27 Nov. (H.A.) bevat het verzoek, een brief aan den Prins te overhandigen.
3) Caspar Nemius († 1667) was van 1634-1652 bisschop van Antwerpen, daarna aartsbisschop van Kamerrijk.
4) De vijf dochters van Emanuel van Portugal en Emilia van Nassau, die sedert 1630 te Delft woonden, hadden vele onaangenaamheden met hare oudste zuster, Maria Belgica (1599?-1647), die in 1629 getrouwd was met baron de Croll en het landgoed Prangins bij Genève, dat hare moeder gekocht had, bewoonde (vgl. Lodewijk Mulder, *De Gids*, 1886, III, blz. 417-419). Blijkbaar is hier sprake van dat goed.

1307. C. van der Myle[1]. (H.A.)

J'espere que ma lettre d'hier vous sera bien parvenue. On parle ici de quelque dilay que le S.r Musch[2] auroit rencontre à l'occasion de la mort du duc de Lerma[3]. La verite vous en est cognue, comme aussy si le S.r ....[4] est revenu de Frise, ou aussy sa besongne n'alloit si viste comme on avoit creu. Le capitaine van Santen[5] est trespassé, non sans soupçon de maladie contagieuse. Je vous prie de penser ce que feres de Rodrigo, quand il viendra. De la Haye, ce 23 de Novembre 1635.

1308. N. van Brederode[6]. (A.B.)

Ik heb u al twee malen geschreven over zeker plan[7]; het zou nu de geschikte tijd zijn voor de uitvoering. Venlo, den 24 Novemb. 1635.

Zoo juist krijg ik bericht, dat 2000 man van den vijand hier terugkomen. Laat Z.E. toch zeggen, wat hij van mijn 'dessein' vindt.

1309. D. de Wilhem. (L.B.) Lat.

De Fransche beeldhouwer[8] is naar zijn land teruggekeerd. De architect la Valle[9] kent iemand, die veel beter is. De pest neemt toe; er zijn verscheiden bekenden aan gestorven en anderen zijn ziek. 24 Novb. 1635.

1310. C. van der Myle. (H.A.)

Ik hoop niet, dat Z.E. op reis gaat naar de streken, waar de pest heerscht. Wel neemt de ziekte hier af; wij hadden eerst 163 dooden per week,

1) No. 1307a. Een briefje van 24 Nov. (H.A.) is geheel onbelangrijk.
2) Zie I, blz. 405.
3) De hertog van Lerma was den 5den Nov. gestorven. Volgens dezen brief zou die dood de vredesonderhandelingen hebben vertraagd, die reeds in September te Cranenburg gevoerd werden tusschen den griffier Musch en Don Martin de Axpe, secretaris van den Koning van Spanje. De onderhandelingen zijn op niets uitgeloopen, maar hebben groote verontwaardiging gewekt bij de Franschen, die met de Zeven Provinciën een verbond hadden gesloten.
4) Onleesbaar.
5) Er waren vele officieren van dien naam.
6) Zie blz. 86.
7) Zie No. 1293.
8) Die beeldhouwer wordt niet genoemd in het uitvoerige opstel van den Heer Th. Morren in *Je Maintiendrai* (zie boven, blz. 114).
9) Jacques de la Vallée, een Fransch architect, heeft van 1634 tot 1637, onder leiding van Van Campen, gewerkt aan den herbonw van Honselaersdijk (vgl. Th. Morren, t.a.p., blz. 233, 245).

de vorige week 116 en de laatste 65. ‘Je vous envoie un autre imprimé, fait par mesme charite et à mesme intention contre l'estat, comme le precedent contre son Ex.ce[1], cependant que M. les Estats en leur dernier assemble[e], ayant eu lecture d'iceluy et ordonne de leur corps des deputes pour examiner le tout, et mesme le devoir que la Cour avoit fait, et en faire rapport en ceste prochaine assemblee, on n'a pas voulu attendre jusques a la, mais en faire part au peuple et leur faire part des bonnes protestations et foudres[2], comme si sans cela l'estat n'y prenoit convenable esgard pour remedier les exes, lesquels en divers endroits sont grands et intolerables.’ De la Haye, ce 25 de Novembre 1635.

1311. Aan Piochet[3]. (K.A.)

De heer van Wittenhorst[4], die een paspoort heeft gekregen voor 40 koetspaarden, door Prins Thomas van Savoye gevraagd van den Prins van Oranje, zal u mijn verzoek overbrengen, om van de Maas 4000 voet blauwen steen, 4000 pond spijkers en 80.000 dekleien door te laten, door mij gekocht in het land van Luik. De dood van den markies van Aytona, die mijn verzoek had toegestaan en mij van rechten had vrijgesteld, zal, hoop ik, geen einde maken aan dergelijke wederkeerige beleefdheden. 26 de Nov. 1635.

1312. D. de Wilhem. (L.B.)

‘Officii mei erat, ut, cum Dn. Beaumontius[5] interesset sororis suae nuptiis et alii abessent, ipse praesidem Cromhout[6] atque Dn. Wyngarden[7] compellarem de aliquot hebdomadum prolatione in negotio domicellarum Portugallensium[8], quod profecto feci sedulo, prout id a Principe nobis clementissime demandatum fuit. Atque hoc ut fiat, curae sibi et cordi habebunt, attamen rogant, demus operam, ne longius ducantur’. Later meer over deze zaak. 26 Novb. 1635, Hagae.

1313. D. de Wilhem. (L.B.)

Hierbij gaat een brief van de jonge prinses Isabella[9] en nog een andere van

1) Zie blz. 128.
2) In de *Resol. St.-Gen.* staat over dat besluit niets aangeteekend.
3) Blijkens het opschrift was hij secretaris van prins Thomas van Savoye.
4) Zie blz. 115.
5) Aernout van Beaumont; zie I, blz. 266.
6) T.a.p., blz. 269.
7) Joris Johan Oem van Wyngaerden werd in 1621 lid van het Hof van Holland en in 1642 president van dat college.
8) Zie blz. 133.
9) Het blijkt niet, wie hier bedoeld wordt. Isabella Charlotte, de derde dochter van Frederik Hendrik en Amalia van Solms, die in 1642 op 10-jarigen leeftijd gestorven is, was in 1635 drie jaar oud.

freule van Solms[1]; Brasset[2] en Tassin[3] zullen er wel voor zorgen. De zaak van graaf Albert[4] zal morgen in orde komen, in weerwil van het uitstellen door de Staten Generaal. Het dak op uw huis is bijna klaar. Hagae, 27 Novb. 1635, raptim.

1314. D. de Wilhem. (L.B.)

Non diu praeivit temporis, postquam tectae sunt aedes tuae, et nescio, an abunde satis. Fidem tamen praestarunt operae, rei defuturos[5] se nunquam. Graviter et periculose aegrotante J. Arnoldi[6], a Janssenio res omnis agitur, quae ad testudines atque concamerationes hypogaeorum sit. Hodie mane audio prope fuisse, uti vapularet Janssenius. Coeperant tegere, et ob coeli injurias impediti rem expedire nequivere. Dempta vero fide ab his, cauta astutia, inter se omne consiliorum congerunt, et rem injunctam atque toties tentatam pretio indiem minui noluerunt, ac revera Janssenium oppugnarunt, indignati quod lusos se facere tentarit. Postremo aliorum persuasione perfectum, ut horum expectationi et desiderio satis sit factum. - De marchionatu judices hodie sub horam quintam sententiam diximus, etiamsi ab Ordinibus denuo nobis prohibitio sit facta sub poena nullitatis[7]. Quid autem caussae sit, ut litis jam tum instructissimae et ad coronidem perductae decisionem reservare aut differre voluerint, optime assequeris ..... 28 Novb. 1635, Hagae.

1315. N. van Brederode[8]. (L.B.)

Je vous escrivay hier par la voye de mon enseigne et vous priay entre aultre de vouloir moyener aupres de Son Ex.ce certain ordre pour le gouverneur de Rourmunde, pour faciliter par la l'affaire que vous scavez, et c'est a quoy que je vous reprie par cette, demeurant ..... Venlo, ce 29 de Novemb. 1635.

L'occasion se pourra bien maintenant presenter pour expedier le susdit affaire, et donc vous supplie que l'ordre surmentionné me soit envoyé en haste, pour avoir la cavallerie a deux foix.....

1316. C. van der Myle. (H.A.)

Ik heb Z.E. gewaarschuwd voor de reis naar Nymegen, Grave en den

1) Zie I, blz. 406.
2) T.a.p., blz. 345.
3) Zie beneden.
4) Graaf Johan Albrecht van Solms; zie I, blz. 363.
5) Er staat: *defuturum*
6) Hij bouwde het huis van Huygens.
7) Er was eene quaestie over het markiezaat Bergen op Zoom. 14 Dec. 1635 kwam daarover bij de St.-Gen. eene remonstrantie in van Pieter van der Linden, advokaat-fiskaal van den Raad van Brabant.
8) Zie No. 1293.

Bosch. ‘Vostre advis est tres bon touchant ce que concerne Rodrigo et les bas verd[s]. L'hoste du dernier m'est venu remonstrer ce jourdhuy, qu'il devient outrecuidant et insupportable; les deux personnes que je vous ay nomnes cy devant[1] se plaignent aussy de sa conversation et propos, ne tendants à aedification du prochain; enfin c'est une mauvaise marchandise.’ De natuurlijke zuster van den heer van Obdam heeft de pest, maar schijnt beter te worden. ‘J'ay receu une lettre du S.r Barlaeus et quelques vers[2], dont j'espere vous faire part à la prochaine fois, ne pouvants estre copies pour ce courrier. Il desire que je l'informe ou vous estes.’ De la Haye, ce 29 de Novembre 1635.

1317. C. van der Myle[3]. (H.A.)

Hierbij gaan de verzen van den heer Barlaeus[4]. De vergadering der Staten van Holland is nog niet compleet; daardoor is nog geen besluit genomen aangaande het buitengewone gezantschap naar Engeland. De la Haye, ce 1 de Decembre 1635.

Mevr. de la Lyere[5] is gestorven.

1318. Aan N.N.[6] (A.B.)

Je vay offrir voz livres à S. Ex.e, mais ilz nous sont moins nouveaux que vous n'avez creu. On a leu icy le premier en Espagnol; l'autre a esté cognu de devant quelques moiz. Vous en entendrez noz jugemens de bouche, s'il vous plaist. Car Son Ex.e ne trouve point que vous ayez à vous abstenir de sa presence en ceste ville, d'où les deux ministres, voz amiz, se sont retirez, debvans resider en Hollande ès qualitez que vous sçavez. C'est de quoy il m'a semblé vous debvoir informer par ces trois mots, bien ayse tousjours d'avoir occasion de vous reïterer que je suis absolument .... Arnhem, le 2e de Decemb. 1635.

1319. C. Barlaeus[7]. (L.B.) aant.

Audio aedificare te; hoc est, metuere, ne scrinia tua et loculos araneae intexant. Quare, si unquam, iam philosophia tibi opus, non speculativa solum, sed et practica. Speculativam missam facio, nam audio te Vitruvium legere, ex quo disces, ubi aedificandum et quomodo, qua partium symmetria, quoque ordine. Ex practica paucula adducam, quae profiteri mearum est partium; potissimum ad virtutum te studia excitabo, magnificentiae puta, mansuetudinis, temperantiae, magnanimitatis, iustitiae et urbanitatis. Magnificentia opus, ut quod moliris opus sumptibus,

1) Nl. Quast en Van der Hapt; zie No. 1300.
2) Zie *Epistolae*, blz. 634, en het vers *Ad P. Hoofdium*, in *Poem.*, II, blz. 470.
3) No. 1317a. Een briefje van 3 Dec. (H.A.) is geheel onbelangrijk.
4) Zie No. 1316.
5) Zie I, blz. 463.
6) De minuut heeft geen adres.
7) Uitgegeven in *Barlaei Epistolae*, blz. 561.

sumptusque operi respondeant. Mansueludine, ne facile irascaris architectis lentis iuxta et mendacibus. Temperantia, ne nimis ad voluptatem, magnanimitate, ne nimis ad ambitionem aedifices. Iustitia, ne cum aliorum incommodo struas umbraque proximum verberes aut stillicidio. Ad haec prudentia, ne iunctam viae domum sibilet mordax populus. Constantia quoque, ne inchoatam domum vel molestiarum, vel impensarum taedio imperfectam relinquas, et praeteriens aliquis exclamet: *pendent opera interrupta minaeque Murorum ingentes*[1]. Hoc posterius monitum non est meum, sed Hesiodi, *ἐν τῶν ἔργων καὶ ἡμερῶν* libelio[2]: *μηδὲ δόμο;ν ποιῶν ἀνεπίξεθτον καταλείπειν*, neve domum fabricans linquas mutilamque rudemque. Urbanitatis insuper te memorem esse cupiam et diverticulum aliquod aedificare, in quo cum intimae admissionis amicis rideas effusissime, absque offensa puerperae aut vagientis infantiae. Ubi aedificaveris, hoc cavendum, ne domum tuam nimis ames ac suspicias, uti solent illi, qui nunquam domo sua egrediuntur aut ingrediuntur, nisi cum attenta frontispicii admiratione, ad quod subsistere solent meditabundi, quasi a lapidibus veniam intrandi impetraturi. Ubi eam inhabitabis, noli semper domi desidere, ne *οἰκουρίαν* tibi exprobret Plutarchus in libello *περί εὐθυμίας*. Verum ab hoc malo minus tibi metus, quamdiu Princeps perget uti iure te evocandi. Sed cur aedificas, mi Hugeni? An ut habites? Non defuit Diogeni, ubi habitaret, nec aedificavit unquam. An ut commode habites? Etiam in conducta domo commode habitabis. An, ne pecuniae situ marceant? At accidet idem lapidibus et trabibus, et quidem multo citius. An, ut intempestive interpellantes repellas hac prophasi: *Gellius aedificat*? An, ne in ius vocari possis, iuxta illud Caij *Pandect.*, lib. 4, tit. de *in ius vocando*? Verba sunt: *Plerique putaverunt*, *nullum de domo sua in ius vocari debere*; quibus similia habet Paulus, lib. 1 tit. *de regulis iuris*. At illud ius iam exolevit. Et quantam quaeso qualemque domum aedificabis? Si magnam, bene mereri voles de gliribus et muribus; et habebunt, ubi latitent, fures; ubi garriant et luxurient famulae; si parvam, iniurius eris in virtutes tuas, quae arcte habitare nesciunt. Vis aedifidare validam et perennem, quaeque seculum ferat? Eris ludibrio Chinensibus, qui domos aedificant, quae ad vitam domino sufficiunt, nec quicquam magis mirantur, quam nos posteris, nepotibus et abnepotibus, aedificare. Si invalidam, metuo, ne summa aliquando fiant ima, et tuo damno sentias, gravia moveri deorsum. Ut vero pergam te exercere, dico impossibilem esse, quam ordiris, aedificationem. Aut enim aedificas, quod aedificatum est, aut quod non est aedificatum. Si prius, actum agis, et moveri dicis, quod est in termino. Si posterius, aedificas non ens; nam tale est id, quod non est aedificatum. Insuper aut aedificas in loco, in quo est domus, aut in quo non est. Si in quo est, cur aedificas? Et quomodo sine corporum penetratione aedificabis domum in loco, in quo est domus? Sin aedificas in loco, in quo non est domus, aedificas domum sine domo. Si dicas, te aedificare domum in loco, in quo fit domus, sic insto: aut domus fit, cum est, aut cum non est. Si prius, non fit; nam esse et fieri implicant contradictionem. Non posterius, nam non entis nulla est affectio. Unum adhuc habeo contra Vitruvium tuum, quod adscribam, ne nimis illi fidas. Monet ille, parietes debere esse perpendiculares et, ni areae situs vetet, parallelos. At nego ego, dari posse aequi-distantes. Ratio est, quia gravia feruntur ad centrum et in centro coincidunt; quare necesse est, inferiores partes parietum viciniores sibi mutuo esse, quam superiores, quia illi viciniores centro, in quo tandem concurrerent, si ad centrum usque perducerentur. - Vale, Hugeni doctissime, nec posthac Nihilistis objce, quod de nihilo operosius philosophati fuerint. Jam enim philosophatus fui de domo. Amstelod., 2 Decemb. 1635.

1) Verg., *Aen.*, IV, vs. 88.
2) Vs. 744.

1320. J. van Santen[3]. (L.B.)[aant.]

Wilt gij brenger dezes, die een brief komt overhandigen van den heer van Dohna[4], voorthelpen? Er is alle kans, dat de oorlog naar Provence verplaatst wordt, en dan dient de gouverneur wel vooruit te weten, hoe hij moet handelen. Wt Orangen, den 3 De.ber 1635.

3) Hij was luitenant der bezetting van het kasteel te Oranje.
4) Zie I, blz. 283.

1321. C. van der Myle. (H.A.)

Je vous diray seulement à present que vous aves tres grande et suffisante raison de me faire la plainte comprise en la vostre d'avanthier. Je suis apres, afin d'approfondir qui contre promesse faicte m'a occasionné ceste facherie. Ce n'est pas este en un formel college, mais à trois ou quatre deputes sur des affaires d'importance et de consequence, ou apres qu'à diverses fois et au regard des diverses ouvertures qu'il faloit ouir, et en resoudre avec franchise et liberte, on avoit stipule un parfaict silence, que j'ay communique ce que me donnes à entendre qu'a este eliminé. Et afin que puissies juger de la qualité des personnes, je vous nomme les S.[rs] pensionnaires Cats[1)], de Glarges[2)], Boreel[3)] et le secretaire d'Alcmaer Foreest[4)], et puis dire: *decepit idoneus autor*. Vous m'obligeres fort, s'il vous plaist m'advertir de qui l'advis vous en est venu, car cela m'aideroit a ce de .....[5)] que sans cela je ne desespere d'en venir au bout. Je vous supplie de croire que cet accident m' a extremement trouble, et n'en seray à repos jusques à ce qu'a vostre retour ici je vous aye fait recognoistre qu'en cette sorte tout le monde peut estre attrape. Toutefois jusques à present je ne veux d'aucun presumer rien de malicieux, ce que seroit vray en cas qu'aucun d'eux, en faisant telle faute, se fust en outre oublie tant d'en discourir à vostre desavantage. Je reserve donques le surplus jusques à nostre entreveüe, avec asseurance que j'auray à l'advenir un extreme soin de ne donner ny à vous ny à moy mesme semblable exercice. De la Haye, ce 4 de Decembre 1635.

1322. Aan R. Descartes[6)]. (K.A.)

Le tourneur d'Amsteldam m'a un peu faict languir apres cest essay, mais enfin le voyci à bout de mon hyperbole, non sans hyperbole de vray, car pour le premier coup, il me semble que c'est bien allé, et les faiseurs de lunette, en ayants veu le moule en papier, ont osé dire, que s'il l'achevoit, ils estoyent contents de manger le verre; mais il leur importe de descrier le tour, qui un jour doibt ruiner leur mestier. Encor mon artisan se plaint de n'avoir esté pourveu des instruments qu'il souhaitteroit d'y pouvoir approprier une autre fois, et que par ainsi en tastonant il a cassé plus de trois verres sur l'essay. Quoyqu'il en soit, j'espere que vous ne trouverez point icy aucune apparence des faultes que vous avez apprehendé que le tour debvoit mener en cercle. Au moins il n'y a rien de perceptible au sens exterieur. Dont j'ose conclure, soubs vostre permission, qu'au moyen d'un artisan adroict comme cestuy-ci et bien pourveu d'engins necessaires - en la recherche desquels on pourroit l'assister - il y auroit moyen de se passer du vostre, auquel, sortant de la main du menuisier, je preveoy des incon-

1) Cats was van 1623 tot 1636 pensionaris van Dordrecht.
2) Gilles de Glarges (1559-1641) was van 1617 tot 1637 pensionaris van Haarlem.
3) Willem Boreel was sinds 1627 pensionaris van Amsterdam.
4) Nanning van Foreest (1578-1668) werd in 1603 secretaris van Alkmaar, in 1636 ook raad en rekenmeester der domeinen van Holland en was in 1629 gecommitteerde der Staten-Generaal in het leger voor den Bosch.
5) Onleesbaar.
6) Kopie van andere hand. Afgedrukt in de *Oeuvres de Descartes*, t.a.p., I, blz. 332.

veniens de mechanique encor plus importants que ne pourroyent estre ceux du tour. Mon discours vous fera bien sentir que je doibs estre du mestier que je tache de patrociner. Mais je veux humblement plier dessoubs voz censures, puisque je les tiens, comme je doibs, superieures à toute la philosophie naturelle du monde. Nous en verrons les preuves admirables, quand il vous plaira, mais ce sera toujours tard à mon attente. Souvenez vous de la solemnité des promesses, s'il vous plaist, et hastez vous au miracle de rendre la veüe aux aveugles. Mons. Reneri[1] m'a asseuré en haste, que vous en persistez au dessein. C'est de quoy je ne puis cesser de vous conjurer, non plus que d'estre à jamais .....

A vostre commodité j'attendray sçavoir, si ce verre vous aura esté rendu, et comment vous estimez que nous fassions du reste, pour achever nostre essay. Arnhem, le 5e de Decemb. 1635.

1323. D. de Wilhem. (L.B.)

Er is van hier niet veel nieuws te melden. 'Videbis proxime, quas scripsimus Ordinibus Generalibus post secundam illam minacem inhibitionem[2]. Nihil rescripserunt hactenus. Nos functi sumus officio nostro. Nequitia advocati nostri fiscalis ad istas tricas devolvimur, ex quibus tamen brevi fore spero, uti nos expediamur. Mendacia obtrudere Ordinibus nitebatur, uti fraudibus suis nubem objiceret [et] nobis crearet invidiam'. Hagae, 5 Xb (Dec.) 1635.

1324. Aan sir J. Colepeper[3]. (K.A.)

I have heard the best physitians of the armey say, that against the cold of this season there is nothing so warme and wholesome as a wastkote cutt out of a coronels acte, in somertime nothing cooler, nay that in the very spring and harvest it will ease an honest man of many incommodities. So that some dare compare it to the wing of a pertrigge, which they maintaine to be good 13 months in the yeare. There upon I have made bold to present you this morning with so soveraine a receat, hoping, that you will accept of it the more kindly, seeing and beleeving, it is signed not onely with the hand, but also with the heart of ..... 6 Dec. 1635, Arnhem.

1325. D. de Wilhem[4]. (L.B.)

De heer van Obdam is ernstig ziek; naar men zegt, heeft hij de pest. Ik zend u spoedig ons antwoord aan de Staten-Generaal. De heeren de Brezé[5] en de Charnacé[6] zijn heden ontvangen. 7 Xb (Dec.) 1635, Hagae, raptissime.

1) Zie blz. 61.
2) Daarover is niets in de *Resol. St.-Gen.* aangeteekend.
3) Kopie. - Zie over Sir John Colepeper, I, blz. 333.
4) No. 1325 a. Een briefje van denzelfden datum bevat eene aanbeveling, een ander van 10 Dec. (beide L.B.) de mededeeling, dat Johannes Arnolds, die Huygens' huis bouwde, gestorven is.
5) Zie blz. 67. - In den brief staat: *Brisaeus*
6) Zie I, blz. 387.

1326. C. van der Myle[1]. (H.A.)

Wilt gij het hierbij gaande pakket aan Z.E. geven? ‘Jusques à present rien ne vient à ma cognoissance de Rodrigo, cependant que les despences et plaintes des bas verd[s] et de sa femme s'augmentent. Son hoste me semble que devient aussy las de luy.’ Van den gezant van Venetië[2] hoor ik, dat de heer Molino[3] ernstig ziek is. De la Haye, ce 8 de Decembre 1635.

Ik hoor, dat gij spoedig hier komt. Er zijn in de laatste week 39 menschen aan de pest gestorven; de ziekte neemt dus af.

1327. A. Rattermont[4]. (L.B.)

Ik heb u al geschreven, dat de muntmeesters te Dordrecht er op aandringen, dat ik naar de opengevallen plaats bij hen zou solliciteeren. Maar ik moet eerst weten, of ‘de banck van Amsterdam tot dese munte soude mogen werden getrocken, omme myn zelven niet te verhinderen ofte ruineren ende de Graeffelijcheyt ondienst te doen.’ Wilt gij eens informeeren, b.v. bij den heer Oetgens van Waveren[5]?

1328. D. de Wilhem. (L.B.)

Wij zijn naar ons eigen huis teruggekeerd en danken u zeer voor de gastvrijheid, in uw huis genoten[6]. Hagae, 12 Xb. (Dec.) 1635.

1329. R. Descartes[7].

Il a fait ce matin un peu de soleil, qui m'a donné moyen d'éprouver vostre verre. Mais vous me pardonnerez, s'il vous plaist, si j'ose assurer que le tourneur ne luy a point donné la figure que vouz avez prescrite, et vous le verrez facilement, si vous prenez la peine de couvrir celuy de ses costez qui est plat de cette carte, où il y a divers petits trous, et que l'exposant au soleil, vous le teniez derriere l'autre carte, où il y a plusieurs cercles et lignes, qui marquent les lieux où les rayons du soleil passant par ces trous doivent donner. Car en l'approchant ou reculant, vous verrez que ceux qui passent par les trous du plus petit cercle,

1) No. 1326 a, b. Brieven van 10 en 11 Dec. (H.A.) zijn onbelangrijk.
2) Zie blz. 109.
3) Zie I, blz. 242. - Molino is in 1636 gestorven.
4) De brief mist plaats, datum en jaar.
Zie over Rattermont I, blz. 247, en No. 1283.
5) Vgl. I, blz. 480.
6) Zie N°. 1260 en 1264.
7) Het Hs. van den brief schijnt verloren, maar hij is het eerst gedrukt door Clerselier in *Lettres de Descartes*, II, 1659, blz. 361. De brief heeft daar geen adres, maar is blijkbaar een antwoord op dien van Huygens van 5 December. Hij is ook uitgegeven in de *Oeuvres de Descartes*, I, blz. 334.

s'assemblent dés la distance de cinq ou six pouces, et ceux du second beaucoup plus loin, lorsque ceux du premier commencent desja derechef à s'escarter, et ceux du troisiesme et quatriesme encore plus loin, lorsque ceux du premier et du second sont desja fort escartez, au lieu qu'ils devoient s'assembler tous à la distance de quatorze pouces. Et je vous dirois bien, que j'ay voulu voir si cela ne procedoit point de ce qu'en traçant l'hyperbole, vous auriez supposé la refraction du verre plus ou moins grande qu'elle n'est, à cause que je n'ay point sceu si vous avez pris la peine auparavant de la mesurer. Mais je trouve que cela ne peut estre, car si vous l'aviez supposée trop petite, et que le tourneur eust bien observé vostre figure, les rayons du milieu s'assembleroient plus prés que quatorze pouces, comme ils font; mais ceux qui passent par les bords, s'assembleroient encore plus prés que ceux du milieu, tout au contraire de ce qu'ils font. Et si vous l'aviez supposée trop grande, il est vray que ceux des bords s'assembleroient plus loin que ceux du milieu, comme ils font; mais ceux-cy mesme s'assembleroient plus loin que quatorze pouces, au lieu qu'ils s'assemblent beaucoup plus prés. Et ainsi ce verre ne peut avoir la figure d'une hyperbole, si ce n'estoit d'une dont le point brulant exterieur fust seulement éloigné de six pouces, et l'interieur de beaucoup plus que six. Car la refraction du reste estant presque de deux à trois, si la distance qui est entre le sommet de l'hyperbole et son poinct brulant exterieur, est de six pouces, celle de l'interieur ne doit estre tout au plus que de 6/5 pouces. Et celle de l'exterieur estant de quatorze, celle de l'interieur doit estre 14/5.

Il y a desja huit ou neuf ans que je fis aussi tailler un verre par le moyen du tour, et il reüssit parfaitement bien; car nonobstant que son diametre ne fust pas plus grand que la moitié du vostre, il ne laissoit pas de bruler avec beaucoup de force à la distance de huit pouces, et l'ayant mis à la mesme épreuve d'un morceau de carte avec de petits trous, on voyoit que tous les rayons qui passoient par ces trous, s'approchoient proportionellement jusques à la distance de huit pouces, où ils se trouvoient assemblez en un tres-exactement. Mais je vous diray les précautions dont on usa pour le tailler. *Primo*, je fis tailler trois petits triangles tous égaux, qui avoient chacun un angle droit et l'autre de trente degrez, en sorte que l'un de leurs costez estoit double de l'autre; et ils estoient l'un de cristal de montagne, l'autre de cristalin ou verre de Venise, et le troisiesme de verre moins fin. Puis je fis faire aussi une regle de cuivre avez deux pinnules, pour y appliquer ces triangles et mesurer les refractions, ainsi que j'ay expliqué en la *Dioptrique*[1]. Et de là j'appris que la refraction du cristal de montagne estoit beaucoup plus grande que celle du cristalin, et celle du cristalin que du verre moins pur; mais je ne me souviens pas particulierement de la grandeur de chacune. Aprés cela M. Mydorge[2], que vous avez peut-estre oüy nommer, et que je tiens pour le plus exact à bien tracer une figure de mathematique qui soit au monde, décrivit l'hyperbole, qui se rapportoit à la refraction du cristal de Venise, sur une grande lame de cuivre bien polie, et avec des compas dont les pointes d'acier estoient aussi fines que des aiguilles; puis il lima exactement cette lame, suivant la figure de l'hyperbole, pour servir de patron, sur lequel un faiseur d'instrumens de mathematiques, nommé Ferrier[3], tailla au tour un moule de cuivre encavé en rond de la grandeur du verre qu'il vouloit tailler; et afin de ne corrompre point le premier modele en l'adjustant souvent sur ce moule,

1) *Dioptrique*, *Discours second*, blz. 21, 22.
2) Claude Mydorge (1585-1647) was raad, later thresorier te Amiens. Hij besteedde zijn groot vermogen voor het doen van natuurkundige proeven en gaf o.a. 100.000 écu's uit voor het maken van elliptische en hyperbolische glazen volgens de methode van Descartes, die zijn vriend was.
3) Ferrier was instrumentmaker te Parijs; hij heeft van 1627 tot 1629 voor Descartes gewerkt. In 1640 ging hij voor hetzelfde doel te Leiden wonen.

il coupoit seulement dessus des pieces de cartes, dont il se servit en sa place, jusques à ce qu'ayant amené ce moule à sa perfection, il attacha son verre sur le tour, et l'appliquant auprés avec du gres entre deux, il le tailla; mais voulant aprés en tailler un concave en la mesme façon, il luy fust impossible, à cause que le mouvement du tour estant moindre au milieu qu'aux extremitez, le verre s'y nsoit tousjours moins, bien qu'il s'y dust user davantage. Mais si j'eusse alors consideré que les defauts du verre concave ne sont pas de si grande importance que ceux du convexe, ainsi que j'ay fait depuis,

je croy que je n'eusse pas laissé de luy faire faire d'assez bonnes lunettes avec le tour. Pardon, Monsieur, si je vous ay ennuyé de ce long et mauvais discours; c'est vous mesme qui avez attiré sur vous cette importunité, et le desir que j'ay de vous témoigner que je suis ....[1].

1330. J. van Wijnbergen[2]. (H.A.)

Hoe moet ik aan met den gevangen ritmeester der Keizerlijken? De man kan zeker geen rantsoen betalen. Rynberck, den 18 Xcemb. (Dec.) 1635.

1331. A. Baeckx van Baerlandt[3]. (A.B.)

Ik word hier gevangen gehouden, maar zou gaarne op het Hof gevangen zitten. Toen zoowel de Staten als de Koning ons belasting oplegden, ben ik naar Brussel gereisd, om te verzoeken ons van die laatste belasting vrij te stellen. Zoodra ik terug was, hebben de soldaten mij gevangen gezet in de kamer van eene herberg en spelen in mijn huis op ergerlijke wijze de baas. Uet de herberge de Swaen, 18 Decemb. 1635.

1332. Aan D. Heinsius. (K.A.)

'Paradoxon Chrysostomi dogma, vir nobilissime, quale inter pocula noster ille Romulida satur citavit, inveni circa finem Homiliae 3 in alteram ad Timotheum.' Hierbij gaat een brief van Balzac. Hagae Com., VII Cal. Jan. (= 26 Dec.) CIↃIↃCXXXV.

1333. E. Puteanus[4]. (L.B.)

Mijn vriend, Fredericus Havensius[5], dien ik vroeger in Italië gekend heb en die nu aan het hoofd staat van het Collegium trilingue, zou gaarne een paspoort hebben. Lovanii, in Arce, pridie Kalendas anni novi M.IↃC.XXXVI (= 31 Dec. 1635).

1) Plaats, datum en jaar ontbreken. Maar de brief is een antwoord op N^{O}. 1322 en dus waarschijnlijk in Dec. 1635 geschreven.
2) Zie I, blz. 438.
3) De brief is deels in het Hollandsch, deels in het Latijn geschreven.
Adriaen Baecx van Baerlandt werd in 1574 te Leuven geboren, studeerde daar en werd er in 1606 president van het Collegium trilingue. Hij heeft zich zeer verdienstelijk gemaakt voor het onderwijs aan de Leuvensche Hoogeschool, waarvan hij in 1619 rector werd. Later was hij deken te Oirschot.
4) Uitgegeven in *Erycl Pvteani ..... ad C. Hvgenivm et D. Heinsivm ..... Epistolae* ..... 1647, blz. 26.
5) Frederik Havens († 1649), geb. te Leuven, was behalve president van het bovengenoemde college ook kanunnik van St. Pieter en professor.

1334. J. van Wijnbergen[1]. (H.A.)

Ik heb den ambtenaar en den edelman vrij gelaten. De Keurvorst van Keulen[2] heeft over deze zaak aan de Staten-Generaal geschreven[3] en deze hebben zich er mee bemoeid. Maar ik moet mij onderwerpen aan ‘mijns meisters ordre, *sive* recht, *sive* crom’. Rynberck, den 1 Janu. 1636.

Ik wil liever niet aan den Raad van State schrijven, omdat de zaak al bij de Staten-Generaal is. Nu er vier compagnieën van hier naar Emmerik zijn gegaan, vrees ik, dat het garnizoen niet sterk genoeg is, terwijl de Keizerlijken in de buurt zijn.

1335. Jenne Marie Vico-Dimmer[4]. (L.B.)

Ik dank u zeer voor het paspoort voor ons goed en hoop u ook eens een dienst te kunnen bewijzen. Wat zou ik veel te vertellen hebben, als ik weer in Holland kwam, ‘want ick sien hier wonder, maer myn dunckt, dat dese nasy onse Hollanders noch in habiliteyt niet en passere, dan in de liefde veer, want dien nevel blyft den meesten deel by soo lanck als den asem’. Mijn man laat u groeten. Wt Venetie, den 3 Jannewary 1636.

1336. C. Barlaeus[5]. (L.B.)

Qui has tibi literas tradet, Hugeni nobilisssme, vis scire quis sit? nondum dicam. Ubi natus? ubi morimur omnes. Sub quo sidere? Iove opinor. A quibus educatus? Apolline, Musis, Gratijs. Quibus nutricibus? comitate et elegantia. Quo lacte? virtutis, doctrinae, leporum. Quo gymnasio? bonae mentis. Quo seculo? cuius meminit Apocalypsis. Quibus imperatoribus? ignorantia, ambitione, avaritia. Quibus pontificibus? credulitate, superstitione, hypocrisi. Qua aera? anno a Moriae natalibus inobservabili. Ubi habitet? ubi non Vitzliputzli, Mexicanorum deus, sed nummus pro idolo est. Ad quod flumen? ubi delicatuli excrementa sua comedunt in anguillis. Ad quod insigne? aratri, sed cui nullus insudaverit bos. Vis et scire, quid agat? favet bonis. Quid non agat? nulli maledicit. Quid sit? legatus meus a latere? Quid non sit? pater. Quid amet? libertatem. Quid non amet? aulam. Quid calleat? sorte sua esse contentus. Quid nesciat? fallere. Quid optet? pluribus prodesse. Quid metuat? amicorum

1) No. 1334 a, b. Brieven van 6 en 18/8 Jan. (beide H.A.) handelen over dezelfde zaak.
2) T.a.p., blz. 355.
3) Namens den Keurvorst had zijn agent Van der Veecken bij de Staten-Generaal een stuk ingediend, met het verzoek, dat Wynbergen uit arrest zou ontslaan een edelman en een burger van Keulen uit het gevolg van kolonel Nievenheim, zijn opperstalmeester, door hem afgezonden met brieven van credentie aan den gouverneur van Gelder. (Vgl. *Resol. St.-Gen.* van 6 Jan. 1636).
4) Zie over Vico, I, blz. 357. Hij was gehuwd met juffr. Dimmer, misschien dezelfde, die in brieven van 1620 en 1624 (vgl. I, blz. 45, 51, 155, 165) ‘den Dimmer’ genoemd wordt; zij was zeker eene dochter van Erik Dimmer (zie I, blz. 184).
5) Uitgegeven in *Barlaei Epistolae*, blz. 638.

offensam. Quando doleat? cum gaudent improbi. Quando gaudet? cum non dolent probi. Quot calleat linguas? unam. Quam? simplicitatis et candoris. Quas oderit? adulatoriam et pugillatoriam. Quae illi delitiae? Graecorum et Romanorum reliquiae? Quid novissime amet? antiquissima. Quid in his miretur maxime? artem. Qualis sit in foro? minus credulus. Qualis in templo? cum ratione. In convivijs? officiosissimus. In fundendis poculis? largus. Bibendisque? parcus. In cubili? nescio. Vis et scire, quam mercaturam exerceat? Lucrandi bonos. Quid numeret? humanitatis officia. Quid ponderet? beneficium acceptum. Quid aestimet? virtutes tuas. Quo se pede metiatur? suo. Quo sit vultu? ingenuo. Quo supercilio? nullo. Qua fronte? explicata. Quibus oculis? probis. Quo pectore? aperto. Quali incessu? modesto. Quo habitu? quo ocreati Achivi incedebant. Quid illi dederím in mandatis? ut silentio meo diuturniori impetret apud te veniam, e Brabantia et castris reduci gratuletur, his anni auspicijs tibi familiaeque tuae bene precetur, et denique me tanquam sub hasta venditum, aut si mavis sub iugum missum, aeternis tibi officijs mancipet. Vis scire, quis sit? Iam dicam. Wickefortius[1]. Vale ..... Raptim, e musaeo nostro, VII Id. (7) Januar. CIↃIↃXXXVI, in urbe magna.

1337. A. de Verwer[2].

Maer is mij langer onmogelick geweest door de aenporringe van myn gemoet ende groote hoope van myn herte den prinse eenygen geringen dienst te konnen geven hiermede. - Ick bedancke oock seer mynheere den prinse van sinne extra goede ende royale betalinge weegen die twee stucken schilderij van Vlissingen ende der Veeren by my gemaeckt, ende houde my oock sonderlynge veroblijgeert aen UE., mynen seer waerden vrint, also ick t daervoor houde, dat mynheer in deselve saake my seer goet syt gedachtich geweest, waerover ick altyts sal blyven ... Amsterdam, den 9 Januarie 1636.

1338. Aan mevr. Desloges[3]. (K.A.)

Monsieur Desloges, vostre fils[4], a prins la peine de me faire veoir dans une de voz lettres, comme Monsieur de Balzac se trouve tousjours en attente de la response que debvoit Monsieur Heinsius à un sien discours[5]. Cela ne m'a point estonné, mais bientost le pourra, si au premier ordinaire il ne vient advis de la reception d'un gros pacquet, que M. d'Aiguebelle[6] a prins à charge de faire tenir aussi seurement qu'il a creu l'honneur de M. Heinsius et la descharge de mon debvoir le requerir. Là dedans, Madame, l'un et l'autre se justifie amplement, et nous suffiroit à tous deux de la satisfaction que sans point de doubte M. de Balzac y voudra trouver. Mais voyant qu'il a jugé à

1) Zie I, blz. 437.
2) Het fragment bevindt zich in het Rijks-Prentenkabinet te Amsterdam; het eerste gedeelte van den brief is verloren geraakt.
Abraham (de) Verwer, geb. vóór 1600, leefde nog in 1644. Te Amsterdam zijn eenige schilderijen van hem aanwezig.
3) Zie I, blz. 462.
4) T.a.p.
5) Zie No. 1281.
6) Zie I, blz. 435.

propos de gratifier la cour mesme de la commnnication de ceste piece, digne certes de sa main en toute extremité, et de divertir les pensées de voz plus grands personnages d'estat sur celles de son docte loisir, revestues d'une eloquence si illustre, qu'à les veoir paroistre seules il fault bien de la rigueur de jugement à les oser soupçonner d'abuz, il m'a semblé que devant toutes choses le monde debvoit sçavoir, et vous, Madame, devant tout le monde, à quoy il a tenu que la response de M. Heinsius n'ayt paru dans fort peu de jours apres qu'il en a esté sommé. Mais ceste fascheuse histoire estant de trop de circonstance pour en importuner Mons.r Desloges à la charge de vous en faire le recit, je l'ay supplié d'en veoir le contenu en ce que j'ay esté obligé d'en dire à M. de Balzac par ma derniere lettre[1)], dont la copie s'est trouvée de fortune entre les mains d'un amy, qui je pense l'aura voulu garder en faveur de la verité. Que si ceste mesme consideration, Madame, vous porte à jetter l'oeil sur ce papier, je vous supplie tres-humblement d'en vouloir faire comprendre la substance en François, où vous trouverez des impressions naissantes ou desjà nées en prejudice de M. Heinsius à raison du pretendu silence, auquel en tout evenement il n'y auroit que moy de coupable depuis les derniers neuf moiz, les huit d'auparavant ne me pouvants estre imputez. J'ay besoin d'un interprete comme vous, Madame, en un langage estranger, auquel il n'y a peut estre que la bonté Stoïque de M. de Balzac capable de supporter mes begayements. Si vous avez de la peine - et vous en aurez justement - à trouver de la proportion entre l'obligation d'un si grand bienfaict et celuy qu'il semble que vous la debvra avoir[2)], considerez-le, s'il vous plaist, au visage de son amy interessé, et je m'asseure que ceste inclination si celebre, qui nourrie et fomentée parmi les plus sçavants hommes du siecle vous a faict recognoistre protrectrice et juge de toute sorte d'erudition, ne souffrira pas que vous estimiez ces premieres faveurs mal employées à l'endroit de M. Heinsius, qui j'ose dire, les merite des premiers, et apres qui ce vous doibt estre chose plus indifferente que rien, que je me mette en debvoir ou non de vous tesmoigner l'extreme envie que j'ay d'estre creu ..... Le 14 de Jan. 1636.

1339. N. van Brederode[3)]. (R.A).

Uw schrijven en dat van Z.E. heb ik ontvangen. Spoedig hoop ik te hooren, wat ik doen moet met het verzoek van den ambtman. Ik hoor, dat men uit den Bosch alles vrij mag uitvoeren; moet het hier dan verboden blijven? Als hier eenige troepen waren, zou de vijand in het fourageeren zeer gehinderd worden .... Venlo, desen 16 Jan. 1636.

1340. Susanna Schaep-de Vogelaer[4)]. (K.A.)

Wilt gij aan de beide burgemeesters schrijven, om mijn man aan te be-

1) No. 1281.
2) De zin is niet duidelijk.
3) Zie blz. 86.
4) Zie I, blz. 164.

velen, ‘alsoo hier een van de Heeren Staten doot is’? Mijn man is op dit oogenblik te Zwolle; ik heb hem dadelijk geschreven en ben al vast eenige heeren gaan spreken. Als hij niet gauw terugkomt, ga ik hem uit Overijsel halen. Wilt gij, waarde neef, ons helpen en ook aan eenige menschen hier schrijven[1)]?

1341. Aan G. Vossius. (K.A.)

Hartelijk dank voor het zenden van uw boek *de Arte grammatica*[2)], dat ik zeer bewonder, Eén uwer zoons heeft, hoor ik, iets over onze oudste geschiedenis geschreven[3)]; ik heb het nog niet gezien. Hagae Com., 23 Jan. 1636.

1342. J. de Cormont[4)]. (K.A.)

Ma fascheuse affaire du pais de Juliers m'avoit tellement embarassé, qu'elle m'a empesché jusques icy de tesmoisgner l'obligation que j'ay a ceux qui m'ont fait l'honneur de m'y favoriser, et je rougis d'avoir esté sy longtemps a vous en randre mes tres humbles remersiemens pour l'utille assistance que de vostre grace vous m'y avés donnée .... De Mastricht, ce 23 Janvier 1636.

1343. Aan C. Barlaeus[5)]. (L.B.)*

Ad facetissimam, venustissimam, et veracissimam denique epistolam tuam[6)], quam Wicquefortio cum tradideras, ipsi se perferendum ignaro dederas, gestiebam illico rescribere, simili non certe genio - quo talia fando quis hodie ascendat? - sed charactere, neque defuisset ubi rideres, si non fefellit me festivi cuiusdam inventi recens et, ut praeceptor oratoriae illum vocat, nondum refrigeratus amor[7)]. At enimvero nosti tu, amice, sortis meae sortem, fortuitum illud, inquam, studium, desultorium, interruptum; si fas est studium appellare, cui si quid otij datur, datur fere tunc cum maxime, dum brevi intervallo, quod inter curiam est ac domum meam, meas mihi cogitationes vindico, et salutantibus plerumque sic respondeo, ut fecisse Diogenem arbitror, cum, aliud secum agens, in turba tot mortalium homines vel non videret, vel videri vellet nondum invenisse. Quam non vane ista silentio meo praetexam, si dubitare potes, ipse Wicquefortius testabitur, recens discursuum meorum et vagae vitae inspector; quem porro, quando totum ad te redire passus sum, ecce, mi Barlaee, prototypas tibi elegantias tuas compendio remisi, ut, si quidem facundius, foecundius certe rescribi potuisse non probaveris. Habe igitur pro verbis nihili totum hominem in solutum, et hunc eiusmodi, ut, si faculam

1) De brief mist plaats, datum, jaar en adres, maar Huygens teekende er op aan: 18 Jan. 36. Waarschijnlijk werd hij uit Utrecht verzonden.
2) Zie No. 1298.
3) Matthaeus Vossius (1610-1646) heeft in 1635 het eerste deel der *Annales Hollandiae et Zelandiae* uitgegeven; het tweede deel volgde in 1642.
4) Jean, Sr. de Cormont, komt reeds in 1630 voor als ritmeester. (Mededeeling van Luitenant-Kolonel W.R.H. Wakker.)
5) De minuut is in K.A. Uitgegeven door Van Vloten in *Hooft's Brieven*, IV, blz. 393.
6) N°. 1336.
7) Quint., *Ep. ad Tryph.*, 2.

tu quidem aut lucernam cynici, de quo dicebam, in ipsius penu antiquaria repereris, non invenias ingenti foro vestro - paulum hic patella dici patere - operculum Barlaeo dignius. Atqui, patella mea, quâ nunquam tam bene pastus fui, quin magis esurirem, quâ se nemo sic explevit, ut non a plena discesserit, quousque conda mihi, non, ut soles, proma es? Ut ex tropo nos expediam, quam diu, Barlaee, nihil scribis; quam diu celare me statuisti, quae quotidie fieri non potest, quin tibi ne volenti quidem, saepe vix scienti, excidant? Ut argumenta non moveam, quae ubique se dant obviam, tu Molinum *ἄχλαυστον, ἀνεπίγραφον* e vivis abire passus es, aut me latere, quae nobilissimis manibus accinuisti[1)]? - Nondum te missum facio; pressius instandum est; Sextum Empiricum illum, illam vulpeculam, ut sibi quidem visa est, cuius tu capiti personam scilicet detractum ibas, quando videbimus poenas dantem[2)]? Vel denique quid est rerum, quod prae cicada praestas vel luscinia? Audi, amice, et ab ingenuo candore meo in bonam partem cape; omnium te rerum, et sublimissimae cuiusque capacem Deus et natura, gnarum aetas et industria fecere; sed duo haec praecipue, poeta natus es et philosophus; si ad individua descendo, Claudianum[3)] orbi et Aristotelem redditurus extitisti. At illius modo partibus probe functus es, et fungeris, ut existimo, non indiligenter. Hunc porro debes; et ne creditores tibi sistam, quos inter ubi me comperias, parum interesse ducas, quam illis prompte, vel sero, vel nunquam satisfiat, amicis insuper habitis, existimatio te tua, et unica illa virtutum magna merces, quâ mortui supersumus, debendi reum habent. Expunge vetus nomen, amice, vetus nomen; et si non saeculi, tui certe hanc rationem habe, ut quae te post cycnaeam cantionem perpetuo canentem omnis posteritas auditura est, etiam serio loquentem secum audiat, post *ἀνεμώλια* tot illa verba, quae quotidie iuventuti ut inculces, pauci omnium, senes facti, quâ fide oporteat, nemo unus, quâ dignitate, quo lepore, quâ vi Barlaeum deceat, post Barlaeum relaturus est. Haec ego, qui in re aliena video fortasse,

quantum noctuae vident mane,

videre me tamen arbitratus sum e re tua esse, et compressis labris multum agitata tandem, ubi quid datum otij est, illevi chartae, quam ubi perlegeris, me quidem non invito discerpes, aut *τῶν θεῶν τῷ σκάζοντι* calide digerendam commendabis, modo quae liberius effutivi ab amicissimo tui pectore profecta statuas, et hunc *τῆς παρρησίας*, non alias satis decorae, fontem esse. Vale, vir doctissime, et, ne te ad hunc anni ingressum vulgari voto beem, sis ipsa invidiâ favente felix, quae olim verba in argutissimo, quem nosti, veterum cum voluptate legi. Hagae Com., X Cal. Feb. (= 23 Jan.) CIↃIↃCXXXVI.

1344. A. van Hilten[4)]. (H.A.)

1) Barlaeus heeft een gedicht geschreven met den titel: *Manes ..... Dominici Molini*, *serenissimae Venetorum reipublicae senatoris* (vgl. *Poem.*, II, blz. 319). - Zie over Molino, I, blz. 242.
2) Sextus Empiricus, een neef van Plutarchus, leefde in de 3de eeuw n. Chr. Hij was arts en sceptisch wijsgeer. Barlaeus had jaren lang het plan gekoesterd een boek over hem te schrijven, maar het is er niet toe gekomen.
3) Claudius Claudianus, geb. te Alexandrië, leefde aan het einde der 4de en het begin der 5de eeuw na Chr. Hij heeft vele Latijnsche gedichten geschreven. Barlaeus had zich Claudianus tot voorbeeld gesteld.
4) No. 1344 a, b. Brieven van 29 Jan. o. st. en 13/23 Febr. (H.A.) zijn zonder eenig belang.

De ontvanger Wtenbogaert[5] heeft mij geantwoord, dat hij u binnen 14 dagen de jaarwedde van St Catharine[6] zou zenden, en u ook wel die voor de volgende jaren wil sturen. Voor uw neef Schaep[7] wil ik gaarne iets doen. D'Utrecht, le 15/25 de Janvier 1636.

5) Mr. Johan Uytenbogaert († 1680) was ontvanger der gemeenelandsmiddelen te Amsterdam.
6) Zie I, blz. 36.
7) Zie No. 1340.

1345. Christina van Erpach[1]. (H.A.)

De heer Haestrecht, heer van Druynen en drossaard van Breda[2], verzoekt een paspoort. D'Arnhem, 26 Jan. 1636.

1346. Jhr. Frederik van Nassau[3]. (H.A.)

Ik heb mijne belofte niet gehouden en maar weinig geschreven, en toch ben ik u zooveel dank verschuldigd;..... 'vous ne serés pas moins mon ami, si je vous confesse que ma plume ne vas pas si viste que mon affection'..... Paris, le 26 Janvier 1636.

1347. Aan E. Puteanus[4]. (K.A.)

Er bestaat een besluit van de Staten, dat geen katholiek geestelijke in deze Provincies mag komen; de magistraat moet zorg dragen, dat dat niet geschiedt. Tot mijn spijt kan ik dus uw vriend Havens niet helpen. Hagae Com., V Cal. Feb. (= 28 Jan.) 1636.

Groet Tuldenus[5] en Wendelinus[6].

1348. J. Torck[7]. (K.A.)

De heer van Aelst[8] heeft eene klacht tegen mij ingediend bij Z.E., maar weigert mij inzage te geven van dat stuk. Wilt gij Z.E. verzoeken, mij het stuk voor korten tijd af te staan, dan kan ik mij persoonlijk komen verdedigen. Bommel, 20/30 Januarij 1636.

Brenger dezes, de majoor van de plaats, is bij het heele geval tegenwoordig geweest en kan u dus inlichten.

1) Zij was de echtgenoote van graaf Willem van Nassau-Siegen (1592-1642), veldmaarschalk in dienst der Staten.
2) Zie blz. 25. Hij bekleedde dat ambt van 1627 tot 1637, toen de stad door den Prins werd ingenomen.
3) Zie I, blz. 442.
4) Zie No. 1333.
5) Zie I, blz. 288.
6) T.a.p., blz. 353.
7) Johan Torck, heer van Nederhemert, was in 1632 commandant eener 'extraordinaire Nederlandsche compagnie'. (Medcdeeling van Luitenant-Kolonel W.R.H. Wakker.)
8) Bernhard Torck van Aelst was sedert 1627 heer van Poederoien, toen zijne vrouw Emilia Philippina Melander, dochter van Johan M., secretaris van Prins Maurits, en hij met die heerlijkheid werden verleid. In 1647 nam hij deel aan de begrafenis van Frederik Hendrik.

1349. C. Musch[1]. (H.A.)

Onder de paspoorten, welke Don Martin de Axpe[2] mij heeft gezonden, is er geen enkel, dat op uwe zaken betrekking heeft. Ook zijn zij geen van alle uitgebreid genoeg; daarom heb ik ze teruggezonden. Oosterhout, den 4 Feb. 1636.

1350. Rembrandt[3].

Mijnheer, mijn goetgunstijge heer Huijgens, hoope, dat UE. gaeren Sijn Excellensij sal aenseggen, dat ick seer naerstich doende ben met die drie passijstucken voorts met bequaemheijt af te maeken, die Sijn excellensij mij selfs heeft geordijneert, een grafleggij ende een verrijsenis en een heemelvaert Chrisstij; deselvijge ackoordeeren met opdoening en afdoeninge van t chruijs Chrisstij[4]; van welcken drie voornomde stuckens een van opgemaeckt is, daer Chrisstus ten heemel opvaert, ende die ander twee ruijm half gedaen sijn, en soo Sijn Excellensij dit opgemaeckte stuck vooreerst gelieft te hebben d[an] ofte die drie t seffes, Mijnheer biddende, daervan te laeten weeten, opdat ick Sij Prijns. Excellensij in sij lustten ten besten dienen mach. En ken oock niet naerlaeten volgens mijn dienstwillijgen kunst mijnheer te vereeren van mijn jonsten werck[5], vertrouwende dat my ten bessten sal afgenoomen werden, neffens mijne groeteenissen aen Ue allen Godt in gesondtheyt bevoolen.....[6].

..... woon naest den [pen]syonaeris Boereel ..... Niuwe Doelstraet[7].

1351. J. Vallensis[8]. (L.B.)

Brenger dezes, mijn neef, heeft ‘eenen schoonen Occidentaelschen bezoarsteen[9], bynae zoo groot als een hooft, wegende ontrent seven pondt,

1) Zie I, blz. 405.
2) Hij was secretaris van den Koning van Spanje en voerde sedert het najaar van 1635 met Musch onderhandelingen over een wapenstilstand, eerst te Cranenburg, later te Turnhout. In Febr. 1636 werden die onderhandelingen afgebroken.
3) Het Hs. is in Amerika. De brief is uitgegeven door Mr. C. Vosmaer, *Rembrandt*, *sa vie et ses oeuvres*, Den Haag, 1868, blz. 113, op blz. 188 der 2de uitgave van het werk (1877), door Dr. C. Hofstede de Groot, *Die Urkunden über Rembrandt* (1575-1721), *neu herausgegeben und commentirt* (in *Quellenstudien zur Holländischen Kunstgeschichte)*, Den Haag, 1906, blz. 45, en, op nieuw gecollationneerd, door Dr. J. Veth en W.R. Valentiner in *Kunstchronik*, XXI, 1909-1910, blz. 402.
4) Rembrandt had dus al vroeger twee stukken voor den Prins geschilderd, het oprichten en het afnemen van het kruis, en nu last gekregen nog drie andere te maken, die er bij pasten. De vijf schilderijen zijn thans in de Pinakotheek te München (vgl. Hofstede de Groot, t.a.p., blz. 48. Wanneer echter het afnemen van het kruis ten onrechte aan Rembrandt is toegeschreven, is die opgave niet juist).
5) Waarschijnlijk eenige etsen.
6) De brief mist plaats, datum en jaartal, maar met andere hand (die van Huygens?) is er op geschreven: Feb. 1636.
7) Zoo schijnt men te moeten lezen.
8) Zie I, blz. 274.
9) Een steenachtig lichaam, dat men in de maag van sommige dieren vindt, en waaraan men groote kracht toeschreef als geneesmiddel en tegengi*f*.

daervan ick het conterfeytsel ghesien hebbe, ende noch van eene zeer groote paerle'; hij zou beide gaarne aan Z.E. willen verkoopen. In Delff, den XI^{en} Febr. XVI^{C} sessendertich.

1352. Aan N.N.[1] (K.A.)

La response que vous avez prins la peine de me faire sur les deux mienes du 21e Janvier et 8 de Decembre[2] m'a faict comprendre l'artifice dont on pretend user pardelà à l'endroit de S. Ex.^{e}, en nous faisant esperer des responses, qui enfin peut estre ne porteroyent que des remises et des promesses pour l'avenir, tandis que l'on connive aux desordres presents et ne remue pas seulement pour les inhiber. Les interests de S. Ex.^{e} me pressent de vous dire là dessus, que jusques à maintenant le Sr Van der Veken[3] ne nous produit aucunes lettres, n'en produira peut estre de longtemps, et receües qu'à la fin elles seront, tout ne sera capable de nous donner la satisfaction que nous attendons. Il sera donq besoin et necessaire que vous renouvelliez, s'il vous plaist, voz instances, en concluant, non pas à la depesche de quelque chose par escrit, mais à la reparation effective de ces griefves insolences, qui croissent de jour à autre, et desquelles nous aurions moyen de nous ressentir - comme au long aller on y seroit porté de force - ne fust la douceur et benignité du naturel de S. Ex.^{e}, qui tousjours aime de tenter les voyes d'amitié, premier que de lever plus grande poussiere. Je vous recommande cecy de nouveau, sur la confiance que j'ay de vostre entiere affection au bien de son service, et en attendant des responses plus peremptoires que vous avez occasion de me donner, me signe ..... A la Haye, le 13e de Feb. 1636.

1353. J. Torck[4]. (L.B.)

De heer van Aelst, die kort geleden bij het uitgaan der kerk mijn bediende heeft doen afranselen, beschuldigt mij bij den Prins, dat ik met soldaten in zijn huis ben gekomen. Dat is niet waar. Maar wel heb ik zijne vrouw, die mij in mijn eigen huis kwam uitschelden, de deur uitgezet. Nu strooit de heer van Aelst rond, dat ik bij den Prins geheel en al in ongenade ben, terwijl toch Z.E. mij bij mijne vorige audientie zeer vriendelijk heeft behandeld. De magistraat hier wil in de quaestie tusschen beide komen; ik zou dus gaarne mijne stukken uit den Haag terug hebben. Bommel, 17 Februarij 1636.

1354. Rembrandt[5]. (B.M.)

Mijnheer, naer vriendelicke groetenissen soo is t dat ick goet vinde, dat ick corts volgen

1) Kopie van andere hand. De minuut heeft geen opschrift.
2) Beide brieven zijn verloren gegaan.
3) Zie I, blz. 394.
4) Zie No. 1348.
5) Uitgegeven door Mr. C. Vosmaer in *De Nederlandsche Spectator*, 1866, blz. 149, in zijn *Rembrandt* (1877), blz. 187, en door Dr. C. Hofstede de Groot in *Die Urkunden über Rembrandt*, blz. 46. In dat werk is ook een facsimile opgenomen.

sal om te besien, hoe dat het stucken[1] met de rest voucht. Ende wat aengaet de prijs van t stuck, soo hebbe ick daer wel 200 pondt aen verdient, maer ick sal mij laeten contenteeren met t geenen sij Excellens. mij toelegt. Mijnheer (hovwt[2]) sal deesen mijne vrijcheij ten goeden houden, ende daer ick t meede reecompenseren ken, zal niet naerlaetich sijn ..... (Feb. 1636)[3].

Op de galdeerij van S. Exc.lt[4] sal t best te toonenen sijn, alsoo daer een starck licht is.

1355. Graaf Hendrik Casimir van Nassau. (H.A.)

Le porteur de celle cy, ayant par les tromperies de ses faints amis quité ce pays, c'est transporté en Allemagne où il s'est esclaircy de la trahison qu'on luy avoit faitte, comme le pourrez mieux entendre de luy mesme. Estant donc resolu de s'aller justifier a la Haye au regard de ce qui avoit esté suppose a l'encontre de luy, il m'a requis de vous prier de sa part qu'il vous plaise le favoriser en la demande qu'il faira à Son Ex.e; je ne luy a [y] peu refuser cecy, principalement puisque ses merites vous ne sont point incognuz.... Groeningue, ce 24 de Fevrier 1636.

1356. A. van Hilten[5]. (H.A.)

Kunt gij ook iets doen voor mijn neef Philippe de Chautraines dit Broucqsaut, vaandrig bij kapitein Leon[6], die gaarne luitenant zou worden bij de compagnie van zijn broer Ferdinande de Chautraines en Broucqsaut[7]? Hij heeft in het fort Philippine het bevel gevoerd over 60 man, later over 120. Hij wil militair zijn, evenals zijn grootvader, vader, ooms en neven. Wij zullen u zeer dankbaar zijn voor uwe hulp. D'Utrecht, le 23e de Febvrier 1636, st. vet[8].

1357. O. van Arkel[9]. (A.B.)

Hebt gij aan Z.E. meegedeeld wat ik u schreef? De heer Pynssen[10] tracht steeds meer macht te krijgen over mijne compagnie en maakt het mij erg lastig. Gorichem, ce 5me de Mars 1636.

1) De hemelvaart, zie No. 1350.
2) De schrijver wilde eerst zeggen: 'houwt deesen mijne vrijcheij ten goeden', maar veranderde van plan en vergat *hovwt* door te schrappen.
3) De brief mist plaats, datum en jaar, maar met andere hand (die van Huygens?) staat er op: Feb. 1636.
4) Waarschijnlijk op het huis Honselaersdijk.
5) No. 1356 a, b. Brieven van 6/16 April en van 7/17 Mei (H.A.) zijn zonder eenige beteekenis.
6) Govert le Lion (of de Lyon) deed in 1624 den eed als kapitein eener compagnie voetknechten. (Mededeeling van den Heer Wakker).
7) Hij komt voor als officier in de jaren 1622-1648. (Meded. als boven).
8) Dus 5 Maart, n. st.
9) No. 1357 a. Een brief van 23 Juli (A.B.) bevat een verzoek om ontslag.
10) Zie I, blz. 296.

1358. C. Barlaeus[1]. (L.B.)

Ik schrijf weinig, omdat ik zoo weinig belangrijks te melden heb. ‘Ante dies non multos orationem habui de Coelo[2], cum Physicam Aristotelis essem praelecturus. Excitandi interdum sunt et civium et studiosorum animi, ac minus moroso sermone ad sapientiam pellicendi. Mitto exemplaria aliquot, pro more amicis distribuenda; famuli tui operam et pedes ad hoc mihi commoda’. Ik heb het boek van Seldenus[3] gezien en hoor, dat de weerlegging er van aan Cunaeus[4] is opgedragen; het zal hem gemakkelijk vallen de gesloten zee te openen. ‘Fuit hic per aliquot dies Maria Tesselscha, erecti ingenij matrona; vidua est. Noli subridere’. Mart. VI, An. CIↃIↃCXXXVI.

Spoedig zend ik de *Manes Molini*[5] aan den heer Van der Myle. Verzoek den heer de Mory[6] mijne rede in het Fransch te vertalen.

1359. S. Brasser[7]. (L.B.)

Ick hebbe U Ed. G.^{t} voor desen gecommuniceert brieven van Monsieur d'Espaigne[8], daerbij deselvige versocht gerecommandeert te werden aen sijn Ex.^{e}, Mijnheere den Prince van Oraigne, om als raet in desselfs parlement van Oraigne geimploieert te werden, ende hebbe doenmaels daerbij gevoecht, hoe dat ick beducht sijnde, dat sodanich versoeck sijne hoochstgedachte Ex.^{e} niet aengenaem mochte sijn, ick daeromme 't selvige niet en dorste voordragen; t' sedert hebbe het aen den gedachten d'Espaigne op t beleeffste geexcuseert, die naderhant versocht heeft, dat hij door recommandatie van sijne hoochstgedachte Ex.^{e} mochte werden gepromoveert tot eenige professie in theologie in eene van de nieuwe opgerechte universiteijten tot Utrecht als elders. Indien mijne dispositie mij hadde toegelaten in den Hage te comen, ick soude gelegentheijt gesocht hebben om sijne hoochstgedachte Ex.^{e} dit sijn versoeck voor te dragen, maer mits daerinne verhindert werde, en dat de gedachte d'Espaigne bij sijne jongste missive, hiernevens gaende, noch een versoeck es doende, dat geen uijtstel en lijt, soo is mijn dienstelijck versoeck,

1) Uitgegeven door J.A. Worp in *Oud Holland*, VI, 1888, blz. 253.
2) De *Oratio de coeli admirandis*, den 11^{den} Febr. uitgesproken, werd te Amsterdam bij Johannes Blaeu gedrukt.
3) Nl. *Mare clausum* (1635), dat gericht was tegen *Mare liberum* (1609) van Grotius. Zie over Selden, I, blz. 202.
4) Zie I, blz. 177.
5) Zie blz. 148.
6) Zie blz. 89.
7) Steven Brasser behoorde zeker tot de bekende Delftsche familie.
8) Waarschijnlijk Jean d'Espagne (zie I, blz. 154). Geboren in 1591 in Dauphiné, was hij Waalsch predikant te Grave, te Oranje en van 1621-1629 in den Haag, waar hij zijn ambt moest opgeven, omdat hij van overspel werd beschuldigd. Hij ging toen naar Engeland, maar werd ook daar niet beroepen. Zijne lotgevallen in de jaren 1629 tot 1636 zijn onbekend gebleven - uit dezen brief blijkt, dat hij waarschijnlijk in die jaren als geheim agent dienst heeft gedaan voor de Zeven Provinciën - later is hij toch nog te Londen als predikant opgetreden, o.a. in dienst van De Soubise, den graaf van Arundel en den graaf van Pembroke. Hij had echter tal van moeilijkheden en is 25 April 1659 te Londen gestorven.

dat U Ed. G.^{t} gelieve het eene ende het andere sijne hoochstgedachte Ex.^{e} voor te dragen, ende mij d'eere te doen van met een clein letterken te laten weten, wat hope ick hem soude mogen geven. Ick weet wel, dat U Ed. G.^{ts} menichvuldige ende gewichtige affaires met dese moeielijckheden niet en behoren beswaert te werden, maer als ick considerere, dat ick desen man met goede woorden ende met hope van recompense hebbe beweecht, omme den landen te doen den dienst, U Ed. G.^{t} bekent, ende aenmercke, dat hij daerdoor sijn selven heeft geruineert ende versteken van al emploij in Engelant, jae selffs dat den resident van Spaigne aldaer te wege heeft gebracht, dat hij daerover in versekering is genomen geweest, soo vinde ick mij in mijn gemoet gehouden alle mogelijcke officien aen te wenden, ten eijnde sijne gedane diensten mogen werden gerecognosceert. De professie van philosophie vaceert jegenwoordich in de Universiteijt tot Leijden, daertoe ick achte, hij soo bequaem es als ijemant anders sal connen gevonden werden; doch soo U Ed. G.^{t} oordeelt, dat daertoe niet soude konnen geraecken, ofte wel dat t' selvige langen tijt soude requireren, ende van onseker succes sijn, soo versoucke vrundelijck, dat U Ed. G.^{t} sijne hoochstgedachte Ex.^{e} gelieve voor te dragen, off deselvige soude gelieven te procureren, dat de heeren Beveren[1)] ende Joachimi[2)] mochten werden gelast ende geauctoriseert, omme naer haere discretie te recognosceren secrete diensten bij twee personen - sijne Ex.^{e} ende de heere Joachimi bekent - in Engelant aen desen staet gedaen, verstaende met den tweeden persoon den cap.^{tn} Gedeon[3)], die mij immers soo seer sommeert om recompense als den vorigen, ende daervan de heer ambassadeur Joachimi mij scrijft, dat noch dienst es doende. Mijnheer, indien sijn hoochstgedachte Ex.^{e} door U Ed. G.^{ts} intercessie kan worden gedisponeert, omme sulcx te procureren, ick sal mij selve daerover ten hoochsten houden verobligeert, want ick niet alleen soude bevrijt sijn van hare gestadige aenmaningen, maer soude mij oock te geruster vinden, dat, hebbende, om het landt dienst te doen, een man in soo groten ongelegentheijt gebracht - hoewel buyten mijne intentie - ick wederom tot desselffs soulagement ijets hadde geprocureert, biddende, dat U Ed. G.^{t} dese mijne importuniteijt gelieve de beste interpretatie te geven, ende te geloven, dat, indien oijt occasie verscheen om U Ed. G.^{t} wederom eenigen dienst te konnen doen, ick mij soude betonen te sijn ..... 7 Martij 1636. In Delft.

1360. F. van Aerssen[4)]. (H.A.)

Monsieur de Zulecom est prié de faire souvenir à Son Ex.^{ce} de l'expedition du Sieur Heuft[5)], afin qu'il ait moyen de conserver sa creance envers

1) Zie I, blz. 334. Hij was juist als buitengewoon gezant naar Engeland gezonden.
2) T.a.p., blz. 241.
3) Misschien Jan Gideons, kapitein van de ‘Sampson’, één der twee oorlogsschepen in 1632 door Adriaen en Cornelis Lampsins van Vlissingen uitgerust, om den vijand op alle mogelijke wijzen afbreuk te doen. Deze ‘nieuwe Geusen’, zooals zij genoemd werden, hebben die taak met veel succes volbracht.
4) Zie over F. van Aerssen, I, blz. 44.
5) Noot 6 op blz. 7 is foutief. Jan Heuft († 1652) woonde te Parijs, zijn neef Mattheus Heuft te Amsterdam.

M. le cardinal duc de Richelieu. Comme aussy de commander au capitaine de la galere de n'abandonner point la garde devant la Plate[1)], qu'en cas de tres forte gelée, ou de la poursuitte des ennemiz, quand ilz se trouveront sur l'eau, car autrement il n'y peut estre de la seureté pour ceux qui vont et viennent de Zeelande[2)].

1361. J. de Knuijt. (H.A.)

Uw brief ik ontvangen, nadat de nominatie reeds door de Staten was opgemaakt. Ik heb voor den persoon, waarover gij schrijft, niet veel kunnen doen. Een neef van mij, De Ridder[3)], staat op de nominatie van eene compagnie, bij welke zijn vader 48 en hij zelf 11 jaren officier is geweest. Kunt gij hem helpen? Middelb., den 13^{en} Martij 1636.

1362. J.L. Guez de Balzac[4)]. (R.A.)

A mon arrivée en cette ville j'ay trouvé vostre paquet qui m'y attendoit, et Monsieur de Aiguebere[5)] prest de s'en retourner en Hollande. Je luy ay descouvert le fonds de mon coeur sur quelques particularités dont j'ay appris que vous desiriés esclaircissement, et l'ay conjuré de vous rendre conte de la conference que nous avons eue. Il m'a promis de me faire cette faveur, et de vous confirmer a loysir ce que je vous escris à la haste. Mais je vous l'escris, Monsieur, avec toute la franchise et toute la sincerité que vous devés attendre d'un homme qui fait particuliere profession et d'estre veritable et d'estre vostre serviteur. Je vous diray donc en premier lieu que je ne sçay que c'est de ce fantosme blanc dont il est parlé dans vostre lettre[6)], et que jusques icy m'estant expliqué avec quelque succés en termes intelligibles, je n'ay point sujet d'avoir recours aux enigmes et aux hieroglifiques pour acquerir nouvelle reputation, beaucoup moins pour me faire deviner a mes amys, et exercer mal a propos leur subtilité. Si bien qu'a mon advis il faut que cette multitude d'envelopes[7)] soit de l'invention d'un valet trop soigneux et trop prevoyant, qui fit le paquet ches le marchand hollandois, que j'avois prié de s'en charger pour le vous faire tenir. Et ainsi je suis tres innocent de ce costé la, comme je vous supplie de tout mon coeur de ne me point croire coupable du reste. J'aymerois mieux avoir bruslé tous mes livres que d'avoir fasché le moins considerable de mes amys, et Monsieur Heinsius me fait un extreme tort de penser que j'aye voulu le choquer dans les propositions que je luy ay faites. Je vous ay souvent protesté que je ne demandois qu'instruction; maintenant que je l'ay receue, je demeure entierement satisfait, et acquiesce a toutes les responses de l'oracle. Mais de grace, Monsieur, qu'on s'arreste a la destruction de l'ouvrage, et que nostre amitié se conserve dans la ruine de mes opinions. Cela se peut sans beaucoup de peine par l'adoucissement de quelques endrois de l'escrit que j'ay marqués, sur lesquels vous ferés, je m'asseure, consideration pour l'amour de moy, qui vous honore et estime parfaitement, et suis autant qu'homme du monde ..... A Paris, le 23 Mars 1636.

1) Eene heerlijkheid der Aerssen's.
2) Huygens teekende op den brief, die niet gedateerd is, aan: 19 Mars 1636.
3) Martin de Ridder deed 5 Sept. 1641 den eed als kapitein eener compagnie voetknechten. (Mededeeling van Luitenant-Kolonel W.R.H. Wakker.)
4) Met andere hand geschreven. Uitgegeven door J.A. Worp in *Oud-Holland*, XIV, 1896, blz. 167.
5) Vgl. I, blz. 435.
6) Vgl. blz. 124.
7) T.a.p.

Le moment de loysir dans lequel je vous escris ne me permet pas de vous entretenir comme je voudrois, mais Monsieur de Aiguebere me fera l'honneur de suppleer à ce defaut, et vous avés, Monsieur, trop de connoissance de sa haute probité pour pouvoir douter de la verité des choses qu'il vous dira.

1363. Aan mevr. De Beringhen[1]. (K.A.)

Het doet mij veel genoegen, dat de heer De Beringhen oordeelt, dat ik hem in iets van dienst zou kunnen zijn. U dank ik voor het heerlijke reukwerk. Ie 23 de Mars 1636.

1364. Aan C. Barlaeus. (K.A.)

Dank voor uwe rede ‘de coelo coelesti[2]’. Ik bewonder in alles van u uw poëtischen geest ‘Epigrammata tamen, quibus Tesselam aut de Tessela amicos allocutus es[3], aio me de horum numero excipere; suspicare, quid causae sit. *Agnosco novae vestigia flammae*[4], neque totus horum neque solus autor es; dictanti Veneris puello manum commodasti. Vatis amatoris Tessela scripta manu est et, nisi valde hallucinor, amice, praeludia sunt hae scintillae majoris incendij’. Spoedig schrijft gij *Heroides* en daarna *de Arte*. Uw vers op den dood van Molino[5] heb ik gezien. Hierbij gaan een paar versjes van mij[6]. Kent gij het werk van Seb. Basso, *Philosophiae naturalis adversus Aristotelem libri* XII[7]? Lees het eens en deel mij dan uw oordeel mede. 23a Martij 1636.

1365. C. Barlaeus[8]. (L.B.)[aant.]

Quantos tu, mi Hugeni, fluctus in simpulo excitas, quanta fulgura e pelvi das, quia epigramma molliusculum effudi in Tesselam, quia ad Belgicos eius rythmos, praeter meum morem, Belgico idiomate, verba reposui minus severa, credor tibi amare et Dioneae Veneris esse catellus vel puellus. Non sum lapis aut stipes, cum assedeo Tesselae. Nec quoque sum nitrum aut naphta, quae sine contactu inardescit. Videris metuere, *ne forte sacer a nostris ignibus aether Concipiat flammas*, *correptaque regia coeli Ardeat et mundi moles operosa laboret*[9]. Refrixi non parum, amicissime; *πάλαι μὲν ἦσαν ἄλκιμοι Μιλήσιοι*[10]. Capit cum actate

1) Waarschijnlijk de moeder van Henri de Beringhen (vgl. I, blz. 398). Deze toch is, kort nadat hij in 1645 tot opperstalmeester van den Koning van Frankrijk was benoemd, getrouwd met Anne du Blé († 1676).
2) Zie blz. 153.
3) Nl. *Ad Constant. Hugenium*, *de versibus Tesselae in umbram* (vgl. *Poem*, II, blz. 433), den 16den Maart geschreven, *Ad Tesselam et Duartam cantu nobiles* (t.a.p., blz. 432), *Aen d'achtbare Juffrou T. Roemers*, en *Aen de selve* (vgl. *Tesselschade Roemers en hare vrienden*, blz. 31, 32).
4) Verg. *Aen.*, IV, vs. 23.
5) Zie blz. 148.
6) De twee versjes *In monumentum Reipublicae Venetae*, *quod de Alexandro III Pontifice adversus Fredericum I et Othonem filium A.o* 1178 *eximie merita esset*, *a Pio IV Pontifice erectum*, *ab Urbano IIX deletum* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 1).
7) Het werk kwam in 1621 te Parijs uit.
8) Uitgegeven in *Barlaei Epistolae*, blz. 648.
9) Ovid., *Metam.*, I, vs. 254, 255, 257, 258.
10) Aristophanes, *Plut.*, vs. 1002 en 1075.

incrementa prudentia, at non illa animae pars inferior, quam Graeci *τὸ ἐπιθνμητικὸν* vocant. Legisti, quales se iactitent fuisse Horatius, Naso, Catullus alijque, qui tandem necesse habuerunt canere:

> *nunc arma suspensumque bello*
> *Barbiton hic paries habebit*[1].

Illa vatis amatoris - ut tu quidem ais - Tessela scripta manu magna gravitate praesentem vitae statum tuetur, et pro eo verba facit. Ego, ne videar eruditam simulationem observasse, laudo institutum; sed constantiam me ut plurimum in istiusmodi votis desiderare affirmavi, cum mina nec Capitoli sit saxum, nec mathematicorum cubus, nec ex fatorum ordine, quae immobilia censentur. Commutamus versiculos, sed de amoribus altum silentium. Simulamus ambo communem forte morbum, quem prodere audet nemo. Nempe aliud cupido, mens aliud suadet. Sunt plurima, quae in ista matrona vereor et suspicio. Est aliquid, quod displicet, cuius nota est †[2]. *Quod si non animo fixum immotumque sederet*, *Ne cui me vinclo vellem sociare iugati*, *Huic uni forsan poteram*[3], etc. Sed sapiendum, Hugeni, nec temere ad secunda vota transeundum. Terrent novercalia odia, terrent acerrimae Ilieronymi invectivae in secundas nuptias. Et videntur gentiles illas permisisse magis, quam probasse. Ideo Dido *culpam* vocat. Saepe mihi indignor, quod illud a me impetrare non possim continentiae robur, quod sibi imperant monasticae vitae professores. An aliud ipsis putas esse iecur, quam nobis? An precum assiduitate putas expugnari posse carnis petulentiam? An rarior mulierum conspectus asperat sanctissimos patres? An vigilijs et lucubrationibus arescunt? An fascinum adhibent et herbis alijsque antidotis castigant generosissimos naturae impetus? Cuperem esse frigidus et ligari, ne necesse habeam denuo amare, aut Heroidum, ut vis, epistolis nomen meum inserere. Viverem tranquillius, nec causas darem Hugenio sugillandi et insectandi innoxios ac vixdum vagientes amores. Si unquam, si usquam fui scepticus, nunc et hic sum. Rogas, an amem? *οὐ καταλαμβάνω*. An Tesselam? *οὐδεν ὁρίθω*. An serio? *οὐ μᾶλλον ἢ ἐκζῖνο*. An ut poëtriam, an ut amasiam? *Ἐπέκω*. - Transeo a Tessela ad Pontificem[4]. Facile mihi esset epigrammate insectari deletoriam manum Pontificis. Sed vix audeo offendere Pontificem, qui bene de me sentit, et commentis meis dicitur gaudere. Nec S. Marco cupiam displicere, ne recentes Molini manes offendam. Tua vero epigrammata talia sunt, ut aemulari qui velit, *vitreo* sit *daturus nomina ponto*[5]. Praeripuisti mihi aculeos, sine quibus languet epigramma. Illud *θεῖον* est: *Vim meritis*, *quae dedit*, *ipsa rapit*[6]. Et illud natum ultro, non quaesitum: *Quod exstruxit PIEtate Roma*, *VRBanitate destruxit*[7]. - Progredior ad tertium, quod prudenter in postremum ordinem coniecisti, post Tesselam et Pontificem. Si per biennium me philosophantem audivisset capacissima elegantiarum Tessela, auderem illam cum Sebastiano Bassone componere, qui pluribus iaculis transadigi meruit, quam sanctus ille Sebastianus. Vox est, praeterea nihil; magno conatu magnas nugas agit. Aristotelem non intelligit, cui oppedit verius, quam contradicit. Legi ante annos duodecim, et habeo in bibliotheca mea. Gloriolam quaerit ex adversarij celebritate. Si viveret Aristoteles,

1) Hor., *Od.*, III, 26, vs. 3.
2) Zie over Tesselschade's geloof: J.F.M. Sterck in het *Vierde verslag* der *Vereeniging Het Vondel-Museum*, Amsterdam, 1910, blz. 24-33.
3) Verg., *Aen.*, IV, vs. 16, sqq.
4) Nl. Urbanus VIII; zie I, blz. 242.
5) Hor., *Od.*, IV, 2, vs. 3.
6) Dit is vs. 4 van het eerste gedichtje van Huygens.
7) Vs. 12 en 13 van het tweede gedichtje.

Hippocrati curandum mitteret. Petis, ut omissis controversijs theses ipsius *ἐλευχτικὰς* excerpam. At nullas habet; aut si quas habet, sanae non sunt, aut non contradicunt Peripatetico. Ex Andabatarum est genere, qui adversarium sibi fingunt, qualem nusquam invenias. Aiax est lorarius, qui, dum in sues saevit, putat se Achivos caedere. Omnia in frigidissimos igniculos, qui *πρῶτον* ipsi sunt *ψεῦδος*, resolvit. Controversias physicas explicare publice iam occoepi. Sed Sebastianum illum, honoris causa, non nominabo. Sine, ut Tesselam potius laudem, quam Gallum istum eviratum refutem. Illi consentire satius fuerit, quam ab hoc dissentire. Cum multa in illo scriptore legeris, ignorabis multa; post taediosam lectionem discedes e convivio, nec satur, nec

famelicus, sed prorsus *ἀνόρεκτος*. - Vale, vir clarissime et amicissime, et coniugem liberosque saluta. Amstelod., XXVI Mart. CIↃIↃCXXXVI.

Quid in tertio epigrammate Latino ad Duartam et Tesselam desideres[1], non video. Perlegi; nihil datum licentiae. In Belgicis rythmis peccavi alicubi:

aen u *sij*
haer melo*dij*, lege: Poësij.

Non soleo nostrate lingua scribere versus; ideo hallucinor facile et minus adverto ad postremas syllabas.

1366. S. van Haersolte[2]. (H.A.)

Mijn zoon[3], die naar het graafschap Lingen is teruggekeerd, heeft met den rechter afgesproken, ‘een proeve te doen mettet senden van enighe weinige vivres, om te verneemen, off die Munsterse soldaten int stedeken Bevergern leggende t'selve souden beletten, als ruteren uth die gernisoenen te neemen, om vivres binnen de gemelte plaetsen te convoieren, ende terwijlen die gemelte Munsterse soldaten t'selve sonder enich belett op thuis hebben laten gaen, ende datte selve mette soldaten van sijn Ex.tie in goede neutraliteit leeven, dagelicx metten selve drincken, soe meenen wij, datt sijn Ex.tie aengenaemer sal sijn, datte vivres sonder ruterije op thuis Bevergern gebracht werden, als doer d'selve daerbij gecontinuert sal werden, tott datter tamelicken voorraet sall sijn, t'welck U Ed. believen will sijn Ex.tie kenbaer te maecken’..... Deventer, den 27en Martij 1636.

1367. J. Specx[4]. (L.B.)

Ik dank u zeer voor de hulp, mijn zwager Buijs bewezen, en zend hierbij ‘een cleijn Indisch manufactuijrken voor Mevrouwe’. Haga, 28en Marti 1636.

1368. F. van Aerssen. (H.A.)

Son Ex.ce me dit mardy passé, avoir mandé à Mess.rs de l'amirauté à Rotterdam, sur leur derniere rescription, de commander au capitaine de la galere, d'aller tousjours jetter l'ancre devant la Plate[5], apres que par leur ordre il aura faict quelque voiage, mais comme Mons.r d'Outbrouckhuysen[6], qui est de leur corps, m'a declaré ce matin, n'avoir encor rien appris dudit

1) Vgl. *Poem.*, II, blz. 432.
2) Zie I, blz. 367.
3) Nl. Rutger van Haersolte, drost van Lingen; zie I, blz. 376.
4) Jacob Specx is in 1638 getrouwd met Magdalena Doublet (geb. 1595), eene zuster van Philips, Huygens' zwager. Zij was weduwe van Nicolaes Hanneman.
5) Zie blz. 155.
6) Gerrit van Eck van Panthaleon was heer van Oud-Broekhuizen na den dood van Dirck van Eck v.P., die in Jan. 1636 gestorven was. (Mededeeling van Dr. H.E. van Gelder.)

ordre de Son Ex.ce, je vous supplye de me voulloir esclarcir de ce qui s'en est passé, et sy d'avanture vous ne leur en avez point encor escrit, de le voulloir faire au plustost, car les habitans ont prins sy chaude alarme de la derniere invasion, que s'ilz ne voyent que le publiq les protege, ilz sont pour abandonner le pays. Excuséz, je vous prie, mon importunité, et je vous auray grande obligation de la faveur que me procuréz, pour m'en ressentir aux occasions de vostre service ..... ce 29 Mars 1636.

1369. R. Descartes[1].

Je ne manqueray de me trouver demain a vostre logis incontinent apprés vostre disner, puisqu'il vous plaist me faire la faveur de me le permettre, et je porteray avec moy tous ceus de mes papiers qui sont assez au net pour les pouvoir lire, afin que vous en puissiés choisir ceus dont la lecture vous sera le moins ennuieuse, et que j'aye le bonheur de scavoir au vray le jugement que vous en ferés. Car comme je tasche en tout de reigler plustost mes sentimans par la raison que par la coustume, j'ay particulierement cete maxime que je me tiens beaucoup plus redevable a ceus qui me reprenent, qu'a ceus qui me louent. Et affin que je ne semble pas avoir envie de corrompre mon juge par mes complimens, je me contenteray pour cete fois de vous dire que je suis ..... De Leyde, ce Lundy au soir[2].

1370. J. van der Burgh[3]. (L.B.)

Habeo hoc commune cum clarissimo editore Martialis, Lentulo, quod tarde in lucem prodeant din expectata gravissimi et ingeniosissimi Hoofdij poëmata[4]. Nec mirum, me non accelerasse opus, cuius elegantiae semper metui ne ab editore tam ignoto aliquid derogaretur; tantum abest, ut vel tantillum pretij accessurum unquam crediderim. Sed quid potui? Ita placuit S.P.Q. Poetico Amstelodamensi, pictorum scilicet in morem, ut ab homine ignobili et umbratico tanto plus lucis nasceretur ipsi Phoebo. Tuo nomini inscribere volui, ubi cogi me sensi. Verum nomen meum egregio huic operi me tam speciose praefigi curasse, ne id mei pudoris esse credas, rogo sedulo. Vale, vir nobilissime, et me ama. Datum Traiecti ad Rhenum, Calend. (1) April. 1636.

1371. S. van Haersolte. (H.A.)

Twee edellieden uit het graafschap Lingen, de een priester, de ander

1) Uitgegeven in *Oeuvres de Descartes*, I, blz. 342, naar het Hs., dat zich bevindt in de Keizerlijke Bibliotheek te Petersburg. De brief heeft geen adres, maar is zeer waarschijnlijk aan Huygens gericht.

2) Met andere hand (die van Huygens?) is op den brief geschreven: Ult.a Martij 1636. Die datum viel op een Maandag.

3) Uitgegeven door Dr. J. van Vloten, *Hooft's Brieven*, III, blz. 111.

4) De titel is: *Gedichten van den Heere Pieter C. Hooft*, *Drost te Muyden*, *Baljuw van Goeylandt*, *etc. Verzaemelt en uytgegeven door Jacob vander Burgh*, *Raedt des Heeren van Brederode*. *t'Amsterdam*, *by Johan Bleau*, CIↃIↃCXXXVI. 4o. - De bundel is aan Huygens opgedragen.

geheel en al Spaanschgezind, zijn van plan aan ‘sijn Ex.tie enighe poincten te proponieren, die tott merckelicken ondienst van syn Ex.tie syn streckende, menende daerop resolutie te becoemen’. Zij willen zich richten tot uw confrater, maar laat de zaak niet in diens handen komen. Zwol, den 2en April Ao 1636.

1372. P.C. Hooft[1]. (A.B.)

Door zekren doctor Tol, man van hierlandsch hart en geboorte, hoewel hij te Brussel woont, is den heere Scaglia[2], tot verwinning zijner langduirighe weeklijkheit, geraeden te nuttighen Hollandsche boter, 's Graevezandsche kaez en Waterlandsche tweebak. Ook heeft de gemelde heer te mets verzien, door mij, van deze spijzen, zich wonderlijk wel daerbij bevonden. Dies zouden wij denzelven geirne op nieuw eenighen voorraedt toeschikken, in erkentenis zijner behulpzaemheden, hartlijk voorwaer en vuirigh, al en hebben zij niet gebaet; mits nae lang ende kostelijk vervolgh om bevestighing van de neutraliteit mijner huisvrouwe[3], ons endtlijk tot afscheidt gegeven is, dat gunst in deezen geen' plaets heeft, ende 't geen ons goeddunkt in rechte te verzoeken staet; 't welk zooveel is als plat afslaen. Nu hindert ons 't verbodt van lijftoght nae Brabandt te voeren; zulx ik mij gedrongen zie mijn' toevlucht t' uwer Ed. Gestr. te neemen, op hoope, dat zij mij ende mijnen swaegher Bartelotti[4], die ook yetwes te bestellen heeft, zal weeten eenighen wegh te openen, om wat wijns en tweebax, tot enkel behoef van de taefel des voorzeiden heeren, te moghen derwaerts aen zeinden. Op welke moeite ik vertrouw, dat de quistzucht Uwer Ed. gestrengheit, in stoffe van gunst doen, niet zoo heel naeuw en zal zien, Mijnheer, tegens ..... Amsterdam, 5 Apr. 1636.

1373. G.J. Vossius[5]. (L.B.)aant.

Cum nulli eorum, nobilissime Hugeni, tuas qui virtutes singulares suo sciant pretio aestimare, cedere hac parte sim paratus, plurimum tamen - cur diffitear? - vereor, ne interdum sic de me cogites: O hominem rusticum, qui nec geminis literis meis[6], tam amicis, ab tam longo tempore scriptis, responderit hactenus! Hic si inter homines elegantiores vivere sciret non minutum quid ab studiis vel occupationibus subsecaret, quo non avaris eius temporis leviter saltem satisfaceret? Equidem, si alius sic mecum ageret, vir praestantissime, facile in has cogitationes venirem. Eo justius suspiciones tuas formido. Quas minime extimescerem, si satis me tibi notum arbitrarer. Nosses enim vitae hoc meae genus, quod me, invitum licet, in hos quasi scrupulos crebro illidit, adeo ut mihi prope sollemne sit peccare adversus omnes in epistolari hoc officio. Tam multi mihi hactenus veniam dedere, ut facilem etiam mihi, apud hominem tam intelligentem, veniam fore sperem. Neque alia nunc excusatione utar. Quod labores nostros grammatices sic praedicas, rem magis te dignam, quam meritis nostris facis. Habent commentationes meae, quod se jactent laudibus tuis. Non quidem eas scripseram nudis ab eruditione. Sed vix sperare ausus eram, eius doctrinae et loci hominem se demissurum in haec grammatices senticeta. Et

1) Uitgegeven door Van Vloten, t.a.p., III, blz. 110.
2) Zie No. 1027.
3) T.a.p.
4) Vgl. blz. 46.
5) Uitgegeven in *Gerardi Joannis Vossii et Clarorum Virorum ad eum Epistolae. Collectore Paulo Colomesio*, *Ecclesiae Anglicanae Presbytero.... Londini*.... MDCXC, blz. 281.
6) No. 1298 en 1341.

propterea diligentior fueram in annotandis rerum fastigijs, quo doctiores ista saltem lustrarent oculo fugitivo. Cogitabam merum illud Bilbilici vatis[7]:

Lemmata si quaeris, *car sint adscripta*, *docebo*,
Ut, *si malueris*, *lemmata sola legas*.

7) Mart., XIV, 2.

Sed, ut video, opinione melius mihi apud te labor hic processit. Atque idem de quibusdam alijs, summis viris, dissimulare non possum. Utinam de omnibus, etiam amantibus nostri dicere idem liceat. Nempe argumentum hoc displicet. Nec diffitentur, magnum illum Hipponensem praesulem[1] aliam grammaticen scripsisse. Sciunt et togatorum doctissimum, et ipsum Julium Caesarem, virum bellica laude tam illustrem, de analogia libros reliquisse. Et quicquid de Augusto Claudio, caeteris affero, sibi quoque probe perspectum aiunt. At negant, me, ingravescente hac aetate, eaque de me hominum exspectatione ad minutias hasce, etsi non incuriose tractatas, descendere debuisse. Rem magis me dignam fore, magis etiam utilem Ecclesiae, si animo nulli affectui mancipato eruere adlaborem antiquitates ecclesiasticas, multis adhuc tenebris involutas. Et sane hoc studium fuit a prima adolescentia. Nec quicquam praeter temporum iniquitatem paullum inde abstraxit. Multa quoque in hoc genere vel confecta iam habeo, vel affecta. Eo maiori voluptate redeo nunc ad studia meliora, quae magis placitura confido et tibi, et alijs itidem bonis. Gravioribus istis lassus fortasse iterum revertar ad eruditionis sementiva, ad nuces. Non tamen ex cicure reddar avis fera, ut domum redire obliviscar. Nisi fortasse ante me longus corripiat somnus. Quippe iam annum pulso sexagesimum, ut vitae non ita multum superesse videatur. Sed haec curae erunt imperatori summo, qui ubi e statione hac nostra avocabit, laeti ad meliores sedes avolabimus, pertaesi etiam ineptiarum, quibus sese et alios discruciant erudituli nostri, nihilo saepe amantiores bonae mentis, quam in infrunitum vulgus, cui facilius ignoscas. Pereant studia universa, si nos duntaxat gloria praestant animalia, nec ad solidam pietatem ac prudentiam ducunt. Scio, te juxta mecum sapere, vir nobilissune, eoque lubentius hanc querimoniam apud te deposui, non quasi mihi hic quicquam seratur vel metatur, sed quia miserescat me ordinis nostri. Sed de isto satis, ne in epistola hac videar velle rethoricarí. Vale, nobilissime Hugeni, una cum heroina conjuge, ac familia universa. Amstelodami, CIↃIↃCXXXVI, Idibus (13) Aprilibus.

1374. Graaf Johan Maurits van Nassau. (H.A.)

De schipper, die onze boomen zal vervoeren, wil niet vertrekken, voordat hij zekerheid heeft, dat hij dadelijk betaald zal worden. Ik heb den gouverneur van Dorsten geschreven, om hem toch over te halen, en zal hem later wel krijgen. Brynen, ce 14^{e} Ap. 1636.

Onze zaak hier gaat goed en wij schieten flink op het fort Schenck.

1375. R. Huijghens[2]. (A.B.)

Mijn neef zou gaarne de compagnie van kapitein Snel hebben. Brienen, ce 15 d'Avril 1636.

1376. G. de Waulfin[3]. (K.A.)

Volgens het bevel ben ik zeventien dagen met den commandeur[4] op reis ge-

1) De kerkvader Augustinus (354-430). Hij heeft o.a. over grammatica geschreven.
2) Zie I, blz. 150.
3) Zie I, blz. 322. De naam is onduidelijk geschreven.
4) Nl. de commandeur van Buren, Jhr. Frederik van Nassau; zie I, blz. 442.

weest. De jonge man heeft veel genoten en is heel geschikt, maar hij moest een goeden gouverneur hebben, den een of anderen ouden edelman. Hij is ontevreden over den heer Chalas[1]. De Paris, ce 15^{e} Avril 1636.

De heer Nicastre[2] heeft mij geschreven om de Psalmen van Gabriel Bataille[3] voor u. Maar de man is dood en de psalmen zijn niet gedrukt. Toch zal ik ze door bemiddeling van een vriend zien te krijgen.

1377. Graaf Willem van Nassau[4]. (H.A.)

Ik ontving nog geen antwoord op het verzoek van den gouverneur van Cleve, dat ik u overbracht. Eenige boeren van den huize Hampel van de gravin van Gronsvelt[5] werden door den gouverneur gedwongen, karrenpaarden te leveren; toen zij daarmede munitie vervoerden naar Gennep, zijn zij door ruiterij uit Nymegen gevangen genomen. Men nam hen de paarden af, verkocht ze, houdt hen zelf vast en eischt 1000 rijksdaalders. Dat is wel wat erg. Ik hoop, dat Z.E. zal schrijven aan den heer van Spyck[6]. Zoowel de gravin van Gronsvelt als ik zullen u zeer dankbaar zijn voor uwetusschenkomst. A Brynen, ce 17 Ap. 1636.

1378. Aan D. Heinsius. (K.A.)

Acceptis tandem literis nostris, quas non oberrasse nunc videbis, sed Lutetiae cum sensu et cura asservatas fuisse, extemplo has Balzacus reposuit perferendasque Aigueberio tradidit[7], viro nobili, docto et, ut olim indicasse me puto, tui studiosissimo, paucorum quidem verborum illo, sed veracium, et in quo minus quotidie haesito, ab animo tam fuci aut malevolentiae vacuo, quam tui prorsus observatissimo candide productionum. Accedit Aigueberij, in amici gratiam, et mandato quidem ipsius, constantissima assertio; accedit altera Dominae Desloges, celeberrimae mulierum, cui cum ante menses duos per epistolam indicassem[8], quam in mora respondendi ad dissertatiunculam Balzaci neutiquam fuisses, sed meo partim infortunio, partim eorum culpâ accidisset, qui perferendo fasciculo se obtulissent, quod serius erroris sui facundus scriptor admoneretur, rescribere illi heroinae visum fuit quae hic videbis[9], neque videres tamen, nisi omnibus mihi modis allaborandum ducerem, ut, quam de Balzaco non aequam suspicionem admiseris, tot praestantissimorum hominum votis et suffragijs certus fias. Immodicas enim laudes, quibus

1) Zie blz. 26.
2) Zie I, blz. 407.
3) Hij was een beroemd luitenist, die in 1612 en volgende jaren te Parijs veel luitmuziek heeft uitgegeven en met anderen ook balletten heeft gemaakt, die aan het Fransche hof zijn uitgevoerd.
4) N°. 1377. a, b. Brieven van 14 en 16 Apr. (H.A.) zijn zonder eenig belang; in den laatsten wordt verlof gevraagd voor den gouverneur van Cleve om paarden te koopen.
5) Zie blz 61.
6) Nl. Cornelis van Aerssen; zie I, blz. 46.
7) No. 1362.
8) No. 1338.
9) Vgl. No. 1389.

me suffocat illa magis quam extollit, pudor me ut supprimerem adegisse debuit. Nunc alia ratio commovit, neque celari te passa est quae scripta non videntur, nisi quo ad clarissimam tui nominis mentionem citra affectationem perveniretur. Quod superest, Balzaci dissertatio procurantibus amicis et omni, ut refertur aulâ flagitante, typis excusa prodit[1]. Ex eo dum se prospicere autumat, rescriptionem item tuam publico non dubie datum iri, excerpsit, quas et hic videbis, duriusculi sermonis periodos, quarum si acetum induci potes, ut suaviore locutione diluatur, optabit ipse, ut orbi innotescat, quantâ felicitate, eruditione et autoritate scrupulos haesitanti summoveris, quibus jam se liberatum fatetur, et publice quidem, si voles, professurum recepit, nam et Aigueberio hoc praecipue in mandatis dedit. Quae hic partes meae sunt, dandam operam censeo, ut sarta inter vos amicitia sit, cuius me quasi proxenetam admisistis. Eo si inclinas, vir humanissime, ut equidem autor sum, et majorem sane in modum te obsecro, confestim atque jusseris, adversaria tua, *ἐν χειμηλίοις* mihi asservata, transmittam, de editione pluribus vel scripto tecum vel coram acturus, si fieri per alterutrius occupationes poterit, ut vel domi tuae vel meae brevi congrediamur. Vale, meum decus, et has chartulas, quibus me respondere par est, ubi otium erit, remitte. Hagae Com., XVII Apr. CIↃIↃCXXXVI.

1379. N. van Hoensbroeck. (L.B.)

Vertrouwende op het paspoort van Z.E, heb ik op de markt te Utrecht vier paarden gekocht, maar die wil men nu te Bommel niet doorlaten. Wilt gij nu op de acte schrijven, dat het verlof verlengd is? In den Bosch zal ik eene cautie stellen van 10.000 écu's, dat de paarden niet buiten de Meierij zullen komen. Bommell, ce 18 de Avvril 1636.

1380. Graaf Johan Maurits van Nassau. (H.A.)

Onze schurk van een schipper[2] is niet hier gekomen en heeft mij de paspoorten teruggezonden. Ik zal nu een paar andere schippers aannemen, om de vracht naar Dordrecht te brengen, en naar de kosten informeeren. De kopie van het paspoort voor onze kalk moet m.i. naar Brussel worden opgezonden. Brynen, ce 20 Ap. 1636.

1381. Lelio Pompei[3]. (H.A.)

Na verandering van lucht en het beproeven van allerlei geneesmiddelen gevoel ik mij wat beter en hoop mijn dienst met mijne gewone toewijding te hervatten. Verona, li 26 Aprille 1636.

1) Zie I, blz. 462.
2) Zie No. 1374.
3) Zie I, blz. 300.

1382. C. Barlaeus[1]. (L.B.)

Ad lepidum tuum et argutissimum epigramma[2] vix quicquam audeo reponere. Vereor quippe, ne iterum a te audiam illud *Moeche prior*[3], aut aliquid huic affine. Annam simul et Annam esse et Annaeum, hunc et hanc, monstro verius et hermaphrodito simile fuerit, quam bene habitae virgini. Si nihil velis tolli, sed aliquid assui, nonne virginem androgynum feceris? Talem si videat deus amorum, pudebit et pigebit spectaculi. Nubat talis Aphrodite sibi, ducat seipsam talis Hermes. Mihi certe pro remedio amoris et refrigerio fuerit, quae est, quod erat, et fiat, quod non erat ante. Per me licet, seipsam ut gignat et sapiat; licet iuxta philosophorum placitum, quicquid fit, ab alio fiat. Votum meum et mens fuit, ut aliquid tolleret Jupiter, aliud assueret, fieretque Anna, quod olim facta fuit apud Nasonem[4] puella Iphis, hoc modo:

> *non candor in ore*
> *Permanet*, *et vires augentur*, *et acrior ipse est*
> *Vultus et incomptis brevior mensura capillis*.
> *Plusque vigoris adest*, *habuit quam femina. Nam quae*
> *Femina nuper erat*, *vir creditur*.

Cur autem illam velim virum fieri, multae causae sunt. Prima est, quia versus scribit, qui viros non dedecent. Secunda, quia tunc non erit periculum, ne illius amore flagret vir bonus. Nec enim taurum tauri,

> *nec equos amor urit equorum;*
> *Urit oves aries*, *sequitur sua femina cervum*.
> *Sic et aves coeunt*, *interque animalia cuncta*

nullus mas maris cupidine corripitur[5]. Tertia, ut liberior et facilior ad illam pateat aditus; iam quia ab osculis sibi metuit, salutari se sinit et conspici, more Imperatricum Ottomanicarum. Quarto, si vir esset, posset lectiones professorum audire securius, et inter eiusdem sexus studiosos sedere. Nunc pudibunda docentem audit professorem per hiantem fenestellam aut fenestrulam, ut a petulanti iuventute conspici nequeat. Quinto, si vir esset, posset ipsa publice profiteri vel poeticam, qua valet, vel Hebraeorum scripta, quae legit sine punctis, doctore Pedio[6]. Sexto, si vir esset, posset admoveri clavo reipublicae, et exemplo suo docere, rempublicam iam interdum melius regi a quondam femina, quam a semper viris. Verum pereant, mi Hugeni, hi ioci inter nos. Nec enim ex honore fuerit gravissimae et honestissimae virginis, plures scire, quam illius venerando nomine utamur familiariter. De dijs nonnisi reverenter loquendum. Nec minus de Vestalibus. Si Mars essem, posset illi accidere, quod accidit Rheae, hac spe, ut Remum ederet et Romulum, conditores magnae urbis et gentis. Nunc, quia vixi maritae nuper idoneus, et militavi non sine septem liberorum gloria, haec arma defunctumque bello barbiton hic paries habebit[7]. Sed incidit illud Pindaricum: *στρεταί υάρ τε ψρένδρῶν*. - Vale clarissime, doctissime,

1) Uitgegeven door J.A. Worp in *Oud-Holland*, VI, 1888, blz. 254.
2) Nl. *Dialogus cum Barlaeo*, *in verba carminis quod Schurmannae inscripserat* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 1). Daarin wordt gedoeld op het vers vau Barlaeus, *In masculos versus Annae Mariae Schurman*, *quibus Trajectinae urbi novum Academiae decus gratulatur* (vgl. *Poem.*, II, blz. 173). - Anna Maria had die inwijding begroet met een Latijnsch gedicht.
3) Zie Huygens' versje *Ad Barlaeum* (vgl. *Gedichten* II, blz. 308), den 15den Jan. 1635 geschreven, naar aanleiding van andere versjes op Anna Maria Schuerman.
4) Naar Ovid., *Metam.*, IX, vs. 787.
5) L.l. vs. 731, sqq.
6) Zinspeling op Voetius?
7) Naar Hor., *Od.*, III, 26, vs. 1-5.

humanissimeque amicorum quot sunt, quotque fuere, quot eruntque. Prid. Cal. Maij (= 30 Apr.) CIↃIↃCXXXVI.

1383. L. Reael[8]. (L.B.)

Ick hebbe uwer Ed.^{t} op t' hoochste te bedancken over de gunste ende

8) Zie I, blz. 146.

affectie laestmael aen mynen neve Cap.n Jacobum Geerbrantsz bewesen, daerdoor hij tot sijn gewenste wit es gecomen. Op dien selven tyd hadde ick mede gerecommandeert brenger deses, Wilhem Fransz Fido[1], staende op de nominatie om van lieutenant tot capiteyn te geraken, ende hoewel hij sich sonderlinghen es bedanckende over de genegentheden van uwe Ed.t aen hem bewesen, soo heeft hij echter voor die reyse syn begeerte niet kennen erlangen. Nu wederomme d'ere gecregen hebbende, dat hij van t' collegie ter ammiraliteyt op de nominatie ende dupel getal van capiteyn es gebracht, wert hij genootsaeckt de vorighe jonsten aen uwe Ed.t te soecken. Ende alsoo hij het land nu enighe jaeren voor lieutenant heeft gedient, waerinne hij sich t'allen tyden vroom end' eerlycken heeft gequeten, ghelyck daervan mijnhere d'ammirael Dorp, onder wiens bestier hij geduyrende dien tyd geweest es, sal kennen getuijghen, soo verdiende hetselve wel dese mijne versochte recommandatie. Maer vermits hij aen de mynen oock geallieert es, soo hebb' ick hem hetselve niet kennen weygeren, verhopende, dat dat mij oock onschuldighen sal van de stouticheyt door mij gepleecht; versoecke derhalven hem sooveel jonste ende adresse te willen laten toecomen, als de deucht ende weldragentheyt es verdienende ende t'spillen van uwe achtbaerheyt sal kennen lyden. Waerover ick mij, als over alle andere voorgaende weldaden, t'allen tyden verplicht sal houden, omme te blyven .... In Amster., segghe Veenwyck, den 14 Meij 1636.

1384. Aan De Hauterive[2]. (K.A.)

Tot mijn spijt heb ik weinig voor u kunnen doen. ‘Une bonne partie du jour d'hier vous futes l'argument de noz conferences, et y eut il de la philosophie sur le tapis, en contemplant comme toutes circonstances semblent conspirer à traverser les intentions de ceux, à qui le malheur en veult pour un temps. Quand tout a esté soigneusement concerté, un navire s'est eschappé à vostre lieutenant, qui avoit subject de croire, qu'il luy restoit plus d'un jour entier de loisir; quand on a pensé avoir suppleé à ce default, un second navire s'est mutiné; quand on a mis le sec et le verd à persuader les matelots, les menaces ont perdu leur terreur, et les prieres leurs appas. Enfin le subject mesme de la rebellion, je dis le payement, promis en vostre nom, qui ne le debviez pas, a esté mesprisé. Il en est pourtant question, Monsieur, de faire force à la fortune, et vous ne debvez pas croire que tant de ses refuz nous ayent faict reculer d'un pas de l'intention de vous servir. S. Ex.e seulement propose, si vous ne trouveriez à propos, de faire descendre par avance la personne destinée au rapt jusqu'à bien proche de la coste, soubs pretexte de quelque visite de parents, à ce qu'un navire arrivé, comme par occasion d'autre employ, la peust recevoir, sans perte de temps ni de vent. Le commandement que j'ay eu de vous faire ceste ouverture me faict croire qu'on prevoit l'employ

1) Fido was in 1637 kapitein op de vloot onder admiraal Van Dorp.
2) Kopie van andere hand. De brief heeft betrekking op eene militaire onderneming, die opgegeven schijnt te zijn.

de quelques vaisseaux de guerre, qui ne se pourra excuser. Et desjà vous debvez presumer, que ce sera sur le transport des trouppes françoises, qui vont vuider le païs. Je veux bien joindre ma presumption à la vostre, Monsieur, mais ne vous en debite rien que par conjecture. Si cependant vous prenez la peine de me dire voz sentimens sur cette proposition, ce sera me remettre an train des procedures entamées, dont le dessein est trop bon, pour s'estouffer au berceau ..... A la Haye, le 16e de May 1636.

1385. Aan graaf J.W. van Brederode[1].*

Faisant mention à S. Ex.e de ce que vous m'avez faict l'honneur de me commander, sur le subject de la chose cognue, j'ay veu qu'il s'est cabré de ce qu'on la juge remise à sa disposition, protestant au contraire, que c'est celle des Estatz generaulx qui la doibt regler, et que passé deux jours il les en a encor faict semondre. Ce que m'asseurant n'avoir point esté faict à vostre desadvantage, j'estime que vous ne viserez pas, Monsieur, à la distinction des auteurs, pourveu que le benefice vous en revienne tout entier. A cela si vous imaginez probablement que j'aye moyen de contribuer en aucune sorte, je vous supplie de croire qu'à un signe que vous daignerez m'en faire du doigt, je m'y porteray aussi franchement que j'ose me qualifier .... A la Haye, le 16e de May 1636.

1386. Aan M. Zuerius Boxhorn[2]. (K.A.) Lat.

Hier hebt gij eene opgave van de verzameling van Smithius[3], voor zooverre ik die kon opmaken. 21 Maij 1636.

1387. Aan C. Barlaeus. (K.A.)

Het geld is u toegezonden. Dank voor de puntdichten. Het vers tegen *Mare clausum* van onzen vriend Staeckmans[4] heb ik gezien en ik heb zelf ook iets over dat onderwerp geschreven[5]. Het versje op Schenkenschans[6]

1) De brief bevindt zich in het huisarchief van den Vorst van Lippe-Detmold. In K.A. is eene kopie van andere hand.
   Zie over den graaf van Brederode, I, blz. 427.
2) Marcus Zuerius Boxhorn (1612-1653), geb. te Bergen op Zoom, werd in 1626 student en in 1633 hoogleeraar in de welsprekendheid te Leiden, welken leerstoel hij later met dien in de geschiedenis verwisselde. Hij heeft een groot aantal wetenschappelijke werken geschreven.
3) Zie I, blz. 433.
4) Zie I, blz. 304. Het vers schijnt verloren te zijn.
5) Nl. *Ad ..... G. Staackmannum et G. Barlaeum παραίτη;σι□ ἐν παραινέσει* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 2). Barlaeus had twee versjes gedicht *In mare clausum ..... Ioannis Seldeni* (vgl. *Poem.*, II, blz. 241).
6) *In recuperationem Arcis Schenckianae* (vgl. *Poem.*, I, blz. 349). - Schenkenschans, dat in het laatst van Juli 1635 door den vijand was genomen, moest zich den 30sten April na een langdurig beleg weer overgeven aan graaf Willem van Nassau.

vind ik heel aardig. Hierbij gaat een vesje van mij[1]. Op den geamputeerden arm van Pollotti heb ik indertijd ook gedicht[2]. Hagae Com., X Cal. Jun. (= 23 Mei) CIↃIↃCXXXVI.

1388. A. van Hilten[3]. (H.A.)

Hierbij ingesloten brieven. Kunt gij ook iets doen voor mijn neef Melchior Wijnckelman[4], die in de compagnie van den heer Broucqsaut te Lillo dient en gaarne vaandrig zou worden? Hij heeft in Frankrijk zijne opleiding ontvangen. Zijn vader was kapitein en commandant in het land van Tholen[5], zijne moeder eene dochter van den heer de Rijcke[6], die president der Staten van Zeeland is geweest. A Utrecht, le 13/23e de May 1636.

1389. Aan mevr. Desloges[7]. (K.A.)

Je feray response à la belle lettre qu'il vous a pleu escrire le .....[8], quand une eloquence plus forte encor que la vostre m'aura persuadé que c'est à moy que vous avez parlé. Mais voyant aussi peu d'apparence de l'orateur que de la verité de la these, je vous supplie tres-humblement d'aggreer que je tienne ceste illustre depesche pour intercepte, et sache gré à la fortune d'avoir descouvert en quelle sorte vous distribuez ou il appartient la faveur de voz applaudissements. Cette equivoque presupposée, et que parmi une quantité de lettres celly-cy ayt emporté la superscription d'une autre, comme il arrive que la pluye ou la rosée ne tombe pas tousjours a plomb sur les endroits qui les attendent par droict de nature, mais se divertissent dans la presse des meteores, j'ose vous importuner, Madame, d'une seconde requeste et insister, que doncques ma vraye lettre me soit rendue, et qu'il me soit permis de veoir qui je suis dans un mirouer qui ayt de la proportion à mon visage, ou au moins ne double point celle de ses objets. Je m'offre franchement au change,

1) Nl. *In Pollam* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 3).
2) Nl. *Mutilus manu dextra globo ferreo ablata* (vgl. *Gedichten*, II, blz. 224), in 1630 geschreven.

   Alfonso Pollotti, een edelman uit Savoye, die in het leger der Staten diende, had in 1629 bij het beleg van den Bosch door een kogel zijne rechterhand verloren en daarna geleerd de linker voor alles te gebruiken. In 1632 komt hij voor als kapitein en hij diende tot 1648. (Mededeeling van Luitenant-Kolonel W.R.H. Wakker.)
3) No. 1388 a-d. Brieven van 25 Mei o. st. en 5/15 Aug. (H.A.) handelen over dezelfde zaak, van 4/14 en 25 Nov. o. st. (H.A.) over het bezorgen van brieven.
4) Op 23 Nov. 1644 deed hij den eed als kapitein. (Mededeeling van Luitenant-Kolonel W.R.H. Wakker.)
5) Misschien Jacques Wijnckelman, die van 1607 tot 1621 als kapitein voorkomt. (Meded. van den heer Wakker.)
6) Mr. Pieter de Ryke († 1596), partijganger van Willem van Oranje, werd in 1579 of 1580 vertegenwoordiger van den eersten edele van Zeeland.
7) Zie I blz. 462, en boven blz. 145 en 162.
8) Niet ingevuld. Die brief is verloren gegaan.

et pourveu qu'il vous plaise me donner ce qui est à moy, je tiens prest à toute heure ce que vous avez mandé à quelqu'autre, qui ne peut avoir prins qu'à injure les veritez que j'estime que vous m'aviez dites. Sortez nous du labyrinthe, Madame. J'en ay le sens commun troublé. Tous les interests de M. de Balzac, que je prends à coeur, ne me scauroyent rappeller à moy, et jusques à ce qu'il vous aura pleu me desestourdir, je ne signeray que d'une main paralytique, bien que tousjours conduitte d'une intention tres-saincte et invariable, que je revere l'eminence de voz vertuz heroiques autant que je doibs cherir l'honneur de voz bonnes graces, et me declare sans reserve ..... le 27e de May 1636.

1390. Aan J.L. Guez de Balzac[1]. (K.A.)[aant.]

Vostre ambassadeur tres-extraordinaire[2], qui part d'icy aveq la reputation d'avoir mieux merité ce tiltre que les plus diligens ministres d'aucun estat, me laisse aussi peu de part au rapport de sa negotiation, qu'il m'en a octroyé en la conduitte de voz affaires. En quoy, bien qu'il me pese de me veoir supplanté aux honneurs de vostre employ au Septentrion, que j'avoy presumé ou de posseder ou d'acquerir sans corrival, je ne laisse de recevoir à beaucoup de consolation, de vous veoir mieux servi que par le passé, et mon ambition, quoyque des plus fortes, n'a point honte de se rendre icy à mon extreme affection au bien de vostre service. Monsieur d'Aiguebere donq, sans paraphrase, vous va rendre compte de la chaleur de ses offices à l'endroit de Monsieur Heinsius sur le subject de voz instructions. Que si d'abord, Monsieur, vous le trouvez harassé, prenez-le pour un orateur hors d'haleine, plustost que pour un courrier fatigué de la poste, et vous luy aurez faict une retribution aussi juste qu'estoit celle que defera le Roy d'Espagne à son general d'armée, quand il nous eut persuadé à la trefve. S'il s'oublie, je dis, s'il s'humilie à vous toucher en passant d'un peu de debvoir que j'aye tasché de joindre à l'assiduité de ses peines, pour destourner vostre grand amy et adversaire du stile qu'il soustient que la pointe du vostre avoit aiguisé en sa main, dites que *dormitat Homerus*[3], et luy passez la beveuë, en consideration du succes de son entremise, que veritablement vous ne dehvez qu'à luy, et duquel sa bonté seule me rendra partisan. Si ce n'est, Monsieur, que la vostre vous induise à recevoir en payement les bonnes intentions de ceux qui vous doibvent du service effectif. Soubs la faveur de cest article je m'avouë de l'ambassade, et certes, si au depart de ce soigneux collegue il reste à vuider icy des minutes dont je soye capable et pour lesquelles il suffise de vous vouloir beaucoup de bien, ce sera moy qui en guetteray les moments et vous feray veoir à tres-bonnes enseignes, que tant qu'il n'y a point de Monsieur d'Aiguebere en Hollande, j'y suis ..... Le 27e de May 1636.

N'attendez rien de moy, s'il vous plaist, sur le present de voz oeuvres; j'ay resolu de m'en dispenser jusques à ce que je m'en soye saoulé, ou que vous entendiez ma langue maternelle. En ceste-ci et toute autre je me recognois impuissant à produire les moindres sentiments que j'en ay.

1391. C. van Teresteyn[4]. (H.A.)

1) Uitgegeven door J.A. Worp in *Oud-Holland*, XIV, 1896, blz. 168.
2) Nl. d'Aigueberre; zie blz. 155.
3) Hor., *A.P.*, vs. 359.
4) Zie I, blz. 363.

Ik kan den kapitein niet beletten zijn goed te verkoopen, tenzij Zijne Genade hier dadelijk iemand zendt met eene procuratie. Wel kan ik hem ernstig vermanen, zich aan zijn contract te houden. In Dordrecht, 6^{en} Junio 1636.

1392. Aan R. Descartes[1]. (K.A.)

Je n'entens pas sans ressentiment d'injure le doubte que vous sembbez avoir, si les papiers dont il vous a plu me gratifier autrefois[2] ont esté conservez ou non. Il partiroit bien moins de chose de vostre main et ne se perdroit jamais dans la miene. Les voyci donq en espece ou en individu, si vous avez encor une oreille de reste pour ce beau langage de l'escole que vous alles ruiner. Je souhaitte fort que vous fassiez rencontre d'un graveur tant soit peu philosophe, et qui ayt la conception prompte comme le hurin. S'il manque en l'une ou l'autre qualité, il vous desgoustera et ne soulagera jamais vostre lecteur. Il est vray, Monsieur, que pour cest instrument[3], comme il est des choses plus palpables qui soyent sorties de vostre esprit, ces eschantillons l'y pourront esclairer, mais quand ce viendra aux anguilles de l'eau, aux differences des pluyes et des brouillars, et choses semblables[4], j'apprehende extremement, qu'à moins de subir les mesmes peines que vous avez voulu prendre pour mon subject, vous ne trouverez point d'artisan qui vous satisfasse. Il reste que la necessité vous porte a l'endroit de voz enfans, à l'effort qu'elle fit faire au fils de Croesus pour sauver son pere[5], et que la peur ou l'indignation vous fasse vostre ouvrier. En effect, Monsieur, l'essay que vous venez de m'en envoyer vous servira d'une longue condemnation, s'il se rencontre en voz oeuvres des faultes de la main. Je vous en baise les mains tres-humblement, et apres m'estre congratulé de mon ignorance, qui vous a faict le fils de Croesus, je vay remettre mon tourneur à la seconde espreuve, dans laquelle je suis bien asseuré que ses faultes ne trouveront plus le pretexte dont il m'a payé par le passé. Si cependant vous souffrez que je retourne a vous animer à la production de voz oracles, et à vous supplier de me faire entendre par occasion jusques ou en est vostre imprimeur, que je revere desjà comme on faisoit anciennement les mystes de Delphes, j'oseray presumer que vous me continuez l'honneur de ceste grande bienvueillancc que j'ay aussi peu meritée que je desire la recognoistre aveq passion, en vous tesmoignant que je suis parfaictement ..... A la Haye, le 15e de Juin 1636.

1393. M. Zuerius Boxhorn[6]. (A.B.)

‘Redit ad te, amplissime Hugeni, ad dissertationem amici tui haec epistola, quam nobilissimo nomini tuo publice inscribendam existimavi, quia privatim incripta iam est[7]. Quae multa ex recondita antiquitate eruebat, quae hominis petulantissimi audaciam merito castigabat, luce mihi dignissima videbatur. Interea non mihi, sed sibi Balsacus irascatur. Non expectaverit forsan hane poenam, sed meritus fuit.’ .....

1) Kopie van andere hand. Uitgegeven in de *Oeuvres de Descartes*, t.a.p., I, blz. 343.
2) Zie No. 1369.
3) Vlg. *Dioptrique*, Discours dixiesme, blz. 144.
4) Vgl. *Les Meteores*, Discours premier et cinquiesme, blz. 159, 211, 212, 214, enz.
5) Vgl. Herodotus, I, 85.
6) De brief is uitgegeven in *V. Cl. Marci Zuerii Boxhornii Epistolae et Poemata. Amstelodami. Ex Officind Caspari Commelini*, CIↃIↃLXII, blz. 53.
7) Boxhorn heeft Heinsius' verdediging tegen Balzac's *Discours* (vgl. I, blz. 462) uitgegeven met den titel: *Danielis Heinsii Epistola, qva dissertationi D. Balsaci ad Herodem Infanticidam respondetur; multaque diuersae eruditionis hac occasione excutiuntur. Editore Marco Zverio Boxhornio.* (Vignet.) *Lvgd. Batavorvm*, *Ex Officina Elzeviriana.* CIↃIↃCXXXVI.
De opdracht aan Huygens is van 12 Juli 1636; zie No. 1405.

Uw gedicht op de verzameling van Smithius heb ik ontvangen[8]. Heinsius en Scriverius[9] groeten u. Lugd. Bat., CIↃIↃCXXXVI, Jun. XXI.

8) Zie blz. 25, en No. 1386.
9) Zie I, blz. 227.

1394. Aan J.L. Guez de Balzac[1]. (K.A.)

L'intervalle qu'on me donne entre la presse de l'imprimeur et le partement du premier ordinaire de ceste sepmaine est de si peu d'heures, que pour prevenir tout le monde comme je doibs en la depesche de ceste lettre, qu'on vient de m'escrire pour la seconde fois, et de me dedier pour la troisiesme, force m'est de vous l'envoyer en chemise. De quoy cependant, si l'auteur, nostre amy et vostre adversaire, prend cognoissance, il advouëra que c'est l'habit de la verité, qu'il defend et l'embleme de la liberté permise entre amiz en matiere de controverse, où l'honneur et la conscience sont hors d'interest. Vous jugerez, s'il vous plaist, comme il y a encor appuyé la premiere de nouveaux soustiens et, s'il ne s'est moderé en l'autre, de sorte que vostre apostre n'ayt subject de se plaindre, d'avoir travaillé toute la nuict sans rien prendre. Je ne vous avanceray rien la des us de mes sentimens, n'ayant peù employer ce peu de loisir qu'à tourner le premier fueillet du livre, et à vous r'asseurer par ceste occasion precipitée qu'en toutes celles de vostre service et contentement je seray des premiers à vous tesmoigner que je suis parfaictement ..... Le 22e de Juin 1636.

1395. S. van Haersolte. (H.A.)

Ik hoor, dat kapitein Renesse[2], commandant van Coevorden, naar den Haag is gegaan wegens het ‘goet, dat tot Linghen aengehaelt is, twelck hij wil hebben. Is t sulcx, datter enighe wijnen gelorrendraeijt syn, d'welcke binnen Linghen koemende, in arrest syn genoemen. Off nu die soldaten van Coeverden meerder rechts tott dese beut hebben, ofte die offitieren toe Linghen, is de geheele questie, ende behoert emmers niet toegelaten te werden, datte soldaten van Coeverden ende andere de minste jurisdictie hun aenmatighen binnen de stadt Linghen, twelck van sulcken consequentie sal sijn, datt de Vreessche soldaten niet allene uth Coeverden, maer ook uth Bortangnie, Bellingwolde ende andere plaetsen onder sulck pretext die stadt souden ruymen, ende sijn hoechgemelte Ex.^{tie} ontrecken t'gunt d'selve aldaer toebehoert’.... Zwol, den 25^{en} Junij A^{o} 1636.

1396. Aan M. Zuerius Boxhorn. (K.A.)

Ik ben een slecht schrijver, zooals gij van Heinsius kunt hooren, omdat ik weinig tijd heb. Den brief heb ik naar Frankrijk gezonden[3]; wij moeten afwachten, hoe hij beantwoord zal worden. Mijn vers op de oudheidkundige verzameling van Smithius prijst gij te zeer. Hagae Com., V Cal. Quintil. (= 27 Juni) CIↃICↃXXXVI.

1) Uitgegeven door J.A. Worp in *Oud-Holland*, XIV, 1896, blz. 169. - Met dit briefje werd Heinsius' verdediging aan Balzac toegezonden.
2) Zie I, blz. 476, Noot.
3) Zie No. 1394.

1397. V. Conrart[1]. (L.B.)

J'ay receu avec beaucoup de joye la prière que Mr. de Veine[2], secretaire de Monseig.r le duc de Buillon[3], m'a faite, de vous envoyer le livre qui vous sera rendu avec cette lettre, mais j'eusse bien desiré de vous pouvoir rendre quelque service plus considérable, pour meriter l'honneur de vostre connoissance. Je say, Monsieur, qu'elle est recherchée et estimée des premiers hommes de l'Europe, et que c'est estre heureux que d'avoir part en vos bonnes graces. Je say encore que vous aymez les moeurs de nostre nation, et que n'estant pas content d'une médiocre intelligence de nostre langage, vous en avez voulu acquerir une parfaite des plus secrets mysteres de nostre eloquence. Vostre nom se lit tous les jours dans les cabinets où nos princesses tiennent leurs cercles. Les François qui écrivent le mieux aujourd'huy confessent que vous les surpasséz, et si vostre modestie vous empêche d'accepter cette lonänge, au moins ne pouvez-vous refuser justement celle de les égaler. Mais je parle icy inutilement de vous, Monsieur, car il n'y a point d'honnêtes gens à Paris, ni dans nostre cour, qui ignorent ce que je vous viens de dire, et il ne vous est pas aussi fort avantageux que vostre mérite soit publié par un inconnu. Je reviens donc à ce qui m'a obligé de vous écrire et vous supplie de croire que je chériray toute ma vie cette petite occasion que j'ay euë de vous faire savoir que je suis un des admirateurs de vostre vertu. Que si j'avois assez de bonheur pour obtenir par de si foibles effets de mon affection quelques témoignages que vous l'aurez aggréée, et que vous voulez bien m'honnorer de vostre bienveüillance, je croirois avoir acquis à fort bon marché une chose qui n'a point de prix, et ma propre expérience m'apprendroit qu'un petit fondement peut bien soutenir un grand édifice, et que la seule intention a quelquesfois des recompenses qui n'appartiennent qu' à des services effectifs. Je souhaite néantmoins, de vous en pouvoir rendre de cette nature, afin que vous ayïez plus de sujet de croire que je suis veritablement .... Paris, le 28 Juin 1636.

Je n'ay point fait relier de Pseaumes avec vostre Nouveau Testament, bien que Monsieur de Veine me l'eut ordonné, parce que le volume eût esté excessivement gros. Si vous en desirez de séparer qui soyent reliez de la même sorte, prenez la peine de me le mander, et j'y feray travailler aussitôt avec tout le soin qui me sera possible, par le même libraire qui a relié le Nouveau Testament.

1398. Aan Anna Maria Schurman. (A.K.)[aant.]

Schedas hasce, praestantissima virginum, quibus vim veteri verbo fieri

1) Valentin Conrart (1603-1665) was raad en secretaris van Lodewijk XIII en het middelpunt van een letterkundigen kring, waaruit de Académie is ontstaan.
2) Jacques de Veine (of Veyne), zoon van den gelijknamigen predikant te Sedan, werd geboren te Marle (Aisne) en was secretaris van den hertog van Bouillon. Hij was S.r de Villersle-Tourneur en werd in 1643 in den adelsstand verheven.
3) Zie I, blz. 109.

observabis, neque adeo pictoribus atque poetis quidlibet audendi semper aequam potestatem esse[1)], liberandae fidei, quam fratri tuo[2)] nuper humanissime ad me visenti dederam, non erudiendae tibi, ne fallaris, mitto. Quantumvis a perita manu sint, atque eo nomine sedulo mihi asservatae, satis constat, tuis nihil praecepturas esse, quod, exemplo si laudari possit, prior non statueris, vel convellere nequeas, si praeter artis genium sit, quem extra te frustra quaeri, tam est certum, quam quo te natura dux evexit nullâ disciplinâ ascendi. De carmine vernaculo homiliae doctissimae summi viri G. Voetij adscripto[3)] fecisti gratum quam quod maxime, arbitro tamen harum rerum nimis quam imperito. Etenim si redhostiendo par ipse mihi fuissem visus, non has fortasse tam *ἀρρύθμους* gratias tulisses. Nunc eo me dejecisti, ut, siquidem sperare fas sit, tot olim hoc in genere ineptiarum mearum nec numeros te vidisse, nec verba tenere, primae felicitatis loco habiturus sim. Primae, si unam excipis, quam tum experiar, si vel amare me digneris, vel amari a me, ut postulo, benigne feras. Vale diu, patriae huius atque nobile et illustre aevi decus, et insigni viro, quem nominavi, salutem a me plurimam, nisi grave est, dici manda. Hagae Com., Prid. Cal. Quintil. (= 30 Juni) 1636.

1399. Aan A. Sciaglia[4)]. (K.A.)

Z.E. zelf antwoordt u. Ik moet daar alleen aan toevoegen, dat het ons niet noodig schijnt op uw voorstel, om voor de correspondentie cijferschrift te bezigen, in te gaan, en wij dus den gewonen vorm zullen behouden. 2^{e} de Juillet 1636.

1400. Aan Anna Maria Schurman. (K.A.)

Sequitur haec, de qua dixi, alteram Athenas noctua. Qualescumque sint, singulis hoc pretij debeo, quod a summis artificibus prodierint. Hoc demo rursum, quod ampliores utrisque regulae typis vulgatae prostent; quod cum hactenus bona fide nesciverim, veniam promissae nuper, nunc inutilis molestiae a te peto, et ut amari velis a ..... 3 Jul. 1636.

1401. Aiguebere. (K.A.)[aant.]

'J'ay rendeu les lettres dont il vous avoit pleu me charger, comme coy croy que vous en aves receu tesmoignage par les responses de Madame Desloges et de M. de Balsac[5)]. Mr Vincent[6)] s'est senti tres honoré d'avoir eu occasion de vous rendre ce petit service; il vous envoye ce qu'il vous avoit promis et

1) Hor., *A.P.*, vs. 9.
2) Dr. J.G. Schurman; zie I, blz. 273.
3) Waarschijnlijk achter Voet's *Sermoen van de Nutticheydt der Academien ende Scholen*, den 23sten Maart in de Domkerk uitgesproken.
4) Vgl. blz. 29.
5) Zie No. 1389 en 1362.
6) Van dezen Franschen musicus is schijnt niets bekend te zijn.

vous escrist.' Ik zou u gaarne belangrijker diensten bewijzen. Wilt gij mij bij Z.E. aanbevelen? A Paris, le 3 de Juillet 1636.

J'attens la response de M. Hensius.

1402. Vincent[1]. (B.M.)

Het doet mij veel genoegen, u snaren uit Rome te kunnen zenden; ik hoop, dat zij door de zeereis niet geleden hebben. Gaarne zou ik nog eens naar Holland komen, om van uw gezelschap te genieten, maar mijne bezigheden veroorloven mij dat niet. Ik troost mij er mede, dat ik, hier zijnde, u nog wel eens den één of anderen dienst kan bewijzen. A Paris, ce VIme Iuillet 1636.

Gaarne wil ik dikwijls iets van u hooren; ik zal u dan het nieuws uit Frankrijk overzenden.

1403. G. Wendelinus[2]. (L.B.)

Diligentiam illam tuam, quâ te totum coelo sideribusque probasti, dum Byzantij mihi *ἔξαρμα* curasti[3], biennium iam et quantum eius excurrit, quanto pensiculatius introspexi, tanto ut mecum veneraretur observantius posteritas conatus sum, et - nisi me fallit Urania - etiam assecutus. Ita mihi, probe iam scio, ductae sunt rationes, quarum *Loxias* meus[4], denuo propediem multoque auctior proditurus, faciet fidem. Quod dum praestolor, altero interim, nec vero minore bono, publicum - pro eo ac illud etiam hac in parte amas - porrho bea. Inter eos libros, quos magnus Scaliger[5] bibliothecae Lugdunensi legavit, est et *Chronicon Samaritanum*, linguâ quidem Arabicâ, sed charactere Samaritano conscriptum, mirum ni ex Hebraeo versum. Quae ex illo citat in *Emendatione* suâ *Temporum*[6], pauca licet, tanta sunt et talia, ut in illis thesauros videre mihi videar reconditos, ac verum Ariadnae filum, quod nos e labyrintho temporum extricet. Iam dudum ignoratos hactenus annos *Iubilaeos* Hebraeorum veterum feliciter erui ex varijs - etiam manuscriptis - auctoribus, constituique, ut eos retulerit September horum nostrae epochae annorum, 5, 54, 103, 152, 201, 250, 299, 348, 397, 446, 495, 544, 593, 642, 691, 740, 789, 838, 887, 936, 985, 1034, 1083, 1132, 1181, 1230, 1279, 1328, 1377, 1426, 1475, 1524, 1573; postremus coepit anno 1622, proximus inibit Septembri 1671, atque ad eum modum retro porrhoque continuo. Hanc subductionem meam luculenter confirmat istud Chronicon, pro meo sane intellectu. Quoniam ad Exodum Mosis numerat ab orbe condito annos 2794, hoc est Sabbaticos 399, *Iubilaeos* vero 57 plenos

1) Een paar zinnen van den brief zijn uitgegeven door Dr. J.P.N. Land in *Tijdschrift der Vereenig. voor Noord-Nederlands muziekgeschiedenis*, III, 1891, blz. 229.
2) No. 1403 a. In een brief van 8 Sept. (L.B.) verzoekt hij om antwoord. - Zie over Wendelinus, I, blz. 353.
3) Zie No. 730, 743, 752, 759, 815 en 821.
4) Zie I, blz. 381.
5) T.a.p., blz. 386.
6) Dit boek van Scaliger was in 1583 te Parijs uitgekomen.

atque integros, ut sint ad mortem Mosis anni 2834, ad eius denique natalem 2714. At vero a Mose - nato an mortuo? - ad ingressum fanatici - Mahometi - annos numerant 2215, plane ut Mahometes secundum istos coeperit vel anno 4929 vel 5049. Sed enim, ut illi 2215 anni numerentur a nato Mose - non autem morte eius - verius est et cum Eusebio[1] ac Cyrillo[2] in ipsissimum temporis articulum conspirat, praeterquam quod eundem annum Mosaici natalis luculentis atque invictis demonstrationibus aliunde quoque habeo firmatum ac constitutum, etiam de ipsius Samaritani calendarij numeris atque rationibus, Scaligero non intellectis. Quoniam ergo re vera annus Samaritanus epocham figit Mahometicae Hegirae, necesse est, ut numerentur ante nostram epocham anni Samaritani 4307, utque annus noster 5 fuerit Samaritanus 4312. Quem numerum si per 7 et 49 dividas, eruendis Sabbaticis et Iubilaeis, ea supputatio Sabbaticos largietur 616, hoc est Iubilaeos 77 omnino, et - sicut supra monui - anno nostro quinto Iubilaeum repraesentabit pro eo, ac iam constitutum illum dudum habui, apparebitque Samaritanos etiam accuratam servare rationem Iubilaeorum nihil uspiam luxatorum aut hiantium, et calendarium, quod verpi illi obtruserunt Scaligero, nihil ad annum 1584 pertinere. Egi de his superiore anno Traiecti cum doctissimo Maresio[3], deque Chronico Samaritano in lucem suam protrahendo verba magno serio feci. Is arrectus tam reconditarum rerum expectatione tantumque non impatientiâ, scripturum se receperat ad Constantinum l'Empereur[4], magnum illud eruditionis sidus, identidemque aurem vellicaturum, quoad ab illo tandem ederetur. Quid eius actum sit, quid agatur, nescio; unum hoc scio, si tu, literarum genie, hoc agi voles, bonum factum fore. Argumentum est nobile, ac cura unius tua dignum. Unius dico tua, quoniam, postquam per omnes prope orbis angulos sollicitavi eruditos, nemo omnium fuit, qui quantavis diligentia, quantiscumque sumtibus - nam et hoc respondent - Chronici Samaritani alterum exemplar nancisci potuerit hactenus, cum tamen Pentateuchi exemplaria pluscula, libellos precum, dictionaria item sua impetraverint a Samaritanis. Omnes per me oculos conijciunt in unum te; tu tuos, oro, in me et illos. - Interibi ne cessationis meae culpam arguas, habe de me rem a longo silentio te dignam. Problema mihi fecit Mersennius[5] ante biennium de motu gravium, ac quanta sit in singula momenta velocitas cadentium. Putabat ille, lapidem a superficie telluris casurum in centrum spacio sex horarum. Ego multis assiduisque experimentis tandem assecutus sum verum, invenique casum lapidis a superficie in centrum telluris absolvendum minutis

1) Latijnsch schrijver uit de 4de eeuw na Chr., die eene wereldkroniek heeft geschreven.
2) Waarschijnlijk Cyrillus van Scythopolis, monnik en hagiograaf uit de 6de eeuw, die in zijne *Ecclesiae Graecae Monumenta* ook over chronologie heeft geschreven.
3) Samuel Maresius, of Desmarets (1599-1673), geb. in Picardië, studeerde te Parijs, Saumur en Genève, was van 1625 tot 1636 professor in de theologie te Sedan, daarna te 's-Hertogenbosch en sedert 1643 te Groningen. Hij was een zeer geleerd, zeer rechtzinnig en zeer strijdlievend man.
4) Constantin l'Empereur (1591-1648), geb. te Bremen, studeerde in de Nederlanden, werd in 1619 professor in de theologie te Harderwijk en in 1627 in het Hebreeuwsch te Leiden. Hij was een beroemd Orientalist, die veel heeft geschreven.
5) Marin Mersenne (1588-1648) werd in 1613 in de orde van St. Franciscus opgenomen. Hij stond in briefwisseling met Descartes, Gassendi en Thomas Hobbes en heeft vele wetenschappelijke werken geschreven.

horarijs duodecim, nihilo plus, nihilo minus. Eundem lapidem, si e luna cadat, in centrum telluris perventurum minutis 90, hoc est sesquihorio. Denique si cadat e sole, perventurum huc uno die nihil amplius minusve. Si me dignum iudicabis amicitia nobilium illic mathematicorum, quid ad haec respondeant, significabis. Digna res est, quae non ignoretur diutius. Atque adeo dum significo 12 ista minuta terrestria illaque 90 lunacia, facile pronunciabunt, ecquâ proportione crescentem celeritatem casus faciam in momenta. Illa ergo tibi definiant. Sin nequeant, ego proximis literis definiam, et quidem per hunc ipsum, qui hasce meas tibi tradet, Ill. Marcani Comitis aulicum nobilem, a quo hoc impetravi, ut meas apud te N.D. officiorum vices impleret candore quam ostentatione pleniores, quod te amare ac quaerere scio virum. De quâ etiam fiduciâ spondere mihi audeo favorem erga illum, sicut opus erit, tuum, audeo et in cives meos affectum, cum cavillosa interpretatione edictorum vestrorum Traiecti conflictantes, quod per hasce calamitates nimis licentiosae nuperae militiae in publica consternatione et ditionis huius omnis impendente excidio fuga sibi rebusque suis consuluerint in Brabantiam, unde res repeti atque huc referri, unde elatae sunt - in legem vetiti commercij peccasse videntur insimulari - deinceps nequeant. Atque adeo consul noster Traiecti detinetur iam dies aliquot, donec fideiussorem inveniat, qui caveat de rebus ac frumento per tumultum illum in Brabantiam illato. Haec, misera ut sunt, ita per te ut corrigantur, quoad eius fieri potest, orat ..... Hercâ, Nonis (7) Iulijs 1636.

1404. J. Van Wijnbergen[1]. (H.A.)

'Hier comende heb met overgroote verwonderinge gesien de ruine end destructie door bewosten droevigen slach over alle de huijseren, sonder eene wt te sonderen, deeser stadt[2]; d'inwoendren seggen ten naesten bij te weeten, hoe t' ten jongsten dach sal gestelt sijn, die se sich inbeelden voor oogen te sijen. Te particulariseren in wat gestalt Godt veele menschen miraculeuselick voor den doodt als andersints bewaert heeft, sol te lanck vallen; de dooden sijn in t' getal bevonden over de 20 end de gequetsten omtrent 60. Van t' casteel, hoe dicke muijren t' gehadt heeft, is niets niet bliven staen als een clein stuck muijrs; onse of de groote kercke is seer gedestruiert end beschaedicht; in somme t' cijeraet van de stadt, t'geene t'magasijn den Langen stall geheeten was, is t'eenemael van dack, solderinge end holtwerck ontbloot end oock ten deele aen t'muyrwerck beschaedicht; d'Heere wille ons verder voor soodanige slaegen bewaeren.' De bijgaande brief is hier uit Essen gekomen en ook het nieuws, dat er een nieuwe gouverneur van Gelder is benoemd, een oud man, evenals de vorige. Rynberck, den 8 Julij 1636.

1) Zie I, blz. 438.
2) 'Tsestych duysent pont buspoier, met een thoorn door een blixem binnen Rijnberck gesprongen, hebben veel menschen ende meest de huysen van de stat seer beschadycht'. Aldus schrijft Reigersberch aan Hugo de Groot. (Vgl. *Brieven van Nicolaes van Reigersberch aan Hugo de Groot*, *uitgegeven door* Dr. H.C. Rogge, in *Werken v.h. Hist. Gen.*, *3de serie*, N^{O}. 15, 1901, blz. 286.)

1405. M. Zuerius Boxhorn[1].

Si Balsaco tuo visum fuisset, nobilissime virorum, intra patrium sermonem, cui exornando totum se impendit, nominis existimationem cohibere, nemo tam praeclaro instituto non faveret. Majoris vero eruditionis famam cum ambiret, ne disertus magis, credo, quam eruditus videretur, summum decus saeculi aggressus est, qui ingenio sublimi, nec judicio minori, tum scientiarum omnium cognitione, et antiquitatis utriusque instructus, nusquam jam haerere potest. Id tentandum interim suscepit, quod, cum omnia sint summa, inter prima ejus monumenta numeramus. *Herodem*, scilicet, *Infanticidam*, tragoediam, ut breviter hoc dicam, excitatam et coelestem, quam universus ordo litteratus cum stupore admirationis legit, praedicatque. Quae antiquitatis ita vim omnem geniumque expressit, ut - ne quid dicam amplius - aequarit. Quae leges Aristotelis tam accurate repraesentat, quam certum est non satis perspexisse eas, qui de iis dubitare vult, ut se commendet. Quae decorum in personis singulis tam graviter servavit, quam verum est, amicum tuum quaerere id in ea voluisse, ut non inveniret. Vides, quam temere in arenam hanc descenderit, dum litem ei movet, quem certissimum est tantum scire quam omnes eruditionis hostes pariter ignorant, dum in eo curiosus vult videri, de cujus imitatione alii desperant. Quanquam suum adhuc illi decus constitisset, si privatim, si ingenue cum auctore ipso judicium communicasset. Nunc cum publice legatur, ipse videat atque alii, quo successu aliorum judiciis se exposuerit hic judex. Quod sive ab eo factum est, sive ab amico, factum sane nollent qui Balsaco tuo favent. Interim in manus meas ad eandem amici tui dissertationem haec epistola pervenit. In qua quid praestiterit obtineatque - ut erectos cordatosque habet spiritus quodcunque ab illo principe ingeniorum venit - erudite et cum venustate ostenditur. Editio ejus cum speranda ab auctore non esset, mearum partium existimavi, ut in publicum prodiret. Non Balsaci quidem tui causa, aut ut aegre illi esset, quem vel scripti vel editionis poenitere, ex amicis ejus, viris cordatis, intelligimus - quorum causa, si quae acerbius hic dicta videbantur, cum obnixe id nomine ejus peterent, delevimus expunximusque, frustra renitentibus plerisque, qui ad ea, quae et libere et jam publice effudit, nibil salse satis posse regeri a lacessito judicabant - verum in eorum gratiam, qui quantum nesciant libenter profitentur, ac doceri poscunt. Multa quippe ex ultima antiquitate, qua sacra, qua profana, singulari cum genio hic eruuntur, quae ne modestia authoris perirent, orbis literarii interesse existimabam. Causam interim non dico, cur amplissimum hic nomen tuum compellarim. Tuum enim omne est, quod de argumento hoc in lucem prodit, ex quo *Infanticida* famae tuae atque aeternitati consecratus est. Nec judicium de controversia exposco tuum, qui, qua es ingenii et doctrinae magnitudine, cum eruditis caeteris, Balsaco quoque ipso, qui id ubique profitetur, quid et quantum debeatur Heinsio, intelligis. Vale ..... Raptim, Lugd. Bat., 1636, Jul. 12.

1406. J. van Beverwijck[2]. (K.A.) aant.

1) Het Hs. schijnt verloren, maar de brief is uitgegeven in *Marci Zuerii Boxhornii Epistolae et Poemata*, blz. 55, en in *Danielis Heinsii Epistola, qva dissertationi D. Balsaci ad Herodem Infanticidam respondetur* ..... Leiden, 1636. - Met dezen brief droeg Boxhorn, die het boekje uitgaf, dit aan Huygens op.
2) Johan van Beverwyck (1594-1647), geb. te Dordrecht, werd in 1611 student te Leiden in de letteren en de medicijnen, reisde in Frankrijk en Italië, promoveerde in 1616 te Padua in de geneeskunde en vestigde zich in zijne vaderstad als dokter, waar hij stadsmedicus, lector, raad en schepen werd en een groot aantal medische en andere werken schreef.

Nominis tui splendor et inusitata humanitas, quam inter alios saepe praedicanten
audivi magnum Heinsium nostrum, in caussa sunt, ut me quoque

auderem tollere humo et aditum ad amicitiam tuam patefacere. Audaciam grandem! Nec minorem fortassis, quod nugis meis te interpellem. Sed hae nugae et seria ducunt, elegantissimos scilicet versus equitis Catsij et doctissimas insignium virorum de vitae termino dissertationes[1)], quae meis facile hederam suspendere poterunt. Has scriptis medicis, quae partim affecta, partim confecta habeo, praemittendas esse duxi. At de sanitate tuenda[2)], quod nunquam cogitaram, Catsio authore, vernacula lingua scripsi. Cum enim vir summus aliquando apud me deploraret, *Scholam Salernitanam*[3)], a medico quodam lingua nostra loqui doctam, intercidisse, retuli facilem jacturam esse, et quam supplere possem, si illi tantum otij aut animi, ut argumentum singulis capitibus ipse versibus praeponeret. Accepit prompte conditionen et, quod unice admiratus sum, tanta facilitate et capitum argumenta expressit, et versus, quos citabam, poetarum vertit, ut mihi eos effundere, non scribere videretur. Ab ingenij et dignitatum tanti viri tecum similitudine sperare incipio et meis aliquam favoris tui auram. Inprimis cum primus Principum, ea inspicere dignatus, sibi eorum lectionem non injucundam esse testatus sit. Nam illustris D. Mylius[4)] cum quaedam in ijs legisset, Principi, ut putabat, non incommoda, libellum ad se missum heroi obtulit, postea ab eo - quis credat? - probatum. Equidem non haberem fidem nobilissimo Mylio, nisi esset Mylius. Hoc tamen dubitanti animum addidit, ut haec qualiacunque tibi, viro omnibus ingenij dotibus ad miraculum exornato, mittere et tandem, quod justa verecundia hactenus distuli, cultum et officia per literas interpretes offerre auderem. Ne igitur in ipso limine nimia garrulitate offendam,

> *Extremum*, *Hugeni*, *quod te sic alloquor*, *hoc est:*
> *Scribe tui gregis hunc et fortem crede bonumque*.

Deum veneror, nobilissime domine, thesaurum sanitatis tibi proprium faxit, vitaeque terminum ad Nestoreos annos producat, Principi, patriae, seculo. Dordrechti, XII Jul. CIↃIↃCXXXVI.

1407. A. de Mory[5)]. (K.A.)

Uwe kinderen gaat het goed en ook die van den heer de Wilhem; ‘Mademoiselle Huygens’[6)] is ook wat beter. Ik vond bij u den ingesloten brief, blijkbaar van den heer Descartes[7)] ..... De la Haye, ce Mecredy, 16 Juillet 1636.

1) De *Epistolica quaestio de vitae termino fatali an mobili* was in 1634 uitgegeven; het werkje beleefde vier drukken.
2) De *Schat der Gesontheyt* (1636) werd zes malen afzonderlijk herdrukt.
3) Nl. de *Schola Salernitana sive de conservanda valetudine praecepta metrica*, *auctore Joanne de Mediolano*, *cum Arnoldi Villanovani exegesi in singula capita*, etc. Het werkje is dikwijls uitgegeven.
4) Zie I, blz. 247.
5) Zie blz. 89.
6) Is daarmede misschien de vrouw van Maurits Huygens bedoeld?
7) Die brief schijnt verloren te zijn.

1408. C. van Aerssen[1]. (H.A.)

De kwartiermeester van mijne compagnie is gestorven; ik zou gaarne willen, dat mijn korporaal hem opvolgde. De pest heeft erg geheerscht onder onze compagnieën; de soldaten mogen wel eens wat rust hebben. De Buere, ce 17me de Juliet 1636.

1409. Aan prins Frederik Hendrik. (K.A.)*

Van Indische waren vind ik hier niets, dat de moeite waard is, en iedereen zegt, dat men moet wachten tot de komst der nieuwe schepen uit Oost-Indië. Van edelgesteenten en schilderijen is hier veel moois. Amsterdam, le 18^{e} de Juillet 1636.

'Le peintre d'Anvers m'escrit en sa mauvaise lettre: De Prince Cardinal is seffens naer Vranckrijck vertrocken, met sulcken glorie als de Spaensche gewoon zijn; meijnen, dat sij Paris in hebben; all het volck is uijt Vlaenderen gelicht, op het nauwste, soodat de forten maer beset en blijven. Twijffele niet, oft daer sal wat vreemds omgaen, om Conde de Feria wat wacker te maken; soo de Prince van Orange optreckt, sal seer in confusie staen. Want daer is slechte order, sonder resolutie. 13 Julii.'

1410. Anna Maria van Schurman[2]. (K.B.)

Quanquam ob eminentiam virtutum tuarum, sive publici, quod sustines, muneris dignitatem, ab omnibus officia exspectare jure debeas, vir amplissime, mavis tamen benefaciendo aliis, quam tibi debita accipiendo magnus haberi. Atqui ut tantum aes alienum conflandi author ego sim, praesertim cum solvendo non sim, haud facile concesserim. Petieram enim a fratre meo, cum Hagam esset profecturus, ut te cum tua familia meis verbis quam studiosissime salutaret[3], attamen non fuit animus, te his ludicris, quae otio gaudentes saltem curant, implicare, negotiis nimirum gravissimis assiduo occupatum. In eo tamen, quod cum artes omnes, tum et pingendi peritia te penes suum habeant domicilium, atque adeo a te quoque earum auxilia esse petenda, fratrem non utique fefellit opinio. Utcunque vero res excidit, non ignoro tibi totum deberi, quod, siquid in nobis requiri poterat, urbanitate suppleveris. Porro laudes, quas in me confers *ὑπερβολάδην*, admittere, neque ex animi sententia, neque satis verecunde possim. Nec tamen inficias ibo, jucundum mihi fuisse laudari a viro, non tantum summe laudato, sed et laudari ante alios dignissimo. Quanti vero tua semper fecerim, quam nihil tritum aut vulgare sonet quidquid a te proficiscitur, non hic conabor referre, quippe virgini magis decorum esse duxerim ista silendo mirari, quam memorando aliis admirationem excitare. Denique carmen

1) Zie I, blz. 46. In 1627 komt hij voor als ritmeester, in 1635 als sergeant-majoor en 30 Oct. 1641 deed hij den eed als kolonel te paard. (Meded. van Luit.-Kol. W.R.H. Wakker.)
2) Uitgegeven in *Nobiliss. Virginis Annae Mariae a Schurman Opuscula Hebraea*, *Graeca*, *Latina, Gallica: Prosaica et Metrica. Lvgd. Batavor. Ex Officinâ Elseviriorum*. CIↃ,ↃCXLVIII, blz. 172, en ook blz. 246.
3) Zie blz. 172.

meum, populari inquam idiomate conscriptum[1], quam multis nominibus tibi sit obstrictum, quod censorem tam benignum egeris, plus satis agnosco et, licet in extenuationem culpae, quod scilicet invitis, ut aiunt, gratiis frustra litarim, non pauca afferre queam; acquisco tamen, quia tibi non displicuisse, satis amplum mihi theatrum est. Scimus enim, quid hac in parte olim praestiteris, quam longe supra vulgus poëtarum caput extuleris, velut

altus Olympi
Vertex, qui spatio ventos nubesque reliquit.

Quocirca in ea, quam inter nos instituis, comparatione a te haud leviter dissideo. Vale, virorum humanissime, et aethereo quemadmodum coepisti amore, ut prosequaris virtutum tuarum peramantem, valde exopto. Ultrajecti, 1636, Jul. XXIII.

Citius quidem ad binas tuas[2] respondissem, nisi parentis[3] valetudo afflictissima me [ab officio][4] retinuisset.

1411. P.C. Hooft[5]. (A.B.)

Zijn die overaerdighe veirzen Uwer Ed. Gestr. ingeblaezen van dien westen windt - gezeghende Zephyr - ik houd' hem voor den alderbraefsten stooker, om poëetsche geesten te heeten[6]. Oft weet U Ed. Gestr. zoo lekker een' hartlaeffenis uit het IJ- en Zuiderzeevocht te puiren; 't vlugge paerdt, daer men zooveel af tuireluirt, magh zijn' wieken wel hangen laeten, en zijn' kraemerij opbreeken. Zot en niet zat zou men zich zuipen in dat bekoorlijk nat. Wat Engelsman was 't ook, immers een koninx broeder, die uit veelerleij weghen nae d'andre wereldt de malvazeipijp voor de keur nam? Hadd' hem zulk zap moghen gebeuren, ik zorgh van zijnent weghe - dun van tong is dat volk - dat hij vuirigher om een lange doodt, dan om 't eeuwigh[7] leven zou gebeden hebben. Oft 'er de heer Barlaeus gelijke smaek uit kaeuwen zal, daer slae ik twijfel aen, omdat U Ed. Gestr. zijner E. zoo op de teen treedt. Doch 't quaedst, dat 'er af koomen kan, legg' ik eenen jamber- oft jammerzang te zijn, die al meê zijn' geur heeft. T'mijnent is 't droogh werk, behalven dat mijn zoon[8] schijnt eenighe kitteling van dichten in 't hooft te krijghen. Te middagh sprak men van zijn' zuster een' masker te doen draeghen, om wit te gaêren. Dan - zeid' hij - zouw ze swarter dan nu zijn. Ik konde hem geen ongelijk geeven, ende teekende die kaets, als U Ed. Gestr. zien kan[9]. De stof heeft hij verschaft; 't maxel is mijn, plat genoegh zeker,

1) T.a.p.
2) No. 1398 en 1400.
3) Anna Maria was in 1607 te Keulen geboren uit het in 1602 gesloten huwelijk van Frederik van Schurman, geb. te Antwerpen in 1565, en Eva van Harf. Haar vader was in 1623 te Franeker gestorven; hare moeder heeft hem lange jaren overleefd.
4) Het papier is hier afgesleten.
5) Uitgegeven door Huydecoper, t.a.p., blz. 398; Van Vloten, t.a.p., III, blz. 146.
6) Den 19den Juli (vgl. *Dagb.*, blz. 28) kwam Huygens met zijne vrouw te Muiden, te gelijk met Wicquefort, Vossius, Barlaeus, Schuyl, Baeck en Bartelotti. Men was 's morgens met mooi weer uit Amsterdam afgezeild, maar toen het tegen den avond stormachtig weder was geworden, wilden Vossius, Barlaeus en Wicquefort de anderen niet op den terugtocht vergezellen. Hierover viel Huygens van Baerle aan in een vers; deze verdedigde zich, en nu werd er eene serie van verzen gewisseld, binnen weinige dagen geschreven. Op geestige wijze werd de strijd gevoerd. Zie de heele serie van verzen in *Gedichten* III, blz. 5-15.
7) Boven: *'t eeuwigh*, staat: *een langh*
8) Nl. Aernout Hellemans Hooft, die toen zes jaar oud was.
9) Nl. het versje *Joffrouw Lijsbeth lapt haer kaeken*, dat onder den brief is geschreven. Het is gedrukt in *Gedichten van P.C. Hooft*, uitgeg. door Dr. F.A. Stoett, I, 1899, blz. 316, met den titel: *Op een gemaskerde Joffrouw*.

dan altoos een vernieuwing. En de menschen zijn 'er zoo aen, dat hun vaeken bet lust beter om argher te wisselen, dan zich gestaedelijk aen 't beste te houden T'zal ten minsten dienen, om de tijdt te lengen, die Uwer Ed. Gestr. doorgaends te kort valt. Zoo deed z'ook mij, in 't

bijwezen Uwer Ed. Gestr., de ooren derwelke, zonder dat, aenstendigher van mij - ducht ik - zouden gepijnight geweest zijn, ter gunste van mijnen swaegher Karel Hellemans[1]. De zaek is Uwer Ed. Gestr. bekent, ende zal haer - vertrouw ik - en mijnen heere haeren broeder, den geheimschrijver van staete[2], ter harte gaen, gelijk van harte bidt, met ootmoedighe gebiedenis aen beide, samt aen Mevrouw van Zuilekom, nevens welhooghe dankzegging voor de eere van haer bezoek ..... Van den Huize te Muiden, den 25^{en} in Hooimaent 1636.

1412. Aan P.C. Hooft. (L.B.)*

Met de saecke van den H.^{e} Hellemans[3] staet het als in dit briefken staet. Bij gevalle kan 't hem voor een' waerschouwing dienen. Want, gelijck hier eenighsins werdt aengewesen, neutraliteit tot Sevenbergen en geeft geenen vrydom onder contributie, sonder particuliere sauvegarde. Soo de sake self wyders komt geroert te werden, sal ick 't oogh by der hand hebben, als oock mijn broeder, om U.E. ende den sijnen alle hulp ende onderrichtinghe te doen. In 't gedencken van de moeyelickheit, die U.E. onlanx van ons heeft willen verdragen, houde ick mij schandelijck verrast. Eene uytvlucht schiet daer over, soo U.E. belieft te gelooven, dat ick tot noch toe de woorden niet en hebbe t' mijnen gevalle weten uyt te boesemen, die de erkentenisse van soo groote beleeftheden passen konden. Ick gevoel d'er mij noch in blyven steken, en bidde, dat wij noch dese reise met het versleten *Danck hebt* mogen volstaen, gelyck de monick, die God badd uyt het oplesen van sijn A.B. te willen spellen de gebeden, die hem gevielen. Ick soude tot onse naerdere ontlastinge versoecken, dat U.E. dien moeyelicken dagh uyt den hoofde wilde stellen, en schrappen uijt sijn boeck een' schuld van onverhoopte betaling; maer mijne raserijen[4], korts daerop gevolght, springen ons tegen de schenen, en doen U.E. gestadelick ter maghe opbreken 't gene sij nu overwonnen hadde. Dat zyn de vruchten van 't groot onthael. Getoefde luyden siet men binnens huijs noch wat lydelick. Met dat se in de locht geraken, gaen de druyvedompen in 't gedrang op. Dan volgen de lietjens en 't geraes, totdat sij 's anderendaeghs de walghe van gisteren met de pijne in 't hooft voelen. Die walghe stae ick vast nijt, en schrijve alleen U.E. oneindtelicke beleeftheit toe, dat mijn malle lietjens sijn geduld niet en scheuren. Wat de geleerde luyden aengaet, dien soo weinigh wints den moet ontvoerde, sij hadden door scherper piecken gedanst, hadden mij de hoofsche besigheden niet overrompelt; nu is haer qualyck ijet bejegent, dan dat in 't reisen gebaert heeft konnen werden; *de plaustro convicia jeci*. Soo haest ick t'huijs was, was ick uyt; uyt mijn selven, segg ick, en tot gansch andere bedenckingen verruckt. Drij mael ben ick 't geweest in 't schrijven van desen. U.E. houde mij het schielyck afbreken te goede. *Vix meae sortis est*, een blad papiers met stade te vullen. Wij gebieden

1) Hij woonde op zijn huis te Deuren en was, toen de sauvegardes ten platten lande waren opgezegd, naar Bergen op Zoom gevoerd, waar hij door kolonel Morgan, gouverneur van die vesting, gevangen werd gehouden.
2) Maurits Huygens. Hooft schreef ook hem den 31sten Juli een brief (vgl. Hooft's *Brieven*, uitg. Van Vloten, III, blz. 152).
3) Zie No. 1411.
4) Zie blz. 179, Noot 6.

ons dienstelick aen Mevrouwe Hooft ende haer soet gesinn, ende blyve eewelick ..... Haghe, in al te grooten haest ende verneringhe, den lesten July 1636.

De geestighe invall van U.E. sone heeft mij desen nacht een halfv' ure wacker gehouden; soo ben ick sijn oversetter gewerden[1], als U.E. sien sal. Hebb' er oock sonder toemaet de hand niet af konnen trecken.

1413. C. Barlaeus[2]. (L.B.)

Acquiesco, doctissime Hugeni, et tibi quinto congressu[3] succubuisse, gloriosum arbitror. Solent pueruli vecordes vocare boves, qui ad primum ictum procumbunt. Tu me non primo, sed quinto ictu stravisti et bove fecisti mutiorem. Hoc tamen solatio est, me, si cado, Aeneae et Constantini dextra cadere. O salutares aquas, quae genium summi ingeniorum in me concitaverunt, sine amicitiae. naufragio. O salutarem metum, qui audacem me fecit, ut responsarem viro inexhaustae eruditionis et solidissimorum acuminum. Crescit tibi scribendo carminis vis, et pungis in extremis acrius. Mihi eadem torpet et hebescit. Abrumpendus ergo coeptae contentionis funiculus, nec ferra ultra trahenda per illam lineam. Si tecum non conscendi turbidum et procellosum Yam, conscendi Hippocrenis et Aganippis rivulos. Si horrui Flevum, non horrui Castalios lacus. Si ignominiosum putas, aquas metuere, est metus ille morbi species, cujus meminit Ovidius[4]:

> *Tollere nodosam nescit medicina podagram*,
> *Nec formidatis auxiliatur aquis*.

Noluit Pythagoras se aquis credere, ne anima, quam ille igneam fecit, aquis mersa extingueretur et desineret esse ambulatoria. Et cuius quaeso est illa exclamatio?

> *O terque quaterque beatos*, *Queis ante ora patrum*[5], etc.

Eius est, qui ab aquis se metuebat, nec minus ob fortitudinem laudatur. Cuius illa? *Di maris et coeli ..... Solvere quassatae parcite membra ratis*[6]. Nasonis est. Ut iam me exemplo philosophorum, et ducum, et vatum tuear. Quare non detrecto vocari *amans strenuus*[7], modo me non absorbeat mare Thracium; non renuo vocari *prudens philosophus*, modo credas, me malle in terris vivere, quam in aquis a morte abesse digitis quatuor aut septem. Sim tibi *forte vir*[7], modo me futura conjux sentiat esse fortem virum, tunc potissimum, cum precium grati nupta laboris erit. Hac scaphula vehi malim, quam ista Argo, quae a *sublimi cubiculo* nomen habet. Nec enim illa vectores plures habet, cum haec vexerit Cynicos, satyricos, dentatos, qui *ὑδροφοβίαν* meam tam false, tam acute, tam docte et copiose perfricuerunt, ut metus mihi non sit a putredine. Quare ut incoepi dicere: accipio responsionem. Praetoriae tuae navi submittit vela lembulus meus; induperatori summo assurgo gregarius, amatori maximo proletarius pater, viro fortissimo et masculorum genitori sequioris sexus pater. Vale, praestantissime, disertissime et amicissime vatum, et jocantem Barlaeum

1) Huygens vertaalde den 29sten Juli het versje onder den titel, *Ad Lesbiam larva tectam*, *ne sole aduratur* (vgl. *Gedichten* III, blz. 10, 11).
2) Uitgegeven in *Barlaei Epistolae*, blz. 669.
3) Zie blz. 179, Noot 6.
4) *Ex Ponto*, I, 3, vs. 23.
5) Verg., *Aen.*, I, vs. 94.
6) Ov., *Trist.*, I, 2, vs. 1.
7) Uitdrukking door Huygens gebruikt in één zijner versjes aan Barlaeus.
7) Uitdrukking door Huygens gebruikt in één zijner versjes aan Barlaeus.

perge perfricare, ubi sinent aula, princeps, castra. Postremum valeat et solveat Zulechemi domina, *pelago dux femina facti*[7]. Amstelod., ipsis Cal. Sextil. (= 1 Aug.) CIↃIↃCXXXVI.

1414. Aan J. van Beverwyck. (K.A.)

Hartelijk dank voor uw brief en uw boek[8]. Ik ben waarlijk geen ge-

7) Uitdrukking door Huygens gebruikt in één zijner versjes aan Barlaeus.
8) Zie No. 1406.

leerde, maar stel belang in alle wetenschappen. Hagae Com., III° Non. Sext. (= 3 Aug.) CIↃIↃCXXXVI.

1415. G. Brasser[1]. (K.A.)

'De major van Ylem[2], commandeur tot Gorcum, mijn naneve in bloede', meldt mij, dat de Prins hem in 1625 bij acte tot commandeur binnen Gorcum heeft aangesteld, dat echter de heer Treslong[3], thans gouverneur van Loevestein geworden, meent tevens het commando te mogen voeren over Gorcum. Ik zou er met Z.Ex. over willen spreken, maar weet, dat deze het te druk heeft. Wilt gij de zaak ter sprake brengen? 8 Augusti 1636, tot Nootdorp.

1416. M. Zuerius Boxhorn[4].

Hierbij bied ik u een werk van mij aan[5]. Raptim, Lugd. Bat., 1636, Aug. 9.

1417. J.A. Bannius[6]. (L.B.)

Praevenit me D. Justus van der Graft, decessum nob. viri significans et nupera vota musicae allegans, cui dolorem absentiae meae testatus, hac literula et excusationem et affectum breviter expedio.

Musicam universam sub manu habeo, quam definio consistere in modulo .....[7].

Sed ad perficiendum opus meum desidero commentarium Latinum Danielis Barbari in Vitruvium[8], ut de novo genera harmoniae ad justum calculum

1) Vgl. I, blz. 28.
2) Gerardt van Ylem komt in 1632 voor als kapitein eener compagnie voetknechten. (Mededeeling van Luitenant-Kolonel W.R.H. Wakker.)
3) Caspar van Treslong was in 1632 kapitein eener 'extraordinaire Nederlandsche compagnie.' (Meded. van denzelfden.)
4) Het Hs. is niet gevonden, maar de brief is uitgegeven in *Marci Zuerii Boxhornii Epistolae et Poemata*, blz. 57.
5) Nl. de *Quaestiones Romanae*, *quibus sacri et profani ritus eorumque caussae et origines*, *plurima etiam antiquitatis monumenta eruuntur et explicantur*. Het boek zag in 1636 te Leiden het licht.
6) Gedeeltelijk uitgegeven door Jonckbloet en Land, *Correspondance et oeuvre musicales de Constantin Huygens*, Leiden, 1882, blz. LXII.
Johan Albert Ban (1598-1644), geb. te Haarlem, was katholiek geestelijke in zijne geboortestad. Hij heeft veel geschreven over de theorie der muziek en ook eenige liederen uitgegeven.
7) Hier volgt eene 1½ bladzijde lange uiteenzetting.
8) Zie blz. 53.

repetam. Italicum a D. Campio[1], individuo meo amico, habui, nunc libet Latinum exemplar inspicere, quod a D.T. avide expectabo, meamque opellam deinceps generosissimae nobilitati ac censurae vestrae - si liceat - subijciam. Harlemi, III Idus Sextiles (= 11 Aug.) CIↃ.IↃC.XXXVI.

1418. Aan J.A. Bannius. (K.A.)

Quam immerenti amicitiam secundo offers, vir amplissime, et quidem *αἰολόδωρος* quasi regem Persam adeas, conabor, omni officio si non mereri, colere certe ac fovere quantum potis. Eius rei primum argumentum liber esset, quem petijsti, si esset meus. Nunc pars melioris bibliothecae, ut ex Heinsiana supellectile, solo usu tuus erit, sed longo et ad satiem, ne te urgeri credas. Tanta illius viri humanitas est et, addere audeo, tam proclivis erga me affectus, ut, si quâ ipsius ope gratificari eruditis amicis valeam, totam prolixe collaturus sit. Instituti tui ad rem musicam praefinita methodo summopere delector, adeoque quod amicis aliquoties mandavi, ipse nunc perquam sedulo te rogo, ne tam praeclara pendeant opera interrupta. Facies rem existimatione tuâ dignam et patriae quidem apprime utilem, in quâ ad nauseam porro et pudorem psittaci sumus, barbari cantores, musici lingua et palato tenus, vox denique, praeterea nihil. De cantionibus, quas misisti, non simplici nomine tibi debeo, sed hoc praecipue, quod et Nennae[2] Phyllida, de qua Virgilij verbis usurpare soleo, *Phyllida amo ante alias*[3], modulis tuis exornare voluisti. Ubi tantillum otij erit, explebor novis delicijs; nunc procul a Musis avocor, nam in procinctu stamus ..... Hagae Com., postrid. Id. Sext. (= 14 Aug.) 1636.

1419. Jhr. Frederik van Nassau[4]. (H.A.)

‘J'ai appris de Monsieur de Chalas qu'on avoit fait des rapports a S. Ex.ce contre son honneur et qu'on me prenoit a tesmoin de ceste accusation[5]. Je suis fort estonné de cela et me sens obligé de vous asseurer que je n'ai jamais fait des plaintes de lui. C'est de mon mouvement et sans contrainte que je lui ai offert de vous en escrire, afin qu'il vous plaise me faire la faveur de remontrer a son Excellence, qu'autant que mon age me permet de juger de sa conduite et du soin qu'il a de moi, je voi en lui une grande affection et un soin fort particulier de tout ce qui reguarde son service et ma personne ..... A Paris, le 15 Aoust 1636.

1) De bouwmeester Jacob van Campen.
2) Pomponio Nenna wordt ook genoemd, I, blz 180 en 201.
3) *Ecl.*, 3, vs. 78.
4) No. 1419 a, b. Brieven van 8 Sept. en 11 Dec. (H.A.) zijn volkomen onbelangrijk.
5) Zie No. 1376.

1420. J.A. Bannius[1]. (L.B.)

Ik ben erg blij met dien Barbarus[2], ook omdat door uwe tusschenkomst mij de gelegenheid wordt gegeven, gebruik te maken van de boekerij van Heinsius. Ik zal u nu mijne meening uitleggen[3] .....

'Paro nunc tria diagrammata, quorum primo P. Nennae[4] inventum exhibebo, defectus explicabo. Videtur enim ille, sicut et Venosa[5] alijque, musicam contingentem coluisse, necessariam ignorasse, aut saltem periculum illius nullum fecisse. Altero diagrammate inventum Nennae emendatum ostendam, nonnullis additis, seu mutatis, per musicam necessariam. Tertio tibi conceptum exhibebo, quem nunc explicui, ut collatis singulis aestimes huius rei veritatem. Hoc tamen unum obtestor, ut ea, quae in meis opusculis displicere invenies, liberrime dicas et corrigas. Ante paucos dies vir clariss. D.P. Scriverius[6], amicus meus singularis, suggerebat sub manibus doctorum virorum esse *Introductiones in varias scientias*, rogabatque, ut in musicam aliquid adderem. Suadebat ille, ego haerebam, et adhuc haereo. Rem tuo judicio remitto, ut, data occasione, quid factum placeat, decernas. Harlemi, XV Kal. Septemb. (= 18 Aug.) CIↃ.IↃC.XXXVI.

1421. Aan M. Zuerius Boxhorn. (K.A.)

Nog juist vóór mijn vertrek kan ik u bedanken voor uw boek. Ik zal de *Quaestiones Romanae*[7] op reis meenemen en lezen. Hagae Com., XIII Cal. Sept. (= 19 Aug.) CIↃIↃCXXXVI.

1422. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De griffier le Saige[8] zal u hebben verteld van de reis van Z.E. tot Gorcum. Wij kwamen daar gisteren morgen aan, zeilden naar het fort St. André en arriveerden heden tusschen 9 en 10 uur bij het leger. Er zijn hier nog al zieken en Z.E. schrijft van daag van den Raad van State om vijf of zes 'pestmeesters'. De graaf van Feria dacht, dat wij Gennep wilden belegeren, en trok naar de Maas. In Breda vreest men voor eene belegering en voorziet de stad van vee en voedingsmiddelen. Z.H. blijft logeeren in zijn schip. Au camp à Lith, le 23e d'Aoust 1636.

1423. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er is hier niets geen nieuws. 'Tout le divertissement qu'on y a, provient

1) Gedeeltelijk uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. LXIII.
2) Zie blz. 182.
3) Hier volgt eene uiteenzetting van ongeveer 2 bladzijden.
4) Zie blz. 183.
5) Gesualdo Don Carlo, prins van Venosa, leefde in de 2de helft der 16de eeuw. Hij was zeer muzikaal en stichtte in zijn slot eene academie voor muziek. In 1613 werden er te Genua eenige bundels madrigalen van hem uitgegeven, die ook buiten Italië zeer bekend en geliefd werden.
6) Zie I, blz 227.
7) Zie No. 1416.
8) Zie I, blz. 406.

des nouvelles de France, en date seulement du 15e de ce mois, y ayant dans Paris, à ce qu'on mande aveq beaucoup de circonstance et d'accord, une extreme consternation, des conseils tumultuaires, des levées par touts colleges de justice, par toutes villes, mesmes de 2000 hommes par Madame de Combalet[1]. L'Espagnol cependant est en progrez, depuis le passage de la Somme, où tout le regiment de Piemont, parti dernierement d'icy, a esté defaict, et celuy de Champagne, qui aussi a esté des nostres, mal mené, aveq perte de force gens de marque. En sorte que les trouppes de Mons.r le comte[2] et du duc de Chausne[3] s'estant retirées, l'enemi fait des courses jusqu'à St. Denis, qui se fortifie'. Z.E. gaat spoedig naar Buren. Au camp à Lith, le 24e d'Aoust 1636.

1424. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Morgen gaat Z.E. naar Buren en blijft daar één nacht. 'Jay eu ordre d'y appointer aussi le S.r van Campen[4], qui veut dire, qu'on n'y passera pas le temps à des choses de fascheuse importance'. De jonge Famars[5] en Bronckhorst[6] hebben heden hunne compagnieën gekregen. 'Les regiments ont eu ordre de brusler les huttes de leurs pestiferez, et d'en transporter les malades pardelà la riviere, dans le païs entre Maes-et-Wael'. Z.E. stijgt juist te paard, om naar Os te rijden, een dorp, dat hier twee uren van daan ligt. Au camp à Lith, le 25e d'Aoust 1636.

1425. C. Specx. (L.B.)

Mijn oom Daniel Heinsius heeft mij al bij u aanbevolen. Gaarne zou ik klerk van de griffie van den Prins worden. Hage, 25 Aug. 1636.

1426. J. de Knuijt. (H.A.)

Kunt gij ook iets doen voor Sander van Cruyningen[7] en Cornelis

1) Mademoiselle de Pont-Courlai, eene nicht van Richelieu, was in 1620 gehuwd met de Combalet, een neef van de Luines, den guusteling van Lodewijk XIII. De ontsteltenis en verwarring te Parijs ontstaan door het snelle vooruitdringen der Spanjaarden in Frankrijk waren buitengewoon.
2) Nl. Louis de Bourbon, graaf de Soissons (1604-1641); hij heeft deel genomen aan vele intrigues tegen Richelieu, maar zich ook dik wijls weer met hem verzoend.
3) Honoré d'Albert, hertog de Chaulnes († 1649) was een broeder van Charles d'Albert, hertog de Luynes. Hij was maarschalk en gouverneur van Picardië en heeft zich zeer onderscheiden bij het beleg van Arras.
4) De bouwmeester Jacob van Campen.
5) Nl. Willem van Levin, heer van Famars. Hij behoorde tot eene militaire familie.
6) Ambrosius van Bronckhorst († 1653) bleef tot zijn dood kapitein. (Meded. van den Heer Wakker.)
7) Hij voer als kapitein met 'commissie tot bevrijding van het Kanaal en de Noordzee', dus op een schip, door particulieren uitgerust tegen de Duinkerkers. In Nov. 1635 zat hij gevangen in Engeland (zie *Res. St.-Gen.* van 22 Nov. 1635).

Evertsen[1)], die met twee anderen op de nominatie staan voor scheepskapitein? ‘Den eersten is geaccompangneert met ontallijcke meriten, het stoutste stuck vleys, naer yders oordeel, dat oyt ter see heeft gevaren; den tweeden is den broeder van den commandeur Jan Evertsen[2)], diens diensten ende groote meriten bekent syn, die naer syn jaeren soo vele preuven van synne goede suffisance gegeven heeft, dat een yder oordeelt, Syne Ex.cie ontwijffelick sal gemoveert werden henluyden met de electie ende commissie te begenadigen’.... Middelb., den 26en Augusti 1636.

1427. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

‘Hier Son Ex.e vint disner icy, accompagné de Mess.rs le comte Henri de Nassau, de Haulterive, de Morgan[3)], de Beverweert[4)], et de nous deux ou trois seulement. L'apresdisnée, comme on estoit apres la chasse du lievre et de la perdrix, arriva dans la ville Monsieur le Landgrave de Hessen[5)], qui obligea S. Ex.e de rompre les passetemps de la campagne, pour s'aller engager dans les ceremonies à la reception de ce Prince, qui reduit de l'offensive à la defensive, vient s'adresser à cest Estat, pour veoir quelles assistances de vivres et ammunitions on voudra faire à la manutention des trouppes qui luy restent, n'ayant encor rien receu des sommes que la France luy a promises, et mesme si pour un temps on n'auroit point envie du service de sa cavallerie qui monte à quelques 2000 chevaulx. Si cela estoit en Picardie, on seroit bien ayse de le souldoyer en ceste *pressante necessité*. Ainsi nomme le Roy l'estat de ses affaires aux edits qui se publient tous les jours dans Paris, sur le subject de l'employ des lacquaiz et autres belles levées. Tant y a, la tranquillité que S. Ex.e s'estoit promise en ce lieu - ou à present il faict tres-beau et aggreable - est fort interrompue par ceste visite. Mais elle finit en partie demain, Mons.r le Landgrave allant faire un tour à Boisleduq, ou Mons.r le comte Henri le meine disner avec Mons.r de Brederode, pour apres demain encor le ramener à l'armée, quelque peu de commodité qu'il y aye à le loger en bateau.’ - Overmorgen keert Z.E. naar het leger terug; de meeste tijd wordt hier doorgebracht met het inspecteeren van het gebouw samen met den heer van Campen. De trap wordt veranderd, het dak en eenige kruisramen hersteld. Z.E. is zeer wel en vroolijk. ‘A faulte de nouvelles publiques, ces domestiques remplissent le papier.’ A Buren, le 27e d'Aoust 1636.

1) Cornelis Evertsen (1610-1666) werd in 1635 kapitein, in 1664 vice-admiraal van Zeeland.
2) Johan Evertsen (1600-1666) versloeg in 1636 als schout-bij-nacht de Duinkerkers, werd in 1639 vice-admiraal van Zeeland en was in 1664 luitenant-admiraal. Evenals zijn broer sneuvelde hij in 1666.
3) Zie blz. 82.
4) Lodewijk van Nassau († 1665), heer van Beverweert, was een zoon van Prins Maurits en van Margaretha van Mechelen, werd in 1635 kolonel, in 1643 lid van den Raad van State en sergeant-majoor, in 1658 gouverneur van den Bosch en generaal der infanterie. In 1630 was hij gehuwd met Elisabeth gravin van Hornes.
5) Nl. Wilhelm V; zie I, blz. 454.

1428. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De Landgraaf is van morgen vroeg naar den Bosch gegaan, nadat vooraf de Heer en Mevrouw van Brederode[1)] gewaarschuwd waren. Morgen gaat hij naar het leger. Z.E. is vandaag bezig geweest met het bouwen en met de jacht. ‘Deux desseins semblent debvoir esclorre de ces grandes deliberations, l'un du degré, qui auroit son ouverture dans la sale de pierre en bas, et seroit fort ample et aisé, l'autre d'une galerie par dessus ladite sale, en rompant deux ou trois petites chambres, qui aboutissent contre la chambre pavée au quartier de Vostre Ex.^{e}, lequel par ce moyen, et quelques autres expediens bien aysez, se joindroit en communication aveq celuy de S. Ex.^{e}, et auroit ladite galerie 78 pieds de long, qui est la longueur de la grande sale de Buren, et de 15 a 16 pieds de large. Quelque chose qui en arrive, son Ex.^{ce} se repaist extremement du passetemps de ces ordonnances.’ A Buren, le 28^{e} d'Aoust 1636.

1429. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.E. is gisteren in het leger gekomen. De ziekte heerscht hier nog altijd, maar minder hevig; de jonge kapitein de Bie is er door aangetast en men zegt, dat hij op het schip, dat hem zou vervoeren is gestorven[2)]. De Landgraaf is hier en is zeer aardig door den heer van Brederode ontvangen. Men zal zijne memorie aan de Staten opzenden. De heer Goltstein[3)], gezonden door den hertog van Bouillon, kwam hier met uittreksels uit brieven, den 27sten te Luik geschreven, ‘qui disent qu'on escrit d'Arras, de Cambray, de Mons, et de Valencienes, nou pas que l'armée françoise[4)] auroit esté absolument mal menée, mais qu'en toute apparence elle auroit eu du pire, et que repoussée en deçà la Somme en assez de confusion, elle retourneroit en ça, ayant rompu les ponts apres elle, et commençant si fort à se desbander, qu'à peine de trois regiments en pourroit on faire un bon. D'autres veulent specifier, que ceux de St Quentin auroyent defaict un convoy de l'enemy et faict butin de 500 chevaulx.’ Au camp à Lith, le 30e d'Aoust 1636.

1430. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er is niets geen nieuws, zooals ik gisteren ook aan freule van Solms[5)] zei.

1) Zeker eene zuster, schoonzuster of nicht van Johan Wolfert v. Br.; diens echtgenoote, gravin Anna van Nassau, was in 1630 gestorven.
2) Misschien Marcus de Bie, die in 1636 is gestorven.
3) Zie blz. 113.
4) Er staat: *espagnolle*; zie echter No. 1423.
5) Zeker Louise Christina, gravin van Solms, de jongste zuster van Amalia. Zij is 11 Febr. 1638 gehuwd met Johan Wolfert van Brederode.

De heer van Stakenbroeck[1] is van een verkenningstocht teruggekeerd; tusschen hier en Hoochstraten is geen vijand te zien. De heer de Knuyt is hier. Er loopt een gerucht, dat president Rosa[2] in ongenade is gevallen. Z.E. is heel wel, maar men moest hem niet zooveel mooie perziken zenden. Au camp à Lith, le 2e de Septembre 1636.

1431. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.E. heeft gisteren het heele leger in slagorde opgesteld; het maakte een goeden indruk. Morgen vertrekken wij naar den Bosch en Heusden en daarna naar Drunen. Men hoort niets van den vijand. Men zegt, dat hij gelukkig is in Bourgondië, en zeker is hij het in Italië, waar de Franschen uit het Milaneesche terugtrekken.

'La Reine Mere[3] a donné ordre pour son portraict, sur ce que le Sieur Douchant[4] en avoit faict entendre, mais faict demander par luy, si V. Ex.e la desire debout ou assise. En tout evenement ce sera en son habit royal. A cest effect elle faict tirer copie de la peinture, qui a esté faicte en France, lors de son sacre, son visage d'aujourdhuy ne luy semblant pas trop comparable à celuy là. S'il plaist à V. Ex.e de m'en faire mander ses intentions, j'auray soin d'en faire haster l'execution par ledit sieur d'Ouchant. A mon advis, il conviendra se regler selon le tableau qu'on pourra avoir de la Reine Elizabeth[5], puisqu'il sera à l'opposite.' Au camp à Lith, le 4e de Septemb. 1636.

1432. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Van morgen heel vroeg zijn wij met de voorhoede afgezeild en kwamen ongeveer op den middag hier aan; de andere schepen volgen. Waarschijnlijk gaan wij in kwartier te Sprang, dicht bij Waalwijk. Uit brieven van Parijs blijkt, dat Dôle werkelijk is ontzet[6] en dat de Franschen steeds voor de Spanjaarden terugtrekken. Uwe Ex. hoort zeker in den Haag meer van dat alles dan wij hier. Au camp dessus Heusden, au Hedijcksche Maes, le 5e de Septemb. 1636.

1) Zie I, blz. 268.
2) Peter Roose (1585?-1673), geb. te Antwerpen, heeft vele hooge betrekkingen bekleed in de Zuidelijke Nederlanden en was sedert 1630 lid, daarna president van den Raad van State. Hij was een staatsman van grooten invloed.
3) Maria de Medicis.
4) Louis du Plessis, S.r Douchant, komt in 1637 voor als kolonel en diende nog in 1658. (Mededeeling van Luitenant-Kolonel W.R.H. Wakker.) Hij heeft zich in verschillende veldtochten onderscheiden.
5) De Koningin van Boheme? Of Elizabeth van Engeland?
6) Dat was niet juist; de prins van Condé kreeg bevel om het beleg op te breken.

1433. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Wij zijn hier heden aangekomen; Z.E. en de voornaamste officieren logeeren in het dorp, dat groot en droog is. Het gerucht loopt, dat de Spanjaarden in Frankrijk eene nederlaag hebben geleden, maar men kan het rechte niet te weten komen. Een twist tusschen den heer de Croismare[1)], sergeant-majoor van het regiment van de Charnacé, en den heer Rieux, vaandrig van den heer d'Hauterive, is hoog geloopen en de krijgsraad is er bij te pas gekomen. Au camp à Sprang, le 8e de Septemb. 1636.

1434. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Een trompetter, teruggekomen uit het leger van den graaf van Feria, dat steeds bij Geel, Mol en Balem ligt, vertelt, dat men in het Spaansche leger gelooft, dat de Franschen niet hebben gewonnen, maar integendeel eene nederlaag geleden. Uit Antwerpen wordt bericht, dat er 5500 Spanjaarden te Duinkerken zijn aangekomen; anderen daarentegen melden, dat deze lieden de zee niet zullen oversteken vóór den winter, daar de hertog van Veraguas, die hen zou geleiden, gestorven is. Ik schrijf aan den heer Vosbergen[2)], of hij van den heer Hautain[3)] daarover ook iets gehoord heeft. In elk geval zal het aantal wel niet zoo groot zijn. Au camp à Sprang, le 9e de Sept. 1636.

1435. Aan V. Conrart[4)]. (K.A.)

La dispute a esté forte, mais enfin la joye de me trouver insensiblement au nombre de voz amiz a surmonté le regret de vous sçavoir importuné à mon subject. Jamais le secretaire de Monsieur le duc de Bouïllon[5)] ne fit depesche plus utile aux serviteurs de son maistre, que celle par où il a osé se descharger sur vous, Monsieur, des peines qu'il m'avoit promises. Je ne tire point en compte la relieure d'un Testament, qui, en effect tres-belle, m'eust peu estre esté procurée d'ailleurs. Je fiche ma contemplation sur l'honneur de vostre cognoissance, pour en avoir cognu la valeur il y a longtemps, et m'y perds si avant que, s'il est permis de l'advouër, le peché de mon prochain m'edifie, et suis ravi d'avoir trouvé un honest' homme qui ayt voulu si bien mentir pour moy, que vostre prudence mesme, Monsieur, s'en soit laissé surprendre et m'en ayt voulu ouvrir l'entrée de vostre amitié. Promettez-moy, s'il vous plaist, vostre obstination, et que pour beaucoup que vous trouverez à dire à la verité du premier rapporteur, vous ne voudrez jamais haïr ce qu'il vous a faict souffrir une fois. C'est le seul support qui me reste. Promettez-le

1) Hij bleef tot 1638 in dienst der Staten.
2) Zie I, blz. 156.
3) T.a.p., blz. 66.
4) Zie No. 1397.
5) Nl. Jacques de Veine, zie blz. 171.

moy, Monsieur, je vous en reprie, et de quelque mauvaise grace que je m'explique en ceste langue estrangere, croyez que je dis du coeur, que ce sera l'unique fondement de la franchise que j'oseray partout à me publier, et entre vous et moy à me faire paroistre sans reserve ..... Au camp à Sprang, le 9e de Sept. 1636.

1436. Aan D'Aiguebere[1]. (K.A.)

Vriendelijk dank voor den brief van Mevr. Desloges en het geschenk van den heer Vincent[2]. Den brief van den heer de Balzac verwacht ik met spanning. Van mijn kant hoop ik u ook eens een dienst te kunnen bewijzen, misschien wel bij Z.E. Au camp à Sprangh, le 9e de Septembre 1636.

1437. Aan Vincent[3]. (K.A.)

Het verheugt mij zeer, dat gij na uw verblijf in Holland mij niet vergeten hebt, en ik dank u zeer voor uw zoo schoon en zoo Romeinsch geschenk. 'Il ne manqueroit que voz mains à animer ces chordes, mais de cela la grace se souhaittant en vain, nous les ferons parler du mieux qu'il nous sera possible, et à chaque touche voz louanges auront leur part en noz divertissements'. - Noem mij eens iets op, waarmee ik u genoegen kan doen. Au camp à Sprangh, le 9e de Septembre 1636.

1438. Aan W. van Liere[4]. (K.A.)

Nu gij reeds uit Venetië vertrokken zijt[5], zult gij in Frankrijk een brief vinden met het verzoek van Z.E., om in Venetië de twee groote spiegels te laten koopen, waarover gij vroeger schreeft, en ook stukken van 120, 70 en 40 ducaten, die de Prinses wenscht te zien. Au camp à Sprangh, le 9e de Septembre 1636.

De boeken, die gij voor mij gekocht hebt, heb ik nog niet ontvangen.

1439. J.L. Guez de Balzac[6]. (R.A.)

J'ay receu avec vostre lettre la dissertation imprimée de Monsieur Heinsius[7], mais de

1) Kopie van andere hand. - Zie No. 1401.
2) Zie No. 1402.
3) Kopie van andere hand. De brief is uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. 4.
4) Kopie van andere hand. - Zie over Willem van Liere, I, blz. 6.
5) Van Liere, die gezant in Venetië was geweest, volgde Langerak op als gezant te Parijs.
6) Met andere hand geschreven. Uitgegeven door J.A. Worp in *Oud-Holland*, XIV, 1896, blz. 170.
7) Zie No. 1394.

vous en escrire mon sentiment, ce me seroit une entreprise trop dangereuse. Je n'ay garde d'oser jamais douter de l'infaillibilité de sa doctrine, et me suis trop mal trouvé du commencement de nostre commerce, pour me hazarder d'aller plus avant. Il me suffit de vous avouer, qu'il y a de l'apparence que j'estois perdu sans vostre protection, puisque soubs elle mesme je n'ay pas esté en seureté. C'est un bouclier qui a esté percé en mille endrois, et qui, a vous parler franchement, m'a plûtost servi de parade que de deffence. Mon grand adversaire, ainsi que vous le nommés, a voulu faire un exemple de vostre pauvre suppliant, et a tesmoigné, ou qu'il ne croyoit pas que vous m'aymassiés beaucoup, ou qu'il ne consideroit pas beaucoup ceux que vous aymiés. Neanmoins, Monsieur, si j'avois l'esprit querelleur, l'affaire iroit peut estre plus loin, et on me veut persuader qu'il n'y a que ma personne de blessèe, mes propositions estant encore aussi saines et aussi entieres qu'avant les attaques qu'il leur a faites. Mais que le champ luy demeure, puisqu'il ne peut souffrir de rencontre, pour ne pas dire de resistence, et je luy cede volontiers tous les avantages de cette action. Il a mieux aymé me prendre que me recevoir, et a preferé un trophée a un hommage. Pour cela je ne suis pas resolu de changer de naturel, ny de me dédire de mes premieres civilités. Je m'arreste d'ailleurs sur les mesmes bornes qu'il a franchies, et respecte le mesme caractere qu'il a violé; je parle de vostre affection et de vostre estime, qui me sont plus cheres que mes escrits ny que ma reputation, et que je ne scaurois ne pas honnorer, en quelque lieu que je les rencontre. Il faut, Monsieur, qu'il y ait tousjours dans le monde des injustes et des opprimés, et que je sois un des innocens qui souffre la persecution d'Herodes. Mais il n'est rien de si dur que l'amitié ne digere. Je vous donne de bon coeur mes injures et mes ressentimens, et suis content d'estre mal traité, pourveu que je vous tesmoigne par là que je suis ..... A Balzac, ce 10 Septemb. 1636.

1440. Aan B. Aubery du Maurier[1]. (K.A.)

Heel gaarne wil ik uw zoon[2] van dienst zijn en, zoodra ik er gelegenheid toe heb, zal ik de familie, die gij u herinnert, niet verloochenen. Au camp à Sprangh, le 10e de Septembre 1636.

1441. Aan gravin Louise Christina van Solms[3]. (K.A.)

Wilt gij aan Mevrouw zeggen, dat, als ik geweten had, wat ik haar zou schrijven, ik dat zeker hierbij zou hebben ingesloten? Au camp à Sprangh, le 10e de Septembre 1636.

Ik weet niet, waardoor ik bij mijn vertrek hare koelheid verdiend heb.

1442. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De heer Hautain[4] meldt, dat hij van Vlaamsche krijgsgevangenen gehoord heeft, dat er inderdaad te Duinkerken 4000 man zijn aangekomen; de

1) Kopie van andere hand.
Zie over du Maurier, I, blz. 147.

2) Maurice Aubéry du Maurier, Sr de Villaumaire, deed 11 Sept. 1643 den eed als kapitein en was in 1668 luitenant-kolonel en in 1674 kolonel. (Mededeeling van den heer Wakker.)

3) Kopie van andere hand. - Zie blz. 187.

4) Zie I, blz. 66, en No. 1434.

Spaansche vloot is den 1sten daar binnengevallen, zonder gehinderd te zijn door admiraal van Dorp[1], die nog het oog hield op de Engelschen wegens de vischvangst en de Spaansche vloot eerst in de helft van deze maand verwachtte. Het is erg jammer. Er gebeurt niets van belang hier in het leger. De beide officieren, waarover ik eenige dagen geleden schreef[2], zijn ontslagen. Tusschen andere Fransche officieren heeft een duel plaats gehad. De gouverneur van Friesland is van avond hier aangekomen. Het gaat hier goed met de ziekte; alleen de troepen van den kleinen Wassenaer hebben er van te lijden. Au camp à Sprang, l'11e de Sept. 1636.

1443. Moyre[3]. (K.A.)

De Koningin[4] heeft erg veel genoegen gehad op de hertenjacht, hoewel het haar spijt, dat Z.E. er niet bij was. Wij hebben het hert laten opjagen, en toen stuurde ik er twintig honden op los, en toen is het door zes honden verder gejaagd, en toen is het door de honden naar het duin gejaagd, en toen is het in zee gejaagd, en toen is het daar wel een half uur in gebleven, en toen hebben de honden het nagezwommen, en het is zoo vet, zoo vet! 'et chargé de vennesson plus que cerf que j'aye james veu'..... 'Messieurs les Landgrave[5] et la frelle de Nassaust et la contesse de Levestin[6] aconpagnerent toujours la renne, mais bien fatigues sur le soir. De la Hayee, ce 11me de Ceptanbre 1636.

De jonge landgraaf ging op een oorlogsschip en volgde zoo de jacht en hij wilde het hert vangen met een touw, maar viel zelf in zee.

1444. A. Ploos van Amstel. (H.A.)

Vriendelijk dank voor de moeite, die gij voor mijn neef hebt gedaan. Van den heer van Maesdorp zult gij wel hooren 't'gene my bejegent was van seeckere conditie, waertoe den gewesene Raedtpensionaris[7] soude werden gedestineert'. De heer Heinsius heeft twee dagen bij mij gelogeerd. Verleden week zijn in Utrecht 270 menschen gestorven. Hage, den XIIIen 7b. (Sept.) 1636.

1445. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Men meldt, dat de Kardinaal Infant, wiens leger slechts uit 8000 man

1) T.a.p, blz. 163.
2) Zie No. 1433.
3) De naam is zeer onduidelijk geschreven. Waarschijnlijk is de schrijver Louis de Corduan, Sieur de Moyre, die in 1641 als stalmeester met den jongen Willem II naar Engeland reisde (vgl. *De Navorscher*, 1864, blz. 199) en van 1648 tot 1659 kapitein was. (Meded. van den heer W.R.H. Wakker.)
4) Nl. de Koningin van Boheme.
5) Nl. Wilhelm V van Hessen en zijn oudste zoon.
6) Zie I, blz 463.
7) Nl. Adriaen Pauw.

voetvolk en 15000 ruiters bestaat, het aanbod der Staten van Artois van 8000 man heeft aangenomen, onder voorwaarde, dat hij Dourlans zou aanvallen, waar de Spaansche soldaten allerlei wreedheden hebben bedreven. Drie regimenten onder den graaf van Ysemburg[1] zijn naar Luxemburg gezonden; er heeft daar iets plaats gehad, dat niet in orde is tusschen de Franschen en Cherfontaine, den gouverneur van Trier; deze is gevangen genomen. Drie andere regimenten onder den graaf van Bucquoy[2] zijn naar Henegouwen, om hertog Bernard[3] en den kardinaal de la Valette[4] het binnendringen te beletten. Er zijn 3000 man in Duinkerken gekomen, maar het is een zoodje, jongens en zieken. Uit Brussel meldt men, dat de graaf van Fuentes[5], de bevelhebber van deze vloot, het bevel heeft ontvangen, om in Vlaanderen eene Oostelijke en Westelijke Compagnie op te richten. Uit Parijs zijn verschillende verwarde berichten. Au camp à Sprang, le 13e de Sept. 1636.

1446. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De heer van Stakenbroeck is gisteren tegen middernacht van eene verkenning teruggekeerd; luitenant Crock[6], die de voorhoede had, heeft drie gevangenen gemaakt, den schoonzoon van Grobbendoncq[7], kapitein der cavalerie, den jongen graaf Rijtbergh, zoon van den graaf van Oostfriesland, kolonel[8], en den voortvluchtigen kapitein van Herwaerden[9], die den nieuwen aanslag beraamd heeft op het fort Schenk. De beide eersten hebben bij Z.E. gelogeerd en gegeten, de laatste is in de boeien gesloten. De drie heeren hebben zich met hunne troepen bijna niet verdedigd, toen zij door Crocq met enkele ruiters werden aangevallen. Au camp à Sprang, le 14e de Sept. 1636.

1447. G. van Vosbergen[10]. (H.A.)

Terwijl ik met mijne vrouw[11] en eenige kinderen in Zeeland ben, krijg ik die nare berichten; het spijt mij vooral voor Z.E. ‘Le nombre des Espagnols arrivez a Dunkercken ne surmonte pas les 3000, tous gens de sac et de corde et tres mal en conche, mais qu'oy qu'il en soit, leur defaite estoit tres asseurée, si le Sieur L. Admiral Dorp les eust rencontrez; le manquement

1) Hij was ‘maître de camp général’ van het Spaansche leger.
2) Hij was bevelhebber der Spaansche ruiterij.
3) Zie blz. 5.
4) Zie blz. 94.
5) Door Pedro Henriquez d'Azeveno, graaf de Fuentes (1560-1643), geb. te Valadolid, diende reeds onder Farnese en Spinola in de Nederlanden, later in Italië en sedert 1635 tegen Frankrijk. Hij was tevens diplomaat.
6) Zie I, blz. 231.
7) Zie blz. 35.
8) Waarschijnlijk een jongere zoon van graaf Enno III († 1625) en van Walburgis van Rietberg.
9) Henrich van Herwaerden komt in 1632 voor als kapitein eener compagnie voetknechten. (Mededed. van Luit.-Kol. W.R.H. Wakker.)
10) Zie No. 1434.
11) Nl. Barbara Panhuys († 1638).

d'un jour en a terny sa gloire et donne matiere au vulgaire, qui ne sceust qu'il avoit commandement d'aller au Nort, de criailler contre luy, et aux plus intelligens, dont j'ay estonné, de drapper sur le nouveau reglement fait n'agueres la Haye'. - Ik bezoek nog al eens de vergaderingen der Staten van Zeeland, maar er valt niet veel bijzonders voor. Het is nog altijd hetzelfde gekuip om de vacante plaatsen. 'Le plus grand regret que j'ay rencontré icy est que la mer tasche d'achever la ruine de la pauvre ville de la Vere, luy ayant emporté 20 verges de long ez environs la tour de Montfort vers le sud, la nuict de dimanche passe, de la terre et du sable qui munissoit la teste; la perte passe les 2500 livres de gros, laquelle seroit petite, si les 22000 livres de gros qu'ils doivent ne les accabloient ensemble'. De Middelb., le 16 de Sept. 1636.

1448. J. van der Burgh[1]. (L.B.)

Het is dwaas, dat die mijnheer mij verwijt, dat de vorm van mijn brief niet goed was; wij moeten de Franschen volgen en die kenneu de vormen wel. Uwe *Hydrophobia*[2] heb ik met genoegen gelezen; uwe verzen zijn beter dan die van Barlaeus, maar die munt ook niet uit in het puntdicht. 'Si tous les procez estoient de cette estoffe, je me plairois plus à la chicane, que je ne fais'. De ma cabane a Sprang, ce 19e Septemb. 1636.

1449. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Kapitein van Herwaerden[3] is gisteren voor den krijgsraad geweest, heeft bekend, is ter dood veroordeeld en onthoofd. Van den vijand hooren wij niets. Het kwartier hier is bijzonder goed, de lucht gezond en zieken zijn er weinig. Maar de officieren zouden haast ziek worden van het goede leven, dat zij leiden. Z.E. is bijzonder goed en opgewekt. 'Monsieur le comte Maurice[4], parti d'icy aveq les regrets de toutes les honestes gens, a eu ordre de representer à V. Ex.^{e} ce que Monseigneur le Prince trouve à redire au patron de fueillage, desseigné à la galerie de Rijswijck. En general S. Ex.^{e} voudroit que tout ressemblast à des fleurs et fueilles plustost qu'à de la grottesque, que le fonds fust d'une couleur gaye et vive, et que surtout les armes fussent attachées à l'ouvrage par l'un ou l'autre rapport au lien de bonne grace. Je croy qu'il sera à propos que S. Ex.^{e} en voye encor un essay, si V. Ex.^{e} n'en rencontre quelqu'un qu'elle juge luy debvoir satisfaire asseurement.' Au camp à Sprang, le 20e de Sept. 1636.

1) Zie I, blz. 174.
2) Zie blz. 197, Noot 6.
3) Zie No. 1446.
4) Nl. Johan Maurits van Nassau.

1450. Don Emanuel van Portugal[1]. (H.A.)

Het antwoord van Z.E. en van u op mijn verzoek heb ik ontvangen. Ik ben u dankbaar voor uwe moeite, maar zou toch gaarne hebben, dat gij aan Z.E. deedt begrijpen ‘la difficulté, voire l'impossibilite, qu'il y a pour moy de faire ce qu'icelle estime tant facile. Je confesse que, si la rente que je presente pour hipoteque de ce que je desire emprunter, estoit sur quelque particulier, j'eusse aisement trouvé ce qu'il me falloit, sans importuner personne, mais ceste opinion commune qui, comme vous scaves, regne a present partout: qu'il ne faut avoir affaire aux grands en matiere d'argent ou de prest, me renvoie sans effect de quelque costé que je me tourne. C'est pourquoy en l'extremité ou je me voy abandonné a la discretion, ou plustost indiscretion de mes crediteurs, je ne puis plus autre chose que de reclamer encor une fois l'assistance de son Ex.^{ce} par une missive icy joincte’ ..... De la Haye, ce 22eme Septembre 1636.

1451. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.E. heeft den heelen morgen in den regen inspectie gehouden over de ruiterij en ziet er boven verwachting goed uit. De dag van vertrek is nog niet vastgesteld. Bij Geertruidenberg ligt het water vol schepen. Wat den vijand betreft, hoort men, ‘que les trouppes venues d'Espagne, qu'on avoit nommées gens de sac et de corde, gens mal vestues et chetives[2], sont pour la pluspart vieux soldats, et qui ont autresfois servi au Païs bas, qu'ils sont arrivez bien armez, et ont refusé les habits d'amunition, demandants leur simple solde, et promettans de s'habiller eux mesmes comme il faut. Le duq de Veraguas, qui les debvoit conduire, est mort à Lisbonne; le marquis de Fuentes, qui a eu sa place, est allé trouver le Cardinal Infante, pour sçavoir où on l'employera aveq sa recreutte’. De luitenant van het kasteel van Antwerpen heeft bevel gekregen op zijne hoede te zijn, daar de Prins het oog had op verscheidene plaatsen. De dijken worden overal bewaakt en versterkt. Au camp à Sprang, le 22e de Sept. 1636.

1452. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De graaf van Feria is gisteren gemarcheerd in de richting van Antwerpen,

1) Emanuel van Portugal, zoon van Emanuel en van Emilia van Nassau, kreeg als jongen eene compagnie in dienst der Staten en bekleedde van 1619-1623 als eerepost het gouverneurschap van het vorstendom Oranje. Hij verdween uit de Nederlanden, werd in 1628 Carmeliet, maar vluchtte in 1633 en werd protestant. In 1638 werd hij ritmeester, in 1645 kapitein en in 1656 gouverneur van Steenwijk. Hij genoot f 2000 jaarlijks, volgens het testament van Prins Maurits, en kreeg groote geschenken van Frederik Hendrik en van Willem II, maar was altijd in geldverlegenheid. (Vgl. Lodewijk Mulder in *De Gids*, 1886, III, blz. 434, vlgg.)
2) Zie No. 1447.

Lier en Mechelen en is nu gelegerd te Duffel. De vijand heeft gehoord, dat Z.E. zich door middel van schepen hier of daar in het land wilde werpen. Hij bluft nu niet meer op zijne krijgsbedrijven tegen de Franschen, maar wel op zijne groote versterkingen achter Corbie[1]. Au camp à Sprang, le 24e de Sept. 1636.

1453. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er zijn weer allerlei tegenstrijdige berichten over een slag tusschen de Franschen en de Spanjaarden. En wij hooren over zee niets uit Frankrijk. Er is heden groote monstering. Wij zullen spoedig opbreken, wat velen droevig stemt en anderen boos maakt, o.a. den heer Morgan[2]. Z.E. wandelt meestal 's morgens en rijdt 's middags paard. Au camp à Sprang, le 26e de Sept. 1636.

1454. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De monstering is afgeloopen. Wij hooren op dit oogenblik - tusschen 8 en 9 uur - vele kanonschoten aan den kant van Breda; de boeren zeggen, van Geertruidenberg, ‘mais enfin du hault de la tour du village le guet a asseuré que c'est à Breda’. Misschien is het om Dôle, misschien ook om den nieuwen gouverneur. In Frankrijk schijnt het goed te gaan; de Koning heeft, zegt men, nu 50.000 man onder zijne bevelen, die spoedig tot 80.000 zullen zijn aangegroeid. In het Spaansche leger in Vlaanderen schijnen vele zieken te zijn. De heeren van Waveren[3] en Haersolte[4] zijn gisteren hier gekomen en vertrekken overmorgen. Au camp à Sprang, le 28e de Sept. 1636.

1455. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er is heel weinig te berichten, zooals Uwe E. zeker reeds van den hertog van Bouillon[5] en van den Rhijngraaf[6] gehoord zal hebben. ‘Toute la nouvelle qu'ils auront peu apporter aura esté la venue du Sr. Lopez[7], et comme il a bien donné à discourrir, en descendant chez Mons.r de Haulterive[8] et se faisant produire par luy mesme aupres de S. Ex.e. Ceux qu'il a entretenuz aveq plus de privaulté peuvent rendre tesmoignage d'assez nouveaux discours qu'il tient, et d'une resolution qu'il prognostique ouvertement en faveur et desfaveur de quelques personnes de marque. V. Ex.e sçaura cela de meilleure part. S. Ex.e envoye demain son carosse à Heusden, pour en amener Mons.r de Charnacé[9], à qui on a preparé un logis. Ledit S.r de Lopez, au lieu de

1) De stad was door de Spanjaarden ingenomen, maar zij rukten niet verder op.
2) Zie blz. 82. - Morgan was bekend om zijn drift.
3) Zie I, blz. 480.
4) T.a.p., blz 367.
5) T.a.p., blz. 109.
6) Zie blz. 32.
7) Lopez (of de Lopes) was koopman te Parijs en was in 1628, tijdens het beleg van La Rochelle, naar de Zeven Provinciën gekomen, om voor den Kening van Frankrijk schepen en oorlogstuig te koopen. In 1636 kwam hij hier met hetzelfde doel.
8) Zie I, blz. 295.
9) T.a.p., blz. 387.

se joindre en negociation aveq luy, part d'icy demain vers Amsterdam, n'ayant bougé d'aveq Mons.r de Haulterive le temps qu'il a esté icy.' Twee dagen geleden kreeg Z.E. zeven pakketten te gelijk uit Frankrijk, met berichten van Augustus tot 19 Sept. In den Haag is alles natuurlijk even goed bekend.

'Le commissaire Aijssema[1)] m'escrit du 2e Sept. de Ratisbonne, qu'il m'envoye les portraicts de l'Empereur et Roy d'Hongrie[2)] avec leurs femmes, mais il ne m'est rien venu que la lettre, adressée par Bilderbeecke[3)] à Coulogne, à qui j'en escris'. De heer de la Primaye[4)] is nog altijd hier. Au camp à Sprang, le 2e d'Octob. 1636.

1456. D. de Morlot[5)]. (K.A.)

Ik zal, volgens het bevel van Z.H., er voor zorgen, dat de bestrating van de Pooten in orde komt, en heb gesproken met den heer van Myerop[6)], die de zaak heden in de vergadering zal brengen. Vóór den winter is alles klaar. De la Hay, ce 2 Octob.e 1636.

1457. G. van Ylem[7)]. (K.A.)

De heer Treslong is gisteren op Loevestein gekomen en heden naar het leger vertrokken, om bij den Prins zijn best te doen, dat hij volgens zijne acte ook in Gorcum het bevel mag voeren. Hierbij gaat eene kopie van mijne aanstelling als commandant van Gorcum. Mijn neef Brasser schreef u over dezelfde zaak. Gorcum, den 3en October 1636.

1458. A. van Beaumont[8)]. (L.B.)

Uijt Zeelant thuijs comende van de liquidatie over de zeeprinsen, heb ick terstont gaen vernemen, hoe het met [de] langh verwachte advisen van d'advocaten stondt; bevinde deselve als noch niet geformeert te zijn; sij hebben mij toegesecht desen dagh in de besoigne voorts te sullen gaen ende niet aff te scheyden voor die ten einde is gebracht. Hoe qualyck ons Heer tevreden moet sijn over dese inexcusabele traegheijt, can ick wel oordeelen; sal niet naerlaeten haer van dagh tot dagh te berijden, totdat sy mij deselve behandighen. - Tot Middelburgh in de bovengenoemde affreekeninghe besich sijnde, heb ick noch claerder connen sien in de vuijlicheden met syne Ex.ties penninghen gepleecht, ende is de onbeschaemtheijt van den vendumeester Dorper soo groot geweest, dat, doen wij d'affreekeninghe met de reekencamer hadden gesloten over de prinsen van die jaeren 1630 tot 1635 incluijs, waerbij hij debiteur gemaekt was aen sijne Ex.tie van 568678 caroliegulden, welcke

1) Nl. Foppe van Aitzema; vgl. I, blz. 270.
2) Zie blz. 15.
3) Zie I, blz. 101.
4) T.a.p., blz. 364.
5) T.a.p., blz. 151.
6) Vgl. blz. 113.
7) Zie No. 1415.
8) Zie I, blz. 266.

ick buijten twijffel stelde, ten minsten nu bij hem aen de tresoriers van Syne Ex.tie al souden voldaen geweest sijn, hebben wij, in t liquideeren van sijne gedaene betaelinghe in minderinghe van de voorss. somme, bevonden, dat hij syne Ex.tie noch schuldich was weinich min als 18000 £, die hij ons noch dorste weigeren te voldoen, sulcx dat wij onse reijse mosten uijtstellen ende t selve 't collegie van de admiraliteijt te kennen geven, t welck hem de betaelinghe expresselyck iniungeerden, sulcx dat de penninghen ten laetsten voor den dagh quamen. Sijne Ex.ties gerechticheyt in de prinsen, vercocht desen loopende jaere 1636, beloopt over de 36000 £, waerop wij mede betaelinghe versochten, 't welck hij mede difficulteerde, ende wij mede t voorss. collegie te kennen gaeven, vertoonende, dat de prinsen al over eenighe maenden waeren vercoght, ende hij vendumeester dienvolgende al over langhe in handen had. Hy excuseerde hem op eenighe restanten, diewelcke by die van t voorss. collegie selve niet gelooft wierden, dat hij hadde, maer wel, gelyck mij bij ijemant uyt het collegie selver geseijdt is, dat de duijven waeren van t kot gevlogen ende noch niet wedergecomen, denoteerende, dat de penninghen op wissel liepen, die noch niet waeren vervallen. Evenwel wij vonden hijerin sulcken promptitude niet bij t voorss. collegie, om hem t iniungeeren de penninghen promptelyck op te brengen. Ick hiel aen, dat sij ons tot onse descharge souden verleenen acte, soo sy verstonden de betaelingh niet behoorde gedaen te werden, t welk sij difficulteerden, sulcx dat ten langen laetsten den vendumeester gelast wierde, datelyck noch te furneeren 10.000 £. - De resolutie van d'admiraeliteijt, waervan U Ed. copie sal sijen by den brieff aen syne Ex.tie, weet ick, dat in toecomende den wandel ende handel van Syne Ex.ties penninghen wel sal beletten. Soo ick die Dorper communiceerde, om hem daernaer te reguleeren, was hij seer ontstelt; vraeghde mij, waer de penninghen, als hy die op syn Ex.ties naem in de bancke inschrijven soude, daernaer blyven souden; ick seyde, hem dat niet aen te gaen; dat sijn Ex.tie daervan naer sijn geliefte disponeeren soude. Om precijselyck geadverteert te worden, off t ghene behoort ingeschreven sal worden, hebbe ick gesprooken met een bouckhouder van de bancke, die successivelijck sal overschrijven aen den Raedt, wat penninghen op syn Ex.ties rekeninghe van tijt tot tijt ingeschreven sullen werden, gelijck mede uyt de reekencamer van Zeelant ons sullen toegesonden werden de slooten van de reekencamer van t provenu van yder prinse, waeruijt men datelyck can syen, wat syn Ex.tie competeert, t welck ick meijne een bride te sullen syn voor de wisselaers. - Den tresorier ende ick schryven aen syne Ex.tie onder anderen noopende de vereeringhen, die wij oordeelen, dat syne Ex.tie aen die van de reekencamer behoort te doen, meer als aen d'admiraliteijt, deselve gemeriteert hebbende over den dienst, die sij syne Ex.tie in t waernemen van syne gerechticheyt getrouwelyck hebben gedaen. Ick hebbe wel sooveel doorsyen, dat, bijaldien t collegie van admiraliteijt de reekeninghen van haere vendumeesters op mochten nemen, sonder dat de reekencamer haer in de pot comt kijken, dat het syn Ex.tie veel soude schaden ende seer veel tusschen de kaije ende t schip soude vallen; sulcx soo syn Ex.tie die vereeringhe gelieft goet te vinden, ick deselve can verseekeren die wel besteedt te sullen sijn. - Vergeeft mijn, Mijnheer, dat ick UE dus langhe heb opgehouden door ijver tot den dienst van onsen Heere, blyvende mede ..... Haghe, den 3 Octob. 1636.

1459. A. Rivet. (L.B.)

La vostre m'a esté renduë par Monsieur Pollot[1], de laquelle il y a longtemps que j'ay medité le subjet, et ne seroy pas à present sans avoir contenté le desir de son Excellence, si j'eusse creu le pouvoir faire dignement. Car combien que ce ne soient pas mes estudes, et que ce champ ne soit pas de ma culture, j'eusse neantmoins tasché d'y mettre ma faux. Ce n'est point sans raison qu'y ayant a Paris tant d'interpretes qui ne font autre mestier, et ausquelz rien n'eschape, nul n'a cependant mis la main a cet ouvrage pour le rendre françois. Il faut bien qu'ilz y ayent trouvé de la difficulté, ou qu'ilz ayent creu ne le pouvoir faire que de mauvaise grace. En effect Lipsius[2] s'est accommodé a l'eschole, et a voulu servir a ceux qui en public enseignent l'histoire. Cela luy a faict mesler tant de critique, et d'allegations d'auteurs, que je ne croy pas que son Excellence ne s'en ennuyast, s'il entendoit son latin, et qu'en françois il n'y trouvast plusieurs discours et paroles inutiles a son but. Je laisse les paroles perduës du dialogue, mais y ayant peu de texte, et un long commentaire ou il est question souvent si telz ou telz ont bien traduit ce mot grec, si le texte n'est point corrompu en Polybe, s'il faut changer ce mot en celuy ci. Vous scavéz que ce n'est pas une estude agreable a un prince. J'estimeroy donc plus a son goust, si on luy traduisoit l'abbregé qui a esté faict des cinq livres de la milice Romaine[3], ou tout ce que Lipsïus en dit est fort judicieusement choisi, et les choses superfluës laissées, comme les diverses citations de tant d'auteurs, par lesquelles il monstre sa grande leçon, et les disputes critiques, ou semblables choses. Or ne cognoy-je point d'escholier françois qui puisse bien faire cela, et de l'adresse duquel je voulusse respondre. Je ne l'oseroy mesme de la mienne. Neantmoins si vous jugéz que son Excellence se contente de ce suc, sans rien obmettre de la chose ni de l'ordre, j'y donneray les heures que je pourray, et tascheray de luy en faire veoir au plustost quelque partie, de laquelle il pourra juger du reste, et selon le goust qu'il y prendra, on pourra poursuivre tous les cinq livres. Quant a Mons. de Saumaise[4], j'apprens qu'il est a Dieppe, ou il attend le convoy que les marchands y attendent avec impatience, et que le vent detient a Rotterdam a leur grand dommage. S'il passe bientost, nous l'aurons ici au premier jour. J'en suis bien [d'accord] avec vous qu'il est Asiatique, et qu'il retire difficilement sa main de dessus le tableau, mais j'espere neantmoins qu'il fera quelque chose de plus exact, et qu'a son retour il ne tardera pas longtemps a le faire veoir, comme je l'en solliciteray souvent, si Dieu le nous rameine et nous conserve a ce temps. Je le prie qu'il estende sa protection sur le general et l'armée, et qu'il vous accroisse en toutes benedictions, et suis ..... De la Haye, le 4 Octob. 1636.

1) Zie blz. 167.
2) Zie I, blz. 194.
3) In 1595 had hij uitgegeven *De Militia Romana libri quinque*, *Commentarius ad Polybium*, een werk, dat vele drukken beleefde; daarvan schijnt eene verkorte uitgave te zijn gemaakt.
4) Zie I, blz. 368.

1460. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De heer de Charnacé is gisteren hier aangekomen en begroet door vele Fransche officieren. Vier regimenten van het leger van den graaf van Feria zijn naar Frankrijk gezonden voor de belegering van Dourlans. Au camp à Sprang, le 4e d'Octob. 1636.

1461. A. Rivet. (L.B.)

Op den brief, dien de heer Pollot mij gaf, heb ik geantwoord[1]. Maar nu heeft de heer de Raphelis[2] een man gevonden, die de vertaling op zich wil nemen. Gij kunt hem op de proef stellen door hem een paar capita te laten vertalen. De la Haye, le 5 Octob. 1636.

1462. C. van der Myle. (H.A.)

Hierbij gaat wat de heer Van der Straten[3] mij schrijft; hij prijst het middel zeer aan tegen besmetting. In mijn huis wordt het ook gebruikt. Als gewoon middel zou ik het niet durven aanbevelen voor Z.H., hoewel Spinola en aartshertog Albert het altijd gebruikten. De la Haye, ce 5 d'Octobre 1636.

Er zijn hier deze week 17 menschen aan de pest gestorven.

1463. De la Martinaye[4]. (A.B.)

Nu gij een brief van uwe vrouw krijgt, kan ik u weinig vertellen over uw huis. De vier schoorsteenen zijn mooi. Men is nu druk bezig met de straat. Graaf Maurits heeft 's nachts laten werken tegenover de raadkamer van den Hoogen Raad, maar de heeren hebben alles door 50 man in het water laten gooien[5]. Het was een heel relletje. A la Haye, ce Merquedy au soir, 1636[6].

1) Zie N°. 1459.
2) Zie over Olivier de Rafélis, I, blz. 380.
3) Willem Verstraten (1593-1681), geb. te Utrecht, studeerde in de medicijnen, werd in 1636 professor aan de nieuw opgerichte Hoogeschool aldaar en in 1646 lijfarts van den Prins. Later is hij ook burgemeester van Utrecht geweest.
4) Deze Franschman, over wien niets van eenige beteekenis te vinden is, was aan het hof van Frederik Hendrik verbonden. Waarschijnlijk is hij die de Martinet, die in 1641 Prins Willem op zijne reis naar Engeland begeleidde (vgl. *De Navorscher*, 1864, blz. 226). Ook wordt van hem bericht, dat hij een sterk drinker was (vgl. *Kronijk v.h. Hist. Gen.*, III, blz. 187), en het is niet onwaarschijnlijk, dat Huygens, die veel met hem in aanraking kwam, die brieven N°. 849, 920 en 934 aan hem heeft gericht.
5) Vgl. over dien grappigen twist, Mr. D.J. Veegens in *Mededeelingen van de Vereemging ter bevordering der Geschiedenis van 's-Gravenhage*, II, den Haag, 1876, blz. 57, 58.
6) De brief heeft geen datum, maar moet kort na 3 Oct. geschreven zijn; toen beval nl. de Hooge Raad Johan Maurits de heining, die hij gezet had, weer af te breken.

1464. D. de Wilhem. (L.B.)

Uw zwager, de admiraal wordt beschuldigd in de Staten van Holland[1)]; ik meende u dat te moeten meedeelen. 6 8b (Oct.) 1636. Hagae.

1465. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Het leger van den graaf van Feria, dat bij Vorselaer gelegerd was, is dichter bij Antwerpen gekomen, nl. te Wijneghem. Het verhaal van de vier regimenten, die naar Frankrijk zouden zijn gezonden, is onjuist. Z.E. is met dit mooie weer op de patrijzenjacht geweest. Au camp à Sprang, le 8e d'Octob. 1636.

1466. D. de Wilhem. (L.B.)

Ik zal mijn best doen ten opzichte van het planten der boomen. Maar ik zou liever willen, dat de Prins mij andere dingen opdroeg, b.v. eene regeling van zaken met de Oost- en West-Indische Compagnie. Ik heb van goede vrienden eene opgave gekregen van verschillende inkomsten dier Compagnieeën. De Prins moest niet zoo goed van vertrouwen zijn. 9 8b (Oct.) 1636, Hagae.

1467. A. Rivet. (L.B.)

Ik zou geen geschikte vertaler zijn voor het werk. De heer Chabanes, over wien gij spreekt, is niet meer te Oudewater, maar te Maastricht, waar hij weinig leerlingen heeft[2)]; hij zal dus de taak gaarne op zich nemen. ‘Si vous l'employéz, je seroy d'advis qu'en traduisant la version du fragment de Polybe sur le latin de Lipse[3)], il mist en parallele celle de son oncle, qui est beaucoup meilleure, et c'est un ouvrage de peu de feuillets. Pour l'autre duquel vous a parlé Monsieur Raphelis[4)], j'ay veu de son style, et ses preparatifs pour la version de Thuanus[5)]. Je crois aussi qu'il pourroit y reussir. Mais il est bien loin, et l'ouvrage qu'il a entrepris est de longue haleine’. Hierbij gaat de vertaling van het Epitome der *Fax Historica* van Lipsius[6)]; gij kunt

1) Philips van Dorp (zie I, blz. 163), die gedurende den zomer met 14 schepen in zee was geweest, om eene Spaansche vloot te verhinderen, de haven van Duinkerken binnen te loopen, was zonder nader bevel naar Hellevoetsluis teruggekeerd, omdat de victualie begon te ontbreken. Zijne zaak werd ernstig onderzocht en, hoewel hij zijn gedrag volkomen kon verdedigen, was men zeer ontevreden op hem. Om die reden heeft hij in 1637 ontslag genomen als luitenant-admiraal van Holland.
2) Isaac Chabanes was in 1636 rector geworden te Maastricht van de Latijnsche School voor ‘die van de gereformeerde religie.’
3) Zie N°. 1459.
4) Zie N°. 1461.
5) Jacques Auguste de Thou (1553-1617) had van 1604-1608 te Parijs het bekende werk *Historiarum sui temporis libri* uitgegeven.
6) *De Militia Romana* heet een deel der *Fax Historica*, die Lipsius van plan was te voltooien.

nu zelf beoordeelen, wat de heer Chabanes er van gemaakt heeft. ‘Le vent qui souffle a present pousse le convoy a Dieppe, lequel, comme j'espere, nous ramenera Monsieur de Saumaise et toutes ses Tactiques vieilles et nouvelles[1]. Nous ne le laisserons point en paix, tant qu'il ait escrit tout ce qu'il sçait de de la guerre’ ..... De la Haye, le 9 Octob. 1636.

1468. J. van Myerop[2]. (A.B.)

Het nieuwe kantoor der klerken van de Staten is bijna gereed. De straten om het plein van den Stadhouderstuin zijn nog niet gelegd uit gebrek aan ‘cassysteenen’. Het werk aan den Doelen[3] zal spoedig worden uitbesteed. In den Haghe, den IX^{en} Octob. 1636.

1469. Aan Juffr. N.N.[4] (K.A.)

Door de domheid van den graveur en mijne eigen onachtzaamheid heb ik u een verkeerd cijferteeken doen toekomen voor uw cachet. In den Haag zou ik die fout dadelijk hersteld hebben, maar hier in het leger kan dat niet. Au camp à Sprang, le 10e d'Octobre 1636.

1470. Aan Juffer. N.N.[4] (K.A.)

Hierbij bied ik u een klein geschenk aan, dat misschien beter paste voor uw kamermeisje. Maar gij hebt er mij om gevraagd en ik gehoorzaam. Au camp à Sprangh, le 10e d'Octobre 1636.

1471. Aan de Chalas[5]. (K.A.)

Uwe verdediging heb ik eerst laat ontvangen, maar ik wist niet eens, dat er eene verdediging noodig was. Tegen lasterpraatjes komt men op door ze eenvoudig te loochenen. Als ik hoor, dat men u zwart maakt, zal ik u waarschuwen. Au camp à Sprangh, le 10e d'Octobre 1636.

1472. Aan D. de Wilhem[6]. (K.A.)

Dank voor uwe hulp aan mijn bloedverwant. Zijne schuld is niet groot,

1) Hij had beloofd, een werk *De militia Romana* te schrijven.
2) Zie blz. 113.
3) Den 11den Dec. 1636 werd door den lateren Willem II de eerste steen gelegd van den Nieuwen of St. Sebastiaens Doelen in den Haag op den hoek van den Vijverberg. Het gebouw dient thans als gemeentelijk museum.
4) De minuut heeft geen adres. - Kopie van andere hand.
4) De minuut heeft geen adres. - Kopie van andere hand.
5) Kopie van andere hand. - Zie N°. 1419.
6) Kopie van andere hand.

maar men kan er iets ergs van maken. Gij moogt de zaak wel aan zijne zuster meedeelen. Sprangae in castris, VI Id. (10) Oct. CIↃIↃCXXXVI.

1473. Graaf Johan Maurits van Nassau. (H.A.)

Dank voor uwe hulp in de zaak van den heer Blommert. Wilt ge een paspoort gereed maken naar Brabant, om aan Prins Thomas[1)] een paardentuig en een paar pistolen ten geschenke te zenden? De la Haye, ce 11 d'Octobre 1636.

1474. J. Brasset[2)]. (L.B.)

De heer Le Roy, vaandrig van den heer de Boisgarnier[3)], zou zijn verlof gaarne verlengd zien. Hij dient op het oogenblik als kapitein in het regiment van Xaintonge in Picardië. De la Haye, le XI Oct.^{bre} 1636.

1475. Aan D'Aiguebere[4)]. (K.A.)

Z.E. laat u alle vrijheid, nu gij door den Koning geroepen zijt voor zijn dienst; hij wil u de betrekking geven, die gij verlangt, mits gij haar ook werkelijk bekleedt. Mij zou het zeer aangenaam zijn, als gij hier in het land bleeft. Au camp à Sprangh, le 12e d'Octobre 1636.

Waarom antwoordt de heer de Balzac mij niet[5)]?

1476. Aan R. Honniwood[6)]. (K.A.)

Z.E. bedankt de Koningin[7)] voor hare mededeelingen en hoopt, dat deze steeds beter zullen worden voor den Koning[8)], haar broeder, en de zijnen. Als ik een raad mocht geven, zou het zijn, om de voorwaarden van Frankrijk aan te nemen ..... Au camp à Sprangh, le 13e Octobre 1636.

1) Nl. Thomas van Savoie; zie I, blz. 478.
2) Zie I, blz. 345.
3) Jean de Geribalde, Sr de Boisgarnier, komt reeds in 1625 voor als kapitein. (Mededeeling van Luitenant-Kolonel W.R.H. Wakker.)
4) Kopie van andere hand.
5) Huygens had dus Balzac's brief van 10 Sept. (N°. 1439) nog niet ontvangen.
6) Kopie van andere hand.
Sir Robert Honywood (1601-1686) diende als kolonel in de Paltz en was van 1629 tot 1659 ritmeester in dienst der Staten. Ook bekleedde hij het ambt van hofmeester der Koningin van Boheme. In 1660 keerde hij naar Engeland terug. Hij heeft het historische werk van den Venetiaan Battista Nani in het Engelsch vertaald.
7) Elisabeth van Boheme.
8) Karel I, Koning van Engeland.

1477. C. van der Myle. (H.A.)

'J'advoue avec vous que le rigoureux jugement que l'avanturier fait contre le theriacque n'est pas admissible si à la legere. Quand à ses estoffes desja inventees et qu'il travaille ensuite de mettre en avant, je m'en remets à ce qu'avec le temps nous en diront ceux qui en useront, tant au regard de la chaleur qu'elles leur apporteront contre les froideurs qui nous menacent, et la defence qu'alternativement [contre] les pluies survenantes elles scauront faire à ceux qui s'en couvriront[1)]'. Ik heb in lang niets van den heer Barlaeus gehoord; een gedicht van hem heb ik aan den heer Wyts gezonden. De la Haye, ce 13 d'Octobre 1636.

1478. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De vijand is in het onzekere met betrekking tot onze plannen. De graaf van Feria moet Antwerpen beschermen. Uit Frankrijk zijn weer verschillende berichten. Van hier is niets te melden. Bilderbeeck schrijft, dat hij van Aijssema niets anders gekregen heeft dan een brief en dat het 'casken' met de schilderijen zeker te Neurenberg is blijven staan[2)]. Au camp à Sprang, le 13e d'Octob. 1636.

1479. Aan J. Wicquefort[3)]. (K.A.)

Waarom schrijft Barlaeus mij niet en moet ik van anderen de onaangenaamheden hooren, die hij thans heeft[4)]? Ik heb de verdediging van een derde gezien tegen den anonymus, die hem heeft aangevallen. Hij moest mij schrijven, of houdt hij mij soms voor den anonymus? Zijn epigram, waarover de quaestie loopt, ken ik niet, maar de heer van Myerop van de rekenkamer heeft mij een tweede laten zien en ik heb naar aanleiding daarvan het ingesloten versje geschreven[5)]. Ook zal ik hem een 100 kleine puntdichten zenden[6)]. Au camp à Sprangh, le 13e d'Octobre 1636.

1) In de *Res. St.-Gen.* van 20 Dec. 1635 is het volgende aangeteekend:
'Sijnde gelesen de requeste van Samuel van Pietss., heere van der Straten, Roijenhuijsen en Mienlenacker, is na voorgaende deliberatie goetgevonden ende verstaen, den suppliant mits desen te accorderen, om de redenen daerinne verhaelt, octroij *cum solitis clausulis et poenis* voor den tijt van vijftien jaeren van alleen, met seclusie van allen ende eenen ijgelijcken, te bereijden linnenwaten, groff ende fijn taffetaen van allerleij couleuren, en leijren, datter ganschelijck geen water, vochticheijt, coude, ofte wint door en penetreert, jae geen heete olije, brandende vet, brandewijn, pis, ofte oock geen sterck water, en sal hem hiertoe acte *in debita forma* worden gedepescheert'.
Den 16^{den} April 1636 wordt een request van Philiberto Vernatti, die een dergelijk octrooi aanvraagt, aangehouden. En den 4den Juni wordt het verzoek van Vernatti afgeslagen en het octrooi van Van der Straten bevestigd en zelfs 'geamplieert' met andere 'waren ende allerleij stoffen'.
Reeds in een brief van 6 Oct. 1635 (No. 1253) maakt Van der Myle melding van de poging van den 'avonturier' om octrooi te krijgen. Stond Van der Straeten ook in betrekking tot den 'groenkous', Rodrigo en V. Pellens, die zoo dikwijls genoemd worden in de brieven van Van der Myle uit het jaar 1635?
2) Zie No. 1455.
3) Kopie van andere hand.
4) Zie No. 1492.
5) Zie *Gedichten*, III, blz. 22.
6) Nl. de *Meteorologia*; zie beneden.

1480. Chr. Rumph[1]. (L.B.) Lat.

Uw zoontje Christiaan heeft een paar gezwellen, maar geen koorts[2].

1481. Aan W. Boswell[3]. (K.A.)

Zeer dank ik u voor uwe moeite, om mij op de hoogte te stellen van die slechte zaak in Engeland[4]. Die Engelschen zouden wel ongevoelig zijn, als zij zich door zulke redenen niet wilden laten overtuigen; ik wacht dus ongeduldig den uitslag af. Au camp à Sprangh, le 14e d'Octobre 1636.

1482. A. Rivet. (L.B.)

De heer Cabeljauw[5] verzoekt eene aanbeveling aan den aartsbisschop van Bremen[6], opdat hem snel recht moge ten deel vallen. De la Haye, le XV Octob. 1636.

1483. Aan prinses Amalia van Solms. (H.A.)*

Er loopt hier een gerucht uit den Bosch, dat Jan de Weerdt[7] eene belangrijk nadeel zou hebben toegebracht aan de troepen van den Koning van Frankrijk. Het gerucht is niet bevestigd, maar toch is de heer de Charnacé ongerust. De heer van Dieden[8] bericht, dat de keizerlijken het beleg van Dorsten hebben opgegeven. Ook wordt eene nederlaag van het Saksische leger gemeld. De heer de Chaumont[9], gezant van Frankrijk, is te Wesel aangekomen. Au camp à Sprang, le 16e d'Octob. 1636.

1484. Don Emanuel van Portugal[10]. (H.A.)

Met het stuk, dat gij den heer Buysero[11] hebt toegezonden, heb ik niets kunnen uitwerken. ‘J'escrips a son Excellence et le prie de me vouloir faire ceste faveur de vouloir commender a Monsieur Volbergue[12] de m'avancer

1) Zie over Rumph, I, blz. 319.
2) Zonder plaats, datum of jaar, maar Huygens teekende op den brief aan: R. Sprangae, 14 Oct. 1636.
3) Kopie van andere hand. - Zie over Boswell, 1, blz. 407.
4) Huygens doelt op de moeilijkheden, die hij had met zijn grond te Hatfieldchase (zie I, blz. 445), waarvoor hij de hulp van Boswell inriep. Deze hielp hem met een brief aan één der koopers van het goed.
5) Zie I, blz. 288 en 323.
6) Nl. Frederik II van Denemarken.
7) Zie blz. 94
8) Vgl. I, blz. 334.
9) Melchior, markies de St. Chaumont, was Fransch gezant bij het leger der Zweden in Duitschland, maar vertoefde ook meermalen in de Zeven Provinciën.
10) Zie No. 1450.
11) Zie blz. 89.
12) Zie I, blz. 168.

mille livres sur la rente de ces deux mille livres, pour me pouvoir entretenir si longtemps que Monsieur le Prince sera dehors, car il m'est impossible de pouvoir demeurer a la Haye, tellement je suis importune de mes crediteurs' .... De la Haye, ce 16eme Octobre 1636.

1485. Aan D. de Wilhem[1]. (K.A.)

Zorg goed voor het bebouwen van den grond te Honselaerdijk; de Prins vindt het erg, dat er het vorige jaar geen zorg voor is gedragen. Over het andere, dat u opgedragen is, kan ik niet oordeelen. Sprangae in castris, XVI Cal. Nov. (= 17 Oct.) CIↃIↃCXXXVI.

1486. A. Ploos van Amstel. (H.A.)

Hierbij gaat, wat de Gecommitteerden zeggen aangaande de zaken van het leger. Over het adres van zijne F.D.t aangaande de vloot is nog geen besluit genomen. Verleden week zijn te Utrecht 229 menschen gestorven. Mijn neef, kapitein van Synderen, zou gaarne te Zutphen in garnizoen komen. Hage, den XVIII 8b. (Oct.) 1636.

1487. Aan prinses Amalia van Solms. (H.A.)*

Het Saksische leger is bij Wistock in Brandenburg verslagen[2]; Hatzfeld[3] zou zijn gesneuveld, Marazin gevangen en de Keurvorst[4] gevlucht. Door die nederlaag is veel veranderd; zij is gelukkig voor Frankrijk, Italië en de Nederlanden. De Franschen hopen nu Corbie te herwinnen; de Kardinaal Infant heeft Cambray en Arras moeten verlaten en is op Rijssel teruggetrokken. De pest heerscht erg te Brussel. De hertogin van Aerschot is door haar echtgenoot naar Spanje ontboden[5]. De goederen van den graaf van Warfuzé[6] worden, volgens een edict van den Koning van Spanje, publiek verkocht. Au camp à Sprang, le 19e d'Octob. 1636.

1488. S. van Haersolte[7]. (H.H.)

'U Ed.t sal noch wel indachtich sijn, dat voor t openen van de licenten een lutenant mett enighe soldaten van t gernisoen van Coeverden, binnen

1) Kopie van andere hand.
2) De slag bij Wittstock had den 4den October plaats.
3) Melchior, graaf van Gleichen en Hatzfeldt (1593-1658), was generaal der keizerlijke troepen.
4) Nl. Johan Georg van Saksen.
5) Maria Cleophée van Hohenzollern, dochter van Karel, prins van Hohenzollern en hertog van Sigmaringen, en van Elisabeth, gravin van Culemburgh. Zij was weduwe van Johan Jacob, graaf van Bronckhorst en Anhalt, en de derde vrouw van Philippe Charles, hertog van Aerschot (vgl. I, blz. 162), die in Spanje gevangen werd gehouden.
6) Zie I, blz. 357. Hij had eene rol gespeeld in de vredesonderhandelingen van 1632.
7) Zie No. 1395.

Linghen sijnde ende aldaer verstaende, datt seeckere oxhoofden brandewijn uth dese landen binnen de gemelte stadt Linghen gebracht weesende, doer de justitie aldaer die oxhoofden brandewijn hebben doen arresteren, daerop den voornoemden lutenant ende soldaten, weder binnen Coeverden gekeert sijnde, hun hebben geaddresseert an de admiraliteit van Doccum, d'welcke, sonder verhoer van de geinteresseerden, d'selve verclaert hebben voor goeden prijse, niet anders alsoff die stadt Linghen onder haere jurisdictie was staende.' Sedert zijn de krijgsraad van Lingen, Z.E. en de rechter er in gemoeid. Maar Lingen is neutraal en de zaak moet dus door den rechter van Lingen beslist worden. Was het anders, dan zouden de Zwitsersche en Zweedsche soldaten, die nu te Lingen zijn, de stad geheel kunnen ruineeren. S'gravenhage, den 19 Octob. A. 1636.

1489. Aan J. Brasset[1]. (K.A.)

De Prins was best gehumeurd, toen ik hem de vraag deed, maar hij antwoordde terstond: dat gaat niet; men kan niet te gelijk in twee legers dienen. Ik heb mijn best voor u gedaan, maar kan u verder niet helpen. Au camp à Sprangh, le 20e d'Octob. 1636.

1490. B. Coenders van Helpen[2]. (L.B.)

Kunt gij ook iets doen voor den jongen Fox, den zoon van den onderstalmeester van den Prins, die zijn vader gaarne zou opvolgen? In groten haeste, in den Hage, desen 21en Octob. 1636.

1491. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er loopt een gerucht, dat de graaf van Arundel[3] met zijn gevolg op den weg van Neurenberg naar Frankfort vermoord is. De heer van Obdam[4] is

1) Kopie van andere hand. - Zie No. 1475.
2) No. 1490 a, b. Een brief van 23 Oct. (L.B.) handelt over een verzoekschrift aan den Prins, een andere s.d. (A.B.) over de aanstelling van een vaandrig. Zie over Coenders van Helpen, I, blz. 362.
3) Waarschijnlijk Thomas Arundell (1584-1643), die in den burgeroorlog voor den Koning strijdende gevallen is. In April reisde hij door de Nederlanden naar Weenen, waar hij als Engelsch gezant heenging, om in December langs denzelfden weg terug te keeren.
4) Zie blz. 117.

met 300 ruiters bij Breda geweest, maar de vijand kwam niet naar buiten. Graaf Hendrik van Friesland is hier terug. Uit Frankrijk zijn verschillende berichten van weinig belang. Au camp à Sprang, le 23e d'Octob. 1636.

1492. C. Barlaeus[1]. (L.B.)

Qui circa focos oberrant magiri, quoties intumescere vident pulticulam, frigidam affundere solent, ut ebulliens liquor subsidat. Idem mihi faciendum, clarissime Hugeni. Observasse mihi videor ex literis tuis ad amplissimum Wickefortium datis[2], commotam tibi nonnihil illam corporis partem, cui leonis particulam Jovem apposuisse, canit Horatius, idque ob diuturnius meum silentium; quare affundam et ego frigidam, ut desaevias. Placatur donis Jupiter ipse datis; placaberis et tu, mi Hugeni, licet a fulminibus tuis minus mihi metuam, quam a Jovis Panomphaei. Corrasi, quam potui celerrime, epigrammata quaedam et versiculos, quos non ita pridem lusi. Illi de turdo ante triduum nati. Videris delectari commentis meis, licet a tuis acuminibus longe recedant. Tua epigrammata in angulos desinunt acutos, mea in obtusos. Quam illud lepidum et petulanti splene dignum, *Non tribus illa locis*, *quatuor aegra fuit*[3]. Risi pene ad rupturam, uti et cum illud de pistillo et pastillo legerem[4]. Omnino silentio involvi oportet hoc remedij genus, ne

> *Omnis in hos medicos aegra puella ruat*[4].

Illud observo, non multum te, eo quo es loco, ab hoste tibi metuere, ut qui serenissimas voces et festivioris genij ac summae securitatis testes profaris. Nescio qui fiat, ut ingenium humanum in isto argumento felicius se explicet et disertiores omnes simul et ingeniosiores [faciat][5], cum de Aphrodisijs loquimur. Credo *τὸ λογικὸν* et *τὸ ἐπιθυμητικὸν* tacite *συμφωνεῖν*, et vehementer illa afficere rationis sedem, quae vehementius amamus. Unde colligere solent philosophi, unam esse numero animam in homine, non tres reapse diversas, ut vult Zabarella[6]. Vindicias vexati epigrammatis non ausus fui tibi mittere, ne aures tuas placidissimas offenderem inamoeno strepitu. Doleo, cum respondendi mihi necessitatem impositam viderem, ob calumniae momentum, et quorundam credulitatem; alias potuissem levem accusationem a sacro vespertilione profectam contemnere. Iniuriam mihi fecit et verba carminis, praeterquam quod mutaverit, iniquissimis interpretationibus detorsit. Autor Vedelius est, sanctae theologiae apud Daventrienses professor[7]. Hoc

1) Uitgegeven in *Barlaei Epistolae*, blz. 684.
2) N°. 1479.
3) Dit is vs. 2 van Huygens' gedicht *Ad ..... I. Myropem ..... cum superius epigramma misisset* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 22); het werd den 18^{den} Oct. geschreven.
4) T.a.p., vs. 3 en vs. 14.
4) T.a.p., vs. 3 en vs. 14.
5) Niet in het Hs.
6) Giacomo Zabarella (1532-1589) was van 1564 tot zijn dood professor te Padua, zijne geboortestad.
7) Barlaeus had zich moeite gegeven voor Menasse Ben-Israël, voorganger der Portugeesch-Israëlietische gemeente te Amsterdam, en diens werk, *De creatione mundi* (1635), van een lofdicht voorzien (vgl. *Poem.*, II, blz. 466). Daarover was hij heftig aangevallen door Nicolaus Vedelius, een Duitscher, die een tijd lang te Genève predikant was geweest en van 1630 tot 1639 prof. in de theologie was te Deventer, in het werkje *De Deo Synagogae* (1636). Barlaeus verdedigde zich in een geschrift en met een paar heftige epigrammen, die daarachter gedrukt zijn. (Vgl. *Oud-Holland*, 1888, blz. 91, vlgg.)

postmodum rescivi. Mitto libellum ipsius anonymi. Lege, si vacat, et cerebrum tanti theologi mirare. Ego, qui uno carmine me ulcisci non potui, etiam hoc scripsi:

Quisquis es, *infamis scriptor sine mente libelli*[8], caet.

Vale, nobilissime, clarissime et amicissime Hugeni, et me tam crede istarum haeresium inimicum, quam sum amicus Deo, Christo, bonis omnibus et tibi[9].

Consiliarium Brederodij[10] meis verbis saluta.

8) Het 10-regelige versje is afgedrukt t.a.p.
9) Zonder plaats, datum en jaar.
10) Nl. Jacob van der Burgh.

1493. D. de Wilhem[1]. (L.B.)

Catshuijsen[2] verzekert mij, dat er hard gewerkt wordt op Honselaersdijk, maar ik zal er ook op toezien. Hoe moeten de boomen geplant worden? Baron Dohna[3] te Orange beklaagt zich, dat hij niets weet van de 'ferme generale'. Dat is weer eene fout van den griffier, die eigenlijk zijn werk niet behoorlijk doet. En Fromin beklaagt zich, dat hij voor 100 francs niet zoo snel kan reizen als voor den dienst van Z.E. noodig is. 'J'estime que M.r Freminet, le faux monoyeur, aura couru la poste, qu'il aura devance de beaucoup ledit Fromin, et procuré de donner la caution, et que M.r le gouverneur se trouve bien empesche et beaucoup d'aultres'. Hij had eerder gewaarschuwd moeten worden. De admiraal[4] wordt beschuldigd, dat door zijne nalatigheid de vijandelijke vloot Duinkerken is binnengevaren, wat hij heel gemakkelijk had kunnen beletten. De stukken zijn Z.E. ter hand gesteld. Hagae, 23 8b. (Oct.) 1636.

1494. N. van den Bouchorst[5]. (H.A.)

Sans faire le Gascon, il fait bon pour voir que nous sommes si esloignez les uns des autres. Sans cela croyez que la raillerye que vous me faittes se demeleroit aillieurs que sur le papier. J'attendray le temps qu'infailliblement me donnera l'occasion de vous voir quelquefois a table. C'est la que nous vuiderons la querelle avecq des verre. Cependant croyez que j'ay bien de la peine a me defendre icy. Tout le monde m'attacque, et non par pieces, mais en gros. Je pare les coups le mieux que je puis. Dans ma prochaine je vous manderay l'evenement qui ne peut estre qu'a mon advantages, si les bonnes causes ont le mesme succez. Or adieu et a vous et Bachus et a la Muse; je vay dormir. De la Haye, ce 24 d'Octobr. 1636.

1495. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Brieven uit Keulen maken geen melding van het ongeluk van den graaf van Arundel[6]; misschien is er dus niets van waar. Bilderbeeck schrijft, dat, volgens een bericht uit Straatsburg, Gallas[7] verslagen is door den hertog van Weimar. Au camp à Sprang, le 24e d'Octob. 1636.

1) Het eerste gedeelte van den brief is in het Fransch, het middelste gedeelte in het Hollandsch, het slot in het Latijn geschreven. - Zie No. 1485.
2) Zie blz. 114.
3) Zie I, blz. 283.
4) Philips van Dorp; zie blz. 201.
5) No. 1494 a, b. Twee briefjes, s.d. (H.A.), zijn volkomen onbelangrijk. Zie I, blz. 328.
6) Zie blz. 207.
7) Zie blz. 94.

1496. Aan C. Barlaeus[1]. (K.A.)

Dum te tenebrio male feriatus exercet, Barlaee doctissime, quod cur tam obstinate me celaveris nondum capio - nisi me anonynum illum suspicaris - ego me ad exercitum et, ecce, tecum exerceo. In nova fert animus. Libuit a via divertere, et in majestate sua naturam ludos facere. Iudica, quo successu, nec parce immanibus ausis. Paucorum dierum iste labor et castrensis; quid autem labor? Feriae fuerunt, ambulanti a meridie, pediti vel in equo, succisae, sicut meus est mos. Adverte, si tanti est, an satis *ἐπιπηδείως*, satis alibi venuste vel acute nugatus sim. Fuit, ubi in specioso paradoxi commento desudavi, nonnullis facile defunctus. Verba utique ad praevisam rem, praecipiti venâ quam copiosissime, et quasi *ἐκ χειμάρρου* provoluta sunt. Congruis, Latinis, pressis adeo et nervosis cum cura uti conatus sum, salvo, quantum potui, cuiusque rei charactere. Rogavi ne parceres; parce tu scriptori tamen ab ope hic librorum destituto, aulico et occupato, *a quo inter omnes convenire*, *nullam rem bene exerceri posse*, *non eloquentiam*, *non liberales disciplinas*, legisti apud philosophum, qui, si Hispanos audias, ad Aebucium Liberalem septem libros scripsit *de Veneficijs*[2]. Nam crudeli populo scilicet veneficium pro beneficio est, et si res postulet, atrocissimum facinus diluitur linguae lapsu. Ama me et vale, cum amicis Vossio, Viquefortio, Vondelio et, si ruri non est, humanissimo Hoofdio. Sprangae in castris, IX° Cal. Nov. (= 24 Oct.) CIↃIↃCXXXVI.

1497. D. de Morlot[3]. (L.B.)

De heer van Mijerop heeft in alle voornaamste steden van Holland bevel gegeven om naar keien te zoeken, daar die van buiten nog niet zijn aangekomen. Sedert ik uit den Haag ben vertrokken, hoor ik, ‘qu'ils commençent au petit pavé qui se doit faire en forme de croix de Bourgoigne dans la place audit Pote’. Zoodra ik terug ben, zal ik informeeren, waarom het zoo lang duurt. Riswick, ce 25 d'Octob. 1636.

1498. A. Ploos van Amstel. (H.A.)

Dank voor uwe moeite met betrekking tot mijn neef van Synderen[4]. Kapitein Heetvelde[5] zou gaarne naar den Bosch terugkeeren. Wat gij schrijft van den graaf van Arundel[6], is al tien dagen geleden. Ik kan wel zoo wat raden wat gij schrijft over het feit, dat geschied is zonder bevel van den Raad. Ja, er gebeuren wel eens dingen, die niet heelemaal in orde zijn. Uit Zeeland

1) Uitgegeven in *Gedichten*, III, blz. 15, Noot. De brief begeleidde de serie versjes, die den titel hebben: *Meteorologiae peripateticae liber unus*.
2) Seneca richtte zijne zeven boeken *De beneficijs* aan zijn vriend Aebutius Liberalis.
3) Zie No. 1456.
4) Zie No. 1486.
5) Guillaume van Heetvelde komt van 1624 tot 1635 voor als kapitein eeuer compagnie voetknechten. (Mededeeling van den Luitenant-Kolonel W.R.H. Wakker.)
6) Zie over Thomas Howard, graaf van Arundel: blz. 207.

hoor ik, dat Collart[1] met vijf schepen naar de West is, ‘om op de vendemievaerders te passen’. Hage, den 27en 8b. (Oct.) 1636.

1499. Burgemeesters en regeerders van Oudewater. (L.B.)

Wij zouden gaarne de compagnie van kapitein Gilbert Jarret[2] weer in garnizoen hebben. Oudewater, desen XXVII^{en} Octob. a.^{no} 1636.

1500. D'Aiguebere[3]. (L.B.)

Vriendelijk dank voor uw briefje en uwe moeite; ik ben Z.H. zeer dankbaar. Ik kan nog altijd niet weg, omdat de Koning en de Kardinaal mij bevelen te blijven. Du camp devant Corbie, le 30 d'Oct. 1636.

1501. Graaf J.A. Van Solms[4]. (H.A.)

Wilt gij bij den heer de Charnassé eens uw best doen met betrekking tot ‘meine pension vom jaer Ao: 1635’, die nog niet betaald is, terwijl de heer Heouthein[5] weigert te betalen. Ik hoop, dat gij mij zult willen helpen, ‘undt das so viel desto mehr, weil Mons Charnasse hier seinde selber, als ich niet bezalt wurde, angebotten jimanden anzuweissen, der mir alzeit zu gütter bezahlung sollte verhelfen; als ich nur noch dies jar kan bekommen, wil ich aen die andere nit gedencken, es sey dan besser zeit in Franckreich, da man lieber undt besser das gelt kan missen’[6].

1502. J. Cabeljauw[7]. (L.B.) aant.

Ik kom uwe hulp inroepen. ‘Integrum triennium in tractu Bremensi, non sine grandi studiorum jactura, saepe etiam cum vitae periculo, ego et suavissima mea conjux obhaesimus. Unico triduo absolvi posset quicquid litis ibi nobis restet. Sed, quia peregrini sumus, nunc spe, nunc metu, prout solet

1) Er waren drie bekende bevelhebbers van Duinkerker kapers, die den naam Collart droegen, Antoine, Jacques en Michel; van dezen was Jacques in Febr. 1636 door Jan Evertsen gevangen genomen.
2) Hij is in 1645 overleden. (Mededeeling van Luitenant-Kolonel W.R.H. Wakker.)
3) No. 1500 a. Een briefje van 13 Nov. (K.B.) is even onbelangrijk. Zie No. 1475.
4) Zie I, blz. 363.
5) Nl. Hautain; zie I, blz. 66.
6) De brief mist plaats, datum en jaartal.
7) No. 1502 a. In een brief van 22 Dec. (L.B.) wordt op antwoord aangedrongen. Zie No. 1482.

in judicio, indies trahimur, maceramur indies. Id autem ne iterum fiat, sequestrare placuit verecundiam, teque per nostram rogare amicitiam, ne dedigneris pro me et meis secundo intercedere apud Illustrisimum Principem, Patriae Patrem. Et hoc ipsum quoque meo, ecce, nomine expetit celeberrimus Rivetus .... Qui hosce Excellentiae tuae exhibet, est rerum nostrarum administrator' .... Ultrajecti, X Novemb. MIↃCXXXVI.

1503. V. Conrart[1]. (L.B.)

Gij hebt het aan u zelf te wijten, dat ik u nu dikwijls schrijf. A Paris, le 10 Novembre 1636.

1504. J. van Santen[2]. (L.B.)

Wilt gij brenger dezes, den agent van den 'fermier general' van het vorstendom, den heer van Schoor, voorthelpen? Ik zou gaarne naar Holland komen, vooral wegens den dienst van den Prins, 'car depuis peu nous avons veu naistre ici de choses un peu turbulantes, tant a cause de la ferme nouvelle, que pour d'autres subjects, desquelles choses on ne peut donner une si parfaite connoissance par letteres comme de bouche, de sorte qu'il est quasi necessaire pour le service de son Ex.ce que je fasse ce voyage'... D'Orange, ce 11 N.bre 1636.

1505. C. Barlaeus[3]. (L.B.)

Hoc non est exercere amicum, sed obruere. Mittis librum epigrammatum[4], qui antehac uno aut altero epigrammate veternum mihi excussisti. Non tot lapidibus obrutus fuit Stephanus, non tot iaculis confossus Sebastianus, quot tu me impetis versibus. Si tua nondum *ἐν ἀχμῇ* stat versificandi libido, apud me certe desaevijt iste furor. Subducam me hac arena, in qua tu myrmillonem agis; malo tempestive fugere, quam victima esse nil miserantis aulae, Orci, inquit Horatius[5]. Enecas me fumis, nebulis, fulminibus, tonitru, pluvijs, nive, grandine. Totam naturam concitas, ut mihi gravis sis et molestus. Infimi, medij, supremi aëris fluxos et evanidos foetus mihi obijcis, mille meteororum formas, quae vel *χαπνὸς* peperit vel *ἀτμίς*. De quibus serio nos et magno apparatu philosophamur in scholis, tu rides, et Peripatum omnem et Stoam naso suspendis. Nempe pluvia tibi dearum urina est, fulmina, tonitrua garrulae Junonis murmura ac maledicae voces, venti equorum Solis spiramina, grando deorum pila, pruina sal, maculae solares gutta serena, ros siderum sudor, etc. Vere naturam ludos facis et physicis aperte convitiaris. Possum tamen haec ferre, et quidem patientius multo, quam Daventriensem illum[6]

1) Zie blz. 171.
2) Zie blz. 138.
3) Uitgegeven in *Barlaei Epistolae*, blz. 689.
4) Zie No. 1496.
5) *Od.*, II, 3, vs. 24.
6) Nl. Vedelius; zie blz. 208.

male feriatum, qui ungues suos continere potuisset ab ista prurigine. Epigrammata tua talia sunt, ut gradus comparationis non admittant. Loquar versibus senatoris Honerdi[1]:

Disparitas non est, *nisi quam paritate probamus*,
Optima sunt et tunc singula, *cum bona sunt*.

Mira tibi est, vir maxime, variae et ingeniosissimae inventionis felicitas. Et si usquam, hic perspicue satis expressisti et non coactis versibus conceptus divinissimos. Scribis, te haec meditatum, modo peditem, modo equitem. Non miror. Nam sunt inter illa, quae eunt leviter, sunt quae assurgunt altius. Sed equus ille tuus fuitne tolutarius, an succussator? Si tolutarius, causam deprehendi numerorum et aequabilitatis in carmine. Si succussator, aut ut Gallice loquar, *trotier*, *qui va le trot et galope dur*, causam deprehendi, cur alicubi occurrat pes durior, qualis est ista, *contempta freti sors*. Non fuit equus tuus strigosus, nam succulenta sunt omnia. Non pavidus, nam audacissime in philosophos incursas. Non suspiriosus vel anhelus, nam valido spiritu effers, quae concepisti. Non pumilus, nam nubes et lunam transcendis. Non conductitius, nam nativa pulchritudine ubique exsurgit oratio. Nec fuit veredus, *cheval de postillon*, quia demorsos omnia ungues sapiunt et moram. I bone, quo virtus tua te vocat. Ego te aquilam in nubibus non sequar, mi Hugeni, nec eques. Non pedes, ne quis mihi obijciat illud: *sequitur non passibus aequis*[2]. Non eques, ne a sternaci forte equo sternar humi, ut mihi in Normannia olim equitanti accidit ter[3]. Cum aquarum mihi formidinem obijceres[4], secutus fui, qua potui, tuam ratem, ut infamiae notam diluerem. Nunc te per altos nubium tractus vagantem spectare e terris malo, quam comitari. Nolo aquis nomen imponere. Nolo curru deijci cum Phaethonte. Pauculos mitto scazontes[5], quibus pro doctissimis tuis et genij plenis epigrammatibus gratias N.T. ago maximas. Haec iam per manus amicorum ambulant et curiositatem multorum exercent. Vale, vir praestantissime, meteoris omnibus sublimior ..... Amstelod., XIV Novemb. CIↃIↃCXXXVI.

1506. Aan C. Barlaeus[6]. (A.B.)*

Als gij mijne *Meteorologia* nog niet ontvangen hebt, is het niet erg. Dien anonymus hadt gij niet moeten antwoorden. Hierbij gaan eenige versjes, alle, behalve dat op Reael[7], in het leger of op reis geschreven. Dank voor uwe verzen, maar gij prijst mij te veel. Ik heb het erg druk; in de beide laatste maanden schreef ik niet minder dan 217 particuliere brieven; van mijne versjes is dus niet veel te verwachten. In pistrino meo, aula Principis. Biduo post Id. (15) Nov. CIↃIↃCXXXVI.

1507. Aan P.C. Hooft[8]. (L.B.)*

1) Zie I, blz. 444, en *Poem.*, II, blz. 449.
2) Verg., *Aen.*, II, vs. 724.
3) Na zijn ontslag als professor en subregent van het Staten-College te Leiden had Barlaeus korten tijd te Caen in de medicijnen gestudeerd.
4) Zie blz. 179.
5) Nl. *In Const. Hugenii Meteorologiam*, *sive de meteoris epigrammata jocosa* (vgl. *Poem.*, II, blz. 338).
6) De minuut is in K.A.
7) Nl. *Ad L. Realium*, *cum Galilaei nova sidera*, *et ex ijs modum definiendae longitudinis Ordd. exhiberet* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 29). - Zie blz. 119, Noot 1.
8) Uitgegeven door Dr. J. van Vloten, *Hooft's Brieven*, III, blz. 191.

Den meesten somer hebb ick te Roomen geweest, ende de tael gesproken, die men daer plagh te verstaen, nu veel min daer, als wel elders verstaet. U.E. heeft er haer deel in geleden, de H.e Barlaeus noch zedert, ende heel onlangs, sijn huijs voll onduijtsicheit af gehadt. Thuijs

komende van over 't geberghte, beghinn ick van niews met mijne landsluijden ende moederskinderen te leeren stameren. Hierneffens gaet de eerste proeve in langen van 't aengeboren ambacht[1]; de stoffe was te goed; sij soude Croesus kind de tong ontbonden hebben. U.E. werpe een genadigh oogh op den ijver ende de ongewoonte, die dat stuck wercks soo goed ende soo quaed gemaeckt hebben; ende vertrouwe, dat noijt ongewoonte sal meester werden van den ijver, die mij seggen doet in de beste woorden, die ick uyt Italien gebracht hebbe, dat ick oprechtelick ben ..... In 's Gravenhaghe, den 3^{en} December 1636.

1508. E. Herckmans[2]. (L.B.)[aant.]

Wy hebben alhier voor sekeren tyd gevanghen gehadt een Neapolitaensch edelman, overste van 500 Neapolitanen; dese, doen wy hem eerst gevangen hadde gekregen, versocht, dat ick hem somwijlen eens in persoon offte met een brieff besoecken wilde, dat ick hem toeseyde. Nu gebeurden 't, dat de menighte van occupatien my dat uijt den sin brochten; dus sondt hy my eenen brieff, dien ick openende niet daerin geschreven vond dan: *Promissio est obligatio*; doen verstond ick, wat hy seggen wilde, ende ben tot hem gegaen. Dit soude Mijnheer oock met recht aen my mogen schrijven, want ick in mijnen laetsten uijt het Texel aen Mijnheer beloofft hebbe, niet te sullen manqueren sijn E. somwijlen met een beschreven blad pampiers te gedencken, dat ick tot noch toe niet gedaen en hebbe; edoch de veelvoudige besoingies ende niet mijn negligentie hebben de schult alleen.

Ick maeck een lanck beginsel, also my tot een aengename missive bequaeme stoffen gebreken, want sal ick spreken van den staet des oorloghs ende welstand deser couquesten, voorwaer die heefft et so slecht - vermids het sober secours, dat ons uit het patria toekomt, dat den vyand vast allom meester van 't veld is - dat ick daermede Mijnheer meer importuneren soude dan soulageren; sal ick oock van de proffijtabele commercien voor de Compaignie spreken, die heefft 'et so slecht - vermids den vryen handel voor yder openstaet - dat die meest daeraff swijght, alderbest seyt.

Ick will dan van mijn eygen selffs spreken, maer dit voeght oock den wysen niet wel. Hoe? sal ick my dan selffs onder de wysen rekenen? Neen, ick ben geen philosophus, maer ick sal my voor een kleijn halff uir onder de soldaten gaen tellen, ende Mijnheer een weynigh van mijn geval gaen verhalen, indien slechts mijn vrypostigheijt Mijnheer sijn gedult niet te beswaerlijck valt.

Ick hebbe hier nu omtrent een jaer in dit land geweest, welcken tyd ick deurgebrocht hebbe [met], tot dienst van de Compaignie voor een tyd met den gouverneur Schop[3] het leger volgende, leeren krijghen; daerna enighe maenden op 't Reciff de Parnambuco het collegie van den Hoogen Raat van Brasil als een lidt desselfs gefrequenteert hebbende, ben in September lestleden uijt het midden desselffs tot het goeverno ende directie van de capitanien

1) Het vers *D'eerste steen van den Doel in 's Gravenhage geleght by Prins Willem van Oranje*, '*s daeghs voor biddagh 2^{en} Decemb.* 1636 (vgl. *Gedichten*, III, blz. 31)
2) Gedeeltelijk uitgegeven door J.A. Worp in *Oud-Holland*, XI, 1893, blz. 171. Zie over Herckmans, blz. 55.
3) Kolonel Sigemundt von Schkoppe (genoemd Schoppe), een Pool, diende van 1630 tot 1654 in Brazilië.

Tamarica en Guiana [gekozen]. Daer omtrent een maent geweest hebbende, vaceert de capitanie van Paraiba en Rio Grande; so heeft men my uijt de voorgaende genomen en in dese gestelt, die wel de voornaemste provintie van allen is, daer ick nu mijn residentie ben houdende. Hier noch geen dry weken geweest hebbende, gebeurt 'et, dat den vyand met 600 man, onder 't commando van eenen *rebellinho*, achterom door de *mattos* en bossen van Brasil komende, in dese provintie valt, dat groote swarigheden en verderff onder de inwoonderen veroorsaeckte. Dese tyding my ter ooren komende, ende [ick] wel genegen [synde] om haer te defenderen, konde sulcx niet doen per manquement van volck; ten lesten, also enige schepen op dese reviere laghen, hebbe de matrosen daeruijt gelicht ende enige daervan in de forten geleijt, en de soldaten daeruijt genomen [hebbende], hebbe eenen trop by malkander gebrocht van omtrent vijfhondert man, onder 't commando van eenen sergeant maioor, Johan Godlaed, ende ben daermede den 27sten November uijtgetrocken [tegen] den vyand, die omtrent 3½ mijl van hier lagh in een *ingenho*, offte suyckermolen, genaemt St. Andries, daer wy quaemen omtrent den avond ten vijff uiren; bleven noch een half uir op dees syde, also enige difficulteerden den vyand met den avond aen te tasten; maer also ick verstond, dat hy hem begonde te begraven ende met den nacht wellicht deur gaen soude, animeerden haer alle den vyand te gaen besoecken, ende marscheerden voort tot onder sijn embuscade, daer hy dapper uijt schoot, maer dede weynigh schade, want wy dronghen lustig deur tot daer hy op den wegh in battalie stond, en chargeerden op 't aenkomen van onsen trop, dien wy met groote coeragie aenvoerden, en brochten den vyand in groote confusie aen 't loopen, weghwerpende haer geweer, en verschoyden in een oogenblick hier en gins, dat me niet sagh, waer iemand van haer allen gebleven was. Den duysteren nacht overviel ons; sonder dat, daer souden meer sijn blijven leggen dan gaen loopen. Dit is den eersten scharmutsel, dien ick gehouden hebbe, ende hebbe daer oock door Gods genade de overwinninge van gedraghen. Ick vervolghden hem 's ander daeghs te landewaert in noch dry daghreysen tot in de deserten van Brasil, daer wy hem niet vindende wederkeerden, ende quamen den tweeden deses alhier in Paraiba wederom t'huys; wy lieten achter vier doden en hadden sestien gequetsten, van dewelcke sedert noch een gestorven is. Den vyand liet achter over de vijffentwintig dooden en vijff a ses gevanghens; sleypten menighte van gequetsten mede. Dese victorie hebbe niet by my alleen verbergen konnen, sonder Mijnheer deselve bekent te maken, verhoopende, Mijnheer sal sich in dese mijne blijdschap hierover met my verheughen, gelijck ick sal doen, een letter van Mijnheer sijn hand siende, die my sijn E. gesondheijt en goede dispositie sal komen aenmelden ..... Frederica de Paraiba, adij 9 Decemb. 1636.

1509. J. de Wicquefort[1]. (K.B.)

Hierbij gaat uw Villalpando[2], zooals hij uit Rome is gekomen, en verzen van een onbekende, met toespelingen op die van u. d'Amst., ce 11 Xbre (Dec.) 1636.

1) Zie I, blz. 437.
2) Zie blz. 37.

1510. Barones van Beuninghausen en Dorwardt[1]. (L.B.)

Ik heb mijn naam veranderd en zou gaarne zien, dat op het paspoort, mij 10 jaren geleden geschonken, die nieuwe naam werd geplaatst. Want ik moet veel heen en weer reizen en heb dan last van de soldaten. Baron van Beuninghausen, die vroeger op de Veluwe en voor Maastricht tegen uwen staat heeft gestreden, vraagt vergiffenis en belooft nooit meer iets tegen Holland te zullen ondernemen; ook hij wil gaarne een paspoort hebben. Couloigne, ce 13 de Decembre 1636.

1511. P.C. Hooft[2]. (A.B.)

Verhuizende van buiten herwaerts, ben ik bewelkoomt met het banket, dat daerop gewacht had, Uwer Ed. Gestr. gunstigh schrijven, braef sonnet, Latijnsche gedichten, vol vonden van d'andere wereldt, ende dien allersmaeklijksten brief aen den heere Barlaeus[3]; lekkernijen, zoo nae mijnen mondt, als haersgelijke mij zelden voor de neuz koomen. Gevoelende mijn' eighen armoê, ende des te min zuchts niet om mede eenighszins den jongen grooten metselaer voor opperman te dienen, heb ik wat steenen bij de buirt geraept, die niet lichtlijk te verwerpen zijn; hoewel mij die van David zonder weêrgaê dunkt[4], ende by dat werk te passen, oft hij daertoe gewassen waer. In 't vorderen van 't mijne ben ik gekoomen tot zekren 's vijands aenslag op Vlissingen, aan het tegenbeleidt deswelken U Ed. Gestr. Heer vaeder, z.g. zijn deel gehadt heeft met schaeken eens gijzelaers tot Londen, uit het huis van den ambassadeur Don Bernardin van Mendoça. Over d'omstandigheden van dat bedrijf, daer zonder twijfel een eunjere behendigheit toe behoort heeft, wort in mijnen zin veel te luchtigh heene gestapt van de schrijvers, die 't aenroeren. Derhalven, indien U Ed. Gestr. mij aen 't juiste bescheidt konde helpen, ik moghte mij belooven, dat de fijnte van zulken diamant de splinters van enkel glas, waarmeè mijn' brabbelingen zich meenen mooij te maeken, ten minsten by geen' heel scherpe kenners voor gladbeeken zouw doen doorgaen. De heer Barlaeus is bezigh met het zoete nieuwe jaer: een kindeken is ons gebooren. 'T en heeft niet weenigh in, tot een deuntjen zoo versleten, dat op duizenderlei wijzen gezongen is, nooten te verzieren, die de ooren knellen. Op Zaterdagh der naeste weeke zal de groote school waeghen van zijn' bandelooze rede, doorspekt met eenighe veirsen[5]. Deze drokheit, en de zinnen verzonken in aendacht en ootmoedt, gebieden hem, zijne gebiedenissen t'Uwer Ed. Gestr. te bevelen aen den babbelbek dezer penne, die 't quaedt genoegh met zich zelf heeft, om uit te staemelen 't kleenste deel der onderdaenigheit en eerbiedenis, waermede swanger gaet, ende van dewelke, bij mangel van kracht, vreest nemmer volkomentlijk te zullen geleggen, Mijnheere, 't hart van ..... Uit Amsterdam, 18^{en} van Wintermaent 1636.

Mijn ontwerp van 't stuk van Vlissingen voegh ik hierbij, opdat U Ed. Gestr. te lichter speure, wat mij is ontbrekende.

1512. Aan P.C. Hooft[6]. (L.B.)*[aant.]

1) No. 1510 a. Op 7 Jan. 1637 (L.B.) werd het verzoek hernieuwd.
2) Uitgegeven door Huydecoper, t.a.p., blz. 416; Van Vloten, t.a.p., III, blz. 191. Zie No. 1507.
3) No. 1506.
4) Toespeling op vs. 14 van Huygens' gedicht *D'eerste steen*, enz.
5) Nl. de *Homilia de praesepe*. Zij werd den 27sten Dec. gehouden, bij Blaeu uitgegeven en later ook vertaald. Het gedicht *Praesepe Christi* (vgl. *Poem.*, II, blz. 376) is er aan toegevoegd.
6) Uitgegeven door Dr. J. van Vloten, *Hooft's Brieven*, III, blz. 193.

Dewijle het vervolgh onser geschiedenissen U.E. door soo dichten bosch beleidt heeft tot aen den stamm, daer ick een slechte tack af heete, wenschte ick U.E. met soo bondighe onderrichtingen aengaende die bewuste ende, mijns bedunckens, wel denckwaerdighe sake,

te konnen by zijn, als men dienaengaende onder ijemand van den onsen behoorden te vinden, wanneer wij ten tyde onses vaders sal. ged. niet te naerlatigh waren geweest, van die ende dergelijcke sijne verhalingen in 's lands voorleden saken, welcker hij seer kundigh was, uijt sijnen mond op 't papier te vergaderen. Dien misslagh verwijte ick mij menighmael met verdriet, ende erdencke des te ernstigher somwijlen, hoeseer de luyden van mijnen tijd beklaghen sullen het onschattelicke versuijm, dat 'er heden werdt gepleeght aen den persoon van graef Henrick van den Bergh[1)], een heer, als U.E. bekent is, die, bynaest even oud als onse heetste beroerten, alle deselve - ick en sondere gheene uyt - ofte als soldaet, ofte als overste ende opper-overste, bewandelt heeft; die soo verschen heughenisse van de oudste heeft, soo innerlicken van de geheimste, ende d'eene en d'andere soo geern ende soo mildelick mededeelt. Ick ben getuijghe van menighe treffelicke onderrichtingen, die hij aen S. Ex.^{e} ende andere, selfs aen mij, soo wanneer 't mij gelust heeft, tot uyterste genoeghen heeft weten te doen, in verscheiden voorvallen, van dewelcke men hier de verthooninghe buyten de gaerdijne alleen hadde gesien. Wat waer der dan, Mijnheere, meer aen vast, dan dat ijemand sich ontrent den voornoemden heere - welckers gelijck niet te hopen en staet - voor weinigh tyds onthoudende, op d'eene ende andere geschiedenissen, die men wiste sijner kennisse niet te hebben konnen ontstaen, schriftelicke aenteeckeningen maeckten van 't gene hij met sooveel gemacks ende genoeghens van hem soude hebben vernomen? Ende waermede sullen sij het tegendeel verantwoorden, die heden, ten dienste van de gemeene sake ende om haer eighen eere will, soo hoochelick aen het ondervinden onser waerheden ende anderen onwaerheden is geleghen? U.E. sal twijffelen, dat ick, Gus, seggende, de beste hoenderen met de slechtste meene, ende ick en sal 't niet ontkennen, maer hiermede mijnen ijever stakende, U.E. naecktelick aenbieden all wat sij in mijn vermoghen sal oordeelen om tussen deselve ende gemelte heere soodanighen onderlinghen verstand ende vrundschap te maeckelen, als U.E. ten uijtvoer van sijn deftighe werck nutt ende aengenaem wesen sal. Dus verre mij van mijnen ouden stamm verpraet hebbende, keer ick derwaerts, Mijnheere, *et gratias ago; nam video, si celebretur a te, immortalem gloriam esse propositam, et multum perpetuitati eius scriptorum tuorum aeternitatem additurum*. Soo sprack de groote man[2)], U.E. bekent, tot eenen, dien het maer neffens U.E. en paste.

Belangende de saecke hebb ick voor desen de weinighe stucken gevonden, die hier neffens gaen: 1. Mijns vaders last tot in Zeeland toe, ende 2. een beworp - beide van syn eighen hand - van 't werck, in Engeland te beleiden; noch 3. copie van D. Bernandins[3)] verbintenisse; 4. pasport by den secretaris Walsijngham[4)], doemaels groot dienaer van de Coninghinne ende deser landen vrund, geteeckent naer 't stuck verricht was; ende endtelijk 5. des Princen voorschrijven aen de Staten van Zeeland ten behoeve van den helbaerdier, mij onder andere stucken by gevalle eens ter handen gekomen. Namen ende andere kleine omstandicheden sal U.E. uyt 't een en 't ander konnen trecken. Het meeste beleidt andersins ende den grond daervan, acht ick, Rhedanus[5)] wel ten besten verhale op het eindt van syn .....[6)] boeck, twee of drij jaeren naer den dagh, by gevalle van den gewesen greffier

1) Zie I, blz. 99.
2) Nl. Plinius Secundus, *Epist.*, VI, 16, § 1 en 2.
3) Bernardino de Mendoza, Spaansch gezant in Engeland.
4) Sir Francis Walsingham (1530?-1590), de bekende minister van Koningin Eiisabeth.
5) Everard van Reyd (1550-1602), of Rhedanus, burgemeester van Arnhem, raad van Willem Lodewijk van Nassau, schreef *Oorspronck ende voortganck vande Nederlantsche Oorloghen*.
6) Niet ingevuld. Het is het 4de boek, blz. 112 van de 3de uitgave (1644).

Bodimont[7], om welcken tot Amsteldam te doen lichten, ick bevinde mijn vader ettelicke jaeren daernaer bij acte van den Raed van State gelast is geweest. Soodat ick geloove, hij mijn' vader mondeling daerop gehoort sal moghen hebben. Mij heeft dese wel verhaelt gehadt, hoe dat hij, afscheidt van den Prince nemende, ende in 't uytgaen van de stove haperende aen de touw, die de deure met gewicht toehaelde, de Prince lacchende hem waerschouwde: het waer als een voorspoock, hij hadde sich in dit werck van de coorde te wachten. Daer en is niet te twijffelen, oft hij heeft

7) François Baudimont, vroeger secretaris van prins Willem, daarna griffier van het Hof van Friesland, heeft verraad gepleegd. Hij is in 1586 gevangen genomen.

ter wederkomste een daghelix verhael van sijn wedervaren gelevert, maer sulx en hebb ick tot noch toe niet ondervonden. Binnen Londen hebb ick verscheidene reisen in 't selve huijs van den ambassadeur gegeten, by de weduwe van den H.e Winwood[1], die het in eigendom bewoonde, ende wel kennisse van 't feit hadde, soo mij noch onlanghs Mylord Andever van den huijse Howard verhaelt heeft, de geschiedenisse tot den grave van Arondel, synen oom[2] - dien wij desen avond wachten - in schilderije uytgebeeldt te hangen. Ick meene daernaer te talen ende een dobbel daeraf te bekomen, is 't doenlijck. Want den aenslagh, schoon geensins van de grootste zijnde, is daerin wat aensiens waerd, dat hij met vernuft en stilte, en niettemin met spoed moste verricht werden, om de ratten sonder schrick aen de vall te krijgen; sulx doch van elders belett werde. Sonder gevaer en gingh oock alles niet toe. D'ambassadeur - naer veel dreighens ende verspiedens, daertoe een bijgeleghen kerxken seer diende - op eenen naermiddagh wandelen gereden zijnde, vatte men den jongen van onder de dienaers ende kinderen, daer hij mede speelde, paeyden hem in 't schreewen met klein geld, of appelen, of ijet sulx, en ruckten hem in 't huijs, dat daertoe open stonde; vandaer doorstack men hem, soo ick meene de schrijvers wel verhalen, maer daer quam bij, dat de Spaensche knechts, in huijs gevolght zijnde, dewijle de gemeente te hoope quam, mijn vader ende den helbaerdier eenen wenteltrap met den deghen mosten verdedighen, soodat het middel van geweld feilende, ende den ambassadeur daerover thuijs komende, met luyd geschreew over straet: *mi hyo*, *mi hyo*, etc. den wegh van 't hof koos; rende flux naer de Coninghinne, maer keerde ongehoort; men wende voor, het was laet, ende de Coninghinne vertoghen in 't gemack. U.E. sal daeraen ende uijt dese stucken oordeelen, dat die Majesteit niet ongewaerschouwt was, hoewel sij in de saecke niet en roerde, als door haere eene hand, Walsijngham, die mijn' vader, noch voor middernacht, met den jongen in een' gedeckte barge by sich onthode, ende hertelick geluck over d'uytkomste wenschte, oock met de voorsz. paspoort sonder melden van eenighe sijne bedieningh in Nederland versagh. D'ambassadeur woedden ende woelden ondertuschen, als te dencken is, en speurde seker den schaecker soo dicht op de hielen, gewapender hand, ende selfs met eenighen schijn van hooger hands wegen, dat 't als niet en scheelde, hij en hadde den jaegher met de proije betrapt in seker scheepken, daer sij versaeckt, oft versteken, oft andersins uijtgeholpen werden; want die omstandicheidt, vele der andere waerdigh, is mij ontgaen. T'huijs werde de saecke ende haer beleidt gelovet, de goede dienaer gedanckt, ende hem te keure gestelt, een stuck ter gedachtenisse daervoor te doen maken. De kennisse van syns meesters ongelegentheid was het snoer van sijn' begeerte, ende het loon een goude penningh met de hoofden van den Prince ende Princesse ten wederzijden, ende op de dickte van 't metael dese woorden, wichtigher dan haer stoffe: *Mandati strenue executi monum*. Mijn broeder bewaert het *κειμήλιον*; mij heught de spreucke des te meer, dat ick mijn vader hebbe hooren verhalen, hoe sich de H.e van S.t Aldegonde ende andere tegens het woord *executi* vergrepen, alsoft het *passive* onroomsch luijde, tegens 't ghene hij dienaengaende naerder ondersocht hadde, als inderdaed by de suyverste schrijvers soo gebruijckt zijnde; de plaetse in L. 19 A. *de Jurisd*. hebb ick er mede door onthouden. Hoe dwaele ick wederom van den boom, Mynheere, maer U.E. heeft mij door dese struijckjens heeten wandelen, *et potissima excerpet; aliud est enim epistolam*, *aliud historiam*, *aliud amico*, *aliud omnibus scribere*[3], seyt noch eens die groote man, die syn' oom niet liever en konde hebben dan ick mijn' vader. Het vermaeck dan van dese sijn'

1) Zie I, blz. 66.
2) Zie blz. 207.
3) Plinius, *Epist.*, VI, 16, § 22.

gedachtenisse, ende het ontsich van U.E. bevelen sullen myn' onschuld ten halven doen. Ick scheider uijt, met dese bede; dewijl U.E. doch gelieft, ter oorsaecke van dit verhael, in sijn dapper werck mijner onwaerdicheids te gedencken, ende den nakomelingen een baken te thoonen van de vrundschap, die wij gevoedt hebben, dat het in soodanighe woorden geschiede, by dewelcke niemand oorsaeck en neme van twijffelen, of ick de man was. Ick eische, Mijnheere, eenen hoed, die mij op het hooft passe, ende niet over 't aensicht schiete; nu gae ick ten schouderen toe in die vorm; waer sal men mij vinden? *Auguror - nec me fallit augurium - historias tuas immortales futuras*[4] - noch eens, en voor 't leste, een goed woord van Plinius sijn neef - *quo magis illis*, *ingenue fatebor*, *inseri cupio; sed esse nobis curae solet*, *ut facies nostra ab optimo quoque artifice exprimatur*[5];

4) L.l., VII, 33, § 1.
5) L.l., § 2.

daer wilde ick geen wesen, ende en eische maer 't mijn; *quis enim se prudens ob aliena miratur?* Nu is 't tyd van scheiden, Mijnheere, of ick geraecke wederom op 't Roomsche pad, daer ick lestmael van daen seide te komen. Tegenwoordigh en dient het 'er mij niet, want in Nederlandsch hebb ick noch voor mijn' gewichtigste boodschap te seggen, dat ick Mevrouwe Hooft ende U E., Mijnheere, eeuwigh blijven sal ..... 's Gravenhaghe, den 22^{en} Dec. 1636.

In 't krabbelen van dit lange geschrift, 't welck ick noch lust, noch tyd en hebbe te herlesen, is overgeslagen, dat de gevrydde jonghen[1)] naermaels capiteyn te water ten dienste deser landen is geweest, ende 't geluck syner verlossinghe door myn vader veeltyds bevroedt ende erkent heeft, als hebbende op den trapp van geestelicke ende lichamelicke slavernije gestaen.

Van den H.^{e} Barlaeus wacht ick wat deeghs op dat voornemen, ende bedancke mij der moeijte van hem gaende gemaeckt te hebben over onsen eersten steen[2)]; maer U.E. gedencke sich van 't opperampt te ontlasten, daer d'er hier twee naer verlangen.

1513. A. van Hilten[3)]. (H.A.)

Pour replicque sur ce qu'il vous a pleu m'escrire en faveur de Madamoiselle van Dorp[4)], j'avouë la comparaison que faictes de sa prebende, vrayement obtenue à tant de façon, et croy que les excuses du payement sont plustost pretextes que essentielles, dont beaucoup d'aultres paçiens se plaignent aussi et avecq peu de prouffit, puisque l'on doibt croire plustost un manquement de bonne volonté ou d'engagement ailleurs, que non pas - pour ce regard - deffault de la boursse debetrice. Je debvrois croire que voz lettres d'intercession pourroyent etre utiles à ladite damoiselle, ne fust que par experience le debiteur se trouve deguiser ses intentions par des bonnes responces à des telz qu'il veut aulcunement respecter, ce que je vous explique en confidence, et que je ne sçay comme de tel bois faire flesche. Au reste je vouldrois me trouver capable pour satisfaire à ce que vous et ladite damoiselle m'en pourroient charger ..... A Utrecht, le 21/31e Decemb. 1636.

1514. A. Vorstius[5)]. (A.A.)

‘Reversus ad larem meum familiarem, ac tui etiamnum plenus, vir nobilissime praestantissimeque, nihil prius habui, quam ut tuae mox satisfacerem petitioni. Mitto itaque, nullâ interpositâ morâ, musaeum illud calceolarianum, donum magni illius heroïs et senatoris Veneti, Dominici Molini[6)], nunc *τοῦ μακαρίτον*. Utere, fruere, quamdiu lubet, et si quid praeterea in mea est potestate, quod inexplebilem tuam satiare possit curiositatem, pete audacter, meque cum reculis meis omnibus totum tuum esse existimato. Indulge, quaeso, brevi nobis tui gratiosissimam praesentiam, et periculum fac, quanto apud nos sit in pretio nunquam satis laudata virtus tua’ ..... Lugd. Bat., A.^{o} CIↃIↃCXXXVI, ultimo IXbris (Dec.) die.

1) Hij heette Nicolaes Willemsz. van Hoorn.
2) Zie blz. 214, Noot 1. Barlaeus heeft er vier versjes op geschreven (vgl. *Poem.*, II, blz. 500).
3) No.1513 a. Een brief van 27 Jan. o. st. (H.A.) handelt over het bezorgen van brieven.
4) Zie No. 937.
5) Adolphus Vorstius (1597-1663) was sedert 1625 hoogleeraar in de botanie te Leiden.
6) Vgl. I, blz. 242.

1515. Aan R. Descartes[1]. (K.A.)

Vostre pacquet partira aujourdhuy en compagnie de ce que nous serions bien marriz de perdre, et n'y a point de doubte que celuy à qui je le recommande ne m'en rende un compte tres-punctuel. Aussi debvez vous faire estat. qu'en sortant de mes mains, il a passé les plus grands dangers du voyage, tant mes doigts ont esté tentez de le ravir à ceux du P[ere] Mersenne[2]. Mais ma convoitise a cedé à vos interests, et me suis-je armé d'une patience Stoique, à attendre que le tout se publie, avant que de mettre le nez dans une des parties. Je mens toutefois et confesse de l'avoir parcourruë, mais ç'a esté dans la presse de tant d'occupations diverses et esloignées de la vraye sagesse, qu'aussi j'avoue n'y avoir presque observé que l'impression et les figures, qui certes me contentent esgalement. A la forme du papier j'eusse sou haitté un peu plus de lustre, et que le quarto, approchant en hauteur du petit folio, eust aussi eu la marge plus ample, mais c'est de tout temps que les imprimeurs y font paroistre leur avarice, pour ne dire pis. Enfin, Monsieur, nous n'apprendrions rien de la forme; la matiere nous occupera si bien que le bon le Maire[3] n'a que faire d'apprehender nostre cholere de ce costé là. Je suis ravi de trouver vostre texte si bien corrigé. Si vous vous lassez de la peine qu'apparemment vous vous y donnez vous mesme, j'iray m'offrir à Leiden pour ce qui reste, plustost que de nous veoir perdre un jour dans la chaulde attente ou nous sommes d'une piece si excellente, mais surtout celuy qui vous supplie de le favoriser tousjours de la continuation de vostre amitié et de le croire inviolablement ..... A la Haye, le 5e jour de l'an 1637, que Dieu vous rende heureux et prospere.

1516. Aan N.N.[4] (K.A.)

Dit pakket is mij aanbevolen door een zeer waardig persoon, om het den monnik, aan wien het geadresseerd is, te doen toekomen[5]. Wilt gij er voor zorgen? Het antwoord kan ook weer door mijne handen gaan. A la Haye, le 5^{e} de Janvier 1637.

1517. Aan jhr. Frederik van Nassau[6]. (K.A.)

Ik heb Z.E. nog niet kunnen spreken over uw nieuwen kamerdienaar, maar als de man goed is, zal uwe keus wel worden goedgekeurd. Zend mij nauwkeuriger mededeeling over uwe studies; Z.E. staat er op, dat gij goed Latijn leert. Gij komt nu zelf op den leeftijd, om het nut er van in te zien. Laat de heer de Chalas zijne rekeningen opzenden. A la Haye, le 5^{e} de l'an 1637, qui vous soit heureux.

1) Kopie van andere hand. Uitgegeven in *Oeuvres de Descartes*, t.a.p., I, blz. 345.
2) Zie blz. 174.
3) Zie blz. 118, Noot 9. Hij was bezig de *Dioptrique* en andere werkjes van Descartes uit te geven.
4) Kopie van andere hand. De brief is gedrukt in *Oeuvres de Descartes*, I, blz. 347.
5) Het was een pakje van Descartes aan pater Mersenne.
6) Kopie van andere hand.

1518. Aan F. van Aitzema[1]. (K A.)

De portretten, waarover gij schrijft, zijn er nog niet[2]; ik schrijf er Bilderbeeck over, want de Prinses wordt ongeduldig. - 'Sur ce qui est de l'autre affaire la joincte parle si clair, que j'auroy tort d'y penser rien adjouster. Je vous prie d'avoir bien regard à la postdate. On nous violente tous les jours en ceste miserable comté, et par une indiscretion enorme on se jette sur S. Ex.^{e} dès que la moindre brouillerie publique s'esmeut, comme si la consideration de son particulier le pourroit jamais esbransler en ce qui regarde les interests de l'estat' ..... A la Haye, le 5e jour de l'an 1637, que Dieu vous fasse prospere.

1519. Aan H. Van Bilderbeeck[3]. (K.A.)

Baron Ayssema meldt, dat de portretten van Hunne Keizerlijke Majesteiten in September verzonden zijn door Lodewijk Erdringer van Regensburg naar Neurenberg aan de kooplieden Martin Beer en Wolf Loner, die ze over Frankfort naar Keulen hebben gezonden. Zij zijn hier niet aangekomen. Wilt gij eens inlichtingen inwinnen? A la Haye, le 5^{e} de Janv.^{r} 1637.

1520. Aan Larenus[4]. (K.A.) Lat.

Vriendelijk dank voor uwe geschenken, die ik niet vergelden kan. 7° Jan. 1637.

1521. Aan A. Vorstius. (K.A.)

Uw *Calceolarius* gaat hierbij terug; ik heb maar weinig tijd gehad, om er rustig in te lezen. 29 Dec. 1636[5].

1522. J. von Bodeck[6]. (K.A.)

Mijn broer Anton is vier weken geleden door die van Gelder bij Kaysers-

1) Kopie van andere hand. - Huygens schrijft: *Ayssema*.
2) Zie No. 1455 en 1478.
3) Kopie van andere hand.
4) Waarschijnlijk was de geadresseerde Daniel van Laren, geb. in 1583 uit een predikantengeslacht. Hij werd in 1609 predikant te Vlissingen, in 1624 te Arnhem en heeft vele werkjes geschreven, o.a. *Meditatien over den Catechismus* (1636), en eenige z.j.
5) Huygens moet hier volgens ouden stijl gedateerd hebben (zie No. 1514). Dus 8 Jan.
6) Johan Melchior von Bodeck, heer van Wintersheim, geb. te Augsburg in 1590, woonde te Tiel, waar hij in 1619 trouwde met Hadewig van Brakel.

werth gevangen genomen en wel weer ontslagen, maar zijne koffers heeft men gehouden. Hij heeft de onkosten er voor betaald en kan ze dus terugkrijgen, maar zou gaarne een paspoort hebben voor den man, die ze gaat halen. Wilt gij, waarde neef, daarvoor zorgen? Vuyttrecht, den 10 Januarij Ao 1637.

1523. H. Hondius[1]. (L.B.)

Hiernevens sende UE een afdrucksel oft twee van UE huijs[2]; twijffele niet, oft sal UE wel aenstaen; t is noch wat row, maer, wanneer eenige drucksels sullen opgemaeckt wesen, sal veel soeter schijnen. UE gelieve nu de beeldekens te senden, soo boven op het frontispicium komen sullen, daer ledige plaets is toe gelaten; de namen onder bij de mate sullen dan mede toesnijden, insgelijcx soo eenige namen meer boven ofte onder komen moeten. Soo UE nu gelieft de andere teeckeningen te senden, om mede gemaeckt te worden, sullen goede sorge voor dragen. Het teekeningsken van dese proeven is hier mede bij gedaen. Hierop UEd. andtwoordt verwachtende, bevele UE. in de protectie Godes en blyve .....[3].

1524. C. Barlaeus[4]. (L.B.)

Quam longo tempore, praeter morem meum, egi Harpocratem. Ignosce, ignosce. Sylvas mihi epigrammatum misisti facetissimorum et doctissimorum, quibus singulis ut responderem, aut mea apponerem, sensi me imparem. Abripuit me pene in stuporem epistola illa tua, qua totum totus Senecam spiras et loqueris. Non potuerunt ejus lectione saturari amici. Epigrammata tua in sphaeras aedium tuarum fumosis turribus impositas[5] talia sunt, ut mihi materiem omnem meditandi surreptam aut praereptam libens fatear. Non puto in istis tuis sphaeris distinctas esse terrarum aut coeli zonas, cum hominum omnium passim mores confundat fumus, hoc est, eadem vanitas. Debebat illic legi *Vorstius redivivus*[6], cum mendacia et nugas vendat, hoc est, fumos. Debebat illic habitare Daventriensis[7], qui facto cum alijs syncretismo fumos colligit, quos eructabit propediem. Mihi cum istis bubonibus luctari non vacat. *Bacchae bacchanti* etc.[8]. Satis sit semel sententiam et vitae institutum explicuisse. Mitto homiliam in praesepe[9], sive Natalem Domini et Servatoris nostri Jesu Christi.

1) Uitgegeven door J.H.W. Unger in *Oud-Holland*, IX, 1891, blz. 191. Het is niet zeker, welke Hondius de schrijver van den brief is.
2) Het schijnt, dat deze teekening Huygens niet aanstond en dat hij toen de opdracht aan Pieter Post heeft gegeven. Van dezen toch zijn de bekende teekeningen, in 1637 gemaakt, die o.a. zijn gereproduceerd achter dl. IV der *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*.
3) De brief mist plaats, datum en jaar.
4) Uitgegeven door Van Vloten, *Hooft's Brieven*, IV, blz. 297.
5) Vier versjes *Pro quatuor sphaeris ferreis*, *in tubos fumarios aedium mearum impositis* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 28). - Op de vier schoorsteenen van het huis, dat Huygens liet bouwen, waren ijzeren wereldbollen geplaatst.
6) Zoo heette het pamflet, dat Martinus Schoock tegen de *Vindiciae* van Barlaeus had geschreven, onder het pseudoniem van Justus Faber (vgl. *Oud-Holland*, VIII, blz. 93).
7) Nl. Nicolaus Vedelius; zie blz. 208.
8) De regels van Plautus, *Amph.*, 2, 2, vs. 71, luiden:

> 'Bacchae bacchanti si vis advorsarier,
> Ex insana insaniorem facies, feriet saepius:
> Si opsequare, una resolvas plaga?'

9) Zie blz. 216.

Inveniet et hic improbitas, quod arrodat. Nempe cavillabitur, me praesepi ligneo attribuere multa, quae ego de praesepi, metonymice

sumpto, ex phrasi patrum et veteris ecclesiae intellecta volo. Augustinus praesepe adorandum vocat, hoc est Christum, qui in praesepi iacet; praesepe vocat gratiae et consolationum fontem, hoc est Christum, qui in cunis vagit. Exemplaria quaedam amicis inscripsi; illa velim per famulum distribui. Vale, vir maxime, et quem nobiscum exortus es annum feliciter tibi tuisque decurre. Amstelod., XIII Jan CIↃIↃCXXXVII.

1525. J. van Wijnbergen[1]. (H.A.)

Mijne brieven aan Z.E. zijn zoek geraakt; ik zal ze in het vervolg aan u adresseeren. Rynberck, den 15 Jan. 1637.

De troepen van Hatzfeldt zijn naar de Weser getrokken, gevolgd door die van Piccolomini en Jan de Weert[2]; volgens de laatste berichten trekt de Weert naar Trier.

1526. J. Wijts[3]. (H.A.)

Z.H. heeft mij bevolen bijgaande order te schrijven, om die met een bijzonderen boodschapper naar den heer van Wynbergen te Rynberck te zenden. Wilt gij zorgen voor de verzending? Le 20^{e} de Janvier 1637[4].

1527. P.C. Hooft[5]. (A.B.)

Wie kan 't geduldt der penne vollooven, over 't afleggen van zulk een' reize t'eener toght? Oft den heuschen ijver haers meesters, die mij ten gevalle zooveel tijds uit den brandt der bezigheden gehaelt heeft? Uit haere aanmelding en de stukken[6], hierbij t'huis keerende, heb ik het werk, waardigh voorwaer van lidt tot lidt verrekent te worden, ontrent zevenmaels zoo lang gerekt als 't eerste, dat ik Uwer Ed. Gestr. toezond[7]. Ik wenscht' het afgemaelt met zoo rijzend' een' geest, als het gezight van de schilderije des graeven van Arondel[6] misschien ijemandt zouw inblaezen. Hadd' ik wat veel van gelijke stof, 't waer' om mij hoope te geven, dat de kijkers, zich daeraen vergaepende, weinigh aenstoots vinden zouden in de wanschaepenheit [van 't] maxel. Dit lapken denk ik Uwer Ed. Gestr. te vertoonen[8], opdat zij mij berichte, wat 'er aen te verhanselen stae, voor 't afschrijven. Want de pleiten dreighen mij haest eens derwaerts te daeghen; bij welke geleghenheit ik verzoeken moghte, wat 'er te putten waer uit

Die forsse borst tot hoogh bedrijf gebooren

- zoo luidt mijn' *Hollandsche groet aen den Prinse*[9] - graeve Henrik van den Bergh[6]. Maer dewijl de veirzen boven koomen, zoo hebbe'r U. Ed. Gestr. hier een koppel, dat uit het bespieghelen der daedt van Uwer Ed. Gestr. heere vader, z.g., gebooren

1) Zie I, blz. 438.
2) Vgl. blz. 94.
3) Zie I, blz. 199.
4) De plaats ontbreekt.
5) Uitgegeven door Huydecoper, t.a.p., blz. 417; Van Vloten, t.a.p., III, blz. 201.
6) Zie No. 1512.
7) Zie No. 1511.
6) Zie No. 1512.
8) Het verhaal is opgenomen in Hooft's *Nederlandsche Historien*, II, 1703, blz. 777-781.
9) Vs. 49 van het gedicht.
6) Zie No. 1512.

is. Zekerst past men gemeenlijk de voorspooken op de geschiede dingen; ik zoo wislijk op de toekoomende, als op de gebeurde, 't geen hiernae volght, gespelt uit naemsverspelling:

Hij, die met doen verheughd', en 't ijder heughen deedt,
Is Huighens *aen uw naem, of* Heughnis *best besteedt?*

Indien 'er nu wat lekkers vast is aen 't rijden in den zaedel eener eerlijke faeme, op de tonge der werelt, ik ontkenne niet, des eenighe bekooring te lijden -

neque enim mihi cornea fibra est[1] -

maer heb daertoe noit kans gezien, eer U. Ed. Gestr. geliefde mij te paerde te helpen. Die nae 't Spaewaeter van laet leven dorst, moet het uit die bron van Heughnis zuipen. Uit geschrompelde adren, als de mijne, leeken slechts drabbighe droppen, goedt om aerdwormen huns gelijk te fokken; ende zoo wij ons verstouten, de doorluchtighe luiden daermeê te besprengen, 't is uit enkele zucht van onze naemen met hunne vermaertheit te schepen, om voor een' korte wijle den doodt t'ontzeilen. Dies is 't zoo verre van ijets aen Uwe Ed. Gestr. te konnen leenen uit mijn' armoê, dat ik haer noch veel van 't haere onthoude; ende doet zij daerenboven zich zelve te kort, mij aenziende voor den grooten hoedemaeker, daer ik mij op dat ambacht luttel verstae, ende min op 't stofferen. Maer 't lust mij, my te vlaeijen met dezen Uwer Ed. Gestr. misslagh te wijten aen de gunste, die elk draeght tot hetgeen hem eighen is, om daeruit te besluiten t' mijner eere, dat U Ed. Gestr., Mijnheere, zich gewaerdight heeft te aenveirden den, over lang opgedraeghen aen haer, ende eeuwighen eighendom van ..... Uit Amsterdam, in Louwmaent 1637[2].

1528. J. van Bawyr[3]. (K.A).

De magistraat van deze plaats heeft, naar ik hoor, klachten tegen mij ingebracht. Wilt gij bijgaanden brief aan Z.H. geven? ..... ssen[4], ce 24 de Janvier 37.

1529. Aan H. Grotius[5]. (K.A.)*

Quod ab affine Reigersberghio[6] in antecessum acceperis, rogat te Princeps meus, ut paulisper hoc sibi vaces et, qua commodo tuo fieri possit, sententiam scripto exponas circa tres quaestiones schedulâ istâ comprehensas[7]. Prima, ut intelliges, illustris est et apprime te digna, proposita pridem quoque nonnullis et praecipuis, sed communium et, quales hoc fere forum occupant, trivialium caussarum patronis; quorum solutioni proinde, trepide et *παραφόρως* datae, non fuit visum acquiescere. Quae sequitur, ut multifaria sit, neque unius genij, minus nodi habet, inspectis, quae accedunt, testamentis, et quas impetravimus, ut ad singula feuda annotavi, strictius laxiusve testandi licentijs. Adeo hic stabiliendis magis aliorum opinionibus et

1) Persius, 1, vs. 17.
2) De datum ontbreekt.
3) No. 1528 a. Een brief s.d. (K.A.) handelt over een paspoort.
Johan van Bawyr, heer van Franckenberch, komt in 1634 voor als ritmeester. (Meded. van den Heer Wakker.)
4) De eerste letters zijn afgescheurd.
5) De minuut van den brief is in dezelfde collectie. Uitgegeven door Dr. J.G.C. Boot, *De Latijnsche brieven van Constantijn Huygens*, 1873, blz. 35. Boven den brief staat: Grotio, et ab eo remissa. Zie ook den laatsten zin van het postscriptum.
6) Nicolaes van Reigersberch († 1653), zwager van Hugo de Groot, was van 1625 tot zijn dood lid van den Hoogen Raad.
7) Over die papieren, aan Grotius toegezonden, wordt ook gesproken in de *Brieven van Nicolaes van Reigersberch aan Hugo de Groot, uitgegeven door* Dr. H.C. Rogge (*Werken v.h. Hist. Gen.*, 3de *serie*, No. 15), 1901, blz. 308, 310, 329, 330, 351, 365.

responsis adhiberis, vir summe, quam ut quasi desperato ulceri archiater invoceris. Tertia, ne fallaris, non iurisconsulti cuiuspiam, sed solius Principis est, qui *περὶ τοῦ ἀδυνάτον τοῦ πράγματος* non semel monitus, controvertere hoc tamen amat, et in luce meridiana caecutire videri, cum sua

interesse sentiat, ne vel haec diem faciat. Quarto capite quid postuletur, vides. Addendum et hic tamen ut, quam operte fieri possit, excutienda quaestio Gallis tradatur. Nosti scrupulum, et quam in illa gente non unius vulturis esset hoc cadaver, nisi caussam, per se validam, etiam armis tueremur. Expectabimus, vir nobilissime, quam mox tantillum gravioribus curis subcidere volueris, qui quasi ludibundus haec tractare vales, et secure feriari inter spinas, unde nec se magna ingenia sine sudore expediant ..... Hagae Com., VII Cal. Feb. (= 26 Jan.)CIↃIↃCXXXVII.

Rogaris item, quod omiseram, ut vernaculo sermone nostro, potius quam Latino aut Gallico, respondeas, atque ut haec scripta denique cum consilio remittantur.

1530. Antonie de Hubert[1]. (K.A.)

Ik hoorde gisteren, dat de griffier van Z.H., de heer Le Saige[2], overleden is, en kom mijn dienst aanbieden. Den laatsten keer, dat ik Z.H. sprak, zeide hij tegen mij: 'Monsr Hubert, soo haest daer iet voorvalt, soo begeer ick, dat ghij uwen dienst presenteren sult, ende ick sal alles doen wat mij mogelick is'. Wilt gij, waarde neef, mij helpen? In Leyden, desen 3 Febr. 1637.

1531. Chr. Otnerus[3]. (R.A.)

Ik bied u hierbij een rekenboekje aan volgens eene nieuwe methode, die eigenlijk van mijn broer is. Over fortificaties zal ik ook nieuwe opmerkingen schrijven. Leiden, Id. (13) Febr. A.^{o} 1637.

1532. G. Wendelinus[4]. (L.B.)

Reynaerts noster suis ad fratrem, pastorem apud nos Doncanum[5], literis nuperis certiorem me fecit, te Lugdunum octiduo illo, quo scribebat, petiturum, et quae a te petieram impetraturum. Utinam illum diem vivam, quo Chronicon istud Samaritanum[6] et lucem videat et me! Profecto vel moriendi abinde sit lubentia. Omnium per Europam eruditorum exhinc tu anima eris, tu corculum. Atque adeo ut saltem illic salivam movere possim, ecquid spei facias, oro te suggeras. Accepi ante mensem ferme alterum litteras a magno illo Peirescio[7], et eruditionis omnivariae promtuario Gassendo[8] bene longas; illi mihi superiore anno hane operam navarunt, ut Massiliae *ἔξαρμα* coelo dedu-

1) De brief heeft geen adres.
Zie over A. de Huybert, I, blz. 18.
2) Le Saige (zie I, blz. 406) was den 1sten Febr. overleden.
3) Otnerus is verschillende malen, het eerst in 1626, als mathematicus in het Leidsche album ingeschreven. Hij was ongev. in 1600 geboren te Ragnit in Pruisen.
4) Zie I, blz. 353.
5) Afkorting voor *Dominicanum?*
6) Zie No. 1403.
7) Nicolas-Claude Fabri de Peiresc (1580-1638), geb. in Provence, was lid van het parlement van Aix, maar tevens een groot geleerde op velerlei gebied.
8) Pierre Gassend (1592-1655), of Gassendi, geb. in Provence, was professor in de philosophie te Aix en een bekend astronoom.

cerent cum observatione Pytheae[1] ante annos 2000 habitâ contendendum et *Loxiâ*[2] mea, cuius fidem Massiliae iam depraehensa latitudo grad. 43, min. 21, egregie sane asserit, ut tune fuerit graduum plane 23, min. 54' maxima solis obliquitas, exquisite item mihi repraesentata. Iidem ad me miserunt observationes eclipsium lunarium aliquot praeclaras, cum meis contendendas. Ac nescio, an non etiam edere parem illa omnia; talia scilicet tantaque sunt ac tanti. Prius ergo quam responsionem illis adorno, quid de Chronici istius spe, quid de curis ad illud perscribi nou abnuas, exspectabo, nam de te non item scribere religio mihi fuerit. Etsi vero nullus dubito, iam et fuisse Lugduni te, et dimidium te habere iam facti, quia coepti, tum autem et problema illud meum mathematicos vestros mihi conciliasse, iterum tamen audeo, per amicitiam istam, qua me dignatus es, tuam, idem admonere, atque etiam illorum exposcere nomina, quibus eos, cum scribam, compellem. Si dignum me iudicabunt, quem admittant, vel literulae unius dignatione contesserent, ut de principio isto natâ fiduciâ possim ab ijs nancisci Aristarchum Samium[3]..... Hercâ, 14 Februarij 1637.

1533. J. van Wijnbergen[4]. (H.A.)

Hierbij gaan vier koppels patrijzen; ‘groff end meerder wiltbraet’ kan ik niet machtig worden. Rynberck, den 17 Feb. 1637.

1534. J. Wtenbogaert[5]. Fr.

Kunt gij den jongen man, die dezen brief brengt, ook voorthelpen? 18 Febr. 1637[6].

1535. S. van Haersolte. (H.A.)

Ick bedancke U Ed. gedienstich, datte selve belieft heft de missyve van de dickmutsen aen mij te senden, d'welcke ick by mij sal houden totte kompste van den rechter van Linghen[7], die ick versocht hebbe hier te willen koemen, om sijn Hoocheit kennisse te kunnen geven van de schandelicke pro-

1) Pytheas was een zeevaarder en geograaf uit Massilia uit de 4de eeuw v. Chr.
2) Zie I, blz. 386.
3) Aristarchus van Samos leefde in de 3de eeuw v. Chr. te Alexandrië en was een bekend astronoom. Eén zijner werken is bewaard gebleven.
4) No. 1533 a, b. Met een briefje van 4 Maart vraagt hij verlof, met een ander van 23 Oct. (beide H.A.) beveelt hij zijn bloedverwant luit.-kol. Brien aan als commandant van Rees.
5) Het Hs. was in het bezit van Dr. H.C. Rogge, die den brief vermeldt in *Brieven en onuitgegeven stukken van Johannes Wtenbogaert*, III, 4de afd. (*Werken v.h. Hist. Genootschap te Utrecht*, *Nieuwe reeks*, No. 22), Utrecht, 1875, blz. 252. - Zie I, blz. 42.
6) De plaats is weggelaten.
7) Sedert 1633 bekleedde Sylvester Danckelman dat ambt.

ceduren der Munsterschen ten regarde vant casteel Bevergeern[1], twelck sy met hunne haneveeren houden besloeten, sonder datter ijmant op ofte aff mach gaen, ende die tirannie, die d'selve den ingesetenen van de graefschap Lingen hoe langer hoe meerder doen, daervan de perticulariteiten metten eersten aan U Ed. sullen koemen. Zwol, den 1^en^ Maert 1637.

1536. E. Diodati[2].

La fama della virtù e de' gran meriti di V.S. Illustrissima avendomi piû volte fatto desiderare di godere ereditariamente nella sua persona dell' amicizia della quale - essendo io in Olando nell' anno 1612 - l'Illustrissimo Sig. suo padre, di felice memoria, m'aveva onorato, e continuatamela anco di poi mentre ha vissuto; ora, con l'occasione d'un negozio importantissimo, nel quale ricorro alla sua protezionne verso gl'Illustrissimi Signori Stati, dignissimo della loro grandezza e potenza, me le vengo a offerire devotissimo ad onorarla e servirla.

Il Sig. Galileo Galilei - il solo nome del quale, senza altra più particolare denotazione, manifesta l'eccellenza del suo merito, come di persona singolare nel nostro secolo, avendolo illustrato per le cose da lui ritrovate nel cielo, inaudite ed incognite a i secoli passati - avendomi scritto da un anno in qua - secondo l'antica amicizia della quale Sua Signoria s'è compiaciuta onorarmi - che oltre le cose da lui ritrovate e pubblicate gliene restava una importantissima, desiderata in universale da tutti, ed alla ricerca della quale tutti i gran principi avevano invitati i mattematici e gli astronomi con promesse d'onoratissime ricompense a chi la trovasse, cioè l'invenzione delle longitudini, nella quale, essendosi affaticati invano fin adesso, gli era felicemente riuscito di venire a capo ed accertarsene per ogni sorta di prove ed esperienze continuate per molt'anni; non restarli se non di trovare un principe potente, al quale dedicando il suo segreto, il negozio sotto tali auspici pigli stabilimento, ed in progresso di tempo ne sia introdotto l'uso per terra e per mare, dove assai più questa invenzione era necessaria par la sicurezza de' naviganti; essendomi rallegrato seco che con questo nuovo trovato potesse, oltre a' precedenti già pubblicati, anco illustrare la sua memoria con un tanto beneficio verso il genere umano, gli scrissi che mi pareva - se per altre considerazioni non ne era ritenuto - che per questo non poteva far migliore elezione che degl' Illustrissimi Signori Stati Generali delle Provincie Belgiche federate, concorrendo in essi tutte le qualità desiderabili per la perfezione di questo, e potendo meglio d'ogn'altro principe, per via delle continue ed universali loro navigazioni, introdurre e stabilirne l'uso, avendo negli stati loro peritissimi astronomi e numero grandissimo di nocchieri e marinari espertissimi ed industriosissimi, e che di più poteva sperare, anzi assicurarsi, che essi, conoscendo per prova l'importanza di questo negozio e l'honore che glie ne riuscirebbe rendendosi pubblico ed all' uso universale del genere umano sotto i loro auspici, non mancherebbono di testificarglielo, rimunerandolo onoratamente secondo la solita loro magnanimità. Avendo dunque esso Sig. Galilei condesceso al mio parere,

1) In 1633 had de Zweedsche generaal Dodo von Kniphausen, die het kasteel van Bevergern, dat tot het stift Munster behoorde, had ingenomen, dit afgestaan aan Frederik Hendrik. Het werd toegevoegd aan het graafschap Lingen, maar de nieuwe bezitting was oorzaak van allerlei moeilijkheden.

2) Uitgegeven in *Le opere di Galileo Galilei. Edizione nazionale sotto gli auspicii di Sua Maiestà il Re d'Italia*, XVII, Firenze, 1906, blz. 46. De brief was oorspronkelijk in het Fransch geschreven, maar werd door Diodati in het Italiaansch vertaald en zoo aan Galilei gezonden.

Elia Diodati was geleerde en een vriend van Galilei, dien hij in vele dingen ter zijde stond. - Zie over de zaak, waarover deze brief handelt, blz. 119.

mi pregò di scriverne al Sig. Ortensio[3)] per farne fare la proferta alle loro Eccellenze;
la quale essendogli stata fatta dal Sig.

3) Zie over Hortensius, t.a.p.

Borel, console d'Amsterdam[1)], fu ricevuta da loro con molto applauso, avendo nominato i commissari per esamine della proposizione, quando venisse loro presentata; la quale esso Sig. Galilei, essendosi trovato indisposto, non potè mandargli che in capo a quattro o cinque mesi, cioè nel mese di Settembre passato, avendola indirizzata al Sig. Realio[2)] e scrittoli in particolare una lettera onoratissima - come feci anch'io, accompagnando quella del Sig. Galilei, per dargli notizia che, pervenendogli per mezzo mio, me ne mandasse la risposta - pregandolo di farne la presentazione in nome di Sua Signoria alle loro Eccellenze - non essendo parso di dover servirsi in ciò del Sig. Ortensio, se bene suo amico, essendo uno de' commissari nominati. Alli 4 di Novembre ebbi avviso dal Sig. Ortensio della presentazione fatta dal Sig. Realio della proposizione, e che dalle loro Eccellenze era stata ricevuta con grande aggradimento e con molto onore, come esso Signor Galilei lo vedrebbe dalla loro risposta, la quale in breve dal Sig. Realio gli sarebbe mandata, secondo la commissione glie n'era stata data da loro; e che intanto detta proposizione era stata data a i commissari per esaminarla e darne relazione. E non essendo fin adesso detta risposta dell' Eccellenze loro stata mandata, avendo il Sig. Ortensio dopo un silenzio continuato di quattro mesi, benchè instantemente da me sollicitato, finalmente scrittomi che il Sig. Realio aveva avuto molte occupazioni, le quali l'avevano impedito di mandare la risposta, e che in breve me la manderebbe per inviarla al Sig. Galilei, e non essendo nè anco seguita la relazione de' commissari, V.S. Illustriss. può da sè facilmente comprendere se il Sig. Galilei, il quale, per la generosa confidenza dimostrata nel suo procedere avendo con ragione dovuto sperarne ogn' altra cosa che una tanta freddezza, ha occasione ora di ritrovarsi perplesso, ed io, per avercelo ridotto, di restar confuso; una tanta dilazione non rispondendo nè alla dignità del negozio, di valore inestimabile, nè al merito incomparabile dell' autore, confidatosi generosamente nella magnanimità dell' Eccellenze loro, e riverito la loro potenza con parole e con fatti nell' aver loro fatto un presente di si gran prezzo, nè finalmente all'onore ed alla gloria immortale che glie ne risulta, dovendo non solo i loro popoli, ma anco tutto il genere umano, ricevere dalle loro mani questo dono del cielo, negato a tutti i secoli passati.

Ed acciò V.S. Illusstriss. conosca maggiormente quello avrà da esser fatto per la promozione del negozio, ecco che le mando la copia della proposizione - avendomela esso Sig. Galilei mandata aperta - non solo per informarnela, ma anco per la sua soddisfazione, tenendo che averà molto a caro di vederla, e che, essendo intelligentissima in queste scienze mattematiche, ne riconoscerà facilmente la verità, e discernerà che quanto resta da farsi per facilitarne l'uso in mare e superare l'impedimento che l'agitazione della nave potesse arrecare a far l'osservazioni necessarie, non dee minorare il merito, non derogando ciò alla certezza della cosa, e per quanto spetto alla terra, potendosi senza altro maggior comparamento, per via di questa invenzione, riformare le carte geografiche e marittime ed essere in esse assegnati i veri siti de' luoghi, i quali sin qui non si son posti per lo più che immaginari; il che solo, essendo bene presente ed eccellentissimo per l'aggiustamento della geografia, quando altro non fosse, dee far tenere in grande stima il segreto di questa invenzione. E nondimeno per rispetto anco del mare, oltre che il Sig. Galilei nella sua proposizione dice d'averci trovato qualche opportuno rimedio, non bisogna dubitare, che come universalmente l'arti, principalmente le più nobili, hanno tutte nella loro prima introduzione incontrate delle grandissime difficultà, per le quali in principio si perdeva ogni speranza della loro riuscita, le quali nondimeno dipoi, per l'industria degli nomini - alla quale non è cosa alcuna

1) Willem Boreel.
2) Zie blz. 119.

insuperabile - con ammirazione si son rese facili e praticabili anco da i spiriti volgari, senza dubbio interverrà il medesimo in questo, principalmente se v'aggiungono promesse d'onorati premi a chi lo riduca a perfezione: attesochè - per non uscire della navigazione - moltissime sono l'operazioni che si fanno nel governare le navi, le quali, proposte a i primi naviganti, sariano state riputate del tutto impossibili; e parlando d'una sola, chi avrebbe mai creduto che si potesse fare una mistione dell' uso delle vele e di quello del timone, che, senza scapito alcuno, anzi più presto con qualche guadagno, si podesse contrastare alla forza d'impetuoso vento contrario? Sicchè l'ingegno umano venendo a capo d'ogni cosa a che s'applica con fissa ostinazione, questa difficultà per la fluttuazione della nave sarà anco col tempo facilmente superata, come s'è visto di molte altre assai maggiori ed assai manco necessarie ad esser superate. V.S. Illustrissima vedrà di più per la detta proposizione, come il Sig.

Galilei offerendo di dichiarare il modo per la costruzione dell' efemeridi de' moti regolari de' quattro satellitti di Giove, e d'insegnar la fabbrica dell' orologio da lui trovato, esatissimo misuratore del tempo senza errore nè anco d'un minuto secondo d'ora in un giorno nè in un mese - aiuto mirabile in tutte l'astronomiche osservazioni - per venire all' effetto di tutte queste gran cose, le quali non si possono sperare da altri che da lui, non avendo per la sua grave età potuto intraprendere un viaggio di tanta distanza per trattar questo suo negozio di presenza, come sarebbe stato assai più opportuno, anzi necessario, pare che quello s'abbia da fare per supplirci sia che con un trattamento convenevole al suo merito, alla dignità del negozio ed alla grandezza e potenza di cotesti Illustrissimi Signori, testificatogli con gli effetti, senza più lunga dilazione, venga ad essere indotto ed invitato a dichiarar le cose da lui offerte, perchè il continuare nel modo che si è proceduto fino adesso, gli priva giustamente d'ogni speranza e mette il negozio in termine di perderis, frustrandone l'autore dell'onore e del premio dovutogli, il mondo universale del benefizio desiderato, e cotesti Illustriss. Signori della gloria dello stabilimento.

Però, con quel maggiore affetto ch'io posso, prego umilmente V.S. Illustrissima di volere abbracciare questo negozio, nel quale non credo poterle essere importuno, anzi, visto dalla sua generosità, spero che lo giudicherà degno oggetto della sua virtù e d'esser appoggiato all'autorità di Sua Altezza, in quanto la gloria di si nobili e si illustri stabilimenti ridonda principalmente nella gloria de' principi sotto gli auspici de' quali si son fatti, notandosi tra le più segnalate imprese loro, come in Cesare la riformazione del calendario, ed in Ferdinando di Castiglia lo scoprimento dell' Indie; onde Sua Altezza, non cedendo in grandezza d'animo ad alcuno de' detti principi, se sarà informata da V.S. Illustrissima del merito di questo negozio, nobilissimo per la sua origine, essendo derivato dal cielo, ed illustrissimo per lo bene universale e perpetuo al genere umano, l'animerà senza dubbio a proteggerlo volentieri con l'autorità sua.

Il Sig. Heuskerchen[1)], residente in questa Corte per cotesti Illustrissimi Signori, col quale ne ho conferito, è stato di parere che non scrivessi all' Illustrissimo Signor Musch[2)], segretario di Stato delle loro Eccellenze, per raccomandargli il negozio, come persona di molta autorità nel Consiglio loro e di gran virtù, al quale ne ho scritto, sebbene più succintamente. Piacerà a V.S. Illustrissima conferirne con lui, e concertare insieme quello che giudicheranno s'abbia da fare, facendomi il favore di avvisarmene. Il zelo del ben pubblico ed il devotissimo affetto mio verso cotesto trionfante Stato, dal quale prima sono stato mosso, me ne fa desiderare il felice successo per la gloria loro, oltre l'interesse dell' autore, persona singolare e d'incomparabil valore, trovandomici in obbligo per suo rispetto, avendo egli in ciò seguito il consiglio che io glie ne ho dato; sicchè gli buoni uffici, che V.S. Illustrissima si compiacerà far per il bene del negozio, mi terranno in obligo strettissimo e perpetuo verso di lei, pregandola ec. Parigi, 20 Marzo 1637.

1537. Aan Chr. baron van Dohna[3)]. (K.A.)

De commies Sauzin[4)] keert terug met de bevelen van Z.H. Voor uwe zaak hebben wij weinig kunnen doen, maar gij moet u zelf tot den Prins richten en hem voorrekenen, dat gij, zonder zijne hulp, u te gronde richt in zijn dienst. Gij moet ook geene menschen hierheen zenden, maar alleen schrijven. Degenen hier aan het

1) Euskercken; zie I, blz. 421.
2) T.a.p., blz. 405.
3) Kopie van andere hand. - De minuut heeft geen adres, maar is zeker aan Dohna gericht.
4) Hij was later secretaris van het Parlement te Oranje.

hof, aan wie gij u gewoonlijk richt, zijn de goede niet; gij moet met ons gezamenlijk in briefwisseling treden, dan kunnen wij wat voor u doen. La Pize[5] is nog steeds hier; hij wil niet terug; het zou

5) Joseph de la Pise († 1641), geb. te Oranje, volgde zijn vader Jacques op als notaris, archiefbewaarder en secretaris van den Prins en griffier van de ‘cour du parlement’. In 1614 huwde hij Anne d'Arnaudy. Hij heeft den gouverneur Dohna beschuldigd en werd voor acht jaren verbannen; hij ging naar den Haag en kreeg ten slotte van den Prins den titel van ‘conseiller extraordinaire’ en een jaargeld van 1000 pond.

zijn dood zijn, zegt hij, omdat hij te veel af weet van al de slechte dingen in Oranje, waar voor hem geen recht te krijgen is, nu men ook u tegen hem heeft ingenomen. Zijne geschiedenis van Oranje[1] is af en zal gedrukt worden. Wat zal er toch van den man worden? Gij moet in de meeste dingen maar met u zelf te rade gaan. A la Haye, le 22^{e} de Mars 1637.

Z.H. keurt het goed, dat Van Santen[2] naar hier komt.

1538. R. van Haersolte[3]. (H.A).

Gij hebt zeker al gehoord van 't' gene die Munsterschen onlangs op t' overgeven van seecker gevanghen soldaett tegens het huijs ende officieren van Bevergeern hebben voorgenomen.' Het zou het best zijn, dat Z.H. antwoordde, dat die officieren in *zijn* dienst zijn, en dat hij hen zal straffen, als zij schuldig zijn. 'Dese Munstersche krijgers sustineren, dat men die officieren van t' huijs binnen Rheijne solde gevanghen senden, om metten aenklaeger geconfronteert te werden, die hun oplecht, datt sij solden kennisse gehadt hebben van t' gene die Swedischen op die 25 man, in t' vleck Bevergeern liggende, hebben voorgehatt'. Swol, den 23 Martij 1637.

1539. S. van Haersolte[4]. (H.A.)

Uit den bijgaanden brief van mijn zoon blijkt, dat vele ongelukkige menschen met den ondergang bedreigd worden. Het zou dus niet kwaad zijn, als Z.H. aan den graaf van Wael[5], die de troepen des Keizers in Westphalen commandeert, schreef, dat het graafschap Lingen neutraal is en dus niet lastig gevallen mag worden. De rechter van Lingen[6] is bij den graaf geweest, die met alle respect over Z.H. spreekt, en dus wel zal willen zorgen, dat het graafschap 'van foulen ende exactien vant Keiserlicke ende Westphalische crijchsvolck mach werden bevrijt.' Er mag wel wat gedaan worden voor de onderdanen van Z.H. daar, 'd'welcke zedert hett jaer 1633 meer hebben opgebracht als de graefschap Linghen in eigendom halff weert is', zoodat zij nu verarmd zijn. Zwol, den 3 April 1637.

1540. J.I. Pontanus[7]. (L.B.)

Hierbij zend ik u een werk van mij[8], dat zeker uwe belangstelling

1) Nl. *Tableau de l'histoire des Princes et Principauté d'Orange*, La Haye, 1639.
2) Zie No. 1504.
3) Zie I, blz. 376.
4) No. 1539 a. Een brief van 12 Aug. (H.A.) bevat eene aanbeveling.
5) Zie I, blz. 303.
6) Zie blz. 226.
7) De brief is gedrukt in *Brieven van en aan Jo. Is. Pontanus*, 1595-1639, *uitgegeven door P.N. van Doorninck en P.C. Molhuysen*, Haarlem, 1909, blz. 105.
   Zie I, blz. 239.
8) Nl. *Discussionum historicarum libri II*, *quibus praecipue quatenus et quodnam mare liberum vel non liberum clausumque accipiendum dispicitur expenditurque*, dat in 1637 te Harderwijk uitkwam en tegen *Mare clausum* van Seldenus gericht was.

zal wekken wegens den inhoud, maar ook uwe bescherming zal behoeven, daar het wel zal worden aangevallen. Hardervici Gelrorum, IV April. 1637.

1541. J. de Knuijt. (H.A.)[aant.]

Soo haest U E. schryven van den XI[en] deses ontrent de middach my behandicht is, heb ick promptelyck capitein Bastiaen Thijssen - die gereet was om dese naermiddach t seijl te gaen naer S.[t] Malo - by mij ontboden, ende onder andere discourssen met soo weijnich umbragie mij mogelyck was, hem affgevraecht, wanneer jongst uyt Ingelant hier gearriveert was, wat passagiers hy mede gebracht hadde, ende onder andere oock, off den persoon in U E missive gemelt niet vernomen hadde; daerop mij geantwoort heeft, dat hy den 23[en] Martij laestleden van Gravesande t seijl was gegaen, den 24[en] ditto van het Voorlandt ende den 25 ditto, synde Woensdach, hier was gearriveert; dat de voorn. persoon door de heer ambassadeur Beveren[1)] hem was gerecommandeert; dat hy selfs te Gravesande syn sturman hadde aengesproken ende geseght, dat hy mede moeste overvaren; dat hy den persoon was, daer d'heer Beveren den capitein van gesproken hadde; dat hy op den tyt wel soude passen, alleen noch een vrundt aldaer aen te spreken hadde; den voorn. capitein, gereet sijnde om 't seyl te gaen, naerdat meer als een uijre op voorn. persoon te vergeeffs gewacht hadde, is den dienaer van den heer ambassadeur comen vraegen, off hy [te] schepe was; hem niet vernemende, hebben hem in alle de herbergen ende genoechsaem door geheel Gravesande gaen soecken, doch nergens konnen opdoen; daeruijt presumerende, dat hij met voordacht absenteerde, is de capitein, sonder yet meer van hem te vernemen, ten daege alsvoren vandaer vertrocken ende hier gearriveert. Dit is al tgene daervan hebbe konnen verstaen. Indien noch yet naerders daerinne dient gedaen, sal daertoe ordre verwachten. Uyt Middelburgh, den 13[en] Ap. 1637.

1542. Aan E. Diodati[2)]. (K.A.)

Sorti à peine du nuage d'une calamité domestique dont il a pleu à Dieu me menacer seulement[3)], comme j'espere que M. Pollotti[4)] vous aura faict entendre par avance, j'attrappe ce premier ordinaire, pour vous rendre compte de ce que vous m'avez voulu commander touchant la proposition faicte par le Sr Galilei à cest estat[5)]. L'histoire en sera courte, parce que n'en ayant conferé encor qu'aveq M. Musch, j'ay trouvé que, pour ce qui est de l'acceptation de

1) Zie I, blz. 334.
2) Kopie van andere hand. De brief is gedeeltelijk uitgegeven door Dr. D.J. Korteweg in *Verslagen en Meded. der Kon. Akademie van Wetenschappen*, *Afd. Natuurkunde*, 3[d] reeks, IV, 1888, blz. 276, en in *Le opere di Galileo Galilei*, XVII, blz. 59.
Zie No. 1536.
3) Susanna van Baerle, Huygens' vrouw, was, nadat zij op 13 Maart van een meisje was bevallen, zeer ernstig ziek geworden.
4) Zie blz. 167.
5) Zie No. 1538.

l'offre et le ressentiment qui se doibt à la grande bienvueillance d'un personnage si celebre, la chose est icy en aussi bons termes qu'on la puisse desirer et, à ce que ledit S.r Musch m'asseure, le Sr. Reael[1] s'est chargé de par l'estat d'en faire notification tres-ample à vostre amy. Mais ce sera - si desjà ses depesches ne sont parties - en luy demandant un telescope de sa façon, ceux de ces païz ne nous pouvant representer ces quatre satellites, dont il s'agit, sans je ne sçay quelle sorte de scintillation, qui pourroit empescher les observations soudaines et momentanées de leurs *congiuntioni*, *applicationi et eclissi*, telles que l'auteur nous les specifie, de sorte, Monsieur, que le rapport de ces commissaires ne s'estant peu faire que provisonel et en partie, sans l'ayde de l'engin principal, je ne voy pas quel subject le S.r Galilei pourroit avoir de se tenir peu satisfaict du delay de noz resolutions. Il restera d'ailleurs l'expedient necessaire contre les agitations de la mer, et l'horologe, de pareille importance à bien effectuer ces operations. Tout cela est de l'essence en tant que la chose regarde la navigation. Si ne le voyons nous qu'en esperance, et qui sçait si ce grand personnage vivra assez pour nous achever d'instruire? Je vous donne à penser la dessus, s'il n'importe pas que vous continuez à l'en presser, et que, si tout ne paroist d'abord au degré de la perfection, nous ne debvons mettre peine et nous haster d'en approcher par son adresse tant que pouvons. J'advouë que. *si sibi constat calculus ephemeridum*, comme je suis bien content de m'en reposer sur la bonne foy de l'auteur, c'est desjà un grand point gaigné par terre, et d'ou s'ensuivra necessairement la reformation de toute la geographie, mais les interests particuliers nous pressants plus et uniquement, à nous veoir designer en haute mer, ou nous sommes, tant au regard du long que du large, vous pouvez considerer, qu'il n'y a que l'invention marine qui nous chatouïlle principalement, et sans laquelle aucunement reduitte à l'effect de la prattique, que noz peuples auront de la peine à se tenir obligez d'un benefice general et beau, plus qu'avantageux à leurs affaires. Mais ce sera bien moy, Monsieur, qui travailleray à leur donner de plus saines impressions. Je vous prie d'en asseurer ce digne personnage, et que, si tout ce monde a de la passion pour son excellent merite comme moy, il ne manquera pas d'en tirer toute sorte de satisfaction. C'est ce peu, Monsieur, que j'ay eu à vous dire sur ceste illustre matiere, dont je cheris l'occasion au double pour m'en veoir dans l'acquest de vostre amitié, recherchée aveq raison par tous ceux qui estiment la vertu des sciences, et la science des vertuz. Je prendroy plaisir à m'estendre sur ce subject, mais il faut que j'abbrege, en protestant que j'ay esté six fois interrompu dans ces trois pages d'escriture. *Ita nos Dij nimirum tanquam pilum habent*. C'est la rouë de mon mestier qui ainsi m'agite de matiere en matiere. Aggreez, s'il vous plaist, ce discours tumultuaire, et me faictes la faveur de croire, que j'auray un soin tres-particulier de vous faire veoir à combien je repute l'honneur d'estre creu .... A la Haye, ce 13 d'Apvril 1637.

1543. G.J. Slavata[2]. (L.B.)

Mijn neef zou gaarne zijn verlof verlengd hebben. Heusden, den 14en April 1637.

1544. Aan D. Heinsius. (K.A.) Lat.

1) Zie No. 1536.
2) No. 1543 a. Een briefje van 6 Mei (A.B.) bevat een dergelijk verzoek.
Verscheidene Slavata's - zij waren met den Koning en de Koningin van Boheme in ons land gekomen - waren cavalerieofficier.

Wilt gij de drie hierbij gaande brieven eens inzien en mij zeggen, wat ik Wendelinus moet antwoorden over de uitgave der Samaritaansche kroniek[3)]?

3) Zie No. 1532.

Mijne vrouw, die bevallen is, is ernstig ziek en ik maak mij zeer ongerust. 18 Apr. 37.

1545. Aan P. Magerus[1]. (K.A.)

De ziekte van mijne vrouw en mijne drukke bezigheden verhinderen mij u een lofdicht te zenden[2]. Hagae Com., XII Cal. Maij (= 20 Apr.). CIↃIↃCXXXVII.

1546. L. de Montmirail[3]. (L.B.)

Ik wilde, dat ik, evenals mijn broeder de Beauvais, de eer genoot een kennis en vriend van u te zijn. D'Orange, ce XXI Avril 1637.

1547. T. Maurice[4]. (L.B.)

Craignant de vous donner de l'importunité, si je vous alloy trouver chez vous, puisque j'enten avec beaucoup de regret que Madame vostre femme ne se porte pas bien, je me sers de ces lignes, pour vous ramentevoir le contenu de la lettre que Monsieur de Petersdorf vous a escrite[5], et vous supplie de tenir la bonne main a ce qu'il plaise a son Altesse y prendre une finale resolution et declarer au plustost sa volonté. Il importe grandement a son Altesse, aussi bien qu'a Mesdames ses seurs, que le different dont il s'agit, soit sans autre dilay accommodé a l'amiable, sans passer a leur posterité, car vous sçavez que mesdites dames ont des enfants, lesquels en tous cas se reserveroient leurs pretensions, et ne les quitteroient pas si facilement, ce qui rendroit le procez d'autant plus difficile et prolixe, là où maintenant avec fort peu de chose son Altesse le pouroit terminer a une seule fois, et en exempter sa Maison, au lustre de laquelle ne peuvent aucunement servir les escrits, couchez cy devant soubs le nom du Sr Piere de Luchtemberg[6], pour estre

1) Petrus Magerus, Brielanus, werd 6 Nov. 1626 op 17-jarigen leeftijd als student te Leiden ingeschreven. Hij werd in 1630 geëxamineerd voor de classis te Brielle en het volgende jaar predikant van het Brielsche Nieweland, waar hij in 1653 is overleden. In 1642 werd hij tevens benoemd tot rector der Latijnsche School te Brielle.
2) Den 18^{den} Mei 1637 werd aan Magerus door den magistraat van den Briel de som van f 30 vereerd voor de opdracht ‘van seecker boucxken, op rijm gemaeckt, geintituleert de stemme Petri op den Pincxterdagh’.
3) Louis (de) Langes, Sieur de Montmirail, was, evenals zijn vader, die denzelfden naam droeg, raadsheer in het Parlement van Oranje.
4) Hij was secretaris der Koningin van Boheme en op de eene of andere wijze gemoeid in de quaestie tusschen den Prins en zijne zusters (vgl. I, blz. 388, 483, 484).
5) Die brief is verloren gegaan. - Zie over De Petersdorff, I, blz. 388.
6) Een Pieter van Luchtenberg was in dien tijd procureur in den Haag. (Mededeeling van Dr. H.E. van Gelder.)

exhibez aux arbitres, ainsi que ledit S.r de Petersdorf l'a assez representé. Tout bien consideré, je proteste en homme de bien et d'honneur, estre entierement persuadé en ma conscience que tous les devoirs qu'il vous plaira contribuer a cest acommodement, qui est si facile a son Altesse, tourneront autant et plus au bien du service de sadite Altesse mesme, qu'au profit de mesdites dames, lesquelles, pour sortir une fois de ces difficultez, ont reduit leur demande a une si petite somme pour chacune d'elles respectivement. Ledit S.r de Petersdorf m'a obligé par trois de ses lettres, escrites sur ce suject, de luy mander en quels termes on en veut demeurer. A cest effect je vous iray trouver, s'il plait a Dieu, au commencement de la sepmaine prochaine, pour entendre ce que vous jugerez à propos de luy mander par les mienes ..... Ce 24 d'Apvril 1637.

1548. Aan J. van Genderen[1]. (A.B.)*

Ick begeere, dat ghij, desen gesien hebbende, datelick met den schouth naer Gorchum wilt trecken, ende aldaer, met believen van den heere drossart, in de gevanghenisse gaen spreken met seker vrouwe van Zuylichem, die ick hoore aldaer geapprehendeert te zijn, ende in hare confessie voor te geven, dat sij drij brieven van mij aen den gouverneur van Breda soude hebben gebracht, oock een mans kleed ende eenigh geld van mij genoten; dat ick mede aen den selven gouverneur een peerd soude gesonden hebben, met dergelycke dingen meer. Gaet dan van stonden aen by haer; siet wie sij is - men seidt, sij by den schoolmeester soude gewoont hebben - wat kennisse sij aen mij heeft; oft sij boos oft uytsinnigh is; wat brieven het waren, die sij gedraghen heeft; hoe se geschreven, geteeckent, gesloten, gesegelt waeren; hoe sy se heeft gekregen, met dergelycken meer, en laet mij terstond weten, wat dese beuseling in heeft. De schoolmeester, hoor ick, mede te Bommel vast is, ende sich met lorrendraeijerijen soo fraeij weet te geneeren, dat hij in de 40 peerden op sijn stall soude hebben. Is dat de armoede, daer men mij altoos compassie mede heeft doen hebben? Wanneer ghij dan te Gorchum zijt geweest, soo schrijft mij terstond antwoord, ende gaet vandaer naer Bommel, hoorende, oft de schoolmeester oock aen dese droomen vast is, en hoe sij accorderen; oft er staet op haerluyder seggen is te maecken, oft niet. Ick hope, daer sal een galgh oft twee op passen, en sal der toe brengen wat mij mogelick sal wesen. Versuijmt dit niet, maer gaet en schrijft in diligentie. Ick ben .... 's Gravenhaghe, den 26e April 1637.

1549. Aan graaf J.W. van Brederode[2].*

Son Alt.e parle si clair en la response qu'il vous faict sur le subject de

1) Zie blz. 38.
2) De brief bevindt zich in het huisarchief van den Vorst van Lippe-Detmold.

vostre guerre civile, que je ne trouve autre chose à y joindre, sinon qu'aujourdhuy mesme il escrit à mon beaufrere Van Dorp[1)], à ce qu'il ayt à l'informer de l'estat du different, et à veoir si ceux du Lopickerweerd voudroyent entendre à l'arbitrage auquel il n'y a que V.S.[rie] qui se soubmette. Sa rescription arrivée j'auray peut estre plus de subject de vous entretenir sur ces matieres. Que s'il y en a d'autres, où vous me jugiez capable de l'honneur de vostre service, je vous supplie de m'en octroyer la faveur .... A la Haye, le 27e d'Apvril 1637.

1550. J. Pineton de Chambrun[2)]. (A.B.)

De heer Sauzin[3)] heeft mij verteld, dat gij nog aan mij denkt. d'Orange, ce 7 May 1637.

1551. E. DIODATI[4)].

Con grandissima soddisfazione ho veduto la gratissima di V.S. Illustriss. de'13 del passato[5)], responsiva a la mia, la sua prontezza - quale l'aveva sperata dalla sua sapienza e virtù - a voler protegger del suo favore il negozio del Signor Galilei, facendone la debita stima secondo l'infinito suo valore per la riformazione della geografia e per l'uso della navigazione; e siccome, per non perderci tempo alcuno - l'età d'esso Signore rendendocelo carissimo - V.S. Illustrissima m'esorta a procurar con lui l'accelerazione delle cose le quali per la sua proposta agl'Illustrissimi Signori Stati ha inoltre offerto di dichiarar loro, desidererei che si fusse compiaciuta di dar ordine costà e provvedere che l'opera mia potesse riuscire a qualche buono effetto, facendo in modo che dalla parte di cotesti Illustrissimi Signori Stati gli venisse fatta qualche dimostrazione, se non di gratitudine, almeno di gradimento per un si nobile e prezioso presente fatto loro; poichè la lettera loro in risposta della presentazione della detta proposta - la quale il Sig. Realio fin dal mese di Novembre passato ebbe commissione di mandargli, e della quale allora gli fu data speranza - non essendogli sin qui stata mandata, non vedo in che modo io possa persuaderlo ad aprirsi più avanti, avendo per si fatto ritardamento giusta occasione di restare in dubbio se la dedicazione della sua invenzione è stata loro grata o no. Del resto non so comprendere per qual ragione il Sig. Realio abbia tanto negligentato questo negozio[6)]; e se ben tengo per cosa certissima che non abbia avuta nessuna mala intenzione, nondimeno mi par di poterle dire con ragione, che continuandosi in questo modo, sarebbe al certo la via di perderlo, non potendosi sperare che il Sig. Galilei sia per aprirsi piû avanti nelle cose da lui offerte; *nec enim obtruduntur beneficia*, solendo le persone savie ed intelligenti il merito delle cose, quale non si può dubitare essere il Sig. Galilei, proceder sempre con circonspezione e riservatezza. Però, per scancellar tutti questi sinistri riscontri, successi in questo principio - come io credo - piuttosto per disgrazia che altrimenti, e per ristorar la fiducia la quale per questo lungo silenzio potesse essere scemata in esso Sig. Galilei, parebbe non solo necessario che la risposta delle loro Eccellenze non fosse più ritardata, ma

1) Waarschijnlijk Arend van Dorp; zie I, blz. 93.
2) Zie I, blz. 438.
3) Zie blz. 227.
4) Uitgegeven in *Le opere di Galileo Galilei*, XVII, blz. 73. - De brief was oorspronkelijk in het Fransch geschreven, maar werd door Diodati in het Italiaansch vertaald en zoo aan Galilei gezonden.
5) No. 1542.
6) Zie t.a.p.

forse - per corrispondere al merito della persona, alla dignità del negozio ed alla grandezza di cotesti Illustrissimi Signori - saria anco opportuno che essa risposta fosse accompagnata con qualche regalo, per testificargli con gli effetti l'onorata stima fattane da loro, finchè il negozio sendo ridotto a fine, gli sia ordinata da loro la debita ricompensa del suo trovato. V.S. Illustrissima si compiacerà di pensarci e di conferirne con l'Illustriss. Signor segretario Musch, e procurare che, quanto più prontamente si potrà, dalle loro Eccellenze sia risoluto quello che giudicheranno doversi fare per il meglio, acciocchè in vita dell'autore questo negozio si riduca alla maggior perfezione che si potrà, avendomi egli per nuove lettere, con termini magnifichi, accertato dell'infallibile verità della sua invenzione.

Adoperiamoci dunque, Illustrissimo Signore, per farla metter quanto prima in evidenza, sapendo al certo che tale è il desiderio dell'autore, purchè dall' Eccellenze loro vi sia corrisposto. Gli ho significato l'onorata stima nella quale V.S. Illustrissima lo tiene, secondo che da lei m'è stato ordinato; però, comechè succeda il suo negozio, resterà sempre obbligatissimo alla generosa virtù sua, accertato da me come ella se gli mostra bene affetta e di quanto momento gli abbia da essere la sua protezione, per la grande autorità che tiene appresso S.A. e tutti cotesti Illustrissimi Signori, per merito del suo singolare valore. 8 Maggio 1637.

1552. P.C. Hooft[1]. (A.B.)

Een jongman alhier, genaemt Simon van Hooren, geraekt zijnde van spelen tot krakkeelen, voorts handtgemeen met eenen anderen jongman van eerlijken huize, ende alzoo tot het ongeval eener neerlaeghe, belooft zich, dat de achtbaerheit van U. Ed. Gestr., zoo 't haer gelieft hem daermede eenighen onderstandt te doen hij mijnen Heer den Prins van Oranje, veel gelden zal tot bemiddeling der vergiffenisse, die hij denkt te verzoeken aen zijn' Hoogheit. Zijn vaed[er][2] is geweest Jan van Hooren, raedt en fabrijkmeester dezer stede[3]; zijn grootmoeder een' dochter van Niclaes Hooft[4], oom mijns vaeders; zijn grootvaeder Jacob Simonszoon de Rijk[5], hopman, die van 't begin onzer oorlooghen af, veel voor 't landt gedaen heeft, den Briel helpen innemen, Vlissingen en Kampveer verzekeren, Sierikzee veroveren, ook niet luttel geleden, als balling sedert d'eerste beroerten, thans gevangen en gevoert nae Vilvoorde, voorts nae Gent, daer verwezen ter doodt, eintlijk ontslae[kt] nevens den heer van Aldegonde, in kracht der voorwaerden, waerop Mondragon uit Middelburgh ging[6]. Uwer Ed. Gestr. gelieve te oordeelen, oft deze verbintenissen, zoo van maeghschap in 't bezonder, als van weldaeden genooten in 't gemeen, mij toelaeten, hem ende mijnen neeve Simon de Rijke, zijnen moederlijk[en] oom, oudtschepen en raedt alhier[7], die ook eertijds te voet en te paerde gedient heeft,

1) Ook in afschrift (L.B.). Uitgegeven door Huydecoper, t.a.p., blz. 424; Van Vloten, t.a.p., III, blz. 211.
2) Het papier is hier en daar aan den kant en onderaan afgesleten, maar waarschijnlijk nog niet in Huidecoper's tijd.
3) Jan Jansz. van Hoorn (1561-1623) werd in 1603 fabriekmeester en was van 1613 tot zijn dood raad van Amsterdam. Hij was in 1602 in tweede huwelijk getrouwd met Giertgen Jacobsdr. de Rijck († 1639), dochter van Griete Claesdr. Hooft.
4) Griete Claesdr. Hooft († 1617) was gehuwd met
5) Jacob Simon Rijckertszoon (1541-1584), later genoemd Jacob Simonsz Rijck, of de Rijck, heer van Zaffelaer. Hij werd geboren te Amsterdam, week in 1566 uit, werd kapitein der Watergeuzen en is te Veere gestorven.
6) Dat had plaats in 1574. Hooft heeft het beschreven in zijne *Nederlandsche Historien*, I, 1703, blz. 350, 397. - Chr. Mondragon (1504-1596) was toen stadhouder van Zeeland voor den Koning van Spanje.
7) Simon de Rijck (1565-1652) werd in 1627 raad, in 1628 schepen van Amsterdam.

dit voorschrijven te weigheren, ende te bidden - gelijk ik bidde wel ootmoedelijk - dat U Ed. Gestr. zich gewaerdighe een behulpzaem woordt t'zijner baete te spreeken bij zijn' Hoogheit, in een' zaek, die alle de zijnen, bovenal zijn' ouwde moeder, een' deftighe, ende doch anderszins swaer-

moedi[ghe] weduw, zoozeer is drukkende, te meer dewijl eenig[he] des dooden naeste vrienden, hoewel d[ikwijls] aengezocht door verscheide luiden van aenzien, zoo wethouders, als predikanten, [tot geene verzoening kunnen beweeght worden. De verwachte gunst in dezen zal hem] en alle de zijnen eeuwlijk in U. Ed. Gestr. gehouden maeken, ende een knellende knoop zijn aen de verplichting, die in willighe hechtenis hout het hart, Mijnheere, van ..... T' Amsterdam, den ....[1] van Bloeimaent 1637.

1553. E. Diodati[2].

Non potendo abbandonar questo negozio per diversi rispetti, e principalmente per il bene che ha da riuscirne all'universale, essendo persuaso della verità e certezza di esso, prego umilmente V.S. Illustriss. ad interpetrare in bene la cura sollecita che ne piglio con scriverne anco agli Illustrissimi Signori Stati; rimettendo nondimeno alla sua prudente censura di presentar loro o di sopprimere la mia lettera, secondo che conoscerà dover farsi per il maggior bene del negozio. Parigi, 15 Maggio 1637.

1554. B. de Witte[3]. (A.B.)

Den brief van Z.H. aan den luitenant-admiraal Van Dorp[4] heb ik aan den equipagemeester Maerten Thijsz[5] gegeven, om hem te overhandigen; toen deze daarvoor geen gelegenheid had, heb ik hem ter hand gesteld aan den raadsheer Johan de Moor[6], die hem medeneemt naar Vlissingen. Middelb., den 23^{en} Meij 1637.

1555. C. Barlaeus[7]. (L.B.)

Ik deel zeer in uwe smart bij het verlies van uwe vrouw[8]. Amstelod., XXIV Maji CIↃIↃCXXXVII.

1556. D. de Wilhem. (L.B.)

Wilt gij mijne belangen aanbevelen bij de heeren van Haersolte[9], van Lintelo[10], Boukhorst[11], Teresteyn[12] en Nobel[13]? Properanter in camera rationum Principis, 28 Maij 1637.

1) De datum is niet ingevuld.
2) Uitgegeven in *Le opere di Galileo Galilei*, XVII, blz. 80.
3) Zie I, blz. 303.
4) T.a.p., blz. 163.
5) Misschien dezelfde, die in dienst der West-Indische Compagnie zich in 1631 onderscheidde in de Bahia, later in Zweedschen dienst ging en in den adelsstand werd verheven.
6) Hij was een zoon van den vice-admiraal Joos de Moor en was schepen, raad en burgemeester van Vlissingen en gecommitteerde raad ter admiraliteit van Zeeland.
7) Uitgegeven in *Barlaei Epistolae*, blz. 699.
8) Susanna van Baerle, Huygens' vrouw, was den 10^{den} Mei overleden.
9) Zie I, blz. 367.
10) T.a.p., blz. 150.
11) T.a p., blz. 328.
12) T.a.p., blz. 363.
13) T.a.p., blz. 409.

1557. Jhr. Frederik van Nassau[1]. (H.A.)

Gij schrijft terecht, dat ik mij eerder op het Latijn had moeten toeleggen[2]; ik zal het nu ijverig gaan bestudeeren, zoodat Z.E. er voldoening van zal hebben. De heer Baniamein[3] zou het liefst zilveren vaatwerk ten geschenke ontvangen. Ook zou men hem bij mijn vertrek mijne paarden en mijn karos kunnen geven; wapens heeft hij genoeg. Voor zijn oudsten zoon is een ‘monstre d'Hollande’ een geschikt geschenk. A Paris, le 29 Mai 1637.

1558. R. Descartes[4]. aant.

Encore que je me sois retiré assez loin hors du monde[5], la triste nouvelle de vostre affliction n'a pas laissé le parvenir jusques à moy. Si je vous mesurois au pié des ames vulgaires, la tristesse que vous avez témoignée dès le commencement de la maladie de feu Madame de Z[uilichem] me feroit craindre que son decez ne vous fust du tout insupportable, mais ne doutant point que vous ne vous gouverniez entierement selon la raison, je me persuade qu'il vous est beaucoup plus aisé de vous consoler, et de reprendre vostre tranquillité d'esprit accoutumée, maintenant qu'il n'y a plus du tout de remede, que lorsque vous aviez encore occasion de craindre et d'esperer. Car il est certain que l'esperance estant du tout ostée, le desir cesse, ou du moins se relasche et perd sa force, et quand on n'a que peu ou point de desir de ravoir ce qu'on a perdu, le regret n'en peut estre fort sensible. Il est vray que les esprits foibles ne goustent point du tout cette raison, et que sans sçavoir eux-mesmes ce qu'ils s'imaginent, ils s'imaginent que tout ce qui a autrement esté, peut encore estre, et que Dieu est comme obligè de faire pour l'amour d'eux tout ce qu'ils veulent. Mais une ame forte et genereuse comme la vostre, sçachant la condition de nostre nature, se soumet tousjours à la necessité de sa loy; et bien que ce ne soit pas sans quelque peine, j'estime si fort l'amitié, que je croy que tout ce que l'on souffre à son occasion est agreable, en sorte que ceux mesme qui vont à la mort pour le bien des personnes qu'ils affectionnent, me semblent heureux jusques au dernier moment de leur vie. Et quoyque j'aprehendasse pour vostre santé, pendant que vous perdiez le manger et le repos pour servir vous mesme vostre malade, j'eusse pensé commettre un sacrilege, si j'eusse tasché à vous divertir d'un office si pieux et si doux. Mais maintenant que vostre deüil, ne luy pouvant plus estre utile, ne sçauroit aussi estre si juste qu'auparavant, ny par consequent accompagné de cette joye et satisfaction interieure qui suit les actions vertueuses, et fait que les sages se trouvent heureux en toutes les rencontres de la fortune, si je pensois que vostre raison ne le pûst vaincre, j'irois importunément vous trouver, et tascherois par tous moyens à vous divertir, à cause que je sçache point d'autre remede pour un tel mal. Je ne mets pas icy en ligne de compte la perte que vous avez faite, en tant qu'elle vous regarde et que vous estes privé d'une compagnie que vous cherissiez extremement; car il me semble que les maux qui nous touchent nous mesmes ne sont point comparables à ceux qui touchent nos amis, et qu'au lieu que c'est une vertu d'avoir pitié des moindres afflictions qu'ont

1) No. 1557 a. Een brief van 26 April (H.A.), die dus aan dezen voorafgaat, is zonder eenige beteekenis.
2) Zie No. 1517.
3) Zeker dezelfde als de op blz. 1 genoemde Benjamin.
4) Het Hs. van den brief schijnt verloren, maar hij is het eerst gedrukt bij Clerselier, *Lettres de Descartes*, I, blz. 484. Ook uitgegeven in *Oeuvres de Descartes*, I, blz. 371.
5) Descartes was toen op reis (vgl. *Oeuvres*, t.a.p., blz. 373, Noot).

les autres, c'est une espece de lascheté de s'affliger pour aucune des disgraces que la fortune nous peut envoyer; outre que vous avez tant de proches qui vous cherissent, que vous ne sçauriez pour cela rien trouver à dire en vostre famille, et que quand vous n'auriez que Madame de V[ilhem] pour soeur[6], je

6) Constantia Huygens, in 1633 gehuwd met D. de Wilhem.

croy qu'elle seule est suffisante pour vous délivrer de la solitude, et des soins d'un ménage, qu'un autre que vous pourroit craindre, apres avoir perdu sa compagnie. Je vous suplie d'excuser la liberté que je prens de mettre icy mes sentimens en philosophe, au mesme moment que je viens de recevoir un pacquet de votre part de Monsieur G[olius][1], où je ne comprens point le procedé du P[ere] M[ersenne][2], car il ne m'envoye encore aucun Privilege, et semble vouloir m'obliger, en faisant tout le contraire de ce dont je le prie. Je suis .....[3].

1559. Ph. van Dorp[4]. (L.B.)

Den eersten deser woordt ick versoech van den gouverneur van Calles te willen soo naer strangh commen met mijn scheepen, alsoo hij voorhadde het gernison van Grevelinge aen te tasten, t welcke hem quam presenteren op het strang; maer de France te hastich synde en den gesetten tyt niet verwaechtende, dat wy haer met ons geschuyt costen diene, is[5] de vyandt op haer ingevaeren en heeft er ontrendt 200 gevelt, twee capetienen gevangen genomen en veel gemeene soldaten. Naer dat wy costen sien, was de vijandt ongelyc stercker, en sagen thien compange vyand te perden en veel voetvolc, maer de Francen hadden t quad; [t] is door haer gewonne hasticheijt; sy woude, dat ick noch een[s] quam, maer moet op lollaert[6] passen. Monsieur de Mallieng[7] woort met een legher te Calles gewaecht; d'avangarde was twee mallen [van] Calles, soo sij mijn seggen. Hiermede endende, bid ick Godt UE te geven passien[tie] in UE groote afflictie, en sal altyt blyfen.... In t schip Amelie, den 7 Juny 1637, ontrendt de Singels.

1560. Aan D. Nijs[8]. (K.A.)

Uwe brieven heb ik ontvangen en ik dank u voor uwe woorden van troost. De voorstellen van den monnik uit Genève[9] lijken niet kwaad, maar wij moeten eerst iets meer weten, voordat wij hem kunnen laten overkomen. Zend mij stalen van Italiaansche stoffen, om er mijne galerij mee te bekleeden. A la Haye, ce 7e de Juin 1637.

1561. A. van Hilten[10]. (H.A.)

Mijne vrouw en ik deelen zeer in het droevig verlies, dat gij en uwe

1) Zie I, blz. 145.
2) Zie blz. 174.
3) De brief heeft geen datum, maar zal van het laatst van Mei of het begin van Juni zijn
4) Zie I, blz. 163.
5) Er staat: *en*
6) De Duinkerkers?
7) De la Meilleraye? Aan hem was opgedragen, zich met Frederik Hendrik te vereenigen, om Duinkerken aan te tasten.
8) Kopie van andere hand. - Zie over Daniel Nys, I, blz. 420.
9) Er staat *Genevois*. Misschien is dat eene schrijffout voor *Genois*. Moet men hier denken aan Diodati?
10) No. 1561 a. Een brief van 7/17 Juni (H.A.) handelt over het bezorgen van brieven.

kinderen hebt geleden. Gisteren is hier de douairiere van Brederode overleden[1], die bij iedereen bemind was. A Utrecht, le 2e/12 de Juing 1637.

1562. R. Descartes[2].

J'ay enfin receu le Privilege de France que nous attendions[3], et qui a este cause que le libraire a tant tardé à imprimer la derniere feüille du livre que je vous envoye, et que je vous supplie de vouloir presenter à son Altesse, je n'ose dire au nom de l'autheur, à cause que l'autheur n'y est pas nommé et que je ne presume point que mon nom merite d'estre connu d'elle, mais comme ayant esté composé par une personne que vous connoissez, et qui est tres-devote et tres-affectionnée à son service. En effet, je puis dire que dés lors que je me resolu de quitter mon païs, et de m'éloigner de connoissance[4], afin de passer une vie plus douce et plus tranquille que je ne faisois auparavant, je ne me fusse point avisé de me retirer en ces Provinces, et de les preferer à quantité d'autres endroits où il n'y avoit aucune guerre, et où la pureté et la secheresse de l'air sembloient plus propres aux productions de l'esprit, si la grande opinion que j'avois de son Altesse ne m'eust fait extraordinairement fier à sa protection et à sa conduite. Et depuis ayant joüy parfaitement du loisir et du repos que j'avois esperé trouver à l'ombre de ses armes, je luy en ay tres grande obligation, et pense que ce livre qui ne contient que des fruits de ce repos, luy doit plus particulierement estre offert qu'à personne. C'est pourquoy s'il vous plaist avoir agreable que ce soit par vos mains que je m'acquitte de cette dette, encore que la passion que je sçay que vous avez pour son service, ne me permette pas d'esperer que vous luy voulussiez presenter de mauvaise monnoye pour de bonne, la parfaite intelligence que vous avez de toutes choses, et de tout ce qu'il peut y avoir en mes escrits, m'assure que vostre recommandation augmentera de beaucoup leur valeur, et je seray toute ma vie ..... (De Leyde, ce 14 Juin 1637[5]).

1563. R. Descartes[6]. aant.

‘Ayant eu dernierement l'honneur d'aller en vostre compagnie au logis de Monsieur de Charnassé pour luy faire offre de mon service, j'ay pensé que vous n'auriez pas desagreable que je vous priasse de luy presenter l'un des exemplaires que je vous envoye, et ensemble de luy en offrir encore deux autres, l'un pour le Roy, et l'autre pour Monsieur le Cardinal de Richelieu, s'il luy plaist de me tant obliger, que de trouver bon que ce soit par son entremise que je les leur presente, afin de leur

1) Nl. Margaretha Maria, gravin van Falckesteyn, Oversteyn en Brouck, douairiere van graaf Walraven van Brederode.
2) Het Hs. van den brief schijnt verloren, maar hij is het eerst gedrukt bij Clerselier, *Lettres de Descartes*, I, blz. 357, met het opschrift: ‘A un Gentilhomme de M.r le Prince d'Oranges’. Ook afgedrukt in *Oeuvres de Descartes*, I, blz. 384.
3) Zie blz. 239. Er is hier sprake van Descartes' *Discours de la Methode pour bien conduire sa raison, et chercher la vérité dans les Sciences. Plus la Dioptrique les Meteores et la Geometrie. Qui sont des essais de cele Methode.* Leiden, 1637.
4) *de mes connoissances*?
5) De brief heeft geen datum, maar zal wel op denzelfden dag, 14 Juni 1637, geschreven zijn, waarop Descartes andere brieven schreef ter begeleiding van zijn werk.
6) Het Hs. schijnt verloren, maar de brief is voor het eerst gedrukt bij Clerselier, *Lettres de Descartes*, I, blz. 477, zonder adres. Hij is ook uitgegeven in *Oeuvres de Descartes*, I, blz. 386.

témoigner, en tout le peu que je puis, ma tres-humble devotion à leur service'. Wel komt mijn naam niet op den titel voor, maar zonder mijne

voorkennis is hij opgenomen in het privilege, dat bijzonder gunstige bepalingen voor mij bevat. En hoewel ik begrijp, dat dat eene gunst is van den kanselier, wensch ik toch daarvoor mijn dank te betuigen aan den Koning en aan den Kardinaal. De heer de Charnacé, die zoo vriendelijk voor mij geweest is, zal zeker niet weigeren aan mijn verzoek te voldoen[1].

1564. H. Hondius[2].

Alsoo voorgisteren mijn swager naer den Hage ginck, gaf hem last t' paxke teeckeningen van UEd. af te vorderen, denckende, dat Syne Hoochheyt nu genouch soude hebben gesien, t' welck my nu moeyt, siende uijt UEd. schrijvens, hoe dat de heere Witz[3] deselve heeft om te besien. In gevalle UEd. deselve noch aen mijn swager niet hebt overgelevert, kondt se vryelyck noch eenige dagen behouden. Hiernevens nog een brief van mijn cosyn d'Hondt van Gendt, waerin UEd. sien condt, dat de schrick en vermoeyenis, by hem genomen int aenhouden tot Sluys, meerder is als alle de reden, die hem hebbe connen voorhouden; waerover bedroeft ben, want hij is mij dermaten noodich tot dit werck; heb alles door syn hulpe, hoewel tot mijnen kosten, moeten verkrygen. Ick wete voor mij genoech, hoe vaste het gaet den raet, die UEd. mij beliefde te geven, welck ick hem alles genoechsaem hebbe int breede geschreven, en alles wat hebbe tot borge gepresenteert, maer de schrick beneemt hem alle reden in desen. Ware het mogelyck eenige meerdere verseeckertheyt te hebben, om hem tot de reyse te disponeren, hoewel ick met waerheyt beschaemt ben, sulcx op UEd. te versoecken. Anders is hy geresolveert genoech van selfs, om te komen; ware het niet over Sluys, mochte over Lilloo comen off Bergen; hy is aen geen wech gebonden. Bidde vriendelycken om een letterken andtwoordt door een van UEd. dienaers, sonder te vergeten UEd. te bedancken voor de goede presentatie, doertoe UEd. syne Hoochheijt hebt gedisponeert; ons werck vorder gekomen wesende, sal alsdan tselve procureren en UEd. alles laten sien. Ondertusschen bidde Godt, UEd. persoon lange gesont en welvarende gelieven te bewaren, en blyve naer myne behoorlycke groetenisse ..... In Amsterdam, desen 23^{en} Junij 1637.

1565. Christina van Erpach[4]. (H.A.)

Celle que j'escripts a S.A.^{se} fera voir une partye de la misere ou ma soeur, la comtesse de Zain, est reduitte, mais pour vous la despeindre plus a S.A., j'adjousteray a celle cy, qu'on luy bouche les voyes de la justice pour s'ayder de celles de la force contre elles; mesmes on en est venu jusques a cette extremite la d'empescher que personne, ny ses propres subjects, l'assistent de vivre dans une maison, ou elle et les siens sont enclos. En sorte que pas un d'eux n'ont mange de pain pendant l'espace de huit jours, et a l'heure qu'elle m'a escript elle n'avoit pour toute provision qu'environ trente boisseaux de bled, qu'on mouloit tellement quellement. Jugez, je vous prie, par ce peu que je vous en diz, la grandeur des maux qu'elle souffre, et la representez a Son Altesse pour l'induire au possible en sa faveur ..... Heusden, ce 29 Juin 1637.

1) De brief heeft geen datum.
2) Het Hs. is in de collectie Morrison. De brief is uitgegeven door J.H.W. Unger in *Oud-Holland*, IX, 1891, blz. 190. - Zie blz. 222.
3) Nl. Jacques Wyts; zie I, blz. 199.
4) Zie blz. 149.

1566. J. Sauzin[1]. (L.B.)

Alle goede onderdanen van Z.H. zijn zeer bedroefd over den dood van den baron van Dohna[2], in die mate ‘que l'usage des larmes nous devient aussi familier que celluy du pain’. Hij is maar zeven of acht dagen ziek geweest en ongesteld geworden, toen hij de Rhône overstak, ‘pour communiquer avec l'advocat Julien des moyens qu'il s'est faict entendre d'avoir, pour augmenter les revenus du domaine de Son Altesse’. De memorie, die daarover loopt en die ik geschreven heb, heeft hij niet meer kunnen onderteekenen. Men houdt hier veel van de barones Dohna[3], ‘qui est fort particulierement informée de tous les affaires’. D'Orange, 1er Juillet 1637.

1567. L. de Montmirail[4]. (B.M.)

Baron van Dohna is heden morgen overleden tot algemeene droefheid van de bewoners van het vorstendom. Met mijne ambtgenooten zal ik zorg dragen voor het welzijn van den staat. D'Orange, ce 1 Jullet 1637.

1568. J. van Paffenrode[5]. (B.M.)

Het ‘vroumens’, waarover gij schrijft[6], is tijdens mijne afwezigheid uit de hechtenis ontslagen, en haar is gelast uit Gorinchem te vertrekken. Hierbij gaat hare bekentenis. Wat zij tot uw nadeel gezegd heeft, houden wij voor ‘een gutery van den overloper Packop, die haer - als zynde een sottinne - daerdoor heeft ghewilt persuaderen ende beweeghen, om zijne brijeffven - door dewelcke hy solliciteert cartier by dye van Breda - te beter te bestellen’. Als zij iets van belang over u gezegd had, zouden wij de zaak nader hebben onderzocht. Nu zij is losgelaten, zend ik u ook uw brief aan den rentmeester van Zuilichem[6] terug, ‘om gheen schoon waetter meer vuyl te maecken’. Gorcom, 1n July 1637.

1569. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. is gisteren middag van Delfshaven afgezeild, 's avonds Dordrecht gepasseerd en vóór den nacht bij de Kille aangekomen. Het heeft gestormd,

1) Zie blz. 227.
2) Zie I, blz. 283.
3) Nl. Ursula, gravin van Solms († 1657), zuster van Amalia en echtgenoote van Christiaan van Dohna. Zij is haar man opgevolgd in het bestuur van het vorstendom tot 1648, toen haar oudste zoon Friedrich gouverneur van Oranje werd.
4) Zie blz. 233.
5) Jhr. Jacob van Paffenrode was van 1617 tot 1652 drossaard van Gorinchem en het land van Arkel.
6) Zie No. 1548.
6) Zie No. 1548.

maar het schip van Z.H. heeft er weinig last van gehad. De heeren Wijts[1] en Alewijn[2], te Dordt achtergebleven, hebben veel moeite, om schepen te vinden voor de overige troepen. De troepen van Piccolomini[3] schijnen toch minder sterk in aantal te zijn dan eerst gezegd werd; men spreekt nu van 15000 man. De bewoners van 's Gravendeel hebben zich bij Z.H. beklaagd over het schandelijk gedrag der ruiterij, die zich als Croaten heeft aangesteld; Z.H. heeft de officieren duchtig onder handen genomen. Z.H. is zeer gezond en opgewekt. Au bout de la Kille, le 8e de Juïllet (1637), à 11 heures de soir[4].

1570. D. de Wilhem[5]. (L.B.)

Wilt gij zorgen voor een aanbevelingsbrief van Z.H. voor de heeren Reael[6], Lockhorst[7], van Gal, enz.? 'Le Sieur van den Broeck m'a envoye une ordonnance sur Mierop[8], pour vous payer quinze cent francs, a la requisition de S.A. du 2 de ce mois, lesquels doibvent estre promptement fournis a une personne a vous cognue. Je tiens ici l'ordonnance et attendray la dessus vos ordres'..... 'Monsieur de la Pise[9] m'importune incessamment de moyenner son restablissement, et je prevois que la necessite est capable de le precipiter en quelque desespoir. Si S.A. a pour agreable qu'il continue son histoire, il luy faudroit au moins donner quelque chose pour pouvoir subsister. Il y a dix mois qu'il est hors d'Orange. La raison veut qu'on asseure son innocence, *salva gubernatoris existimatione*. Croyez moy qu'il n'est pas a propos pour le service de S.A. de frustrer sa longue attente'. Le 9 Juillet 1637, a la Haye.

1571. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)

Den 9^{den} zijn wij tot de Plaate gekomen, den 10^{den} tot het Slaak, den 11^{den} tot Goes en nu tot hier, waar wij door kanongebulder van de oorlogsschepen werden verwelkomd. Ook hier wordt geklaagd over het slechte gedrag der cavalerie; de boeren hebben zich gewapend en reeds verscheiden ruiters gedood. Uit Brussel wordt bericht, dat er vele troepen naar Vlaanderen worden gezonden, waar de vijand nu 14000 man infanterie en 2100 ruiters heeft. Men verwacht elken dag de hulptroepen van Piccolomini. A la rade de Rammekens, le 12^{e} de Juillet 1637.

1) Zie I, blz. 199.
2) Diderich van Alewijn (of Halewijn) was van 1626 tot 1638 commissaris op de legerschepen. (Meded. van Luit.-Kol. W.R.H. Wakker.)
3) Octavio, vorst Piccolomini, hertog van Amalfi (1599-1656), was generaal in dienst van den Keizer.
4) Het jaartal ontbreekt.
5) No. 1570 a. Met een briefje van 10 Juli (L.B.) werden brieven opgezonden.
6) Zie I, blz. 146.
7) Waarschijnlijk Cornelis van Lockhorst; zie I, blz. 462, Noot 9.
8) Zie blz. 113.
9) Zie blz. 227.

1572. J. Pineton de Chambrun[1]. (L.B.)

Wij zijn zeer getroffen door den dood van baron van Dohna, maar hopen, dat het ambt in zijne familie zal blijven. D'Orange, ce 13 Julliet 1637.

1573. D. de Wilhem[2]. (L.B.)

Met dezen boodschapper gaat een brief van den heer van Beveren[3], gezant in Engeland, aan Z.H. De Prinses beveelt mij u te melden, dat zij gaarne dikwijls brieven van u ontvangt. Le 13 de Juillet 1637, de la Haye.

1574. A. Ploos van Amstel. (H.A.)

De Keurvorst[4] is 'voor twe dagen alhyer gearriveert'. Morgen zal de resident Boswell[5] de brieven van den Koning van Groot-Brittannië overhandigen. Gelukkig, dat de storm weinig schade aan onze vloot heeft berokkend. 'Den cardinaal Genetti[6] weygert de audientie aen Mons.r La Garde[7] ende den agent Bilderbeecq[8] conjoinctement, pretexeert de religie, dewyle hy de separate audientie aenbiet; wete niet, hoe dit pretext can bestaen. Bilderbeecq versoeckt ordre, hoe sich hyerinne te comporteren'. Hage, desen 13en July 1637.

1575. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Het slechte weer verhindert ons iets te ondernemen. De vijand is op zijne hoede en heeft al zijne troepen uit de buurt in het land van Waes bijeengetrokken. De heer de Hauterive is door de stormen verhinderd zich bij ons te voegen met zijne troepen. 'De France on asseure que M. de Soissons[9], en rejettant toutes offres, a concleu son traicté aveq l'Espagnol, dont on va le declarer criminel de lese majesté.' Bilderbeeck schrijft mij, dat hij de portretten[10] uit Keulen naar Amsterdam heeft opgezonden. De paarden van onze cavalerie hebben veel te lijden in de schepen. A la rade de Rammekens, le 14e de Juïllet 1637.

1) Zie I, blz. 438.
2) No. 1573 a. Een brief van 16 Juli (L.B.) handelt voor een deel over geldzaken.
3) Zie I, blz. 384.
4) Nl. Karel Lodewijk van de Palts. Hij was na een langdurig verblijf in Engeland naar den Haag teruggekeerd
5) Zie I, blz. 407.
6) Hij was legaat van den Paus en zou te Keulen onderhandelen met
7) Jacques, graaf de la Gardie (1583-1652), die als generaal in Zweedschen dienst tegen Polen en Russen gestreden heeft, later opperbevelhebber was in den 30-jarigen oorlog en nu voor Frankrijk optrad.
8) Zie I, blz. 101.
9) Zie blz. 185.
10) Zie No. 1455, 1478, 1518 en 1519.

1576. J. Sauzin. (K.A.)

'La consternation dans laquelle le deces de Monsegneur le baron de Dona nous a reduictz, a obligé ceste communaute d'en porter ses gemissementz jusques a Son Altesse, pour implorer avec humillitté et ardeur le secours de sa clemence; les eglises d'Orange et de Courthezon[1] en ont faict autant, et les consuls de ceste ville et consistoire dudit Courthezon m'ont prie d'adresser leurs lettres a quelqu'un qui puisse animer leurs cris et justes supplications.' En zoo kom ik dan bij u, die Z.H. zoo dikwijls spreekt. D'Orange, ce XIIIJ Juillet 1637.

1577. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Het weer is niet veel beter geworden. Prins Thomas[2] en de graaf de Feria zijn, zegt men, samen in het land van Waes. Te Hulst heeft men aan den gouverneur een Spaanschen luitenant, Salvador de Boyna, gegeven en de soldaten betaald; toch zijn zij oproerig. Z.H. is gezond. Den 11^{den} is graaf Jan[3] met 20 compagnieën cavalerie over de brug bij Antwerpen Vlaanderen binnengetrokken. A la rade de Rammekens, le 16^{e} de Juïllet 1637.

1578. D. de Wilhem[4]. (L.B.)

Ik heb uw brief niet in persoon aan de Prinses kunnen geven. Daar juist komen uwe brieven. Het zal voor Z.H. moeilijk zijn, den geschikten man te vinden, om naar Oranje te zenden; het is een moeilijke post. Een misverstand met den Koning kan erge gevolgen hebben; eene kleine verandering kan den toestand gevaarlijk maken en eene verzoening met het Huis van Oostenrijk kan aanleiding geven tot nieuwe vervolgingen wegens den godsdienst. Er is een voorzichtig en moedig man noodig. Mij schijnt de heer de Knuijt zeer geschikt. 18 de Juillet 1637, a la Haye.

1579. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De wind blijft maar steeds in den verkeerden hoek. De Kardinaal Infant is uit Brussel vertrokken naar het land van Waes. Er zijn nu in Vlaanderen 16300 man van den vijand, vooral in Waes en bij Hulst. Brussel is bijna geheel van troepen ontbloot en men is er bang voor de Franschen, die pas vlak bij Mons drie compagnieën ruiters verslagen en veel buit gemaakt

1) Een plaatsje in het vorstendom.
2) Zie I, blz. 478.
3) Nl. Jan van Nassau; zie I, blz. 393.
4) No. 1578 a. Een brief van 20 Juli (L.B.) is geheel onbelangrijk.

hebben, die zij brachten naar Barlaymont en Mareul, welke plaatsen zij versterkt hebben. Zij hebben ook een sterk kasteel bij Binche bezet. Het beleg van Landrechies duurt nog voort[1]. De vijand gelooft, dat Z.H. het gemunt heeft op Breda, Blokkersdijk, of Hulst; hij wordt ook geacht te denken over eene overrompeling van Geertruidenberg, Willemstad, Axel, het fort van Rees en Ysendijk.

'Je supplie tres-humblement V. Alt.e de vouloir faire mesnager mes lettres, sans que chascun les voye, et qu'au retour elle me fasse la grace de me les faire restituer[2].'

De troepen van Piccolomini[3] zijn voor een deel teruggeroepen; een ander deel is gezonden tegen den maarschalk de Chastillon[4]. Graaf Hendrik van Friesland is uitgetrokken tegen de garnizoenen van Geldern, Stralen en Gennep; er is nog geen bericht. A la rade de Rammekens, le 18e de Juillet 1637.

1580. A. Ploos van Amstel[5]. (H.A.)

Het is te hopen, dat de Prins gezond blijft. De macht van den vijand wordt nog versterkt door de troepen van Piccolomini. De bevordering van den heer van Leeuwen[6] verheugt mij. De Heeren van Holland hebben 'gelaudeert de proceduren van die van den gerechte van Amsterdam jegens de drie Admiraliteits-heeren, ende belooft die te sullen mainctineren'. Z.H. zal door den dood van den graaf van Dohna wel 'gediscommodeert' wezen. Hage, den 18en July 1637.

1581. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Nog altijd tegenwind. En de cavalerie heeft zoet water zoo noodig. Eenige troepen van den vijand zijn naar Brugge gezonden. De Kardinaal Infant zou naar Brussel terugkeeren voor een kerkelijk feest; in Antwerpen is de burgerij den nacht van den 16den onder de wapenen geweest; geen enkel burger mag in het kasteel. Z.H. is steeds volkomen gezond. In Bergen, Steenbergen, Lillo, den Polder van Namen en Philippine moeten de poorten gesloten zijn, en mag men geen schip naar Vlaanderen en Brabant laten passeeren. Graaf Hendrik[7] meldt, dat de garnizoenen van Geldern, enz. niet zijn uitgetrokken. A la rade de Rammekens, le 19e de Juillet 1637.

1) Kardinaal de La Valette (zie blz. 94) was den 19den Juni het beleg begonnen van Landrecies aan de Sambre, dat zich den 26sten Juli overgaf.
2) Zie I, blz. 422, Noot 2.
3) Zie blz. 243.
4) Châtillon hield zich op in de buurt van Luxemburg.
5) No. 1580 a. Een brief van 21 Juli (H.A.) is geheel onbelangrijk.
6) Zie I, blz. 46.
7) Hendrik Casimir, Stadhouder van Friesland.

1582. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Wij hebben gisteren het anker gelicht en zijn met onze groote massa schepen tegen den middag bij Bergen aangekomen, in goede orde, in weerwil van den storm. Eerst is al het voetvolk aan land gezet, daarna in de haven van de stad de ruiterij. Morgen rukken wij op; Z.H. wil te Ginneken zijn kwartier nemen. De vijand heeft zijne troepen weer over de brug bij Antwerpen doen trekken. Z.H. reed gisteren voor het eerst paard, maar het beviel hem niet. Er worden van de Heeren van Holland een paar duizend boeren gevraagd voor de insluiting met wallen. Au camp à Noordgeest, près de Berghen, le 21e de Juïllet 1637.

1583. C. van der Myle[1]. (H.A.)

Wilt gij bijgaanden brief aan Z.H. geven? De la Haye, ce 22 de Jullet (1637[2].

1584. A. Ploos van Amstel. (H.A.)

‘Met een generael applaudissement van allen werdt t' voorgenomen beleg opgenomen, doch gehouden, vermits de fortificatie, voor difficil, te meer omdat wat laet in den somer’..... ‘Het is sulcx dat men, sonder versocht wesende, het tractaet tusschen Vranckryck ende Groot Britannien nyet en sal verthonen, hebbende de heere Boswel[3] anders geenen last, t' welck zyne Ed. oock nyet en derft openbaren. Den heere Vosbergen[4] heeft voorgestelt ende door d'inductie van den heere Rusdorf[5] geurgeert, dat haere Ho. Mo. twee ofte drie wilden committeren, om den voorss. resident dat aff te eyschen, t' welc by niemandt en wierde geraden gehouden. Daer synder, die laten verluiden, dat de conferentie, tot Hamburg aenbestempt[6], alhyer wel mochte werden geleyt’. De heer Camerarius[7] dringt aan op het betalen der beloofde subsidies. De Staten Generaal hebben weer eene resolutie genomen aangaande de zaken der Admiraliteit te Amsterdam. Hage, den 23en July 1637.

1) No. 1583 a-k. Brieven van 25 Juli, 2 en 9 Aug., 14, 15 en 21 Sept., 9, 14, 18, 26 Oct. en 1 Nov. (alle H.A.) bevatten weinig meer dan hetzelfde verzoek.
2) Het jaartal ontbreekt.
3) Zie I, blz. 407.
4) T.a.p., blz. 156.
5) Johann Joachim Rusdorf (1589-1640) was in 1616 rechter in de Palts, daarna raad van State en in 1619 gezant. Hij is steeds als diplomaat in dienst van den Keurvorst gebleven en woonde meestal in den Haag.
6) Er zou te Hamburg eene conferentie plaats hebben van afgevaardigden van Frankrijk, Engeland, de Zeven Provinciën, Zweden en Denemarken.
7) Zie I, blz. 327.

1585. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Hier, environ les 6 heures du matin, l'armée partit de Noordgeest - d'où j'escrivis ma derniere avanthier - et en arriva la pluspart de bonn'heure à Roosendael. Quelques trouppes de l'arrieregarde seulement ne peurent entrer avant les 11 heures de nuict au quartier, où se trouva aussi le regiment de Mons.r de Charnacé, qu'il mena en personne, plusieurs de ses officiers estants malades et absens. - De Roosendael on est parti à ce matin à la pointe du jour, et par une bien grande marche, qui encor a esté incommodée de la pluye continuelle, on est arrivé d'assez bonn'heure icy, où S. Alt.e a promptement designé, quelle sera la ligne de la circonvallation, et y va faire travailler dès demain par quelques 1500 soldats, à l'endroict des plus considerables avenuës, pour apres amender le tout aveq le temps, et arrester les quartiers.

Monsieur le comte Henry[1)], qui est icy depuis trois jours, a desjà fort travaillé au sien, sans que ceux de la ville y ayent porté aucun empeschement, ne tirans presque aucun coup de canon. On en veult faire jugement que le gouverneur se trouve peu pourveu de poudre. Chascun asseure au moins, que c'est contre son opinion que ce siege s'entreprend, ne l'ayant voulu croire jusques à hier. - La voix commune est aussi, qu'il y a de deux à trois mil soldats de garnison, et que ledit gouverneur faict courrir le bruict qu'il auroit receu une lettre du Cardinal Infante, qui l'asseureroit en parole de Prince de l'aller secourrir en personne. - Cependant on n'apprend pas, qu'il passe encor aucun homme par Anvers en decà, le monde n'y ayant voulu croire hier au soir, que Breda fust investie. S. Alt.e se porte bien à merveille dans ceste fatigue, et nous est chose estrange, de le veoir tant monter à cheval sans incommodité, pour ne l'avoir faict de si long temps.

J'escris cecy d'une mauvaise main dans un chariot, n'y ayant icy ni tente, ni maison, fort qu'une, où S. Alt.e est logée. Selon ce qui arrivera de consideration, j'iray continuant mes histoires, ne sachant bien encor, si la voye d'escrire par Geertrudenbergh est fort seure. Au camp pres de Breda, le 23e de Juillet 1637.

1586. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Depuis ma derniere d'hier noz soldats commandez qui travaillent au retrenchement de l'armée, ont faict tant de diligence, sur la promesse qu'on leur a faict et tenue de dix sols par teste tous les soirs, qu'estans plusieurs milliers en besogne, ils ont desjà reduit le camp à ce point qu'on s'en peut dire fortifié de dix mil hommes. Demain à la poincte du jour on va recommencer, en sorte que dans peu de jours nous nous trouverons ceints et couverts contre qui que ce soit, nommement, si noz païsans de Hollande - dont

1) Hendrik Casimir, Stadhouder van Friesland.

Mess.rs les Estatz escrivent avoir faict levée jusques au cinquiesme homme - se hastent de venir, comme ceux du quartier de Ter Goude, qui sont arrivez aujourdhuy. - Du costé de l'enemy cependant, qui semble avoir assez d'experience de la promptitude de noz travaulx, on apprend par advis qu'a porté une partie de *vierroers* de M. le comte Guillaume[1], qu'hier au soir on attendoit à Brecht - qui est à michemin d'Anvers et Breda - 80 compagnies de cavallerie. Si cela est veritable, il ne peut tenir qu'à eux de nous veoir en peu d'heure[s]. - D'ailleurs on faisoit courrir le bruict en Anvers, que S. Alt.e, ayant prins ce chemin icy, auroit laissé M. le comte Guillaume aveq quelques trouppes à Rammekens, et que là dessus le Cardinal Infante est demeuré à S.t Nicolas pres de Hulst. - De dehors la ville il ne vient que peu de coups de canon, mais plusieurs tambours, sur des messages controuvez; on les arreste tous, et ne s'y en est encor retourné aucun. On avoit creu qu'à ce soir, qui est la veille de S.t Jaques, grand patron d'Espagne, ils nous eussent salué de force canonades, mais le silence y est fort esgal et constant. Son Alt.e va demain recognoistre les quartiers de Teteringhe et Terheiden. - Ceux de la ville continuent de brusler toutes les maisons, où ils peuvent arriver. Au camp proche de Breda, le 24e de Juillet 1637.

1587. H. van Essen[2]. (R.A.)

Ik condoleer u met het door u geleden verlies. Uit de hierbijgaande acte zult gij zien, dat ik dadelijk werk heb gemaakt van de ‘ratificatie van het leenhof van deese provintie over [de door] UE. my toegesonden codicillen’. Gij moet nu daarover ‘eene procuratie passeren’ bij den substituut-griffier van Gelderland en daarna den stadhouder van de leenen hier verzoeken deze goed te keuren[3] ..... Arnhem, den 14/24 Julij 1637.

1588. Graaf Willem van Nassau. (H.A.)

Dit is de goede tijd, om in Poederoien te laten werken; daarvoor heb ik den heer van Raamsdonck[4] noodig. Wilt gij Z.H. verzoeken, hem toe te staan, daar 14 dagen te vertoeven? A Haag, ce 25 Juillet 1637.

1) Zie I, blz. 334.
2) Hendrik van Essen (1579-1613) was raadsheer in het Hof van Gelderland, later richter van Arnhem en den Veluwezoom, afgevaardigde ter St.-Gen. en lid van den Raad van State.
3) Hier wordt gedoeld op moelijkheden, die Huygens als heer van Zuilichem had met de heemraden van Herwijnen.
4) In 1635 was de heerlijkheid Raamsdonck door erfenis gekomen aan Heinrich Jurrien, vrijheer van Schwartzenburch, ten wiens behoeve zij werd aangenomen door zijn vader, Frederik, vrijheer van Schwartzenburch. (Mededeeling van Dr. H.E. van Gelder.)

1589. A. van Hilten[1]. (H.A.)

Hierbij gaat een pakket voor Z.H. Ik zou gaarne zien, dat mijn neef Wijnckelman[2] luitenant werd in de compagnie van kapitein Dompselaer[3], maar Z.H. schijnt aan een ander de voorkeur te geven. D'Utrecht, le 15/25e de Juillet 1637.

Moge het beleg van Breda met succes bekroond worden!

1590. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Les quatrevingt compagnies de cavallerie qu'on disoit que l'enemi faisoit marcher en decà, sont esvanouies jusques au nombre de vingt deux, lesquelles joinctes au regiment d'infanterie de Brion[4], et quelques compagnies walonnes, qu'on y a adjoustées, font environ 2600 hommes en tout. Ainsi portent les advertences secretes d'Anvers d'avanthier, et que le comte Jan[5] a charge de venir mettre ceste infanterie dans Breda, aveq sept ou huit compagnies de cavallerie. Je ne scay quel passage ils se peuvent imaginer, mais en allant du pas que nous allons, ils y trouveront à la fin peu d'ouverture, noz païsans arrivants d'heure à autre, et en beau nombre. - Les advis susdites vienent par eau. Ceux de par terre disent, que le Cardinal Infante auroit faict vuider et accommoder le chasteau de Hochstrate, pour y venir loger en personne. Aussi ceux de Lillo tesmoignent d'avoir veu force feus en Flandre, qui leur font croire, que l'enemy quitte ses principaulx quartiers du païs de Waes, et se vient loger au Brabant, pour nous venir donner de l'inquietude de près, ou de la diversion de loin. - L'alarme toutefois que leur ont imprimé noz bateaux vuides vers Philippine, les a obligés de tenir tousjours quelques forces dans la Flandre, au decà de Bruges. Et sont ils si pleins de jalousie de noz actions, qu'ils envoyent garder les quartiers du Demer par sept ou huit compagnies de cavallerie, qui doibvent, disent-ils, empescher les courses que nous desseignons au petit Brabant, par les garnisons de Maestricht et autres. - Ceux de Breda se tienent coyz et modestes à l'accoustumée, sans incommoder personne d'aucune tirerie. Son Alt.^{e} - qui se porte tousjours bien - va visiter demain les quartiers de M. le comte Guillaume à la Haghe et aux environs. Au camp à Ginneken, le 26e de Juillet 1637.

1591. A. Ploos van Amstel. (H.A.)

Boswell[6] heeft audientie gehad en de Keurvorst van de Palts[7] is

1) No. 1589 a, b. Een brief van 11/21 Aug. is zonder beteekenis, een ander van 1/11 Sept. (beide H.A.) handelt weer over Wijnckelman.
2) Zie blz. 167.
3) Johan van Dompselaer werd juist op 25 Juli 1637 kapitein eener compagnie voetknechten. (Medeeling van Luitenant-Kolonel W.R.H. Wakker.)
4) Hij was generaal in Spaanschen dienst.
5) Zie blz. 245, Noot 3.
6) Zie I, blz. 407.
7) Zie No. 1574.

namens de vergadering begroet en heeft daarna ook audientie gehad; hij heeft bedankt ‘voor de bewesene weldaden, met versoeck van continuatie’. De agent Bilderbeeck zal door kardinaal Genetti, legaat van den Paus, worden ontvangen[1]. Hage, den 26en July 1637.

1592. D. de Wilhem[2]. (L.B.)

Uw brief heb ik van morgen vroeg aan de Prinses gebracht. Zij zeide mij, ‘qu'elle se trouve mecontee au poinct du pourtraict de l'Empereur[3]. Elle m'a commande de m'informer, si on l'avoit pas envoye chez vous. Je suis alle parler a nostre cousine Suerius[4], laquelle m'a dit ne l'avoir pas receu encores’ ..... A la Haye, ce 26 de Juillet 1637, au soir sur les 9 heures.

1593. Aan A. Rivet. (H.A.)*

Son Alt.e desire que vous vueillez prendre la peine de faire ouvrir la serrure de la porte de sa bibliotheque, et en retirer l'histoire latine du siege de Breda, escrite par le Jesuite Hermannus Hugo[5]. C'est un discours, qui peut servir en ceste occasion, et nommement les cartes et desseins, qui s'y trouvent. Vous obligerez fort S. Alt.e de nous envoyer ce livre en diligence. Nous nous y attendons, s'il vous plaist, et moy à la faveur que je vous prie de me continuer, qui est de me croire ..... Au camp à Ginneken, le 27e de Juïllet 1637.

1594. Eleonore Maurice, prinses van Portugal[6]. (B.M.)

Hartelijk dank voor het paspoort, dat gij mij gezonden hebt. Ik wilde, dat het lot mij zoo gunstig was, dat ik u mijne dankbaarheid kon toonen. Le 27ieme Julliet 1637.

1) Zie No. 1574.
2) No. 1592 a. Een briefje van denzelfden datum (L.B.) is geheel onbelangrijk.
3) Zie No. 1575.
4) Catharina Suerius, de jongste dochter van Mr. Jacob Suerius (zie I, blz. 13) en van Catharina Hoefnagel, Huygens' tante, kwam eenige dagen na het overlijden van Susanna van Baerle bij Huygens aan huis, om het huishouden waar te nemen. Zij heeft dien post 31 jaren bekleed. In Oct. 1668 vertrok zij naar Breda, waar zij in 1680 op meer dan tachtigjarigen leeftijd gestorven is.
5) Zie I, blz. 256, Noot 5.
6) Uitgegeven door A. de Faria, *Descendance de D. Antonio de Crato*, XVIIIe *Roi de Portugal. Livourne*, 1908, blz. 322. - Zie I, blz. 364.

1595. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Il ne paroist encor personne du costé de l'enemi, à nous empescher de travailler. Mais on est adverti, que dès le 24e ils ont resolu en conseil de guerre d'attaquer le quartier de la Haghe - où est Monsieur le comte Guillaume - aveq quelques 5000 hommes de pied et 2000 chevaulx, le tout mené par le comte Jan[1)], et qu'en mesme temps ceux de la ville feroyent une sortie d'importance, pour ainsi y faire entrer le regiment entier de Brion[2)] et sept ou huit compagnies de cavallerie, item de l'argent et de l'amunition, les ambassadeurs d'Espagne, qui sont deux, faisants grande instance à ce qu'on ne se laisse point emporter ceste ville si considerable sans se battre. Ceste marche se debvoit faire le 25 ou 26e, et si n'en apercevons encor rien; un lieutenant mesme de l'enemi de ce mesme regiment de Brion que Crock[3)] vient de mener prisonnier d'aupres d'Anvers, tesmoignant que personne n'a encor bougé, depuis qu'ils ont passé hors de Flandres. - Demain on va louër les ouvrages de la circonvallation, qui jusques à present n'a esté que provisionelle et legere. Ainsi peu à peu on se niche. S. Alt.e se louë peu des païsans, qui ne passent gueres les 1000, sont negligens et insolents, et s'eschappent de tous costez. On voudroit presque ne les avoir point mandez. - Le Cardinal Infante se trouve en Anvers, et se dict qu'il marchera en personne. On asseure la prinse de Landrechies[4)], par où la diversion de la France se renforcera. Son Alt.e se porte tres bien dans ceste fatigue. Au camp à Ginneken, le 28e de Juillet 1637.

1596. A. Rivet. (L.B.)

Ik ben dadelijk na de ontvangst van uw brief naar het huis van Z.H. gegaan, maar de concierge en zijne vrouw waren naar de Delftsche kermis, en dus kon ik het boek van Hermannus Hugo[5)] niet zenden. Morgen zal ik spreken met den heer Serwouters[6)], om het slot weg te laten nemen. ‘Madame a faict achepter la version françoise de Chifflet[7)], qu'elle list’. De agent te Calais[8)] bericht, dat Landrecies door de Franschen is ingenomen. De la Haye, le 28 Juillet 1637.

1597. Aan prinses Eleonore Maurice van Portugal[9)]. (K.A.)

Met genoegen heb ik uwe opdracht vervuld; het is niet de moeite waard mij er voor te bedanken. 28 Juillet 1637, Ginneken.

1) Zie blz. 245, Noot 3.
2) Zie blz. 250.
3) Zie I, blz. 231.
4) Zie blz. 246.
5) Zie No. 1593.
6) Johan Serwouters was controlleur bij de ‘Kamer van onzen Rade ende Rekeninge’ van den Prins, naar het salaris te oordeelen, eene vrij hooge betrekking. In 1648 was hij ‘thresorier-generaal’ van Amalia van Solms. (Mededeeling van Prof. F.J.L. Krämer.)
7) Een der vele Chifflet's; zie I, blz. 288 en 321.
8) Corneille Montigny de Glarges (1599-1683), zoon van Gilles de Gl. (zie blz. 139), was meermalen secretaris van een gezantschap en daarna agent der St.-Gen. in Frankrijk en resident te Calais.
9) Zie No. 1594.

1598. D. de Wilhem. (L.B.)

De Prinses is zeer blij met uwe goede berichten. ‘Tont le monde croit que S.A. emportera bientost la ville de Breda, pour l'opinion que nostre Prince s'est acquis d'estre fort heureux en ses desseins, quand il agit tout seul et qu'il ne va trop loin. Tout retentist de ses louanges et des benedictions qu'un chascun lui donne, pour avoir si vistement faict la circonvallation contre et en depit de la coustume et de la diligence de dix sept jours que le bon Hermannus[1] loue tant’. 28 Juillet 1637, a la Haye.

1599. A. Ploos van Amstel. (H.A.)

Ik heb den Keurvorst[2] gesproken, ‘dewelcke my seer ernstelicken recommandeerden de propositie van den heere resident Boswel’. Er is geen besluit genomen aangaande de zaak, ‘niettegenstaende die in de volle vergaderinge van Hollant gebracht geweest synde, by deselve verstaen was, dat men van t tractaet geen mentie makende, ofte t'versoec van de communicatie voorbygaende, men soude verclaren, dat men iemandt na Hamburch hadde gedeputeert[3].... Het overgaen van Landresen[4] can veel goets doen; het werdt by verscheyden advisen geconfirmeert, gelyck oock doet het accord met den grave van Soisons[5]..... Aen Heuft[6] werdt geschreven, dat nyets en wil omiteren van de vervallene ende geassigneerde penningen machtich te werden, oock met iemandt daerover met verlies te contracteren, ende voor te geven, dat verscheyden wisselen daerop getogen waren ..... Die van Genua syn gesint een publicq minister aen desen staet te senden’. De geheele Raad van State, behalve de thresorier, gaat naar Friesland[7]. Hage, den 29en July 1637.

1600. A. Ploos van Amstel. (H.A.)

Men is erg ingenomen met het beleg, vooral nu men hoort, ‘de circumvallatie genouchsaem gesloten te zyn’; men hoopt, dat de pogingen tot ontzet zullen mislukken, ‘ende dat, als het God gelieven sal, de hoochmoedige inscriptie in de kercke mach werden geexpungeert’. Zeker zullen de Spanjaarden iets beproeven, om het beleg te doen opbreken. In Frankrijk is men blij, dat zoovele Spaansche troepen hierheen gaan. Piccolomini[8] verzocht om 2000

1) Nl. Hermannus Hugo; zie blz. 251.
2) Nl. van de Palts.
3) Zie No. 1584.
4) Landrecies.
5) Zie blz. 185.
6) Zie blz. 154, Noot 5.
7) In September trok de Raad van State voor de tweede maal naar Friesland, om allerlei dingen in orde te brengen.
8) Zie blz. 243.

ruiters; zijne macht is nu 6 à 8000 man. De Keurvorst van de Palts wilde absoluut naar het leger; hij beklaagt zich er zeer over, dat men niet eischt het verdrag tusschen Frankrijk en Engeland te zien. Er wordt heden beraadslaagd over verschillende dingen, o.a. over de propositie van den resident Boswell, over het verpachten van ¼ der convoyen en licenten en ook, 'of voor de op nieus getranslateerde Bybel, die nu gereet is[1)], een acte van authorisatie van haere Ho. Mo. ende aenspraecke aen de Kercke ende Gemeente gedruct sal werden, ofte nyet[2)]'. Over die laatste quaestie is al veel te doen geweest. Hage, 29en July 1637.

1601. A. Rivet[3)]. (L.B.)

Van morgen hebben de heer Serwouters en ik de bibliotheek van Z.H. geopend en er het werk uit genomen, dat deze verlangt. Ik hoop ten minste, dat het het goede is. Er zijn berichten uit Frankrijk. Du matin, 29 Juillet 1637.

Hierbij gaat een exemplaar in het Latijn en in het Fransch; de heer Serwouters kreeg een brief, waarin het eerste verlangd werd.

1602. Jhr. Frederik van Nassau[4)]. (H.A.)

..... 'Vous me ferés plaisir de me mander parfois et a vostre commodité des nouvelles de l'armée, et mesmes de suplier son Altesse de me tirer hors de l'accademie, pour l'aller servir au siege qu'il fait. J'y ai desja passé trois années et n'i puis doresennavant apprendre grand chose'. A Paris, le 29 Juil. 1637.

1603. D. de Wilhem[5)]. (L.B.)

..... 'Par une lettre d'Orange du 7 Juillet nous sommes advertis que la Cour de Parlement aye donne arrest touchant le gouvernement en faveur de Madame de Dona[6)], et que les soldats ont preste serment entre les mains

1) De nieuwe bijbelvertaling, die de Staten-Generaal in Oct. 1594 hadden besloten te laten bewerken, en daarna in 1618 de Nationale Synode, maar waarmede men eerst in 1628 ernstig was begonnen, was in 1635 gereed en zag in 1637 (echter z.j.) het licht te Leiden bij P.A. van Ravesteyn. Dit is de zoogenaamde Staten-Bijbel.
2) Eene 'Acte van Authorisatie', namens de St.-Gen. geteekend door Ploos en Musch en gedateerd 10 Juni 1637, is in het werk opgenomen.
3) Zie No. 1593 en 1596.
4) No. 1602 a, b. In een brief van 13 Nov. wordt de wensch herhaald 'de sortir bientost de l'accademie', een andere van 12 Dec. (beide H.A.) is eveneens geheel onbelangrijk.
5) No. 1603 a. Een briefje van 2 Aug. (L.B.) is geheel onbelangrijk.
6) Zie blz. 242.

de ladite dame. C'est a S.A. de pourvoir que la cour n'entreprenne d'ordonner du gouvernement. Quelque temps devant vostre depart je vous dirois, comme j'avois remarque en l'histoire de Mons.r la Pise[1] que la Cour du Parlement s'attribue la faculte de declarer la legitime succession de nos Princes en leur advenement. J'ay voulu rayer ceste soustenue. Mais il m'a promis de me faire voir les arrests. Encore que je ne les aye veu jusques a cest heure, si est ce que je le croy, attendu qu'a la veille de recepvoir les ordres de S.A., ils se meslent d'ordonner du gouvernement. Il me semble aussi que le lieutenant van Zanten[2] aye malfait de promettre d'obeir a aultre qu'a S.A.' .... 30 de Juillet (1637)[3], a la Haye.

1604. A. Ploos van Amstel. (H.A.)

De Keurvorst[4] was heden op het punt om naar het leger te vertrekken. Er is lang gedelibereerd over het voorstel van resident Boswell. De provincies zijn verzocht 'de twee wtgegevene decharges ieder van vyfhondertdusent gulden in baren gelde te willen furneren', wegens de groote kosten van de belegering. Men zal den Koning van Frankrijk gelukwenschen met de verovering van Landresy. De heer La Garde is uit Keulen terug; hij heeft den legaat gesproken[5]. De zaak van het ¼ der convoyen en licenten is nog niet in orde. De Prins van Brandenburg[6] wil gaarne in het land van Cleef blijven; hij heeft 'antipathie' 'om over zee te gaen.' Men vertelt, 'dat men syne Hoocheyt aen t Keysers hoff sal willen brengen ende aen een Paepsche Furstinne trouwen, ende mede ten laetsten doen apostateren ..... Hoochf. Prince is hyerdoor seer melancolycq. Tot syn transport sal hyerna een schip of twee begeert werden.' Vóór zijn vertrek zal hij nog in het leger komen. De extraordinaris gecommitteerden hebben heden een voorstel gedaan aangaande 'de proceduren van die van Amsterdam, mitsgaders dat geinformeert mochte werden jegens die haere schepen ten dienste van den Coninck van Spaignen in de Middelantsche zee hebben verhuyrt gehadt.' De admiraal van Dorp wil vertrekken naar de kust; hij heeft zich in de volle vergadering van Holland tegen de directeuren moeten verdedigen. 'Palacio, vader ende soon[7], hebben audientie gehadt eenige dagen geleden; den brieff des Conincx van Marocco, door den professor Gool[8] getranslateert, contineert d'onschult van den voorss. soon jegens de accusatien van Vranckryck.' Hij wordt hier erkend als 's konings dienaar. Hage, den 30en July 1637.

1605. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

J'ay ordre d'envoyer toutes les encloses à V. Alt.e et ne puis trouver presqu'aucune chose à y adjouster. Aussi, tant que nous ne ferons que travailler

1) Zie blz. 227.
2) Zie blz. 138.
3) Het jaartal is weggelaten.
4) Van de Palts.
5) Zie No. 1574.
6) Frederik Willem, later de Groote Keurvorst genoemd.
7) Zie I, blz. 198.
8) T.a.p., blz. 145.

à noz retrenchemens, sans que personne s'approche, pour nous en divertir, les matieres des lettres seront froides, ou ennuyeuses en redites. - Nous avons des adviz assez amples du costé d'Anvers, mais, en un mot, ils portent, que depuis la prinse de Landrechies et le grand progrez de ces ouvrages icy, l'enemi se trouve fort confus et irresolu, les comtadors generaulx hors de credit aupres des marchands, les soldats malvolontaires, et les peuples en consternation, et nommement les ecclesiastiques, qui ont faict remonstrer au Cardinal Infante, par la bouche de l'evesque d'Anvers et l'abbé de St Michel, le grand interest qu'ils auroyent en la perte de Breda, le sommants d'y avoir l'oeil, et de le considerer comme une tres-importante piece au service du Roy et à sa reputation.

Sur ces instances et autres deliberations, ils auroyent resolu, apres l'espreuve que doibt faire icy le comte Jan de Nassau - comme j'ay marqué par le passé - que, son dessein venant à manquer, le Cardinal Infante marchera vers nous en personne, aveq une armée, qui, à force de desnuer toutes les garnisons, grossiroit au nombre de 16000 hommes de pied, et 5000 chevaulx, y comprenant les 3000 de Piccolomini, qu'on attend tousjours en impatience. Aveq ces forces on se hasteroit de nous attaquer, mesme le premier jour d'Aoust, se faisant en mesme temps force prieres publiques et publications d'indulgence. Nous verrons ce qui arrivera, mais s'ils ne tienent mieux leur jour que le comte Jan en sadite espreuve, qui debvoit estre faicte il y a deux jours[1)], nous vivrons encor le 2e d'Aoust. Un bourgeois de la ville, nommé Van den Broeck, a esté apprehendé, et 12000 franqs tirez hors de sa maison hier, à cause d'une lettre qu'on a trouvé qu'il auroit escrite à S. Alt.^{e} - qui n'a point esté delivrée - en luy descouvrant le foible et mauvais estat de la ville. Au camp à Ginneken, le 30e de Juillet 1637.

1606. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

J'ay attendu jusqu'à present qu'il est une heure apres minuict, pour veoir s'il arriveroit des nouvelles plus particulieres de l'enemy, mais les dernieres sont encor d'au soir à sept heures, qui nous asseurent, qu'il marche en effect, et doibt loger ceste nuict à Brecht, qui est un peu au delà de Hoochstraten, et comme la moitié du chemin entre icy et Anvers.

Durant ces longues deliberations, qui donnent assez à cognoistre le desordre où ils sont, on a fort employé le temps à reparer et mettre en deffence noz retrenchemens, comme Monsr de Charnassé aura peu tesmoigner de bouche. Son Alt.^{e} en recommanda fort serieusement une partie hier au soir à Monsr le comte Henry, gouverneur de Frise, nommée *den swarten dijck*, et ce seigneur en a tellement prins le soing à coeur, qu'il s'en est fallu comme rien à ce matin, que ceux de la ville ne l'ayent enlevé prisonnier, que s'ils ne se fussent hastez de sortir d'une petite embuscade où ils estoyent, il n'en eust non plus eschappé que sept *vierroers* qu'il avoit, dont il en est demeuré un ou deux sur la place, le reste prins ou blessé. - A ce matin Monsieur l'Electeur est arrivé avec toute sa cour angloise[2)], que S. Alt.^{e} traicte et loge,

1) Zie No. 1595.
2) Zie blz. 244, Noot 4.

en s'incommodant, comme il a accoustumé dès qu'une personne de qualité le visite à l'armée. Demain au matin on attend le retour du lieutenant Crock[1)], qui asseurement portera des adviz clairs et nets de l'enemy, car il revient rarement sans mener quelque prisonnier, qui en puisse donner de vive voix. Si on en apprend chose d'importance, V. Alt.e en aura promptement advis. Au camp devant Breda, le premier d'Aoust 1637.

1607. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Le lieutenant Crock ne reviendra que demain. Il marche à la queuë de l'enemy, en intention d'y attraper quelque chose. D'autres cavaliers renvoyez rapportent que l'armée de l'enemy loge ceste nuict à Hoochstraten, et la cavallerie à Minderhout un peu en deça. - Tout aujourdhuy on a eu soupçon, et aussi quelque advertence, que leur routte se prendroit vers Etten, qui estant le chemin à donner sur nostre quartier de la Haghe, ou à passer outre vers le derriere de l'isle de Willemstadt, pour prevenir ce dernier dessein, S. Alt.e d'un costé y a envoyé quelques compagnies par eau, et de l'autre, a envoyé le coronel IJsselstein[2)] aveq quelques trouppes de cavallerie pour s'informer sur les lieux, comment le passage s'y pourroit empescher à l'enemy, et mesmes, si cela se peut, en ouvrant des escluses, ou rompant des digues, de le faire promptement, en y contraignant les païsans. Ledit IJsselstein viendra faire son rapport demain. - Les listes bien pertinentes que j'ay de toutes les forces et repartitions de l'enemy, portent, qu'il mene en campagne jusqu'à 17000 hommes d'infanterie et environ 4000 chevaux. Tous les adviz d'Anvers portent que le Cardinal Infante - qui marche en personne - nous en veut directement icy sur noz retrenchemens, mais selon que nous aurons travaillé, il semble que la diversion soit plus à craindre, et qu'entre deux ils ne lairront de faire un essay à jetter des gens dans la ville. Nous verrons ce que Dieu leur permettra, et V. Alt.e ne manquera point d'advis de ce qui se passera de considerable. - Il y a ordre parmi l'infanterie de ne sortir point des habits, et toute la cavallerie se tient ceste nuict à cheval, qui sera dorenavant l'exercice de tous les jours. Au camp devant Breda, le 2e d'Aoust 1637.

1608. C. Musch. (H.A.)

Jacob Spronssen, vaandrig bij de compagnie van kapitein van Balveren[3)], heeft een soldaat gedood en heeft terechtgestaan voor den krijgsraad van Wesel. Hij is een broer van den commies Spronssen[4)]. Kunt gij bij Z.H. ook iets voor hem doen? In Rotterdam, den 2 Augusti 1637.

1) Zie I, blz. 231.
2) T.a.p., blz. 382 en 402.
3) Christoffel van Balveren komt in 1631 voor als kapitein. (Mededeeling van Luit.-Kol. W.R.H. Wakker.)
4) Nl. Johan Spronssen († 1680); in 1672 werd hij griffier der Staten-Generaal.

1609. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

La nuit passée, devant la vraye poincte du jour, ceux de la ville ont faict sortir de trois à quatre cens hommes pour attaquer une petite redoute entre leurs ouvrages et le village de Ginneken, où nous faisons garde. Ils y sont venuz en effect, mais aussitost repoussez, sur quoy, ayants poincté tout leur canon vers les endroicts où noz gens debvoyent passer, ils ont tiré jusqu'à 15 ou 16 coups de canon, aussi serré[s] que des mousquettades. Il y est demeuré cinq ou six hommes des nostres et davantage des leurs, entre autres un enseigne, qu'ils sont venu redemander aujourdhuy, et a paru par des armes à l'espreuve, qui pourtant avoyent esté forcées vers le hault, et jettées à la retraicte, qu'un capitaine des leurs y a esté griefvement blessé. Ceste retraicte fut fort pressée par la survenue de Monsr de Beringhen[1] qui, faisant sonner à la charge, les espouvanta extremement, et sautant un fossé aveq son cheval, où pas un de la compagnie ne le peût suivre, il ne laissa pas de se mesler aveq les enemiz tout seul jusqu'à dessus la contrescarpe de la ville. - Je n'eusse pas importuné V.A. d'un recit de si peu de chose, si je n'eusse creu, que le bruict en fust courru, comme d'un grand affaire. Ce ne l'est vrayment pas, et n'y a rien paru que de la sottise des assiegez. - L'armée de l'enemi est tousjours à Hoochstraten, bien qu'à ce soir on ayt voulu dire, qu'il en marchoit quelques trouppes vers Gilse. Le comte Jan[2] dès à ce matin nous est venu recognoistre aveq huit ou dix compagnies de cavallerie de bien près, mais on ne sçait, quel gros il aura en derriere. - Desormais noz nuicts ne sont plus faictes pour dormir. A l'heure que j'escris, qui sont les onze apres souper, S. Alt.^{e} monte à cheval, et va veiller à tout, bien qu'ayant fort peu ou point dormi la nuict passée, il ayt esté levé de grand matin. Dans ces grandes fatigues il se renforce en sorte, que les plus vigoureux se lassent aupres luy à cheval. Devant Breda, le 3e d'Aoust 1637.

1610. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Son Alt.^{e} a esté à cheval toute la nuict passée, l'enemy se trouvant si proche, qu'on a eu de la peine à croire qu'il n'attentast rien. Mais il n'est arrivé aucune alarme, et s'est on venu recoucher sur les six heures du matin. - Aujourdhuy les adviz de leur demarche ont tant varié, qu'on n'a sceu en croire. Par cinq diverses fois on est venu dire et desdire qu'ils tiroyent, tantost vers l'Oost, tantost vers le West. A la fin ils se sont approchez de si près de noz retrenchemens, vers le quartier de M. le comte Guillaume à la Haghe, qu'à veuë d'oeil on a jugé et trouvé qu'ils ont prins la routte de Rijsberghen et Etten, où ils se tienent encor à present. Sur le midy ils ont paru si drù, que S. Alt.^{e}, au sortir du disner, a faict marcher les gardes et autres compagnies au renfort dudit quartier de M. le comte Guillaume, où il sembloit qu'ils estoyent d'intention d'imiter Pappenheim[3], et de nous attaquer

1) Zie I, blz. 398.
2) Nl. Jan van Nassau.
3) Zie I, blz. 357. Dit was geschied in 1632, tijdens het beleg van Maastricht, toen hij met de keizerlijke troepen graaf Johan Maurits in de buurt van Meersen had aangevallen, maar had moeten terugtrekken.

en plein midy; mais rien n'est arrivé, que deux ou trois malheureux coups de canon de la ville, qui ont emporté deux ou trois soldats escossois, et quelque chevaulx. Ceste nuict - qui est desjà un peu avancée, et bien claire de la lune - on s'imagine qu'ils doibvent faire quelqu'essay, et S. Alt.e qui dort peu en ces entrefaictes, va tantost remonter à cheval, pour estre presente à tout besoing. - Toute cestre lettre tient de neant, mais il me semble qu'en ces conjunctures icy il importe à V. Alt.e de sçavoir mesme qu'il ne s'est rien passé. Si est-ce que je l'en importune aveq bien de scrupule, et la supplie tres-humblement de me donner à cognoistre, si elle a aggreable que je continue d'escrire, lors mesme qu'il n'y en a point de subject. - Nostre quartier va se renforçant de jour en jour, non seulement par le travail de main, mais mesme par la retenue de ces petits ruisseaux d'icy autour, qui inondent du païs à merveille. Devant Breda, le 4e d'Aoust 1637.

1611. Aan A. Mirkinius[1]. (K.A.)

Uwe manier van les geven aan mijne jongens vind ik goed; ga daarmede door en gebruik de dingen, die ik voor hen heb opgeschreven. Houd mij goed op de hoogte van hunne vorderingen. Ad Bredam, Prid. Non. Sextil. (= 4 Aug.) CIↃIↃCXXXVII.

1612. L. de Montmirail[2]. (K.A.)

Eerst nu hoor ik door mijn broeder van het verlies, dat gij geleden hebt; ik condoleer u. Gaarne wil ik alles doen voor Z.H. en voor Mevr. van Dohna, die hier zeer gezien is. Het schijnt echter, dat zij na den laatsten brief van Z.H. zich terug wil trekken, maar wij hebben haar verzocht niets te doen, voordat de nieuwe commandant hier is. Z.H. kan niets beter doen dan haar het bestuur laten, totdat alles geregeld is. 'Le rang qu'elle tient dans sa maison, les grandes vertus dont elle est ornée et la tres sage et prudente conduitte de Monsieur le baron de Dhona semblent meriter ceste grace, et de plus grandes, si les inclinations universelles des sugets peuvent entrer en consideration au choix du successeur' ..... D'Orange, ce 5 Aoust 1637.

1613. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

La nuict passée, qui avoit tant donné d'esperance à noz volontaires de quelque belle occasion, s'est passée au mesme silence que les premieres. L'enemi

1) Abraham Mirkinius, geb te Emmerik, werd in 1633 op 17-jarigen leeftijd als student te Leiden ingeschreven en in het Staten-College opgenomen. Den 17den Juli 1637 kwam hij bij Huygens aan huis als gouverneur van zijne kinderen en bleef daar ongeveer een jaar, om toen naar Leiden terug te keeren. In 1639 werd hij voor de classis van Leiden geëxamineerd en het volgende jaar beroepen tot predikant te Polsbroek. In 1650 verwisselde hij die plaats met Heukelom en stierf daar in 1651.
2) Zie blz. 233.

ne nous a pas seulement esveillé d'une alarme, fausse ou veritable. Aujourdhuy on l'a veu remuer si diversement, que les advertences en ont varié tout ainsi qu'hier, mais enfin vers le soir on a remarqué qu'il s'est esloigné de deça vers Sundert, où il loge ceste nuict. D'autres le jugent plus destourné vers Hoochstraten, qui seroit le droict chemin de retour, mais on ne laisse de se doubter de tout. Et dans une demie heure S. Alt.e retourne à sa proumenade de nuict, pour n'en revenir que deux heures apres le soleil levé. Il y a deux moiz, qu'on l'eust jugé bien peu capable de ce travail, mais c'est la main de Dieu qui le fortifie à merveilles. - Le jeune du Mets[1] a eu la fortune d'attrapper bon nombre de chariots de l'enemy, qu'il a ruinez avec les vivres qu'ils portoyent. Mais j'oblie que Martinet[2] se rendra porteur de ceste lettre, instruict mieux que personne de tout ce qui se passe icy, et qui mesmes pourra faire relation de la presente nuict. Je supplie tres-humblement V. Alt.e de me pardonner l'importunité de ce discours superflu, puisqu'elle se peut faire informer au double de ce que je puis mettre par escrit, et qu'il luy plaise me faire cognoistre ses volontez sur la proposition que je luy ay faicte, sçavoir si sans subject je doibs continuer mes gazettes, attendant encor d'apprendre, si V. Alt.e n'a eu à desplaisir les debvoirs que j'y ay renduz jusques à present. - A l'heure que j'escris, ceux de la ville entretienent quatre feux au hault de la tour, dont nous ne pouvons bonnement expliquer le chiffre. Il en parut aussi la nuict d'hier. Devant Breda, le 5e d'Aoust 1637.

1614. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Je retourne aveq scrupule à ne dire rien à V. Alt.e, sinon qu'il n'y a rien à dire, et que la copie de ma lettre d'hier pourroit servir pour aujourdhuy. C'est à sçavoir en somme, que l'enemi continue son logement icy près à Sundert et Rijsberghen, que le remuement qu'on apperceut hier, n'a esté qu'un convoy, que les vivres sont grandement chers en leur armée, qu'ils n'ont rien attenté jusques à present, qu'on ne s'y fie pourtant pas, mais que vers la minuict - qui est proche - on va remonter à cheval, que cependant on se haste de fortifier les plus foibles endroits des ouvrages, que ceux de la ville continuent à faire signal de feux au clocher, et que S. Alt.e qui dort, je ne sçauroy dire quand, va demain disner à Ter Heiden, pour y adviser à toutes necessitez, et faire apparemment le tour des ouvrages. Si quelqu'un debite plus de nouvelles hors d'icy, je pense qu'elles seront peu en nombre ou en valeur, comme ces mienes. Devant Breda, le 6e d'Aoust 1637.

1615. A. Ploos van Amstel. (H.A.)

In de vergadering zijn heden behandeld de verpachting van ¼ der convoyen en licenten, het antwoord aan resident Boswell en het verhuren van Nederlandsche schepen ten dienste van den Koning van Spanje[3]. Het eerste is door

1) Zeker een zoon van Du Metz, die in 1626 ritmeester en in 1632 kolonel der kurassiers was en tot 1641 diende. (Meded. van Luit.-Kol. W.R.H. Wakker.)
2) Waarschijnlijk wordt De la Martinaye (zie blz. 200) bedoeld.
3) Zie No. 1604.

zes Provinciën goed gevonden; alleen Holland was er tegen. Het tweede is uitgesteld; het derde zal door den Raad van State worden onderzocht. De Koning van Zweden heeft zich beklaagd ‘over de insolentien ende excessen van eenige ingesetenen deser landen.’ Kunt gij ook iets doen voor den brenger dezes, den Franschen soldaat Grollé, die in hechtenis is geweest wegens ‘eenige insolente proposten,’ maar ontsnapt is? Hij is te Amersfoort getrouwd en nu vreest men, dat, als hij geen gratie krijgt, hij naar Frankrijk zal vluchten. Hage, den 6en Aug. 1637.

1616. J. de la Pise[1]. (R.A.)

Vous estes mieux informé de mes affaires et de la cause de ma persecution, et avés plus de credit pour m'y faire pourvoir que nul autre. Vous scavés que cest inique arrest n'a esté pretexté contre moy que sur les escripts que je vous ay remis avec tant de sincerité, pour estre presentés à son Altesse, en quoy mesmes sont intervenues plusieurs asseurances de vostre bouche que je le pouvois faire sans apprehension, lorsque je me plaignois des greffiers qui m'avoient si souvent exposé à mes haineux. Mais quand tout cela ne seroit point, ma conscience et mon devoir m'obligeoient à ne point taire à son Altesse les choses que chacun scait, et qui se verifient d'elles mesmes. Que si, ou par ordre de son Altesse, ou autrement, mes lettres et mes remonstrances ont esté envoyees à ceux que il touche, ils les ont deu recepvoir avec plus de respect, venant de la part de son Altesse, que de conclurre et encor faire instance qu'elles fussent brullees de la main d'un bourreau, car ces pieces la ont cessé d'estre mienes, des qu'elles ont esté entre les mains de son Altesse. Et en tout cas ils s'en devoient justifier, et non pas me faire mon proces la dessus, ou bien faire ordonner que je verifierois ce que j'y advançois, et apres me poursuivre pardevant son Altesse, et non pas me condamner en leur propre fait sur des escripts dressés et presentés au Prince à pres de trois cents lieues d'eux, et par ainsi bien loin de leur jurisdiction. Que si je n'ay dit que toute verité à S.A., comme je le soustien - et non toutes - croyés, Monsieur, que ceux desquels il est parlé dans lesdits escripts auroient bien deservi de plus grandes peines que moy, s'il en faloit juger de la verité, estant adveree. J'aurois autant de raison de demander justice contre eux des fausetés - sauf correction - qu'ils ont advancees contre moy, qu'ils ont eu de pretexte de la haine eux mesmes contre moy, et haine de la verité que je n'ay espargnee. Que s'il plaisoit à son Altesse me permettre de prendre en partie formele tous ceux qui ont donné ce jugement, et me donner des juges pour en cognoistre, je les mettrois en pire estat, qu'ils ne m'ont pas voulu mettre, et aux termes de n'en pouvoir estre rellevés que par grace. Je loue Dieu que mon innocence ne me permet de reclamer que la justice du Prince. Ce n'est icy l'endroit ou je pretends de faire voir le tort qu'ils m'ont fait, mais seulement d'implorer le remede de la bonté de son Altesse par vostre favorable credit et intercession, s'il vous plaist, Monsieur, me le despartir, comme je vous en supplie tres humblement. Je ne doubte point que vos occupations ne soient tres grandes,

1) Zie blz. 227.

et au lieu ou vous estes celles du dehors ennuyeuses, mais la consideration de mon honneur et la consternation de toute ma famille et l'interest de tous les miens, auxquels ce remede defaillant, il ne reste autre que celluy d'un juste ressentiment contre les autheurs, me fait insister avec importunité à ma tres humble, mais juste requeste, vous asseurant, Monsieur, que vous ne departirés jamais de vos faveurs à perçonne qui tache de s'en rendre plus digne par toute sorte de services que moy, qui suis veritablement ..... De la Haye, ce 7e Aoust 1637.

1617. D. de Wilhem. (L.B.)

De Prinses vroeg gisteren naar brieven van u. ‘J'ay envoye a nostre cousin Daniel de Vogelaer[1)] la confession ou le recit du compagnon, pour en tirer la verite, et vous l'envoyeray aussitost que je l'auray receu.’ 7 d'Aoust 1637, a la Haye.

1618. D. de Wilhem. (L.B.)

De heer de la Pise heeft die besluiten, waarover ik vroeger schreef[2)], niet bij de hand, maar zal ze laten komen. In elk geval hebben zij te Orange geen recht om zoo te doen, als zij gedaan hebben. En dan nog wel, terwijl vele leden van het Parlement onderdanen zijn van den Koning of van den Paus! Alleen Z.H. heeft het recht een gouverneur te benoemen. ‘Le Prince Maurice n'a jamais voulu que Madame, mere de S.A.[3)], y allast avec S.A. pour commander cette place, laquelle desiroit autrefois avec grande affection d'y aller. S.A. le scait bien et cognoist assez que ses voisins ont bon soing de son Estat’. In elk geval moeten die heeren van het Parlement worden gewaarschuwd, dat zij geene vreemdelingen meer in het hof opnemen. En de gouverneur moest zich niet bemoeien met het domein en met de administratie. De la Haye, ce 8 d'Aoust 1637.

1619. A. Ploos van Amstel. (H.A.)

De Raad van State heeft een advies opgemaakt over het verhuren van schepen aan den vijand. De heer van Beveren[4)] schrijft, dat hij spoedig zal terugkomen. ‘De erectie van een West Indische Compagnie en werdt aldaer nu nyet so beyvert als voor desen’. ‘De cancelaer Oxenstern[5)] hadde den Engelsch edelman, aen hem gesonden, geantwoort, dat seer verwondert was, dat syne Ma.^{t} hem so dickwils dede verclaren, so seer genegen te wesen totte saecken van Duytslandt ende specialicken om syn neef[6)] te herstellen in syn erfflanden

1) Daniel de Vogelaer (1599-1669), een zoon van Marcus de V. en van Margaretha van Valckenborgh (zie I, blz. 4), was koopman te Amsterdam. Hij was getrouwd met Barbara van der Perre († 1668).
2) Zie No. 1603.
3) Louise de Coligny.
4) Zie I, blz. 334.
5) T.a.p., blz. 445.
6) Karel Lodewijk, de jonge Keurvorst van de Palts.

ende digniteyten, dat so lange sammelde ende marde, een goede vaste ligue met Vranckryck ende desen Staet te maken, ende d'selve int werck te stellen, eer de saecken in Duytslandt verder verliepen, d'welcke ooc in dien standt waeren, dat geen wtstel van tyt conden lyden, so syne Ma.^{t} voor den Churfurst yet dadelicx begeerden te doen.' Er wordt bericht, dat te Duinkerken 12 fregatten 'ende 10 Conincx schepen' gereed liggen, om uit te zeilen. In 's Gravenhage, den 8 Aug. 1637.

1620. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

En six jours j'ay escrit six lettres consecutives, qui toutes n'en valoyent pas une bonne. C'est ce qui à la fin m'a faict eclipser le jour d'hier et peu s'en est fallu aujourdhuy, que je n'en aye faict autant. Mais je continueray d'importuner V. Alt.^{e}, jusques à ce qu'il luy plaise m'en faire la defense que j'attens, l'un jour se ressemblant si fort à l'autre qu'il fault le desguiser de parolles nouvelles, pour faire croire aujourdhuy qu'on ne parle pas d'hier. - L'enemi donq demeure arresté dans sa poste de Rijsberghen, sans que nous apprenions qu'il se prepare à aucune attaque. Si les attendons nous toutes les nuicts, et voyci comme dans une heure, qu'il sera minuict, S. Alt.^{e} va remonter à cheval, pour ne revenir coucher que vers les cinq du matin, se lever à onze, interrompu vingt fois en dormant, disner, monter à cheval vers les cinq, souper, dormir deux heures, et puis remonter à cheval, qui est un cercle arresté et asseuré, comme le cours du soleil. L'esperance que nous avons d'estre un jour delivrez de ceste fatigue, est fondée en ce que l'enemi nous donne du temps à redoubler noz ouvrages, et qu'apparemment il ne se hastera point d'attaquer en sa perfection, ce qu'il a redouté en sa naissance. A ce propos nous vient d'arriver un extraict de lettre, escrite en Anvers avanthier, dont les paroles s'en suivent: 'Je viens de parler à un amy, qui fut hier à Rijsberghe en nostre armée, qui me rapporte en confidence, qu'apres la visitation des travaux des enemiz, faicte premierement par le Prince Thomas[1)], et apres par le comte de Feria[2)] et autres, il ne semble pas que Son Alt.^{e} Royale soit resolue de rien attenter, car ils sont retrenchez *como demonios* - comme diables - et en est bien apparent que nostre retraicte arrivera dans peu de jours. Hier on fit courrir le bruict dans nostre armée, qu'aujourdhuy on feroit une attaque par deux endroits, mais ce n'est que du vent, et je tiens la retraicte pour asseurée'.

Encore d'Anvers du 7e: 'Il me fut dit hier au soir, que le comte de Feria estoit arrivé icy vers le soleil couché. On veut parler de quelques dissensions dans l'armée et qu'on en entendra parler. Cela me faict presumer que dans peu de jours nostre armée se retirera'.

Le Sr de Brouxault[3)], qui envoye ces adviz, tesmoigne qu'ils partent d'un homme de qualité et confident. On verra comment ils 'accorderont aveq la verité des evenemens. Cependant V. Alt.^{e} rira, s'il luy plaist, des quarante jours d'indulgence que promet l'evesque d'Anvers dans ceste publication à ceux qui observeront ses ordres, aux jours de priere, contre *die boose vijanden voor Breda*.

1) Zie I, blz. 478.
2) Zie blz. 69.
3) Zie blz. 152.

Mons.r de Charnacé[1] se trouve atteint d'une forte douleur au ceste, qui n'est pas sans consideration, mais ne se qualifie point du nom de pleuresie par le S.r Vallensis[2]. Mons.r de Haulterive[3] patit d'ailleurs d'une extreme colique, et Mons.r de la Force[4] d'une defluxion poignante, qui en descendant du cheval l'a rendu comme perclus et immobile. Devant Breda, le 8e d'Aoust 1637.

1621. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Toutes choses demeurent icy en mesme estat, hormis noz ouvrages, qui s'amendent et fortifient en sorte, que l'apparence des attaques de l'enemi va s'amoindrissant de jour à autre. Ce qui n'empesche pas qu'on ne fasse forte garde toutes les nuicts, à la grande fatigue de noz soldats et chevaulx. Tesmoing six compagnies angloises, que S. Alt.e a trouvé si bien endormies à la pointe du jour, qu'il a faict prendre leurs drapeaux par ses lacquaiz, sans que personne s'en soit apperceu, et les garde tous six dans sa chambre à l'extreme honte et confusion des officiers, qui n'osent pas les venir redemander. - Le prince Thomas a prié par lettre M. le comte Guillaume d'envoyer sçavoir dans la ville, si un certain jeusne seigneur Napolitain, nommé Don Pedro Cantelmo, prince de Pepoly, y estoit entré, parce qu'ils en estoyent en peine, y ayant quelques jours qu'ils n'en avoyent ouy parler. Enfin S. Alt.e ayant permis qu'un tambour s'en allast informer, il se trouve qu'il y est entré travesti, aveq un ingenieur, et a passé par le quartier de S. Alt.e. Au dire du trompette, ce Napolitain auroit ordre de commander la garnison, en cas qu'il vinst faute du gouverneur Fourdin[5]. - Le comte Fritz[6] a battu une partie de trente ou quarante hommes de l'enemy, et le lieutenant Crock en a mené prisonniere une pareille.

On vient de rendre à S. Alt.e une lettre espagnolle en chriffre du gouverneur de Breda, qui a esté trouvée aux champs abandonnée, ce semble, par quelque femme qu'on pense tenir prisonniere. S. Alt.e a tres-grande envie d'en sçavoir le contenu, et j'y vay passer ceste nuict, pour essayer si j'en pourroy venir à bout. - On avoit creu qu'il y eust quelque remuement en l'armée de l'enemy, mais cela ne continue point. Devant Breda, le 9e d'Aoust 1637.

1622. D. de Wilhem. (L.B.)

Hierbij gaat een brief van onzen neef de Vogelaer[7]. Uw brief heb ik laten lezen aan de heeren Albert Coenraedsz Verburch[8] en Boreel[9], en hem toen eerst aan neef de Vogelaer gezonden. 9 d'Aoust 1637, a la Haye.

1) Zie I, blz. 387.
2) T.a.p., blz. 274.
3) T.a.p., blz. 295.
4) De markies de la Force was in 1625 ritmeester, in 1632 kolonel. Hij diende tot 1645. (Meded. van den Heer W.R.H. Wakker.)
5) Gomar Fourdin was sedert eenige jaren Spaansch gouverneur van Breda.
6) Zie blz. 98.
7) Zie No. 1617.
8) Dr. Albert Coenraedsz Burgh (1593-1647) heeft vele hooge ambten bekleed; o.a. was hij burgemeester van Amsterdam en gezant.
9) Zeker Willem Boreel.

1623. A. Ploos van Amstel. (H.A.)

Het is vreemd, dat de vijand niet aanvalt. ‘De Duynkercksche fregatten hebben gegrasseert onder de buisen’; de burgemeester van Enkhuizen klaagt er over, dat er geen schepen zijn om ze te beschermen. De Staten van Holland hebben de verpachting van het ¼ der convoyen en licenten nog niet goedgekeurd, maar de billetten zijn al verzonden. Van den uitslag der onderhandelingen heb ik niet veel idee; ik geloof niet, dat Spanje Lotharingen aan Frankrijk en West-Indië aan ons zal afstaan. ‘Den orator Haga[1]’ zal terugkomen. ‘Den H. Churfurst Phaltz heeft syne manifeste tegens den Keyser in druck haere Ho. Mo over doen leveren, den Heere Churfurst van Brandenburch[2] insgelycx in druck een deductie van syn recht van successie tot het furstendom van Pomeren.’ Hage, den 10 Aug. 1637.

1624. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Ceste apresdisnée Monsr le comte de Warwijck[3] a prins congé de ceste cour et s'en est alé vers Geertrudenbergh; ses rapports, joints à ceux que fera pertinemment Monsr Moire[4], me pourroyent dispenser de la gazette d'aujourdhuy, mais parce que je croy V. Alt.^{e} curieuse de sçavoir ce qui est arrivé de la lettre interceptée du gouverneur de Breda, je luy diray que mon bonheur a esté de la faire entendre à S. Alt.^{e} de mot à mot, portant bien de particularitez touchant le grand besoin qu'a ledit gouverneur d'amunitions et de gens, et en cas qu'on tasche de le secourrir par force ouverte, de l'eudroict qu'il convient choisir pour cest effect, et pour un troisiesme point d'importance la description du signal qu'ils se doibvent faire reciproquement à la reception de leurs lettres, aveq quelqu' autre recit de consideration, de ce qui s'est passé dans la ville. Choses dont la cognoissance estant fort aggreable à S. Alt.^{e}, j'ay un extreme contentement de luy pouvoir servir au besoing. - Pour le bel exploict qu'ont faict pres d'Anvers le lieutenant de M. de Cormont[5] et Coignet, cornette de van Someren[6], ledit Sr Moire en sçait tant de particularitez, que ce seroit chose superflue d'en importuner V. Alt.^{e} par escrit. - Il y a une heure - et nous sommes vers les onze et demie de nuict - que ceux de la ville ont tiré inopinement et tout de suitte jusqu'à sept coups de canon, dont deux bales - les premieres de ce siege - furent jettées dans ce quartier, le reste ailleurs. On ne sçait ce qu'ils en veulent dire. S.A. faict sa conjecture, comme ci c'estoit, qu'ils asseurent le Cardinal Infante d'avoir receu sa lettre du septiesme. Mais ce signal n'est pas dans nostre lettre dechiffrée, ains des feux à allumer sur la tour, de sorte que le mystere nous demeure caché. S'ils pretendent d'en signifier quelqu' attaque, on est fort en posture à les attendre, et S. Alt.^{e} s'en va remonter à cheval environ deux heures de nuict; mais bonne quantité de lettres escriptes à l'armée, et interceptées aujourdhuy, nous font veoir, qu'unanimement ils tienent le temps et Breda perdu. Jusque là

1) Zie I, blz. 368.
2) Nl. Georg Wilhelm.
3) Robert Rich (1567-1658), graaf van Warwick, heeft veel gedaan voor de Engelsche kolonies. Hij behoorde later tot de partij der Puriteinen.
4) Zie blz. 192.
5) Zie blz. 147.
6) Zie I, blz. 425.

mesme, que les soldats en murmurent, voyants qu'on les met à de grandes fatigues, cheretez, et autres inconveniens, sans les employer à quelque chose de genereux ou prouffitable. D'un costé les Françoiz les alarment, de l'autre ils s'imaginent que nous rembarquons quelques trouppes, pour attenter de nouveau en Flandre. Enfin, à ne les veoir que dans ceste faineantise, il paroist que leurs deliberations flottent dans de grandes ambiguïtez. Devant Breda, le 10e d'Aoust 1637.

1625. D. de Wilhem. (L.B.)

Mevrouw van Rumme[1)] heeft mij gezegd, dat de Prinses het af keurt, dat gij telkens in uwe brieven aan haar vraagt, of deze haar wel aangenaam zijn. Noem vooral Mevr. van Rumme niet. Le 10 d'Aoust 1637 ..... a la Haye.

1626. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Nous n'avons apperceu aucune suitte des coups de canon d'hier au soir, ne nous estant rien arrivé de nouveau depuis, ny du costé de Rijsberghen, ny de celuy de la ville. Ainsi, de peur qu'ils ne s'endormissent, Monsr de Bouillon[2)] fut envoyé la nuict passée avec bon nombre de chevaulx vers le quartier des enemiz, où il poussa les gardes de cavallerie jusqu'à bien avant dans le village, mais y trouva la mousquetterie si bien arrangée, qu'en se retirant il y en eust un peu des siens blessez. - Le bruict va qu'ils parlent de desloger, et mesme de prendre leur poste à Oosterhout. Ce qui arrivant changera la face de noz gardes, mais, puisqu'il fault les faire, n'importe que ce soit vers l'orient ou le ponent. - Son Alt.^{e} va tantost remonter à cheval, pour la proumenade de nuict, et ne paroist point, graces à Dieu, que la fatigue interesse en aucune sorte sa santé. - Ces matieres si steriles ne valent presque point le papier, mais je continue à charger V. Alt.^{e} de mes gazettes, jusques à ce qu'il luy plaise m'honorer de ses ordres, que j'attens, pour sçavoir selon quoy me regler. Devant Breda, le 11e d'Aoust 1637.

Son Alt.^{e} est advertie que de Berghen op Zoom seulement il est parti en une fois jusqu'à 200 tant charrettes que chariots, chargez de vivres vers l'armée de l'enemi. Ceste liberté semble si hors de raison à S. Alt.^{e}, qu'il a prié Messrs les Estatz de vouloir defendre aux officiers des licentes de ne laisser sortir pour un temps aucunes provisions vers le quartier d'Anvers, et par autres lettres a rigoureusement adverti les villages de Brabant de se garder de rien envoyer à l'armée de l'enemy, sur peine de grands chastimens, qui s'executeront sans connivence[3)].

1) Emilia van Wassenaer, de echtgenoote van Jhr. Johan van Merode, heer van Rummen. Hij was in 1634 ritmeester, in 1647 sergeant-majoor te paard en gouverneur van Ravestein.
2) Zie I, blz. 109.
3) Dit postcriptum staat op een afzonderlijk papiertje, misschien behoort het dus bij een anderen brief.

1627. D. de Wilhem. (L B.)

De kerkeraad van Monster en dominé Streso[1] verzoeken u te verhinderen, dat Z.H. een papist benoemt tot secretaris van die gemeente. Onze griffier is voor een katholiek, en Catshuysen[2] voor een ander, die zijn neef is. Wassenaer heeft ook al een katholiek secretaris gekregen. 11 d'Aoust 1637, a la Haye.

1628. A. Ploos van Amstel. (H.A.)

Er heeft nog geen vergadering plaats gehad, maar men begint te fluisteren, ‘datter wat op handen is, ende dat men binnen drie dagen wat sonderlings soude horen.’ ‘Ick en can na myn gering oordeel nyet begrypen, dat van deser zyde yets te doen sal wesen, tenzy den Paus, in syn voorslagen continuerende, Spaignen tot resolutie ende de sake tot jae off neen sal hebben gebracht.’ Hierbij gaat het antwoord aan Boswell. Van Beveren[3] is te Dordrecht. Hage, den 11^{en} Aug. 1637.

1629. B. de Witte[4]. (H.A.)

Brenger dezes, luitenant Baliart, zou gaarne majoor worden van Lillo[5]; kunt gij hem ook behulpzaam zijn? In Middelburch, den 11^{en} Augustij anno 1637.

1630. D. de Morlot de Bavoy[6]. (A.B.)

Hare Hoogheid verlangt, dat gij voortgaat met haar te schrijven, vooral aangaande de gezondheid van Z.H. En nu heeft zij in drie dagen niets gehoord. De la Hay, ce 11 d'Augt. 1637.

1631. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Il y a desjà deux jours, que dans l'armée de l'enemi il court un bruict de leur partement, mais, à ce que veult la pluspart, ce ne seroit que pour changer de quartier icy autour, et comme j'advisay hier, pour nous considerer d'un autre costé. Cela s'ajuste aussi aveq la lettre dechiffrée, qu'hier ils sont venuz recognoistre le quartier d'autour Bavel et Teteringen, par où le gouverneur advise que le secours à force ouverte se pourroit le mieux donner, le

1) Casparus Streso (1603-1664), geb. te Anhalt, werd 13 April 1628 als student te te Leiden ingeschreven; in 1637 werd hij predikant te Monster en het volgende jaar in den Haag.
2) Zie blz. 114.
3) Zie I, blz. 334.
4) De brief is door een ander geschreven.
Zie over De Witte, I, blz. 303.
5) Den 24sten Aug. 1637 deed François Bailliart (of Baillart) den eed als sergeant-majoor, of wachtmeester, binnen de forten van Lillo. (Meded. van Luit.-Kol. W.R.H. Wakker.)
6) Zie I, blz. 151.

terroir y estant sec et ferme, à bien porter l'artillerie. Ils font la mine aussi de recognoistre le passage de la riviere pour cest effect, mais on a de la peine à juger que ce soit leur dessein. En tout cas, on pourveoit aux ouvrages de ce costé là, comme il fault, et outre la circonvallation et le fossé des païsans qui la suit, et qui encor se va renforcer d'un nouveau parapet, on y vient de louër des cornes et autres beaux dehors en tous endroits de consideration. - A deux heures apres minuict S. Alt.e recommence la ronde ordinaire. Dieu vueille qu'il n'en vienne à patir à la longue. Jusques à present tout reüssit de sa personne à souhait et merveille. Devant Breda, le 12e d'Aoust 1637.

1632. D. de Wilhem[1]. (L.B.)

Mevrouw van Rumme heeft mij door een lakei in haar huis laten roepen, om mij de mededeeling te doen, die ik schreef[2]. De Prinses heeft u bevolen haar te schrijven en is boos, als de brieven, door de schuld der boden, lang uitblijven. 'Sexum et genus nosti'. Denk nog eens aan de zaak van Monster[3]. 12 Augusti 1637, Hagae, raptim .....

1633. Graaf Willem van Nassau[4]. (H.A.)

Ik ontving uw brief[5] aangaande mijne schoonzuster, de gravin von Zayn[6]. Haag, ce 12e d'Aougst 1637.

1634. D. de Wilhem. (L.B.)

De brieven van u heb ik ontvangen en aan hun adres bezorgd ..... 'S.A. avoit a son depart commande a Catshuijsen[7] de faire faire de certains bastimens et ouvrages a Honselerdyck pour environ huit a neuf mille livres. Il croit que cela se fait, et le bonhomme nous vient dire maintenant qu'il attend encores les projects et ordres de S.A. signez. Je ne me puis assez esbahir de la resolution de nostre greffier[8] de demeurer en l'armee tant de temps, sans faire signer les ordres et commissions necessaires desquelles il s'est charge en bon nombre. Je vous prie tant seulement d'accelerer l'expedition de l'affaire de Catshuijsen, puisque le temps presse, si ce n'est que S.A. ayt change de resolution. Il me tarde d'entendre ce que le greffier fait en l'armee, puisque nous ne voyons, ni recevons rien de luy. M. la Pise[9] me veult persuader que la loy fondamentelle contre le partage de la Principaulte se pourroit trouver ici

1) Het eerste deel van den brief is in het Latijn, het laatste in het Fransch geschreven.
2) Zie No. 1625.
3) Zie No. 1627.
4) No. 1633 a-d. In een briefje van 25 Aug. wordt verzocht een brief aan den Prins te geven; een andere brief van 28 Aug. is ook onbelangrijk, een van 31 Aug. handelt over een militair delict, een van 27 Nov. (alle H.A.) over een verlof.
5) Die brief is verloren gegaan.
6) Zie No. 1565.
7) Zie blz. 114.
8) Nl. Laurens Buysero; zie blz. 89.
9) Zie No. 1603.

dans les chartres de S.A. Mais vous scavez comme tout cela est mal range et dissipe. Il y a des papiers tout plein a Delft, dans la maison au Noorteynde, en des autres endroits ici a la Haye. Le greffier tient oultre les clefs de la pluspart des armoires, de sorte que sa presence en telle occasion nous seroit necessaire. De plus vous scavez que le Sieur de Knuijt tient une bonne partie des escrits et papiers d'importance qui regardent la Principaute chez soy en Zelande a Middelbourg. Son Altesse ou ses heirs se plaindront un jour de cette nonchalance et regretteront les debvoirs. Vous scavez tout cela mieux que moi' ..... 13 Aoust 1637, a la Haye.

1635. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Un homme, se disant bourgeois de Breda, qui, ayant servi autrefois dans Boisleduq à l'enemi, a prins depuis quelques quatre moiz sa neutralité à la Haghe, sorti de la ville hier au soir, a esté mené ce matin à M. le comte Guillaume, et d'abord a declaré d'avoir jetté des lettres du gouverneur en certain endroict, où de faict il les est allé reprendre, accompagné d'un peu de convoy qu'on luy a donné. La lettre du gouverneur se trouve encor une duplicate en chiffre de celle qu'avons recouvrée depuis peu, à sçavoir du 5e d'Aoust, mais deux autres, l'une du drossart, et l'autre du *pagador*[1] de la garnison sont datées d'hier seulement, ne contenants, la premiere qu'une credence pour le porteur, et la seconde quelque advis de la reception d'une lettre de change. Seulement il se trouve en celle du gouverneur une postdate au Cardinal Infante, par où le porteur est nommé *alferes*[2], homme cognu au païs, et qui luy doibt dire de bouche des particularitez touchant la forme du secours. Pour du message de bouche, il nous en declare assez, mais nie fortement d'avoir jamais esté officier, n'en a pas la mine aussi, et semble que le dessein ayt esté de faire porter le pacquet par un *alferes*, qui ne l'ayt voulu entreprendre; quant à luy, il avouë que, pour ses peines, on luy a promis douze *patacons*[3] de pension par mois, et 300 livres comptans, dont il auroit receu la moitié. On ne sçait que croire du galland, mais en tout cas il demeure en garde, protestant de n'y estre allé que pour servir nostre Estat, et qu'à bonnes enseignes il a sa femme et ses enfants dans Boisleduq, les y ayant envoyez dès le lendemain de l'arrivée de noz trouppes icy autour, et enseignant jusques à la rue et la maison où on les trouvera.

La principale chose qu'il dit avoir en charge, à rapporter au Cardinal de bouche, c'est que leur intention seroit de mettre le feu dans nostre pont et navires à Terheiden, en mesme temps qu'on nous attaqueroit de dehors et dedans, où il dit que toutes les nuicts 1800 hommes ont ordre de se tenir prests à sortir au premier commandement. Si on osoit s'en fier, comme d'aucuns ne s'en veulent defier, il y auroit moyen de tirer une lettre du Cardinal, où il offre d'encor faire le voyage, pour une fois. Mais qui sçait ce qu'il peut avoir de plus caché? - A ce soir, depuis les sept heures jusques à dix, on a entendu

1) *Pagador* is het Spaansche woord voor betaalmeester.
2) *Alferez* is het Spaansche woord voor vaandrig.
3) *Patacon* is eene Spaansche munt, ter waarde van ongeveer ƒ 1.50.

battre force tambours au quartier de l'enemi, comme s'il marchoit, aussi le son de quelques trompettes, et sur la brune des grands feux allumez, qui ne cessent encor de paroistre. On ne sçait si, faisans la mine de partir, ils n'ont point envie de parler à nous d'un autre costé ceste nuict. Le stratageme est assez commun, mais en tout cas, les trouppes sont alertes, et toutes gardes en bon estat. Devant Breda, le 13e d'Aoust 1637.

1636. A. Ploos van Amstel. (H.A.)

De vergadering ‘opte bekende sake’ heeft gisteren plaats gehad, maar wij hadden ‘een umbratile besoigne, bestaende alleenlyck in discoursen’; men zal wachten op de komst en het rapport van Van Beveren. Uit Brabant schrijft men, dat de Paus alleen bevolen heeft, ‘om den voorslach tusschen beide de Coningen te moienneren ende tenteren’. Ik dank u voor den goeden raad aan mijn zoon gegeven ‘in regard van den ruijter’. Hage, den 13 ende 14 Augti 1637.

1637. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*aant.

La marche de l'enemi, dont j'eus l'honneur d'aviser V.A. hier au soir, se trouve veritable et tout de bon. Il est parti du quartier de Rijsberghen, a marché tout aujourdhuy et loge ceste nuict à Meer, village aux environs de Hoochstrate. Mais les adviz de la routte qu'il doibt tenir sont si divers, l'un portant, qu'il tire vers Anvers, alarmé des Françoiz, et de je ne sçay quelle defaicte de Piccolomini, l'autre, qu'il doibt demain retourner à gauche vers Bavel et Oosterhout, que jusques à present bien tard on ne sçait qu'en croire. Par provision, nous laschons un peu de noz gardes extraordinaires du costé de la Haghe, et les redoublons du costé de Tetheringen, esperans veoir clair demain en ses intentions. - La jalousie qu'a S.A. de quelque notable diversion qu'ils proposent sur l'une ou l'autre de noz frontieres, l'a faict resoudre d'envoyer promptement ceste apresdinée hors du quartier jusques à 27 compagnies d'infanterie et huit de cavallerie soubs les Sieurs Wijnberghen[1)], Randwijck[2)], Alard[3)] et Harcourt[4)], qui, joints au coronel Pinssen[5)], recevront tous l'ordre de luy, et s'opposeront à ce que l'enemy pourroit entreprendre, selon les instructions qu'on leur en a despeschées.

A ce compte là, nous ouvirons en bref noz trenchées, en quoy S.A. fut hier tard recognoistre les endroits d'entre ce sien quartier et la ville, où il y a du terrain ferme et propre aux approches. Les discours qui cependant se font dans l'armée de l'enemy sont notables. Il vient de nous en paroistre par quelques lettres interceptes espagnoles de certains cavaliers de qualité, dont un entre autres entretient son ami de ces paroles:

1) Zie I, blz. 438.
2) Of Jacob, of Hans Willem van Randwyck; de eerste was kolonel, de tweede luitenant-kolonel van de ruiterij. (Meded. van den Heer Wakker.)
3) Allard komt reeds in 1622 voor als kapitein in een Fransch regiment. (Meded. van denzelfden).
4) Zie blz. 102.
5) Zie I, blz. 296.

‘Je vous aviseray à toutes occasions de ce qui se passe icy. Jusques à present il n'y a rien, qui soit digne de parvenir aux oreilles de personne. Depuis que nous sommes en ce quartier, nous allons rodants, recognoissants, intentants et discourrans, sans rien executer. S. Alt.e se fortifie à demie lieuë des fortifications de l'enemy. Considerez, quel chemin c'est à secourrir la ville. Il est certain, que nous sommes moins d'un tiers de ce qu'on a dit, et que le povre Infante est plus affligé que ses conseillers, qui ne parlent que de gaiglardises. Je ne sçay, si c'est pour se consoler eux mesmes, ou pour nous encourager. Nous attendons plus de gens, mais à quoy, si celle que nous avons nous est superflue, tandis que n'en faisons rien. Enfin nous perdrons sans jouër. Nous montons toutes les nuicts à cheval, pour faire grandes choses, et puis nous en revenons plein de sommeil. Tout est fort cher icy, et avons beaucoup de malades, sans doubte à cause des eaux, qui encor se vendent. Tout le monde sçait tout, et personne ne sçait rien’.

Ceste sorte de mocquerie et murmures se trouve universellement par toutes leurs lettres. Si, apres le serieux, V. Alt.e me permet de luy donner à rire d'un compliment d'amour, que faict un Espagnol, personnage de qualité, ou à sa femme, ou à sa maistresse, voicy, comme il le debite: ‘Je te supplie de mettre dans tes souliers ce ruban, que je t'envoye hors de mon rabat, et qu'en te regardant les pieds, tu te souviennes de celuy, qui te les voudroit baiser eternellement.’ Plus bas, en luy recommandant un enfant qu'il a d'elle, il proteste de l'adorer comme le sang d'un ange. - S. Alt.e dure tousjours esgalement contre les fatigues du *bijwacht*, et en fera, j'espere, une des dernieres ceste nuict. Devant Breda, le 14e d'Aoust 1637.

1638. A. Ploos van Amstel. (H.A.)

Den resident Boswell is het antwoord van de Staten nog niet ter hand gesteld. Ook is er weer gehandeld over den ‘testis oculatus’. De geheele Raad gaat naar Friesland[1)]. De admiraal[2)] is heden van hier vertrokken. Hage, den 14en Aug.ti 1637.

1639. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Quoyque l'enemy ayt faict assez peu de chemin aujourdhuy, et qu'on ne soit pas du tout asseuré de la marche qu'il pretend tenir, on est jaloux de deux regiments qu'il a envoyé devant, aveq 1000 chevaulx, en diligence, vers le pont de Gennep, à ce qu'on veut dire, et de peur qu'il ne presume de se prevaloir de la foiblesse de la garnison dans Grave, le S.r Pinssen a ordre de s'y acheminer en haste, et ceste nuict M. de Stakenbroeck[3)] marche vers ces quartiers là aveq six regiments, faisants 42 compagnies de cavallerie, desquelles nous commençons à nous pouvoir passer, maintenant que nous allons entendre les

1) Zie No. 1599.
2) Philips van Dorp.
3) Zie I, blz. 268.

rodomontades de plus loin. - Hier fut desseignée avant le jour une baterie d'environ dix pieces bien proche de la ville, et s'y travaillera ceste nuict. - Les officiers des villages où l'enemy a logé, nous disent merveilles du grand despit qu'ont eu les Espagnols, de se veoir venuz en vain au secours de Breda, et de la honte qu'ils protestent que ce leur sera en Espagne; du desordre de leurs logements, de la debauche des chefs à jouër, de la jalousie perpetuelle des uns aux autres, et choses semblables, dont les particularitez rempliroyent trop de papier. - Son Alt.e ne sortira point ceste nuict, mais, peut estre, n'en dormira pas davantage, car d'heure à autre les parties qui vienent de suivre la trace de l'enemy l'esveillent. Devant Breda, le 15e d'Aoust 1637.

1640. D. de Wilhem[1]. (L.B.)

Gij behoeft u nu niet meer tegenover de Prinses te verdedigen. Ik dank u voor uwe hulp in de zaak Monster[2]. 16 d'Aoust (1637)[3], a la Haye.

Men zegt, dat Gotz[4] zich in dienst van den Keizer wil stellen en een inval doen in Friesland.

1641. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Selon tout ce qu'on peut apprendre de la demarche de l'enemy, il ne sçauroit avoir passé Tilborgh ou Hilverenbeeck, de sorte que [par] la diligence que font noz trouppes, si l'envie le prend d'aller à Grave, il les y trouvera arrivées devant luy, Dieu aydant. S'il passe plus haut, vers Venlo et Rurmonde, ce sera une nouvelle deliberation d'y pourveoir le mieux qu'il sera possible. - Cependant nous adjustons icy tout nostre faict pour les approches, et se travaille en extreme diligence à la baterie, quoyque depuis la poincte du jour ceux de la ville ayent commencé à abboyer à l'encontre. De l'autre costé M. le comte Henry[5] s'est saisy de la pyramide, ou petite maison de plaisance, tout proche de la ville, d'où ses approches se doibvent entamer, et semble qu'apres demain noz trenchées se pourront ouvrir, à quoy M. le comte Guillaume aussi aura sa part de son costé. Ceste besoigne là estant en train, il faudra veoir, aveq combien de liberalité ceux de la ville oseront disposer de leur poudre, et jusques où elle durera, maintenant que toute esperance d'en recouvrer leur est couppée. - Ceste apres-disnée S. Alt.e a esté se proumener jusqu'à Rijsberghen, pour y recognoistre le quartier de l'enemy, qu'on y a trouvé en assez bon ordre, au prix d'autres que nous en avons veuz, mais au reste, beaucoup d'ordures et puanteurs demeurées dans le village, où le Cardinal et les grands avoyent logé

1) De brief is deels in het Fransch, deels in het Latijn geschreven.
No. 1640 a, b. Brieven van 19 en 23 Aug. (L.B.) zijn geheel onbelangrijk.
2) Zie No. 1627 en 1632.
3) Het jaartal is weggelaten.
4) Johann Graf zu Götz (1599-1645) werd keizerlijk veldmaarschalk, nadat hij eerst aan de andere zijde had gestreden.
5) Hendrik Casimir van Nassau.

assez chetivement pour la grandeur espagnole. Aussi l'Espagnol, dont V.A. a veu une partie de lettre, traduicte, ne s'est pas plaint en vain des maladies qui regnoyent parmi eux, car on mande d'Anvers, que jeudi passé il y arriva de l'armée de huit à neuf cents malades à la fois, suiviz le lendemain d'une autre et grande quantité. Qu'au reste les estonnemens estoyent indicibles dans l'Artois et le Hainault, tout fuyant vers la Flandre et le Brabant, et que pour tout secours le regiment de Don Andrea Cantelmo[1] y avoit esté envoyé se joindre au baron de Balançon[2]. Il fault bien dire que ces messieurs les chefs font peu d'estat des armes françoises, puisque, pour toutes leurs invasions, ils se conservent encor icy en un estat capable de nous faire apprehender quelque siege de consideration. Il est vray que M. le Cardinal de Richelieu a faict asseurer tout freschement S.A. que les armées françoises s'attacheront en bref à quelque grand siege, mais les attentes en demeurent vaines jusques à present. - Il y a deux heures que S.A. est couchée dans son lict. La *bijwacht* est cassée, tout est remis au pied ordinaire, et va-on vivre icy en beaucoup moins d'inquietude que par le passé. - Une entreprinse qu'a eu l'enemy sur le fort de Voorne est faillie, et n'en avons, grace à Dieu, que l'advertissement. Devant Breda, le 16e d'Aoust 1637.

1642. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

La nuict passée l'enemi a logé à Oorschot, Boxtel, et villages d'alentour, a marché de bonn' heure, mais les espions ne peuvent asseurer vers où. Tel le veut encor vers Grave ou Ravestein, tel vers Helmont - qui seroit le chemin de Rurmonde - et tel autre le faict rebrousser vers Diest. De ces doubtes on se verra asseurement esclarci demain. - A ce qu'on peut juger, en conferant les adviz de Brabant et ce qui s'est passé vers le fort de Voorn, ils ont esté pleins de presumption de l'emporter, et la dessùs se sont hastez vers la Meuse. Cela failli, qui n'est pas un succez de peu d'importance, il semble à veoir, qu'ils se trouvent hors de posture, et ne sçavent de quel costé se rendre moins reprochables. A l'entreprinse dudit fort le gouverneur de Gennep s'est trouvé en personne aveq 2000 hommes de pied, trois compagnies de cavallerie et quatre pieces de canon. Mais rien n'a esté attenté, comme ils ont apperceu d'estre descouverts, de sorte que ces trouppes se sont retirées hors de Maes-et-Wael, où elles donnoyent de chaudes alarmes à Tiel et Ravestein. - Le murmure du peuple est grand en Anvers sur toutes ces adversitez, causées, à leur opinion, par la mauvaise direction des chefs. A Bruxelles on en passe jusqu'à la jalousie et defiance de la Reine Mere[3], à qui le Cardinal Infante a deferé l'autorité de donner le mot aux gardes de la bourgeoisie. On y est en ombrage des maisons de plaisance, qu'elle et les Seigneurs françoiz refugiez ont louées en quantité aux environs de la ville; on y soupçonne les chasses et conferences - disent ils - tant de bouche que par lettres, qui s'entretienent soubs ce pretexte au Sonien-Bosch; on faict courrir le bruict, que des armes cachées vers les remparts de

1) Hij was ‘maître de camp’.
2) Claude de Rye, baron van Balançon, was vroeger stad- en slotvoogd van Breda geweest.
3) Maria de Medicis, moeder van Lodewijk XIII, die in 1631 uit Frankrijk was gevlucht.

la ville auroyent esté descouvertes; enfin on envoye faire instance sur instance au Cardinal Infante, à se veoir delivré de ces hostes, et qu'il est à propos de leur faire bonne chere ailleurs, soit à Anvers ou Gand, où on dit que la Reine mere s'en iroit. - Les Françoiz avoyent pillé Mariemont, mais ces courreurs s'estoyent retirez vers leur quartier à Maubeuge, à la venue de 2500 chevaux et 4000 hommes de pied de Piccolomini[1], desquels le comte de la Moterie[2] en auroit obtenu jusques à 800 dans Namur, où il avoit protesté que la garnison ne montoit pas plus haut qu'à 260 hommes. - En Flandre on disoit, que les Françoiz, s'estants renduz maistres d'un passage important de la riviere de S.t Omer, nommé Watene, auroyent prins Borborg, et enfin, que par toutes les trois armées il se faisoit d'extremes desgasts et ravages aux païs espagnolz. Mais nous attendons tousjours le grand siege que M. le Cardinal a faict promettre à S.A. pour ceste année. - La grande baterie s'espere veoir en estat de servir demain au soir, et ceux de la ville sont si bons à nous y laisser travailler, qu'ils ne sçauroyent mieux exprimer la disette d'amunitions qui les presse. Comme la baterie jouëra, on s'appliquera tout de bon aux approches, qu'on ne faict que minuter, par une quantité de redoutes, traverses et autres pieces, qui s'attacheront tout à coup au besoin. - Son Alt.e se porte tousjours fort bien, graces à Dieu, et revient peu à peu au loisir de mieux reposer, qu'il n'a faict par le passé. - Mons.r de Stakenbroeck arriva hier apres disner à Grave. Devant Breda, le 17e d'Aoust 1637.

1643. A. van Surck[3]. (K.A.)

Hartelijk dank voor de jachtacte, die ik door bemiddeling van den heer Descartes van u ontvangen heb. d'Amsterdam, le 17 d'Aoust 1637.

1644. S. van Haersolte[4]. (H.A.)

Ik hoor uit Lingen, dat Melander[5] den 1sten van deze maand met eenige ruiterij voor 'Vustenow'[6], op twee mijlen afstand van Lingen, is gekomen, dat de Landgraaf[7] hem gevolgd is met zijn leger en zich met hem zal vereenigen, dat overste Ranzow[8] met zijne overgebleven troepen in Nyenhuis en Ulsen in het Bentheimsche ligt en dat hij ze nu bij die van den Landgraaf zal kunnen voegen. S'gravenhaghe, den 17en Aug.ti 1637.

1) Zie blz. 243.
2) Hij wordt ook genoemd op blz. 104.
3) Anthonis van Surck - later heet hij A. Studler van Surck, heer van Bergen - was een neef van Hooft en woonde te Amsterdam en te Leiden. Hij was getrouwd met Susanna Thibouts en een groot vriend van Descartes.
4) No. 1643 a. Een briefje van 12 Aug. (H.A.) bevat eene aanbeveling.
5) Zie blz. 50.
6) Fürstenau.
7) Nl. Wilhelm V, Landgraaf van Hessen; zie I, blz. 454.
8) Josias graaf van Rantzau (1609-1652), een Deen van geboorte, is in Hollandschen en Zweedschen dienst geweest, toen in dien van den Keizer, daarna weer van Zweden en ten slotte maarschalk van Frankrijk geworden.

1645. A. Ploos van Amstel. (H.A.)

Er wordt hier bericht, dat de vijand een aanval zal doen op Tiel en op Grave, maar men gelooft het niet. 'Ick duchte met U Ed., dat de apostolieque voorslagen[1] eer onlangs wel mochten werden *fabula vulgi*'. Op dit oogenblik staat de zaak stil. 'Wt het cabinet van den legaet Genetti[2] heeft Bilderbeecq[3] becomen ende overgesonden een declaratie, by de Keyser in Latynse tale gegeven, waerby wtdruckelyck blyckt, datter geen apparentie en is om van denselven voor de geallieerden van Vranckryck, ingesetenen vant Roomsche Ryck, pasporten te becomen; den voorss. agent sal het apparentelyck mede opt leger gesonden hebben'. De heer van Beveren heeft rapport gedaan van zijne legatie. Er gebeuren hier rare dingen. De heer van Sommelsdijk[4] was door den Raad van State benoemd tot gecommitteerde 'tot informatie van de verhuyringe der Nederlantsche schepen ten dienste van den Coninc van Spaignen[5]; de vergaderinge van Hollant heeft hem ontboden ende verclaert, sulcx niet aengenaem te wesen; hy beroept hem op zyne commissie ende eedt, ende dat den Raedt tot dat werck by haere Ho. Mog. was gelast. Nyettegenstaende t'gerepresenteerde by syne Ed., is by haere Ed. Mog. verstaen, dat de gecommitteerden in den Rade van State van wegen haere Provincie sich nyet en sullen bemoeyen met eenige judicature roerende d'ingesetenen van selvige Provincie, selfs nyet by delegatie'. Hage, den 17en Augti 1637.

1646. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Selon ce que j'eus l'honneur d'adviser à V.A. hier, on est apres à ouvrir noz trenchées en quatre endroits. Les deux se conduisent par coronels hors de ce quartier soubs le nom des Françoiz et Angloiz, la troisiesme hors du quartier de M. le comte Guillaume, et la quatriesme hors de celuy de Monsr le comte Henry[6]. Son Alt.^{e} a souppé de meilleure heure qu'à l'ordinaire, pour y aller donner les premiers ordres, et il n'est encores de retour, bien qu'il soit pres d'onze heures et demie. Ceux de la ville menent peu de bruict de leur costé. A la pointe du jour on verra, comme ils entendront ces quatre nouvelles visites. - On a sceu par lettres du commandant du fort de Voorn, que l'entreprinse de l'enemy a esté descouverte par un soldat de leurs propres trouppes. Sur quoy, ayants esté receuz de coups de canon de loin, ils se sont retirez en assez grande haste, craignans, ce semble, qu'il n'y eust plus d'embusche que de bruict. - Depuis que le Cardinal a bougé de Boxtel, on n'a rien d'asseuré de sa marche. S'il est vray qu'il tire du costé d'Eindhoven, il y a apparence qu'il pourroit rebrousser vers Diest, au moins qu'il eust la teste vers Rurmonde ou Venlo. - Monsieur le Prince Electeur et tout le reste de sa cour angloise[7] ont vuidé la maison et tentes de S.A. depuis hier au soir, de sorte qu'on s'y

1) Zie No. 1623, 1628 en 1636.
2) Zie blz. 244, 251 en 255.
3) Zie I, blz. 101.
4) Nl. François van Aerssen.
5) Zie No. 1604, 1615 en 1619.
6) Nl. Hendrik Casimir van Nassau.
7) Zie No. 1606.

trouve plus au large, nommement par le nouveau bastiment que S. Alt.e y a faict adjouster d'une belle chambre de bois, aveq un joli cabinet, le tout gazonné au dehors, ou il se plaist à merveilles, et proteste de l'admirer plus que Honselerdijck. Aussi est-ce une superbe structure, et digne que les grands architectes la viennent contempler. Devant Breda, le 18e d'Aoust 1637.

1647. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

La derniere nouvelle qu'on a de l'enemy, c'est qu'il avoit passé jusqu'à Helmont, qui est bien en effect le chemin de Venlo et Rurmonde, mais comme de la mesme il peut tourner teste vers où il luy plaist, on se doubte de tout, et pourveoit on à tous endroits, où il pourroit aller. - Les approches de ce quartier se conduisent de part et d'autre par cinq coronels, tour à tour, bien entendu que dans le nombre des Françoiz se trouve le capitaine des gardes[1)], et dans celuy des Angloiz Monsieur le comte de Solms[2)]; tous lieutenantscoronels demeurent forcloz du commandement de la trenchée, hormis Mons.r Douchant[3)], parce qu'il represente son coronel par acte. Les autres s'en trouvent un peu formalisez, mais l'ordre du general le porte ainsi. Les coronels ont leurs tours, selon qu'ils sont anciens en charge. Ainsi ce fut hier, pour la premiere nuict, Mons.r de Haulterive[4)] et Mons.r Morgan[5)]. L'un et l'autre a faict des progrez de plus de 200 pas, quoyque l'enemi n'ayt cessé de tirailler. A Mons.r d'Haulterive ils ont faict l'honneur d'une sortie un peu devant midy, quand 70 hommes, Espagnols et Walons, commandez par deux sergeants, et soustenuz d'un capitaine espagnol aveq 50 hommes, se sont venu jetter sur la ligne, mais y ont esté receuz comme il falloit à beaux coups d'espée, de sorte qu'il en est demeuré jusqu'à dix sur le pré, sans perte des nostres, parmi lesquels le lieutenant de M. de Haulterive et deux ou trois autres se sont grandement bien comportez. Incontinent apres ils ont envoyé demander permission de retirer leurs morts. Ce que S.A. ayant accordé, pour ceux qui se trouveroyent hors de la trenchée, il s'est trouvé un desdits sergeants, blessé de force playes, encor vivant, et disant entre autres ces paroles: ‘Pourquoy nous faisons nous cecy, nous autres Chrestiens?’ Mais il estoit tard de prescher là la guerre contre les Turqs. - Monsieur Morgan de son costé a receu, au haut de la cuisse, une legere blessure d'une bale de mousquet, qui avoit passé au travers de quelqu'un de ses soldats, et fut-ce, dit on, comme s'approchant tout contre la garde avancée de l'enemy, il leur cria, en sa cholere ordinaire, que s'ils ne cessoyent de tirer, il leur iroit rompre la teste. La blessure est de peu d'importance, et ne l'a pas obligé seulement de sortir de sa garde, mais ce n'est pas sans sacrementer, qu'il y a passé le jour. - A ce soir s'y en sont allez Mons.r le comte de Solms et Mons.r de de Maisonneufve. Du costé de Mess.rs les comtes Guillaume et Henri on a avancé tout autant et plus que de cestuy-cy. Devant Breda, le 19e d'Aoust 1637.

1) Nl. George Gleser; zie blz. 97.
2) Zie I, blz. 363.
3) Zie blz. 188.
4) Zie I, blz 295.
5) T.a.p., blz. 216.

1648. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Dans les gardes de Monsieur le comte de Solms et Mons.r de Maisonneufve[1)], qui en sont sortiz à ce soir, il n'est arrivé aucune chose de remarque, sinon que les enemiz les ont tenuz tousjours en haleine par des petites alarmes, et parfois de quelques saillies de dix à douze hommes, menants grand bruict, comme pour se jetter sur les travailleurs, qui ont bien accoustumé de lascher le pied aussitost, mais le tout sans suitte d'importance. Le malheur seulement en a voulu, parmi les officiers, au lieutenant du S.r Duijck[2)], major du regiment de Monsieur le comte de Solms, qui a eu un coup de mousquet par la teste, d'où il est desjà mort, ou au desespoir. - Cependant les approches s'avancent au grand pas. Pour ceste nuict s'y en sont allez Monsieur de Charnacé et Herbert[3)], le premier en personne, aussi bien que les autres, et assistant mesmes aux prieres qu'on a accoustumé de faire aux compagnies assemblées pour entrer aux approches. - Ce sont les maigres nouvelles que nous a fourni ce jourdhuy. - Le coup qu'a eu Mons.r Morgan a faict une meurtrisseure longue de sept ou huit poulces, et l'incommode assez en s'asseant, mais n'a pas enfoncé en sorte, qu'il y ayt rien à craindre. Devant Breda, le 20e d'Aoust 1637.

1649. Aan freulin Roupa[4)]. (K.A.)

Het doet mij erg veel pleizier, dat gij u herinnerdet, dat ik in de wereld was en bereid u te helpen. Gaarne wil ik u een grooteren dienst bewijzen. Uw brief heb ik heden ontvangen. Before Breda, ... 20 of August 1637.

1650. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*aant.

La nuict passée il a esté faict grande diligence aux deux approches, et nommement Mons.r de Charnacé s'y est acquitté avec beaucoup de soin et de vigilance, sans y avoir en plus qu'un homme blessé, qui sont choses nouvelles, car la nuict d'auparavant on avoit eu aux mesmes approches françoises jusqu'à trente hommes que blessez, que morts. Ceste nuit y sont en garde le capitaine des gardes[5)] et Mons.r Goring[6)], et y va on travailler à une baterie, si proche

1) Isaac de Perponcher de Maisonneuve werd 24 Nov. 1629 kolonel van een regiment Franschen. Op 22 April 1645 heeft hij zijne charge verlaten, 'à cause de vieillesse et d'indisposition'. (Meded. van Luit.-Kol. W.R.H. Wakker.) Hij heeft aan vele veldtochten deelgenomen.
2) Nl. Adriaen Duyck; zie I, blz. 169.
3) Sir Henry Herbert was in 1632 kolonel en diende tot 1644. (Meded. van den heer Wakker.)
4) Zij was zeker eene hofdame der Koningin van Boheme. De Ruppa's waren Boheemsche edelen.
5) Zie blz. 276, Noot 1.
6) George Goring komt voor als kolonel in de jaren 1632-1646. (Meded. van den heer Wakker.)

des ouvrages de la ville, qu'elle les travaillera plus que de eoustume. Ce seroit tout ce que j'ay à dire pour aujourdhuy, sans une lettre, arrivée à cest heure mesme, de Mons.r de Stakenbroeck[1], qui mande d'aupres de Nimmeghe en date du 19e sur le soir, qu'ayant envoyé une compagnie de chevaulx dans Rurmonde, pour s'il plaisoit aux enemiz de l'attaquer, il venoit d'apprendre qu'ils avoyent faict passer la Meuse à Gennep quelques 3000 chevaulx et bon nombre d'infanterie, menants quant et eux leur pont et force eschelles; sur quoy il avoit vistement envoyé M. de Randwijck[2] aveq son regiment vers le fort de Schenck, et plus hault, vers Emmerick, Rees et Wezel, en intention de la suivre aveq tout son gros de cavallerie et une bonne partie de l'infanterie de M. Wijnberghen[2], dès le lendemain, à la poincte du jour, pour couvrir le Rhin tant qu'il pourroit. - Ainsi le Cardinal Infante, que l'on dit tousjours aux environs de Weert aveq son armée, songe à nous donner un soufflet d'un costé ou d'autre, et n'y a pas moins de soin à le bien traverser partout, qu'à bien avancer icy les approches. Puisque pour toutes les alarmes des Françoiz il ne bouge non plus, que s'il n'y avoit point d'enemy en Artois ni en Hainault. Aussi des Jesuites avoyent bien dit dernierement au camp à Hoochstraten, que ce que prend le Prince d'Orange, s'estime comme en Enfer, et ce que les Françoiz attrappent, comme en Purgatoire, d'où il y a encor de la ressource. - Son Alt.e n'a pas interrompu sa proumenade ordinaire aux approches pour la chaleur insupportable, et puis un vent et poussiere excessive qu'il a faict aujourd'huy depuis disner, et supporte ces incommoditez au grand estonnement d'un chascun. Devant Breda, le 21e d'Aoust 1637.

1651. A. Ploos van Amstel[3]. (H.A.)

De vergadering heeft het derde halve millioen toegestaan. De brieven van hare Ho. Mo. over ‘de Amsterdamsche proceduren, als de verpachtinge van een vierde part der convoyen, mitsgaders de informatie van de verhuiringe der Nederlantsche schepen[4] zyn hyer gisteren gelesen’. Aanstaanden Woensdag krijg ik de heeren Heinsius en Barlaeus bij mij. In Utrecht, den 21en Aug. 1637.

1652. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Le capitaine des gardes d'un costé, et le coronel Goring de l'autre, ont si bien travaillé la nuict passée, qu'on estime que dans celle-cy l'une et l'autre approche sera dessus la contrescarpe de la corne de l'enemi, ou peu s'en faudra, et peut on bien dire, que jamais il n'a esté veu si grand progrez en si peu de jours, tant tout le monde y va d'affection et de chaleur. Ceste corne, comme je pense avoir dit par le passé, s'attaquera en partie dans les flanqs, au moyen

1) Zie No. 1639.
2) Zie No. 1637.
2) Zie No. 1637.
3) No. 1651a. Een briefje van 25 Aug. (H.A.) meldt, dat de beide logé's dien dag worden verwacht.
4) Zie No. 1645.

de quoy, il n'est pas apparent que ceux qui y font si bonne mine jusqu'à maintenant, y durent jusqu'au bout, ou entreprennent de la retrencher par morceaux. On se servit du mesme expedient à Boisleduq à l'endroit du grand fort, qui en fut conquis bien plus vistement. Apres cest ouvrage prins, il restera le fossé de la ville, qui en effect est bien large, mais la prattique de les passer est si seure, que pour un peu de patience on ne lairra pas d'en venir à bout, s'il plaist à Dieu. - Du costé françois nous n'avons eu que cinq hommes morts, de l'auglois aussi il n'est arrivé aucune perte de consideration, bien que ceux de la ville, depuis disner, ayent commencé à nous jetter des grosses grenades, apparemment de celles qu'on y laissa l'an 1625. S'ils y alloyent de plus d'adresse qu'ils ne font, et qu'ils en peussent faire tomber dans quelque corps de garde, cela pourroit faire assez de mal, mais il est à croire que pour tout cela la grande quantité de poudre que cela consume leur en fera passer l'appetit. - De nostre costé il leur sera faict response dans demain d'une recreuë de six demiz canons, et s'accommode la baterie en sorte, qu'elle en portera à la fin douze et davantage, que S.A. a proposé d'y faire jouër à la fois, pour faire taire les leurs, quand il sera temps que nous nous entendions parler de plus près. - A ce soir sont entrez en garde aux approches Mess.rs d'Ouchant[1] et Colpepyr[2]. Demain au soir j'auray l'honneur de rendre compte à V.A. de ce qui s'y sera passé d'importance, comme il y a plus de quinze jours que je continue de faire, sans aucune interruption, en quoy je pretends d'exceder l'assiduité de tous les courantiers d'Hollande. Que si les messagers, que j'envoye tout exprès, et dont il en couste tous les jours vingt franqs à l'Estat, me trompent, ne pouvant avoir l'honneur d'estre moy mesme le porteur de mes depesches, je supplie tres-humblement V. Alt.e de ne m'en imputer point la faulte, dont il m'a affligé de me veoir soupçonné quelquefois[3]. Le page Jonvilliers vient de m'en porter encor quelque message par ordre de V. Alt.e, mais elle trouvera, s'il luy plaist d'y faire regarder, que je proteste justement du tort que me font ces faulx vilains, qui de jour à autre me promettent de ne mettre que quinze ou seize heures au voyage, comme cela se peut et se faict tous les jours par d'autres. Là dessùs j'ay prié Monsieur de Merlot[4], de faire bien marquer jusqu'à l'heure que mes lettres se rendent, mais je voy que ce n'est pas assez. Dorenavant je marqueray aussi leur date sur la couverte, au moyen de quoy V.A. pourra descouvrir la meschanceté de ces belistres, s'ils osent luy presenter des pacquets de quatre jours, comme ledit page me dit estre arrivé. Bien entendu que, comme j'escris toujours vers minuict ou apres, pour sçavoir tout ce qui s'est passé jusqu'à la fin des dernieres vingt quatre heures, et les lettres ne sçauroyent partir que le lendemain, on ne leur impute cest intervalle là pour un jour entier, qui bien souvent n'est que de peu d'heures. - En escrivant, j'entens une tirerie extraordinaire aux approches. C'est que ceux de dedans commencent à se piquer de ce qu'on les va joindre de trop près, et apparemment se mettent en debvoir de quelque forme de sortie sur nos sappeurs. Nous voyons qu'ils continuent de nous jetter des grenades. Devant Breda, le 22e d'Aoust 1637.

1) Zie blz. 188.
2) Zie I, blz. 333, en boven, blz. 140.
3) Zie No. 1632.
4) Zie I, blz. 155, en No. 1630.

1653. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Les approches vont à l'accoustumée et se trouvent si avancées la nuict passée d'un costé et d'autre, que ceux de dedans s'advisent de nous commencer à jetter des grenades à main, mais la distance est encor un peu trop grande pour ce jeu là. Parfois ils s'esgayent encor à jetter quelque grosse grenade hors du mortier, mais peu et, jusqu'à present, sans routte ni effect. Tout aujourdhuy ils se sont exercez contre cinq demi-canons que nous leur avons mis en teste, mais il s'y en joindra encor cinq autres demain, et dix autres apres demain, qui feront le concert à vingt parties, et par là on faict estat de si bien foudroyer leur corne, que ce leur deviendra une piece difficile que de la beaucoup maintenir. - Pour l'armée de l'enemy, il nous en va quasi comme on en parle à Bruxelles, ou l'on dit qu'à peine sçavent ils qu'est devenu le Cardinal Infante. Ceste apresdisnée S.A. a eu lettres de Grave, ou il y a, que la pluspart de ladite armée auroit passé le 19e le pont à Gennep, et que ledit pont auroit esté transporté et couché sur la Meuse à Aerssen, par où le bruict va, que le 20e ils auroyent investi Venlo. Mais un païsan, sorti de leur armée hier au matin entre Rurmonde et Steffensweert, tesmoigne, que pour lors il n'y avoit encor rien d'entreprins. Le commandant de Rurmonde advise qu'ils menacent Rurmonde et Venlo tout ensemble et à la fois. Quoy qu'il en soit, ils font paroistre le peu de compte qu'ils font des armées françoises, dont en effect nous n'apprenons comme rien. - Si je passe imprudemment sur quelque particularité d'importance de pardeça, ce que j'ose dire ne m'arriver souvent, le greffier Buseroo, porteur de ceste, y pourra suppleer, soubs le bon plaisir de V. Alt.^{e} - On faict tout ce qu'on peut, et si l'a on faict depuis quelques jours, à pourveoir Venlo et Rurmonde de quelques compagnies hors des trouppes de M. de Stakenbroeck et Wijnberghen. Devant Breda, le 23e d'Aoust 1637.

1654. Aan D. Nijs[1]. (K.A.)

Dank voor uw brief en uw woord van troost. - ‘Pour les deux propositions du moine Genevois, j'en ay envoyé par ordre de S.A. la copie à quelqu'un des Estatz generaulx, pour la communiquer à ses collegues, et veoir comme les ouvertures leur en plairont, mais je prevoy d'abord, que la forme des recompenses ne sera pas goustée. Quand on seroit d'accord de la chose, il fauldroit aviser à d'autres expediens pour le salaire, qui ne manqueroit point. Mais beaucoup de circonstances pourroyent faire faillir l'effect de l'espreuve. Les fonds, ou peut estre nous pretendrions de nous en prevaloir, seroyent tout autres qu'il ne se les imagine, les courrants des rivieres tout autres, et tout autre l'impetuosité de la mer, etc. Mais surtout, ce sont choses - je parle tousjours du premier point - dont l'espreuve ne se sçauroit prendre qu'à la longue, et peut estre, s'il y a gens qui ayent estudié ceste matiere là, ce som-

1) Kopie van andere hand. - Zie No. 1560.

mes bien nous, par avarice et par necessité; que si doncques des gens experts pouvoyent tesmoigner d'en avoir veu un essay pardelà, ce seroit, aveq le temps, le moyen de nous le faire desirer; autrement j'y prevoy de la froideur. Quant à la seconde proposition, on n'a que faire d'en prendre la peine d'un voyage exprès. Il n'y a rien de si aysé que de faire bander à la viz deux cables de diverse faicture, et de veoir, quel des deux durera le plus, mais prenez bien garde, s'il vous plaist, que tout cela ne voudra encor rien dire pour la marine. Car il est à noter, que la force du vent ne faict pas crever noz cables, en les bandant par trop, mais qu'ils vont s'usants à la tempeste dans le trou ou ils passent, là où le bois du vaisseau les auroit vistement couppez et comme sciez d'une scie, si on ne s'advisoit de les lascher de temps en temps, pour changer l'endroict qui souffre; or de quelque façon que se torde le cable, il demeure tousjours subject à cest inconvenient auquel, peut estre, nostre moine n'a jamais pensé. En tout evenement, comme j'ay desjà dit, l'espreuve de l'une et l'autre proposition se peut fort bien prendre pardelà, et qui ne l'a jamais faicte, est peu croyable en un mestier tel que cestuy là'.

De stalen heb ik ontvangen; wees zoo goed van het hierbijgaande 272 Hollandsche el voor mij te doen koopen. Ook heb ik franje noodig en groen damast. Au camp devant Breda ..... 24e d'Aoust 1637.

1655. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Ce fut hier la garde de Monsr Morgan aux approches angloises - par ou V.A. voit que sa blessure[1)] n'est pas de grande consequence - et aux françoises de M. de Buat[2)], qui enfin a obtenu de commander aux trenchées à son tour, comme feroit son coronel. D'un ni d'autre costé il n'est rien arrivé de considerable, sinon que les Anglois, à la pointe de leur sappe, ont rencontré un petit lieu marescageux, sur lequel on a raisonné, sçavoir s'il le falloit combler, pour apres travailler dedans, ou bien passer à l'entour. La derniere opinion a prevalu, parce qu'il eust fallu prendre le sable de fort loin en arrière, n'y en ayant point sur les costez, et desjà on en est venu à bout, de maniere qu'on est tout contre la contrescarpe. - Ceux de dedans ontencor faict jouër de leurs grosses grenades, mais sans domage de nostre costé, sinon qu'hier deux soldats, en voyants tomber une, et croyants que ce fust une bale de canon, qu'ils amassent volontiers, pour les revendre au commis des amunitions, furent attrapez de son coup inopiné, et fracassez touts deux d'une façon espouvantable. - A ce soir environ les six heures, il a pleu au gouverneur de Breda d'envoyer quelques 150 ou 200 hommes, soustenuz de plus grand nombre, à faire une attaque aux approches de Monsr le comte Guillaume, sur certain petit ouvrage moitié faict, où il n'y avoit encor point de garde. Mais ils ont esté repoussez promptement par M. le comte Henri[3)], qui estoit de garde aux trenchées, et

1) Zie No. 1647.
2) Philippe Henry de Coulan, Sieur de Buat, de vader van den ongelukkigen ritmeester, was in 1632 luitenant-kolonel, in 1639 kolonel. (Meded. van Luit.-Kol. W.R.H. Wakker.)
3) Nl. Hendrik Casimir van Nassau.

sur la retraicte leur en a esté tué assez bon nombre, qui pourtant est encor incognu, parce que, le soir survenant, il n'a esté possible de les nombrer ni recognoistre; un officier italien, à ce qu'on dit, et fort blessé à coups de picque, est demeuré prisonnier; le reste se sçaura demain. De nostre costé y a jusqu'à quinze morts, entre autres un capitaine nommé Schuring, et quelques blessez. Aussi l'escarmouche ne fut pas courte, mais dura une petite demie heure. S. Alt.^{e} qui vint de sortir des mesmes approches, eut le divertissement de tout veoir de dessus une redoutte entre icy et le quartier de mondit S.^{r} le comte Guillaume. Dans cestuyci, je dis dans le nostre, le malheur en a voulu ce matin au quartiermaistre general Perceval[1)], qui a esté frappé d'un coup de mousquet au travers du bras, vers l'espaule, en quoy aucuns chirurgiens trouvent du danger, et d'autres moins. Mais S. Alt.^{e} cependant s'en va trouver incommodée aux progrez de l'approche, et seroit grande perte que ce jeusne bon officier vinst à manquer.

Apres qu'on a bien eu attendu nouvelles de l'enemy, enfin lettres sont arrivées du gouverneur de Venlo[2)], qui mande du 20e que ce jour là mesmes il s'est trouvé soudainement investi par des trouppes de l'enemi, que le marquis de Lede s'en venoit montant aveq quelques trouppes à gauche de la Meuse, et que le gros de l'armée passoit au haut du Peel, le Cardinal Infante ayant logé la nuict d'auparavant à Nederweert. Que pour luy, bien que la meilleure moitié de sa garnison luy ayt esté ostée, il ne manquera de faict aveq le reste, ce qui appartient à un homme d'honneur. Celuy qui porta la petite lettre, adjouste, que le pont a esté mis sur la Meuze entre Venlo et Aerssen, et enfin, que c'est le commencement d'un siege tout formel. Ceste nouvelle fasche fort S. Alt.^{e} en ce que M. de Stakenbroeck[3)], ayant eu ordre, il y a longtemps, d'aviser à mettre des compagnies dans Venlo, en cas que l'enemy fist la mine d'y aller, semble s'estre laissé abuser par les espions, qui ont ven passer ledit marquis de Lede dessus le pont à Gennep, aveq trois à quatre mil hommes, et luy ont rapporté que c'estoit toute l'armée. Sur quoy il s'est hasté aussitost aveq son gros vers le Rhin, et a laissé le temps à l'enemi de se jetter devant ladite ville d'un costé et d'autre de la riviere, avant qu'il en ayt peu cognoistre le dessein. On attend sçavoir d'heure à autre ce qui s'y passe, et y avons nous escrit en bons termes au gouverneur, aveq promesse de secours asseuré, pourveu qu'on puisse avoir le loisir de venir à bout de ceste place. M. de Charnacé, voyant toutes ces entrefaictes, et l'enemi ne bransler non plus à la diversion pretendue des armées françoises, que si elles n'estoyent qu'imaginaires, en demeure exterieurement tout confus, protestant n'avoir, non plus que nous, aucune nouvelle du costé de la France, de quoy il y en a pourtant qui doubtent.

Le coronel Sandilands[4)], qui est du costé de M. le comte Guillaume, y fut blessé, il y a quelques jours, d'une mousquettade vers le poignet, mais, à ce qu'on dit, n'en sera pas estroppié. Devant Breda, le 24e d'Aoust 1637.

1) Pierre de Percheval was in 1636 kwartiermeester-generaal van het leger. (Meded. van den Heer Wakker.)
2) Nl. Nicolaas van Brederode; zie blz. 86.
3) Zie No. 1650.
4) Sir James Sandilandis was in 1627 sergeant-majoor, in 1631 luitenant-kolonel en in 1636 kolonel. (Meded. van den heer Wakker.)

1656. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Maintenant que nous commençons à joindre les enemiz de plus près, les progrez des approches en sont moindres en distance de lieux, mais de temps en temps plus considerables. Messieurs le comte de Solms en de Haulterive, qui eurent la garde d'hier, y ont faict de tres-bons debvoirs, mais, comme je viens de dire, cela ne marche plus qu'au petit pied à la sappe, et soubs la faveur de chandeliers et autres engins à se couvrir. - A ce soir y sont entrez Mess.rs de Maisonneufve[1] et Herbert[2]. Tant qu'il faict nuict, on ne s'y escarmouche qu'à coups de mousquet, mais depuis la pointe du jour jusqu'au soir le tintamarre du canon est esmerveillable. Et ceux de dedans toutefois ne s'en taisent point. - A la sortie d'hier on trouve qu'ils ont perdu un peu plus que vingt hommes, qui est trop de perte à une garnison assiegée pour si peu d'effect. - Le mal du coronel Sandilands se trouve assez grief par le docteur Vallensis[3], à cause des fiebvres que luy cause la grande douleur de sa blessure. - Son Alt.e - qui, graces à Dieu, se porte tousjours bien, et a esté aujourdhuy en *gaste* chez les deputez des Estatz - a permis au maistre d'hostel, de s'en aller faire traitter à la Haye d'une maladie qui l'a alitté icy. - On n'apprend chose aucune de Venlo, ni de Mons.r de Stakenbroeck, qui est bien estrange. Devant Breda, le 25e d'Aoust 1637.

1657. D. de Wilhem. (L.B.)

Nostre greffier[4] recoit tout a cest heure une depesche d'Orange. Il faut que je vous die mon advis sur la donation que S.A. a faict au feu gouverneur d'Orange[5] des arrerages des lods. Nous n'avons pas sceu ce que e'estoit. Mais je comprene bien maintenant, que cela montera librement douze mille livres, sans y comprendre la donation du reliquat des bleds. S.A. a este surprins en ceci par Sauzin[6], et croit on que c'est luy qui jouira de ce benefice par une convention, faicte auparavant avec le feu baron de Dona. Comme que ce soit, S.A. pourra souffrir grand dommage en son droit des lods, si on fait payer rigoureusement tous les arrerages. Car il y en a de telle nature que, si on les fait payer au proufit de la maison de Dona, tous les aultres qui ont soustenu d'en estre exempts en certains cas, se prevauldront de cette action contre S.A. Pour donc ne prejudicier a son droict et eluder en quelque facon la surprinse manifeste, il seroit bien d'accorder la somme que le baron de Dona disoit que montroient les arrerages, qui sont environ trois ou quatre mille livres, si j'ay bien retenu. 25 d'Aoust 1637.

1658. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Il n'y a plus de terre entre l'enemi et nostre approche françoise, que

1) Zie blz. 277.
2) T.a.p.
3) Zie I, blz. 274.
4) Nl. Laurens Buysero.
5) Nl. baron van Dohna.
6) Zie blz. 229.

pour tenir un gabion ou grande fascine, qui se dispute a tous moments à coups de picques et de grenades à main, de sorte qu'apres ceste nuict il n'est plus apparent qu'il dure de leurs sentinelles dans la contrescarpe, apres laquelle il ne restera que le fossé de la corne, que nostre artillerie bat à outrance, et se verra dans peu envahie par deux endroits du costé françois, et par deux autres de l'anglois. - La nouvelle qui a courru icy depuis le matin - sur ce que Monsieur le comte Guillaume en avoit faict communiquer à S. Alt.e par une lettre du commandeur de Heusden, informé par un sien amy de Grave - comme l'armée enemie le 20e jour du mois auroit quitté Venlo, pour aller secourrir Namur, assiegé par les Françoiz, ne se verifie pas. Au contraire, on vient de presenter à S.A. un acte signé par le Cardinal Infante le 21e du courrant, au camp à Blerick, proche de Venlo, par où il ordonne à *l'amptman* du païs de Cuijck, de mener promptement 800 païsans de son quartier, aveq pailes[1] et hoyaux, pour travailler au quartier du comte Jan de Nassau à Baerle là aupres; qui estant une sotte copie de l'employ que nous avons donné à noz païsans de l'Hollande, attendu que les autres, estants soubs contribution, sont obligez de se tenir neutres et hors de parti, S. Alt.e a faict aussitost expedier un acte contraire, par où lesdits païsans de Cuijck ont ordre, de n'obeïr en aucune sorte à ladite semonce, sur peine d'execution militaire sans connivence, tout subjects qu'ils sont de S. Alt.e, qui est bien d'intention d'en commander demain autant à ceux de Hoochstraten et Turnhout, par forme de retorsion. - Le siege donq de Venlo dure tousjours, mais M. de Buïllon a quelque advis plus apparent de ce que l'enemi auroit destaché bon nombre de cavallerie et aussi d'infanterie hors du camp, qui auroit marché à la veuë de Maestricht vers Namur susdit, où pourtant il n'y a aucun siege qu'on sache, le monde s'estonnant, mesmes dans Bruxelles, comme il est possible que les Françoiz n'attentent rien par ces belles occasions, depuis ce grand siege de Landrechy, d'où enfin il est sorti 250 hommes. Il est vray qu'ils courrent jusqu'à Binche et Trasigny, à six et sept heures de Bruxelles, mais ce ne sont que courses, dont il ne vault pas la peine de parler. - Cependant on s'est chatouïllé trois jours de suitte par toute la Flandre et Brabant de ce que le fort de Knodsenburg, Nimmeghen et Tiel avoyent esté prins, le siege de Breda levé, 500 Françoiz battus icy au quartier, et tout nostre faict en desordre, jusques à designer dans quelles maisons logeoyent le Cardinal Infante, le president Rosa[2] et autres grands à Nimmeghe, comme le *Te deum* y avoit esté chanté et choses semblables, qu'on a tant prins plaisir de veoir imprimées, non pas en forme de gazette, mais en gros characteres, à Bruges, que par occasion d'un tambour, allant aujourdhuy dans Breda, S. Alt.e y en a faict porter un exemplaire, à ce qu'ils voulussent prendre la peine de nous informer de ce qu'ils en sçavoyent, et s'il estoit vray que nous fussions partiz. Là dessus ils ont respondu que, puisque leurs gens l'avoyent publié, il falloit le porter à leur armée, afin qu'ils en verifiassent le contenu par effect, autrement qu'ils en avoyent menti. Comme ils ont, graces à Dieu, ne paroissant par tout cela que l'estat asseuré, qu'ils avoyent faict de leurs entreprinses sur le Wael, qui nous servent de belle advertence. - A ce soir Mons.r de Charnacé et Mons.r Goring[3] sont entrez en garde aux approches, où il n'est rien arrivé de con-

1) = *pelles*
2) Zie blz. 188.
3) Zie blz. 277.

siderable depuis hier, outre ce que j'en ay touché au commencement. - La lettre de V. Alt.e, envoyée par le greffier hier, a esté bien rendue ceste apresdisnée. Devant Breda, le 26e d'Aoust 1637.

1659. D. de Wilhem. (L.B.)

Wij zijn bezorgd wegens het beleg van Venlo; de bevolking kan hare wapens tegen ons keeren. De heer de Knuijt is hier. Onze buurman wil gaarne eene betrekking hebben als wiskundige of ingenieur; kunt gij hem ook helpen? Het opstel van Galilaei *de motu*[1] is nog niet afgedrukt. Wil ik u alle politieke brochures zenden, die uitkomen? 26 d'Aoust (1637)[2], a la Haye.

1660. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Les approches s'avancent de mesme ardeur tousjours que du premier commencement. Celle de Mons.r de Charnacé entre autres y est fort remarquable, et est à craindre, que du pied qu'il y va, il n'en pourra eschapper que par miracle, s'opiniastrant des nuicts entieres à la pointe de la sappe, et ailleurs, où ce seroit assez faict d'envoyer le moindre des soldats. Aussi la nuict passée un coup de mousquet luy a frisé le cordon du chappeau, et sur le matin un morceau de grenade à main luy a donné une telle secousse contre la teste qu'elle l'a estourdi et mesme luy a causé quelque vomissement, mais comme il n'a pas tombé, le signe n'en est pas reputé du tout mauvais. Aussi n'en a il pas bougé de la trenchée qu'à ce soir, à l'heure deuë, que le capitaine des gardes[3] l'a esté relever. Le plus grand mal qu'il y ayt souffert, c'est d'avoir veu griefvement blessé le S.r Remond[4], lieutenant dans son regiment, tresvaillant homme, qui aveq le petit S.r Sire et quelques autres officiers y a faict des merveilles à coups de pique contre ceux de dedans, disputans encor le chemin couvert de leur contrescarpe, qu'à present ils ont vuidée, en sorte que leurs palissades ont changé de parti, et servent dorenavant à couvrir et asseurer noz soldats. On va donq coulant à droicte et gauche de la corne, qu'on dit bien qu'ils auroyent coupée en plus d'un endroict, mais ce ne sçauroit estre grande chose; au moins en les allant visiter ainsi par le derriere, il ne sera possible à la fin qu'ils s'y maintiennent.

Mais le contentement de ces diligences et bons progrez s'attrempe par des mauvais bruicts qui courrent de la perte de Venlo, d'aucuns y adjoustants que la moitié de la ville auroit esté bruslée, d'autres, qui en ont approché à deux ou trois lieuës, niants d'y avoir peu remarquer aucune apparence d'un si

1) Waarschijnlijk zijn hier bedoeld Galilaei's *Sermones de Motu Gravium*, geschreven tusschen 1589 en 1591; het boek heeft eerst het licht gezien in de eerste volledige uitgave zijner werken, 1842-1856.
2) Het jaartal is weggelaten.
3) Zie blz. 276.
4) Lancre de Remond was van 1639 tot 1661 kapitein. (Meded. van Luit.-Kol. W.R.H. Wakker.)

grand embrasement, dont au moins il eust paru quelque reflexion dans l'air. Tant y a, tout est obscur et ambigu. Il ne vient aucun mot du gouverneur[1], et si la place auroit esté rendue le 24e, n'ayant esté investie que le 20e, que si cela est, on a bien pen de subject de se fier en fortifications. On ne sçauroit manquer d'en avoir l'une ou l'autre nouvelle dans demain. - Aujourdhuy un tambour de la ville a esté envoyé demander un passeport pour la femme du S.r de Drunen, drossart de la ville[2], desirant s'en retirer aveq ses enfants, pour prendre l'air des champs - ce mande ledit S.r de Drunen - audit village. Mais j'estime que le grand nombre des bales de canon qui, en manquant les ouvrages, se proumenent aveq des tintamarres estranges au travers des maisons de la ville, la rend desgoustée de ce sejour. Le passeport luy a esté accordé aussitost. Et le tambour, apres quelques contradictions, a confessé enfin, que ce jeusne Seign.r italien, dont j'ay faict mention par le passé[3], a esté tué en la derniere sortie au quartier de M. le comte Guillaume, s'estant avancé des fins premiers, contre le gré du gouverneur, qui l'en avoit dissuadé à force, et mesmes à cinq fois l'avoit empesché de sortir. - J'espere que desormais mes lettres se rendent à temps; au moins il ne se passe jour, que je ne me donne l'honneur d'en escrire à V. Alt.e. Devant Breda, le 27e d'Aoust 1637.

1661. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

On travaille tousjours à la sappe le long de la corne de l'enemi, qui a faict peu de resistence toute la nuict passée, et apparemment ne pourra maintenir beaucoup d'heures la traverse qu'il defend encor dans le chemin couvert de la contrescarpe, parce que, la sappe avançant comme elle faict, on verra tantost dans le dos le peu de gens qu'il y ose tenir. - Apres les bruicts fort divers sur le subject de la ville de Venlo, nouvelles enfin sont arrivées de Grave, comme Mardi passé la garnison auroit capitulé, et en seroit sortie avanthier[4]. Du gouverneur cependant, ni d'aucune ame vivante de ce costé là il ne vient lettre, ni message[5], de sorte qu'on ne sçait, ni comment, ni pourquoy la ville a esté rendue, ni vers où s'est retirée la garnison, laquelle estant de quinze compagnies qui, à le prendre au pis, ont peu faire dix ou douze cens hommes, S. Alt.e en apprend ceste nouvelle aveq le plus grand estonnement du monde, et s'en fasche, comme on peut juger qu'il en a du subject. - On rapporte, qu'en mesme temps le comte Jan[6] s'est acheminé aveq la cavallerie vers Rurmonde, moins defensible, à la verité, que Venlo, pour plusieurs considerations. On advise cependant, autant qu'il est possible, à la conservation de Maestricht, qui, s'il plaist à Dieu, ne s'avallera pas comme ces premiers morceaux. Mons.r le duq de Buïllon s'y va jetter en personne, et part à cest effect encor de ceste nuict aveq peu de chevaulx au travers du Brabant.

J'eusse bien voulu me pouvoir passer d'entretenir V.A. de si desplai-

1) Zie blz. 282.
2) Zie blz. 149.
3) Nl. de prins van Pepoli; zie blz. 264.
4) Den 25sten Aug. gaf Venlo zich over.
5) Brederode was na de overgave gevlucht.
6) Nl. Jan van Nassau.

santes nouvelles, mais mon debvoir m'a empesché de m'en taire. - Son Alt.e, graces a Dieu, se porte tres-bien, et luy voyons nous le visage plus frais tous les jours. Devant Breda, le 28e d'Aoust 1637.

1662. D. de Wilhem[1]. (L.B.)

Ik moet nog eens spreken over ‘la donation des arrerages des lods et tresains et le reliquat du ble, faite par S.A. au feu gouverneur d'Orange[2], dont j'ay fait mention en mes deux precedentes. Le droict de lods et tresains pour les ventes, qui sont faites dans la Principaute, est divers selon les villes et la qualite des personnes habitantes ou estrangeres. Il y a plus, c'est que comme ces droicts avoyent este grandement pervertis par l'injure des temps, lorsqu'ils furent restablis sur l'usage ancien, il n'y eut manque de contestations, sur lesquelles finalement on est tombe d'accord. Et le Prince Philippe Guillaume[3], par le renouvellement des libertez d'Orange de l'an 1607, que nous avons ici imprimees, explique la nature desdits droicts, mais non en telle sorte, qu'il n'y aye eu de la difficulte souvent en plusieurs points, d'ou sont en partie aussi este causez lesdits arrerages. A raison de quoi le feu Prince Guillaume, je dis Philippe G[uillaume] d'heureuse memoire, a trouve expedient de l'expliquer par un edict de reunion du domaine de ladite annee, lequel semble contraire en quelques cas aux dites libertez. Et la cour de Parlement λB[4] en la verification a ordonne, qu'il auroit lieu sans prejudice d'icelles. Ce neantmoins il semble que M.rs de la Pise, pere et fils[5], s'y soyent portez en telle facon, qu'ils ont accommode ce differend aux conditions du pristin estat et usage, a l'advantage du droict du Prince. Comme la, ou dans les libertez il est dit, que des ventes faites par un estranger a un habitant des fonds, se mouvans du fief esclave ou servile de S.A., l'estranger vendant doibt un tresain, toute action de lods cessant. Toutesfois l'usage a este aultrement gardé, et a on tousjours fait payer lods et tresain, qu'est le sixieme denier de la vente. Ce cas n'a pas este expressement decide par l'edict. Sur quoi je vous diray ce qui s'est passe en un fait semblable il y a fort pen de temps. Le Sieur de Grommele, estranger, gentilhomme d'Avignon, qui a herite une belle chevanche a Orange, avoit vendu a Andre Correge, citoyen d'Orange, une grange pour le prix de six mille livres, partie de laquelle releve de la directe de S.A. Comme on a voulu demander payement du lods, outre le tresain de la partie servile, il a exhibé la liberte, qui y semble formelle. On soustient pour le droict du Prince, qu'il le debvoit, et est on venu en conference avec son advocat, qui a soustenu ne le devoir point, par la liberte qu'il a oppose. On luy a respondu, que la qualite du vendeur estranger, pour laquelle il doibt le tresain *ratione personae*, ne peut prejudicier au droit du lods, qui est deu au Prince *ratione rei*. Il a reparti, qu'il se tient aux termes precis de la liberte, disant que le tresain est deu par l'estranger, au cas dont est question, toute

1) Het grootste gedeelte van den brief is in het Fransch geschreven, het slot in het Latijn.
2) Zie No. 1657.
3) Zie I, blz. 10.
4) De afkorting is niet duidelijk.
5) Zie blz. 229.

exaction de lods cessant, et que la liberte est *stricti juris*, *nec patitur intentionem aut remissionem*. La dessus il demande l'intervention des consuls pour la conservation des libertez, lesquels ont donne sur ce requeste a la cour du Parlement. Or notez, que ce Correge est un de ceux qu'on a expulse de la ferme generale, comme par force, dont il est fort mescontent, et bien qu'il ne s'agisse[1] que de trois ou quatre cent livres. Toutesfois c'est un cas qui arrive assez souvent. Et je suis tres asseure qu'il le plaidera, et que le Parlement ne regardera point a l'usage, ains a la donation, et ainsi cela porteroit diminution des droicts a S.A., et remboursement de semblables. Car ceux qui auroient mal paye, seroient releves sans doubte. C'est pourquoi je vous dis encores qu'il est plus expedient, que S.A. donne a la maison de Dona la somme, que le feu gouverneur d'Orange a requis pour *ayata de costa*, voire davantage que les dix mille livres qui estoient en reserve entre ses mains, que de permettre que ces arrerages soyent exigez en vertu de la donation faite au feu baron de Dona, principalement a cest heure que le baron de Dona est mort, et qu'on doubte que le benefice vient au profit de Sauzin[2], et que c'est une vraye surprinse dudit Sauzin, qui a induit le gouverneur a faire cette demande a S.A. Il est bien vray, que ce Correge avoit donne esperance de s'accommoder au payement du droict de S.A. Mais alors il estoit associe en la ferme generale avec Messieurs van Schore, et c'eust este pour faire valoir leur ferme en ce poinct. Mais a cest heure que les Orangeois ont este expulsez de la ferme, je vous laisse a penser, comme ils se roidiront contre le payement de ce droict. Il ne peut estre, que vous n'ayez veu *communes opiniones contra communes*, et en icelles, *an domicilium originis amittatur?* Et considerez la dessus les beaux gardiens de justice, qu'il y a en ce Parlement. Liquet hoc vel ex sola sententia in miserum Pisonem[3] lata. Is non satis habuit mentem explicasse in ejusmodi controversiis, sed *ἐχθυμότερον τοῦ δέοντος* jus Principis ursit. Atque hinc illae lachrymae'. Want waarlijk het vonnis tegen hem gewezen is onbillijk; wij moeten hem helpen, en de Prins moet inzien, dat hij onschuldig is. 28 Aug. 1637, Hagae.

1663. J. Hoeuft[4]. (H.A.)

Men verheugt zich hier zeer over den aanstaanden val van Breda en over de gevolgen, die deze zal hebben voor de algemeene politiek. Het is zoo kwaad niet, zich aan Frankrijk te houden. A Paris, du 28e Aoust 1637.

1664. D. de Wilhem. (L.B.) Fr.

De heer de la Pise kan zeker in Frankrijk gemakkelijk een 'arrest de rehabilitation' krijgen en dan geplaatst worden in de rekenkamer van Dauphiné; hij heeft daar verwanten. 'Si S.A. n'entend pas qu'il soit remis en

1) Er staat: *n'agisse*
2) Zie No. 1657.
3) Nl. La Pise.
4) Zie blz. 154.

sa charge, qu'au moins il luy permette de pouvoir disposer de ses offices. Car il n'a pas forfait sa charge. Et a dire le vray, S.A. devoit faire casser l'arrest que le Parlement a donne contre luy. Cela se prattique en France en tel cas'. De man is werkelijk onschuldig en Z.H. moet hem dus helpen. En Dohna is in deze zaak niet zonder hartstocht geweest. Ik kom u verzoeken, hem bij te staan; als uwe vrouw nog leefde, zou zij u dat verzoek doen. In het pakket uit Orange zijn brieven voor u van de heer de Montmirail[1]. 28 Aug. 1637, Hagae Comitis, raptim.

1665. A. Ploos van Amstel[2]. (H.A.)

Dank voor uwe berichten uit het leger; wij hooren hier allerlei geruchten, o.a. dat Venlo door den vijand genomen is. In den Haag heb ik er een gesprek over gehad, dat gij niet eens bedankt zijt voor het ontcijferen van dien lastigen brief uit Breda..... 'Ooc hadde vergeten, dat den pastor aldaer aen Dno Moteto geschreven hadde de goede apparentie van den voortgang der vredehandelinge tot Ceulen, ende dat het alleenlyck maer aenquaem op een cleyn redres in de paspoorten voor de respective gedeputeerden. Het schynt, hy yets geroken[3] heeft gehadt vant besoigne, dat over de pasporten int leger is gevallen. - Dat van den Genueesche monnick[4] en sal de traficq niet connen lyden; so de inventie practicabel, soude het wat groots syn; als in den Hage sal wesen gecomen, sal tenteren, wat smaeck het heeft'. Barlaeus komt niet; hij wacht zijn broeder[5], die in zeven jaar niet bij hem is geweest. Op den Huise ende Slothe vant Geyn, desen 29/19 Augusti 1637.

1666. G. Honthorst[6].

Alsoo toonder deesse, Johan van Bronckhorst[7], is een fraey tekenaer ende een seer goet etser, heeft hem de lust gedwongen, om Breda wt te laete gaen met belegering van dien[8], so in profiel als in platteform, ende alsoo hy dit niet doen en kan sonder behullep van imant, die volkome kennes daervan heft, so is deesse myn vrundelyck versoeck, dat UE. syn goet oordeel in de konst hier eens belieft over te laette gaen ende hem eenich behullep te doen, opdat het warck wel mochte voltroke wordde, tot eer van zyn Hooghhayt. Vorder heb den doeck al gereedt gemaeckt, daer ick zyn Hoochhayt en Myn Vrow voor UE. op schildere sal, dan sal

1) Zie blz. 233.
2) No. 1665 a. In een briefje van denzelfden datum (H.A.) wordt verlof gevraagd voor zijn zoon, den kornet.
3) Moeilijk leesbaar.
4) Zie No. 1654.
5) Lambertus Barlaeus (1592-1655) studeerde te Leiden in de theologie, was eenige jaren predikant bij den gezant te Parijs, den heer van Langerack, werd in 1628 conrector te Amsterdam en in 1641 professor in het Grieksch te Leiden.
6) Het Hs. is in de collectie Morrison. De brief is uitgegeven door J.H.W. Unger in *Oud-Holland*, IX, 1891, blz. 194.
   Gerard Honthorst, de bekende schilder, leefde van 1592 tot 1656.
7) Hij werd ongeveer in 1603 te Utrecht geboren, trouwde daar in 1626 Lyntgen van Noort en stierf in 1661. (Mededeeling van den Heer E.W. Moes.)
8) Vgl. F. Muller, *De Nederlandsche geschiedenis in platen*, No. 1773.

noch wat moette verloope, eer ick het beginne kan, doordien ick besich ben met eeniche konterfaijtsel voor myn vrow de princesse er galaery, die int laest van Ocktober moette gereedt syn; dan sal niet naerlaette so spoedich af te maecke ast mijn mogelyck sal sijn; blijve ondertusche ..... In Wtrecht, den 29 Augusti 1637.

1667. D. de Wilhem[1]. (L.B.)

Men schrijft mij, dat Venlo zich heeft overgegeven; zeker zal de stad het niet lang kunnen houden. Ook voor Roermond en Maastricht maakt men zich bezorgd. Uit Antwerpen is te Lillo eene kist aangekomen, aan u geadresseerd, waarschijnlijk met eene schilderij voor den Prins of voor de Prinses. 29 Aug. 1637.

1668. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Encor ne vient il que des bruicts et rapports differents de Venlo, sans que jusques à present on puisse sçavoir vers où la garnison a esté envoyée, ni autre particularité. Bien vient il des gens qui comptent que quinze ou seize maisons ayant esté embrasées avec quelques granges, la bourgeoisie auroit courru sus au gouverneur, l'auroit voulu massacrer, et choses semblables, mais nulle nouvelle de luy mesme, non plus que s'ils estoyent tous abismez. Et enfin fortes asseurances de ce que Rurmonde est investie, parce qu'un chasseur, qui avoit entreprins d'y porter quelques lettres, s'en revient sans effect, et tesmoigne qu'il est impossible d'y entrer, et au reste, qu'il avoit veu que les nostres tiroyent extremement hors de la ville, et qu'à ce qu'il avoit peu apprendre, la garnison de Venlo avoit esté envoyée à Rhinberck.

Dans noz approches tout va de mesme pied; Monsr le comte de Solms y est ceste nuict du costé anglois, et de l'autre le Sieur de Buat[2], qui a faict dessein de traverser le chemin couvert, s'il est aucunement possible, et de se loger sur le bord du fossé de la corne, qui n'estant pas large, se pourra combler de fascines. Et cela surmonté, ceste corne s'en trouvera aux aboiz, bien qu'il faille imaginer, qu'ils y ont des mines en provision, car dans le chemin couvert mesme on en a descouvert jusques à deux, mais comme on en est dessùs ses gardes, ces peines s'en vont pour la pluspart perdues. Devant Breda, le 29e d'Aoust 1637.

1669. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Le commandant de Grave mande enfin, que la garnison sortie de Venlo est arrivée dans icelle ville, d'où S.A. la va repartissant en divers lieux, envoyant dire à tous les capitaines qu'ils ayent à se rendre icy au premier

1) Het eerste gedeelte van de brief is in het Fransch, het slot in het Latijn geschreven. No. 1667 a. Een brief van 31 Aug. (L.B.) gaat over de geruchten van de overgave van Venlo.
2) Zie blz. 281.

jour, pour faire rapport de ce qui s'est passé, ensemble aveq le gouverneur[1]; mais cestuy-ci - au dire du trompette, qui a porté la lettre de Grave - ne paroist point et seroit disparu, en sortant aveq les trouppes hors de la ville. Chose bien estrange, et peu consonante aveq ce que dit d'ailleurs le mesme trompette, d'avoir ouy dire aux officiers, qu'ils avoyent à se plaindre des soldats seulement, mais que le gouverneur s'y seroit comporté comme il debvoit. S'il se vient defendre, ce que plusieurs ont de la peine à croire, et se trouve hors de faulte, à tout le moins il est malheureux en toute extremité. Mais ses amiz apprehendent et sa coulpe et son malheur. - De Maestricht on mande que l'enemi s'est campé devant Rurmonde le 26e, qui fut mercredi, au soir, et que desjà les assiegez par une sortie avoyent tué plus de cent hommes sur la place. S'ils ont le coeur faict comme cela, c'est domage que Venlo ne leur ayt esté commis, et que la place qu'ils defendent n'est si bonne que la perdue. - Dans noz approches, et particulieremet dans les françoises - car les angloises n'ont peu estre si bien avancées pour plusieurs causes - le dessein, dont j'eus l'honneur d'advertir V.A. hier, a esté effectué, de sorte que, comme on se trouve jusques sur le bord du fossé de la corne, on espere, que ceste nuict il sera rempli de terre et de fascine, pour aller veoir ce qu'il y a dans la corne mesme, où plusieurs estiment qu'il n'y auroit que peu de gens de reste, faisants conclusion de ce que l'on n'y a remarqué aucun cri, comme une grosse grenade y a esté jettée. Une autre grenade a esté tirée si justement à ce matin, que tombant sur le bastion, elle y a mis le feu dans la provision de la poudre, et ensemble dans deux pieces de canon, qui ont tiré vers nous en mesme temps.

Ceste apresdisnée le capitaine Meteren[2], faisant la charge du major du regiment des gardes, a esté malheureusement blessé, en montant à cheval, d'un coup de faulconneau au haut de la cuisse, la playe estant fort large, mais comme l'os n'a pas esté rompu, on espere qu'il en pourra guerir; comme encor le frere et major du coronel Erentreiter[3], blessé devant deux jours d'un coup de mousquet, qui luy a emporté quasi toute une machoire, mais sans faire que friser la langue. Du reste, il se blesse peu de personnes de consideration. Devant Breda, le 30e d'Aoust 1637.

1670. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

La nuict passée il s'est trouvé de la difficulté, plus qu'on ne s'estoit figuré, à combler le fossé de la corne. De douze travailleurs qu'on y mit en besoigne, il en fut tué quatre d'abord, et blessé jusqu'à sept; ce qui espouvanta si fort ceux qui debvoyent succeder au travail, qu'il n'y eust pas moyen d'en poursuivre le dessein sur ce pied là; ceux de la ville, qui s'y trouvoyent au besoin en nombre competant, mettans continuellement le feu à de la paille, pour

1) Nl. N. van Brederode; zie blz. 282.
2) Adriaen Cuyck van Meteren was in 1632 kapitein eener compagnie voetknechten, in 1648 luitenant-kolonel van de garde. (Meded. van Luit.-Kol. W.R.H. Wakker.)
3) Ernhard Erentreiter Jr. was in 1632 kolonel en diende tot 1654, Hans Hendrik Erentreiter, de hier bedoelde, was in 1630 kapitein, in 1632 sergeant-majoor, in 1652 luitenant-kolonel en diende tot 1665. (Meded. van denzelfden.)

nous esclairer, en despit qu'en eussions. C'est ce qui a obligé S.A. de s'y trouver aujourdhuy d'assez bonn'heure, pour adviser à ce qui estoit à faire de plus expedient, et enfin ledit fossé a esté entreprins à remplir pour 2500 livres. A l'heure que j'escris ils sont apres, soubs la conduitte de M. de Maisonneufve[1)], mais comme le temps est clair de la lune et calme, j'apperçois d'icy, qu'on les exerce de mousquettades assez drues. - Quelques prisonniers sortiz de la ville, par eschange contre d'autres, tesmoignent qu'il y a peu de gens la dedans, mais soldats, resoluz à se maintenir à toute extremité, estonnez un peu pourtant d'avoir veu ce merveilleux progrez de nos approches en si peu de jours, tesmoignant d'ailleurs, et c'est chose remarquable, qu'ils n'y ont de la poudre que du jour au lendemain, soit qu'ils en fassent de la nouvelle par la provision du salpetre qu'ils ont, ou qu'ils ne fassent que raccommoder la vielle, à mesure qu'ils sont obligez d'en consumer. Tant y a, que ces dits tesmoings estiment, qu'ils se trouveroyent grandement incommodez, si pour quelques jours ils venoyent à manquer la chaleur du soleil au raccommodement de ladite poudre. - On commence à marchander par provision la grande galerie, et se trouve des insolents, qui en osent demander jusqu'à 14000 livres. Mais S. Alt.^{e} leur a faict replique d'un compliment qu'ils meritent, c'est, qu'ils ne sont pas dignes que le diable les emporte. - La pluspart de noz blessez semble appeller de l'arrest de la mort, graces à Dieu, qui aussi accompagne S. Alt.^{e} de ses faveurs accoustumées, et luy continue veritablement une santé gaiglarde et vigoureuse. Devant Breda, ce dernier d'Aoust 1637.

1671. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Toute la nuict passée n'a peu suffire à combler le fossé, dont j'eus l'honneur de specifier quelque chose hier à V. Alt.^{e}. On y a employé encor toute la matinée, et les heures y ont esté louées aux travailleurs à cinquante livres. Enfin, peu avant midi, tout a esté rempli jusqu'à l'autre bord, bien entendu, tant du costé des Angloiz que des Françoiz. Et peu apres les mineurs y ont passé leurs *sacramentshuijskens*, qui sont certains couverts de bois, dont ils ont accoustumé de se garentir en ces occasions là. Desjà ont ils le nez dans la terre, pour y miner, et cela se pourra fort avancer la nuict qui vient. Car nostre canon va tousjours approchant de plus près, et force furieusement celuy de dedans à se taire. - Mais entretemps l'enemy ne laisse de nous incommoder de quelques petites pieces, qu'il affuste soudainement dans sa corne, et en donne vertement dans noz ouvrages. Ceste meschante prattique vient de leur reüssir, au grand domage du povre coronel Goring[2)], qui en a eu le pied rompu, aveq ses grandes joinctures, en sorte mesmes que l'os de la jambe en est crevé, et se trouve la playe disposée de telle façon, qu'enfin les medecins et chirurgiens sont apres à deliberer en quel endroict il convient luy couper la jambe, au bas, ou vers le genouïl. Comme il fut rapporté au quartier, en rencontrant S. Alt.^{e}, il luy dit entre autres choses d'encor fort bon visage, qu'il le voyoit reduict à ne pouvoir plus faire que demander l'aumosne. Tout le monde a un extreme regret du grand malheur arrivé à ce galand cavallier dans son jeusne aage, mais on espere, que si la vie luy pent estre sauvée, la jambe luy estant couppée un

1) Zie blz. 278.
2) Zie blz. 277.

peu embas du genouïl, il y en pourra appliquer une de bois, et s'en servir honestement, comme faict encor le Cap.ne Hankinson et autres officiers blessez de mesme. - Si V. Alt.e daigne prendre cognoissance de la lasche reddition de Venlo, elle s'en pourra faire lire, s'il luy plaist, les conditions dans la copie que je joins à cestes, aveq celle de certaine attestation, departie par le magistrat au gouverneur[1], duquel on parle encor si doubteusement, qu'il y en a qui le croyent et asseurent dans Venlo mesmes, comme un homme perdu dans une ville perdue. - Mons.r de Charnacé se trouve si peu incommodé de ses petites atteintes qu'il a euës[2], qu'il s'en est retourné presentement commander aux approches, en intention d'y faire quelque bon progrez.

J'avoy osté la main de ce papier sur les huit heures de ce soir, comme voyci, que sur les dix on vient de rapporter à S. Alt.e hors de la trenchée, que Mons.r de Charnacé y a esté tué d'un coup de mousquet par la teste. Qui n'a pas donné peu d'emotion par tout le quartier. Je viens donq presentement de son logis, où je l'ay veu aux aboiz, respirant encor assez fort, et le poulx luy battant tout au bas du bras, mais du reste hors d'espoir, comme hors de sentiment, la bale luy ayant percé la cervelle en sorte, qu'on y passe le doigt de l'une à l'autre ouverture. Son dessein estoit de tenter absolument de prendre la corne ceste nuict, et estoit en l'action de monstrer au capitaine Pollotti[3] ce qu'il avoit resolu de faire, et comment, comme le coup l'a terrassé dans le fossé mesme sur la fascine. Un bon pot, comme on souloit porter à ces occasions là, et comme y portent encor tous les vieulx soldats, l'eust peu sauver. Mais ce n'en est plus la mode, qui est bien chose à enrager. Je ne dis pas, comme S. Alt.e et un chascun regrette ce personnage. V.A. en peut juger à par soy, comme en ayant cognu les qualitez, et le zele au bien commun.

Mons.r de Buïllon mande du 30e de Maestricht, d'y estre entré heureusement, et promet à S. Alt.e de luy rendre bon compte de ceste place, si l'enemy s'y frotte, la trouvant fort pourveuë de toutes necessitez, fors que d'un peu d'hommes d'avantage, qu'on pense luy pouvoir envoyer par de bons endroits. - Les chirurgiens ont encor resolu d'attendre comme se trouve demain la playe de Mons.r Goring, avant que de passer outre à l'extirpation. - Si V. Alt.e est resolue de partir en bref hors de la Haye, comme nous croyons, je la supplie tres-humblement de me faire advertir, quand je debvray cesser d'y envoyer de mes lettres. Devant Breda, le prem. de Septembre 1637.

1672. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

La derniere que j'eus l'honneur d'escrire à V.A. fut d'hier au soir à dix heures. J'espere que le messager aura eu l'esprit de se mettre à bord du vaisseau de V.A. pour s'en descharger, si le vent et la marée ont permis qu'il la rencontrast. Je n'en continue pas l'histoire à faute de matiere, et principalement parce que Mons.r Ayala[4] s'en va instruict beaucoup mieux

1) Dat stuk van den magistraat van Venlo is achter de voorwaarden van overgave afgedrukt bij Aitzema, 4o, IV a, blz. 553.
2) Zie No. 1660.
3) Zie blz. 167.
4) Ferdinand d'Ayala komt in 1637 voor als kapitein eener compagnie voetknechten. (Meded. van den Heer Wakker.)

que moy, et comme tesmoing oculaire de ce qui se passe icy aux approches, qui estant la sorte de fraiz rapports, dont je pense que dorenavant V. Alt.^{e} aura aggreable de se faire informer tous les jours, j'ay prié ledit Sr Ayala d'apprendre discretement les ordres qu'il plaira à V.A. de me donner pour l'advenir, afin de m'y conformer ..... Devant Breda, le 2e de Septemb. 1637.

Le mauvais comportement de plusieurs capitaines, qui seront examinez icy en rigueur de justice[1)], met beaucoup d'honestes gens aux escouttes de ce que deviendront leurs compagnies. Ce porteur est du nombre, S.A. l'ayant employé et regardé de bon oeil toute ceste campagne, aveq des asseurances mesmes bien expresses de le favoriser aux occasions. S'il en eschet, je supplie tres humblement V.A. de permettre que j'ayde à luy obtenir Sa faveur et intercession, puisqu'il paroist qu'il s'en rend digne, et de faict en a besoing, pour se maintenir selon sa naissance.

1673. A. Ploos van Amstel[2)]. (H.A.)

Heinsius en zijne familie zijn bij mij. De Prinses was in de stad en heeft Ds. Voetius[3)] en juff. Schuermans bezocht. Men spreekt hier vreemd over den gouverneur van Venlo en hoopt, dat het met Roermond beter zal gaan. Ik hoop, dat gij eens iets zult kunnen doen voor de bevordering van mijn zoon[4)]. Op den Huise ende Slothe vant Geijn, desen 2en 7b(Sept.) 1637.

1674. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Il vient d'arriver lettres de M. de Buïllon, qui mande comme Rurmonde estoit asseurement rendu, et que la garnison en debvoit sortir hier à dix heures, que le comte Jan[5)] marchoit avec la pluspart de la cavallerie, le bruict courrant, que c'estoit vers Karpen, mais M. de Buïllon apprehendoit, que l'enemi eust advis de quelque infanterie destinée pour Maestricht, et qu'il alloit se mettre en posture de l'empescher d'y entrer. L'infanterie enemie n'avoit bougé de ses quartiers, hormis les regimens du comte d'Isembourg[6)], marquis de Lede, et Rouveroy[7)], qui avoyent passé audecà la Meuse, et s'estoyent logez entre Rurmonde et Stevensweert; les uns disants que c'estoit pour aller faire un fort sur le chemin de Tongren, les autres pour prendre un quartier pres de la ville de Maestricht; de quoy on pourra juger, en voyant ce que fera le comte Jan. Finalement, qu'Avesnes seroit pour certain assiegé par le cardinal de la Valette[8)], et une autre armée destinée à asseurer la frontiere contre Piccolomini[9)]; qui est donques toute la sauce que nous avons à attendre pour ceste fois du costé de la France.

1) Nl. die van de bezetting van Venlo.
2) No. 1673 a-c. Een brief van 3 Sept. begeleidt een boek, brieven van 5 en 12/2 Sept. (alle H.A.) handelen over de bevordering van zijn zoon.
3) Gisbert Voetius (1588-1676) was sedert 1634 professor in de theologie te Utrecht.
4) Gerard Ploos werd in 1640 kapitein. (Meded. van den Heer Wakker.)
5) Jan van Nassau.
6) Zie blz. 193.
7) Hij was kolonel in het Spaansche leger en voerde behalve zijn eigen regiment nog drie andere aan.
8) Zie blz. 94.
9) Zie blz. 243.

Quand parfois il nous viendra comme cela quelqu'advis de consideration, je ne manqueray de continuer d'en faire part à V. Alt.e, selon qu'il luy a pleu me le faire commander. Car pour les approches, je sçais bien, que les officiers de guerre qui frequentent tous les jours le chemin de Geertrudenbergh, pour avoir l'honneur de veoir V.A., et sont mieux informez que je ne sçauroy estre, de ce qui s'y passe, en tiendront V.A. dans une perpetuelle suitte d'informations veritables. Aux occurrences de marque toutefois j'auroy soin d'y adjouster promptement ce qui en viendra à ma cognoissance, et me semblera digne de celle de V. Alt.e. Ceste nuict Mess.rs le comte de Solms et du Buat[1] n'ont peu gaigner grand avantage sur la corne, l'enemy en ayant sur nous, en ce qu'il tient le haut, et un espace large, et nous le bas, dans un destroict d'ouvrage de peu de pieds, où à force de grenades à main et autres engins, ils nous incommodent et blessent assez de monde. Cependant M. le comte Guillaume mande d'avoir tant gaigné, qu'il pretend aussi de commencer à remplir son fossé. Par où S.A. croid que nous appercevrons de la diversion de ce costé icy, où jusques à present les principales forces nous demeurent sur les bras. - S.A. a mis aujourdhuy M. le marquis de S.t Chaumont[2] entre les mains de M. le comte Henry de Frise, qui le meine veoir tous les ouvrages, et le traicte à midy en poissons. Devant Breda, le 5e de Septemb. 1637.

1675. W. Pynssen van der Aa[3]. (H.A.)

De zaak van Brederode[4] van mijn regiment is mij zeer onaangenaam. Mocht hij, wat ik niet hoop, in ongenade vallen, wilt gij dan een goed woord doen voor kapitein Cornelis Dimmer[5]? Nimwegen, den 5en Sept. 1637.

1676. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Il ne s'est faict gueres de progrez à nostre corne depuis hier, l'enemy s'opiniastrant tousjours de mesme vigueur contre ce que nous y pretendons, et abatant noz paniers aussi viste que nous avons le courage de les planter, ce qui porte S.A. à resoudre aux essayz des mines que nous avons prestes depuis deux jours, et s'en va adviser et resoudre ceste apresdisnée, s'il sera bon de les faire jouër promptement l'une apres l'autre, à sçavoir du costé françois et anglois, ou bien d'y donner autre ordre. - Monsieur le comte Guillaume va tousjours se preparant à passer le fossé, et mande, qu'il ne le commencera que la nuict qui vient. - Devant midi un trompette de l'enemy est arrivé, aveq lettres du comte de Feria, demandant passeport pour Monsieur le prince Thomas[6], atteint d'une fiebvre continue, et desirant se faire transporter de Weert à Bruxelles, ou autre ville de l'obëissance du Roy d'Espagne, ce qu'on

1) Zie blz. 281.
2) Zie blz. 205.
3) Zie I, blz. 296.
4) De gouverneur van Venlo.
5) Vgl. I, blz. 155.
6) T.a.p., blz. 478.

va luy depescher. - Le coronel Sandilands[1] guerit de sa griefve playe, mais le povre Perceval[2] est hors de l'esperance des medecins, un artere putrifié soubs l'aisselle, par la contusion du coup, se rouvrant à chasque fois, et luy faisant perdre la vie aveq le sang. Devant Breda, le 6e de Septemb. 1637.

1677. D. de Wilhem. (L.B.)

Deze brieven bereiken u laat, omdat ik hier ben als afgevaardigde op de synode. Men spreekt hier veel over het overgaan van Venlo en keurt het af, dat de hertog van Bouillon, die katholiek is, gouverneur van Maastricht blijft. 6 Septemb., Amsterodami, 1637.

1678. N. van den Bouckhorst[3]. (H.A.)

Ayant eu l'honneur de recevoir la vostre du 3 aujourdhuy, je me fis apporter les traictes de France et vous envoye des estrax qui pourront servir d'esclarcissement sur ce subject. Au traicté de l'an 1624 il est dit qu'aux charges des etc. il sera usé a la voye accoustumee. Par le 9 article du traicté de l'an 1630 il est parlé de mesme, c'est que Monseigneur le Prince d'Orange a donné les charges vacantes, mais d'autant que le Roy fournissoit d'argent, on mit le voile pour couvrir ses desirs en apparence, mais en effect la disposition a este tousjours a Mons.gr le feu Prince, comme aussy apres a Mons.gr le Prince a present. - Insertion du 3 article, allegué par le Sieur Brasset[4], ne sert de rien, d'autant que cest article est relatif et vient a evanesser par le 5 article. Car puisque le Roy donnoit, outre les deux millions, encores trois cents mille livres, le Roy retenoit la disposition de charges si longtemps qu'il donneroit ces trois cents mille livres, mais venant a rompre, il n'estoit plus tenu de fournir ny les deux millions, ny les trois cents mille livres. Et le Sieur de Charnassé, praevoyant la rupture, a tres bien stipulé que les Seigneurs Estats ne pourroyent licentier ledit regiment, ny la compaignie cavallerie, mais que le Roy donneroit les charges et que les Seigneurs Estats payeroyent ledict regiment et compaignie cavallerie, le Sieur Charnassé n'a jamais songé, de sorte qu'il me semble que le Sieur Brasset allegue le troi[si]esme article des insertions fort impudemment, si tant y a qu'il a leu les precedentes et suivvantes articles[5]. Et ne tient qu'a bon plaisir de Son Altesse de y disposer absolument; toutesfois si Son Altesse desire une resolution sur ce subject de Mess.rs les Estats Generaux, en un matin je la fera despecer[6] en termes nettes et claires. Voila ce que je peus respondre a la vostre du 3. Si vous daignez me faire naistre des occasions de vous servir, je demonstreray que je suis a jamais.....

Le Lantgrave veut entrer dans la comte de Oostfrise[7], le gouverneur

1) Zie blz. 282.
2) T.a.p.
3) Zie I, blz. 328.
4) T.a.p., blz. 345.
5) Er is blijkbaar in dezen zin iets weggelaten.
6) = *depescher*
7) Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Cassel, trok met zijne troepen Oostfriesland binnen en stelde het land op contributie.

de Lier luy a donné tel quel empeschement. S'il y entre par force, il voudra retenir l'Oostfrise comme un pays gaigne a main armee et comme, *ut reus agi possit acie victoris*[1]; c'est ainsi qu'il parlera au comte d'Emden[2]. Tant y [a] qu'il n'est rien plus a craindre qu'un prince né haut, courageux et armé, en qui est le principal despouillé. A la Haye, le 7 Sept. (1637)[3].

1679. A. Ploos van Amstel. (H.A.)

Wilt gij den heer Eemskerck, griffier van de Kamer van justitie, bij den graaf van Brederode aanbevelen voor het ‘greffierschap van lenen’? Men bericht uit den Haag, dat Venlo op schandelijke wijze is overgegeven ‘by den poltron Brederode’, en dat Roermond gevaar loopt. Op den Huise ende Slothe vant Geijn, desen 7en Septembris 1637.

De heer Heinsius is met de zijnen weer afgereisd[4].

1680. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Je fay un office superflu, en advertissant V.A. de la prinse de nostre corne, apres tant d'informations de bouche qu'elle en pourra avoir euës, mais la chose est trop bonne, et l'action trop glorieuse, pour n'en confirmer pas la nouvelle. Enfin ceste prinse ne couste gueres moins que 300 des meilleurs hommes au gouverneur. Don Giuseppe, le capitaine qui a commandé à la poste, me le confesse ainsy, comme encor un *alferes* reformé, tous deux Espagnols et braves gens, mais assez griefvement blessez. Le dernier, plus vigoureux que l'autre, ne cesse de jurer contre le gouverneur, et de blasmer sa conduitte, son peu d'ordre, sa paresse et sa negligence, car quand je luy ay demandé où le gouverneur estoit durant ceste attaque, il a respondu en colere, dans son lict à dormir, aveq choses semblables. Dit aussi que Don Juan de Monroy, son camarade, qui est le seul capitaine espagnol qui reste dans la ville, est atteint de la peste, outre des blessures de coups de grenade, qui l'avoyent alicté. Au reste ils louënt extremement nostre procedé, en ce que faisants saulter une mine et attirans vers là toutes leurs forces, soudainement l'autre mine a joué, de sorte qu'on les a surprins doublement, et combattuz aveq beaucoup de vigueur. Un enseigne bourguignon du regiment du comte de St Amour vient d'estre amené presentement à S.A., ayant paru de dessous la terre esboullée par la mine, où il dit avoir resolu de se tenir caché jusques à la nuict, ne s'estant descouvert que comme il a entendu battre le tambour à faire la trefve, qui vient d'expirer, de sorte qu'on s'en retourne aux armes et aux canonades.

1) Het citaat is moeilijk leesbaar.
2) Ulrich II († 1648).
3) Het jaartal ontbreekt. Er is aan den brief een afschrift toegevoegd van artikelen uit eenige tractaten tusschen den Koning van Frankrijk en de Staten Generaal, nl. van 10 Juni 1624, 17 Juni 1630 en 1634.
4) Zie No. 1651.

Noz officiers et volontaires, tant françoiz qu'angloiz, ont faict rage en ceste occasion. Parmi les gens de marque le petit Croft[1] est demeuré sur la place. Apseley[2] y a receu un mauvais coup par la bouche et la machoire, Rieux un autre au travers du poignet gauche, S.t Christofle[3] un autre ailleurs, nostre grand Constantin dans un pied, et semblables marques d'honneur s'en sont emportées, mais sans gueres de mortalité. Le bon S.r de la Ferandiere[3] y a esté veu faire tres-bien, et mesme y a receu quelqu'incommodité, mais legere, à ce qu'on me dit, qui ne l'ay pas encor veu. - Apres ceste prinse, qui a esté plus absolue qu'on ne l'avoit esperé, on se trouve tout contre le fossé de la ville, qui est large en effect, mais ne sçauroit tant couster de sang ni de peine que ces malheureuses cornes, qui pour estre basses, sont plus capables de se defendre que ces grands bastions eslevez.

Toutes les nuicts nous guettons un certain galant qu'on est bien adverti de se tenir proche d'icy, aveq des lettres qu'il a entreprins de porter dans la ville. Ces Espagnols me disent qu'ils en reçoivent tous les jours assez, mais je doubte qu'ils s'en vantent faussement, ou n'en soyent pas informez au vray. Devant Breda, le 7e de Septemb. 1637.

1681. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.).*

Monsieur de Brederode[4] se mocquera de moy, de ce que je pretends encherir sur les advis qu'il aura peu donner de bouche à V. Alt.e, mais ne sachant pas, si avant son depart il aura eu cognoissance de la venue du lieutenant Crock[5], je hazarde d'advertir V.A. que cest heureux homme, s'estant faict informer d'une compagnie de cavallerie de l'enemi logée à Rimenant, proche de Malines, s'y est acheminé, et a si bien conduict son affaire, qu'il l'a surprinse dans son quartier, l'a toute ruïnée hier au matin, amené trente trois chevaulx, et entre autres prisonniers le lieutenant et le cornette. Mais ce dernier s'estoit eschappé sur la retraicte. L'alarme en fut prinse dans Malines et Lier, et des coups de canon tirez par advertence. La fortune de ce cavalier est remarquable, car au dire du lieutenant prisonnier, il ne pouvoit avoir attendu un quart d'heure davantage, qu'il n'eust esté attrapé et enfermé par des trouppes qui arrivoyent au mesme quartier, où il s'est jetté par des passages estroits et non soupçonnez aucunement.

De France on mande du 28e d'Aoust, comme les armées du Roy se vont renforçant, et que le duq de Longueville[6], depuis la prinse de S.t Laurens la la Roche, assiege Bletterans en Bourgogne, Mons.r de Chastillon[7] Montmedy en Luxembourg, et le cardinal de la Vallette[8] avoit investi Avennes, qui

1) Waarschijnlijk Henry Croft, kapitein sedert 1624. (Meded. van den Heer Wakker.)
2) Peter Apsley was kapitein eener compagnie voetknechten. (Meded. van denzelfden.)
3) De S.t Christoffle de la Férandière komt in 1631 voor als kapitein eener compagnie voetknechten. (Meded. van denzelfden.)
3) De S.t Christoffle de la Férandière komt in 1631 voor als kapitein eener compagnie voetknechten. (Meded. van denzelfden.)
4) Zie I, blz. 427.
5) T.a.p., blz. 231.
6) Henri II van Orleans (1595-1663), hertog van Longueville, bekleedde vele hooge betrekkingen en volgde in 1639 Bernard van Saksen-Weimar op als bevelhebber der verbonden legers in Duitschland.
7) Zie blz. 11.
8) Zie blz. 94.

semble place d'importance. En sorte que mesme ledit lieutenant prisonnier tesmoigne de quelques regimens qu'on disoit s'en aller vers les Françoiz. Tesmoigne aussi, que le Cardinal Infante se trouveroit aujourdhuy à Scherpenheuvel et, à ce qu'on croyoit, l'armée s'escarteroit de la Meuze, le bruict courrant tousjours qu'on tascheroit de mettre du secours dans Breda, ce que nous ne mesprisons, ni ne craignons trop icy. On mande encor de France, que la Reine continuoit de garder le lict, depuis l'alteration qui luy estoit arrivée dernierement, sur ce qu'on faisoit recerche de quelqu'intelligence entre elle et le Cardinal Infante[1]. Et y en a qui disent, qu'elle auroit esté obligée d'en demander pardon au Roy, qui enfin auroit commandé qu'il n'en fust plus parlé. Devant Breda, le 8e de Sept. 1637.

1682. A. Ploos van Amstel. (H.A.)

Mijn zoon[2] vindt het goed nog een jaar op promotie te wachten. 'Den brenger van desen[3] heeft envie een teyckeninge te maken ende wt te geven vant beleg; hy wordt gehouden voor een expert constenaer, waervan de brieven van Monsr. Honthorst[4] wijder getuygenisse sullen geven; hebbe op syn versoec hem dit letterken van addres mede gegeven'. Op den Huise vant Geyn, desen 9en 7b (Sept.) 1637.

1683. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Je regarde tout autour de moy, et ne trouve rien qui vaille la cognoissance de V. Alt.e, si ce n'est qu'elle daigne prendre en gré ces trois paroles, par où je luy diroy, que la garnison de Rurmonde, ayant esté envoyée à Grave, on la va repartissant en diverses garnisons; qu'hier on commença à citer au son du tambour les capitaines et gouverneur de Venlo, pour achever ceste formalité en trois diverses fois, de quatre en quatre jours, et proceder alencontre des defaillants, comme de droict et justice; que noz deux galeries se trouvant louëes depuis hier, les quatre premiers pilliers en sont desjà posez au declin de la contrescarpe du costé françois, et que les bateries qui la doibvent favoriser, s'acheveront apparemment dans demain, tout sur le bord du fossé; et finalement, que M. le comte Guillaume, apres une de ses mines esventée, en a refaict une seconde, apres l'effect de laquelle - qui sera peut estre dans une heure - il va faire donner l'assaut à sa corne. S'il y arrive chose de consideration, je ne manqueroy d'en advertir V.A., qui me pardonnera, j'espere, ceste briefveté, puisque c'est à faulte de matiere que j'en use contre ma coustume. Devant Breda, le 10e de Sept. 1637.

1684. Sauzin[5]. (L.B.)

Uw brief van 16 Juli heb ik ontvangen en gij hebt zeker de brieven

1) Men was op het spoor gekomen van eene geheime briefwisseling van Anna van Oostenrijk met haar broeder, den Kardinaal Infant.
2) Zie No. 1673.
3) Nl. Johan van Bronckhorst; zie No. 1666.
4) Zie t.a.p.
5) Zie blz. 229.

gekregen, waarin de ‘communauté d'Orange et le consistoire de Courthezon’ aan Z.H verzoeken de barones van Dohna tot opvolgster van haar echtgenoot te benoemen[1]. - Ik condoleer u met het overlijden van uwe vrouw. - Men tracht mij hier uit mijne betrekking te dringen; ik hoop, dat gij bij den Raad van Z.H. mijne voorspraak zult zijn. D'Orange, ce Xme Septembre 1637.

1685. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

En suitte de ce que j'ay eu l'honneur de preadvertir V.A. ceste apresdisnée, entre les cinq et six heures du soir le feu a esté mis à la mine de Monsieur le comte Guillaume, qui ayant faict une operation mediocre, environ cinquante arquebuses à rouët y ont faict la premiere attaque, et repoussez assez promptement qu'ils furent par les enemiz, prests et affustez en bon ordre, pour attendre l'assaut, des trouppes escossoises, qui avoyent la garde, conduittes par d'excellens officiers, ont succedé aveq beaucoup de vigueur, et d'abord se sont renduz maistre du costé droict de la corne, où les enemiz avoyent un retrenchement en escharpe, ou de biais, de mesme qu'en celle qui a esté prinse icy, mais ne s'avisants pas d'en faire autant du costé gauche, où l'enemy s'estoit pourveu de mesme, apres de la dispute d'une grosse demie heure, tant de main à main à la pique et au fleau, qu'à une infinité de coups de mousquet, ont esté repoussez si bien, que mesmes il n'a esté possible de faire aucun petit logement sur la bresche, par faulte, dit on, des travailleurs, qui n'auroyent pas suivi et diligenté comme il falloit. Ce que j'en dis, part du rapport d'un gentilhomme, que S. Alt.^{e} y avoit envoyé incontinent apres la mine sautée, qui est venu confirmer ce que j'en avoy soustenu, en tant que j'en avoy peu juger à quelque distance, contre les asseurances que tout en mesme temps un principal officier en estoit venu donner à S. Alt.^{e}, disant avoir consideré le tout à costé de M. le comte Guillaume, et n'avoir bougé de la trenchée, que l'on n'eust cessé de tirer et gaigné le tout, par où on void, comme il est aysé que les nouvelles de loin s'escartent de la verité, puisque les rapports de si près sont si incertains.

On parle de quelques officiers escossoiz tuez, et entre autres du jeusne Henderson[2], le cadet, qui n'y estoit que comme volontaire, mais le soir estant survenu soudainement, aveq des grosses pluyes, il n'a esté possible d'en sçavoir gueres de particularité. S'il en vient encor entre icy et minuict, j'acheveray d'en remplir ceste page. Si non, je corrigeray demain, par une nouvelle lettre, les faussetez que je puis avoir dites icy à mon desceu. Quoy qu'il en soit, il n'y a rien de faict, et n'est pas tousjours le succes des armes esgal, ni heureux partout, comme en la presence du general, et ne se peut qu'il n'y ayt eu bien du sang versé, car le feu qui y a esté faict n'est pas imaginable. Devant Breda, le 10e de Sept. 1637, apres soupper.

1) Zie No. 1576.
2) Waarschijnlijk een zoon van kolonel Sir Robert Henderson, in 1622 bij het beleg van Bergen-op-Zoom gesneuveld (zie I, blz. 114).

1686. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*[aant.]

Les recits qui se font aujourdhuy de l'action d'hier s'accordent mediocrement en gros, mais les particularitez varient assez dans les diverses bouches des rapporteurs. Par tout ce qu'on peut conclure de plus apparent il paroist que les ordres donnez, en ce qui regardoit le travail à faire pour loger la mousquetterie, n'a pas esté ensuivi. Car tandis que les soldats poussoyent les enemiz, bien au delà de plusieurs de leurs traverses, et les tenoyent battans une demie heure, les travailleurs pouvoyent avoir eu tout loisir à faire un bon logement au front de la corne, mais il n'y eust point de paile employée, et s'allegue en faveur des travailleurs que des deux passages, dont l'un avoit esté ordonné pour eux, à sçavoir un pont de jongs, cestuy-ci fut rompu et enfoncé par la terre qu'avoit jetté dessus la mine, faisant son operation assez au rebours, et l'autre destiné pour les soldats se trouva si plein d'hommes, que blessez que debout, qu'il n'y eust pas moyen d'y passer. En somme, il semble que l'enemi, mieux avisé par la perte de sa premiere corne, a eu tellement pourveu à cestecy par traverses sur traverses, qui ne furent attaquées que par le front - au contraire de ce que d'aucuns soustienent qu'on eust peu faire, en envoyant couler quelques gens vers la poincte gauche, qui les fussent venuz surprendre en flanc et par derriere - qu'il a fallu en resortir sans victoire et aveq perte d'assez de monde. Au moins des Escossoiz il a esté tué un capitaine nommé Williamson[1)], et cinq autres officiers, outre le jeusne Henderson, volontaire, l'enseigne de M. de Beverweert[2)], aussi volontaire en ceste occasion là, et sorti exprès de sa garde, pour se venir faire tuer; gentil garçon au reste, et plein de courage, nourry son page par ci devant, et enfin bon nombre de soldats, dont l'enemy seulement à ce matin nous en a porté de quarante à ciquante sur la campagne, durant une trefve faicte expres, sans ce qui a esté tué de deça. Mais en eschange, leur victoire leur a aussi assez cousté, bien que nous ayons de la peine à sçavoir de combien d'hommes, parce que tout est demeuré dans leur corne, d'où ils les emportent par un petit pont dans la ville. - En ce quartier icy le capitaine Beauchesne[3)] a esté blessé fort griefvement dans l'espaule, dont on craint qu'il aura de la peine à reschapper. Nostre galerie va s'avançant et s'y trouve dix ou onze potences mises. - Noz prisonniers espagnols[4)] guerissent. Aussi commence-on à esperer du pauvre Perceval[5)], qui ne sçauroit quasi estre sauvé que par miracle. Devant Breda, le 11e de Septemb. 1637.

1687. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Comme la nuict passée Monsieur le comte Guillaume faisoit diligenter sa sappe autour de la corne, malheureusement disputée avanthier, on y a apperceu si pen ou point de bruict, qu'enfin des gens montants pour veoir ce

1) James Williamson was op 14 Maart 1636 kapitein geworden. (Meded. van den Heer Wakker.)
2) Zie blz. 107. - De vaandrig heette Hamilton.
3) Hij was sedert 1632 kapitein in het regiment Candale. (Meded. van denzelfden.)
4) Zie No. 1680.
5) Zie blz. 282 en 296.

qui s'y faisoit, ont trouvé que l'enemy l'avoit abandonnée tout a faict, n'y ayant laissé qu'un nombre de picques - dont peut estre les porteurs ont esté tuez - quelque poudre et autres nippes de neant. Ceste victoire, obtenue sans incommodité, avance fort noz affaires, et va on travailler aussi de ce costé là à la galerie, noz gens logeans tout à couvert sur le bord du fossé de la ville. De son costé Monsieur le comte Henry est aussi apres à passer le fossé de la corne, et reste à veoir, quand tant d'attaques les vont joindre de si près, si le gouverneur resoudra à attendre la mine dans ses bastions. Plusieurs en doubtent, mais le capitaine espagnol prisonnier, Don Giuseppe de Vergara, nous veult asseurer qu'ouy, et bien plus, que le gouverneur qui est homme, dit il, assez temeraire, soustiendra jusqu'à trois et quatre assaults, si on les luy porte, l'ayant asseuré souvent que l'Infante Cardinal ne le verroit pas sortir vivant hors de Breda, que son heure estoit venue, enfin qu'il y pretend mourir et se battre à l'extremité. On verra s'il a le coeur aussi fort que la bouche. Devant Breda, le 12e de Sept. 1637.

1688. J. van Beverwijck[1]. (L.B.)

Heri ad me portatae literae a Puteano nostro, cum *Bissexto*[2], ad intimos amicorum. Inter quos cum primas tibi merito deferat, ut et ingenij sui foetum inter primos haberes, curavi. Quod ut gratum habeas, meque, qui te veneror, amare pergas, rogo. Dordrechti, XII Sept. CIↃIↃCXXXVII.

1689. D. de Wilhem. (L.B.)

..... ‘Estant a Amsterdam, Monsieur Vickevoort[3] m'a demande, s'il feroit bien d'aller au camp, puisque nostre greffier[4] estoit party de la Haye, pour entendre plus particulierement l'intention de S.A. touchant la personne qu'elle vouldroit envoyer vers l'Empereur. Je n'ay peu bonnement decider ses doubtes et j'en parlay selon que je jugeay a l'oeil estre de ma bienseance, sans vouloir confesser ou dire que j'en sceusse rien. Il a este en branle de vouloir faire offre de son service. Mais mon frere[5] l'a dissuadé, avant que je vinsse. Si l'interest de S.A. le requiert, on pourra prendre l'occasion de l'engager a la resolution requise. D'aultant que le greffier avoit tant seulement desire de conferer avec luy et deliberer sur la personne qu'on pourroit employer, sans specifier l'affaire, les conditions, le temps, etc. et qu'il s'en est alle sans l'aller trouver ou attendre ici, il a trouve expedient d'attendre quelque aultre ordre’. Ik hoop, dat Z.H. la Pise[6] recht zal laten wedervaren. Z.H. moest zich niet telkens zoo aan gevaar blootstellen; de rede van den heer Rivet schijnt niet geholpen te hebben. 12 7b (Sept.) 1637, a la Haye.

1) No. 1688 a. Een briefje s.d. (L.B.) is zonder eenige beteekenis. Zie over Beverwijck, blz. 176.
2) De titel is: *Libri XI rerum Belgicarum. De Bissexto liber; nova temporis facula*, *quâ intercalandi arcana*, *hactenus obscura illustrantur*, Lovanii, 1637.
3) Nl. Joachim Wicquefort; zie I, blz. 437.
4) Nl. Laurens Buysero; zie blz. 89.
5) Nl. Paul de Wilhem; zie blz. 112.
6) Zie No. 1664.

1690. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Tout le progrez qu'ont peu faire les Françoiz dans leurs approches la nuict passée, c'est d'avoir raccommodé deux ou trois piliers de leur galerie, que ceux de la ville avoyent ruinez de leur canon, ce qui ayant porté les ingenieurs à redoubler leur terre, il faut esperer, que dorenavant on sera moins subject à ces inconveniens là, et que cela s'avancera à plus grands pas. L'un des principaulx et plus adroicts de ces ingenieurs, qui autrefois a servi de lacquay à S. Alt.^{e}, gentil garçon et fort vaillant, y fut blessé hier apresdisner d'une mousquettade dans la jambe, dont on sera incommodé, mais l'os n'estant point rompu, il est apparent d'en eschapper sans se trouver estroppié. - Les Angloiz, quoyqu'ils ayent marché au petit pas, ont si bien faict, qu'ils ne se trouvent aucunement arriere des François, et Monsieur le comte Guillaume commence à dresser sa galerie ceste nuict. - Aujourdhuy le S.^{r} d'Ouchant[1] a esté faict par acte de S., Alt.^{e} coronel du regiment de feu Monsieur de Charnacé, le Sr de la Capelle[2] lieutenant-coronel, et le Sr de la Ferté[3], lieutenant de sa compagnie de cavallerie, en a esté faict capitaine. Devant Breda, le 13e de Sept 1637.

1691. D. de Wilhem[4]. (L.B.)

De synode der Fransche kerken hier te lande heeft zich tot Z.H. gericht met het verzoek, om als Breda is ingenomen, Lazare Bajard[5] daar als predikant aan te stellen. Maar de man is daarvoor niet geschikt. 13 de 7b (Sept.) ..... 1637, a la Haye.

1692. Aan graaf J.W. van Brederode[6].

Si vous estes resolu, comme mon maistre, d'aller demain *om een luchtje* à G[eertruiden] Berghe, j'espere que vous aggreerez l'impudence dont j'ose vous demander un coing dans vostre carosse, puisque vous m'avez de longtemps permis et pardonné celle de me dire plus que tout autre ..... 13 Sept. 1637.

1) Zie blz. 188.
2) Hij was reeds luitenant-kolonel van dat regiment in 1634. (Meded. van den Heer Wakker.)
3) Baron de la Ferté Pont St. Pierre is tot 1646 ritmeester geweest. (Meded. van denzelfden.)
4) No. 1691 a. Een briefje van 15 Sept. (L.B.) is zonder beteekenis.
5) Hij was van 1608 tot 1625 Waalsch predikant geweest te Breda en had, na het innemen der stad door Spinola, met zijn gezin een zeer moeilijk leven gehad. Bajard werd nu in 1638 weer tot predikant te Breda aangesteld en bekleedde dat ambt tot zijn dood in 1643.
6) De brief bevindt zich in het Huisarchief van den Vorst van Lippe-Detmold.

1693. J. Van der Burgh[1]. (L.B.) Fr.

Mijn meester[2] zal in elk geval zijn karos zenden naar het logies van Z.H.; als gij dezen op de reis gezelschap houdt, kunt gij van den karos gebruik maken voor den tocht naar Geertruidenberg. 13 Sept. 1637.

1694. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

La relation que faict le gouverneur de Breda au Cardinal par sa lettre du 12e, interceptée hier, comme V.A. a sceu, se trouve fausse à forte de vanitez, particulierement en ce qui regarde l'attaque donnée à la corne de M. le comte Guillaume, où il dit, que nous avons perdu plus de 200 hommes, et autant de blessez, laissants seulement 70 morts dans la corne mesme, et parmi ceux 42 officiers. Sur quoy il est à noter qu'en tout il n'est demeuré dans la corne que quarante morts et, de six officiers, un mort, et le reste blessé. Il adjouste, que le Prince d'Orange, se ressentant fort de ceste perte, auroit envoyé trois mil hommes hors de son quartier vers celuy du comte Guillaume, pour se venger de ce premier affront, *de sorte* - dit il - *qu'à ce matin nous avons esté forcez de nous retirer*. Or pas un homme n'avoit marché hors d'icy, ni aucune force ne leur avoit esté faicte, mais leur retraicte [estoit] volontaire et secrete, de peur de nous veoir retourner. Il dit que le fossé de la corne vers le chasteau est comblé, qui n'est pas veritable seulement aujourdhuy. En ce qu'il parle de ses foiblesses, je pense qu'il doibt estre plus croyable; c'est ce qui s'ensuit:

Qu'il juge le quartier du costé du chasteau le plus foible, parce qu'il n'y a point de place à tant coupper, comme l'on faict, dit il, vers le quartier de S. Alt.^{e}, et ce pour donner loisir au Cardinal Infante de le secourrir; ce qu'il prie qu'on fasse promptement, parce que l'enemi, ce semble, apres les galeries achevées, leur veult donner l'assault general de tous costez. Contre quoy S. Alt.^{e} Royale peut considerer combien peu de gens ils tienent, apres tant de morts et de blessez, le nombre des soldats effectifs ne montant pas à 1500. Outre que la necessité de la poudre est grande, pour avoir esté obligez d'en consumer si grande quantité, et plus encores à present qu'à cause des galeries, qu'il fault abattre, on ne s'en sçauroit excuser. Enfin, qu'ils font et feront tout ce qui se peut humainement, tant qu'on n'en pourra plus. Mais que, les hommes et les amunitions defaillant, ce que je crains - dit il - qui sera bientost, selon les calculations qui en ont esté faictes, leurs courages serviront de peu. Insistant encore la dessùs qu'on se haste de les secourrir, et ce par les mesmes endroits qu'il a enseignez par ci devant, ce qu'il croit plus faisable, maintenant que l'enemi est engagé et espars en tant de postes et fortifications de trenchée. C'est la substance du contenu de ceste lettre, que nous prenons pour tres bonne nouvelle, appercevants que ce fier gouverneur commence d'avoir un peu mal au coeur.

1) No. 1693 a. Met een briefje s.d. (L.B.) zendt hij een werk van Balzac terug. Zie I, blz. 174.
2) Nl. Joan Wolfert, graaf van Brederode.

Noz galeries s'avancent de bon ordre et asseuré, en sorte que sans perte de gueres de gens on faict estat d'y gaigner de jour à autre de douze à quinze pieds, qui n'est pas pour mettre beaucoup de moiz à ce voyage par eau. - M. le duq de Buïllon envoye force instructions et lettres prinses aveq le marquis de Ville[1], premier gentilhomme de la chambre du duq Charles de Lorraine[2], envoyé au Cardinal Infante et les prinsesses ses soeurs, ores prisonnier à Maestricht. Mais cela ne regardant que son particulier et en partie les armées d'Alemaigne, où on l'avoit voulu obliger de se joindre, il importe, me semble, assez peu d'en entretenir V. Alt.e. - Nostre petit Prince[3] est ravy d'entendre le canon de si près, de veoir arriver des tambours de l'enemy, et choses semblables. Je m'asseure qu'il donnera de fort bons adviz à V.A. de ce qui se passe, et m'a desjà demandé quand il y auroit moyen d'envoyer ses depesches, mais ce porteur icy luy sembloit debvoir partir de trop bonn'heure, pour se lever et rendre compte à V. Alt.e de son arrivée. Je pense qu'il le fera demain à midy, et je luy fourniray tous les jours des messages. - L'enemy passe son armée effectivement à Diest, et semble vouloir faire l'honneur aux Françoiz de considerer qu'ils sont sur sa frontiere. Devant Breda, le 15e de Septemb., apres souper, 1637.

1695. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Je n'ay chose aucune dont je puisse honestement remplir ce papier, sinon que l'on se haste à pousser les galeries aveq toute la diligence possible, chascun s'estudiant à de nouveaux moyens pour avancer ce penible ouvrage, et parleon de couvrir certaines petites barques à l'espreuve du mousquet, dans quoy deux ou trois hommes à couvert, et le dos tourné à la ville, puissent travailler à reculons, comme ceux qui pavent les rues, et agencer ainsi plus proprement les fascines dedans l'eau, à mesure que ceux de dedans la galerie la leur jetteront, ce qui se faict a present n'allant qu'en confusion, aveq perte parfois, et tousjours grande crainte des travailleurs. - Monsieur le petit Prince me commande de tenir ce pacquet ouvert, pour y mettre une siene lettre, par où il rendra compte à V.A. comme il a faict visite aujourdhuy chez Mons.r Goring[4], et chez noz prisonniers espagnols[5], qui l'ont consideré comme un ange. Devant Breda, le 16e de Sept. 1637.

1696. Im. van Zuijdlandt ende Moermont[6]. (K.A.)

Brenger dezes, Jhr. Davidt van Boschusen[7], die twaalf jaren gediend heeft en o.a. kapitein van de waardgelders is geweest, komt in aanmerking om

1) Misschien Antoine, chevalier de Ville (1596-1658), geb. te Toulouse, beroemd ingenieur van versterkingen. Hij heeft de geschiedenis van vele belegeringen geschreven.
2) Zie I, blz. 425.
3) Later Willem II.
4) Zie blz. 277 en 292.
5) Zie blz. 297 en 302.
6) Iman van Zuidland, heer van Moermont, was gedeputeerde te velde wegens Zeeland.
7) Op 17 Jan. 1641 deed hij den eed als sergeant-majoor der stad Neuzen. (Meded. van den Heer Wakker.)

kapitein Jhr. Rogier van Borssele[1] als commandeur van Axel op te volgen. Kunt gij, waarde neef, hem ook voorthelpen? Vuyt Z[ierik]zee, den XVI Septemb. 1637.

1697. D. de Wilhem[2]. (L.B.)

Het boek *De remediis utriusque fortunae*[3] van Petrarcha heb ik voor u laten inbinden. Eene betere uitgave dan deze kon ik niet krijgen; het is erg, zoo slecht als er tegenwoordig te Genève gedrukt wordt. *La verité des sciences*[4] heb ik nog niet kunnen vinden. De boeken en meubelen van den heer de Charnacé zullen verkocht worden. Mijn neef, de advokaat Paul de Lingne[5], zou gaarne secretaris van Breda worden. Hagae, XVI Septemb. 1637.

1698. A. Ploos van Amstel. (H.A.)

Ik heb brieven gekregen van den agent Bilderbeeck[6], 'met een panegyricque oratie van den proost van Xanthen'; ik zend u die over. Op den Huise ende Slothe vant Geyn, den 16/6 7b. (Sept.) 1637.

1699. A. Rivet. (L.B.)

Gij hebt zeker veel last van menschen, die om betrekkingen vragen, als Breda is ingenomen. En nu doe ik ook mee ter wille van Jan van Raesvelt[7],

1) In 1632 komt hij voor als kapitein eener Zeeuwsche compagnie. (Mededed. van denzelfden.)
2) Het begin van den brief is in het Fransch, het slot in het Latijn.
No. 1697 a. Een brief van 18 Sept. (L.B.) is zonder eenige beteekenis.
3) *libri II.*
4) *contre les Sceptiques et les Pyrrhoniens* was in 1624 door Marin Mersenne uitgegeven.
5) Paulus, zoon van Abraham de Lingne en Caterine de Wilhem, werd in 1609 geboren te Amsterdam en trouwde daar in 1653 Margrite Schellingers, weduwe van Lucas Conijn. (Fiches der Eglise Wallonne.)
6) Zie I, blz. 101. - De brief van Bilderbeeck, den 2^{den} Sept. 1637 uit Keulen geschreven, is er aan toegevoegd. Daarin staat o.a.: 'Den Spaenschen ambassadeur is gisteren vertrocken. Ick twyffele, off hy in persoone affscheyt van S. Eminentie genoomen heeft, als zynde met derselve, omdat sy niet naer syne pype wilde dansen, niet allerdings wel tevreeden geweest, hebbende haere Eminentie geexprobreert, dat syne luyden altemets tot mynent waeren gecommen, weetende den tyd, wanneer ende hoe lange, te denomineren, waervuyt S. Eminentie anders niet en heeft connen sluyten dan dat sy onder haere dienaers verspieders, van de Spaensche daertoe gesocht, moste hebben, om alles t'observeren ende aen te brengen. Ick hebbe S. Eminentie in alle haere discoursen seer syncer ende totten gemeenen vreede geaffectionneert, doch daerby extreme timide, vuyt vreese van de Spaensche, die alles ten argsten zyn duydende, bevonden, daerom sy dan oock in myn regard soo genauw is gegaen, maer sy en is daerom niet te witter by de Spaensche geworden.' - Dan wordt verder gesproken van de oratie van den proost van 'Emmeryck', niet van Xanten.
7) Een Johan van Raesvelt was in 1646 raadsheer in het gerechtshof aan het Recif in Brazilië.

commies bij de griffie der Staten-Generaal, die gaarne secretaris wil worden, of een dergelijk ambt bekleeden. Gij kent hem zelf en weet, dat hij een trouw dienaar is. De la Haye, le .. Septemb.[1] 1637.

1700. A. Ploos van Amstel[2]. (H.A.)

Uwe brieven heb ik ontvangen; een ander is dus ritmeester geworden. Mijn zoon[3] zal niets doen zonder uw raad en dien van den graaf van Solms. Misschien krijgt hij nu de plaats van luitenant. Op den Huise vant Geyn, desen 17/7 7b. (Sept.) 1637.

1701. Aan A. Mirkinius[4]. (K.A.)

Houd mij goed op de hoogte van alles, wat mijne jongens betreft, ook van hunne vorderingen. Leer hen vele Latijnsche woorden met hunne beteekenis, en laten zij ze zelf opschrijven bij hunne eigen afdeeling, substantiva, adjectiva, enz. Aan zulke kleine woordenboeken, door hen zelf verzameld, gewennen zij spoedig en binnen enkele maanden kunnen zij de kleinere grammaticale regels en de syntaxis leeren bij het lezen der fabels, waardoor zij zich weldra een zekeren woordenschat eigen maken. In castris ad Bredam, 17 Sept. 1637.

1702. J. Liefhebber[5]. (H.A.)

Alsoo UE uijt het leger aen mij geschreven hadde, om mijn wedervaren aen UE te laten weten, soo is desen, hoe dat ick den 12 deser mijn afscheijt van mijne Heeren de Staten becomen hebbe, waervan ick UE ten hoochsten bedancke, ende wil hetselve aen UE wederomme verschuldigen, ende alsoo t'hoonder deses, den commandeur Witte[6], aen sijne Hoocheyt versouct mijn plaetse als vijce-admirael te becleeden, gelieve denselven aen sijne Hoocheyt voor gerecommandeert te houden, want hij een persoon is, daer UE danck mede begaen sult, want d'heer admirael Dorp heeft hem voor desen gere-

1) De datum is niet ingevuld.
2) No. 1700 a-c. Drie briefjes s.d. (H.A.) zijn geheel zonder beteekenis.
3) Zie blz. 299.
4) Kopie van andere hand. - Zie over Mirkinius, blz. 259.
5) Jasper Liefhebber nam als scheepskapitein deel aan den zeeslag bij Gibraltar in 1622 onder den admiraal Joachim Hendrickse Swartenhondt. Later werd hij vice-admiraal van Holland, maar diende in 1637 zijn ontslag in.
6) Witte Cornelisz. de With was van 1599 tot 1620 in dienst der West-Indische Compagnie, daarna in landsdienst. In 1637 werd hij vice-admiraal van Holland en maakte in 1639 den slag bij Duins mee.

commandeert, om de plaetse van den vijce-admirael Quast[1)], ende is een persoon, die tweemael in Oost-Indien geweest is, waervan eens met Lermijte[2)] door de Suijtsee, ende is als vijce-commandeur wederom thuijs gecomen, ende daernaer capiteyn geweest met d'heer admirael Pieter Heijn, doen hij de silvervlote nam, ende is daernaer capiteyn van t lant geweest, ende anno 1632, 1633, 1634 commandeur van de groote visscherij geweest, en op het leste capiteyn bij d'heer admirael Dorp, doen wij voor Rochel waren, soodat d'heer admirael hem selver aen mij voorgeslagen heeft, bijaldien dat ick ontslagen conde werden, ende is een man, die de gunste van de gemeente heeft, soodat ick vertrouwe, dat het lant goeden dienst van hem soude genieten, want hy een man is, die een goet stierman ende goet soldaet is. UE gelieve mijn vrijmoedich schrijven te excuseren, want alhoewel dat ick door quaetnijdige menschen mijnen dienst hebbe moeten quijten, en sal evenwel niet manqueren een eerlick Liefhebber van mijn vaderlant te sijn, ende sal altijt blijven ..... [Amst]erdam[3)], den 18 September 1637.

1703. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Son Alt.e employa tout le jour d'hier à faire la visite generale et particuliere de noz ouvrages, tant vers la ville qu'au dehors, où les eaux arrestées, qui sont la force de ce quartier, augmentées par tant de pluyes, nous causent souvent de grands alarmes, et menacent de se rendre maistres des digues et traverses qui les retienent, d'où il naistroit des inconveniens si grands, que c'est des principales inquietudes de S. Alt.e d'y pourveoir à tout heure. - Aux galeries on se haste tant qu'on peut. C'est un affaire de longue haleine, mais qui ores ne couste plus tant de gens, qu'ont faict les cornes, ouvrages bas, et plus capables de se defendre que les haults bastions. - L'enemy cependant va rodant partout, pour espier où il pourroit nous donner quelqu'escheq, tandis que nous avons icy les mains liées à une besoigne qu'il ne fault pas quitter. Et vienent advertences de Brabant, qu'il pourroit avoir l'oeil sur quelqu'une de noz places à l'Escault, soit forts ou villes, ayant faict descendre de Bruxelles vers Anvers une certaine invention de nouveaux flots, ponts et eschelles, accommodées à la surprinse. On en donne advis à Mess.rs de Zelande, à Berghe, Steenberghe, et partout ailleurs, aveq des ordres fort exprès, de se tenir sur leurs gardes, et toutes les nuicts en armes, pour le moins aveq la moitié de leurs garnisons. On envoye aussi quatre compagnies qui se tiendront à l'ancre devant Berghe, pour accourrir promptement, ou la necessité le pourroit requerir. - La maladie dont se trouve atteint M. de Houthain[4)], gouverneur à l'Escluse, se rengrege tellement, que j'ay veu lettres d'un ministre, qui dit de venir d'y faire la priere, et l'avoir laissé en pleine disposition de mourir[5)]. Devant Breda, le 18e de Sept. 1637.

1) Zie blz. 103.
2) Jacques l'Hermite, admiraal van Holland, werd in 1623 door de Staten naar de Zuidzee gezonden en stierf op dien tocht.
3) Gedeeltelijk afgescheurd.
4) Zie I, blz. 66.
5) Willem van Hautain is den 26sten September overleden.

1704. Aan R. Descartes[1]. (K.A.)

Je ne suis pas si loing de vous qu'il y a d'icy à Alckmaer[2], ni que vous le debviez souhaitter pour estre exempt de mes importunitez. L'intervalle depuis Breda jusqu'à voz espaces imaginaires ne me semble qu'imaginaire aussi, et je vous entretiens tous les jours, soit par l'entremise de vostre livre[3] que j'estudie à tous les momens qui me restent de l'occupation de ma charge, ou par la communication du jeusne Schooten[4], dont vous estes le principal subject, et en voyci un eschantillon. C'est que j'ay envoyé tailler à Amsterdam un triangle de bon verre, pour en examiner icy la refraction, apres quoy Schooten se mettra en debvoir de nous marquer une hyperbole tres-exacte, *et mearum partium erit* de la faire tailler par ce mesme tourneur qui autrefois y a mis la main, mais y procedera d'une autre sorte a ceste fois icy, ayant fort bien consideré les inconveniens que le simple tour y doibt apporter, comme aussi dans vostre livre les moyens que vous avez enseigné de les prevenir ou lever. Mais comme il est homme industrieux en matiere de mouvements mechaniques, il presume de venir à bout de vostre invention à beaucoup moins de façon. En effect il produit des choses si estranges par des petites machines de deux liards, que si ce n'estoit vous, Monsieur, j'espereroy qu'il abregeroit de quelque chose ce que vous avez desseigné pour arriver à la perfection de ces verres; nous verrons ce qui arrivera, et vous en rendrons compte.

Si cependant vous estes en peine de quelque divertissement parmi la profonde estude que je m'imagine vous occuper maintenant, je vous prie de sçavoir qu'il y a longtemps que je suis jaloux de cest honeste homme, en faveur duquel vous avez autresfois escrit le Traicté de la musique[5], et peut-estre ne vous lairray point en repos, *donec paria mecum feceris*, et m'aurez favorisé d'un traicté de trois fueillets sur le subject des fondements de la mechanique, et les quatre ou cinq engins qu'on y demontre, *libra*, *vectis*, *trochleon*[6], etc.[7] J'ay veu autrefois ce que Guido Ubaldo en a escrit[8], et depuis Galilaeo, traduict par le pere Mersenne[9]; mais l'un et l'autre a peu de satisfaction, m'imaginant que ces gens là ne font qu'envelopper de superfluitez obscures une chose que je m'asseure que vous comprendrez en deux ou trois propositions, n'y ayant rien, à mon advis, qui se tienne d'une si claire et necessaire. Vous voyez, Monsieur, que c'est de s'allier à des amiz ignorans et impudens, mais souvenez vous, s'il vous plaist, que je ne vous convie qu'à un peu de divertissement. S'il debvoit vous troubler en aucune sorte ou causer de l'interruption en ces meilleures contemplations que vous allez avançant pour le bien et la conservation du genre humain, Dieu sçait que je me chastieroy de mon impertinence le premier; mais il m'est advis que je ne vous propose rien de plus

1) Kopie van andere hand, behalve het laatste gedeelte. Uitgegeven in de *Oeuvres de Descartes*, t.a.p., I, blz. 395.
2) Descartes was te Egmond gaan wonen (vgl. *Oeuvres*, t.a.p., blz. 393).
3) Zie blz. 240.
4) Frans van Schooten de Jonge († 1660) volgde in 1646 zijn vader op als professor in de wiskunde te Leiden. Hij heeft later de wiskundige werken van Descartes uitgegeven.
5) Het *Compendium Musicae*, door Descartes in 1618 geschreven en aan Beeckman gericht. Isaac Beeckman (1570?-1637), geb. te Middelburg, was Med. Dr. en rector der Latijnsche school te Dordrecht. Hij was heel kundig in de mathematische vakken en een groot vriend van Descartes.
6) Er staat in de kopie: *cochlea*.
7) Descartes voldeed aan dat verzoek; zie zijn brief van 5 Oct. 1637.
8) Guidiubaldi e Marchionibus Montis *Mechanicorum Liber*, Pisauri, 1577.
9) Deze vertaling werd met den titel *Mechaniques de Galilée* opgenomen in een deel, dat ook de *Preludes de l'Harmonie universelle* en de *Questions theologiques*, *physiques*, *morales et mathemathiques* van Mersenne bevat en in 1634 te Parijs uitkwam.

difficile qu'une page de *l'Amadis de Gaule*[10)], ou on m'a dit que vous souliez jetter les yeulx. Enfin, Monsieur, exaucez moy,

10) De beroemde romancyclus, in 1508 voor het eerst in het Spaansch en in 1540 en volgende jaren in eene Fransche vertaling verschenen. Er zijn Nederlandsche vertalingen uit het eerste gedeelte der 17de eeuw.

ou me rejettez, selon que l'humeur vous en prendra; j'aimeroy mieux n'estre point, que de vous estre à charge et vous avoir donné subject de croire que je ne fusse absolument et sans reserve .....

Devant Breda, vostre anciene garnison[1], ou nous faisons tout ce qui est possible à vous y rendre l'entrée aussi franche qu'autrefois. Le 18e de Sept. 1637.

1705. A. van Manmaker[2]. (H.A.)

Kunt gij iets doen voor mijn zoon, die gaarne vaandrig wil worden[3]? Hij staat op de nominatie. De Berges, ce 18 de Sept. 1637.

1706. A. Ploos van Amstel. (H.A.)

Hartelijk dank voor uwe moeite, om mijn zoon de plaats van luitenant te bezorgen[4]. Men is hier bezig met het drukken van Radelandt's *Decisiones Curiae Ultrajectinae*[5]. De heer Heinsius zal u zeker zijne gedichten ter eere van Juff. Schuermans zenden. Er zijn allerlei engagementen te berichten. Op den Huise vant Geyn, den 19/9 7b (Sept.) 1637.

1707. D. de Wilhem[6]. (L.B.)

De griffier Buysero zorgt slecht voor het bezorgen der brieven. De heer de Nicastre[7] heeft eerder berichten uit het leger dan de Prinses uwe brieven. Buysero heeft geknoeid in de zaak van den secretaris van Monster[8]. Denk toch aan La Pise[9]. De Staten Generaal mochten u wel eene goede belooning geven, maar gij zijt tevreden met de goedkeuring van den Prins. In 's Hertogenbosch hebben de katholieken grooten invloed. 19 7b (Sept.) 1637, Hagae, properanter.

1708. D. de Wilhem[10]. (L.B.)

De heer Elzevier[11] heeft al de boeken van den heer de Charnacé voor 800 francs gekocht; morgen zend ik u den catalogus. Denk aan uwe jongens, als Breda genomen is; er zijn daar prebenden. 20 7b (Sept.) 1637, Hagae.

1) Descartes had als jonge man een tijd lang als vrijwilliger onder Maurits gediend.
2) Zie I, blz. 152.
3) Zie blz. 95.
4) Zie blz. 294.
5) Willem van Radelandt (1538-1612) was lid van het Hof van Utrecht. Zijn werk is eerst na zijn dood uitgekomen.
6) De brief is gedeeltelijk in het Fransch, gedeeltelijk in het Latijn geschreven.
7) Zie I, blz. 407.
8) Zie No. 1627 en 1632.
9) Zie No. 1616, 1662 en 1664.
10) De brief is in het Fransch, het slot in het Latijn geschreven.
11) De Leidsche uitgever.

1709. J. Sandilands[1]. (H.A.)

Nu kapitein Williamson[2] dood is, zou ik gaarne zien, dat mijn neef[3], die nu mijne compagnie commandeert, hem opvolgde, en dat de heer Hume[4] in plaats van mijn neef kwam. From the Hague, this morning[5].

1710. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

L'heureux lieutenant Crock[6] amena hier cinquante harquebusiers à rouët prisonniers aveq celuy qu'ils debvoyent convoyer, qui est le capitaine Pol[7], auteur et conducteur de toutes les entreprinses sur le fort du Voorn, et autres places en Gueldre, où il a tué un gentilhomme du païs, et ensuitte a quitté le service de cest Estat devant Boisleduq. On va l'envoyer à Geertrudenberghe par provision; car comme il ne sçauroit exhiber aucun passeport de son capitaine, qui estoit Cressy[8], auquel on en escrit presentement, il semble qu'il y aura bien de la dispute à desmesler sur sa personne, nommement le quartier estant brouïllé comme il est, et ceux de l'autre costé demeurans en faulte de comparoistre à l'assemblée destinée pour en vuider les differents. - On se donne bien de la peine et de la presse à pousser noz galeries et, comme à des playes d'importance, autant de chirurgiens que de spectateurs, mais l'enemy de qui tout le rempart est baterie, et sans son danger, nous y traverse grandement, nous ayant abatu la nuict passée jusqu'à sept piliers à la fois. Cela se peut et doibt remedier seulement à force de contrebateries, qui fassent taire celles de l'enemy à mesmes qu'elles s'ouvrent, ce qui se faict en un instant, et on y va donnant les meilleurs ordres qu'il est possible. - Je n'ay que faire de protester à V.A. du peu d'estoffe nouvelle qu'il y a icy à l'entretenir; elle le void à l'oeil dans ces lignes de si petit subject, et qui cependant ne peut avoir esté ravi par des honestes gens, qui ont l'honneur de faire des rapports tous les jours de bouche à V.A., mais elle excusera mes impertinences, puisque je pesche par son commandement. Devant Breda, le 20e de Sept. 1637.

1) No. 1709 a, b. Twee briefjes s.d. (H.A.) handelen over dezelfde zaak.
Sir James Sandilands was in 1627 sergeant-majoor, in 1631 luitenant-kolonel en in 1636 kolonel. (Meded. van den heer Wakker.)
2) Zie blz. 301. Hij was den 11 den Sept gesneuveld.
3) Sir Philip Sandilands komt in 1632 voor als kapitein. (Meded. van denzelfden.)
4) George Hume komt in 1637 voor als kapitein. (Meded. van denzelfden.)
5) De brief mist datum en jaartal.
6) Zie I, blz. 231.
7) Witby Pol was in 1632 kapitein in het regiment Pakenham. (Meded. van denzelfden.)
8) Bours de Crécy was in 1632 kapitein in het regiment Maisonneuve. (Meded. van denzelfden.)

1711. Aan J. Raesfeld[1]. (K.A.)

Z.H. duldt nooit, dat men hem spreekt over ambten in eene stad, die nog de zijne niet is. Ik kan u dus vooreerst niet helpen. Devant Breda, le 22e de Sept. 1637.

1712. D. de Wilhem[2]. (L.B.)

Ik zou wel gaarne eens een beleg willen zien. - Er is een aardig slaapkamerameublement te krijgen voor 500 francs en een ander voor 1000. Hierbij gaat een brief van La Pise[3], geschikt om door Z.H. gelezen te worden. 22 7b. (Sept.) 1637, Hagae.

1713. Aan prinses Amalia van Oranje. (H. A)*

J'apprehende que V. Alt.^{e} ne se lasse de m'entendre tant parler de nostre galerie, sans que je luy puisse mander qu'elle avance autrement qu'elle ne faict. De vray Son Alt.^{e} s'en fasche et crie tous les jours, de n'avoir jamais veu si mal travailler qu'on faict icy. La nuict d'hier on avoit assez bien restabli ce que l'enemy en avoit ruiné, mais ceste derniere nuict ceux de la ville s'estants advisez d'allumer de certains grands feux d'un costé et d'autre de la pointe du bastion, on n'a rien peu avancer, au prix qu'il appartenoit de faire, dans une clarté, claire comme le midy. Mais aussi on trouve, que Messrs noz canoniers endormiz sont demeurez en faulte d'estouffer lesdits feux à coups de canon, qui estoit chose bien aysée. A cela on va donner ordre, et qu'au reste toutes choses puissent aller à plus grand pas qu'elles ne font. Dans le quartier de M. le comte Guillaume au contraire on advance extrememement les galeries par des six pilliers toutes les nuicts, qui est une belle diligence.

Du costé de l'enemy nous sçavons qu'on persevere tousjours au dessein et en l'esperance de jetter des gens dans Breda, et particulierement, qu'ils en veulent aux digues, qui arrestent une immense quantité d'eau contre ce quartier, s'imaginants - et non sans fondement - que par occasion d'un percement d'une de ces digues, qui ne pourroit moins qu'inonder la pluspart du quartier, et rendre noz approches infructueuses, il y auroit moyen d'en effectuer quelque chose. - Les trouppes destinées à cest exploict, seront tirées de six regimens que le Cardinal Infante, en partant vers Hainault, aveq le reste, le 17e de ce mois, a laissez au Demer, soubs le marquis de Lede, non sans grande contradiction de plusieurs des coronels, anciens en charge plus que luy. Des hier au

1) Kopie van andere hand. - Zie N°. 1699.
2) De brief is in het Fransch geschreven, alleen de laatste zin in het Latijn.
No. 1712 a, b. Een brief van 23 Sept. handelt weer over het schrijven van La Pise, een andere van 27 Sept. (beide L.B.) over het ameublement.
3) Zie blz. 229.

soir on a faict sortir des parties de cavallerie vers ces quartiers là, pour apprendre s'il s'y faict quelqu' assemblée à semblable effect. - Le Cardinal Infante a faict entrée solennelle dans Bruxelles, depuis ses deux victoires, et au sortir de l'eglise, s'en est aller trouver la Reine Mere[1] - que les Espagnols pardelà appellent *La Rouïna madre*, à cause de la grande despense qu'il y faut mettre - et ayant renvoyé tous ses chevaulx de selle, n'en est parti qu'en carosse sur le tard. - Enfin toute la grande armée qu'il mene vers le Hainault, au secours de Piccolomini[2] et Balançon[3], à Mons, ne monte qu'à 2300 hommes de pied, et 43 compagnies de cavallerie, faisants quelques 2000 chevaulx. Il reste à veoir quelle mine leur feront les Françoiz, qui par avance ont perdu en un instant leur bonne conqueste de la ville d'Ivois et Lutzenbourg, que M. de Chastillon[4] avoit forcé par le siege formel de quinze jours, et maintenant a esté reprinse en une nuict, par escalade, conduitte par Don Andrea Cantelmo[5], colonel italien, qui le 14e de ce mois y a mené 1000 que mousquettaires qu'arquebusiers à rouët, a surpris le gouverneur et faict main basse à 450 hommes de la garnison, outre les deux compagnies de cavallerie, canon, drapeaux, estandarts et tout prins, aveq ce qui arrive d'insolence en semblables occasions. Devant Breda, le 22e de Sept. 1637.

1714. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

On persiste tousjours dans la mesme diligence aux galeries, qui est hormais le poinct principal au dedans, comme la garde et conduicte des grandes eaux au dehors. C'est tout ce que j'en puis dire, car pour d'extremement grands progrez, on ne sçauroit s'en vanter. Toutefois comme une tortue feroit à la fin le tour du monde, nous approchons aussi peu à peu du bout de ce fascheux travail, qui l'est d'autant plus, que l'envie de veoir ce fier gouverneur demander à parler, va croissant d'heure à autre. - Deux de Messrs les Estatz se sont trouvez à ce matin aveq Monsr le comte Guillaume dans sa galerie, et à peine s'en estoyent retirez, qu'une grosse grenade, tombée tout contre l'ouverture de dedans, y a emporté trois bons hommes et blessé quatre autres, le lieu estant si estroict, que ces messieurs n'y eussent aucunement peu eviter les esclats, si Dieu n'eust eu soin d'eux. - Monsr le comte Guillaume a enfin abatu deux moulins de dessùs le rempart, d'où on tiroit perpetuellement dans ses approches à sa grande incommodité. Ceste apresdisnée le coronel Wijnberghen[6] a esté touché d'une bale perdue de mousquet à la teste, en sorte qu'il a tombé de son cheval, mais marché depuis. D'abord on n'a peu juger que c'est, mais tout au moins on croit qu'il n'eschappera point la trepane. La bale a deux fois percé le chapeau, mais il n'a seigné que d'une playe.

La depesche de France n'est pas encore arrivée, mais par une couverte on me mande que l'affaire de la Reine n'est pas encor accommodée[7], quelque

1) Maria de Medicis.
2) Zie blz. 243.
3) Zie blz. 273.
4) Zie blz. 11.
5) Zie blz. 273.
6) Zie I, blz. 438. - Hij was in het gevolg van den Prins, die de loopgraven bezichtigde. Huygens verzweeg die omstandigheid voor de Prinses.
7) Anna van Oostenrijk was er op betrapt eene geheime correspondentie te voeren met het hof te Londen, dat te Brussel, den Hertog van Lotharingen en andere vijanden van Frankrijk.

bonne mine que luy fasse le Roy. Que ceux de la Capelle, assiegez par les Françoiz, ont faict une sortie si rude, qu'avec 500 hommes ils ont chassé le regiment des gardes hors de leurs approches[1], à quoy les deux mareschaulx de camp, les S.rs de Rambure[2] et Bussy-Lamet, taschans de remedier, en ramenant les fuyards, y ont laissé la vie, extremement regrettez à la cour, aveq quantité d'autres. Que dans icelle cour il y a de si sots discourreurs, qu'ils osent soustenir - encor gens de qualité - que nous ayons consenti soubs main à la prinse de Venlo. Et enfin que madame de Chastillon[3] a demandé au Roy le regiment de M. de Charnacé pour son fils cadet[4]. La comtesse de la Suze[5] et la duchesse de Longueville[6] sont mortes à Paris dans ce mois icy. Devant Breda, le 23e de Sept. au soir, 1637.

1715. Th. Maurice[7]. (A.B.)

De Koningin van Boheme heeft een aanbevelingsbrief gegeven aan mijn schoonzoon, Gerard Alting, Dr. Jur.[8], zoon van Hendrik Alting, professor in de theologie te Groningen[9]. Als Breda wordt ingenomen, wil hij daar gaarne eene betrekking hebben. Hij woont nu te Emden, waar hij geboren is. De la Haye, le 23/13 de Septembre 1637.

1716. Aan J. Beverwijck[10]. (K.A.)

Elk geschenk van Puteanus stel ik op prijs, omdat ik van hem houd. Het boekje, dat gij mij zondt, vind ik anders niet bijzonder mooi. Maar wilt

1) Toch is La Capelle den 23sten Sept. door de Fransche troepen ingenomen.
2) In 1634 was een kapitein de Rambure in dienst der Staten (mededeeling van den Heer Wakker); misschien was het dezelfde.
3) Zie I, blz. 417.
4) Gaspard de Coligny, markies d'Andelot (1620-1649), was de tweede en jongste zoon van Châtillon. Hij is eerst in Franschen dienst geweest en in 1644 korten tijd kolonel in het leger der Staten.
5) Charlotte de la Rochefoucault was toen weduwe van Louis de Champagne, comte de la Suse, marquis de Normanville, luitenant-generaal der legers van den Koning, na zijne uitwijking uit Frankrijk generaal in dienst der republiek Bern. In 1632 werd hij weer Fransch officier, streed in Duitschland en stierf in 1636.
6) Louise de Bourbon, dochter van den graaf de Soissons, was in 1617 gehuwd met Henri II van Orleans, hertog van Longueville (zie blz. 298).
7) Zie I, blz. 388.
8) Mr. Gerhardus Alting (1606-1693), geboren te Emden, was vice-hoofdrichter van Oostfriesland. Hij was 11 Juni 1637 getrouwd met Joanna Moritz († 25 Oct. 1639), dochter van Theobaldus M. en van Maria Belier; zij was de eerste zijner vier vrouwen. Maar G. Alting was de zoon van Basilius Alting, raadsheer te Emden (vgl. *Algemeen Nederl. Familieblad*, 1886, blz. 11), en niet van Hendrik Alting.
9) Hendrik Alting (1583-1644), geb. te Emden, studeerde te Groningen en te Herborn, werd gouverneur van vele vorstelijke jongelieden, o a. van Frederik V van de Palts, in 1613 professor in de theologie te Heidelberg, daarna gouverneur van één der zoons van Frederik V en in 1627 hoogleeraar te Groningen. Hij was een zeer beroemd geleerde.
10) Zie No. 1688.

gij nu Puteanus bedanken en ook aan Wendelinus[1] schrijven? Ad Bredam, XXIII Sept. CICIↃCXXXVII.

1717. D. de Wilhem. (L.B.)

Uw buurman, de heer Casembroot[2], maakt eene hooge schutting voor de ramen van uw trap; Dedel[3] heeft er u zeker al over geschreven. Van avond is het ding al klaar; als ik het eerder geweten had, zou ik het door de justitie hebben laten verhinderen. Nu zal ik er morgen met Dedel en uw broer over spreken. De la Haye, ce 24 7b (Sept.) 1637.

1718. Aan N. van den Bouckhorst[4]. (K.A.)

Uwe woorden heb ik aan Z.H. overgebracht, die zich echter wel verwondert, dat gij door het dralen van één man misschien uwe geheele zaak laat bederven. - Men schiet hier goed op met de belegeringswerken, maar Breda is beter versterkt dan eenige andere stad. De markies van Leda schijnt met zijn leger iets op het oog te hebben, maar wij zijn op onze hoede. Devant Breda, le 26e de Septemb. 1637.

1719. D. de Wilhem. (L.B.)

Het kamertje in uw huis, waar uw klerk zit, is door de schutting zoo donker geworden, dat hij er niet meer kan schrijven zonder kaars. 26 7b (Sept.) 1637, en haste, de la Haye.

1720. D. de Wilhem[5]. (L.B.)

De heer Graswinckel[6] wil zijn neef Brederode, gouverneur van Venlo[7], helpen; dat is een wanhopig werk. En hij wil u over die zaak spreken. 26 7b (Sept.) 1637, desubito, Hagae.

1) Zie I, blz. 353.
2) De solliciteur S. Casembroot, die naast Huygens woonde.
3) Zie I, blz. 4.
4) Kopie van andere hand. - Zie I, blz. 328.
5) De brief is in het Fransch, de laatste zinnen in het Latijn.
6) Dirck Graswinckel werd in 1614 op 13-jarigen leeftijd te Leiden als student ingeschreven. In 1647 werd hij fiskaal van het Hof van Holland, later ook secretaris der afgevaardigden voor den vrede van Munster. In 1653 werd hij griffier der Chambremipartie te Mechelen, waar hij in Oct. 1666 overleed. Hij heeft vele juridische en letterkundige werken geschreven.
7) Zie blz. 86, 282 en 299.

1721. A. Ploos van Amstel[1]. (H.A.)

Kunt gij iets doen voor brenger dezes, ‘genomineert tot het vacerende maerschalck-ampt van Montfoort?’ Wij hopen u spoedig in den Haag te zien, want Breda zal het nu wel niet lang meer houden. De heer de Wilhem wenschte twee exemplaren van *La Verité des sciences* van pater Mersenne[2], maar dat boek is hier niet te krijgen. In Utrecht, den 26/16 7b (Sept.) 1637.

1722. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

A mesure que Breda devient malade, il semble que l'enemi se met en peine de nous porter encor quelque mauvais coup de diversion. Et y a diverses places menacées, entre autre le Cadsant, où on a envoyé en extreme diligence les quatre compagnies qui avoyent ordre de se tenir à la teste de Berghe, et de là avoyent passé au fort de St Anne, au Poldre de Namur, sur des adviz venuz, que l'enemi avoit faict passer une bonne trouppe de gens, par le pont d'Anvers, de Brabant en Flandre. Depuis on est adverti qu'au contraire le marquis de Lede doibt recevoir du renfort hors de Flandres en Brabant, et attenter quelque chose d'importance audecà de l'Escault, de sorte qu'on n'a que faire tous les jours, que de transplanter des compagnies de tous costez, comme les pieces du jeu d'eschecs.

Le secretaire Brasset[3] a mandé avanthier - ce que je croy que V.A. aura sceu - que la place de M. de Charnacé va estre remplie par le S.^{r} d'Estampes-Valancay, president du grand conseil[4], frere de feu M. d'Estiaux, qui se rendra icy au premier jour, pour faire venir sa femme et famille à plus de loisir. Ledit Brasset advise encor, par communication du comte de Charost, gouverneur de Calais[5], que pour asseuré le Duq de Savoye[6] auroit defaict le marquis de Leganez[7] en bataille, où l'Espagnol auroit perdu 7000 hommes et treize pieces de canon. Nous sommes quasi hors de coustume de pouvoir adjouster foy à de si grandes nouvelles. Mande encor, que sans doubte le duq de Weimar[8] a defaict Jan de Weert[9], et qu'il n'y avoit que la nuict survenue, qui eust borné sa victoire. - De Bruxelles on mande, que les Françoiz se retrenchent contre la venue du Cardinal. De sorte qu'il n'est pas apparent que les deux armées fassent autre chose que se morguer.

Je me promeine au loin, parce que d'icy je ne trouve point d'estoffe

1) No. 1721 a. Een brief van 5 Oct. (H.A.) is zonder eenige beteekenis.
2) Zie blz. 174.
3) Zie I, blz. 345.
4) Jean, markies d'Estampes Valencey kwam 8 Nov. in den Haag, om de Charnacé als Fransch gezant op te volgen. Hij bleef hier tot het voorjaar van 1639.
5) In 1639 heeft hij aan Tromp, die bij Duins lag, ammunitie geleend.
6) Victor Amadeus I, Hertog van Savoye († 13 Sept. 1637), was in 1619 gehuwd met Christina van Frankrijk (1606-1663), dochter van Hendrik IV en Maria de Medicis.
7) Lleganez was Spaansch gouverneur van Milaan.
8) Zie blz. 5.
9) Zie blz. 94.

digne de l'attention de V.A., qui hormais pourra avoir sceu par des tesmoings oculaires le progrez que M. le comte Henry a faict ceste nuict en ses approches. Les nostres vont à l'accoustumée, et moins viste que celles de M. le comte Guillaume. Mais je fais scrupule de toucher à ces matieres, sachant que V.A. en est informée tous les jours trop mieux que je ne le sçauroy faire. - Nostre capitaine espagnol[1] disne aujourdhuy aveq S. Alt.e qui se plaist à son entretien, le trouvant homme conversable, et plein d'experience. Devant Breda, le 27e de Septemb. 1637.

1723. C. van Teresteyn[2]. (H.A.)

Wij hooren hier, dat Breda zich spoedig zal moeten overgeven. Wilt gij brenger dezes, Mons.r Raesvelt[3], aanbevelen bij Z.H. voor secretaris van de stad? Ook de heer Rivet is op zijne hand. In Middelborch, den 27n Septemb. 1637.

1724. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Quoyque noz galeries cheminent tousjours au petit pas, et que telle soit la nature de l'ouvrage, nous ne laissons pas de gaigner quelque chose tous les jours, et y en a des mieux entenduz, qui osent esperer que de ceste sepmaine on pourroit avoir le nez dans le rempart. - Le coronel Wijnberghen[4], apres avoir resvé une nuict entiere, fut trepané hier, et s'est trouvé force sang entre les deux peaux, qui couvrent le cerveau; que s'il n'y en a point dessoubs la plus delicate, qui touche au cerveau mesme, il pourra eschapper; s'il y en a, on en desespere des apresent.

De France il y a nouvelle asseurée, que Madame de Chevreuse[5], partie de Monbazon, s'est embarquée à la Rochelle en un navire hollandois, travestie en garçon, et accompagnée seulement de deux hommes - d'autres y adjoustent une femme ou deux - a passé la mer et, à ce qu'un chascun croid, s'est faict transporter en Angleterre, apprehendant l'arrest de sa personne, et ce, comme il semble, sur le subject des affaires de la Reine[6]. - Dans le Poictou on dit que toute la province se souslevoit, à cause de quelqu'emprunt d'argent dont on pretendoit la charger; de sorte que madame de Combalet[7] s'en retourne de la moictié de son voyage de Richelieu, où les soubslevez menaçoyent de ruiner le chasteau. Ladite dame s'est faict adjuger depuis peu, par decret, le duché et pairie d'Aiguillon, pour la somme de quatre cents mil livres, et en portera desormais le nom et les armes.

1) Nl Don Giuseppe de Vergara; zie blz. 297 en 302.
2) No. 1723 a, b. Een brief van 3 Oct. en een ander s.d. (H.A.) zijn even onbelangrijk. Zie over Teresteyn, I, blz. 363.
3) Zie No. 1699 en 1711.
4) Zie blz. 313.
5) Marie de Rohan, hertogin van Chevreuse (1600-1679), is gehuwd geweest met Charles, markies d'Albert, hertog van Luynes († 1621), en daarna met Claude de Lorraine, hertog van Chevreuse. Zij was gewikkeld in intrigues tegen Richelieu, werd verbannen, keerde na Richelieu's dood naar Frankrijk terug en intigreerde toen tegen Mazarin.
6) Zie blz. 299 en 313.
7) Zie blz. 185.

Les Espagnolz, soubs le duq de Cardona, ont faict une descente en Languedocq, vers Narbonne, aveq 8000 hommes de pied, et 2000 chevaulx, et desjà avoyent investi ou, peut-estre, prins Leucatte, de sorte que toute la noblesse est en armes de ce costé là. - On croyoit encor en France le 18e du courrant la defaicte du marquis de Leganez, dont j'ay parlé ci devant, comme aussi une rude atteinte qu'auroit eu Jan de Weert du duq de Weimar[1]. Devant Breda, le 29e de Septemb. 1637.

1725. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

A ce matin ceux de Breda ont faict du ravage dans la galerie des Angloiz, et y ont abatu huit piliers ou potences, à coups de quelques pieces de canon, plantées dans des nouveaux endroits inopinement; et c'est la grande tirerie que peut estre on aura fort entendue à Geertrudenbergh; mais tout a esté promptement reparé, et demain à l'aube du jour ce sera nostre tour de tirer force coups, pour favoriser certain travail de nouvelle sorte à pousser la galerie aveq plus d'expedition. - On confirme de Bruxelles la prinse de la Capelle, rendue aux Françoiz le 21e du courrant, apres de rudes attaques. Il en est sorti huit compagnies faisant au nombre de 460 hommes. On adjouste aussi, que les chasteaux de Berlamont et Emmery ont esté prins sur les Espagnolz, et que dans leur armée en Hainault il y avoit desjà grande cherté, tout le païs estant gasté. La livre de bure y coustoit dixhuit et vingt solz, la chair de mesme, la coupple de poulets un ducaton, la biere huit sols, le vin trente, le fromage quatorze, et ainsi du reste. Le fourrage aussi de la cavallerie y estoit reduit à tel point, qu'il ne sembloit pas possible que les armées y pûssent subsister longtemps. La mesme cherté se communique par contagion à Bruxelles, toute la povre noblesse du Hainault s'y enfuyant. - Le 22e de ce mois il arriva dans Bruxelles trois soldats, sortiz de Breda, au travers des eaux derriere le chasteau, portants chascun une lettre du gouverneur de mesme teneur, qui marque bien de la presse, et de la peur, que leur necessité ne parvienne aux oreilles du Cardinal. Ils ont dit, entre autres choses, que le gouverneur auroit faict certain retrenchement au jardin de Valckenbergh, pour y disputer, ce semble, le chasteau, apres la ville forcée, qui semble chose de peu d'apparence. - D'ailleurs nous avons advis, qu'un certain capitaine van Alphen, qui a sa compagnie dans la ville, et s'est pené en vain autrefois d'y entrer, s'en est encor remis en debvoir, mesmes qu'il pretendroit y jetter quelque trouppe d'arquebusiers à rouët, mais il y a ordre à tout. Le marquis de Lede aussi brasse tousjours quelque chose aveq ce qu'on luy a laissé de trouppes, et semble feindre plusieurs atteints, pour nous en surprendre d'une subitement, que Dieu ne vueille. On dit que du costé de Hulst ils avoyent projecté quelqu'invasion dans le païs de Ter Goes, et que cela est demeuré en suspens à cause de 1500 hommes, arrivez à la teste de Berghes, qui en effect n'estoyent que les quatre compagnies dont j'ay parlé par le passé. Devant Breda, le dern.r de Sept. 1637, au soir.

1) Zie No. 1722. - Eerst den 29sten September verdreven de Franschen, onder bevel van den hertog d'Halluin-Schomberg, de Spanjaarden met groot verlies van Leucate.

1726. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Le grand vent qu'il a faict tout aujourdhuy, a empesché qu'on n'a peu effectuer ce qui avoit esté desseigné pour l'avancement de la galerie, qui pourtant ne laisse pas d'avancer tousjours, et semble que ceste nuict on se mettra en debvoir encor de quelque chose d'extraordinaire, de sorte que la ville va devenir malade de pis en pis, et au grand pas; car mesme nostre prisonnier espagnol[1], ayant veu, entre autres, sur la carte, quels avantages a eu M. le comte Henry derriere le chasteau, qui est leur foible, commence a en avoir fort mauvaise opinion. - Le commandeur de Berghe op Zoom escrit d'hier, qu'il venoit de parler à un honest'homme de sa bonne cognoissance, declarant sur son honneur, d'avoir leu en Anvers avanthier au soir, une lettre de Valenciene, en date du 27e de Septembre, par où il estoit porté, que de sept à huit mil Françoiz, ayants esté recognoistre l'armée espagnole, auroyent esté attrappez hors d'une embuscade par le comte Jan[2], et que s'estants retirez jusques dans Maubeuge aveq perte, le Cardinal Infante se seroit campé devant icelle ville aveq toutes ses forces, et auroit commencé à la canonner, quand soudainement le gros des Françoiz, venant de prendre la Chapelle, se seroit jetté sur luy et l'auroit faict retirer jusqu'à Valencienne - je croy qu'il y avoit Mons, plustost - en tres grand desordre. Dont il y avoit grande consternation en Anvers. C'est une grande nouvelle, et pour laquelle il fault attendre plus de verification, mais je la debite par avance comme elle vient à S. Alt.^{e} de par ledit commandeur, qui au moins ne veult pas qu'on en doubte. - Le Sieur Wilmot, capitaine de cavallerie[3], a payé à ce matin sa curiosité dans les approches, par un coup de mousquet qui luy entre dessoubs l'oeil et sort par derriere, mais au bas de la cervelle. Le Sr Wijnberghen[4] n'est nullement au desespoir des medecins, depuis qu'on l'a eu deschargé de beaucoup de sang caillé par la trepane. Devant Breda, le prem.^{r} d'Octob. 1637.

1727. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Le mauvais temps qu'il a faict ceste nuict n'a point empesché, qu'on ne soit venu à bout d'un bon dessein, qui estoit de prendre un certain ravelin à droicte de la galerie des Françoiz, qui nuisoit beaucoup, et dans lequel, mesme quand on eust travaillé à la mine dans le bastion, les assiegez eussent peu se prevaloir de quelque canon, comme il nous en alloit à Boisleduq. Ceste execution a esté faicte sans resistence, par le moyen du pont qui debvoit servir à Hulst, et dont la prattique aggrée tant à S.A. qu'il parle mesme d'en faire un essay au fossé du chasteau, maintenant que ceste nuict aussi M. le comte Henri s'y est emparé de la corne, sans perte notable de gens. De decà nostre galerie françoise est si avancée, qu'on ne fera presque, pour l'achever, que jetter de la fascine, et S.A. faict estat qu'on aura passé à ce soir ou demain au matin.

1) Zie blz. 317, Noot 1.
2) Nl. Jan van Nassau; zie I, blz. 393.
3) Henry Wilmoth was 5 Aug. 1634 ritmeester geworden. (Meded. van den Heer Wakker.)
4) Zie blz. 313 en 317.

Vers M. le comte Guillaume ils tienent aussi les deux tiers du fossé, de sorte qu'il y en a qui estiment, que le gouverneur n'attendroit peut estre pas la mine, si S.A. l'envoyoit sommer dès a present. - Geertrudenbergh est si proche, que sans doubte j'entretiens V.A. de vielles nouvelles, mais elle se souviendra, j'espere, de ses commandements, qui me rendent si importun. Devant Breda, le 2e d'Octob. 1637.

1728. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Je retourne encor, à compter à V.A. des exploicts qu'asseurement elle aura sceuz deux heures apres leur execution. L'un est, qu'à ce matin M. le comte Henry s'est rendu absolument maistre de sa corne, apres y avoir faict jouër une mine, mais qui n'a esté suivie d'aucun combat, par la tirerie toutefois de loing, le capitaine Rochette[1)] y ayant esté tué, et peu de soldats aveq luy. L'autre succes est, qu'en plein jour et sur le midi, on a percé la blinde dans la galerie françoise, où commandoit le capitaine des gardes[2)], et a on rempli de fascines les deux verges d'estendue, qui restoyent à la galerie, en peu d'heure, tout contre le pied du bastion; et ce à la faveur d'une extreme et continuelle salve de canon et mousquets, de sorte que tout le quartier s'en est alarmé, et a prins imagination qu'on donnoit l'assault à la ville. Ce passage a cousté quelques morts et blessez, mais il vault cela. Et enfin nous voyci où il falloit aboutir, et va le S.^{r} d'Ouchant[3)], qui commande ceste nuict, faire travailler à une petite sappe qu'a ordonnée S.A. pour donner logement aux mineurs, mais ceux qui y vont travailler et n'ont proprement autre defense que la haye d'espines contre les pierres et grenades d'enhault, d'où il en pleut, y passeront assez chaudement leur temps.

Messrs les Estatz de Zelande advisent à S.A. que le comte Fontaine[4)], gouverneur de Bruges, s'est trouvé aveq 3000 hommes, force chalouppes, petites barques, eschelles, et autres engins entre Ardenbourg et l'Escluse, où on dit qu'il en auroit voulu au Crabbeschans; mais cela ne valant point la peine de tant d'attirail, on ne doubte point que le dessein n'ayt butté à l'Escluse, comme desjà de l'autre costé de la ville ils avoyent donné l'alarme au païs, pour y attirer des gens hors de la ville audelà du havre, et puis faire leur affaire de decà. Mais la marée survenant aveq le jour, ils s'en sont retournez sans rien attenter, Dieu mercy, qui nous preserve de tels desastres. - Des demain les Angloiz sont en estat de faire, ce qui s'est faict aujourd'huy au quartier françois.

On vient de me confirmer par lettres de Venise du 18e de Septemb. la grande victoire qu'a eu le mareschal de Crequy[5)] sur le marquis de Leganez en Italie, et qu'il y est demeuré cinq mil hommes, aveq bagage et canon[6)]. Devant Breda, le 3e d'Octob. 1637.

1) La Rochette was in 1634 kapitein in het regiment van Hauterive. (Meded. van den heer Wakker.)
2) Nl. George Gleser; zie blz. 97.
3) Zie blz. 188.
4) Zie I, blz. 276.
5) Charles, markies de Créqui de Blanchefort de Canaples, was maarschalk van Frankrijk en heeft in vele veldtochten het bevel gevoerd.
6) Zie blz. 318.

1729. D. de Wilhem[1]. (L.B.)

Wij hebben het ameublement van 500 francs voor u gekocht. Van de boeken van den heer de Charnacé ben ik ook enkele machtig geworden. Men zegt, dat deze heer 450.000 francs in de bank van Amsterdam heeft, maar dat zal wel grootendeels geld van den Koning zijn. Te Willemstad heb ik gezien, hoeveel schade het water aan den dam heeft toegebracht; het zal veel geld kosten. De griffier heeft ook in deze zaak zijn plicht niet geheel vervuld. 3 8b (Oct.), Hagae Comitis.

Te Willemstad heb ik de gemeene middelen verpacht voor het winterseizoen voor ƒ 158 minder dan vroeger, dus voor ƒ 4418. De plaats gaat achteruit. - Het is niet goed, dat men burgers, in plaats van soldaten, in de compagnieën opneemt.

1730. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Les Angloiz se sont penséz mettre en debvoir audjourdhuy de passer le fossé à fascine, comme il fut faict hier à la galerie des Françoiz, mais je ne sçay par quelle espouvante d'un danger tant soit peu plus grand que l'autre, les travailleurs n'ont peu estre persuadez pour 100 francs par teste, à ce que les autres firent volontiers à 25. En mesme temps aussi leur galerie s'est trouvée percée d'outre en outre d'un coup de canon bien ajusté, qui leur a emporté deux piliers, et par tout cela leur affaire se trouve un peu retardée, au grand desplaisir de Monsr Morgan[2] qui se trouve presentement en garde. - Du costé de M. le comte Guillaume on vient de faire demander des mineurs à S. Alt.^{e}, car, à ce que me dit un des coronels de ce quartier là, il ne tient plus qu'à eux, qu'ils ne soyent tout à faict passez dans une demie heure. - Les nouvelles d'une defaicte, ou retraicte confuse du Cardinal Infante, commencent à se confirmer de divers endroits, de sorte que nous vivons dans l'espoir de les veoir verifiées en peu de temps, de quoy je ne faudray, en ce cas, de me donner l'honneur d'advertir V. Alt.^{e}

Il y a deux heures, qu'un soldat françois a monté l'espée à la main au haut du bastion que nous attaquons, et y a descouvert une sorte de retrenchement palissadée et gardée, à son opinion, de quelques 200 ou 250 soldats, outre une petite garde avancée de dix ou douze hommes, dont il a trouvé la sentinelle à genoux, et l'a faict crier Jesus-Maria, par deux grands coups d'estramaçon, qu'il luy a donné sur la teste, avec un petit, d'estoq. La dessùs un coup de pique luy a esté porté, mais ne luy a faict que frizer l'habit, dont il s'en est revenu sauf et sain. Devant Breda, le 4e d'Octob. 1637.

1) De brief is gedeeltelijk in het Fransch, in het Hollandsch en in het Latijn geschreven.
2) Zie I, blz. 216.

1731. R. Descartes[1]. (L.B.)

'En quelque occupation que vos lettres me rencontrent, elles me sont tousjours tres cheres et tres agreables, principalement puisqu'elles m'apprenent que vous me faites la faveur de penser en[2] moy, et que vous avez dessein d'employer encore vostre tourneur pour nos lunettes. Mais puisqu'il vous plaist en scavoir mon opinion, je vous diray franchement que tant s'en faut que j'espere qu'il en viene a bout avec des machines qui ayent moins de façon que la miene, qu'au contraire je me persuade qu'on y doit encore adjouster diverses choses, que j'ay omises, mais que je croy n'estre point si difficiles a inventer que l'usage ne les enseigne.' Vooreerst is de keuze van het glas zeer moeilijk. Dan is het niet genoeg, een glas van twee of drie duim diameter te laten slijpen; er zijn tegenwoordig veel grootere en die moet men hebben. Om iets bijzonders te bereiken, moet de hyperbool ten minste vier voet afstand hebben tusschen de beide brandpunten en het glas vier of vijf duim diameter.

'Pour ce que vous desirez des *Mechaniques*, il est vray que je ne fus jamais moins en humeur d'escrire que maintenant, et non seulement je n'ay plus ce grand loysir que j'avois autrefois, estant a Breda, mais mesme je regrete tous les jours le tems que ce que le Maire[3] a imprimé pour moy m'a fait perdre. Les poils blancs qui se hastent de me venir m'avertissent que je ne dois plus estudier a autre chose qu'aux moyens de les retarder. C'est maintenant a quoy je m'occupe, et je tasche a suppleer par industrie le defaut des experiences qui me manquent, a quoy j'ay tant de besoin de tout mon tems que j'ay pris resolution de l'y employer tout, et que j'ay mesme relegué mon *Monde*[4] bien loin d'icy, affin de n'estre point tenté d'achever a le mettre au net. Mais je ne veux pas laisser pour cela de vous envoyer l'escrit que vous demandez, vû principalement que vous ne le demandez que de trois feuillets, car je suis bien ayse de vous tesmoigner que vous pouvez sur moy quelque chose de plus que mes propres resolutions, et que je suis' .... Du 5 Oct. 1637[5].

1732. A. Rivet[6]. (L.B.)

Mevr. de Chastillon kent zeker al door uw toedoen de gunstige beschikking van Z.H.[7]; toch heb ik haar ook geschreven. Het is te hopen, dat de jonge edelman te laat komt, om de overgave van Breda te zien. Hij kan reizen met den nieuwen gezant[8]. Hierbij zend ik u de *Statera Renati Verdaei*, die ik hoor, dat gij gaarne wilt inzien. De la Haye, le 5 Octob. 1637.

1733. Gravin Louise Christina van Solms. (K.A.)

Mevrouw beveelt mij u te schrijven, dat, wanneer de portretten van den Keizer en den Koning van Hongarije[9], die te Keulen worden geschilderd,

1) Brief en verhandeling zijn voor het eerst uitgegeven door N. Poisson in 1668 te Parijs. Ook gedrukt in de *Oeuvres de Descartes*, I, blz. 431. - Zie No. 1704.
2) Voor *à*?
3) Zie blz. 220.
4) Eerst in 1664, dus na den dood van Descartes, gaf Claude de Clerselier te Parijs fragmenten uit van *Le monde ou traité de la lumière*.
5) Dan volgt de *Explication des engins par l'ayde desguels on peut avec une petite force lever un fardeau fort pesant* (t.a.p., blz. 435-448).
6) Zie I, blz. 259.
7) Zie No. 1714.
8) Markies d'Estampes-Valencey; zie blz. 316.
9) Zie blz. 197.

misschien naar het leger worden gezonden, zij dadelijk naar hier moeten worden gestuurd. Le 6 October[1].

1734. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Les capitaines sortiz hors de la ville environ les 11 heures sont Metard, Bourguignon, et Everwijn, Flamen de nation, le premier bien plus brave et habil homme que l'autre. Apres avoir parlé à S.A. un quart d'heure, ils sont venuz dans ma hutte escrire une lettre au gouverneur, luy donnants adviz de ce qu'ils avoyent rencontré icy, et que les deux points pretenduz, l'un en faveur des ecclesiastiques, et l'autre de pouvoir envoyer parler au Cardinal Infante, avoyent esté rejettez bien loin, dont il falloit resoudre à traicter sur l'ancien modelle du marquis Spinola. La dessùs ils attendent encor response et cependant ont disné avec S.A., laquelle ils ont asseurée qu'il sortira encor 2000 hommes de la ville, et qu'il s'y en est trouvé d'abord 3500. Disent au reste, que ce qu'ils ont couppé au dedans, est pour estre bien defendu un temps, mais enfin qu'une chose les presse, qu'ils ne veulent pas avouër; mais, à ce que j'en ay peu tirer, ce sera l'amunition de guerre, et nommement la poudre. Disent encor, que le gouverneur est alicté de sa maladie ordinaire, la gravelle, ce qui semble avoir un peu avancé la capitulation, les ecclesiastiques s'estants trouvez aveq persuasions devant son lict. On estime qu'il leur sera porté ordre d'entamer le traicté. Et cependant on ne laisse d'entrer en garde à l'accoustumée. Devant Breda, le 6e d'Octob., apres midy, 1637.

1735. D. de Wilhem[2]. (L.B.)

De leden van den Raad van Brabant vliegen allen naar Breda, natuurlijk omdat er voordeel te behalen zal zijn. Wilt gij nog eens denken aan mijn neef Paul de Ligne[3]? Raptim, Hagae, 6 8b (Oct.) 1637.

1736. N. van den Bouchorst[4]. (H.A.)

Voicy les quatres pelerins arrivez a Getrudenberge sans coquilles et bourdons et en chemise, bien ameublés toutesfois de reliques dont on se peut servir vers le premier filz d'eglise. Si eux n'ont grand pouvoir de faire du bien, pour le moins ilz ne feront point du mal, et ayants accomplis leurs veux pourront apres leur retour faire .....[5], ce que par une revelation leur aura esté apparu. Ce chevalier qui se tient sur le chemin fourchu ne bouge point; *nescio*, *an Augustus illi Mitilense secretum concesscrit*[6]. A la verité, *suave*, *mari*

1) Plaats en jaartal ontbreken.
2) De brief is deels in het Fransch, deels in het Latijn geschreven.
No. 1735 a, b. Een briefje van 7 Oct. meldt, dat de Landgraaf van Hessen op 1 Oct. is overleden, een ander van denzelfden datum (beide L.B.) bevat eene aanbeveling.
3) Zie blz. 306.
4) Zie I, blz. 328.
5) Onleesbaar.
6) Naar Tacitus, *Ann.*, XIV, 53.

magno turbantibus aethera ventis[1], etc. Nous avons en bien de la peine a appaiser les premiers emotions contre le lieutenant admiral Dorp[2]; ses gens sont bien deliberez de peu en point de retourner en mer, mais il faut d'argent. Le defaut du *bewinthebber* d'Enchusen l'excuse, et quand a la presentation du gouverneur de Calis, j'entens de bonne main qu'il le nie. Soit qui soit, le nenny de l'un est autant que l'ouy de l'autre ..... Getrudenberg, le 7e Octobre 1637.

1737. A. Ploos van Amstel. (H.A.)

Kan de compagnie van baron de la Ferté[3] nog één winter in Amersfoort blijven, 'tot soulagement van de borgerye, contentement van de regeerders ende redres van deselve compagnie, t'welc myn soon in regard van syne L. Houtvesterschap[4] mede wel te passe soude comen'? Hage, den 8en 8b. (Oct.) 1637.

1738. J. Foreest[5]. (L.B.)

Ik deel volkomen in de algemeene vreugde wegens het innemen van Breda en heb een paar gedichtjes geschreven op den Prins. Wilt gij hem die aanbieden? Uyt den Hage, den 9^{en} Octobris 1637.

1739. D. De Wilhem. (L.B.)

De heer Dimmer van IJselstein[6] is erg ziek; de heer van Tienhoven[7] zal zeker het ambt vragen voor zijn zoon, als de ontvanger komt te sterven. Gij weet zeker, dat de heer Musch, drost van Maartensdijk, gestorven is. X 8b (Oct.) 1637, a la Haye.

1740. A. Ploos van Amstel. (H.A.)

Z.H. heeft in de vergadering van Holland door den heer Cats[8] laten

1) Lucretius, II, vs. 1. Daar staat echter niet *aethera*, maar *aequora*.
2) Philips van Dorp was, wegens gebrek aan victualie, met het grootste gedeelte der vloot Hellevoetsluis binnengevallen. De gouverneur van Calais (zie blz. 316) had zich daarover beklaagd en men nam Dorp zijne handelwijze zoo kwalijk, dat hij zijn ontslag indiende.
3) Zie blz. 303.
4) Gerard Ploos van Amstel (zie blz. 294) was ook luitenant-houtvester in 't Sticht van Utrecht.
5) No. 1738 a. Een briefje van 25 Sept. (L.B.) bevat eene aanbeveling. Zie I, blz. 330.
6) Willem Dimmer, zoon van Mr. Erik Dimmer (zie I, blz. 184) en Dorothea Duyn, was rentmeester der domeinen van IJselstein en gehuwd met Elisabeth van der Linden, gezegd Lambroucq. Zijn zoon Johan, die gehuwd was met Elisabeth Ekema de Vries, vrouwe van Melisen Mariekerke. is hem opgevolgd. (Mededeeling van Dr. H.E. van Gelder.)
7) Nl. Adriaen Ploos.
8) Jacob Cals was in 1636 Adriaen Pauw opgevolgd als raadpensionaris van Holland.

voorstellen, dat de gecommitteerden tot de legerzaken bij hem in het leger zouden komen, en gevraagd, of men niet drie of vier meer aan hen wilde toevoegen, maar daar was men tegen, want zeer belangrijke zaken moeten hier behandeld worden. Men doet ook weer over de instructie van de gecommitteerden ter Generaliteit. Hage, op St. Victorsdach (10 Oct.) 1637.

1741. J. Foreest (L.B.)

Na het *Augurium raptae Bredae*[1] volgt nu *Breda rapta*[2]. Wilt gij het vers aan Z.H. aanbieden? 'Het is mijn wieroock ende t'offer alleen, dat ick syn hoochstgedachte Hooch.^{t} tot een teycken van de grote danckbaerheyt, die ick voor myn deel voor desen uytnemende weldaet, dien syn Hooch.^{t} door desen victorie bewesen heeft, haer schuldich ben, wete te offeren; het syn de pectonnen van myn vrolyckheijt in dit hoge feest'. Wij moeten God en den Prins dankbaar zijn. Uyt den Hage, den XII^{en} Octobris 1637.

1742. A. Ploos van Amstel. (H.A.)

Mijn zoon en zijn ritmeester hebben nog hun patent niet. Dat is den heer Vosbergen[3] maar mooi gelukt; de griffier had het baantje ook wel willen hebben. 'Gisteren heeft men alhyer de danckpredicatien over de signalee victorie van Breda gedaen ende getriumpheert met het luyden van clocken ende vieren. Den commissaris Spiering[4] spande de croon, als op twe masten gehadt hebbende by de 80 pecktonnen ende een yeder den wyn schenckende. Daerna volchden een smith opt Butenhoff naest Bylandt[5], die gentilicken een peert van yserdraet gemaeckt hadde, t'welck doorluchtich ende als lampen eenige uren lang brandden. *Spectacula vulgi*. - In myn sin heeft de admirael wat te precipitant gedaen int quiteren van syn charge'[6]. - Om drie uur zal de nieuwe ambassadeur van Venetië, Justiniani[7], worden ingehaald. De pensionaris W. Boreel wil liever geen ambassadeur te Venetië worden, maar zijn broeder[8] wel. Hage, den XVen 8b (Oct.) 1637.

1) Zie No. 1738.
2) De *Epigrammata* van Foreest op de inneming van Breda zijn gedrukt achter *Breda vetus et nova*, van P. Scriverius.
3) Zie I, blz. 156. - Zijn oudste zoon Gaspar werd door zijn invloed tot drost van St. Maartensdijk benoemd en in 1641 tot gezant in Venetië. Maar de jonge man is gestorven, voordat hij dien laatsten post heeft aanvaard. Vgl. Blok, *Relazioni*, p. 282.
4) Zie beneden.
5) Jason Bylandt IJsbrantsz was agent van den heer van Langerack. Hij was gehuwd met Elisabeth Doedijns. (Mededeeling van Dr. H.E. van Gelder.)
6) Zie No. 1736.
7) Geronimo Giustiniano is later ook gezant van Venetië te Parijs geweest. Vgl. Blok, *Relazioni*, p. 278 vlg.
8) Waarschijnlijk Abraham Boreel; zie I, blz. 367.

1743. D. de Wilhem[1]. (L.B.)

Het is toch maar goed, dat ik in den Haag ben gebleven. Voor u heb ik verscheidene boeken uit de verzameling van den heer de Charnacé bij Elzevier gekocht. 15 d'8b (Oct.) 1637.

1744. A. Ploos van Amstel. (H.A.)

Heden is een brief ingekomen van den agent de Glarges[2] met de kopie van een brief van admiraal van Dorp te Calais geschreven; die brief is niet in overeenstemming met zijne mondelinge mededeelingen. Sommigen schijnen nog niet voldaan te zijn met het ontslag. - Er zijn hier vele dingen te beslissen en 'Zyne Hooch.t en sal hyer comende geen min werck vynden als voor Breda gehadt heeft'. Hierbij gaan brieven van den heer Heuft[3] uit Parijs. De heer Michaeli[4] heeft afscheid genomen en Justiniani voorgesteld. Hage, 17 8b (Oct.) 1637.

1745. J. van Aerssen[5]. (A.B.)

J'ay incontinent après la reception de vostre lettre envoyé querir le marguillier pour m'informer touchant le tableau dont m'avez escrit, duquel ayant entendu qu'il avoit esté osté du temple par l'ordre des *kerckmeesters*, je luy ay commandé de le remettre ce matin en son lieu, ce que desjà il a faict, comme il vient de me le dire, et auray soin qu'il y soit conservé, jusques à ce que S.A. en aura autrement ordonné[6]..... De Breda, ce 18 d'Oct. 1637.

1746. P.C. Hooft[7]. (A.B.)

Mijn' hoope had haeren mondt gemaeckt op het genot der eere van Uwer Ed. Gestr. aenspraek in 't legher, maer wert door krankheit mijns gelux teleurgestelt. De boodschap was,

1) No. 1743 a. Een brief van 19 Oct. (L.B.) handelt over het ontslag van admiraal van Dorp.
2) Zie blz. 252.
3) Zie blz. 154, Noot 6.
4) Zie blz. 109.
5) Johan van Aerssen, heer van Wernhout (1579-1654), een jongere broeder van François van A., was van 1613 tot 1625 drost en van 1637 tot 1664 burgemeester van Breda. Hij was gehuwd met Johanna van der Veecken.
6) Zie ook No. 4767 en 1768.
7) Ook in afschrift (L.B.). - Uitgegeven door Huydecoper, t.a.p., blz. 432; Van Vloten, t.a.p., III, blz. 235.

te verstaen, oft U Ed. Gestr. ontfangen hadde mijne jongste afmaeling van den aenslagh op Vlissingen en de verlossing van des hopmans zoontjen door Uwer Ed. Gestr. Heer vaeder z.g. tot Londen[1]. Welk deel mijner brabbelingen ik, ten daeghe van onze laeste verzaeming in den Haeghe, aen U Ed. Gestr. zond, om geschouwen en beschouwt te werden. Hebbende des geen afschrift, verlangt mij te weeten, oft het behouden zij; ende zoo Uwer Ed. Gestr. geleghenheit des lijdt, ik wenschte wel 't zelve, verbetert nae haer juist oordeel, eerstdaeghs t'mijwaerts te zien keeren, om het te moghen doen dubbelen. 'T nevensgaende gedicht, overgewaeit van Alkmaer[2], heb ik te min geschreumt voorts te veirdighen, in toeverlaet, dat het, onder 't vroolijk zeghegeschal der trompetten en trommen, Uwer Ed. Gestr. ooren te min quetsen zal, en te min haer gemoedt, onder die meenighte van gepeinsbreekende bezigheden. Dat ik ze steuren dar, wijte U Ed. Gestr. haer' eighe heusheit, die de stoutheid om er op te zondighen geeft, Mijnheere, aen ..... Van den Huize te Muide, 19^{en} van Wijnmaend 1637.

1747. Susanna de Pardo[3]. (K.A.)

Meermalen heb ik en ook mijne abdij uwe welwillendheid en die van den Prins ondervonden; daarom verzoek ik u de sauvegarde nog eens te bevestigen, want onze welvaart hangt daarvan af. Ik zend hierbij ‘eene zeer kleine cloisterlicke ghedenckenisse voor de Joffrouwe’. Tot Ruremunde, den XX Octob. 1637.

1748. D. de Wilhem. (L.B.)

De heer van Tienhoven doet zijn best, om de betrekking van ontvanger te IJselstein[4] of die van drost Pinsen voor zijn zoon te krijgen. ‘Au reste je suis marri qu'on vous a pas oste van der Lee[5], l'epine qui vous poigne. Procurez par voye du drossart et du magistrat de la ville de Breda qu'il obtienne la charge du *servicemeester*, puisqu'il a si bien sceu faire le maistre des requestes, qu'on employe l'intercession de S.A. pour en estre delivre’ .... 23 8b (Oct.) 1637, Hagae.

1749. A. Ploos van Amstel. (H.A.)[aant.]

Dank voor uwe moeite ten opzichte van mijn zoon. Gisteren zijn er door de Staten verschillende ambten vergeven; van der Lee is niet geslaagd. De gewezen generaal van Indië, Reael[6], is overleden. Michaeli[7] vertrekt over

1) Zie N°. 1511 en 1512.
2) Een troostdicht van Tesselschade aan Huygens na den dood van zijne vrouw. Het gedicht was, op één versregel na, verloren, maar is kort geleden teruggevonden door den Heer J.F.M. Sterck.
3) Zie blz. 85.
4) Zie No. 1739.
5) Een hofbeambte, die het Huygens heel lastig heeft gemaakt. Hij had gevraagd om de betrekking van ontvanger der gemeene middelen of van de convoyen en licenten te Breda (*Res. St. Gen.* van 16 Oct.), maar was niet geslaagd.
6) Zie I, blz. 146. - Hij stierf 10 Oct. aan de pest.
7) Zie No. 1744.

Keulen en ook de gezant d'Estampes[1] zal afreizen van Calais, zoodra er gelegenheid is voor zijn transport. De Poolsche gezant heeft in Engeland geen audientie kunnen krijgen. De magistraat te Wijk moet veranderd worden; wat is dat daar verleden jaar eene herrie geweest! En ook nu nog zijn er allerlei onaangenaamheden. Het schijnt mij het best, dat Z.H. de beide burgemeesters continueert. Blijft er echter maar één, dan hoop ik, dat het Isendoorn[2] zal zijn, die getrouwd is met eene nicht van mijne vrouw. Ik hoor, dat kolonel Pinsen[3] plotseling is gestorven. Hage, den 23^{en} 8b (Oct.) 1637.

1750. A. Ploos van Amstel. (H.A.)

De tijding, dat Pinsen gestorven is, wordt bevestigd. Ik schreef aan Z.H. ‘om de vacerende plaetse voor een van myne twee outste sonen te hebben’; wilt gij mij helpen? Hage, den 24 8b (Oct.) 1637.

1751. A. Ploos van Amstel. (H.A.)

Het is te hopen, dat de Prins spoedig zal beteren. Van Marten Harpertz[4] is verder nog niets gebleken. Den admiraal Dorp schijnt men het lastig te willen maken. In Amsterdam was men even blij over het ontslag van Dorp als over het innemen van Breda; ‘de actien’ waren 2% gestegen. Ik zou gaarne zien, dat één mijner twee oudste zonen het ‘beneficie’ van Pinsen kreeg; kunt gij daarvoor iets doen? De heer Michaeli is gisteren vertrokken. Hage, den 26en Octob. 1637.

Van uw zwager[5] hoor ik van ‘de poursuite van den heere hooffmeester[6]’. Men zal Z.H. verzoeken, spoedig naar den Haag terug te keeren. Hage, den 27 8b (Oct.) 1637.

1752. D. de Wilhem[7]. (L.B.)

‘Hem! quid audio? Monsieur le maistre[8], ‘vouldroit il estre drossart d'Isselstein, et quitter ses charges? Am[bi]tiosum nomen est praetoris, et liberalis credulitas.’ En het geeft maar ƒ 200! Wil hij daarvoor het hof verlaten? Hagae, properanter, 28 8b (Oct). 1637.

1) Zie blz. 316.
2) Frederik van Isendoorn, die in 1628, of Johan van Isendoorn, die in 1634 burgemeester werd van Wijk bij Duurstede.
3) Zie I, blz. 296.
4) Den 27sten Oct. werd Maarten Harpertsz. Tromp door den Prins benoemd tot luitenant-admiraal van Holland, in plaats van Philips van Dorp.
5) Nl. de Wilhem.
6) Nl. Arend van Dorp (zie I, blz. 93), Huygens' zwager, hofmeester van den Prins. Hij werd 27 Oct. benoemd tot drost en stadhouder van de leenen van Yselstein. (Meded. van Mr. R. Fruin, Rijksarchivaris te 's Gravenhage.)
7) No. 1752 a. Een briefje van denzelfden datum (L.B.) is geheel onbelangrijk.
8) Arend van Dorp, zie Noot 6.

1753. A. Ploos van Amstel[1]. (H.A.)

De ‘heere hooffmeester’ heeft dus de betrekking gekregen. Nu, wij hebben ook al veel gekregen en mijne zoons zijn nog jong. ‘Alhyer en was noch gene tydinge van de commissie op Marten Herpertz. Ick hebbe verhaelt, wat den admirael op syn versouck volgens zyn oudt voornemen aldaer geobtineert hadde, alsmede de provisionele commissie op den voorss. Herpertz, die ongeluckich is, omdat men van hem al te grote opinie heeft. Den tyt van een jaer sal ons wyser maken. God geve de opinie die effecten mogen volgen’. De secretaris Euskercken[2] is gevaarlijk ziek geweest. De heer Brasset[3] heeft namens zijn Koning hunne Ho. Mo. aangezegd, dat de conferentie te Hamburg behoort plaats te hebben en niet in den Haag. Hage, den 29en Octob. 1637.

1754. Aan D. Heinsius. (K.A.)

Gij hebt mij vele kleinere verzen en ook een uitvoerig gedicht toegezonden[4], dat onder het groote aantal gedichten op hetzelfde onderwerp bijzonder uitmunt. De Prins is u zeer dankbaar. Ik zelf heb het te druk om te dichten, daar ik bij al mijn ander werk maandelijks 100 à 120 particuliere brieven te schrijven heb. Ik kan nauwelijks alles voor mijne vrienden doen, wat zij mij vragen. 29 Octob., ad Bredam, 1637.

1755. D. de Wilhem. (L.B.) Fr.

Onze neef van Dorp[5] denkt, dat de drost Pinsen ƒ 1500 inkomen had. Maar het is slechts ƒ 200. Dat is dus geene betrekking, waarvoor men al het andere opgeeft. 29 8b (Oct.) 1637, Hagae.

1756. D. Graswinckel[6]. (L.B.)

Orantem quum vides, quin exorari te passurus sis, nullus dubito. Omnia utut abessent, preces meas ille favor, quem pro laborantibus naturalem esse praedicat Hipponensis antistes[7], humanitati tuae commendaret. Sat scio, tuam toti orbi testatissimam, mihi privatim compertissimam illam, qualiacumque

1) No. 1753 a, b. Briefjes van 6 Jan. en 19/9 Mei 1638 (beide H.A.) zijn zeer onbelangrijk.
2) Zie I, blz. 148.
3) T.a.p., blz. 345.
4) Heinsius had bij Elzevier te Leiden uitgegeven *Breda expugnata*, *Accedunt epigrammata aliquot eodem auctore*. Het werkje werd aan Huygens opgedragen.
5) Zie No. 1751.
6) Zie blz. 315.
7) Augustinus.

haec sunt, aspernari; gnaram quippe hac via coelum peti, hac potissimum ad coelo receptas mentes nos accedere, ipsi quin imo numini e propinquo conciliari, aequari; sed enimvero res dura, et vel hosti miseranda conditio etiam in demississimas preces, omni caeteroquin parario destitutam pietatem propellunt. Ilico ut e castro me recepi, ad Brederodium[1] scripsi. Calamitas calamitatem, ut unda undam, protrudens, nostras ei invidit; totos viginti dies - at quos illos, bone Deus! - in via haesere. E vestigio vicissim quae rescribat mitto. Metum, qui in constantissimum cadat, obtendit, communicata cum centurionibus consilia; nihil a se privatim actum, ijsve quorum interat inconscijs. Perfidiae crimen longe habet, sicque adeo a se amolitur, ut, si qua ipsum istius labes collutulet fuscetve, omni favore ac gratia indignum ultro edicat. Stare sibi, ut divino cultui, ita et Sereniss.^{mo} Principi indelibatam reverentiam, asseverat. Quae si vera, ut credi aequum, iudicet, non acerbam de mortalitate sententiam laturus, ea blandam, quod ajebat ille, gratiarum faciem non horrere. Praesertim si, quem nulla circumlocutione usus excitaverim[2], vel perculsum et tantum non de gradu dejectum, attendere digneris, et ad ingenui responsi non fucatum candorem animum atque oculos vel quantillum advertere. Utrumque mitto, ut, si usui possit esse, captato molliori articulo, tuam erga miserum pietatem, quam cupis quamque suetus es, explicare possis apud Sereniss.^{m} Principem, nobis vel hoc nomine summum, quod ejus exemplo atque auctoramento doceamur, quanta veneratione tuas virtutes venerari nos ac suspicere fas aequumque sit. Ergo te per genium tuum, per illos, quos in pientissima matre unquam deveneratus es affectus, per quaecumque chara tibi atque accepta voluit benignus Deus, rogo quaesoque meis, at matris praesertim viduae, orbae, destitutae, senio, moerore, ac luctu confectae precibus accedas propitius. Me tuo illustriss.^{mo} nomini dicatissimum atque ex asse semper tuum habebis, ei vero, qui, proh dolor! inter tantas aerumnas, non vitam, sed vitae tormentum trahit, hoc dabis, post optimum maximum Deum, ut, quem natura reposcit spiritum, quietior reddat, et citra opprobrij - cujus nullum penes ipsam meritum - notam, canos suos ad tumulum deducat. Sic te divina benignitas tuis, Principi, Patriae diu servet, a charissimorum liberorum tuorum capitibus omne malum clementer avertat, suae porro clementiae radijs decoros, patri atque avo similes reddat foveatque. Faxit ipse, ut tam ego sim tibi commendatissimus, quam fausta prosperaque ae supra votum fluentia cuncta tibi apprecatur .....[3].

1757. Aan D. Graswinckel. (H.A.)

Dum in integro Brederodij nostri, *τοῦ ταλαιπώρου* res fuere, dedi operam tacite quam potui, ne se ab amico *ἐν ἡμέρᾳ κακώσεως* temere desertum cum causa quereretur. Postquam spes ultima decolavit, et latae sunt, quot homines, tot sententiae, quarum non dubie funestus rumor Hagam impleverit, rogo te,

1) Zie blz. 86 en 293.
2) Het woord is onduidelijk geschreven.
3) De brief mist plaats, datum en jaar, maar Huygens teekende er op aan: R. 1 Nov. 1637, ad Bred(am).

qui antehac silere jussus fui, quid interloquendo deinceps profecturum autumes? Superest, quantum video, ut, quem facundiae patrocinio servare nequijsti, mascula consolatione et prorsus melioris philosophiae monitis arrigere contendas, atque ab egregiae existimationis culmine gravi lapsu dejectum virum - cui illud certe vitio verti potest, quod non satis Nicolaus fuerit, ab ipso populo praepostere victus - in eo saltem generosi animi instituto firmare studeas, ne hactenus invidiae gratificetur, ut sacra fidemque patriae quavis conditione commutet. Quae nimirum *ἔσχατα χείρονα τῶν πρώτων* fore, non dubie mecum judicas ..... In castris ad Bredam, Ips. Cal. (1) Nov. CIↃIↃCXXXVII.

Ik schreef dezen dadelijk, nadat ik den uwen ontving.

1758. Aan P.C. Hooft[1]. (L.B.)*

Ick hebbe den H.e Wicquefort vertrouwt, dat hij U.E. getuijghenisse soude geven van mijn heftigh leedwesen over het vermissen van U.E. ontmoetinghe, doe Holland hier was, ende wij het legher in 't gedrangh sochten. Sonder de hope van dien vrundelicken dienst hadd'er sich mijn' eighen hand voor desen van gequeten; nu sal haer werck zijn U.E. te verwittigen, hoe dat ick 't vereischte stuck sijner Historiën 's daeghs voor mijn vertreck uyt den Haghe in seer gewisse handen hebbe gelaten; maer soo gewisse, sie ick nu met verwonderingh, dat sij van geen komaf en weten. Dit tijghe ick neffens desen mijnen swagher J. van Baerle[2] aen, en geloove vastelick, hij is de man; want het gedenckt mij mistigh, als van huijs gescheiden zijnde in een' verdwelmde duijselingh van honderden huysgescheften, die mij - nu mij alleen - neffens den hofdienst in aller ijl te verrichten ende vast te stellen stonden, *dopo lei ch'è salita A tanta pace*, *e m'ha lasciato in guerra*. Dwael ick in mijn' inbeelding voor dese reise, de man sal echter uytgemaeckt werden. U.E. gelieve des onbekommert te wesen, ende te gelooven, dat ick dus veeltyds door te veel sorghs vaere, berghende de kostelicke dinghen soo sekerlick, dat [ick] se met onsekerheit moet naervorschen; *peccant securae nimium sollicitaeque manus*[3]. Het leger scheidt korts naer aenstaenden middernacht; soo en kan 't niet aenstaen, oft ick sal U.E. *rationem pretiosissimi depositi* geven. Boecken vol gelucks, meer als voll wijsheids, overvallen ons dagelix, op de verovering deser stadt, maer een bladt van den H.e Heinsius[4] overweeght se. Een gerucht belooft ons veel van den H.e Barlaeus ende andere. U.E. en staet niet vrij te swijghen, want Breda is den Bosch waerd[5]. Tesselschade is noijt soo hoogh boven haer self gesteghen als met eenen reghel onder de gesamentlicke goede, die U.E. de moeyte genomen heeft van mij te senden: *En stell' syn leed te boeck*, *soo hoeft hij 't niet t'onthouden*[6]. Alle mans ende manshoiren[7] hiernaermaels moeten 't haer benijden. Ick sal haer, te beter tyd, mijn gevoelen van haer geleerde beleeftheid doen sien, ende aen U.E. altoos van d'onendelicke, daermede U.E. my verplicht mondelick te blijven ..... In 't leger by Breda, den 2en Novemb. 1637.

1) Uitgegeven door Dr. J. van Vloten, *Hooft's Brieven*, III, blz. 236. - Zie No. 1746.
2) Zie I, blz. 145.
3) Martialis, XIV, 111.
4) Zie blz. 329.
5) Na de verovering van den Bosch had Hooft het gedicht, *De Hollandsche groet aen den Prinsse van Oranien over de zege vanden jaere* 1629, geschreven.
6) Dit is de eenige versregel, die van Tesselschade's gedicht (zie blz. 327) was overgebleven. In 1681 schreef Huygens een vers, met den titel *Tesselschades wijs onderwijs*, 1637 (*Gedichten*, VIII, blz. 258), waarin hij dien versregel bewondert.
7) = kinderen

1759. Elisabeth Roovers, wed. J. van Ceters. (L.B.)

Ik schrijf u ‘om den armen cappucin, die in de gevanckenis geraeckt

is ende wort bewaert van de santenelle[n], die op sijnnen kost sitten en terren, omdat hij naer Brabant gewest heeft ende, gelijck Mijnheer wel wet hunnen staet ende gelegentheijt, soo bidde ick ootmoedelijck ons daerin te helpen; ick sal t wederom verdien met gelegentheijt, dat Mijnheer hem van mij sal bedancken. Want den comandeur is wat onbeleeft in 't regaert van den gevangen. Ick heb gaen bidden om bermherticheijt, maer en can niet verhoort woorden, dat hij op borge van sijnen persoon in sijn clooster moecht gaen, om de costen te schouwen, maer de comandeur, die en wil t niet, maer wilt 6 duijsent gulden borgen hebben, ende nu wilt hij niet min als 3 duijsent gulden hebben, ofte sal hem op den toren setten. Ick en wete niet, oft hij daer sitten sal te water ende te broode, ofte hoe dat en wete ick niet. Den gouverneur van Bergen, Morgan[1], die heeft de gevangen cappucinen in de borgers huijs laeten gaen, om den cost te schouwen, totter tijt toe, dat sijn Hoocheijt de cappucinen los gewesen heeft. Daerom, Mijnheer, U Edelheijt heeft al groot crediet bij sijn Hoocheijt, soo bidde ick Mijnheer ootmoedelijck, omdat de saeck soo onnoosel syn, ons te helpen[2] .....

1760. M. Zuerius Boxhorn[3].

Et ego quoque inter tot omnium applausus ac gratulationes tacere non debebam. Quippe in Brabantia natus, transactis pueritiae annis eâ in urbe, quam tam feliciter expugnatam publico gratulamur. Mitto *Panegyricae orationis meae*[4] exemplaria duo, alterum celsissimo Principi offerendum, si ita tibi videatur, alterum vero tibi. Caeterum totus jam sum in consignanda Bredanae obsidionis historia[5]. Ad quam accurate persequendam multa requiri, satis intelligo. Omnis autem fiducia mihi reposita est in singulari tua humanitate, a quo facile impetraturum me confido, quodcunque ad maximi Principis adeoque totius hujus Reipublicae decus ac aeternitatem facturum existimabis. Scribo haec raptim et in Bredani itineris procinctu. Proximis diebus, volente Deo, reversus, ipse ad te excurram. Vale ..... Raptim, Lugd. Bat., 1637, Novemb. X.

1761. J.A. graaf van Solms[6]. (R.A.)

Ik hoop spoedig het paspoort voor twaalf of veertien paarden te krijgen, dan kan ik mijne koetspaarden kwijt raken. Utrecht, den 12/2 Novemb. Ao 1637.

1) Zie I, blz. 216.
2) De brief mist plaats, datum en jaar, maar moet in Breda zijn geschreven, niet lang na het overgaan van de stad.
3) Het Hs. schijnt verloren, maar de brief is uitgegeven in *V. Cl. Marci Zuerii Boxhornii Epistolae et Poemata*, blz. 74.
4) Nl. *Panegyricus ..... Frederico Henrico, post Bredam oppugnatam dictus*, Lugd. Bat., 1637.
5) Boxhorn's *Historia obsidionis Bredanae et rerum anno* 1637 *in Belgio aut alibi gestarum*, zag in 1640 te Leiden het licht.
6) Zie I, blz. 363.

1762. J.I. Pontanus[1]. (L.B.)

Ook ik kan niet zwijgen, nu Breda is ingenomen[2]. Hebt gij indertijd mijn boek tegen Selden ontvangen[3]? Nu en dan wil ik u gaarne schrijven; ook uw vader heb ik goed gekend. Raptim, Hardervici, XIV Novemb. 1637.

Wilt gij de familie Zuerius, die aan mij verwant is, van mij groeten?

1763. Aan graaf Johan Maurits van Nassau[4]. (K.A.)

Ik zal u niet schrijven over het ongeluk, dat mij heeft getroffen. Het verheugt mij, dat gij uw ambt[5] hebt aanvaard. De heer van Campen en ik beklagen het, dat de schoone stad Olinda verwoest is, maar wij verwachten met spanning de schoone materialen, die gij belooft te zenden en die zouden kunnen dienen voor een kleinen tempel van Salomo. Uw huis ziet er nu statig uit en ook het mijne versiert de Pooten en de Plaats. Het bevalt mij goed, maar ik mis nu het voornaamste. Mijne kinderen nemen veel van mijn tijd in beslag. Van mijn huis zal ik prenten laten maken door Pieter Post[6].... le 17^{e} de Novemb. 1637.

1764. C. Barlaeus[7]. (L.B.)

Ik verheug mij zeer over het innemen van Breda. Welk een verschil bestaat er tusschen de belegering van die stad door Spinola eenige jaren geleden, en nu door den Prins! Ik heb eene rede geschreven over deze zegepraal[8]; wilt gij haar den Prins aanbieden? Amstelod., XIX Nov. 1637.

Ik lijd weer aan zwaarmoedigheid.

1765. Aan N.N.[9] (K.A.)

Ik stel het zeer op prijs, een brief van u ontvangen te hebben, want oude vriendschap gaat boven alles. De dood van mijne vrouw is een heel erge

1) De brief is gedrukt in *Brieven van en aan Jo. Is. Pontanus*, 1595-1639, *uitgegeven door* P.N. van Doorninck *en* P.C. Molhuysen, Haarlem, 1909, blz. 109.
Zie I, blz. 239.
2) Het gedicht of de rede van Pontanus schijnt verloren te zijn.
3) Zie No. 1540.
4) Kopie van andere hand. - De brief is uitgegeven door Jonckbloet, t.a.p., blz. 69, Noot, en in de *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, IV, blz. 505.
5) Johan Maurits van Nassau was in Jan. 1637 in Brazilië aangekomen als landvoogd namens de West-Indische Compagnie.
6) Zie No. 1523.
7) Uitgegeven in *Barlaei Epistolae*, blz. 713.
8) De *Oratio panegyrica*, *de recepta Breda*; zij werd te Amsterdam bij W. en J. Blaeu uitgegeven.
9) De minuut heeft geen opschrift. Een paar zinnen er uit zijn uitgegeven door Jonckbloet, t.a.p., blz. 68, Noot.

slag; ik voed nu mijne kinderen op met een gouverneur. Zij mogen geen andere grammatica leeren dan die, welke ik zelf opschrijf. Ik heb een huis laten bouwen, laat er platen van maken en zal u die zenden; Inigo Johns[1] zal inzien, dat zijne manier niet zooveel van deze verschilt .... A la Haye, ce 11/21 de Novemb. 1637.

Mijn bloedverwant Snoeckaert[2] brengt mijn antwoord over aan Mevr. Stafford[3].

1766. Aan R. Descartes[4]. (K.A.)

Le pretexte ne seroit pas controuvé, si je disoy m'estre teu jusqu'à present, pour avoir loisir à mediter de quelles parolles vous remercier dignement de la faveur speciale dont il vous a pleu m'obliger, en vous laissant destourner de l'illustre chemin où vous marchez, pour gratifier mon ignorance d'une instruction de sa portée; mais j'allegueray sans ceremonie et veritablement que vostre pacquet avoit mis 18 jours à faire le chemin depuis vos espaces imaginaires à Breda, où le partement de l'armée me surprenant, je resolus de sortir de la confusion militaire pour vous rendre graces de sens rassis. C'est à quoy plusieurs affaires domestiques ne m'ont encore laissé parvenir, et ne me trouvé-je que de fiebvre en chaud mal; mais il s'en alloit dard(?), s'il ne l'est de longtemps, Monsieur; ce que je vous prie tres humblement d'excuser, et de croire que vous me tenez de nouveau dans une obligation si estroicte, qu'il n'y a sorte de service de mon pouvoir que je ne pense vous debvoir, tant que je debvray ceste vie à Dieu, que je prie de vous inspirer à faire continuellement part au monde de voz escrits, puisqu'à vuë d'oeil ils sont destinez à le nettoyer d'un deluge universel d'erreurs et d'ignorance. Au reste, Monsieur, je prevoy qu'en ne pouvant me taire de ce que je possede de si precieux de vostre main, on m'en fera chaudement l'amour de touts costez. Il reste qu'il vous plaise me commander comment j'auray a m'y comporter, car j'advouë qu'il me faict mal, non seulement de faire part à un chascun de ce que je cheris plus que toute autre chose, mais aussi de veoir comme le monde a accoustumé de se jetter soudainement dans les imprimeries, aveq ce qui, partant de la main de l'autheur en bonne forme, ne passe par la leur que difforme et diffiguré. Il est vray que j'incline à la defense de toute communication par la jalousie que je viens de vous confesser, mais voz interests y ont beaucoup de part. Aussi seront ils tousjours les miens. C'est tout ce que j'ay de compliment en vostre endroit, mais il perdra ce nom aux occasions et s'accomplira d'effect partout où j'auray moyen de vous faire cognoistre que je suis plus que personne ..... A la Haye, ce 23e de Novemb. 1637.

Je pense vous avoir promis, ou bien je promets encore, de ne vous interrompre plus en ces haultes et immortelles pensées, que vous allez filant de jour à autre, pour le bien de l'univers; mais apres vous avoir osé demander trois fueillets, j'ay bien le coeur encor à vous prier de me dire quelque jour en trois lignes à quoy vous en estes, si la plume accompagne le raisonnement, et si vous lairrez vivre apres vous le moyen de vivre plus que nous ne faisons et ne debvons pour bien estudier vos leçons.

1767. Aan J. van Aerssen[5]. (K.A.)

1) Inigo Jones (1572-1652) was een beroemd Engelsch architect.
2) Zie I, blz. 77.
3) T.a.p., blz. 93, Noot 3.
4) Kopie van andere hand. - Uitgegeven in de *Oeuvres de Descartes*, t.a.p., I, blz. 461. Zie No. 1731.
5) Kopie van andere hand. - Zie over Aerssen, blz. 326.

Z.H. heeft in de kerk van Breda al de opschriften gelezen, die de vijand er heeft achtergelaten, en heeft mij een opschrift gedicteerd, dat de stad

alleen door de hulp van God in zooveel dagen in 't gezicht van den vijand is ingenomen. Ik heb dat in enkele Latijnsche woorden vertaald en deze moeten in de kerk worden aangebracht, maar Z.H. wil de opschriften van den vijand niet verwijderen; wij willen niet doen als hij, die ons beroemd schip verbrand heeft. Op dat feit gaat hierbij een versje[1]. A la Haye, le..... de Novemb.[2] 1637.

De schilder moet geene verandering maken in de spelling van het opschrift.

1768. J. van Aerssen[3]. (K.A.)

Hartelijk dank voor uw gedicht; er zijn reeds verschillende afschriften van genomen. ‘J'ay donné ordre pour faire accommoder le tableau dans lequel vous desirez que je fasse escrire en grosses lettres ce que m'avez addressé sur la prise de Breda[4]; j'auray soin que le peintre prendra bien garde à l'ortographe, et feray apres, suivant l'ordre de S.A., que le susdit tableau soit miz en un lieu eminent en ceste eglise, ou il sera commodement ven et leu de tous ceux qui s'y trouveront, et lairray ceux de l'ennemi en leur place, ou nous les avons trouvé.’ Het doet mij veel genoegen, dat gij met Z.H. gesproken hebt over dominé Streso[5]; wij willen hem gaarne hier hebben en ik zal hem in alles voorthelpen. De Breda, ce 6 Decemb. 1637.

1769. G. Croesse[6]. (K.A.)

Mijn broeder[7] is heden morgen overleden. 8 (?)[8] Dec. st. no. 1637.

1770. J. van Bronckhorst[9]. (B.M.)

Also U E myn heeft behandicht het caertien van Breda, en ick U E beloofden hetselve verleden woensdach weder te senden met den Haechsche schipper, dan alsoo daer veel werck in was, en ick het soo haest niet en conde copieren, heb oversulckx die stouticheyt getoont en heb het tot saeterdach gehouden. Bidde U E myn het niet qualich en sal gelieven of te neemen, en sal ter oorsaecken van dien alle danckbaerheyt bewysen, en sende U E in het caertgen drie

1) Nl. *In Heraugierij navem ab Hispanis exustam* (*Gedichten*, III, blz. 36).
2) De datum is weggelaten.
3) Zie blz. 326.
4) Zie No. 1767.
5) Zie blz. 267.
6) Gerrit Croese was lid van den raad van Utrecht.
7) Jacob Croese, commissaris van de monstering te Utrecht, stierf in het laatst van Nov. o. st.
8) Het cijfer is niet volkomen duidelijk.
9) De brief is uigegeven in *Oud-Holland*, IV, 1886, blz. 212.
Zie No. 1666 en 1682.

printkens, die U E noch resteeren aen het werck van S.r Poelenburch[1)], die ick geest heb; zyn van cleynder importante. Bidde U E hetselfde gelieve in danck aen te nemen, en sal vorder U E, mynheere, in de protexie van de Almogende bevelen en blyven ..... Actum Utrecht, desen 9[2)] Desember 1637.

1771. Aan C. Barlaeus[3)]. (A.B.)*

Facio ad hanc triumphalem orationem tuam[4)], quod ad funebrem illam feci, quam, recenti meo luctu, tam erudite mihi concinnaveras[5)]; sileo nempe, propter morem et decorum, si manum spectas animi interpretem; si, quid intus agam, ingenue profitenti credis, procul a silentio sum, et tacitâ quâdam garrulitate mecum laudo, quod pari te affectu et facundiâ, nunc patriae gaudijs, nunc amicorum calamitati, summus utrobique orator, impendis. Sed, ne quod dicere coepi, facere desinam, sileo atque, ut laudibus, quas publice amplissimas mereris, et gratijs, quas a me perpetuas, intentius vacem, in me redeo et, quem ibi virtutis tuae individuum charactera circumfero, tacitus amplexatum eo. Caeterum, ut maximus iste atque utilissimus patriae successus complurium oratorum - praeter tot corvos et poetrias picas - ingenia stimulavit, et pro virili nemo non aliquid ad augustos victoris pedes deponere conatus est, expectant plerique, me proxenetâ, *quid retribuet dominus*. Inter eos ut revera non sis, apud me sic censeris, ut cui ultro, nec opinauti, offerendum sit, quod miselli quidam putidique assentatores, quasi bene meriti, tribus manibus prensitare gestiunt. Quid his futurum sit, secure laboro. Tui, quam oportet rationem haberi, uti habeatur, mihi impono. Sed intueri te valetudinem Principis rogo, et hanc morae non affectatae causam in benignam partem accipere. Cum vocabulo valetudinis, tuae recordor, quam dolenti sane mihi *χαὶ συμπάσχοντι* vacillantem nuncias. Erige vero te, mi amice, et atram illam hypochondrij nomenclaturam, si potis est, ex animo dele. Fortasse nimium anatomiae peritus per momenta mali sollicitus ambulas, quae ignari obiter patiuntur, et leviori suo vel damno, vel terriculo. Summa est, ridendi et jocandi argumenta conquirenda sunt. Haec in Wicquefortij et aliorum hospitalitate non dubie invenies; ad illa si quid me conferre pateris, inspice, quos hic addo, insipidae venae meae, sed, nescio quo fato, aliquo hic in pretio foetus, et ride, nisi indignaris, stolidi anseris audaciam inter vos olores. Latet aliquid penes me festivioris argumenti, et quod pertinacissimas obstructiones domet. Sed ad producendum - quod pene vovi non committere - toto deliberativo genere adducendus sum. Experire, an hic valeas, quod in demonstrativo. An valeas autem, hoc primum significa, et me ama de te serio sollicitum. Hagae, 3 Id. (11) Dec. 1637.

1) Cornelis van Poelenburg (1586-1667), geb. te Utrecht, was schilder en vestigde zich na eene reis naar Italië in zijne geboortestad.
2) Het kan ook zijn 19 of 29; het blad is vóór de 9 afgesneden.
3) De minuut is in K.A.
4) Zie blz. 334.
5) Huygens doelt zeker op den brief van rouwbeklag, dien Barlaeus hem den 24sten Mei had geschreven (vgl. *Epist.*, blz. 699).

1772. Aan N.N[1]. (K.A.)

Z.H. is zeer verwonderd, dat de Koning van Denemarken het patent, toegestaan aan zijn valkenier de Ghier, heeft herroepen, omdat het zou zijn gegeven door een valsch rapport. Die meening is geheel onjuist: er is geen sprake van een valsch rapport, en wij zouden dus gaarne opheldering ontvangen. Wilt gij uw broeder helpen, om die zaak in het reine te brengen? A la Haye, le 15e de Decemb. 1637.

1773. Aan F. D'Ayala[2]. (K.A.)

Je me descharge par ce porteur de tout ce qui s'est trouvé au pacquet de don Jusepe[3] pour vostre compte. Le reste, qui estoit un pennache d'oyseau de paradis, s'adressoit à nostre petit maistre[4], et le luy ay presenté aveq autant de harangue qu'il m'a semblé que le subject meritoit. Excusez moy, s'il vous plaist, de ce que j'aye tardé à vous mettre en possession des largesses de Castille. Ce n'est pas qu'il m'ayt prins envie d'avaller ceste derniere douzaine de Lope de Vega Carpio[5], avant que vous la goustassiez. J'en trouve par trop d'autres dans ma bibliotheque qui doibvent passer devant par ordre de naissance, mais la faulte des adresses m'a retenu .....[6] ce 16^{e} de Decemb. 1637.

1774. E. Puteanus[7]. (L.B.)

Ecce a Puteano tandem litterae; a tuo, et nonne gratae? Non me sinit profecto incredidibilis humanitas tua dubitare; faciet prudentia, ne peccasse silentio videar. Miseram vero nuper *De Bissexto librum*[8] et *Coronam radiatam*, sive simplici titulo, *Dierum apud Indos Diorthosin*[9]. Alia sciebam pervenisse, sed ab aliis. In *Epistolarum* editione pergo[10], ad tuum quoque venturus nomen[11], quo, velut unione, Mercurius meus splendebit. Notaveris, ordinem

1) Kopie van andere hand, zonder adres.
2) Kopie van andere hand. - Grootendeels uitgegeven door Jonckbloet, t.a.p., blz 73, Noot. - Zie over d'Ayala, blz. 293.
3) Nl. Don Giuseppe de Vergara; zie blz. 302 en 317.
4) De latere Willem II.
5) De beroemde Spaansche dramaticus (1562-1635).
6) De plaats is weggelaten.
7) Uitgegeven in *Erycl Pvteani ..... ad C. Hvgenivm et D. Heinsivm ..... Epistolae*, ..., 1647, blz. 27.
8) Zie blz. 302.
9) De titel is: *Corona radiata*, *sive Dierum apud Indos Diorthosis*, *Fastis exaequandis necessaria*, Lovanii, 1637.
10) Puteanus had in 1637 twee *Centuriae epistolarum* uitgegeven.
11) Daartoe is hij niet gekomen; in 1647 gaf Boxhorn de brieven van Puteanus aan Huygens uit.

hic temporis servari, [a] Plinio aliquando repudiatum[1]. Pluscula parata sunt, sed difficultas cum typographis, ne alios accusem. De operibus simul omnibus etiam cogitabam; praemittam tamen, si licebit, *Nundinas Romanas*[2], et quae *Circulum* spectant *Urbinianum*[3]. Michalori petulantia ad novas me *Vindicias* coëgit[4]. Ludere volui, quia nihil quod ad rem faceret ille scripsit, quae pleraque apocrisi meâ jam erant confutata. Interdum, ut me oblectem, *Otia* tua inspicio. Hae deliciae meae sunt. Interdum et amicis ostendo, ne solus suavissimam divini ingenii tui felicitatem venerer. Vale, et me litterarum affatu bea. Lovanii, in Arce, XV Kal. Ianuarias (= 18 Dec.) M.IↃC.XXXVII.

1775. J. van Beverwijck[5]. (L.B.)

Quod salute salute epius dicta, et epistola e castris missa[6] mei meminisse dignatus sis, vir nobilissime, multum tibi debeo. Scripseram jam Puteano, antequam tuam acciperem, praestitisse me, quod mandarat. Postea a filio mihi literae [missae sunt][7], quibus iterum requiritur iudicium meum *de Bissexto*. Non aliud certe habeo, nisi ut tecum et cum Heinsio nostro respondeam, ad maiora natum videri sublime ingenium. In coelestibus animis non ferimus vulgaria, quae in illis, qui humi serpunt, non adeo solemus contemnere. Utrumque cum in literis tuis, vir nobilissime, animadvertam, iterum te nugis meis adire audeo[8]. Quod si, ut non parum vereor, hoc argumentum minus ad palatum tibi sit, saltem ut tanquam cultus mei argumentum accipere ne graveris, rogo. Heinsius heros hic nuper fuit, publice a magistratu exceptus, qui discedens summum omnibus sui desiderium reliquit, mihi hoc etiam carmen honori consulis scriptum, quod cum tetrasticho meo excusum simul habeto. Misit et dignissimus tanto parente filius Bredam expugnatam, poëma dignum[9], quod illustre nomen tuum praeferret, et cui divinis versibus - o beatum juvenem! - honorem adderes ..... Dordrechti, XIX Dec. CIↃIↃCXXXVII.

1776. Aan H. Reneri[10]. (K.A).

Peto a te, vir doctissime, ut clepsydrae, sive horologij, cuius aliquando mihi formam rudi calamo designasti, aliam denuo, sive tuâ, sive peritioris manu expressam, transmittere velis. Prior enim illa, inter schedas, nimiâ meâ vel incuriâ, vel curâ disparuit, ut *peccant Securae nimium sollicitaeque manus*[11]..... 19 Dec. 1637[12].

1) Plinius Secundus in zijne *Epistolae*.
2) Zie I, blz. 311.
3) T.a.p., blz. 360.
4) T.a.p., blz. 401.
5) Eene Hollandsche vertaling van den brief is opgenomen achter *Joh. van Beverwycks Wercken der Genees-konste* ..... Amsterdam, 1664, blz. 229.
   Zie over Beverwyck, blz. 176.
6) No. 1716.
7) Die woorden staan niet in het Hs.
8) Zie No. 1782.
9) Zie blz. 329.
10) Zie blz. 61.
11) Mart., XIV, No. 111.
12) De plaats is weggelaten.

1777. I. van Bronckhorst[1]. (B.M.)[aant.]

Alsoo ick menheer van Thienhoven[2] hadde versocht, dat zyn E den heere Hensij[3] soude willen versoecken, om die dedicatie met het veersken te willen maecken, en hetselfde heeft gexcuseert, alsmede Barlei te Amsterdam, op nieuws daertoe versocht zynde van eenen zynen goeden vrunt, menheer Buchel[4], en nu niet anders hebbende dan het veersken, dat ick U E hebbe laeten zien, sal hetselfde daeronder doen snyden en die dedicatie, die U E gesien hebt. Alsoo U E die niet wel en geviel, wilde wel, dat U E de moeyten soude gelieven te nemen, om die eens in te stellen, opdat ick dies te seeker mocht gaen en niet qualyck doen. Bidde U E myn gelieve te verxcuseeren, dat ick de stouticheyt toon aen U E daerom te schryven. Ofte soo U E goet dunckt, dat ick die sal gebruycken, die ick alrede heb, soo sal U E aen brenger desen, S^{r} van der Lis, maer gelieven mondeling bescheyt te seggen, en sal vorders ter oorsaeck van dien zyn en blyven ..... Actum Utrecht, desen 22 Desemb. 1637.

1778. H. Reneri[5]. (L.B.)

Je vous envoye le pourtraict que demandes. Il y a quelque chose que je n'ay point assez expliqué, et qu'il vous plaise m'en advertir; puisqu' avons maintenant vacances, je me transporteray tres volontiers à la Haye, pour vous en donner plus d'esclaircissement par vive voix. J'aye descouvert des belles choses en l'optique que je reserve au temps que j'auray l'honneur de vous presenter mes tres humbles services et tout ce que je pourray avoir de plus rare, si touttesfois il y a quelque chose que vostre esprit, le plus net et clairvoyant qui soit, n'ay point apperceu ou preveu. Ce qui ne se peult faire, sinon par les plus importantes occupations de vostre charge, qui vous font penser à des choses plus importantes. Je scay trois moyens de voir les figures droittes en la chambre obscure. Et je pense me pouvoir vanter de faire faire à son Alteze une peinture de mon invention, qui surpasseroit tout ce qui a jamais esté veu, en perfection, si j'avois ordre de la faire faire par quelque peintre qui fusse assez bon maistre. Voir je pourroy par le moyen de laditte peinture faire, que ceux quy ne seroyent point preoccupez, jureroyent de voir la chose mesme, et point une peinture. Mais ces choses requierrent la vive voix pour les faire croire, et une reelle demonstration pour les faire sentir et comme taster. Remettant donc ces choses et aultres à d'aultres occasions, je me recommanderay à vos bonnes graces, qui suis ..... En haste d'Utrecht, ce 1 de Janvier[6], stilo novo, quem tibi faustissimum ..... precor.

1779. D. de Wilhem[7]. (L.B.)[aant.]

De zoon van den overleden ontvanger van Yselstein is dezen dus toch opgevolgd[8], hoewel Z.H. van plan was geen katholiek te benoemen. Als

1) Uitgegeven in *Oud-Holland*, IV, 1886, blz. 213. - Zie No. 1666 en 1770.
2) Nl. Adriaen Ploos; zie No. 1682.
3) Nic. Heinsius.
4) Arend van Buchell (1565-1641), de bekende Utrechtsche geleerde.
5) Zie No. 1776.
6) Het jaartal is weggelaten.
7) Het laatste gedeelte van den brief is in het Latijn geschreven, het eerste in het Fransch.
8) Zie blz. 324.

M. le maistre drost is geworden[1], zou het goed zijn, wanneer de heer de la Primaye[2] 'maistre d'hostel' werd; zijne familie is zeer aanzienlijk. Die van Geldern hebben te vergeefs getracht Rhijnberk te verrassen .....[3].

1780. J. van Wijnbergen[4]. (H.A.)

Ik was met verlof op reis en bevond mij tusschen Wesel en Rees, toen ik een brief van Z.H. kreeg, waaruit bleek, dat men een aanslag op Rijnberk beraamde[5]. Terstond ben ik teruggekeerd. Als het echter volle maan is en ik op alles orde heb gesteld, zou ik gaarne op reis gaan. Duiren, Grevenbroeck, Glabbeeck en andere plaatsen zijn door vier regimenten van Piccolomini bezet. Rynberck, den 4 Jan. 1638.

Ik hoor, dat die vier regimenten nu bij Cakerken en Breil staan.

1781. J. Pineton de Chambrun[6]. (L.B.)

Mijne vrienden hebben er bij mij op aangedrongen, het hierbij gaande opschrift[7] niet verborgen te houden. Wilt gij er critiek op uitoefenen? D'Orange, ce 4^{e} Janvier 1638.

1782. Aan J. van Beverwijck[8]. (K.A.) Lat.

Het doet mij genoegen, dat gij en Heinsius het eens zijt met mijn oordeel over het werk *de Bissexto*[9] van Puteanus. Hartelijk dank voor het zenden van uw boek over den steen[10]; met genoegen heb ik er een deel van gelezen. Zeer terecht ziet gij in, dat zij, die vóór ons waren, veel hebben gedaan, maar dat het laatste woord nog niet gesproken is in zaken als deze. 5 Jan. 1638.

1783. C. Barlaeus[11]. (L.B.)

Ik voel mij nog niet goed, hoewel ik weet, dat er bij mijne ziekte ook veel inbeelding is. Wicquefort komt mij dikwijls opzoeken. Ik dank u voor uwe tusschenkomst bij den Prins, die mij een geschenk heeft gegeven[12]. De lust om te schertsen ontbreekt mij geheel. Amstelod., 5 Jan. 1638.

1) Zie blz. 328.
2) Zie I, blz. 364.
3) Zonder plaats, datum en jaar.
4) No. 1780 a-c. Brieven van 27 Aug., 30 Aug. en 24 Sept. (alle H.A.) zijn geheel onbelangrijk.

   Zie I, blz. 438.
5) Die aanslag door de Spaansche bezetting van het stadje Gelder had in het midden van Oct. 1637 plaats gehad.
6) Zie I, blz. 438.
7) Op het graf van baron van Dohna; zie No. 1829.
8) Eene Hollandsche vertaling van den brief is opgenomen achter *Joh. van Beverwycks Wercken der Genees-konste* ..... Amsterdam, 1664, blz. 230. - Zie No. 1775.
9) Zie blz. 302.
10) Nl. *De calculo renum et vesicae*, Leiden, 1638.
11) Uitgegeven door Van Vloten in *Hooft's Brieven*, IV, blz. 298. - Zie No. 1771.
12) Voor zijne *Oratio panegyrica*, *de recepta Breda*, 19 Oct. 1637 uitgesproken; zie blz. 334.

1784. Jhr. Frederik van Nassau[1]. (H.A.)

Dat is goed nieuws, wat gij schrijft, en ik verheug mij reeds op het einde van den winter. Volgens het verlangen van Z.H. heb ik den heer van Vosbergen[2] een bezoek gebracht. Met het Latijn gaat het nog niet best[3]. A Paris, ce 9 (Jan.) de l'an 1638.

1785. A. Rattermont[4]. (L.B.)

Ik moest plotseling uit den Haag naar Dordt, omdat de gecommitteerden mij opdroegen 500 penningen te maken. Op die reis heb ik mijn been bezeerd. Het 'schrift van Oost ende West', dat gij mij hebt meegegeven[5], heb ik met belangstelling gelezen. 'Vooreerst aengaende van de abusen, die te wachten staen door de kleyne distansye van de maen, welcke peylynge door de eklipsen soude geschieden, hy verwerpt, twelcke my niet vreempt en dunck, maer aengaende van de vier planeetkens Jupiter achte naer myn verstant een saecke te syn, daervan die sake wegen veel goets soude konen wtspruten, sooveer deselve door de Hooch Mo.^{en} mocht gehanthaeft werden' ..... Maar er moeten m.i. groote veranderingen in gebracht worden, want er is een verschil van meer dan tien graden ..... Ady 15 Janwary 1638[6].

1786. Johan Maurits van Nassau. (H.A.)

Ik condoleer u zeer met het verlies van uwe vrouw. Aan Z.H. schreef ik over de zaken hier en ik voeg hierbij de specifieke opgave van den buit, dien wij hier in het eerste jaar na mijne komst hebben gemaakt[7], opdat

1) Zie I, blz. 442.
2) T.a.p., blz. 156. - Hij was in 1637 naar Parijs gezonden om een nieuw tractaat te sluiten voor den volgenden veldtocht.
3) Zie No. 1517 en 1557.
4) T.a.p., blz. 247.
5) Onder papieren van Huygens, aanwezig in de Bibl. der Kon. Acad. te Amsterdam (*Musica*, *medica*, *etc.*), bevindt zich een stuk van andere hand, met den titel: 'Middel om Oost ende West te vinden; dat is om te moghen weten, als men in zee is, iae oock te lande, op wat graet der lengde men is. Ende dat niet min sekerlijck als de piloten ende stijrluijden kunnen weten, op wat hoochte ofte breede sij sijn.' Op dat stuk wordt hier zeker gedoeld.
6) Zonder plaats.
7) Die opgave luidt aldus: Van den 23 Januarij 1637, daer Sijne Excell.^{tie} Graeve Mauris van Nassau in Brasilien aenkommen, tot den 9 Novemb. zijn prijsen verovert worden van de Westindische Comp.^{ie}:

1637, Apr. 10.	d'Canarijvogel opgebracht een prijs, bedraechet	R 62343. -
20.	d'Paradijsvogel een ditto	R 8267. -
Maij 10.	d'Hollantsche Thuijn een ditto	R 35100. -
23.	St Marten uijt Seelant op d'herwaertsreijse verovert een barcq met wat campechehout ende	R 7815. -

gij de rechten van Z.H. kunt beschermen. D'Antoniovaz, ce 16me de Janv[i]er, anno 1638.

Schiet het wat op met mijn huis? Ik heb daartoe order gegeven aan den heer Hoogenhouck. Groet uwe zwagers.

1787. O. Pynssen van der Aa[1]. (H.A.)

Heeft Z.H. in mijn verzoek toegestemd? Ysselsteijn, den 17 Jan. 1638.

1788. Anna van Maubus[2]. (L.B.)

Gaarne zou ik het bevelschrift ontvangen tot betaling van mijne pretenties, ‘eerstelyck van weegen de montcosten van den heer comandeur van Buren[3], alsmeede van een declarasie van verschoten penningen voor het onderhouden ende reijnigen van 't huis, ende oock van eenige persoonen, die ick onderhouden hebbe gehadt in 't overgaen van de stadt, dewelcke al te samen al ontrent sesthienhondert gulden bedragen’. Ik hoop, dat gij mij wilt helpen, zoodat ik het geld kan krijgen, of althans voorloopig een deel er van[4].

1789. Aan M. Hortensius[5]. (K.A.)

Districtus tot negotijs, Hortensi doctissime, quot nobis nosti in frusta diem discerpere, securius eo distuli ad binas tuas[6] rescribere, quod, cum separatis comitijs ad vos rediret amplissimus Borelius[7], ab illo te certiorem fore sciebam omnium eorum, quae hic Hagae circa negotium Galilaeium administrata essent. Quod a me porro petijsti, ut celsissimo Principi ad rem favendam atque pro-

	cochenille, waervan des Comp.e aenpart is	
Julij 2.	d'Eenhoren opgeb(racht) een Negerprijs, die gerendeert heeft	R 79008. -
		———
		R 192633. -

1) Otto Pynssen van der Aa was in 1640 kapitein, werd in 1658 sergeant-majoor en was van 1665 tot 1670 luitenant-kolonel. (Meded. van den heer W.R.H. Wakker.) Waarschijnlijk was hij een neef van kolonel Willem Pynssen van der Aa (zie I, blz. 296); de weduwe toch van diens broeder, den drost te IJselstein, was daar blijven wonen.
2) Anna de Maubus was lid eener familie, die van het laatst der 16de eeuw tot 1729 het ambt van ‘casteleyn van het huys en casteel’ van Breda heeft bekleed. Zij was nog kasteleine, toen de vrede van Breda werd gesloten.
3) Nl. Frederik van Nassau; zie I, blz. 442.
4) De brief mist plaats, datum en jaar.
5) Gedeeltelijk uitgegeven in *Le opere di Galileo Galilei*, XVII, Firenze, 1906, blz. 266. - Zie over Hortensius, blz. 119, en over de zaak, in dezen brief behandeld, No. 1536, 1542, 1551 en 1553.
6) Die brieven zijn verloren gegaan.
7) Willem Boreel; zie I, blz. 76, en boven, blz. 228.

pellendam autor essem, tanto impetu a me procuratum est, ut praesens facile judicasses nihil calcari opus esse equo tam sua sponte currenti. Neque dubium est, si consulatur, operae meae fructum persensuros, qui hoc in mandatis habituri sunt. Passim denique et ubicumque cum profectu fieri videtur, maximae rei ineffabile momentum et nimis quam paucis perspectam utilitatem totis viribus inculcatum eo. Catsium postremo ante paucos dies tam incitato sermone coucussi, ut se receperit, quam primum ullo pacto fieri possit, Hollandiae de profectione tua vel deliberationem, vel decretum ad Ordines Generales perlaturum, ut grave scilicet negotium, quia ad aerarij angustias pertinet, senatusconsulto tandem sanciatur. Haec apud clarissimum Deodatum[1], si quando ad eum scribis, ut commemores, a te peto. Cum tot amicis enim, mi Hortensi, qui ad me singuli multum quotidie literarum dant, ut paria factitem, plane potis non est, atque adeo molestus aliquando nonnullis esse cogor, ut plurimis fiat satis. Ex dissertatione tua, gloriari audeo, parum esse quod didicerim, non utique rei astronomiae tam rudis tiro, ut hoc nomine docenti debeam, quantum equidem debituros credo - quo et collimasti - procerum pleroque, qui ad ista fere fortiter caecutiunt atque, ut hodie vivitur, adeo terrenis implicantur, ut in mentem vix coacti illud revocent, cur mundi melioris origo os homini sublime .....[2], neque cum sideribus vel hoc tantillum instituere commercij dignentur, quod ne negligatur, etiam huius, quo in terris occupantur, quam maxime interest. Proinde, ne me absolute rigidum censorem agere doctoris mei censeas, aio te, qua potissimum facili et perspicua ratione debuisti, imperitos aggressum esse, nisi quod in explicanda latitudine et elevationis investigandae modis plusculum obhaesisse videris, et produxisse tractatulum aliquot capitibus non tam necessarijs, quin pro instituto pauculis perstringi potuissent. Ecce vero ut in culpam garrulus incurro, quam tibi, vir amice, objicere ausus sum. Ignosce prono et propenso erga te affectui et me ama, qui te diligo; ut quidem praesente saepe multumque frui optem, nunc vero quam remotissimum et trans saeva Alpium juga vectum velim, ut ne sero Florentiam adeas, et extinctum - quod cum Principe metuo - nebulosum illud sidus[3] reperias, sine quo parum est, quod de luce Iovis et satellitum orbi terrarum polliceamur. Vale. Hagae Com., IIX Cal. Feb. (= 25 Jan.) CIↃIↃCXXXIIX.

1790. M. Zuerius Boxhorn[4].

Door ongesteldheid was ik verhinderd u te bezoeken. ‘Nec interea dubito, quin parata sint ea, quae pro incomparabili tua humanitate offerre non es dedignatus. Quaeso ne aegra tibi sit audacia hujus hominis, qui, quo accuratius respondeat temporum ac magni Principis gloriae, nec non rerum gestarum veritati, comitatis tuae genium totiens sollicitare non erubescit. Indies alia atque alia in destinatum opus conferuntur[5]; unum tamen illud deest quod nosti. In tua

1) Zie blz. 227.
2) Onleesbaar.
3) Nl. Galilaei. Men vreesde, dat de groote geleerde zou sterven, voordat de zaak in orde was (zie blz. 232).
4) Het Hs. is niet gevonden, maar de brief is uitgegeven in *V. Cl. Marci Zuerii Boxhornii Epistolae et Poemata*, blz. 76. - Zie No. 1760.
5) Nl. zijn werk over het beleg van Breda.

autem manu est, ut honesto desiderio nostro satisfiat. Ego, quemadmodum in eo opere jam sum, in quo locum sibi vendicat illustre tuum nomen, ita in cujusvis obsequii fidem aeternam me tibi obstringo. Quod celsissimi Principis beneficio mihi in me ac alios liberali esse licuerit, curae tuae potissimum debere intelligimus[1]' ..... Raptim, Lugd. Bat., 1638, Jan. 28.

1791. Jhr. Frederik van Nassau. (H.A.)

Ik bemerk, dat men, ook in Holland, allerlei kwaad spreekt van den heer de Chalas[2]. 'Mais je vous puis jurer que je n'ai pas veu entre les gouverneurs de l'academie plus capable de sa charge, ni plus civil que lui est, et qu'il m'a tousjours bien conseillé et fait faire mon devoir aux compagnies et partout'. Alle heeren, die hier gezant zijn geweest, en vele anderen kennen hem; bij hen kan Z.H. informaties inwinnen. Ik houd erg veel van hem en zou waarlijk nu niet gaarne naar eene andere inrichting gaan. Verdedig hem bij Z.H.; als ik in Holland terugkom, zal ik het ook doen. A Paris, ce 29 Janvier 1638.

1792. A. de Pollot[3]. (L.B.)

Vous trouverez icy jointes les obections que Fromondus[4] fait au livre de Mons.r Descartes et les reparties, et vous aurois une singuliere obligation, si en eschange vous me vouliez faire la faveur de me communiquer le traicté des mecaniques que vous avez tiré du mesme M.r Des Cartez[5], et ne devez pas craindre de lui desplaire, sçachant combien il est liberal de son sçavoir à ces[6] amis, et au contraire combien il est avare du temps, ou vous ne devriez point lui en oster, l'obligeant de lire et de respondre a mes lettres pour tel suject. Je lui en escriray nea[nt]moins en peu de jours, si vous ne m'en empeschez par l'octroy de telle faveur, laquelle je voudrois reçevoir entierement de vous et non d'ailleurs .....[7].

1793. Aan R. Descartes[8]. (K.A.)

Il m'est arrivé par la faveur de M. Alphonse Polotti[9] de veoir une copie vicieuse de ce qui s'est passé entre vous et le philosophe de Louvain[4], maladvisé lecteur de vostre livre. Je ne sçay si je vous pardonneray qu'il m'ayt fallu mendier ce pain d'autre main que de la vostre, mais pour à present je ne suis pas resolu d'en interrompre mon discours, qui tend à vous sig-

1) Nl. voor zijn *Panegyrus*
2) Zie blz. 26.
3) Zie blz. 167.
4) Liber Fromont (1587-1653) was professor in de philosophie en de theologie te Leuven. Hij heeft het werk van Descartes bestreden (vgl. *Oeuvres*, I, blz. 412).
5) Zie No. 1704, 1731 en 1766.
6) Lees: *ses*
7) Zonder plaats, datum en jaar.
8) Kopie van andere hand. Uitgegeven in de *Oeuvres de Descartes*, I, blz. 508.
9) Zie No. 1792.
4) Liber Fromont (1587-1653) was professor in de philosophie en de theologie te Leuven. Hij heeft het werk van Descartes bestreden (vgl. *Oeuvres*, I, blz. 412).

nifier que, ne trouvant pas la courtoisie gratuite partout, force m'a esté de vous acheter pour vostre argent et de promettre en recompense voz *Mechaniques* audit S.r Pollotti, qui me les demande aveq reproche de perfidie, si j'y manque. La chose donq, comme vous voyez, est en son entier, et m'est loisible encor de vous obeïr, à la charge de passer pour fourbe. A cela ne tienne. Mais en me tesmoignant, s'il vous plaist, ce qui est de vostre inclination absolue et sans reserve, je vous supplie d'y adjouster si vous trouvez hors de propos l'ouverture que je fay, de veoir ces *Mechaniques* achevez de tout point, avant que leur ouvrir la carriere du monde, et ne laisser rien à dire aux sçavants, ni à souhaitter aux apprentifs de ceste jolie estude journaliere, que vous aurez illustré le premier, et sorti de l'embarassante obscurité des Italiens, *qui faciunt non intelligendo*, etc. Je n'entens pas vous importuner; d'abord je vous ay limité l'espace de trois fueillets; icy vous aurez celuy de trois années, s'il en est besoin; mais qu'il nous soit permis d'esperer qu'un jour vous mettrez la derniere main au traicté. Car à ne faire point de consideration de mes interests, qui sont ceux du publiq, d'autres plus importants, qui sont les vostres, me font juger qu'il ne doibt rien sortir d'imparfaict de chez vous. Mais j'attens vostre loy et tiens mon prejugé en suspens. Pardonnez moy, Monsieur, si le goust que vous m'avez donné d'encor quelques points de consideration, demeurez à vuider par faulte de place dans mes trois fueillets, m'ont esmeu cette salive et porté mon avarice à vous les demander à loisir. Peut estre que dans les trois ans que je determine, vous n'y perdrez que trois jours en somme, et vous voyez quelle minute c'est du siecle que vous avez resolu de vivre, outre que vous n'en avez pas refusé davantage à l'impertinence de Louvain, ainsi fault-il que je baptize leur foiblesse en passant. Car, sans flatterie, Monsieur, jamais la sagesse que vous avez estudiée n'a paru à plus vives enseignes, que quand vous avez commandé à vostre indignation tres-juste de confondre tant d'ignorance aveq tant de retenue. Je ne sçay si la philosophie aveugle du S.r Fromondus[1)] ne l'aura pas conduict au precipice d'une replique, *ubi amplius poenarum exigat*; mais quoy qu'il en soit, je vous supplie que la communication ne me soit desniée de ce dont vous me tiendrez pour juge competent et capable. Je suis ravi de veoir quels soufflets je meriteroy, si je m'emancipoye à vous donner la question si rude et mal fondée, et comme vous vous en ressentiriez aveq des longanimitez incomparables, mais le seray bien plus, si un jour la patience vous eschappe, et qu'éveillé à l'abboy de tant de lourds mastins, vous resoudiez à les foüetter de vostre philosophie toute accomplie, pour gaigner enfin le repos qui, tant que cela n'arrive, ne vous demeurera jamais entier. Et en effect, Monsieur, à quel propos nous cachez vous la chandelle *sub modio*, qui dans ces tenebres d'erreur ne cessons de nous choquer de contradictions infinies? Je dis, quand voudrez vous avoir pitié du monde esgaré? Si cela vous peut toucher, on m'escrase dans la presse des opinions; les nouveaux phaenomenes m'accablent de jour à autre. Quelle justice vous faict resoudre de vivre heureux tant d'années et de ne subvenir pas à l'indigence de vostre prochain, pour ce peu d'aage qu'il peut esperer? Voulez vous veoir le pain noir dont il se nourrit? Voyez comme il en va cercher jusque chez les moines, et apprenez à regretter, s'il vous plaist, que si vous tenez tousjours la verité en sequestre, tantost nous serons aussi heretiques que le Campanella[2)] dont je vous envoye le sommaire en cholere, et pour peine de voz

1) Zie No. 1792.
2) Thomas Campanella (1568-1639) was geboren in Calabrië. Hij was geestelijke en heeft 27 jaren te Napels gevangen gezeten wegens eene samenzwering tegen de Spanjaarden. Hij schreef vele wijsgeerige werken en is te Parijs gestorven; Huygens teekende op 23 Mei 1639 Campanella's dood in zijn *Dagboek* (blz. 33) aan.
Het is niet zeker, op welk werk van Campanella hier gedoeld wordt. - Zie No. 1811.

rigueurs, vous condamnant, s'il vous est nouveau, à y jetter la veuë, pour me dire au moins si, en attente du flambeau de voz verités, il m'est permis de courrir un peu apres ce feu follet, et où c'est que je pourroy aboutir en ne cessant de le suivre. Enfin, pour achever de vous demander des solutions, il fault que ceste lettre se conclue, car je sens qu'il m'en naist dans la plume. Je me l'arrache donq par force, et quoyque bien ayse de vous avoir donné subject de parler, je proteste de veoir aveq honte et regret jusqu'à ma quatriesme page remplie, à vous destourner d'avec vous, qui est la meilleure compagnie du monde; mais apres Fromondus il n'y a pas d'offence considerable. Lisez-moy tousjours apres luy, s'il vous plaist, et me croyez devant tout ..... A la Haye, ce 2e de Febvr. 1638.

1794. A. van Hilten[1]. (H.A.)

'Puisque j'ay remarqué par la responce qu'il a pleu à Son Alt.e de faire à Mess.rs les deputez des Estatz de ceste province, qu'elle desire d'estre advertie du succes de ce qui se traictera pour accommoder les differens survenuz ici en matiere de justice et de jurisdiction, je me suis enhardi entretant[2] de faire voir à Son Alt.e tres humblement par ce pacquet comme quoy on a besoigné sur ce subject hier et aujourd'huy'. Wilt gij hem dus dat pakket overhandigen? A Utrecht, le 24e de Janvier 1638, st. veter.[3]

1795. M. en J.A. Sypenesse[4]. (L.B.)

Cornelis Evertsz heeft elf jaren geleden bij ongeluk een manslag begaan en heeft, na verzoening met de familie van den verslagene, de helft der boete betaald, maar is nu te arm om ook de andere helft te voldoen. Zou Z.H. hem daarvan niet willen vrijstellen? Vijt Utrecht, den 3en February 1638.

1796. A. Scaglia[5]. (K.A.)

De heer Galante zal u zeker bedanken voor zijn paspoort en ook ik dank u voor uwe moeite. Anvers, ce 4e Febvrier 1638.

1797. Jhr. Frederik van Nassau. (H.A.)

Ik verheug mij op de reis en wacht de bevelen van Z.H. en uwe raadgevingen. 'Avant mon depart j'yrai saluer le Roi et M.r le Cardinal; Monsieur le marquis de Gevere[6], qui m'a tousjours monstré ici beaucoup d'affection, me fera la faveur de me presenter a sa Majesté. Je croi que je le dois aussi a Monsieur[7], de qui j'ai l'honneur d'estre cognu, et à Monsieur le Prince[8], que j'ai salué et entretenu plusieurs fois en l'accademie. Passant par Poitiers je ne manqurai pas non plus aux devoirs que j'ay a Madame de Sainte Croix que je n'eusse point oubliés'. De 1200 pond zijn goed, om er een servies voor te koopen als geschenk. A Paris, le 5 Fevrier 1638.

1) No. 1794 a-c. Brieven van 2/12 Febr., 10/20 Febr., 21 Febr. o.s. en 7/17 April (alle H.A.) zijn volkomen onbelangrijk.
2) Voor: *entretemps*
3) Dus 3 Febr. n. st.
4) Mattheus van Sypenesse († 1643) woonde te Utrecht en was gehuwd met Leonora de Bourgoigne.
5) Zie blz. 29.
6) Markies de Gesvres; zie I, blz. 398.
7) Gaston Jean Baptiste, hertog van Orleans, broeder van Lodewijk XIII.
8) Condé.

1798. L. Verssen[1]. (L.B.)

Als consul schrijf ik nog al eens aan den griffier Musch[2]. Vele Hollandsche kooplui, gevestigd te Bordeaux, La Rochelle en Nantes, klagen over de duurte van het graan, als de beperkende bepalingen in Frankrijk niet worden opgeheven. Kunnen de Staten-General den Koning niet verzoeken om een aantal paspoorten voor het vervoeren van 16 of 20.000 ton graan? Misschien zou de Prins daaraan ook iets kunnen doen. Ook zouden brieven aan de gouverneurs hier niet kwaad zijn. A Bayonne de France, ce 6^{e} Febvrier 1638.

1799. P. van den Bergh[3]. (K.A.)

Toen wij na de inneming van Breda kennis maakten, beloofde ik u, als ik iets nieuws had, dat te zenden. Hierbij gaan nu eenige gedichten. Gaarne zou ik een vrijgeleide van u ontvangen voor pater Andreas, ‘praepositus Societatis Jesu’, met drie anderen, om naar een buitenverblijf te gaan, dicht bij de stad; ik zou daar gaarne hard studeeren. Ook zou ik wel voor mijne zaken nu en dan naar Breda willen gaan. Antverpiae, 8 Id. (6) Feb. CIↃIↃCXXXVIII.

1800. R. Descartes[4].

J'ay esté bien aise de voir le tourneur, car j'ay jugé à ses discours qu'il sera tres-capable de faire que les lunettes reüssissent, et je suis encore plus aise d'apprendre par vostre derniere qu'il travaille avec affection. Il me dit qu'il feroit premierement un modelle de bois de toute la machine; je croy que c'est par là qu'il doit commencer, et si-tost qu'il l'aura fait, j'iray tresvolontiers à Amsterdam exprés pour la voir, et lors il luy sera aisé de comprendre, tant les choses qui doivent y estre observées, que celles auxquelles il n'est pas besoin de s'astraindre. Comme, pour la distance qu'il mettra entre les piliers A et B, elle est entierement indifferente, et l'espace qui doit estre entre les deux planches aussi. Mesme il n'est pas necessaire que le rouleau touche ces planches, comme j'ay décrit[5]; car estant bien joint aux deux pieces cubiques Y et Z, qui doivent estre à ses deux bouts, il suffit que ces deux pieces les touchent exactement de part et d'autre; et à cét effet les planches n'ont pas besoin d'estre toutes polies, ny toutes de cuivre, mais seulement je voudrois que leurs bouts fussent garnis de cuivre par dedans, afin que ces deux pieces Y et Z coulassent dessus. Et je croy que ces pieces devroient pour cét effet estre de fer, ou garnies de plaques de fer, au dessus et au dessous, car l'experience enseigne que le cuivre et le fer se joignent beaucoup mieux ensemble, que le fer avec le fer, ou le cuivre avec le cuivre. Je croy aussi qu'il suffira, pour le commencement, qu'il prenne la distance, depuis le haut de la machine A B jusques au rouleau Q R, de deux piez ou un peu plus; ce n'est pas qu'en la prenant de trois piez, les lunettes n'en doivent estre meilleures, pourveu qu'il puisse faire les verres

1) Zie I, blz. 150.
2) T.a.p., blz. 405.
3) De schrijver was Jezuïet.
4) Het Hs. schijnt verloren. De brief is het eerst gedrukt bij Clerselier, II, bl. 85, die twee brieven aaneengeregen schijnt te hebben. De eerste brief zou dan zijn het gedeelte, dat begint met de tweede alinea en zou geschreven zijn in het laatst van November 1637, de tweede brief het eerste gedeelte, dat dan in Febr. 1638 geschreven zou zijn. Ook gedrukt in *Oeuvres de Descartes*, I, blz. 504.
5) Vgl. *Dioptrique*, Disc. X, blz. 145.

d'autant plus grands, mais je crains qu'il n'en puisse pas si aisement venir à bout.
Je me reserve à dire le reste, lorsque son modelle sera fait, et qu'il

vous plaira m'ordonner de l'aller voir; car je ne voudrois pas qu'il travaillast tout de bon à la machine avant cela. Le Pere Mersenne[1] m'a mandé qu'on vouloit convier Monsieur le Cardinal à faire travailler aux lunettes suivant la *Dioptrique*, mais je crains qu'ils ne reüssissent pas aisement sans moy, et si vostre tourneur en vient à bout le premier, je m'offre de faire mon mieux pour luy faire avoir octroy qu'il n'y aura que luy qui en puisse vendre en France.

Les trois feüillets que je vous avois envoyez[2] ne valent pas la moindre des honnestes paroles qui sont en la lettre qu'il vous a plù de m'écrire. Je vous assure que j'ay eu plus de honte de vous avoir envoyé si peu de chose, que je n'ay pretendu de remerciment, car en effet la crainte que j'avois de m'engager dans un traitté qui fust beaucoup plus long que vous n'aviez demandé, a esté cause que j'ay obmis le plus beau de mon sujet, comme entr'autres choses la consideration de la vitesse, les difficultez de la balance, et plusieurs moyens qu'on peut avoir pour augmenter la force des mouvements, qui different de ceux que j'ay expliquez. Mais afin que vous ne pensiez pas que je fasse mention de ces choses, pour vous donner occasion de me convier à les y adjouster, je satisferay ici au dernier point de vostre lettre, en vous disant à quoy je m'occupe. Je n'ay jamais eu tant de soin de me conserver que maintenant, et au lieu que je pensois autresfois que la mort ne me pût oster que trente ou quarante ans tout au plus, elle ne sçauroit desormais me surprendre, qu'elle ne m'oste l'esperance de plus d'un siecle; car il me semble voir tres-evidemment, que si nous nous gardions seulement de certaines fautes, que nous avons coustume de commettre au regime de nostre vie, nous pourrions sans autres inventions parvenir à une vieillesse beaucoup plus longue et plus heureuse que nous ne faisons; mais pour ce que j'ay besoin de beaucoup de temps et d'experiences pour examiner tout ce qui sert à ce sujet, je travaille maintenant à composer un abregé de medecine, que je tire en partie des livres, et en partie de mes raisonnemens, duquel j'espere me pouvoir servir par provision à obtenir quelque delay de la nature, et ainsi poursuivre mieux cy-apres en mon dessein. Je ne répons point à ce que vostre courtoisie a voulu me demander touchant la communication des trois feüillets que vous avez; car outre que j'aurois mauvaise grace de vouloir disposer d'une chose qui est toute à vous, puisque je vous l'ay cy-devant envoyée sans m'y reserver aucun droit, l'inclination que vous témoignez avoir à ne le point communiquer, et l'affection dont vous m'obligez, m'assurent assez que vous ne ferez rien en cela qui tourne à mon prejudice, et quoy que vous fassiez, il n'y a rien qui m'empesche d'estre toute ma vie .....[3].

1801. R. Descartes[4].

Veu que vous m'avez fait cy-devant la faveur de m'avertir de l'employ que vous donniez au tourneur d'Amsterdam, pour faire quelque essay des lunettes, je pense estre obligé de vous mander ce qui s'est passé depuis peu entre luy et moy. Il s'est resolu de suivre tout au long la pratique de la *Dioptrique*, et j'estois Jeudy dernier à Amsterdam, où je vis un modelle de bois qu'il avoit fait, lequel me servit à luy faire entendre toutes les mesures et circonstances qui me semblent devoir estre observées en la machine, ce qu'il témoigne comprendre si bien, et je l'ay laissé si plein d'esperance et de desir d'en venir à bout, que pourveu qu'il continuë, je ne

1) Zie blz. 174.
2) Zie No. 1793.
3) Zonder plaats, datum en jaar.
4) Het Hs. schijnt verloren; de brief is voor het eerst gedrukt bij Clerselier, II, blz. 376. Ook uitgegeven in *Oeuvres de Descartes*, I, blz. 519.

sçaurois ancunement douter que la chose ne reüssisse. Toutesfois ce ne pourra estre si-tost, tant à cause qu'il luy faudra du temps pour preparer ses machines, lesquelles il veut faire toutes de cuivre et d'acier, que pour ce que n'ayant pas encore l'usage de polir les verres, je crains qu'il luy faudra un peu d'exercice pour l'acquerir. Mais il dit avoir appris que quelques autres ont mesme dessein que luy, et qu'ayant desja taillé quelque verre, qui leur donne de l'esperance, ils se proposent de demander un octroy de Messieurs les Estats, de quoy je luy ay promis de vous écrire, et de vous prier, si vous en entendez quelque chose, d'empescher

autant qu'il se pourra civilement, qu'ils n'obtiennent rien à son prejudice. En quoy je m'assure que vous le favoriserez plus qu'aucun autre, tant pour ce que l'ayant employé cy-devant à tailler quelques verres, c'est vous qui luy avez fait venir l'envie de les mettre à perfection, qu'à cause que je vous en prie, et que je suis ..... (12 Février 1638)[1].

1802. Aan E. Diodati[2]. (K.A.) Fr.

Drie dagen geleden is besloten den heer Hortensius[3] te zenden; hij zal over enkele weken vertrekken. Gij moogt ons terecht het lange uitstel verwijten, maar bij de inrichting van onzen staat is het erg moeilijk eene zaak als deze er door te krijgen, omdat men zoovele personen moet overreden. Het is te hopen, dat Galilei weer gezond is[4] en hij ons over verschillende zaken zal kunnen inlichten. 13 Febvr. 1638.

1803. W. Boreel[1]. (A.A.)

Terwijl men verwacht het vermaeck van d' aenstaende feest op 16^{en} deser[5], ende dat ick sien eenighe perioden vant cartel, soo hebbe een register getrocken van eenige preuven, daerbij blijct, dat de Hollandsche clouckmoedicheyt over de geheele weerelt haer niet alleen vertoont heeft, maer oock hoochweerdige kenteeckenen overal in possessie houdt en mainteneert, die bij vertooninge van de titulen alleen connen strecken tot eere van dese regering. Off sij geproportionneert sijn tot dese pompe, stelle tot Uw Ed.^{ts} goed oirdeel. Indien men die wil gebruijcken, met cleine costen:

De 12 zee-feiten connen gerepresenteert werden 12 *coronis navalibus*, yder *cum epigrapho suo*.
De possessien in Asia, Africa en America - *exceptis regnis* - te representeren yder apart *solis epigraphis*.
De 6 *regna Asiae*, Brasil en Nieuw-Nederlandt met 8 *coronis regijs vicem coniunctis*,

en dese na de representatie, geplant sijnde rontom het champ, sullen by de chevaliers gedefendeert en gemainteneert werden.

1) De brief heeft geen datum, maar schijnt op denzelfden dag geschreven te zijn als een brief aan Pollot (zie t.a.p.).
2) De minuut is deels door andere hand, deels door Huygens zelf geschreven; zij is uitgegeven in *Le opere de Galileo Galilei*, XVII, Firenze, 1906, blz. 289.
Zie over Diodati, blz. 227.
3) Zie No. 1789.
4) Zie t.a.p.
1) De brief heeft geen datum, maar schijnt op denzelfden dag geschreven te zijn als een brief aan Pollot (zie t.a.p.).
5) De brief is niet gedateerd of onderteekend, maar Huygens teekende er op aan: 14 Feb. 1638. De namen der ‘zee-feiten’, ‘possessien’ en ‘regna’ zijn, in het Latijn, aan den brief toegevoegd.

Blijkbaar moest de hier genoemde versiering dienen voor één der vele feesten ter eere van het huwelijk van Johan Wolfert van Brederode met Louise Christina van Solms, de jongste zuster van prinses Amalia, welk huwelijk den 11^{den} Febr. werd gesloten. De schitterendste voorstelling was een caroussel van dwalende ridders, voorgesteld door Brederode, verschillende graven van Nassau en vele andere edelen. Dat één der heeren, die een Spanjaard voorstelde, twee prijzen verwierf, werd als een slecht voorteeken beschouwd.

Als men meer oncosten wil doen, soude yder teecken gedragen connen werden by eenen man, gecleedt na de maniere vant landt, daervan hij het opschrift draegt.

1804. Johanna en Pieternelle van der Houve. (L.B.)

Onze vader, Jhr. Matthijs van der Houve, heer in Campen, heeft zijn heele leven verzameld 'veel ende gedenckweerdige geschiedenissen, die van ouden tijden, soo in dese Nederlanden sijn gevallen, als oock ten deele daer buijten'. Het tweede deel werd gedrukt onder den titel: *Handvest ofte Charte Cronijck van de landen van oudt Batavien*, *oudt Vrieslandt*, *oudt Franckenlant*[1], enz., maar de schrijver is intusschen gestorven. Wij hebben het werk verder laten afdrukken en, daar gij een groot vriend van mijn vader waart, bieden wij u vijf exemplaren aan, met het verzoek één daarvan aan Z.H. ter hand te stellen[2].

1805. L. de Montmirail[3]. (L.B.)

Er is van hier niets te berichten behalve 'la poursuitte que fait la dame abesse de St Pierre Dupui sur le suject de l'union que les superieurs de son ordre veulent faire de son monastere a cellui de Bagniols'. Gij zult daarvan reeds gehoord hebben uit de brieven van de gouvernante[4] aan Z.H. en uit eene memorie, door mij op haar last opgesteld. 'Nous attandons avec impatience le fruit des soins que Monsr de Vosberghen[5] a pris en cour de France pour affermisement du peage a sel de S.A. et les resolutions d'icelles sur ceste negosiation, affin d'esviter les difficultes donc le Sr de Feron nous fait tant menaser au prochain passage des voitures a sel[6]'. Er is kort geleden twist ontstaan tusschen de kommiezen der algemeene pachters van Z.H. en den kommies van den heer Ferron over den verkoop van het zout; ik heb die zaak toen geregeld. D'Orange, ce 17^{e} Fevr. 1638.

1806. Gravin Elis. van Lewenstein[7].

Drie Engelsche heeren zouden gaarne het zeldzame gevecht[8] uit uw huis zien; brenger dezes zal u zeggen, wie zij zijn[9].

1) *Holland*, *Zeeland*, *West-Vriesland en de andere Vrieslanden*, *Gelderland*, *Utrecht ende Over-Ysel*, *maeckende het vrije heerschende vereenighde Nederland*. 2 dln., 1636-1638.
2) Zonder plaats, datum en jaar.
3) Zie blz. 233.
4) Ursula van Dohna, gravin van Solms; zie blz. 242.
5) Zie blz. 341.
6) Er was te Orange altijd gehaspel over het invoerrecht op zout.
7) Zie I, blz. 463, 476.
8) Zie blz. 349. Die 'hastiludia', zooals Huygens ze noemt, hadden 20, 22 en 23 Febr. plaats en waren uit Huygens' huis te zien. Den 20sten ontving hij de Koningin van Boheme en andere vorstelijke personen bij zich als kijkers (vgl. *Dagb.*, blz. 31).
9) Zonder plaats, datum en jaartal.

1807. Jhr. Frederik van Nassau. (H.A.)

Ik ken nu de inzichten van Z.H. over mijne reis. De heer de Chalas zal uw brief punt voor punt beantwoorden. Het spijt mij, dat Z.H. vindt, dat er voor mij te veel geld is uitgegeven; ik zal heusch oppassen. De zaak met den heer Baniamein[1)] zal ik in orde brengen. A Paris, le 27 Fevri. 1638.

1808. J.A. Sypenesse[2)]. (A.B.)

De vrouw van den man, die den manslag heeft begaan, klaagt dikwijls bij ons over hare armoede. Wilt gij nog eens denken aan het pardon voor hem? Uijt Utrecht, den 3^{en} Martij 1638.

1809. Aan Steven Becquer[3)]. (K.A.)

Vriendelijk dank voor het zenden der Indische stokken. 6 Mars 1638.

1810. Aan N. Sohier[4)]. (K.A.)

Ik weet, dat gij veel Italiaansche muziek hebt. Mijne oudste kinderen zijn bijzonder muziekaal en voor hen laat ik wel eens muziek uit Venetië komen. Maar wilt gij mij eens de namen van eenige componisten noemen, die nu in de mode zijn, vooral die madrigalen zonder bas hebben geschreven? Het muziekgezelschap, dat elke week bij mij bijeenkomt, is zeer nieuwsgierig naar die muziek. A la Haye, le 6e de Mars 1638.

1811. R. Descartes[5)].

Vous avez sujet de trouver estrange que vostre Campanella[6)] ait tant tardé à retourner vers vous, mais il est desja vieil, et ne peut plus aller fort viste. En effet, bien que je ne sois

1) Zie blz. 238.
2) Zie No. 1795.
3) Kopie van andere hand.
Steven Becker was waarschijnlijk een familielid van Samuel Becker († 1640), die gehuwd was met Jacomina van Baerle († 1651), eene oudere zuster van Huygens' vrouw.
4) Kopie van andere hand. De brief is uitgegeven door Jonckbloet et Land, t.a.p., blz. 5.
Nicolaas Sohier, van Fransche afkomst, een rijk koopman te Amsterdam, was getrouwd met Susanna Hellemans, eene zuster van Hooft's tweede vrouw. Hij liet het Huis met de hoofden bouwen en bezat eene groote verzameling van schilderijen, prachtige behangsels en allerlei kostbaarheden.
5) Het Hs. schijnt verloren, maar de brief is voor het eerst gedrukt bij Clerselier, II, blz. 377, echter zonder adres. Ook uitgegeven in *Oeuvres de Descartes*, II, blz. 47.
6) Zie blz. 345.

pas éloigné de la Haye de cent lieuës, il a neantmoins esté plus de trois semaines à venir jusques ici, où m'ayant trouvé occupé à répondre à quelques objections qui m'estoient venuës de diverses parts, j'avouë que son langage, et celuy de l'Allemand qui a fait sa longue preface, m'a empesché d'oser converser avec eux avant que j'eusse achevé les dépesches que j'avois à faire, [par] crainte de prendre quelque chose de leur stile. Pour la doctrine, il y a quinze ans que j'ay vû le livre *de Sensu rerum*[1] du mesme autheur, avec quelques autres traittez, et peutestre que celuy-cy en estoit du nombre, mais j'avois trouvé dés-lors si peu de solidité en ses escrits, que je n'en avois rien du tout gardé en ma memoire, et maintenant je ne sçaurois en dire autre chose, sinon que ceux qui s'égarent en affectant de suivre des chemins extraordinaires, me semblent bien moins excusables que ceux qui ne faillent qu'en compagnie, et en suivant les traces de beaucoup d'autres.

Pour mon livre, je ne sçay quelle opinion auront de luy les gens du monde; mais pour ceux de l'ecole, j'entens qu'ils se taisent, et que faschez de n'y trouver pas assez de prise pour exercer leurs argumens, ils se contentent de dire que, si ce qu'il contient estoit vray, il faudroit que toute leur philosophie fust fausse.

Pour M. Fromondus[2], le petit different qui a esté entre luy et moy ne meritoit pas que vous en eussiez connoissance, et il ne peut y avoir eu si peu de fautes dans la copie que vous en avez veuë, que ce n'ait esté assez pour défigurer entierement ce que vous y eussiez pû trouver de moins desagreable. Au reste, cette dispute s'est passée entre luy et moy comme un jeu d'échets; nous sommes demeurez bons amis aprés la partie achevée, et ne nous renvoyons plus l'un et l'autre que des complimens. Le docteur Plempius, professeur en medecine à Louvain[3], m'a fait aussi quelques objections contre le mouvement du coeur, mais comme amy, afin de mieux découvrir la verité, et je tâche à répondre à un chascun du mesme stile qu'il m'écrit[4]. Il y a un conseiller de Thoulouse qui a un peu disputé contre ma *Dioptrique* et ma *Geometrie*[5]; puis quelques geometres de Paris luy ont voulu servir de seconds[6], mais je me trompe fort, ou ny luy, ny eux ne sçauroient se dégager de ce combat, qu'en confessant que tout ce qu'ils ont dit contre moy sont des paralogismes. Je n'oserois vous rien envoyer de ces écrits; car bien qu'ils me semblent valoir bien la peine que vous les lisiez, il en faudroit neantmoins trop prendre pour les copier, et peut-estre qu'ils seront tous imprimez dans peu de temps. En effet je souhaitte que plusieurs m'attaquent de cette façon, et je ne plaindray pas le temps que j'employeray à leur répondre, jusques à ce que j'aye de quoy en remplir un volume entier; car je me persuade que c'est un assez bon moyen pour faire voir si les choses que j'ay écrites peuvent estre refutées, ou non. J'eusse surtout desiré que les RR. PP. Jesuites eussent voulu estre du nombre des opposans, et ils me l'avoient fait esperer par lettres de la Fleche, de Louvain et de

1) *et magia mirabili occulta philosophiae libri* IV, Francfort, 1620.
2) Zie blz. 345.
3) Vopiscus Fortunatus Plemp (1601-1671), geb. te Amsterdam, studeerde te Leuven, Leiden, Padua en Bologna, werd dokter in zijne geboortestad en in 1634 professor te Leuven. Hij heeft vele belangrijke werken geschreven.
4) Zie de brieven van Plemp en Descartes in *Oeuvres de Descartes*, I, blz. 496 en 521.
5) Zie twee brieven van Fermat aan Pater Mersenne en dien van Descartes aan den laatsten in *Oeuvres de Descartes*, I, blz. 354, 463 en 486.
Pierre de Fermat (1601-1665) was sedert 1631 lid van het Parlement van Toulouse en stond met vele geleerden in briefwisseling. Hij was beroemd door zijne uitvindingen over de theorie der getallen. Descartes heeft een paar werkjes aan hem opgedragen.
6) Vgl. *Oeuvres de Descartes*, II, blz. 13.

l'Isle[7]; mais j'ay receu depuis peu une lettre d'un de ceux de la Fleche[8], où je trouve autant d'approbation que j'en sçaurois desirer de personne; jusques-là qu'il dit ne rien desirer en ce que j'ay voulu expliquer, mais seulement en ce que je n'ay pas voulu écrire; d'où il prend occasion de me demander ma *Physique* et ma *Metaphysique* avec grande instance. Et pour ce que je sçay la correspondance et l'union qui est entre ceux de cét ordre, le témoignage d'un seul est suffisant pour me faire esperer que je les auray tous de mon costé; mais pour tout cela, je ne voy encore aucune apparence que je puisse donner au moins de longtemps

7) T.a.p., I, blz. 454, 477, 456.
8) T.a.p., I, blz. 558.

mon *Monde* au monde, et sans cela, je ne sçaurois aussi achever les *Mechaniques* dont vous m'écrivez, car elles en dépendent entierement, principalement en ce qui concerne la vitesse des mouvemens. Et il faut avoir expliqué quelles sont les loix de la nature, et comment elle agit à son ordinaire, avant qu'on puisse bien enseigner comment elle peut estre appliquée à des effets ausquels elle n'est pas accoustumée. - Je n'ay rien à répondre touchant le desir qu'a M. de Pollot de voir les trois feüillets qu'il vous a demandez, et comme c'est en vous un excez de courtoisie, de me vouloir laisser quelque droit sur une chose qui vous appartient, c'est en luy un témoignage qu'il fait plus d'estat de moy que de ce que j'ay écrit, que d'avoir envie de le voir. Mais c'est sans doute le favorable jugement qu'il vous en aura vû faire, qui luy aura donné cette envie.

Je vous remercie tres-affectueusement des nouvelles et du livre[1] dont il vous a plù me faire part; j'en suis aussi tres obligé à M. de Saumaise, puisque c'est de luy qu'elles me viennent, et je l'estime à tel point, que je tiens à beaucoup de bonheur, si j'ay quelque part en ses bonnes graces. Pour ce que l'autheur de ce livre dit de ma philosophie, qu'elle suit celle de Democrite, je ne sçaurois dire s'il a raison ou non; car je ne croy pas que ce qu'on nous rapporte de cét ancien, qui vraysemblablement a esté un homme de tres bon esprit, soit veritable, ny qu'il ait eu des opinions si peu raisonnables qu'on luy fait accroire; mais je vous avouë que j'ay participé en quelque façon à son humeur, lorsque j'ay jetté les yeux sur le livre que vous m'avez envoyé, car tombant par hazard sur l'endroit où il dit que *Lux est medium proportionale inter substantiam et accidens*[2], je me suis quasi mis a rire, et n'en aurois pas lù davantage, n'estoit l'estime que je fais de son autheur, et de tous ceux qui comme luy travaillent, autant qu'ils peuvent, à la recherche des choses naturelles, et qui, tentans des routes nouvelles, s'écartent pour le moins du grand chemin, qui ne conduit nulle part et qui ne sert qu'à fatiguer et égarer ceux qui le suivent. Je suis ..... (Mars 1638)[3].

1812. Jhr. Frederik van Nassau. (K.B.)

Ik dank u voor mijne bevrijding uit de ‘academie’ en stel mij veel voor van de reis, die Z.H. mij laat doen. Ik hoop er veel van te leeren en zal mij goed gedragen onder de hoede van den heer de Chalas. De heer de Baniamein[4] is zeer tevreden met zijne geschenken. A Paris, le 12 Mars 1638.

1813. N. Sohier[5]. (B.M.)

Ik zend u hierbij het madrigal, waarover ik u schreef. Onze vergadering vond het volstrekt niet mooi, waarschijnlijk wegens den ouderdom van den dichter. Gij zult de liefde van een vader wel begrijpen. Amsteldam, 13 Mars 1638.

1814. D. van Weerdenburch[6]. (L.B.)

Ik richt mij tot den Prins met het verzoek, om te schrijven aan den heer de

1) Nl. *De natura lucis*, *Authore Ismaele Bullialdo* (Parijs, 1637). Ismaël Boulliau (1605-1694), een bekend sterrenkundige te Parijs, heeft veel geschreven.
2) Dit is ééne der stellingen in dat werk; zie blz. 59 en 62.
3) De brief heeft geen datum, maar schijnt in het begin van Maart geschreven te zijn.
4) Zie No. 1557.
5) Zie blz. 351.
6) Zie blz. 58.

Bullion[1], surintendant der financiën in Frankrijk, dat ik nog 2000 livres moet hebben van de 18000, die de Koning mij toestond, toen ik in Parijs was voor de uitrusting van het regiment, dat ik voor zijn dienst heb gelicht[2]. Wilt gij daarover eens met Z.H. spreken? De Groeningen, ce 17 Mars 1638.

1815. C. Streso[3]. (L.B.)

Ik moet een besluit nemen, maar wil eerst het verlangen van Z.H. kennen. Daarom zend ik den ingesloten brief. Monasterij Batavorum, 17 Martij 1638.

1816. J. Brasset[4]. (L.B.)

Hierbij gaan twee stukken, die behooren bij mijn vorigen brief[5] en die 'pourront vous donner lumiere du fondement de la pretention de noz capitaines et de la difficulté des conseillers du regime de Cleves.' Le 19 Mars 1638.

1817. N. Sohier. (L.B.)

Ik heb al mijn best gedaan u Biseghini toe te zenden, maar het is nergens te koop. Een vriend van mij bezit wel een werk van hem, maar kan het niet missen. Pomponio Nenna[6] overtreft hem, evenals vele anderen. Dank voor uwe inlichting over de wijze, om mijn zoon muziek te leeren. d'Amsterdam, 26 Mars 1638.

1818. S. van Haersolte[7]. (H.A.)

Wilt gij uw invloed aanwenden, dat, nu Wickersheim[8] gestorven is, luitenant-kolonel Brienen[9] in zijne plaats tot gouverneur van Rees wordt benoemd? 'Hij is een seer eerlick edelman, die sijne goederen daer omtrent heft, ende mijn nae bloedverwante.' Zwol, den 27^{en} Maert 1638.

1) Claude de Bullion († 1640) was sedert 1632 surintendant der financiën en minister.
2) Door de slechte betaling was dat regiment reeds in 1636 geheel verloopen.
3) Zie blz. 267. Hij werd in 1638 van Monster bij den Haag naar de hofstad beroepen.
4) No. 1816 a. Een briefje van 21 Mei (L.B.) is zonder eenige beteekenis. Zie over Brasset, I, blz. 345.
5) Die brief is verloren gegaan.
6) Zie I, blz. 180, 201.
7) No. 1818 a. In een brief van 23 Oct. z.j. (H.A.) wordt hetzelfde verzoek gedaan. Zie I, blz. 367.
8) Wolf Wolmar van Wyckersheim komt in 1623 voor als kapitein. (Mededeeling van den Heer W.R.H. Wakker.)
9) Wolter van Brienen was in 1632 sergeant-majoor, in 1636 luit.-kol., in 1639 kolonel; 13 Maart 1643 heeft hij zijn post neergelegd. (Meded. van denzelfden.)

1819. P.C. Hooft[1].

Hierby komt *Henrik de Groote*[2], iets verandert en gemeerdert; oft ook gebeetert, waere my konst te weeten, die wel gehoort heb dat de Tatiaen, waenende in zijn' ouwde daeghen eenige schilderyen, te vooren gewracht, fraeyer te maeken, dezelve met groove kladden verleelijkte. Dies zeind ik dit stuk, om het te strijken aen den toetsteen van Uwer Ed. Gestr. oordeel, 't welk, daerover gestreken, my een slotvonnis verstrekken zal, waernae ik my hoope in andre te richten. Twee gaen 'er nevens, voor de heeren Doublet[3] en van der Burg[4]. Ik bidde U Ed. Gestr., dezelve aen hunne E.E. te doen houden, neevens mijne wel ootmoedige gebiedenissen, ende te houden in haere beste gunste ..... Uit Amsterdam, den naestlesten (30) van Lentemaent 1638.

1820. Aan graaf Johan Maurits van Nassau[5]. (K.A.)

Het verheugt mij, dat ik dikwijls iets van u hoor of door een brief van u aan mij, of door brieven aan uw broeder[6]. Ik heb Bodecher[7] weinig gezien, maar hij houdt zijne betrekking te Leiden, is een knappe jonge man en schrijft goed. Uw huis hier zal dezen zomer wel tot dicht bij het dak zijn opgetrokken; mijn tuin zal wel wat onvrij worden door de hooge vensters, maar dat is niet erg. Mijne kinderen groeien flink op. A la Haye, le prem.^{r} d'Apvril 1638.

1821. P. Perponcher de Maisonneuve[8]. (A.B.)

Wilt gij maken, dat het paspoort voor Mevr. van Camppen, wier man in dienst van den Koning van Spanje is, wordt verlengd? A Rotterdam, ce 3me d'Avril 1638.

1822. C. Stavenisse[9]. (L.B.)

Hierbij gaat de lijst der compagnieën, die staan ter repartitie van Zeeland. Midd(elburg), den VII^{en} Aprilis 1638.

1) Het is onbekend, waar het Hs. zich bevindt.
   Uitgegeven door Huydecoper, t.a.p., blz. 433; Van Vloten, t.a.p., III, blz. 240.
2) Waarschijnlijk was dit de derde druk van het werkje, dat in 1626 was uitgegeven.
3) Waarschijnlijk George Rataller Doublet; zie I, blz. 215.
4) Vgl. I, blz. 174.
5) Kopie van andere hand. Een paar zinnen uit den brief zijn uitgegeven door Jonckbloet, t.a.p., blz. 68, Noot.
6) Hendrik van Nassau-Siegen; zie I, blz. 453.
7) Nl. J. Bodecher Benningh; zie I, blz. 336.
8) Hij was in 1635 kapitein geworden.
9) No. 1822 a, b. Een brief van 19 Apr. handelt over eene tweede lijst, een andere van 20 Mei (beide L.B.) bevat eene aanbeveling.
   Zie over Stavenisse, blz. 50.

1823. M. Snouckaert van Schauburg[1]. (L.B.)

De heer de Peyrarede[2], die hier is gekomen met den Franschen gezant de Bellievre[3], verzoekt mij een aanbevelingsschrijven aan u. Mijn zwager, de heer de Mayerne[4], recommandeert hem ook. De heer Dedel schreef mij over eenige boekjes van Farnabius[5] voor zijne en uwe kinderen; ik zend ze hierbij. De Londres, en grand' haste, ce 30me de Mars, st. vet.[6], 1638.

In het pakket zijn al de boeken, waarom gij vraagt, behalve Petronius en Aristoteles; deze zijn nog niet door Farnabius uitgegeven. Mijn schoonvader de gezant[7], laat u en de uwen groeten.

1824. Graaf Hendrik Casimir van Nassau[8]. (H.A.)

Hierbij gaat eene nieuwe lijst van mijn regiment. Door het verrekenen van Z.H. heeft de provincie Friesland eene compagnie geprofiteerd. A Lewarden, ce 17/7 d'Avril 1638.

1825. E. Puteanus[9]. (L.B.)aant.

Librum *de Bissexto*[10] nuper miseram; ecce schedarum Lipsianarum reliquias quasdam. Interpellavit me sane Coolsius[11] noster, vir ad humanitatis officia factus. Et amici caussâ, et ut desiderio tuo satisfacerem, aliquid a manu Lipsii[12] videre cupientis, haec folia, ad obscoenum etiam usum aliquando abjecta, et a me servata, collegi. Gratiora erunt, quia partem aliquam sive umbram operis non editi repraesentant. Quemadmodum principium deest, ita confusa sunt reliqua. Sed vas fractum, puta, in fragmentis etiam aurum aestimari. Audeo vero et haec epigrammata Belgica adjungere, ut, si prorsus vilia non sint, scias hominem, Belgicâ linguâ bal-

1) Zie I, blz. 77.
2) Jean de Peyrarède, geboren in Gascogne, heeft Latijnsche gedichten geschreven en Latijnsche schrijvers uitgegeven. Hij is ongeveer in 1660 gestorven.
3) Nicolas de Bellièvre (1583-1653), raad in het Parlement van Parijs, president à mortier en staatsraad, is Fransch gezant in Engeland geweest.
4) Zie I, blz. 63.
5) Thomas Farnabius (1575-1647), een Engelsch geleerde, heeft een avontuurlijk leven geleid en vele classieke schrijvers uitgegeven.
6) Dus 9 April, n. st.
7) Albert Joachimi; zie I, blz. 241.
8) No. 1824 a. Een brief van 23 April (H.A.) handelt over dezelfde lijst.
9) Uitgegeven in *Erycl Pvteani ... ad C. Hvgenivm et D. Heinsivm ... Epistolae* ....., 1647, blz. 29.
10) Zie blz. 302.
11) Misschien Daniel Cools, rentmeester van Diest, in 1650 door Huygens aangewezen 'als Meyer, Stadhouder van de Leenen ende Rentmeester' zijner heerlijkheid Zeelhem.
12) Huygens is later de bezitter geworden van vele handschriften uit de boekerij van Lipsius.

butientem[1], divino exemplo tuo voluisse loqui. Hem, quantum a terra caelum distat! *Otia*[2] tua incomparabilis genij sunt, quae cum quotidie legerem, incitari potui, ut aliquid agendo nihil agerem. Quia Belga sum, infelicitatem meam excusabis. Vale, et me amare perge. Lovanii, in Arce, X Kal. Majas (= 22 Apr.) M.IↃC.XXXVIII.

Hac occasione, ut Coolsium quoque ames, rogo.

1826. J. Junius[3]. (A.B.)

Z.H. verlangt, dat gij eene memorie zult achterlaten en hier komen, als de bekende persoon hier is. De la Haye, ce 23^{e} d'Apvril 1638.

1827. J. Smithius[4]. (L.B.)

Diu nunc est, vir spectatissime, ex quo mihi aliunde de magno Inscriptionum opere prospexi, tuoque adeo beneficio, quo ante prolixe usus eram, exinde etiam abusus sum, dum exspecto, per quem tuum exemplar tibi in manus tuto reddam, dumque gustum aliquem eius commentarioli tibi destino, in cuius adornatione Inscriptionum mihi usus est. Nunc etiam tardum me Bockhoviana haec curatio tam ex improviso opprimit, ut destinato isthoc officio hoc tempore apud te defungi non possim; nolui tamen committere, ut diutius insigni opere mea tarditate careas. Gratias tibi usurae nomine ingentes et habeo et ago ..... Raptim, Noviomagi, XIII Cal. Maji (= 19 Apr.) Jul.[5] A^{o} CIↃIↃCXXXVIII.

1828. Graaf Willem van Nassau[6]. (H.A.)

Nu François de Very[7] de compagnie van wijlen mijn sergeant-majoor heeft gekregen, zou ik gaarne zien, dat de vaandrig dierzelfde compagnie luitenant werd en Johannes Piscator vaandrig. Ook zou ik gaarne willen, dat kapitein Jan van Lauwick[8], nu commandant te Sluis, den veldtocht meemaakte. De Heusden, ce 30^{e} d'April 1638.

1) Onder het pseudoniem Honorius van den Born gaf Puteanus in 1638 uit: *Sedigh Leven*, *met kort-dicht-stichtighe Spreukbeelden*, *tot borgherlick ghebruyck voorghestelt. Tot Loven*, *Bij Eceraerdt de Witte*, enz., *anno* 1638. - In 1639 verscheen een tweede druk, in 1641 eene *Toe-maete*. - Huygens schreef 6 Juni 1638 een lofdicht op het werkje met den titel: *In E. Puteani Gnomas Belgicas* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 47).
2) De bundel was in 1625 uitgegeven.
3) Zie I, blz. 206.
4) Zie I, blz. 433.
5) Dus 29 April n. st.
6) No. 1828 a. In een brief van 13 April (H.A.) wordt reeds aangedrongen op de bevordering van Piscator.
7) François de Viry komt sedert 1628 voor als kapitein eener compagnie voetknechten. (Meded. van den Heer W.R.H. Wakker.)
8) Jan van Lawick († 1655) komt in 1632 als kapitein voor. (Meded. van denzelfden.)

1829. Aan mevr. Van Dohna[1]. (K.A.)

De heer de Chambrun verzocht mij mijn oordeel te zeggen over een grafschrift, dat hij ontworpen heeft voor baron van Dohna[2]; ik wilde mij daar niet mee bemoeien, maar nu vraagt gij mij hetzelfde, en op uw verzoek heb ik er enkele veranderingen in aangebracht. Mijn opschrift voor het graf van Prins Willem te Delft[3] werd indertijd zeer geprezen; ik zou het thans anders maken. Wilt gij mijn oordeel meedeelen aan den heer de Chambrun? le 2e de May 1638.

1830. J. Bouckaert[4]. (L.B.) Lat.

Brenger dezes komt den Prins namens ons om een sauvegarde verzoeken; wilt gij hem voorthelpen? Aspricolle, 2 May 1638.

1831. Graaf Willem van Nassau[5]. (H.A.)

Z.H. heeft al eenigen tijd bij de heeren der admiraliteit te Rotterdam aangedrongen op het voltooien van het jacht, dat zij voor mij moesten maken. Maar het komt maar niet klaar. Wilt gij er eens met Z.H. over spreken? D'Heusden, le 3 May 1638.

1832. G. D'Estrades[6].

Ik heb met genoegen kennis gemaakt met uw vriend pater Mersenne[7]. Paris, ce 8e de May 1638.

1833. J. Brill[8]. (K.A.)

Wilt gij bijgaanden brief aan Z.H. overhandigen? Ik vertrek heden,

1) Kopie van andere hand. - Zie blz. 242.
2) Zie No. 1781.
3) Zie I, blz. 56.
4) Zie I, blz. 360.
5) No. 1831 a. Een briefje van 26 Juni (H.A.) is zonder eenige beteekenis.
6) Het Hs. is in de collectie Morrison. Godefroi, graaf d'Estrades (1607-1686) werd in 1637 door Richelieu als gezant naar Engeland gezonden. In 1639 werd hij luitenant-kolonel, in 1641 kolonel in het leger der Staten, daarna luitenant-generaal in Franschen dienst.
7) Marin Mersenne (1588-1648) was monnik en tevens een zeer veelzijdig geleerde, die bevriend was met de grootste geleerden van zijn tijd. Hij heeft veel over muziek geschreven.
8) Misschien Johan Brill, koopman te Amsterdam, gehuwd met Anna van Amelant.

nadat ik gisteren den heer van Groeningen en den heer van Spijck[1] 'aen mijn taeffel' heb gehad; ik heb hun goeden dag gezegd. Ik beveel mij aan in uwe 'goede gratien [en] jonsten' en hoop, dat het u goed zal gaan. Sghraven Haege, desen 14de May 1638.

1834. A. van Hilten[2]. (H.A.)

Ik maak het u erg lastig met al mijne papieren, maar het is op bevel van Z.H. Ik zou niet gaarne willen, dat mijne correspondentie met Z.H. bekend werd; wilt gij dus buitengewoon voorzichtig zijn met mijne brieven? Nu de Staten vergaderd zijn en gij u in het leger bevindt, zend ik mijne brieven aan uw adres in den Haag. A Utrecht, le 9/19e de May 1638.

'J'avois envoyé passé presque deux mois à Madame de Dorp[3] les deulx ordonnances de pension pour Madam. sa fille[4], dont je n'ay encore appris la recepte, combien que je le doibs esperer, les ayant envoyé par le battelier ordinaire dans une lettre enclose'.

1835. J. van Bronckhorst[5]. (B.M.)

Ick heb U E schryvens van den 20 Meert ontvangen, om in de Hage te coomen, alsoo U E de teyckeningen hadt ontfangen; dan alsoo ick was geresolveert om te coomen, soo is mijn merckelyck belet voorcoomen, waerdoor ick myn reys hebbe moeten naelaeten. Dan wilde wel, dat U E myn de teyckeningen oversondt; U E can myn U E sin en meyningh met de memorie laeten weeten. Sal vorders blyven..... Actum desen 12 Mey, ouden styl[6], 1638.

Soo U E myn de teyckeningen gelieft te senden, sult gelieven het opschryft te schryven als volcht; ofte Sr Honthorst[7] is tegenwoordich in den Hage en die compt binnen 4 ofte 5 dagen wederom te Utrecht. U E can hem de teyckeningen medegeven en alle bescheyt laeten.

1836. A. van Manmaker[8]. (H.A.)

Het spijt mij, dat ik u niet hebben kunnen vaarwel zeggen. Denkt gij aan mijn zoon Maurits[9]? De la Haye, ce 24 de May 1638.

1) Misschien Cornelis van Aerssen; zie I, blz. 46.
2) No. 1834 a, b. Brieven van 30 Mei o.s. en 9/19 Juni (H.A.) zijn volkomen onbelangrijk.
3) Zie I, blz. 200.
4) Waarschijnlijk Maria Charlotte van Dorp, die in 1659 ongehuwd stierf.
5) Uitgegeven in *Oud-Holland*, IV, 1886, blz. 213. - Zie No. 1770.
6) Dus 22 Mei n. st.
   Onder den brief staat: Ian v. Bronchorst, woonende in de Minnebroerstraet tot Utrecht, glaesschryver.
7) Zie blz. 289.
8) No. 1836 a. Een briefje s.d. (H.A.) is even onbelangrijk.
   Zie I, blz. 152.
9) Hij was in 1636 hoofdofficier.

1837. J. Loenius[1]. (B.M.)

De raden der admiraliteit van Amsterdam hopen, dat Z.H. Jacob Thomasz, die het land 29 jaren ter zee gediend heeft, tot kapitein zal benoemen. In Amsterdam, den XXVIII May 1638.

1838. C. Barlaeus[2]. (L.B.)

Kunt gij bij den Prins ook iets doen voor Cornelis Toelast, door de heeren van de admiraliteit alhier ‘gedenomineert tot capiteijn ter zee’? Den 29 Meij 1638.

1839. A. Crocq[3]. (L.B.)

Sedert mijne bevordering ben ik steeds te Breda geweest bij mijne compagnie en heb slechts éénmaal een tocht gemaakt, om den vijand afbreuk te doen. Gaarne zou ik dikwijls uittrekken; wilt gij daarom Z.H. vragen, ‘dat ick mocht een acte genieten, om te ryden met 150 ofte met 200 peerden min ofte meer, om den vijant afbruyck te doen’? Ik kan het nauwelijks uithouden, om hier nog langer stil te zitten. Breda, den 3 Junes 1638.

Ik wilde, dat ik in het leger was.

1840. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Uit Antwerpen wordt bericht, dat prins Thomas en graaf Jan van Nassau uit Brussel naar West-Vlaanderen zijn getrokken tegen de Franschen, die daar erg huis houden, de troepen van graaf de Fontaine[4] hebben verdreven, vele kasteelen en dorpen verbrand en grooten buit hebben gemaakt in Iperen en Veurne. Daarna hebben de Spanjaarden geweigerd hun bevelhebber, graaf de Fontaine, te gehoorzamen en zijn ook aan het plunderen gegaan. De Staten van Vlaanderen hebben zich beklaagd bij den Kardinaal Infant, want dergelijke dingen komen tegenwoordig telkens voor, en er is in Vlaanderen en Brabant groote ontsteltenis bij de bevolking. Au fort de Voorne, 5^{e} de Juin 1638.

1841. D. de Wilhem. (L.B.)

Hierbij gaat een brief van Descartes[5]. Hagae, 5 Junij 1638.

1) Hij was waarschijnlijk ambtenaar bij de admiraliteit van Amsterdam.
2) Uitgegeven door Van Vloten in *Hooft's Brieven*, IV, blz. 300.
3) Zie I, blz. 231.
4) Zie I, blz. 276.
5) Of die brief is verloren, of No. 1811 moet hier geplaatst worden.

1842. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De graaf de Fontaine schijnt eene nog al ernstige nederlaag geleden te hebben in het gevecht tegen de Franschen, waarbij velen zijn gesneuveld. Men bericht, dat prins Thomas en graaf Jan van Nassau tusschen Grevelingen en Duinkerken staan en dat Piccolomini[1] met 7 of 8000 man zich met hen zal vereenigen. Het is te hopen, dat de heer de Chastillon zich bij St Omer zal kunnen versterken. Het plunderen van Poperingen door de Spanjaarden schijnt niet te worden gestraft, en dat wekt ontevredenheid. Er wordt bericht, dat het leger van den heer de Chastillon voor St Omer zich in zeer goeden toestand bevindt en volop levensmiddelen heeft. Volgens onderschepte brieven ziet graaf de Fontaine geen kans de stad te ontzetten. - Hierbij gaat het antwoord van den heer Joachimi[2]; de heer de Mayerne[3] zal de zaak voorzichtig behandelen. - Ook de heer de Strade[4] brengt goede berichten over het Fransche leger bij St Omer. Au fort de Voorn, le 9^{e} de Juin 1638.

1843. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Graaf Willem is met gunstigen wind vertrokken en heeft nu zeker al bijna zijn doel bereikt. Z.H. is hem gisteren met de overige troepen gevolgd en is voor anker gekomen te 'Worcum'[5]; vandaar is hij heden uitgezeild, begroet door den magistraat van Dordrecht met de gewone geschenken van wijn en levende zalmen, de Kil doorgevaren en hier voor anker gekomen, waar wij op de overige schepen wachten. De heer Boswell[6] meldt mij uit Brussel, dat de Franschen Cassel in Vlaanderen hebben ingenomen, dat de baron van Wesemael, zoon van Grobbendonq[7], een goed deel van zijn regiment heeft verloren en dat de graaf de Fontaine in de buurt van St Omer geslagen is. - De vijand heeft bijna al zijne troepen teruggetrokken uit het land van Waes en alleen drie compagnieën in de buurt van Hulst achtergelaten. Z.H. is volkomen gezond. Au bateau de S. Alt.^{e}, devant Willemstadt, 11e de Juin 1638, à 7 heures du soir.

1844. A. Ploos van Amstel. (K.A.)

Ik heb de vergadering der Staten van Utrecht bijgewoond en ben toen hier gekomen. Gisteren hebben de graaf van Culemborg[8] en de gecommitteerden hunne laatste conferentie gehad en zijn toen vertrokken, om rapport

1) Zie blz. 243.
2) Zie I, blz. 241.
3) T.a.p., blz. 63.
4) d'Estrades; zie blz. 358.
5) = Woudrichem.
6) Zie I, blz. 407.
7) Zie blz. 35.
8) Zie blz. 20. Er was quaestie ontstaan tusschen den graaf van Culemborg en de Staten van Utrecht over een krib in de Lek, welke quaestie zeer hoog was geloopen.

te doen. Kapitein d'Estrades zal de berichten over 't beleg van S.t Omer wel reeds in het leger gebracht hebben. De gezant van Frankrijk geeft aan de Heeren Staten de verzekering ‘van de goede intentie ende resolutien des Conincx, nyettegenstaende alle practicquen van den Spaignaert gepleecht, so tot separatie van Sweden met de offre van een alliancie van huwelick van den Cardinael Infante ende de dochter van Sweden[1)], als van desen staet door presentatie van handelinge ende vrede; versochte een notabile attacque van deser zyden, reitererende zyn voorige propositien ten regarde van de gevanghene geestelicken tot Mastricht’. Daarop is ‘in generale terminis’ geantwoord en dat antwoord in handen gesteld van Z.H., die het zal verzenden aan den Koning. Z.H. weet zeker, dat de Franschen sterk zijn 12000 man te voet en 5000 te paard, dat zij in vier kwartieren zijn gelogeerd en twaalf stukken geschut en twee mortieren bij zich hebben. Te Utrecht besloot men tot ‘de continuatie vant subsidie voor de Crone Sweden voor drie maenden’, terwijl de president Spiering[2)] een jaar voorstelde. Het Zweedsche ‘renfort’ is gereed, maar wordt door tegenwind verhinderd over te komen; Gallas[3)] is nog bij Bremen, om die troepen aan te vallen, of ons leger te hinderen ..... Hage, den 11 Juny 1638.

1845. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Gisteren avond om tien uur zijn wij voor anker gekomen in het Slaak; van daag zijn wij door windstilte niet verder kunnen komen dan bij den ingang van de Mossèlkreek. Z.H. heeft Perceval[4)] vooruitgezonden in eene sloep, om orders over te brengen aan de troepen, die reeds bij Bergen zijn. Au bateau de S. Alt.e, le 12e de Juin 1638, à 11 heures du matin, au Mosselkreeck.

1846. G. van Schendel[5)]. (L.B.) Ned.

Ik zou gaarne klerk van de thesaurieren dezer stad worden; er wordt niet veel voor vereischt, maar ik ben geen Hollander. Wilt gij mij aanbevelen? Amst., 13 Junnio 1638.

1847. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. is gisteren met eene sloep naar Maartensdijk gevaren; na zijne terugkomst zijn wij, daar de wind opstak, den heelen nacht verder doorgezeild. Hier bij Geertruidenberg zijn al vele troepen. Graaf Willem heeft Z.H. bezocht; hij is nog niet zoover als wij dachten, maar heden is hij uitgezeild. De vijand

1) Christina van Zweden.
2) Zie beneden.
3) Zie blz. 94
4) Zie blz. 282.
5) Gilles (of Elias) van Schendel was in 1621 op 27-jarigen leeftijd getrouwd met Margriet de Vogelaer (geb. 1595), een nichtje van Huygens.

heeft blijkbaar met kanonnen geschoten op de vloot, toen deze Santvliet voorbijkwam. - Z.H. voelt zich heel goed. - In de laatste dagen hebben wij niets gehoord van het land van Waes. - Het beleg van St Omer duurt nog voort, maar de Franschen loopen meer het land af dan dat zij de stad belegeren. Men zegt, dat de maarschalk de la Force[1)] het leger van den heer de Chastillon steeds meer en meer nadert. Te Maastricht is pater Vinck[2)] ook geëxecuteerd en zal de zaak van den rector der Jezuïeten, die hersteld is[3)], op nieuw onderzocht worden. Au camp à Noordgeest, proche de Berghe, le 13e de Juin 1638.

1848. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Een scheepskapitein, teruggezonden door graaf Willem, rapporteert, ‘qu'ayant commencé à marcher aveq ses trouppes environ les dix heures hier au soir de Liefkenshoeck, environ les deux apres minuict il a passé le marais aupres le fort de la Perle, sans gueres de resistance - n'y ayant que des païsans armez pour la pluspart, et iceux encor divertiz par une feinte ailleurs - que de la bouë qui en d'aucuns endroits y estoit si profonde, qu'à grand peine pouvoit on retirer les jambes enfoncées jusques aux genoux et plus hault. Mais cela n'a pas empesché qu'on n'y ayt trainé mesmes quelques petites pieces de canon, et n'est demeuré qu' environ vingt hommes derriere. Devenuz donq maistres de la digue, nommée de Cruijsdijck, ou y a le fort de Verebroeck et quelques redoutes, il reste de les prendre, ce qui est apparemment leur occupation à present, car, comme toute la nuict, encor à toute heure on entend les coups de canon de ce costé là.’ - Zoodra het vloed is, hooren wij zeker nader bericht. A Noordgeest, le 14e de Juin 1638.

1849. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Gisteren heb ik een tweeden brief van den heer Joachimi[4)] gekregen, die hierbij gaat. Juffrouw Lucie, naar wie gezocht is, is dood, maar men spreekt van eene juffrouw Vaaz, die even bekend is; men zal naar haar informeeren. - Eerst tegen den nacht kunnen wij iets hooren van graaf Willem. - Nu, om zeven uur, komt bericht van graaf Willem, die meldt, ‘comme aveq grande promptitude il s'est rendu maistre des forts de Verrebroeck, Calloo, Steeland, et un retrenchement sur la digue, où l'enemi avoit porté deux petites pieces, qu'on a prinses, aveq deux ou trois capitaines, de dixhuit qu'il y en avoit aveq leurs compagnies, et grand nombre de païsans, les uns s'estants rendu à quartier, les autres prenants la fuitte vers Beveren. Par ce moyen on est maistre de toute la digue et, quand on ne gaigneroit que cela, on a obtenu un pied

1) Zie blz. 94.
2) Er was een aanslag van de Spanjaarden op Maastricht ontdekt; de schuldigen werden onthoofd en ook eenige geestelijken, die van het verraad wisten en het hadden verzwegen; tot hen behoorde pater Servaes Vinck, gardiaan van het klooster der Minnebroeders.
3) Nl. Johan Battista Boddens (zie I, blz. 375); ook hij is onthoofd.
4) Zie I, blz. 241, en No. 1842.

ferme dans ce païs là, d'où on menace Anvers et Hulst d'esgalement près, mais l'intention n'est pas d'en demeurer là, M. le comte Guillaume attendant quelques informations de l'estat des enemiz au Blockersdijck et pardelà, pour se regler à l'advenant.' - Waarschijnlijk krijgen wij van nacht nog nader bericht. A Noordgeest, le 14e de Juin 1638, apres disner.

1850. Aan Prinses Amalia Van Oranje. (H.A.)*

Geen nieuws uit het land van Waes. De vijand heeft er zijne cavalerie in geworpen en kan er veel geschut heenvoeren, maar de forten zijn sterk; wij zenden er kanonnen en levensmiddelen heen. De tocht moet heel lastig geweest zijn door eene vergissing van de gidsen, de duisternis en het slijk; als de soldaten graaf Willem, toen hij in den modder vast zat, niet in een schuitje hadden getild, was er van de heele onderneming niets terecht gekomen. De vijand is dadelijk op den loop gegaan. De heer van Beverweert[1)] is naar graaf Willem gaan kijken en Jan van den Bosch[2)] is er door Z.H. heengezonden. - De Kardinaal Infant is te Antwerpen, waar men zeer ongerust is. De Koningin Moeder[3)] wil naar Spa en heeft den Kardinaal om 70000 pond gevraagd. - Chastillon is nog altijd bij S.t Omer, maar heeft twee regimenten verloren, die zich lafhartig aan de Spanjaarden hebben overgegeven. Deze hebben 1500 man en veel kruit in de stad weten te brengen. - Wij liggen hier nog steeds te wachten. Z.H. is gezond en vroolijk. A Noordgeest, le 16e de Juin 1638.

1851. Aan Prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er is nog geen nieuws. Graaf Willem moet zich staande trachten te houden. Als wij dadelijk na het eerste succes hadden kunnen optrekken en ons meester maken van den dijk tegenover Antwerpen, zouden wij veel gewonnen hebben, maar de soldaten zijn te vermoeid. En de vijand begint zich te herstellen van den schrik, terwijl de Kardinaal Infant van Antwerpen naar het land van Waes is vertrokken, waarheen ook troepen worden gezonden, om de dijken te beschermen, onzen opmarsch te verhinderen en de forten Marie en la Perle te verdedigen - De maarschalk de la Force[4)] heeft zich, hoort men, met Chastillon vereenigd; dat zal nieuwe angst in Vlaanderen veroorzaken. - 'J'attens le plus que je puis à compter à V. Alt.e le desastre arrivé à M. le comte Guillaume, en la perte de M. le comte Maurice son fils. Dont voyci les particularitez, ès propres mots de M. de Calvart[5)] escrits à S. Alt.e, en date d'à ce matin:

'Nostre heureux commencement n'ayant peu continuer sans meslange de malheur, j'ay creu estre de mon debvoir de faire sçavoir à V.A. les particula-

1) Zie blz. 107.
2) Zie I, blz. 255.
3) Maria de Medicis.
4) Zie blz. 363.
5) Zie I, blz. 153.

ritez de la mort du fils de Monsieur le comte Guillaume. Hier l'apresdisnée une legere escarmouche s'estant attaché vers les ouvrages qu'on faict sur la digue de Beveren, au quartier des Escossoiz, qui insensiblement s'augmentoit jusqu'à faire avancer du secours des quartiers, ce jeune Seigneur s'est mis à la teste des mousquetaires et harquebusiers, qui d'abord s'avançant trop, et puis, comme la cavallerie enemie les poussoit, abandonnant et leurs chefs et leur debvoir, il s'est trouvé seul, accablé de toutes sortes de coups, qui luy ont avancé ses jours, et nous laissent le regret de la perte d'une jeunesse pleine de courage, et qui donnoit beaucoup à esperer pour l'advenir.'

Er wordt beraadslaagd over hetgeen het leger nu zal doen. A Noordgeest, le 18e de Juin 1638.

1852. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er kan nog niets besloten worden, omdat eerst Beverweert en kapitein van den Bosch teruggekeerd moeten zijn[1)]. Z.H. heeft den heer Pollotti[2)] brieven en eene betuiging van rouwbeklag aan graaf Willem doen overbrengen. Het ruwe weer zal zeker hunne terugkomst eenigszins vertragen. A Noordgeest, le 18^{e} de Juin 1638, apres souper.

1853. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*[aant.]

Er is nog geen nieuws. De heeren, die naar graaf Willem gezonden waren, vertellen, dat deze hier en daar versterkingen opwerpt, hoewel de vijand niet schijnt te zullen overgaan tot een offensief optreden; wel brengt hij steeds meer troepen in het land van Waes en ontbloot daardoor vele steden van hun garnizoen. Maar het gaat dan ook om het behoud van Antwerpen. - Uit Frankrijk wordt de nederlaag der twee regimenten bevestigd. In Italië is het Spaansche leger onder den markies de Leganez veel sterker dan het Fransche en men vreest aan het Fransche hof voor de stad Vercelli. - Het tractaat met de Landgravin van Hessen is eindelijk te Parijs gesloten[3)]; zij krijgt een millioen pond, maar houdt een leger van 12000 man op de been. A Noordgeest, le 20e de Juin 1638.

1854. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*[aant.]

V. Alt.^{e} aura veu dans celle que j'eus l'honneur de luy escrire hier, comme la contenance de l'enemy au païs de Waes avoit faict juger qu'il ne songeoit principalement qu'à la defensive, mais il a fort paru du contraire, par les

1) Zie No. 1850.
2) Zie blz. 167.
3) Men was bevreesd geweest, dat zij vrede met den Keizer zou sluiten, en had in Februari drie leden der Staten-Generaal naar Groningen gezonden, waar zij zich geruimen tijd ophield, om haar daarvan terug te houden, waartoe ook de Fransche gezant krachtig meehielp door subsidies te beloven. Het eigenlijke verdrag is echter eerst 22 Oct. 1639 tot stand gekomen.

nouvelles qui nous sont venues à ce matin. A sçavoir, que depuis ceste nuict à douze heures il a commencé a donner une bien forte et serieuse alarme du costé de la Marie, et une seconde du costé de Beveren sur le quartier de M. le comte Guillaume à Calloo, mais d'une troisiesme et plus furieuse attaque s'est jetté sur le quartier du S.r Eerenreiter[1] à Verrebroeck, où le combat a esté grand, opiniastre et sanglant, et ne cessoit pas encor à dix heures du matin, quand noz derniers courriers en sont partiz. Par tant de contestations Dieu n'a pas permis que les nostres ayent perdu aucune piece de grande importance ou qui ne se puisse recouvrer, mais V.A. peut considerer ce qu'il en peut avoir cousté de part et d'autre. Encor de nostre costé l'estat provisionel qui se peut faire des morts n'est pas grand - on le tient au bas de la centaine - mais des enemiz, van der Straten[2], tesmoing de tout, veult asseurer qu'il en seroit demeuré au moins trois mille, et sembloit à veoir touts ces corps morts, dit il, comme une armée dormante. Je nomme l'auteur, afin que V.A. puisse regler sa croyance à discretion. Les mieux advisez font leur conjecture du tiers, mais enfin, tout nous est incertain pour encore. - Le nombre des blessez cependant est bien grand mesme parmi nous, et comme l'on s'y est comporté avec ce qu'il falloit de valeur contre tant de rudes assaults, que l'enemi a redoublé coup sur coup, en poussant son infanterie par force cavallerie au dos, qui est leur coustume, nous n'en avons pas eschappé sans perte de fort bons officiers, parmi lesquels se comptent, au regret d'un chascun, le lieutenant coronel Hinderson[3], le major Levingstone[4] et un capitaine du mesme nom[4]. Le lieutenant coronel Boshuijsen[5] se dit griefvement blessé, mais l'on sçait plus de particularitez du povre Mons.r de Calvart[6], qui vient d'estre transporté dans Berghe, chargé de dix ou onze playes, seulement d'espée et de pique, comme luttant et roullant par terre aveq un des enemiz, qui se sauva, il en fut accablé à outrance. Mais de tant de coups il n'y en a qu'un d'estramaçon sur la teste qui mette les chirurgiens en peine, pour avoir bien enfoncé les tables du crane, à quoy il faudra pourveoir apparemment par la trepane, comme desjà on a preparé l'ouverture. Il a le coeur bon, et tout le monde le guerit de souhaits, mais on ne peut encor juger de l'issue.

Du costé de l'enemy il y aura bien eu autre carnage entre les officiers, car en effect on avouë qu'il ne s'est jamais veu de plus rude combat. Vers Monsieur le comte Guillaume - car on a combattu à tous les trois endroits à bon escient - un lieutenant coronel a esté faict prisonnier. A Verrebroeck deux capitaines espagnols, l'un blessé et l'autre non, aveq d'autres officiers et soldats. C'est en gros le sommaire de ceste dure rencontre; demain on en pourra sçavoir des particularitez.

1) Zie blz. 291.
2) Misschien dezelfde als de op blz. 204 genoemde.
3) Het is niet duidelijk, wie hier bedoeld wordt; François Henderson, die zijn vader Sir Robert H. (zie I, blz. 114) in 1622 was opgevolgd, leefde nog in 1647.
4) Ook hier is onzekerheid. Er waren verscheidene officieren van dien naam in ons leger, o.a. John Livingstone, die in 1638 sergeant-majoor was, maar in 1640 als luitenant-kolonel voorkomt, en Thomas, in 1635 kapitein en in 1639 sergeant-majoor. (Meded. van Luit.-Kol. Wakker.)
4) Ook hier is onzekerheid. Er waren verscheidene officieren van dien naam in ons leger, o.a. John Livingstone, die in 1638 sergeant-majoor was, maar in 1640 als luitenant-kolonel voorkomt, en Thomas, in 1635 kapitein en in 1639 sergeant-majoor. (Meded. van Luit.-Kol. Wakker.)
5) Willem van Boshuysen was in 1621 kapitein, in 1629 sergeant-majoor, in 1636 luitenantkolonel. (Meded. van denzelfden.)
6) Zie I, blz. 153. Calvart is 1 Dec. aan zijne wonden gestorven (vgl. *Dagb.*, blz. 32); hij was een groot vriend van Huygens.

M. le comte Guillaume se doubtant, que le jeu pourra n'en demeurer pas là, a renouvellé ses instances envers S.A. pour du secours, que M. le comte Henry son frere[1] luy mene presentement jusqu'au nombre de 27 compagnies, qui animeront grandement le reste de leur arrivée. Nous souhaittons que la tempeste, qu'il faict, cesse tant soit peu, pour faciliter leur passage à la marée d'à ce soir.

Pour nostre gros, la distribution des bateaux vient d'estre faicte, et sera temps que nous paroissions en quelqu'endroit à divertir tant de mauvaises humeurs de dessùs noz amiz. Bien pourroit-ce estre dans demain, ou le jour d'apres, mais il n'y a rien d'arresté pour encor.

En toutes ces entrefaictes la cavallerie de Berghe qui se trouve aveq M. le comte Guillaume n'a presque rien peu faire que veoir beau jeu et se laisser canoner sur le hault d'une digue droitte et estroitte, mais eneor a elle rendu bon service, en apportant de l'amunition de tous costez, car de chariots on n'y est non plus pourveu que de plusieurs autres commoditez. Demain, s'il plaist à Dieu, nous sçaurons ce qui est de la suitte de cest affaire, et je ne perdray aucune occasion à tenir V.A. advertie de tout. - S. Alt.e se porte esgalement bien tousjours. A Noordgeest, le 21e du Juin 1638.

1855. S. van Haersolte. (H.A.)

Uit Lingen hoor ik, ‘datte Zweetsen een Keiserlick quartier, leggende an de Weeser, hebben overvallen, twe regementen geruineert, een colnel mett twe offitieren ende bagagie mett acht standarden binnen Minden gebracht.’ Nu ‘hebben de Keiserischen hierdoor hun quartier an de Weser gequiteert.’ S'gravenhaghe, den 21en Junij 1638.

1856. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Ma derniere fut d'hier, mais depeschée apres minuict, d'où il sera arrivé, que Monsieur de Brederode y en aura adjousté une de plus fraische date en apparence, mais non plus fraische que d'une heure ou deux.

Trois heures apres, à sçavoir aujourdhuy d'assez bon matin, nous avons esté esveillez d'une nouvelle, portant que Monsieur le comte Guillaume s'estoit soudainement resolu à la retraicte[2], qui commença hier au soir environ les huit heures, et fut executée aveq tant de desordre, que l'enemy s'en prevalant, en avoit tiré d'assez grands avantages, en pressant les derniers en sorte que le canon qu'on y avoit, les chevaux des cavaliers et trop d'honestes gens y ont payé l'escot. Le vent est si contraire jusques à present apres midi, qu'on n'en peut apprendre toutes les particularitez. Seulement sçait on, que M. le comte Guillaume se trouve dans Lillo, et quelques autres officiers dans Liefkenshoeck et ailleurs, où il arrive continuellement grande quantité de gens sauvez, qui à pied, qui dans des bateaux ou chalouppes. - Monsieur de Brede-

1) Zie I, blz. 453.
2) De bekende terugtocht van Calloo.

rode et moy avions resolu d'en attendre plus de circonstance, avant que depescher personne vers Buren, mais comme S.A. me commande de faire passer promptement l'enclose, M. de Brederode a voulu que ce fust par ce sien lacquais. Dans demain nous en sçaurons plus, et V.A. en sera servie, à mon regret, qui voudroye avoir de la matiere plus aggreable à l'entretenir, quoyque, graces à Dieu, il n'y a point de païs du nostre perdu, et les premiers bruicts augmentent tousjours les choses. A Noordgeest, le 22e de Juin 1638.

1857. J. van Dorp[1]. (A.B.)

'Het particulier van onse retrette wt het landt van Waes aen U E te schrijven, acht ic onnoodich, wel wetende, dat U E niet dan al te wel daervan onderrecht bent; het is verdrietich, datter sooveel brave mannen gebleven sijn in t slick steecken; daer is noch geen seeckerheijt, of sij gevangen, ofte doot sijn. Ic ben, Godt loff, door schepen en schuijten, water en slick gisteren morgen op Liefkenshoeck geraeckt, heb ontrent negenenvijftich man van mijne compagnie hier, daer twee gewapende onder sijn, en bijcans de helft sonder, of met stucken van cleeren, alsoo sich vele met swemmen salveren mosten. Mijnen lieutenant wort gemist; indien hij doot is, wou ick wel, dat U E mij aen een goet officier conde helpen, en tot dien eijnde met neef Gleser[2] eens daervan spraeckt; soodra ick eenige seeckerheijt heb, sal U E dat adverteren'. - Als wij naar eene andere plaats in garnizoen worden gezonden, hoop ik, dat het Bommel zal zijn. Liefkenshoeck, den 23 Junij 1638.

1858. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Il nous arriva si peu de nouvelle hier, que M. de Brederode et moy trouvasmes à propos d'attendre jusqu'à aujourdhuy à escrire, nommement, parce que S.A., ayant receu les encloses de Mrs Joachimi et Mayerne[3], me dit, comme il luy a pleu me le reïterer encor aujourdhuy, qu'il desiroit les accompagner à ce matin de ses propres lettres. - Le depit de nostre malheur est grand, et ne deviendra jamais moindre, mais pour ce qui est de la perte des gens, elle devient plus petite d'heure à autre. M. le comte Guillaume vient d'envoyer à S.A. une liste de ce qui se trouve arrivé à Liefkenshoeck, qui monte au delà des 3000 hommes. Par devers l'enemy on asseure qu'il y a tousjours plus de 2200 hommes prisonniers. Outre cela un bon nombre s'est jetté dans des bateaux au Poldre van Namen et ailleurs et s'en est courru vers les garnisons. En tout, nous n'y avons pas eu 6000 hommes effectifs. V.A. jugera donq, s'il luy plaist, qu'en chair humaine la perte de l'enemy doibt exceder la nostre de beaucoup. Car, à leur propre confession, desjà nous

1) De brief heeft geen adres, maar begint met 'Mon cousin'.
Zie over Johan van Dorp, blz. 50.
2) Zie blz. 97.
3) Zie No. 1842 en 1849.

sçavons, qu'ils ont laissé sur la place plus de 800 Espagnolz seulement. Du reste on en pourra avoir cognoissance peu à peu. - S.A. est apres à renvoyer aveq patentes ces povres compagnies devalisées chascune vers leur garnison, et parce qu'à Boisleduq il y a plus de commodité de s'habiller et armer, les compagnies du regiment de M. de Brederode, qui est demeuré le plus fort, s'y en retournent toutes, hormis celle du drossard Vermerthen qui s'en va à Vijanen. Dont M. de Brederode m'a dit qu'en passant il envoyera son dit drossard faire la reverence à V.A. qui en pourra sçavoir au vray toute l'histoire, aveq ce qui en depend, à quoy ceste plume ne touschera pas. - D'entre les officiers qui ont l'honneur d'estre le plus cognuz de V.A. nous trouvons encor à dire le coronel Sandilandis[1)], et les capitaines de Villers[2)] et Pollotti[3)], mais on espere et croid qu'ils sont prisonniers. Le coronel Eerenreiter[4)] - qui a acquis une extreme gloire en toutes ces entrefaictes - et de la conservation duquel tout le monde a esté le plus en peine aveq S.A., arriva hier, sauvé à grand' peine, la pluspart à la nage, comme, venant marcher le long de la digue aveq ses trois regimens, et n'y trouvant plus personne du reste des troupes, qui debvoyent attendre sa venue, tout ayant fuï, il eust encor faict deux fois teste à l'enemy, le forçant de quitter une redoutte qu'il avoit occupée. - Monsr le comte Henry[5)], tout proche desjà du quartier aveq le secours de vingt sept compagnies, voyant ceste estrange resolution, fut obligé de s'en retourner vers Liefkenshoeck, ayant perdu aux bateaux de bagage tout ce qu'il avoit d'habits au monde, item sa bague d'Angleterre, etc. S.A. l'a aussitost pourveu de deux de ses habits, qu'il se faict ajuster au corps, de linge, chapeaux, espées et autres choses, aveq 2000 franqs dans sa boursse espuisée, pour se raccommander en aucune sorte. - Le genereux courage et la bonne disposition du corps de S.A. surmonte toutes ces fascheries, et ne luy paroist pas seulement au visage. Au camp à Noordgeest, le 24e de Juin 1631.

1859. D. de Wilhem. (L.B.)

Hierbij gaan stukken over de visscherij van Honderlant; wilt gij ze aan Z.H. laten zien? ‘Le Sieur Ant. Piscatoris, qui depuis longtemps prend soin de mes affaires, m'a communique comme en Italie on y fabrique soubs l'adveu de trois divers princes certains *dalders* portant le mesme coin de ceux de ce pays, lesquels different tant seulement en l'inscription et sont receus au Levant pour les mesmes que ceux d'ici, qui depuis longtems y ont cours avec quelque advantage sur les aultres especes, en ayant porte un avec soy de la fabrique du duc Tassaroli de Genes, laquelle piece je vous envoye pour entendre vostre advis, s'il y auroit moyen d'avoir l'adveu et octroy de S.A. pour cette espece de monnoye en la principaulte d'Orange, ce qui me reviendroit a quelque avantage pour estre monnoye recherchee a Marseille pour le negoce du Levant.

1) Zie blz. 282.
2) Er waren verscheidene kapiteins van dien naam.
3) Zie blz. 167.
4) Zie blz. 291.
5) Zie blz. 367.

Cet octroy ne peut en rien prejudicier aux fermiers d'Orange, estant monnaye toute particuliere et dont la fabrique leur apporteroit plustost de profit, ayant les droits du Prince, qu'aulcun desavantage.' De Hertog van Mirandola, die van Masse en de republiek Genua laten die munten slaan ..... De la Haye, ce 25 de Juin 1638.

1860. Aan E. Puteanus. (K.A.)

Ik kom er rond voor uit, dat ik uw boekje *de Bissexto*[1] niet bijzonder mooi vind. Gij moet andere onderwerpen behandelen. En nu verrast gij ons met een werkje in het Hollandsch geschreven, gij, de meest Latijnsche der Romeinen! Hierbij gaat een lofdicht[2]. Ook ik heb een gedicht in de moedertaal geschreven, dat lang op het getouw heeft gestaan, maar door mijne droevige huiselijke omstandigheden niet voltooid werd[3]. Nu hoop ik het spoedig uit te geven. Van mijn nieuw huis zal ik prenten laten maken en u die zenden. In castris ad Bergopzomiam, VII Cal. Quintil. (= 25 Juni) CIↃIↃCXXXIIX.

Sommige uwer ambtgenooten vallen de wijsbegeerte van mijn vriend Descartes aan[4]. Schrijf gij mij eens uw oordeel over dien strijd. Groet Tuldenus[5] en Wendelinus[6].

1861. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Tout le principal entretien d'icy, c'est l'enqueste de noz prisonniers, dont le nombre croit si fort, qu'enfin il ne s'en trouvera que fort peu, ou point de morts à ceste malheureuse retraicte, tant l'enemy a faict bon quartier à petit et à grand, tout au contraire de ce qu'on en avoit craint et imaginé. Pour leur delivrance, Monsieur le comte Guillaume - qui est tousjours à Liefkenshoeck et, peut estre, de là ira se refraischir à Heusden - y avoit envoyé jusqu'à quatre tambours de suitte, qu'on avoit touts retenuz; tant qu'à la fin on les a renvoyez, aveq response, qu'on estoit apres à faire la liste des prisonniers, et qu'icelle veuë par le Prince Cardinal, on la nous envoyeroit. Cependant un tambour du coronel Ottavio Guasco arriva hier icy sur le soir, aveq un passeport portant, que les amiz des prisonniers eussent à donner ordre à leur rançon. Là dessùs on a envoyé force lettres de change à Anvers, mais l'apprehension est, que tout ne se vuidera pas si promptement, depuis qu'on croid que l'enemy a sceu, comme un capitaine espagnol, amené prisonnier par la bouë jusques sur la contrescarpe du fort de Liefkenshoeck, y a esté vilainement hony et tué par de noz gens, et qu'un autre officier, pensant se

1) Zie blz. 302.
2) Zie blz. 357.
3) Nl. het *Daghwerck*.
4) Zie blz. 352.
5) Zie I, blz. 288.
6) T.a.p., blz. 353.

sauver, en sautant du pont au fossé, y a esté depesché à coups de mousquet. Chose si capable d'aigrir, et justement, le courage des Espagnols, qu'il est fort à craindre, qu'il n'en arrive mal à quelqu' honest' homme, s'ils en sont bien informez. Son Alt.e l'a voulu estre et vient d'en escrire serieusement au commandeur du fort, pour veoir quelle satisfaction on en pourroit faire, en cas que la chose esclattast'.

De heer de Chastillon belegert nog altijd S.t Omer. Bij de aanvallen in het land van Waes hebben Don Andrea Cantelmo en de markies van Leda het bevel gevoerd. 'Des relations tres-particulieres qui aujourdhuy nous en sont venues d'Anvers, augmentent le depit et la honte du desastre, se voyant à clair l'extreme peine où l'enemy s'est trouvé, et comme entrants dans les beaux ouvrages que noz fuyards avoyent vuidez - ce disent ils unanimement - sans subject de crainte, ils ont prins pour miracle, de se veoir depestrez de si bonnes trouppes, si bien logées, et qui pouvoyent leur porter tant d'incommodité.'

De heer Goringh[1)] heeft aan Z.H. de portretten van den Koning en de Koningin door Van Dijck aangeboden; zij zijn heel mooi. Ik heb ze aan Serwouters[2)] gezonden, om ze op hunne plaats in Rijswijk op te hangen. De heeren Brederode, Solms, graaf Hendrik en eenige gedeputeerden hebben een tochtje gemaakt bij Goes. - 'Les relations d'Anvers, que j'ay mentionnées cy dessùs, tesmoignent que les enemiz en leur attaque ont eu plus de mille morts, la pluspart Espagnols ou Italiens, aveq quelques 150 Walons, sans compter dans ce nombre un sergeant major, huit capitaines, dix huit *alferez*, trois lieutenants, vingt six sergeants, un chapellain et deux ou trois canoniers. De blessez ils en avouënt quelques 700 ..... Si on eust peu tenir bon sur de si grands avantages, que ne fust-il pas arrivé? Mais Dieu ne l'a pas voulu.' A Noordgeest, le 26e de Juin 1638.

1862. J.F. van Zevender[3)]. (L.B.)

Gaarne zou ik de compagnie ruiters van graaf Maurits[4)] hebben. Door de ziekte van den heer van Schagen kan ik zelf niet komen. Tot Leiden, den 27 Juni 1638.

1863. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Het heet, dat de vijand naar Maastricht oprukt; dat zou voor ons hier verandering kunnen geven, 'où nous ne faisons autre chose, que d'adviser à

1) Zie blz. 277.
2) Zie blz. 252.
3) Jhr. Jacob Frederik van Zevender († 1639), heer van Kenenburg, was gehuwd met Beatrix van Schagen.
4) De jonge Maurits, graaf van Nassau-Siegen, die den 17den Juni was gesneuveld; zie No. 1851.

la rançon de noz prisonniers, qui sont en si grand nombre, qu'il ne se trouve aucun officier à dire, de sorte que, tout bien compté, nous n'aurons perdu que fort peu de gens. Et en va, disons nous, comme de douze moines, qui estants noyez, en les cerchant on les trouva à treize'. De vijand weet af van het gebeurde met den Spaanschen kapitein te Liefkenshoek en dat kan moeilijkheden geven. In Frankrijk heeft de Kardinaal Jan van Weert[1] en andere gevangenen ten eten gehad. De Hertogin van Savoye[2] heeft zich aan het hoofd van haar leger geplaatst en dit toen vereenigd met de Fransche troepen; ook heeft zij de Koningin laten complimenteeren. Au camp à Noordgeest, le 28e de Juin 1638.

1864. Aan sir J. Sandilands[3]. (K.A.)

Z.H. beveelt mij u te melden, dat uwe vrienden uw losgeld reeds naar Antwerpen hebben gezonden. Wij wachten nog de lijst der gevangen officieren met de sommen, als losgeld gevraagd; dan wordt het geld uitbetaald. Au camp de Noordgeest, le 28^{e} de Juin 1638.

Commissaris Ruysch[4] gaat naar Antwerpen, om alles te regelen.

1865. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*[aant.]

..... 'Il nous vient des lettres de quelques uns de noz prizonniers, qui mandent que les officiers sont aucunement bien traictez, mais les soldats fort mal, mesmes qu'on les affame exprès, et par ce moyen les force de prendre parti parmi les enemiz. Mais d'autres advisent, qu'on va envoyer les prisonniers à Malines et ailleurs, tout enchaisnez, tant officiers que soldats. Cette aigreur nous vient clairement du crime commis à Liefkenshoeck'. Graaf Willem had voor iemand een paspoort gevraagd aan den gouverneur van het kasteel van Antwerpen, en deze antwoordde vol verontwaardiging over het dooden van dien Spaanschen kapitein. Het zal ons worden nagehouden, tenzij wij de schuldigen kunnen straffen. Au camp à Noordgeest, le 29e de Juin 1638.

1866. Aan J.A. Bannius[5]. (K.A.)

Deze brief van pater Mersenne[6] is eenige weken tusschen mijne papieren blijven liggen; dat komt van mijne vele bezigheden. In castris ad B(erg) op Zomam, prid. Cal. Quintil. (= 30 Juni) CIↃIↃCXXXIIX.

1) Zie blz. 94.
2) Zie beneden.
3) Kepie van andere hand. - Zie blz. 282 en 369.
4) Johan Ruysch († 1657) was van 1624 tot 1656 commissaris van de monstering. (Mededeeling van den Heer Wakker.)
5) Zie blz. 182.
6) Zie blz. 174.

1867. Aan D. Heinsius[1]. (K.A.) Lat.

De heer Descartes, met wien ik zeer bevriend ben, verzoekt mij bij u, die bibliothecaris zijt te Leiden, er op aan te dringen, dat aan een paar Fransche geleerden de Arabische boeken *Heronis Barulcon* en *Ptolemaei Coelum*, die Golius indertijd heeft meegebracht, voor eenige maanden worden toegezonden. Zij bieden eene borgstelling in geld aan. Noordgeest, 30 Junij 1638.

De nederlaag, die wij geleden hebben, is toe te schrijven aan het slechte bestuur van hen, aan wie de onderneming was toevertrouwd. Zeg dit aan niemand.

1868. A. van Hilten[2]. (H.A.)

Ik maak het u wel erg lastig, maar wilt gij de ingesloten brieven nog eens overhandigen? De tegenspoed, door onze troepen in het land van Waes ondervonden, bedroeft ons zeer, want wij zien er de hand van God in, opgeheven tegen onze groote zonden. A Utrecht, le 20/30^{e} de Juing 1638.

1869. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De brief van Uwe H. aan den Prins heeft dezen eerst heden bereikt, doordat het schip, dat hem overbrengen moest, schipbreuk heeft geleden en de bemanning zich slechts met moeite gered heeft. Het is vreeselijk slecht weer, waardoor de troepen te lijden hebben. De gevangenen zijn nu allen naar Mechelen gevoerd en worden nog niet losgelaten. Don Josepho, de Spaansche kapitein, die bij Breda gevangen werd genomen[3], is gesneuveld. Piccolomini[4] trekt op naar Vlaanderen tegen de Franschen met bijna 10000 man; wij hebben den heer de Chastillon gewaarschuwd, die nog altijd St Omer belegert. Bij Brissac, dat in het nauw wordt gebracht door den hertog van Weimar[5], wordt een veldslag verwacht. De Keurvorst[6] is hier juist aangekomen, blijkbaar om met Z.H. te overleggen ‘touchant l'entretenement provisionnel de ses levées au service de l'Estat’. A Noordgeest, le prem.^{r} de Juillet 1638.

1) Uitgegeven door Dr. J.C.G. Boot, *De Latijnsche brieven van Constantijn Huygens*, 1873, blz. 33, en in *Oeuvres de Descartes*, II, blz. 286.
2) No. 1868 a-c. Brieven van 24 Juli o.s., 13/23 Oct. en 28 Dec. o.s. (alle H.A.) zijn even onbelangrijk.
3) Nl. Don Giuseppe de Vergara; zie blz. 279, 301, 302, 305, 305, 317, 319, 337.
4) Zie blz. 243.
5) Bernard van Saksen-Weimar; zie blz. 5.
6) Nl. Karel Lodewijk van de Palts; zie blz. 82.

1870. Aan J.I. Pontanus[1]. (K.A.)

Toen ik onlangs Zevecote[2] sprak, heb ik hem verzocht, mij bij u te verontschuldigen wegens mijn stilzwijgen; ik doe dat nu nogmaals. Hartelijk dank voor het zenden van uw boek[3]. In castris ad B(erg) op Zomiam, Ips. Cal. Quint. (= 1 Juli) CIↃIↃCXXXIIX.

1871. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Men zoekt steeds uitvluchten met betrekking tot de gevangenen, blijkbaar om te maken, dat wij hen dezen zomer niet meer zullen kunnen gebruiken. Er zijn berichten, dat graaf Jan[4] voordeelen op de Franschen heeft behaald in de buurt van St Omer. Ook vertelt iemand ‘que le marquis de Lede mesme, en comptant la grande faulte de noz gens au païs de Waes, luy avoit dit, que si on en fust venu à un traicté, le Cardinal Infante eust esté bien ayse de nous donner Rurmonde, Venlo et Gennep en eschange pour le poste de Calloo, en specifiant par le menu les abuz qu'on y avoit commiz, et les avantages indubitables qu'on y peut gaigner.’ Graaf Maurits[5] moet met veertig schepen in Brazilië zijn aangekomen en zal Bahia zeker spoedig veroveren. De Staten van Vlaanderen hebben den Kardinaal Infant 100000, die van Brabant 50000 pond geschonken. Ook schrijft men, dat den 22sten Juni te Brussel de prins van Portugal[6] is gestorven aan het graveel en den volgenden dag in het kleed van een Benedictijner monnik is begraven; ik schrijf daarover aan Mad.^{le} de Portugal[7]. Au camp à Noordgeest, le 2e de Juillet, apres souper, 1638.

1872. J. Basius[8]. (L.B.)

De quaestie tusschen het college van Rhijnland en de drie steden is voor het Hof geweest, dat bevolen heeft ‘de respective gedetineerde personen wt de detentie t' ontslaen’. De steden waren daarmede tevreden; de dijkgraaf wilde eerst in hooger beroep gaan, maar heeft nu toch in het vonnis berust. Den 2^{en} July 1638.

1) Uitgegeven in *Andreae Alciati Tractatus contra vitam monasticam. Cui accedit sylloge epistolarum ..... Hagae-Comitum, Apud Gerardum Block*, 1740, blz. 101.
Zie over Pontanus, I, blz. 239.
2) Jacob van Zevecote (1596-1642), geb. te Gent, werd monnik, reisde veel en werd, na tot het Protestantisme overgegaan te zijn te Leiden, waar hij een tijd lang studeerde, in 1626 professor in de geschiedenis en de welsprekendheid te Harderwijk. Hij heeft vele gedichten en Hollandsche en Latijnsche treurspelen geschreven.
3) Zie No. 1540 en 1762.
4) Jan van Nassau; zie I, blz. 393.
5) Nl. Johan Maurits van Nassau.
6) Emanuel van Portugal Sr.; zie I, blz. 258.
7) Nl. Eleonore Maurice; zie I, blz. 364.
8) Waarschijnlijk was hij ambtenaar bij het college van Rhijnland.

1873. Elisabeth Roovers, wed. J. van Ceters[1]. (L.B.)

T is mij leet, dat ick U Edelheijt wederom moet moeijelijck vallen; ick hoepe, dat U E ten besten sal nemen. Den brenger van desen coomt om sijn Hoocheijt requeste te presenteren voor vier arme cappellanen, die hier altijt gewoont hebben ende sijn blijven woonen volgende de capitulatie, gelijck honne voorsaten voor den jaeren 1625 oock alhier gewoont hebben, die sonder eenige reden gevangen genomen sijn ende met musketiers in een herberge geleijt, ende daerop grootelijck geteert ende nu op den toren sitten ende sonder eenich proces bij den crijsraet prijs gewesen; soo bidde ick U Edelheijt om de liefde godts, soo vrindelijck als ick can, dat U E. gelieve den brenger van desen alle behulp te doen, ten eijnde de voorgenoemde cappellanen, die geene middelen ter werelt en sijn hebbende, maer moetten van de borgerije onderhouden worden, mogen los gaen ende in de stadt stillekens op en neer gaen volgende de cappitelatie. U Edelheijt sal mij daermede seer verobligeren ende oock allen de borgerije, die dat ongelijck seer leet is' ..... Wt Breda, den 3 Julius 1638.

1874. Agnes Ploos van Amstel-van Byler[2]. (L.B.)

Juffr. 'Kuep' schrijft mij, dat het zoo lang duurt, dat het vonnis wordt gewezen. Toch heeft Z.H. mijn man beloofd, dat de zaak spoedig in orde zou komen, als de fiskaal van den krijgsraad met het vonnis gereed was. En hij is er mee klaar. Wilt gij dus bij Z.H. nog eens aandringen? De broer van de juffrouw is professor te Harderwijk[3]; mijn zoon heeft onder hem gestudeerd. In Utrecht, den 3 Julie 1638.

1875. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Een ontsnapt gevangene vertelt, dat de krijgsgevangenen worden mishandeld en men hen tracht te dwingen om dienst te nemen; vijf à zeshonderd moeten daaraan gehoor hebben gegeven; zij krijgen vier rijksdaalders vooruit. De gezant van Frankrijk[4] is gisteren te Geertruidenberg aangekomen; heden komt hij hier eten. - De vijand is vol moed en zal het zeker de Franschen bij St Omer lastig maken. 'On dit encor de France, que Madame la comtesse de Soissons[5] s'en alloit dans peu de jours veoir Monsr le comte[6] à Sedan, et

1) Zie No. 1759.
2) Zie I, blz. 279. Zij was de vrouw van Adriaen Ploos.
3) Willem Cup (1604-1667) studeerde te Leiden, volgde in 1634 Ant. Matthaeus op als professor in de rechten te Harderwijk en werd in 1647 professor te Franeker. Hij heeft eenige wetenschappelijke werken geschreven.
4) Nl. d'Estampes-Valencay; zie blz. 316.
5) Anne de Montafié, weduwe van Charles de Bourbon (1566-1612) en moeder van Louis de Bourbon, die volgt.
6) Louis de Bourbon (1604-1641), graaf van Soissons, die veel tegen Richelieu geintrigeerd heeft. Hij is ongehuwd gestorven.

qu'on ne parle que de huict cens mil escus comptant, et de deux millions en pierreries, s'il se veult marier'. Z.H. gaat misschien deze week een tocht doen naar het fort Phillippine in Vlaanderen. Au camp à Noordgeest, le 4e de Juillet 1638.

1876. De la Martinaye[1]. (B.M.)

Ik heb mijne belofte vervuld en ook antwoord gekregen. In den Haag is het erg saai. Ik wilde uwe kinderen gaan bezoeken, maar zij waren bij den heer Van Baerle[2]. Toen heb ik uw tuin maar eens rondgewandeld; mollen waren er niet meer; daar had ik vroeger eene groote slachting onder aangericht. En ik heb maar wat kersen gegeten. A la Haye, demeure des mal assignez, ce Lundy, 5e Juillet 1638.

1877. E. Puchler[3]. (L.B.)

Ik zou graag willen, dat mijne compagnie te Arnhem en niet in Schenkenschans in garnizoen kwam. Ik zal u de reden zeggen, als ik weer vrij zal zijn. Mechelen, den 5 Jullij 1638.

1878. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De gevangenen worden slecht behandeld. 'Selon une lettre escrite de Malines par le coronel Sandilandis[4] au coronel Balfour[5], depuis qu'ils sont en ceste ville la, on les a tous retirez de leurs hoteleries, et les a on mis dans les prisons publiques, de sorte, dit il, qu'on nous traicte, non pas selon le quartier, ni comme gens d'honneur, mais comme des malfaiteurs'. Zelfs spreekt men van een kapitein, die gedood zou zijn. In elk geval wil men zich wreken over het geval bij Lief kenshoek. - Z.H. gaat morgen naar Philippine. A Noordgeest, le 5e de Juillet 1638.

1879. D. de Wilhem. (L.B.)

De bedoeling van mijn voorstel over het slaan van zulke daalders[6] is natuurlijk, dat Z.H., de pachters en de onderdanen er geen schade bij lijden.

1) Zie blz. 200.
2) Waarschijnlijk Jan van Baerle; zie I, blz. 145.
3) Eustachius Puchler was in 1621 kapitein, in 1626 sergeant-majoor, in 1630 luitenant-kolonel en in 1642 kolonel. 28 April 1659 werd hij kolonel-generaal van de militie in Denemarken. (Meded. van Luit.-Kol. W.R.H. Wakker.) Hij heeft aan eenige veldtochten van Frederik Hendrik deelgenomen en is gouverneur van Schenkenschans geweest.
4) Zie blz. 282, 369 en 372.
5) Zie blz. 389.
6) Zie No. 1859.

Dat heb ik toch geschreven en daarom verwonder ik mij over uw verwijt ..... De la Haye, ce 7 de Juillet 1638.

1880. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. heeft aan den Kardinaal Infant geschreven over de gevangenen en tot antwoord gekregen, ‘que noz gens ayants esté prins en païs, qui n'est de contribution, ni neutre, ne peuvent estre comprins au quartier’. Dat ziet er gek uit. Uit Brussel wordt bericht, dat de ruiterij van Piccolomini zich vereenigd heeft met prins Thomas[1] en dat de infanterie spoedig zal volgen; zij zullen het zeker de Franschen bij St Omer erg lastig maken. Van Brisac is nog niets met zekerheid bekend. - ‘De Bruxelles nous sommes encor advertiz que certain Hollandois y a inventé et faict bastir certaines petites chalouppes de cuir, ne portants que de quatre à six hommes l'une, aveq vingt quatre autres pontons fort bas et plats, apparemment aveq dessein de quelque surprinse. Contre quoy il nous convient de veiller extreemement, car ces gens là ne cessent de guetter noz frontieres’. In Brabant wordt een leger gevormd van 1800 ruiters en 5000 man voetvolk. De Kardinaal Infant keert den 17^{den} uit Antwerpen naar Brussel terug. Z.H. is twee dagen bezig geweest met het bezoeken der steden en forten van Vlaanderen. De heer Calvart[2] is wat beter; er bestaat nu eenige hoop op herstel. Au camp à Noordgeest, le 8e de Juïllet 1638.

1881. M. Snouckaert van Schauburg[3]. (L.B.)

Sir Robert Honywood[4] brengt de zes paar handschoenen mee. Op uw verzoek heb ik een goed musicus verzocht navraag te doen naar een goed instrument. Wij waren zeer getroffen door de nederlaag na den voorspoed van graaf Willem van Nassau in het land van Waes. Over drie maanden hoop ik in Holland te komen. De Londres, ce 8me de Juillet 1638.

1882. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er zijn goede berichten van Calais en St Omer. Waarschijnlijk zal Z.H. vele compagnieën uit de garnizoenen nemen, om het leger weer op sterkte te brengen. De graaf van Solms[5] gaat met eene aanbeveling van Z.H. naar de Staten-Generaal.

‘S.A. m'a faict l'honneur de me dire comme V.A. a resolu de faire veoir la petite Princesse au medecin de Viane. Je la supplie tres-humblement là dessùs de considerer que sa methode est assez brusque et rude, et que comme M. de Mayerne[6] mande de la bouche de la damoiselle en Angleterre[7],

1) Thomas van Savoye; zie I, blz. 478.
2) Zie blz. 366.
3) Zie I, blz. 77.
4) Zie blz. 203.
5) Zie I, blz. 363.
6) Zie No. 1842.
7) Zie No. 1849.

ce pourroit estre chose dangereuse, d'employer force cuirasses et autres engins, propres à supprimer la nature, mais non pas à la soulager et rameiner doucement à son debvoir'. - De brieven uit Keulen maken geen melding van Brisac, maar wel van eene overwinning, die de troepen van den hertog van Weimar zouden hebben behaald op de Croaten van Göts[1]. A Noordgeest, le 10e de Juillet 1638.

1883. Prinses Amalia van Oranje. (H.A.)

Monsieur Heuggens, Vous me faites d'excusce de me mander si lieberement vostre obienigon touschant la peite Isabelle[2]. Croyes que vous m'avies fort obllée et je peu connoistre par la, comme par toutes voz aections, que vous souhaites de bein a moy et a tous que me tousche, et vous conjoure de croyre que je scheresera toute les ocaections qui se peufet rencontrer de vous tesmoygner par les effais le resentement que j'ay de vostre affection et de la peine que vous prenes de me mander si souvant de nouvelles de Monsieur le Prince. C'est la schosce du monde qui m'est le plus agerable et a coy vous m'obliges le plus, n'estant rien o monde qui me peut rejouer en son abesensce de savoir qui[3] se porte bein, ce que je prie dieu puis estre tousjour come je le souhaicte, et que je le puis voir retourner avec la victoir et le contentement qui[3] peut desirer luy mesme. J'espere que vous ores encor sujet de me mander de bonne nouvelles. C'est este ce que je vous prie de ne vous lasce point de me mander souvant de nouvelles de l'arme, et croyes veritablement que vostre peine est pour yne persone qui est et ne sera jamais autre que ..... De Beuren, le 12 de Juillet 1638.

1884. Don Emanuel van Portugal[4]. (H.A.)

Wilt gij Z.H. verzoeken, 'que je puisse avoir une ordonnance de son Altesse sur Monsieur Wolbergue[5] de deux mille florins, et ce en avance, a celle fin que je me puisse bientost venir rendre a mon devoir; se n'est point mon honneur de demeurer absant de ma compagnie, voiant qu'elle est en campagne' ..... De Delft, ce 12eme Jullet 1638.

1885. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er komen berichten, dat Piccolomini en prins Thomas bij St Omer

1) Zie blz. 272.
2) Isabella Charlotte was de derde dochter van Frederik Hendrik en Amalia van Solms. Geboren in 1632, is zij op 10-jarigen leeftijd gestorven.
3) Lees: *qu'il*.
3) Lees: *qu'il*.
4) Zie blz. 195.
5) Nl. Volbergen, de thresorier van den Prins; zie I, blz. 168.

eene belangrijke overwinning hebben behaald op de Franschen. - ‘Le bonheur cependant a voulu que la nuict passée une lettre est tombée entre les mains d'une partie de Berghes, escrite par le gouverneur de Stralen, qui promet au Cardinal par Don Estevan de Gamarra[1)], à qui il escrit, d'executer entre les 15 et 16e de ce mois certaine entreprinse, qu'on a de la peine à imaginer, parce qu'il parle de dix ou quinze barques, qu'il y doibt employer, et specifie 300 hommes seulement qui seroyent dans la place’. Z.H. heeft de bevelhebbers langs de rivieren laten waarschuwen en den heer van Randwijck[2)] met zes compagnieën cavalerie naar Grave gezonden. Au camp à Noordgeest, le 12e de Juïllet 1638.

1886. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er zijn berichten van hevige gevechten bij S.t Omer, maar het juiste is nog niet bekend; de Spanjaarden schijnen echter voordeelen te hebben behaald. Daarentegen heeft de maarschalk de la Force[3)] de Spaansche cavalerie groot nadeel toegebracht. In Parijs schimpt men op onzen veldtocht. - ‘Je joins à cestes la derniere lettre qu'escrit le bon M. Joachimi sur le subject de la petite princesse Isabelle, afin que V.A. voye comme tout le monde conspire à procurer le service de sa maison’. Z.H. is volkomen gezond. A Noordgeest, le 14e de Juïllet 1638.

1887. A. Ploos van Amstel. (H.A.)

‘Ick hebbe geraden gevonden seeckere hoge ende ooc lage jurisdictien aen zyne Hoocheyt als grave van Buren in zynen leenhove op te dragen ende weder te leen te ontfangen. Ende hoewel des leenheers handen - gelyck men seydt - altyt openstaen, om lenen te ontfangen, so hebbe evenwel tot meerder bundicheyt dienstich geoordelt, daerop te versoecken zyne Hoocheyts acte van acceptatie van de opdrachte, ende approbatie van de wtgevinge te leen. Te meer omdat Madame de Parma, de drostinne, difficil was t' segel - nyettegenstaende drie leenmannen daerop hadden gestaen, gelyck by absentie van den drost nodich ende in alleen leenhoven gebruyckelyck, in sulcken cas den derden leenman te nemen - daeraen te hangen, sustinerende, datter acte van zyne Hoocheyt moste wesen. Ten desen eynde dan zal zyne G[enade], den heere grave van Solms, behandigen de copye autenticq van den leenbrieff, met een concept, t'welck gerne in dorso van dien sage gestelt, t'welck U Ed. ben recommanderende’. - De lasten van deze provincie worden zwaar. - ‘Hadde byna vergeten, dat de voorss. jurisdictie hebbe becomen van de Staten, op beschryvinge vergadert wegens affstandt van gelycke jurisdictien elders gelegen’. In Utrecht, den 15/5 July 1638.

1) Don Estevan de Gamarra y Contreros was gouverneur van Gent en veldmaarschalk in dienst van den Koning van Spanje. In 1655 werd hij Spaansch gezant in den Haag.
2) Zie blz. 270.
3) Zie blz. 94.

1888. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Prins Thomas is in St Omer kunnen doordringen en het Fransche leger schijnt te zijn teruggetrokken. Dat moet den 12^{den} gebeurd zijn. De gunstige uitslag van het ruitergevecht is dus ook twijfelachtig. ‘En somme, il semble qu'en- l'année de 1638 toutes les mauvaises nouvelles devienent veritables, ou le sont’. A Noordgeest, le 15e de Juïllet 1638.

1889. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Het nieuws van St Omer wordt bevestigd; de Fransche wapenen zijn ongelukkig ten gevolge van de ijverzucht der beide maarschalken, de Chastillon en de la Force[1)], waardoor hun kwartier du Bacq verloren is gegaan. - De Kardinaal Infant stelt Z.H. voor, eenige personen te zenden, om te onderhandelen over de gevangenen. Nu en dan komen hier soldaten aan, die door den vijand gedwongen waren, bij hem dienst te nemen. - ‘Une grande partie de la Hollande se trouve icy, à la poursuitte de deux charges vacantes au Grand Conseil, et deux autres au Conseil Provincial[2)], aveq la charge du feu receveur Luchtenburg, et aura S.A. bien de la peine à satisfaire à tant d'honestes gens, qui sont des denominez, ou de leurs amiz.’ - De heer van Brederode is gisteren met zijne compagnie uit Buren teruggekeerd en ook de graaf van Solms is weer hier; hij is geslaagd bij de Staten Generaal voor zijne zaak in de provincie Utrecht. Au camp à Noordgeest, le 18e de Juïllet 1638.

1890. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Heden is hier de chirurgijn van het regiment van den heer Herbert[3)] geëxecuteerd, omdat hij dezen winter verraad heeft willen plegen, zeven regimenten Engelschen en Schotten naar den vijand wilde doen overgaan en de eene of andere stad verraden. Au camp à Noordgeest, le 19e de Juïllet 1638.

1891. W. van Dorth[4)]. (K.A.)

Ik heb heden ‘patent’ van Z.H. gekregen, om met mijne compagnie naar Emmerik te marcheeren, en zal overmorgen vroeg gaan, maar burge-

1) Zie blz. 94.
2) In Sept. 1638 werden lid van den Hoogen Raad Pieter van Opmeer en Johan van Foreest, in plaats van Leonard Casembroot en?. In plaats van Andries de With en Abraham van der Meer namen Sebastiaan Francken en Johan van Boschvelt zitting in het Hof van Holland.
3) Zie blz. 277.
4) Willem van Dorth komt in 1632 voor als kapitein. (Mededeeling van den Heer W.R.H. Wakker.)

meester Schimmelpenninck, majoor van Zutphen[1)], heeft de geweeren, die hij had, uitgedeeld aan het regiment van Erentreiter[2)]; ik zal dus den gouverneur van Emmerik dadelijk 'om geweer anspreecken'. Den 19/9 Julij 1638.

1892. Aan A. Joachimi[3)]. (K.A.)

'S.A. a eu communication d'un memoire de plusieurs points, tirez de voz lettres, apostillé d'autant de resolutions, vel quasi, de Messieurs les Estatz. Par où, comme j'apperçoy, que vous vous trouverez esclarci d'une quantité d'articles, que de temps à autre vous avez recommandez à S.A., j'ay creu que vous n'auriez point à deplaisir de me marquer dans un billet, quelles sont les choses qui, encor demeurées indecises, vous semblent avoir besoin de son intercession'.

Het leger heeft niet veel geluk, maar toch is de nederlaag lang zoo erg niet, als men zegt; wij hebben weinig dooden, de vijand vele. Er is meer kwartier gegeven dan anders, ten gevolge der bevelen van den markies van Leda. Over de krijgsgevangenen zal worden onderhandeld. Au camp a Noordgeest, le 20^{e} de Julliet 1638.

1893. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De cavalerie, die op verkenning uit is geweest, heeft geen nieuws meegebracht. Er is eene kleine schermutseling geweest, en ook daarin waren wij ongelukkig. - 'Pour comble il arrive aujourdhuy nouvelle, que des trouppes imperiales, soubs un coronel Luttersheim, se qualifiant toutefois lieutenant de mareschal du camp du duq de Loraine[4)], a attaqué et prins de force la villette et chasteau de Bevergeeren, piece, comme V.A. sçait, en controverse entre S. Alt.^{e} et Monsieur l'Electeur de Cologne[5)]. Mais ce n'est pas chose, grace à Dieu, qui nous interesse grandement.' - Nu het in het Oosten van Frankrijk niet goed gaat, publiceert men gunstige berichten uit het Westen, nl. dat de prins[6)] eene overwinning heeft behaald, de plaatsen Iron en Tour de Passage ingenomen heeft, en nu Fontarabie belegert. Aan het hof is een misverstand tusschen den Koning en Mad.^{e} de Hautefort[7)], maar de Kardinaal heeft het weer in orde gebracht. Z.H. houdt zich goed onder de geweldige hitte. Au camp à Noordgeest, le 21e de Juïllet 1638.

1) Jacob Schimmelpenninck van der Oyen was van 1638 tot 1652 wachtmeester en ammunitiemeester te Zutphen. (Mededeeling van den Heer W.R.H. Wakker.) Hij was tevens burgemeester van Zutphen en gehuwd met Anna van Appelthorn.
2) Zie blz. 291.
3) Kopie van andere hand. - Zie I, blz. 241.
4) Zie I, blz. 425.
5) Ferdinand († 1650), hertog van Beieren, bisschop van Munster en Keurvorst van Keulen.
6) Nl. Condé; zie I, blz. 413.
7) Marie de Hautefort (1616-1695) was eene dochter van den markies Charles de Hautefort en van Renay du Bellay. Gedurende eenige jaren was zij de Platonische minnares van Lodewijk XIII. In 1646 huwde zij den hertog de Schomberg-Halluin (1601-1656), maarschalk van Frankrijk.

1894. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Alles blijft hier bij het oude; de tijd voor handelen is nog niet gekomen. Misschien moeten wij echter spoedig vertrekken, omdat er geen voedsel genoeg is voor de paarden. ‘Et comme cela ne se peut presque qu'en costoyant des villes où V.A. a moyen de se rendre en peu d'heures à son aise, il me semble que la proposition qu'il luy a pleu me faire communiquer par M. de Brederode est d'une execution tres-facile, et ne manquerons nous de servir V.A. des adviz à ce requis, quand le temps en commencera à naistre. - Je voy que S.A. incline à confier Mad.^{le} la petite Princesse au medecin de Vyane[1)], sur les jugements que V.A. advise qu'il en a faicts, sans presumer de luy rien faire prendre par la bouche, ains de surmonter ses defaults aveq choses adoucissantes et à la longue’ ..... A Noordgeest, le 23e de Juïllet 1638.

1895. Aan prinses Louise van Boheme[2)]. (K.A.)

Ik ben er trotsch op, dat gij uwe brieven voor Z.H. aan mij adresseert, en hoop, dat gij dat zult blijven doen. ‘Car encor que, selon voz reproches d'autrefois, je soye grandement amoureux de Mad.^{le} Dorp[3)], et que l'extremité de cest amour m'empesche le repas et le repos, je ne trouve pas, Mad.^{le}, qu'il me donne si fort dans la cervelle que j'en devienne tout à faict incapable de vous rendre le tres-humble service que je vous doibs. Que si vous estes tousjours dans la belle humeur d'aymer à descoudre les gants de voz valets, j'en envoyeray plustost par douzaines d'icy à Buren, que de perdre l'honneur de vostre souvenir’ ..... Noordgeest, 23 Jull. 1638.

1896. Aan prinses Amalia van Oranje[4)]. (H.A.)*

Uit Frankrijk wordt bericht, dat het beleg van St Omer is opgeheven, dat men boos is op den maarschalk de Chastillon, dat de Koning naar Calais gaat, om zijn leger te versterken, en ..... dat men kwaad is op ons, daar wij zoo weinig uitvoeren! Aan den kant van Italië is de stad Verceil op de Franschen veroverd door den markies de Leganez[5)]. Wij zijn nog steeds in het jaar 1638. Als het nieuws uit West-Indië bevestigd wordt, is echter Bahia genomen. En de hertog van Weimar heeft een voordeel behaald op Göts[6)]. En met Bevergern is het niet zoo erg, als eerst bericht werd[7)]. Uit Oranje wordt gemeld, dat Mevrouw van Dohna[8)] herstelt van eene ernstige ziekte. De Koning

1) Zie No. 1882.
2) Kopie. - Louise Hollandina (1622-1706), dochter van den Koning en de Koningin van Boheme, eene zeer talentvolle jonge vrouw - zij schilderde heel goed portretten - is in 1657 uit den Haag weggeloopen, katholiek geworden en op 86-jarigen leeftijd als abdis van Maubuisson gestorven.
3) Waarschijnlijk Maria Charlotte van Dorp († 1659), de oudste dochter van Sara Adriana van Trello (zie I, blz. 200) en Frederik van Dorp. Zij was eene halfzuster van Dorothea van Dorp (t.a.p., blz. 19).
4) No. 1896 a. Een brief van 26 Juli (H.A.) is volkomen onbelangrijk.
5) Zie blz. 316.
6) Zie No. 1882.
7) Zie No. 1893.
8) Zie blz. 242.

van Groot-Brittannië doet zijn best voor de Engelsche krijgsgevangenen[1]. De redeneering van den dokter uit Vianen schijnt mij zeer juist. Den 20sten dezer zijn de rector der Jezuïeten[2] en pater Pasman[3] te Maastricht ter dood gebracht. Au camp à Noordgeest, le 25e de Juïllet 1638.

1897. Don Emanuel van Portugal[4]. (H.A.)

Het bevelschrift van den Prins voor den heer Volbergen[5] heeft mij niet geholpen, want deze kon er mij geen geld op geven, 'pour ce qu'il s'est obligé envers mes crediteurs pour quatre annees, jusques a ce que mes deptes soient paiez'. Dat duurt dus tot 15 Juli 1642. Maar kan Z.H. nu geen bevelschrift teekenen, waardoor ik thans krijg, wat ik in 't jaar 1642 moet ontvangen? Zonder geld kan ik niet weg en kan ik mijn plicht niet doen. Waar ligt mijne compagnie? Help mij toch; het geldt mijne eer. De Delft, ce 26eme Jullet 1638.

1898. J. van Foreest[6]. (L.B.)

'Quam misera res est ambitus! Malum illud me mihi surripuit. Cum ingenio et memoriam, dum cum eo conflictor, perdidisse videor, quamvis enim diu de eadem causa aures tuas obtuderim et longum grandeque negotium tibi exhibuerim, oblitus sum, quasi prae nimia festinatione, tibi nomine civitatis nostrae commendare captivos nostros in Sardinia, quorum quaeso ut memineris, dum civis eorum parum meminerit. Ut publici, ita et privati officij eodem animi morbo oblitus sum. Quid foedius tantis beneficiis acceptis et expectatis a patrono insalutato discedere? Humanitatem tuam obtestor, ut mihi ignoscas et non ingratitudini, sed letheae oblivioni eidem facinus hoc imputes.' Ik ben nu te Dordrecht voor de verpachting der belasting. Spreek met den Prins nog eens over mijn zoon[7]. Dordraci, VIIo Calend. Sext. (= 26 Juli) CIↃIↃCXXXVIII.

1899. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

A ce matin, à l'aube, comme S.A. se preparoit au voyage de Lillo, elle a esté advertie que l'on entendoit de la tirerie au quartier de la cavallerie à Wouw. Ce qui ayant esté jugé pour quelqu' attaque, on a apprins incontinent apres que l'enemi a donné dans ledit quartier, aveq quelques 600 chevaulx, et

1) Door de bemiddéling van Karel I zijn vele Engelsche officieren in dienst der Staten, die bij Calloo gevangen waren genomen, ontslagen.
2) Johan Battista Boddens; zie blz. 363.
3) De Jezuïet Gerardus Pasman was ook één der geestelijken, die kennis hadden gedragen van het verraad.
4) Zie No. 1884.
5) Zie I, blz. 168.
6) T.a.p., blz. 330.
7) Zeker Dirk van Foreest (1614-1679), die in 1638 zijn vader is opgevolgd als secretaris van de Staten en de gecommitteerde Raden van West-Friesland.

200 hommes de pied, le reste de son gros s'arrestant dans la bruyere, fort d'environ 2000 chevaulx ou plus, et 2000 fantassins. L'effect a esté qu'ils ont amené quelques prisonniers des nostres, parmi lesquels il ne se trouve encor d'officiers que le Sieur de Beaumont[1], et y en ont laissé bien jusqu'à 200, et assez grand nombre de morts, mesmes quelques capitaines de cavallerie et autres officiers. De sorte que nous estimons nostre perte beaucoup moindre que celle de l'enemi, qui s'est retiré sur son gros, et en escarmouchant aveq les nostres, a faict sa retraicte de bonne façon. Parmi noz morts, qui sont peu, nous regrettons fort le jeune comte de Waldeck[2]. Parmi les blessez y a le S.r de Sommelsdijck[3], mais legerement, et le fils de Mons.r d'Ameronghe[4], qui a deux coups d'espée au corps. M. le Rhingrave[5] s'est sauvé des mains des enemiz qui desjà le tenoyent, comme aussi M. de Vernueil[6] et autres. L'attaque s'est faicte par quatre quartiers, celuy du Rhingrave, IJsselstein[7], la Force[8] et un autre. Les officiers s'y sont bien comportez, mais se plaignent de leurs cavalliers. On apprend des prisonniers que le dessein estoit proprement sur la maison du S.r de Stakenbroeck[9], logé près de l'eglise, et qu'apres l'exploict faict ils debvoyent se rallier au cimetiere; mais ledit S.r de Stakenbroeck estant venu à cheval, assisté de quinze ou dix sept cavalliers, en arresta un gros d'abord, qui s'en retourna, de matiere que leur butin mesme ne vaudra pas ni leur perte, ni leur peine. - J'escris cecy chez M. Morgan[10] en haste, S.A. y attendant l'heure de disner, que luy donneront les deputez des Estatz, pour incontinent se rendre au voyage de Lillo. A Berghe op Zoom, le 27e de Juïllet 1638.

1900. T. Livius[11]. (B.M.)

Gaarne zou ik rentmeester worden van Zuilichem, nu die betrekking vacant is[12]. Hagae, 27 Julij 1638.

1) Jacques de Beaumont wordt in 1636 en 1640 genoemd als kolonel der ruiterij. (Mededeeling van den Heer W.R.H. Wakker.)
2) Waarschijnlijk een jongere broeder van Philips Theodoor (zie beneden) en vrijwilliger in het leger der Staten.
3) Nl. Cornelis van Aerssen; zie I, blz. 46.
4) Misschien Coenraet Borre van Amerongen, in 1626 kapitein eener compagnie voetknechten. (Mededeeling van denzelfden.)
5) Zie blz. 32.
6) Le Sieur de Verneuil was in 1632 sergeant-majoor, in 1644 majoor en van 1645 tot 1667 kolonel van een regiment ruiterij. (Mededeeling van denzelfden.) In het najaar van 1638 werd hij ter dood veroordeeld, omdat hij iemand had uitgedaagd, maar kreeg gratie.
7) Zie I, blz. 382.
8) Zie blz. 264.
9) Zie I, blz. 268.
10) Zie blz. 82.
11) Op 19 Oct. 1626 werd te Leiden op 10-jarigen leeftijd als student in de letteren jngeschreven Titus Livius, op 14 Juni 1635 op 22-jarigen leeftijd als student in de wiskunde Theodorus Livius. De schrijver van den Latijnschen brief kan één dezer beide Leidenaars zijn.
12) Jan van Genderen, de rentmeester van Zuilichem (zie blz. 38), stierf in 1638, maar Huygens liet daarna het ambt waarnemen door zijne weduwe, Huibertje Boshuys, en toen zij in 1645 hertrouwde, door haar tweeden man, Mathys Huybertz. van Andel.

1901. S. van Haersolte. (K.A.)

Ik moet u lastig vallen naar aanleiding van de heerlijkheid Bevergern[1]. De graaf van Styrum[2] heeft schriftelijk aan Veelen[3] en aan Luttersum gevraagd, waarom zij Bevergern hebben aangetast, dat nooit iets tegen de neutraliteit heeft gedaan; hun antwoord gaat hierbij en verder een brief van Lamboy[4] en een afschrift van de acte, die Luttersum gaf aan zijn oversteluitenant en aan den Munsterschen drost. Z.H. zou op die wijze de heerlijkheid Bevergern kunnen verliezen; hij moet dus maatregelen nemen en b.v. mijn zoon[5] bevelen aan Veelen te melden, wat hij van plan is. Want Z.H. heeft, toen hij Bevergern in zijn bezit kreeg, aan den Keurvorst[6] en aan de regeering van Munster bericht, dat aan de bewoners van Bevergern ‘geen hostiliteit gescheden solde’. De soldaten hebben daarnaar gehandeld. Laat Z.H. over deze zaak aan mijn zoon schrijven. Luttersum is verlegen met het geval en beschuldigt ten onrechte zijn sergeant, het eerst geschoten te hebben. Moet de plaats ‘werden gemaintenert, ofte verlaten, ofte getracteert om te demolieren’? 'S gravenhaghe, den 28 Julij A.^{o} 1638.

1902. R. van Haersolte. (A.B.)

Gij hebt zeker al gehoord, wat Luttersum bij Bevergern heeft willen doen. Hij heeft echter zijn dreigement niet vervuld. Doordat gij de zaak aan Z.H. hebt medegedeeld, heeft deze maatregelen kunnen nemen. Zwol, den 18/28 Julij 1631.

1903. Aan Prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Avant hier, sur le depart de S.A. vers Lillo, j'eus l'honneur d'adviser V.A. de ce qui s'estoit passé au quartier de la cavallerie[7]. Aujourdhuy je ne puis que confirmer la mesme nouvelle, mais en augmentant la perte de l'enemy, qui y a perdu toute l'infanterie qui s'estoit avancée dans le quartier, et nous a laissé pres de 300 prisonniers, dont les 113 sont cavalliers, et pour officiers y a deux capitaines de cavallerie, deux d'infanterie et quelques autres personnes de consideration. De nostre costé il se trouve que nous avons perdu fort peu de chevaulx, et que l'enemy s'est trouvé obligé de lascher la pluspart du butin qu'il avoit commencé à faire, en sorte qu'à Anvers on est fort peu satisfaict de la rencontre, selon ce que nous disent les lettres qui en vienent. Monsieur le Rhingrave toutefois et Monsr de Vernueil[8], qui y ont bien perdu de leurs

1) Zie No. 1893.
2) Zie I, blz. 161.
3) Vrijheer Diderik van Velen was drossaard van Emsland.
4) Lamboy was generaal en sedert 1639 veldmaarschalk in dienst van den Keizer.
5) Nl. Rutger van Haersolte, drost van Lingen; zie I, blz. 376.
6) Zie blz. 381.
7) Zie No. 1899.
8) Zie blz. 384.

chevaulx, et notamment le dernier de son argent et equippage, s'en louent fort peu, et se fussent bien passez de la feste. Tout le mal est, que comme d'abord la frayeur s'estoit mise dans noz cavaliers, l'enemy en a veu la foiblesse, à ne dire lascheté, de sorte qu'apres bien des regiments mis en desordre, en despit des officiers, sans le regiment de M. de Stakenbroeck, et quelques autres qui firent ferme, nous estions en estat de veoir toute nostre cavallerie en fuitte hors de la bruyere au quartier, au lieu que, si noz gens eussent eu le courage present, une grande partie de la cavallerie enemie estoit à nous, et n'en eust peu eschapper sans grande perte. Mais comme le Sr de Spijck[1)], qui desjà estoit blessé de deux bales - quoyque favorablement - demanda à M. de Stakenbroeck s'il ne vouloit pas prendre une nouvelle espreuve de l'enemy, cestuy ci se trouva obligé de luy dire, que non, et *qu'il en avoit desjà trop veu de noz gens*, comme en effect, au premier essay dans la bruyere, ils abandonnerent honteusement leurs officiers, et fut ce où le Sr de Beaumont[2)] fut faict prisonnier.'

De heer de Chastillon heeft aan Z.H. uitvoerig geschreven over St Omer en de redenen vermeld, waarom het beleg moest worden opgegeven. De Fransche legers zijn nu voortgerukt tot Monthulin; als de troepen van den Koning zich daarbij hebben aangesloten, zal de sterkte zijn 30000 man voetvolk en 10 à 12000 man ruiterij. De Koning gaat naar Calais. - Z.H. is gisteren uit Lillo hier teruggekeerd. - Uit Frankrijk wordt gemeld, dat de Kardinaal[3)] woedend is op den maarschalk de Chastillon en zijn brief in het vuur wierp; er wordt zelfs gezegd, dat men hem gevangen zal nemen. Au camp à Noordgeest, le 29e de Juillet 1638.

1904. Aan juffr. Sluchar[4)]. (K.A.)

Juffr. van Dorp[5)] heb ik reeds verzocht, u mijn dank te betuigen voor uw brief, maar misschien heeft zij dat door den schrik in het rijtuig, waar gij samen inzat, vergeten. Heel gaarne wil ik nog eens een brief van u ontvangen. 29 Jull. 1638, Noordg(eest).

1905. Graaf Willem van Nassau. (H.A.)

De Staten van Zeeland hebben Z.H. verzocht, in Sluis een anderen commandant te plaatsen. Ik heb Z.H. voorgesteld, daarvoor kapitein Berendrecht[6)] te benoemen, en heb dezen reeds van Isendijk naar Sluis verplaatst. Wilt gij er nog eens met Z.H. over spreken? Ook zou de compagnie van wijlen den heer van Hemert[7)] bij mijn regiment komen. Heusden, ce 29^{e} de Juillet 1638.

1) Cornelis van Aerssen; zie blz. 384.
2) T.a.p.
3) Richelieu.
4) Kopie.
5) Zie blz. 382.
6) Jacob van Berendrecht deed 13 Nov. 1625 den eed als kapitein eener compagnie voetknechten. (Mededeeling van Luit.-Kol. W.R.H. Wakker.)
7) Zie blz. 408.

1906. Aan R. Descartes[1]. (K.A.)

Il y a aujourdhuy un mois, que je me mis en debvoir d'executer ce qu'il vous avoit pleu me commander à l'endroict de M. Heinsius[2], par une vostre lettre sans date[3], et ne me fut possible de m'y employer plus promptement, accablé que j'estoy d'affaires, au premier remuement de ceste armée. Depuis j'ay roulé dans le tonnerre, que vous n'avez ouy que de loing, mais il n'y a point eu de temps perdu par ma faulte. L'extrait de la response de M. Heinsius, datée du 18e, que je viens de recevoir presentement, vous en fera foy. Vous y trouverez d'abondant l'abus où il s'enlasse, s'imaginant que c'est encore le professeur Scionita[4] qui luy demande ce prest. Quoy qu'il en soit, vous appercevrez, j'espere, qu'en eclarcissant le docteur redoutable, il y aura moyen d'obtenir ce que demande M. Hardy[5], pourvu qu'il luy plaise d'y contribuer ce qu'on propose, *nempe ut obiler id manu propriâ testetur*, qui est, à mon advis, la forme de caution que les gens d'honneur ont à rendre en ces occurrences.

En ce qui est de la querelle passée entre Messrs Heinsius en Balzac, je suis fort pour le dernier, mais ne donne pas tout le tort au premier. *Iliacos intra muros et extra peccatum fuit*[6]. Il y en a cependant qui regrettent d'avoir veu si tost terminé le different. M. de Charnacé[7] estoit de ce nombre, et soustenoit qu'il importoit au bien des lettres de les agacer de plus en plus, pour ne cesser d'en veoir tous les jours de plus belles pieces. Mais dans ceste moderation je ne sçay comment j'apprehende d'avoir descendu de quelques degrés du siege que M. de Balzac m'avoit donné en son amitié. Peut estre que mes apprehensions soyent vaines, mais un grand argument m'inquiete, c'est de l'avoir veu se taire sur le subject de ma grande affliction domestique, qu'il n'a pas ignorée. Si vous trouvez ma crainte fondée et ma disgrace injuste, je vous demande le pouvoir de vostre entremise à me restablir d'où j'ose dire n'avoir jamais merité d'estre debouté.

Vous voyez, Monsieur, par la prolixité dont je m'avance à vous entretenir, combien j'ay l'impression forte de ce que vous ayez pieça reussi dans l'invention de la vie alongée[8]. Et pour m'en mettre donques hors de peine, je vous supplie de me dire serieusement à quoy vous en estes; si voz contemplations voltigent encor, ou bien si vous en avez reduit quelque chose en art et par escrit, et quand viendra le temps que vous nous enseignerez le temps à vivre que nous doibt la nature moyennant voz adresses.

Pour comble de ceste importunité je vous prie de sçavoir, de par le S.^{r} van der Straten[9], philosophe extravagant dont vous aurez ouy parler, qu'il s'offre, à toutes les fois qu'il me plaira, de faire fondre dans la paulme de ma main un diamant oriental ou bien de l'or - qu'il dit se reduire en une sorte d'argent - vif jaune - ou quelqu' autre metal, hormis le plomb et le cuivre, si je ne me trompe, et ce dans l'espace qu'il fault à prononcer bien peu de patrenostres, au moyen d'une chose tres-facile à recouvrer

1) Kopie van andere hand. - Uitgegeven in *Oeuvres de Descartes*, II, blz. 282.
2) Zie No. 1867.
3) Die brief is verloren gegaan.
4) Gabriel Sionita, of Gabriel de Sion (1577-1648), geb. bij den Libanon, kwam jong naar Frankrijk en werd professor en tolk voor Arabisch en Syrisch te Parijs. Hij was een beroemd geleerde.
5) Claude Hardy (1598-1678), 'conseiller du Châtelet' van Parijs, was een vriend van Descartes. Hij was mathematicus en orientalist.
6) Naar Horatius, *Epist.*, I, 2, vs. 16.
7) Zie I, blz. 387.
8) Zie No. 1800.
9) Waarschijnlijk Samuel Pietss van der Straten; zie blz. 204.

et si peu corrosive qu' insensiblement on en supporte sur la langue. Il y a longtemps qu'il me presse de vous en asseurer, en ayant, ce dit-il, par deux fois faict espreuve dans la main du marquis Spinola, en presence du P. Scribanius[10] et autres Jesuites, qui s'imaginoyent que la chose tendroit à quelqu' autre invention avantageuse, au contraire de ce que luy-mesme en suppose, desireux seulement d'entendre s'il vous plairoit l'instruire par raisons, de ce qu'il y peut avoir dans la nature de capable à ouvrir si aisement les compositions les plus solides et serrées. Je ne suis pas encore tesmoing de l'experience, mais

10) Carolus Scribanius (1561-1629) was een Z.-Nederlandsch Jezuïet, die veel heeft geschreven.

tascheray de l'estre. Cela puis-je averer, qu'il a coupé en un quart d'heure une barre de fin acier, forgée exprès, d'une trenche si subtile qu'à peine un poil de cheval y eust entré, et dit que nous ne sommes jamais sans porter sur nous ce de quoy il faict ce miracle, au moyen duquel on sçait qu'il s'est souvent sauvé des plus fortes prisons des Archiduqs. Obligez-moy, s'il vous plaist, de m'en dire un peu vostre advis, au moins si vous estes en train de vivre plus que tous les hommes. A moins de ceste science j'abuse impudemment de voz heures precieuses et en tout cas vous en demande pardon, demeurant .....Au camp près de Berg op Zoom, le 30e de Juillet 1638.

1907. Eleonore Maurice van Portugal[1]. (H.A.)

Ik had u al eerder moeten bedanken voor de wijze, waarop gij mij den dood van mijn vader hebt meegedeeld[2]. Die dood was zeer onverwacht en heeft mij zeer getroffen, want ik hield veel van hem. Beure, le 30me Juliet 1638.

1908. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Uit Antwerpen wordt bericht, dat graaf Jan van Nassau[3] gestorven is. In de vijandelijke steden loopt het gerucht, dat de Spaanschen door de Franschen geslagen zijn. Maar het zal wel niet waar zijn; wij zijn in het jaar 1638. - Het is schande, dat onze cavalerie zich bij Wouw zoo gedragen heeft; wij hadden eene groote overwinning kunnen behalen. De getuigenissen over het gebeurde zijn steeds in tegenspraak met elkaar. - De Koning van Frankrijk is naar het leger vertrokken en ook de Kardinaal met een groot gevolg. - Wij zullen wel spoedig van kwartier veranderen. Z.H. zal 26 compagnieën infanterie naar Nymegen zenden. - Leuven, Brussel en Antwerpen hebben den Kardinaal Infant de 500000 francs toegestaan, die hij vroeg. De Koningin-Moeder[4] gaat naar Spa. Prins Thomas[5] is twee dagen te Brussel geweest en toen teruggekeerd naar St Omer, waar Piccolomini[6] zich ook bevindt. Au camp à Noordgeest, le dern.^{r} de Juïllet 1638.

1909. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. beveelt mij aan u een bode te zenden ‘pour porter ceste boitte, et deux plans du jardin à Rijswijck, pour lequel M. van Campen[7] avoit encor formé un autre dessein, qui me plaisoit assez, mais S.A. a preferé ceux-ci, qui sont de sa propre ordonnance’. - De vijand bedreigt verschillende punten, o.a. het land van Goes, ‘d'où il y a quatre jours, qu'un païsan, s'estant rendu à

1) Zie I, blz. 364.
2) Zie No. 1871.
3) Zie I, blz. 393. Sedert 1628 was hij keizerlijk veldmaarschalk. Hij stierf 17 Juli te Renaix.
4) Maria de Medicis.
5) Zie I, blz. 478.
6) Zie blz. 243.
7) De bekende bouwmeester.

l'enemy au village de Waerden, s'y en est retourné aveq une chalouppe de quarante hommes, et en a amené le ministre, griefvement blessé, aveq quelqu'autre habitant'. Ook voelt men zich te Heusden niet zeker, en te Breda en te Emmerik is verstandhouding met den vijand ontdekt. Z.H. is zeer ontevreden over de onvoorzichtige wijze, waarop de vestingwerken te Lillo worden hersteld. - De groote brug en eenig geschut zijn naar Nymegen gezonden.

'J'espere que V.A. aura continué d'aggreer la liberté que j'ay prinse à dire de mes sentiments sur le subject de la petite Princesse[1)], et ceste confiance me porte à y adjouster, que comme V.A., deliberant d'envoyer cest enfant en Angleterre, me fit l'honneur de me parler de la vefue du capitaine Dorp[2)], je m'informay dès lors si bien des bonnes et vertueuses qualitez de ceste damoiselle, qu'encor à present, si la cure du medecin de Viane doibt beaucoup durer, je pense que V.A. luy faisant proposer cest employ, en pourroit tirer du service'. - De vrouw van kolonel Balfour[3)], dochter van den gouverneur Paul Bax[4)], is hier gisteren gestorven. De heer van Sommelsdijk, zijne vrouw en dochter[5)] zijn hier aangekomen wegens de wonde van den zoon[6)]. Au camp à Noordgeest, le 2e d'Aoust 1638.

1910. D. de Wilhem. (L.B.)

Puisqu'il vous a pleu parler a S.A. de nos fantomes, nous mettrons peine de vous faire escrire demain par Monsieur van Campen sur ce subject; ce soir il estoit trop tard pour consulter et concerter avec l'oracle ..... 4 Aug. 1638.

1911. Graaf Wilhem van Nassau[7)]. (H.A.)

Met Z.H. heb ik er reeds eenige keeren over gesproken, dat de Heeren van Zeeland niet tevreden zijn over den heer van Lawick[8)]. Zelf heb ik niets op hem aan te merken, maar velen hebben geen ontzag voor hem en hij heeft niet de geschiktheid om met de Heeren van Zeeland om te gaan. Beter is het dus een ander in zijne plaats te stellen, waarvoor ik den heer Berendrecht aanbeveel. Wat de compagnie van den heer van Hemert betreft, daaromtrent wacht ik de bevelen van Z.H. De l'Escluse, ce 4^{e} d'Augh. (1638)[9)].

1) De kleine prinses Isabella; zie blz. 377-379 en 382.
2) Tertulliaen van Dorp, de oudste broeder van Philips en Arend, Huygens' zwagers, was kapitein, maar had in 1629 als commandant van Amersfoort de stad aan den vijand overgegeven en was daarom afgezet en verbannen. Hij leefde daarna buiten 's lands, maar werd in 1636 in zijne eer hersteld. Van Dorp was getrouwd met Barbara Flemming († 1674), die later hertrouwd is met Eduard Bratt. Op haar wordt hier gedoeld.
3) Waarschijnlijk David Balfour, die in 1629 als kolonel voorkomt. (Meded. van den Heer Wakker.)
4) Paulus Bacx († 1606), beroemd ruiteroverste, was in het laatst van zijn leven gouverneur geweest van Bergen op Zoom. Hij was gehuwd met Elisabeth Joachimi.
5) François van Aerssen en Petronella van Aerssen, geb. van Borre. Er waren meer dan ééne dochter.
6) Zie No. 1899 en 1903.
7) Zie No. 1905.
8) Zie blz. 357.
9) Het jaartal is weggelaten.

1912. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er heeft hier een dwaas gerucht geloopen, dat Nymegen bijna verrast was. Zeker zal de vijand wel iets beproeven. - In den krijgsraad, in Frankrijk te houden, zal worden nagegaan, wie der beide maarschalken de schuld heeft aan het mislukken van 't beleg van St Omer. Men zeide, dat de heer de Chastillon naar Holland zou uitwijken. De prins van Condé[1] is nog niet gelukkig met het beleg van Fontarabie.

'La femme de Grotius[2], ayant esté veoir Jan de Weert[3] au bois de Vincennes, il la receut si bien aveq quelques gentilshommes de ce païs, qu'il s'enyvra luy mesme extremement. Au sortir, comme ceste compagnie entra en carosse, il monta sur un de leurs chevaulx de selle, en sortit par la porte desjà ouverte, et estoit en estat de se sauver, sans qu'il eust trop beu, pour aviser à ce qu'il pouvoit faire, mais par bonnes paroles on regaigna la bride du cheval, et fut ainsi ramené dans sa cage'. - Z.H. is gezond, maar eet, vrees ik, te veel perziken en abrikozen. Kolonel Beaumont[4] komt terug uit Bergen; hij is goed behandeld, maar de andere gevangenen klagen allen. De heer van Spijk is veel beter, maar Calvart[5] gaat achteruit. Au camp à Noordgeest, le 5e d'Aoust 1638.

1913. E. Herckmans[6]. (K.A.)

By occasie over gebreck aen materie, alsmede door de veelvoudige occupatien, waermede dagelijcx my bevinde geimportuneert, ist dat U E E in lange niet een letter van mijn hand gesien heeft, ende weet alsnoch over sake van staet weynig te schrijven, ter oorsaken dat my daer weynig ofte niet van te voren komt, sodat my referere in saken, desen tegenwoordigen toestand van staet betreffende, aen de heer Jan Cornelisz Lichthart[7] sijn mondelijcke rapporten, die niet en twijffele, aen sijn Hoogheijt gedaen wordende, U E E sullen bekent worden.

Hierneffens sende een kleijn tonueken confituren van de raerste verscheijdene sorten van vruchten so alhier gemaeckt worden; bidde, sijn E E gelieve 't selve dancklijck ter erkentenis van een recht vriendtlievent herte aen te nemen; ick sal my daerdoor te meer verplicht vinden, Edle Heer, U E E in de beschuttinge des Alderhooghsten bevolen hebbende, mij verders te betonen, dat ick ben ..... Fredericia, den 5 Augusti 1638.

1) Zie I, blz. 313.
2) Maria van Reigersberch.
3) Zie blz. 94. Hertog Bernard, die den 8sten Febr. bij Rheinfeld door het leger des Keizers verslagen was, had den 3^{den} Maart den vijand weer aangevallen, hem geheel verslagen en Johann von Werth, dien hij gevangen had genomen, naar Parijs gezonden.
4) Zie blz. 384.
5) Zie blz. 366 en 377.
6) Zie blz. 55.
7) Lichthart, die zich in 1630 onderscheiden had in een gevecht tegen de Duinkerkers, was later in dienst gegaan der West-Indische Compagnie.

1914. A. Ploos van Amstel. (H.A.)

Ik hoop spoedig naar den Haag te gaan. Z.H. is hier heden doorgereisd op weg naar Amsterdam. Naar Brazilië gaan 2700 man als versterking; misschien gaat kolonel Artischosci[1] mee. In Utr(echt), den 27 July 1638, st. vet[2].

1915. H.G. von Stein Callenfels[3]. (L.B.)

Onder de compagnieën, die van hier zijn getrokken, behoort die van kapitein Falkenhaen[4]; ik zou den man gaarne hier houden. Breda, ce 7 d'Aoust 1638.

1916. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Madame de Chastillon[5] heeft met den Kardinaal gesproken en bewerkt, dat haar echtgenoot zijne ambten zal behouden. Uit Amiens wordt bericht, dat er eene botsing heeft plaats gehad tusschen de Fransche en Spaansche legers, waarin de Franschen zouden hebben overwonnen. Nadere berichten ontbreken. - 'J'adjouste à ce pacquet, par ordre de S.A., le dessein du plantage à Buren, que S.A. approuve ainsi selon le nouveau project. Car encor que sa longue allée luy eust semblé plus belle, puisqu'elle debvroit passer par tant de terre d'autruy, et ces autres non, il prefere le menage à une partie du plaisir, et desire que Saghemans[6] soit commandé d'apprester toutes choses, à planter ces nouvelles allées en doubles rangs, ainsi que les autres, vers Octobre ou Novembre.' - Morgen is er algemeene monstering, tot schrik van vele officieren. Au camp à Noordgeest, le 8e d'Aoust 1638.

1917. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Kolonel Sandilandis[7], luit.-kol. Balfour[8] en twee andere Schotsche

1) Christoffel Artichofsky, een Pool, is kapitein geweest in dienst der Staten en kolonel in dien der West-Indische Compagnie. Hij heeft zich in Brazilië onderscheiden, maar onaangenaamheden gehad met Johan Maurits van Nassau.
2) Dus 6 Aug. n. st.
3) Hartmann Gottfried, baron von Stein Callenfels (1602?-1667), was afkomstig uit de Palts. Van 1629 tot 1632 streed hij met groot geluk in dienst der West-Indische Compagnie in Brazilië. Naar Holland teruggekeerd, werd hij in 1634 luitenant-kolonel, in 1638 commandant van Breda en in het volgende jaar van Maastricht. In 1644 onderscheidde hij zich door verschillende krijgsbedrijven. Hij was gehuwd met Anna Hinderson, eene dochter van Sir Robert (zie I, blz. 114).
4) Erasmus van Falckenhaen was in 1632 kapitein eener compagnie voetknechten en werd 1 Dec. 1639 wachtmeester te Breda. (Mededeeling van den Heer W.R.H. Wakker.)
5) Zie I, blz. 470.
6) Zie blz. 72.
7) Zie blz. 372 en 376.
8) Zeker Philips Balfour, die in 1621 kapitein, in 1630 sergeant-majoor, in 1639 luit.-kol., in 1640 kolonel was en diende tot 1646. (Meded. van denzelfden.)

kapiteins zijn uit de gevangenis ontslagen door tusschenkomst van den Koning van Groot-Brittannië en naar Engeland gegaan. - De Franschen zijn gelukkig geweest tegenover de Spanjaarden. Vooreerst is het de laatsten niet gelukt het fort de Passage terug te krijgen, en verder hebben zij ter zee voor Fontarabie vele Spaansche schepen op de vlucht gedreven. - Te Brussel zegt men, dat de graaf van Isemburg[1] graaf Jan zal opvolgen als bevelhebber der cavalerie, maar ook de markies de Fuentes[2], Don Philippe de Silva[3] en de markies de Sfondrato[4] worden genoemd. Morgen moet de Kardinaal Infant te Gent met de burgers naar den papegaai schieten. - Ons leger breekt morgen vroeg op. Au camp à Noordgeest, le 10e d'Aoust 1638, à minuict.

1918. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Gisteren zijn wij van Noordgeest getrokken naar Ruckveen en vandaar, na drie uren rusten, naar Sprundel. Van morgen, vóór zonsopgang, trokken wij naar Breda, waar de burgerij zich verheugde over de komst van Z.H., die de nieuwe werken bezichtigde, op het kasteel middagmaalde met de gedeputeerden der Staten en daarna het heele gebouw nauwkeurig bezichtigde. Later zijn wij hier gekomen. De gezant van Frankrijk[5], die eerst met het leger meetrok met al zijne bagage, heeft ons gelukkig verlaten en is naar den Haag teruggekeerd. Au camp à Teteringen, le 12e d'Aoust 1638, vers minuict.

1919. D. de Wilhem. (L.B.)

'Je vous envoye le project de l'octroy dont je vous ay parle, lequel je desirerois fort de pouvoir obtenir de S.A. par vostre moyen en faveur du S.r Ant. Piscatoris[6]. Ce n'est pas qu'on vueille changer la monnoye, augmenter son prix, ou l'empirer par foiblage de poids ou par exarcete (?) d'alloy, sed quia non licet monetam publicam fusim cusimve assimilare citra Principis consensum, idcirco requiritur ejusdem diploma.' Doe uw best dit gedaan te krijgen ..... Raptim, Hagae, 12 Augusti 1638.

1920. W.M. Bacx[7]. (L.B.)

Wilt gij brenger dezes, mijn kornet, helpen? Hij is ongelukkig geweest en nu door Z.H. zwaar gestraft. 1638, Meer, den 12 Augusto.

1) Hij was 'maistre de camp general' van het Spaansche leger.
2) Zie blz. 193.
3) Hij was gouverneur van de Palts en later van het kasteel van Antwerpen.
4) Zie blz. 69.
5) Nl. d'Estampes-Valencey; zie blz. 316.
6) Zie No. 1859.
7) Jhr. Willem Maurits Bacx, zoon van Johan B., gouverneur van Heusden, later van Muiden, en van Maria van Huchtenbroeck, komt in de jaren 1633 tot 1652 voor als ritmeester. Hij huwde in 1630 Jeannette Hoeffijser.
   Bacx spreekt Huygens aan als neef; ten onrechte, want zijn vader en diens broeders, Paulus en Marcellus Bacx, de bekende ruiteroversten, stonden niet in familiebetrekking tot de Huygens'en. (Zie *Autobiographie*, blz. 4.)

1921. R. Descartes[1].

Je n'ay jamais l'honneur de recevoir de vos lettres que je ne trouve occasion de commencer ma réponse par des remercimens, mais j'ay peur de vous ennuyer de ce stile, et pour ce que toutes les Muses de France auront part à la faveur que vous m'avez faite, d'interceder pour elles envers celles de Leyde, touchant les livres Arabes que M. Hardy desire voir[2], je leur veux laisser le soin des paroles pour vous en rendre graces, et me contenter de ressentir en effet que c'est moy qui vous en ay l'obligation.

Je trouverois étrange que M. de Balzac ne vous eust point écrit sur la perte qui vous arriva l'année passée, s'il avoit sceu qu'elle vous touchast au point qu'elle faisoit; mais estant, comme il est, si amateur de la liberté que mesme ses jartieres et ses aiguillettes luy pesent, il n'aura pû sans doute se persuader qu'il y ait des liens au monde qui soient si doux, qu'on ne sçauroit en estre délivré sans les regretter. Et je puis d'ailleurs répondre qu'il est des plus constans en ses amitiez, bien qu'il ne soit pas tousjours des plus diligens à le témoigner par ses lettres.

Je ne sçaurois vous répondre de ce que j'ay fait tout cét esté, à cause que je n'ay presque rien fait qui merite d'estre mis en conte. Il y a eu certaines gens qui se piquent extremement de geometrie, lesquels ne pouvant entendre la mienne, et ayant, je croy, peur que ceux qui l'entendront, ne leur ostent l'avantage que ce qu'ils sçavent de l'analyse de Viete[3] leur donne sur le commun, ont cherché toutes sortes de moyens pour la decrediter *per fas et nefas*, en sorte qu'on m'a rendu le moins de justice, en ce où je pensois qu'il fust le moins possible de me la nier. Mais pour ce qu'ils n'ont rien sceu trouver en particulier à y reprendre, et que sitost qu'ils l'ont entrepris, j'ai pû par un mot de réponse faire voir qu'ils n'entendoient rien en ce qu'ils disoient, ils ont trouvé une autre invention pour m'attaquer, à sçavoir en me proposant des questions touchant les matieres où ils ont crù que je me serois le moins exercé, et bien qu'ils n'ayent pas eu de quoy me fort travailler, cela n'a pas laissé de me divertir, en mesme façon que deux ou trois mouches qui volent autour du visage d'un homme qui s'est couché à l'ombre dans un bois pour y reposer, sont quelquesfois capables de l'en empescher. Mais j'espere qu'ils y mettront bientost fin, ou s'ils y manquent, je l'y mettray; car je croy les avoir desja tant de fois desarmez, que je ne seray pas mal fondé à leur refuser le combat.

Pour la philosophie de M. van der Scotten[4], je la trouve fort rare, et ne la juge pas neantmoins impossible. Les eaux fortes communes dissolvent les metaux, bien que la cire leur resiste. Mesme elles dissolvent plus aisément le fer ou l'acier que le plomb; et le vif argent resoud l'or, l'étain et le plomb, bien qu'il ne se puisse presque pas attacher aux autres metaux, et encore moins aux cors qui ne sont point metalliques. De quoy les raisons sont assez faciles à imaginer, pour ceux qui sçavent que tous les cors sont composez de petites parties diversement jointes, et de diverses grosseurs et figures. Car tout de mesme que, frappant à coups de baston sur un tas de verres ou de pots de terre, on les peut briser en mille pieces, au lieu que, frappant du mesme baston sur un tas de foin ou de laine, on n'y fera aucun changement; et au contraire, avec des ciseaux ou des couteaux, qui ne sçauroient

1) Het Hs. schijnt verloren, maar de brief is, zonder adres, voor het eerst gedrukt bij Clerselier, II, blz. 460. Ook in *Oeuvres de Descartes*, II, blz. 348.
2) Zie blz. 387.
3) François Viète (Vieta), geb. in 1540 in de Vendée, werd lid van den Bizonderen Raad van Hendrik IV. Hij stierf in 1603. Zijne *Opera mathematica* werden in 1646 door Frans van Schooten te Leiden uitgegeven. Uit dezen brief blijkt, dat zij, althans gedeeltelijk, ook vroeger waren gedrukt.
4) Lees: van der Straten; vgl. blz. 387.

mordre sur le verre ny sur cette terre, on peut aisement coupper cette laine; il n'est pas difficile d'imaginer quelque cors, dont les parties soient telles, et tellement muës, qu'elles puissent agir contre celles de l'or, plustost que contre celles des autres cors. Mais je trouve étrange qu'une mesme matiere

serve à dissoudre de l'or et des diamans, et puisqu'il vous en offre l'épreuve, je croy que, sans faire la dépense d'un fin diamant, s'il peut seulement dissoudre une piece de gros verre de vitre, ce sera beaucoup. Je dis de gros verre, à cause qu'il y a quelquesfois tant de salicos(?) dans le cristalin, que la seule humidité de l'air le peut fondre. Et quoy que s'en soit, s'il est vray, comme je n'en doute point, puisque vous l'assurez, qu'il a coupé en un quart-d'heure une barre de fin acier assez grosse, le secret qu'il a pour cela est fort rare, et vaut bien la peine que vous tâchiez d'en avoir la communication. Je suis .....[1].

1922. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Gisteren zijn wij met het leger van den Bosch opgebroken en naar Beek gemarcheerd. Van morgen zijn wij bij Grave de Maas overgetrokken en nu bij Nymegen gekomen, waar Z.H. logeert in het huis van den molenaar. Morgen gaan wij naar Cranenburg, overmorgen Cleef voorbij en den volgenden dag naar Capelle, een dorp in de buurt van Geldern, waar de vijand een beleg schijnt te verwachten, want hij heeft het water over het lage land laten loopen. Graaf Hendrik, gouverneur van Friesland, heeft zijne troepen te Rijnberk met pontons over de rivier gebracht en is nu in de buurt van Geldern. Z.H. kan voortreffelijk tegen de vermoeienis. Au camp proche de Nimmeghe, le 17^{e} d'Aoust 1638.

1923. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Wij zijn gisteren langs Cranenburg hier gekomen, op een uur afstand van Cleef, en hopen vandaag Sonsbeek te bereiken. Er zijn nog al soldaten ziek door die lange marschen. Morgen komen wij bij Geldern, waar graaf Hendrik al is. De vijand zal ons zeker volgen, maar misschien zal graaf Willem hem hinderen. ‘D'Angleterre on escrit assez pertinemment du traicté secret qui s'est entretenu entre ces Majestez et la Reine Mere, sur sa venue pardelà, où il semble qu'elle sera la bienvenue, et qu'on y travaille ardemment à la remettre bien en France. - Des Angloiz particuliers, ayants obtenu lettres de represaille sur des subjects de cest Estat, les vont executants de jour à autre, et desjà nous ont prins un bon navire chargé, et ont tiré le feu dans un autre’. - Men maakt ernstige toebereidselen tot een oorlog tegen Schotland. Au camp à Claerbeeck, le 19e d'Aoust 1638, à trois heures de matin.

1924. Aan prinses Amalia van Oranje[2]. (H.A.)*

Wij zijn gisteren gekomen op een uur afstand van Sonsbeek en hebben wegens moerassen een langen omweg moeten maken naar hier. Van middag is graaf Hendrik Z.H. komen begroeten; hij heeft zich reeds goed

1) De brief heeft geen datum, maar schijnt in Augustus geschreven te zijn.
2) Het is een heel klein geschreven briefje.

versterkt. Velen houden echter een beleg van Geldern voor onmogelijk, tenzij de vijand door de Franschen wordt bezig gehouden. Maar wij hooren, dat hij reeds bij Venlo is. Morgen zullen wij Geldern van dichtbij zien. Au camp pres d'Yssem, à deux heures de Gelder, à minuict, 1638[1].

1925. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*[aant.]

Z.H. heeft van morgen eene schipbrug laten leggen over de Grift, het kanaal, dat de vijand heeft gegraven van Rijnberk naar Venlo, en er het leger over doen trekken. Graaf Hendrik heeft al een heel goed kwartier en de graaf van Solms begint morgen met een ander. Z.H. is druk bezig geweest met alles te bezichtigen en bevelen te geven. De heer de Beringhen is heden met eenige ruiterij vlak bij de stad geweest, waar door geweerschoten de graaf de Rocas[2] en de heer Constantini[3] gewond werden. - De heer de Strade[4] is eindelijk aangekomen en bericht het innemen van het kasteel van Renti en het plan om Hesdin te belegeren. - 'Il m'a donné en garde les pendants d'oreille que le Roy envoye à V.A., où y a deux grands diamants ovals en facettes et à jour, comme est tout le reste des pierres moindres, pieces belles, à la verité, et nettes, et mises en oeuvre d'une curiosité ravissante. Il les taxe à douze mil escuz, et peut estre se trouvera qu'ils en valent bien dix au moins. - On confirme la totale defaicte de Göts par le duc de Weimar[5]. Au camp aupres de Gelder, le 21e d'Aoust 1638.

1926. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er wordt hard gewerkt aan onze kwartieren, die van avond al redelijk wel te verdedigen zullen zijn. 'Incontinent apres il sera question de joindre ces quartiers par une ligne commune, et puis encor faudra deliberer bien meurement s'il sera expedient d'attaquer la place, où les plus advisez ne cessent de trouver des difficultez tres-grandes'. Veel zal ook af hangen van de houding van den vijand, die naar de Maas optrekt.

'On vient d'ordonner au tresorier Volberghe de payer 21115 franqs, pour la vaisselle qu'enfin envoye Lopes[6], somme grande et excessive, et bien audelà de ce qu'on en avoit projetté!' Au camp pres de Gelder, le 22e d'Aoust 1638.

1927. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Men werkt nu aan de verbindingslijn tusschen de kwartieren. - 'Le

1) De datum ontbreekt. De brief moet 20 of 21 Aug. geschreven zijn (vgl. *Dagb*., blz. 32).
2) De graaf de Rocas (of Roxas) komt niet voor in de Staten van Oorlog. Hij is 29 Aug. aan zijne wonden overleden.
3) Bartholomeus Constantini deed 24 Dec. 1641 den eed als kapitein. (Mededeeling van den Heer W.R.H. Wakker.)
4) Nl. d'Estrades, zie blz. 358.
5) Zie blz. 272. - De slag had den 9den Aug. plaats hij het dorp Wittenweier.
6) Zie blz. 196.

Cardinal Infante, s'imaginant qu'on en vueille à la ville de Gelder, n'a point voulu perdre du temps à y accourrir. Hier au soir plusieurs volées de canon nous firent appercevoir, qu'il arriva à Venlo, où on advise qu'il a faict passer aujourdhuy ses trouppes la Meuse, et que, joinctes à sept regiments imperiaulx, elles tiroyent du costé de Stralen et Wachtendonq; ce qui nous tient sur noz gardes, quoyqu'ils ne soyent encor en estat, de nous faire desloger plustost qu'il ne nous plaise'. - Wij krijgen onze levensmiddelen uit Rijnberk. Gisteren nacht zijn er nog 300 man in Geldern gekomen, dat van alles goed voorzien is. - Uit Keulen wordt de groote nederlaag van Göts en Savelli door den hertog van Weimar bevestigd[1]. Ook de zaken van Frankrijk tegen Spanje staan goed. Tot gouvernante van het kind der Koningin[2] is Mevrouw de Lansac gekozen. - Z.H. maakt het best. Au camp pres de Gelder, le 24^{e} d'Aoust 1638.

1928. C.U. van Hoensbroch[3]. (K.A.)

Dank voor uwe belangstelling tijdens mijne langdurige ongesteldheid en voor het paspoort; maar kan het niet voor een paar maanden verlengd worden? Le 24me d'Aoust 1638[4].

1929. M. Snouckaert van Schauburg[5]. (L.B.)

De musicus, waarover ik vroeger schreef[6], één der eersten onder die van H.H.M.M., heeft gevonden 'un accord de six violes vieilles, mais des plus excellentes que l'on puisse trouver, dont il taschera d'empescher ou retarder la vente, qu'on en veut faire, jusques à mon retour pardelà, qui sera, s'il plaist à Dieu, dans quinze jours'. Maar men vraagt er een hoogen prijs voor, nl. 30 £. Schrijf daarover aan mijn schoonvader[7]. De Bruges, ce 24me d'Aougst 1638.

1930. Aan prinses Amalia van Oranje[8]. (H.A.)*

Comme hier vers le soir on eut advis que l'enemi s'approchoit en diligence, et mesme qu'il commençoit à travailler à faire un pont sur le Niers,

1) Zie blz. 395.
2) Den 5^{den} Sept. beviel Anna van Oostenrijk, na 23 jaren gehuwd te zijn geweest, van haar eerste kind, Lodewijk XIV.
3) Conrad Ulrich, baron van Hoensbroeck Geul (1590?-1651), was sedert 1633 stadhouder van de leenen en voogd van het land van Valkenburg. (Mededeeling van Dr. A. Flament, Rijksarchivaris van Limburg.)
4) Zonder plaats.
5) Zie I, blz. 77.
6) Zie No. 1881.
7) Nl. Albert Joachimi, gezant der Staten in Engeland; vgl. I, blz. 241.
8) Het is een klein en fijn geschreven briefje.

S.A. trouva bon, que M. le comte Henri, gouverneur de Frize, et M. le comte de Solms se retirassent hors de leurs quartiers vers nous. Ce que M. le comte de Solms a executé ceste nuict à son aise, et sans rencontre, ni encombre. Mais M. le comte Henri se trouvant obligé d'arrester plus de trois heures en chemin, à cause de la difficulté qui s'est trouvée a passer ses six pieces de canon par un chemin prins mal à propos, en lieu d'un autre qui avoit esté assigné à ceux qui en avoyent la conduitte, l'enemi tant de la ville que de dehors, a trouvé loisir de l'inquiéter, en sorte que ledit canon demeurant embourbé, on a faict la retraicte aveq le seul bagage et les regiments. A quoy le Sr de Randwijck aveq quelques compagnies de cavallerie a rendu fort bon service. Mais nous regrettons, que c'est aveq perte de M. le prince de Portugal[1)], prisonnier et blessé, à ce qui l'on croid, et de M. le comte Frits[2)], plus apparemment mort que prisonnier. Incontinent apres le Cardinal Infante est arrivé aveq toute son armée dans et autour Gelder, où on vient de le recevoir à force salves de canon et bruict de clocher. Il reste à veoir quelle contenance il nous fera, qui avons icy maintenant toutes noz forces ensemble, et ne servons plus de grand chose en ce quartier icy. Outre ceux que dessus, Bourmania[3)], sergeant major frison, a esté tué, et encor quelques chevaulx. Quelques autres bruicts qu'on fasse courrir, V.A. croye que ce sommaire est veritable, et que S.A., graces à Dieu, se porte bien. Si je puis, je feray passer ceste lettre par Rhinberghe, mais auray de la peine à trouver qui la porte. Au camp pres de Gelder, le 26e d'Aoust 1638.

1931. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Ik hoop, dat mijn brief van gisteren terecht is gekomen; de gouverneur van Rijnberk beloofde er voor te zorgen. Z.H. heeft besloten op te breken. De trompetters, naar Geldern gezonden, om te vragen naar den prins van Portugal en graaf Frits, zijn nog niet terug. ‘La perte de noz six pieces est fascheuse, mais si on eust mis tant soit pen de temps davantage à les desengager, comme M. le c[omte] Henri, par son grand zele au service de l'Estat, avoit commencé à s'y opiniastrer, les regimens eussent esté couppez, et n'en fust pas reschappé un homme. Ainsi se console-on d'un petit malheur, par la consideration d'un fort grand qu'on a evité. Au camp pres de Rhijnberghe, le 27e d'Aoust 1638.

1932. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Sedert onze troepen zich vereenigd hebben, is er niets bijzonders gebeurd. Wij maken ons gereed om op te breken, en iedereen wil de achterhoede commandeeren. De vijand heeft geweigerd, den prins van Portugal na het betalen van losgeld vrij te laten; Z.H. heeft er nu voor de tweede maal heen-

1) Zie blz. 195.
2) Zie blz. 98.
3) Poppe van Burmania komt in 1632 voor als sergeant-majoor. (Meded. van den Heer Wakker.)

gezonden. ‘Mais il est à doubter, qu'ils persisteront dans le premier discours, qui est, que S.A. Royale ne s'en sçauroit mesler, la chose estant purement ecclesiastique, dont desjà les officiers et grands de pardelà disent ouvertement qu'on le ramenera dans le mesme couvent, d'où il est sorti sans congé[1].’ Graaf Frits is terug; zijne wond heeft zoo weinig te beteekenen, dat hij den weg te paard heeft afgelegd. De chirurgijns hebben hem anders een kogel uit den buik gehaald. Hij prijst zeer de behandeling, die hij van den Kardinaal Infant heeft ondervonden, daar deze hem zijne eigen medici en zijn eigen voedsel zond, ‘et enfin luy a faict present d'un cheval, qui ne semble pas grand' chose, non plus que la selle et les pistolets, pieces de meubles fort chetives.’ - Z.H. heeft een weinig jicht in de knie, maar is toch te paard gestegen. Au camp proche de Gelder, ce 29e d'Aoust 1638.

1933. J. van der Burgh[2]. (L.B.)

Later zal ik u een uitvoerig verhaal doen van de reis der Koningin Moeder sedert haar vertrek uit den Bosch[3]. De la Haie, ce 29 Aougst 1638.

1934. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

‘Le trompette de S.A., renvoyé pour la seconde fois à demander l'eslargissement de M. le prince de Portugal, vient de porter une response par escrit du Cardinal Infante, qui mande, qu'il ne le sçauroyt renvoyer, pour deux raisons, la premiere, qu' estant ecclesiastique, il ne sçauroit estre comprins aux regles du quartier, et l'autre, que ledit Sr Prince l'auroit envoyé supplier de le renvoyer à son premier couvent, ce qu'il ne peut luy desnier. Ainsi le trompette luy ayant faict demander, s'il vouloit luy commander quelque chose au retour, on est venu dire que non, sans que pourtant le trompette en ayt approché. De quoy il y a diverses conclusions à faire.’ De vijand is er trotsch op, dat er spoedig nog een Spaansch regiment zal komen, hetwelk prins Thomas[4] beweert in Vlaanderen niet noodig te hebben. - Z.H. is van zes tot elf uur te paard geweest; de jicht is dus niet erg. Au camp pres de Gelder, le 30e d'Aoust 1638.

1935. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Gisteren avond tusschen negen en tien uur zijn wij plotseling opgebroken, maar de vijand scheen het te bemerken en ons te willen vervolgen. Z.H. be-

1) Hij was vijf jaren Carmelieter monnik geweest.
2) Zie I, blz. 174.
3) De graaf van Culemborg en de heer van Brederode waren door de Staten-Generaal aangewezen, om Maria de Medicis in den Bosch te ontvangen en naar den Haag te begeleiden. Van der Burgh, de secretaris van Brederode, maakte die reis mee.
4) Zie I, blz. 478.

val, dat al de karren zouden doortrekken, en ontbood al de kolonels, om hen te vermanen, zich dapper en hunner waardig te gedragen, als het tot een gevecht mocht komen. Toen de karren weg waren, trokken de troepen op in drie colonnes, op ongeveer 6 à 800 schreden van elkander. Maar het bleek al spoedig, dat de vijand niet aan vervolgen dacht. Naar Grave zijn gisteren zes, en heden nog zeven compagnieën ter versterking gezonden. Z.H. hoorde tot zijn spijt op marsch, dat de aardige graaf de Rocas[1)] plotseling gestorven is aan de wonde aan zijn arm. De jicht is weer over. Au camp proche de Rhijnberck, le premier de Septemb. 1638.

1936. J.J. Leewarder. (R.A.)

Moet ik het binnenste van den wekker, dien gij mij hebt laten maken, met de raderen vergulden, of alleen de kast? Voor het eerste is veel goud noodig. In Haerlem, den 2 September Anno 1638.

1937. D. Balfour[2)]. (L.B.) Ned.

Ik zend u hierbij de lijst der vacante plaatsen in mijn regiment; wilt gij haar aan Z.H. geven? Bergen op ten Zoom, II Septemb. 1638.

1938. T. van Volbergen[3)]. (L.B.)[aant.]

De heeren van den Raad van Z.H. hebben mij op de hoogte gesteld van de transactie, die Z.H. in Mei heeft aangegaan met de dochters der weduwe Nassau-Bourbon[4)], waarvoor ƒ 80000 gevorderd wordt. Ik lever hierbij een staat in van de thresorie, ‘opdat ick mach becomen ordre ende middel, omme deselve 80000, alsmede de penningen totte argenterie, tot Paris [te] doen maken[5)], te connen betaelen.’ Door de slechte betaling der Staten van Holland kan deze vordering niet voldaan worden, zooals behoort. Hage, IIe Septemb. 1638.

1939. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er valt niets te berichten, Morgen gaan wij van hier naar het land van Burick, tegenover Wesel, eene goede plek om te kampeeren, hoewel de soldaten moeite zullen hebben, er stroo en hout te vinden. De Prins Keurvorst[6)] is steeds te Wesel. De Kardinaal Infant is, zegt men, op weg naar de Maas, om die bij Venlo of Roermond over te steken. Z.H. wil eenige troepen naar Zeeland zenden en andere hier in de buurt laten, want men weet niet, wat de vijand

1) Zie blz. 395.
2) Zie blz. 389.
3) Zie I, blz. 168.
4) Zie I, register op Nassau-Bourbon, en boven, blz. 233 en 234
5) Zie No. 1926.
6) Zie blz. 381.

van plan is. - ‘Le valet de chambre du povre prince de Portugal[1)], ayant esté obligé d'abandonner son maistre dans la prison, d'où on l'a faict partir à minuict pour Bruxelles, donne bien à entendre par toutes circonstances, combien est veritable la declaration du Cardinal Infante, portant qu'il l'auroit faict supplier d'estre renvoyé dans son couvent. Mais à cela il n'y a remede, et se peut apprehender, qu'ils useront de discipline bien rude à l'encontre de ce malheureux patient’. - Z.H. doet den tocht te paard en slaapt in eene tent, maar eet gewoonlijk in de stad. Au camp proche de Rhijnberck, le 3e de Septemb. 1638.

1940. A. Ploos van Amstel. (H.A.)

‘Wy zyn hyer vol Majesteyts; de eene is nae Amsterdam[2)], alwaer groote preparaten gemaeckt zyn tot haere receptie; derselver wedercompste sal wtwysen, off het ingebeelde contentement sal hebben ontfangen; t'is vreempt, dat den heer Joachimi sich laet wys maecken, dat men haer in Engelandt begeert, ende daertoe al bereits een schip ende conducteur soude wesen ge[sonden][3)]. Onsen complimentairen president heeft my huiden gecommuniceert van op morgen ter vergaderinge te willen versoecken eenige gecommitteert te werden tot een secrete sake, t'welck was, off soude wesen, om den heere van Oosterwyck[4)] te lasten onder de handt alle debvoiren te doen, ten eynde de Coninginne haer douarie mochte volgen.’ Aan de gecommitteerden te velde is geschreven over de wagens en schepen. De Kamer van Amsterdam heeft een project gemaakt ‘tot het beneficeren van Nieu-Nederlandt’. Van Voorst, die er vele jaren gewoond heeft, is gestorven. De tijdingen uit Brazilië zijn minder goed.

De vijand zal wel erg bluffen over ‘d'attaque opt quartier van grave Hendrick’[5)]. Die van Holland willen een gezant naar Polen zenden en dan tevens naar Denemarken. De zaak met Engeland over het visschen is nog niet in orde. In s'Gravenhage, den IIIen 7b (Sept.) 1638.

1941. Alicia Sticke, ghenaemt Houffysers[6)]. (L.B.)

Kunt gij ook iets doen voor Ewout Jeroensz[7)], die ongeveer dertig jaren

1) Zie blz. 397 en 398.
2) Maria de Medicis.
3) Onleesbaar.
4) Nl. Willem van Liere, heer van Oosterwijk, gezant te Parijs; vgl. I, blz. 6.
5) Zie No. 1930.
6) Aeltgen Sticke, dochter van Dirck, burgemeester van Deventer en raad der admiraliteit van Amsterdam, was in 1603 gehuwd met Pieter Martensz Hoeffijser (1581-1647), sedert 1613 ontvanger-generaal der admiraliteit van Amsterdam en tevens bankier. In 1616 had hij aan Georg Wilhelm, Keurvorst van Brandenburg, ƒ 248.000 geleend, maar kreeg die som niet terug en ging ten gevolge daarvan in 1641 failliet. De onderhandelingen over de teruggave hebben geduurd tot 1685, maar zijn zonder resultaat gebleven.
7) Den 18den Maart werd hij door de admiraliteit te Amsterdam tot kapitein benoemd. (Mededeeling van den heer Bondam, ambtenaar aan het Rijksarchief te 's Gravenhage.)

‘de zee gefrequenteert’ heeft en nu luitenant is, dat hij zijn vader Jeroen Ewouts de Moeije[1] als kapitein zal opvolgen? Brengster dezes is zijne moeder. Amsterdam, den 4^{en} Sept. 1638.

1942. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. is van plan veranderd; wij gaan niet naar Burick, maar zijn naar Xanten gemarcheerd en trekken morgen naar de buurt van Cleef. De vijand is met de Spaansche troepen de Maas overgestoken bij Venlo en heeft de keizerlijken hier in de buurt gelaten. De Keurvorst[2] heeft Z.H. te Rijnberk een bezoek gebracht en afscheid genomen; hij trekt aanstaanden Dinsdag met zijne troepen weg, bij welke die van den heer Kingh[3] zich zullen aansluiten. - De Fransche legers schijnen geen beleg van beteekenis te zullen ondernemen. De Kardinaal, vertrokken uit Abbeville met het plan om te Pont Remi te middagmalen, vond dit kasteel geheel en al verbrand; hij moest een paar dagen van den schrik bekomen te Picquigny en is toen naar Amiens teruggekeerd. Au camp proche de Santen, le 5^{e} de Septemb. 1638.

1943. A. Ploos van Amstel. (H.A.)

‘Wat belangt de betalinge van de vruchten der prebende voor Joffer van Dorp[4], haere Ed. geschiet ongelyck; het manquement werdt veroorsaeckt dat zy, zynde int convent ten Dael ende t' selvige te cort comende, geassigneert werdt op een ander convent, waervan tresorier de heer van Hermelen[5], d'welcke my geseydt heeft sodanige assignatien nyet te connen toestaen, t'welc hy niet de joffer, maer zyn confraters behoort te imputeren ende by deselve doen dresseren.’ Ik hoop u spoedig te spreken. ‘Haere Hoocheyt sal eerst Vrydach met de Coninginne[6] van Honselerdyck wederkeeren.’ Frans van de Pol wil gaarne in de vroedschap; kunt gij hem ook helpen? In s'Gravenhage, den 6 en 7b (Sept.) 1638.

1944. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Van Xanten zijn wij getrokken een uur voorbij Cleef, waar Z.H. in een groot vernield klooster, Bedber genaamd, heeft gelogeerd, vandaar gisteren naar Cranenburg, en nu zijn wij met alle troepen hier. Maar wij zullen wel

1) Jeroen Ewoutsz komt in 1627 voor als kapitein, maar werd nog datzelfde jaar wegens onwilligheid afgedankt en in hechtenis genomen. In 1631 weer in zijne betrekking hersteld, kreeg hij op nieuw allerlei moeilijkheden en moest zich in 1636 verantwoorden voor den advokaat-fiskaal. (Mededeeling van denzelfden.)
2) Nl. Karel Lodewijk van de Palts.
3) James King, lord Eythin, was generaal in Zweedschen dienst, later in dien van Karel I.
4) Zie I, blz. 471, 472.
5) Frederik van Baexen († 10 Dec. 1638), sedert 1615 heer van Harmelen, was lid der Staten van Utrecht.
6) Maria de Medicis.

niet lang blijven. ‘Car desjà les deputez de ce quartier et ceux de la ville de Nimmeghe recommandent leurs terres en telle sorte, qu'il paroist qu'ils ont grande envie de nous solliciter hors d'icy. Cela arrivant, il y a apparence que nous nous pourrions jetter sur les poules du païs de Ravestein audelà de la Meuse, et en effect S.A. a commandé qu'on y visitast l'assiette de quelque quartier avantageux, en cas qu'il vienne à passer la Meuse.’ - De vijand is nog bij de Maas in de buurt van Gennep. - Z.H. is heel goed; ‘en marchant il met souvent pied à terre, et se proumeine vigoureusement de bonnes traictes de chemin. - En France la Reine avoit commencé une nuict à se trouver mal, et on attendoit qu'elle se deust accoucher, mais cela passa, et les astrologues asseuroyent que ce debvoit estre dans dix jours apres le 28e d'Aoust, qui seroit hier. S. Maj.^{té} avoit esté seigné.’ Au camp à Neerbosch, proche de Nimmeghe, le 8e de Sept. 1638.

1945. J. van der Burgh[1]. (L.B.)

(Beschrijving van de ontvangst van Maria de Medicis te Amsterdam in de eerste dagen van September; van der Burgh had die feesten meegemaakt in het gevolg van Joan Wolfert van Brederode.) De la Haie, ce 8e Septb. 1638.

1946. D. de Wilhem. (L.B.)

Ik heb geen antwoord gekregen op mijn verzoek om een paspoort voor Madame de Chalon[2]; haar brief aan Z.H. is zeker verloren gegaan. ‘Nous avons commence de traitter avec M.^{r} le coadjuteur d'Orange pour le serment a faire[3]. Il nous a voulu faire cette declaration, disant qu'il ne pouvoit ni debvroit faire serment d'aultant qu'il n'estoit point evesque d'Orange et qu'il ne jouissoit d'aucun revenu encores.’ Wij moeten dus daartegen opkomen. 9 Septemb. 1638, a la Haye.

1947. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Overmorgen gaan wij naar Velp in de buurt van Grave aan de andere zijde van de Maas. De vijand blijft nog bij Venlo. Le Castelet in Frankrijk wordt belegerd[4] door een leger onder du Hallier en den heer de St Prueil. De beide andere legers onder de la Force[5] en de Chastillon zijn tusschen die plaats en Kamerrijk. Au camp près de Nimmeghe, le 9e de Septemb. 1638.

1) Uitgegeven door Dr. J. van Vloten, *Hooft's Brieven*, III, blz. 268.
2) Het is niet duidelijk, wie hier bedoeld wordt.
3) Nl. Jehan Vincent de Tulle, évèque de Dioclée et coadjuteur d'Orange. - Een paar stukken over die zaak zijn aan den brief toegevoegd.
4) Het stadje werd den 14^{den} Sept. door Châtillon en La Force genomen, nadat het twee jaren lang door de Spanjaarden bezet was geweest.
5) Zie blz. 94.

1948. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Wij gaan morgen naar Grave. ‘A ce soir une grosse male a esté portée à S.A. chargée de lettres interceptes de l'enemi, la pluspart de Bruxelles, autres des armées du prince Thomas et Piccolomini, desquels il s'y trouve des lettres au Cardinal Infante, grandes, arraisonnées, et de beaucoup de consideration. Parmi les particuliers il y a la comtesse Geneviefve de Tassis, marquise de Sfondrato[1], qui escrit à son mary touchant le povre prince de Portugal[2] en ces termes: ‘Pour don Emanuel de Portugal, il est arrivé avanthier soir comme les Carmelites estoyent au souper, et l'on le menoit au refectoire aupres d'eux, afin de le faire souper, et comme il veit tous ces peres, il leur fit une grande reverence, et leur dit, que c'estoit Dieu qui avoit permis qu'il avoit esté prins, pour afin qu'il retournast au cloistre; mais tout le long du souper il fut fort melancholique et apres le souper les peres le menerent dans une chambre, où il est encore, parce qu'ils attendent leur provincial, qui est en Anvers, pour veoir s'ils le tiendront tousjours en ceste chambre, sans le laisser parler à personne’. - Un austre prestre en escrit au marquis d'Este, grand escuyer du Cardinal Infante, en ceste sorte: ‘Hier - qui fut le 4e de Septembre - on amena le Carme de Portugal dans son ancien couvent, où il est logé dans une chambre sur la porterie. L'abjuration que ce malheureux a faicte, non seulement de son habit, mais de la foy catholique merite bien qu'on le garde estroictement. A l'ouïr, c'est l'homme le plus heureux du monde, de se reveoir parmi ses freres, mais quand il tenoit la clef des champs, il n'estoit pas si resigné, qu'il se faict, à la volonté de Dieu, qui veritablement luy faict une grace de laquelle il s'estoit rendu indigne.’ Au camp pres de Nimmeghe, le 10e de Sept. 1638.

1949. J. Smithius[3]. (L.B.)

Ik heb nog altijd koorts. De *Historia Gelrica*[4] van Pontanus is bijna afgedrukt; ik zend u hierbij het lofdicht, dat ik er op geschreven heb. Noviomagi, Calendis (1) Septembris Jul.[5] A^{o} CIↃIↃCXXXVIII.

1950. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Gisteren vóór den middag zijn wij in dit kwartier aangekomen. Maar het water in de rivier is hoog, zoodat alles uit Nymegen met konvooien moet

1) Markies Sfondrato was generaal in Spaanschen dienst.
2) Zie blz. 397, 398 en 400.
3) Zie I, blz. 433.
4) *ad annum* 1581 *libri XIV*; het werk heeft in 1639 te Harderwijk het licht gezien.
5) Dus 11 Sept., n. st.

worden overgebracht. Ook de brieven moeten op die wijze beschermd worden. Z.H. schrijft aan de gedeputeerden te velde en deelt hun iets mede uit de in beslag genomen brieven. Au camp à Velp, proche de Grave, ce 12e de Sept. 1638.

1951. A. Ploos van Amstel. (H.A.)

Er is nog geen bericht, dat de Koningin van Frankrijk bevallen is. De secretaris der Koningin Moeder, de heer Fabroni[1)], 'fabriceert ons werck ... recommandeert acceleratie, discretie ende secretesse. *Hoc opus*, *hic labor est*'. Hij heeft, terwijl de gecommitteerden het eens zijn, 'wt den name van haere Ma.^{t} de ouverture eerst gedaen van de intentie van haere Ma.^{t}. Diversche conferentien syn daerop tusschen de gecommitteerden gevallen ende de opinien [syn] diversch opte forme, off de deputatie extraor[dinari]sche soude geschieden, dan off het gerequireerde officie gepresteert soude werden by den ordinarisen. Oock heeft den h[eer] de Knuyt de intentie van zyne Hooch.^{t} verclaert. Dit dus staende, is het by die wt Hollant in de vergaderinge van de heeren Gecommitteerde Raden gebracht, alvorens in de authorisatie te consenteren. Midlertyt is haere Hoocheyt van de Coninginne - haerer Hoocheyts directie in desen gebruyckende - nyet ongemolesteert gebleven, om te hebben spoedige ende gedesidereerde resolutie, waerover met haere Hooch.^{t} twe malen geconfereert, totdat gisteren na de voormiddachsche predicatie de heere Fabroni, audientie by de geauthoriseerde heeren hebbende ende dese affaires urgerende, geobstineert heeft resolutie van dat de versochte deputatie wierde toegestaen'[2)]. Maar een vast besluit is nog niet genomen. 'Wat consideratien by de H.H. wt Hollant gemoveert sullen werden, weete nyet; eenige van hunlieden vermenen, datter oock Hollanders zyn bequaem tot dit employ'. Van avond is er weer vergadering. 'Le Mercure Selandois[3)], *nuncius Heroum*, *jam erit nuncius Deorum* - *masculino continente foemininum* - God geve, dat het *officium boni viri* niet en zy damneus, maer van eenige operatie, ten minsten sovele de appenage aengaet, boven t'welcke yetwes meer my nyet en derve promitteren, ofte imagineren, ten waere datter van langer handt geheymenissen inne waeren, d'welcke voor my nyet en can penetreren. *Praedictus nuncius urget* ende maeckt staet voor syn vertreck noch int leger een keer te doen. *Non ex quovis ligno Mercurius*'. De Fransche vloot heeft onder den aartsbisschop van Bordeaux[4)] een belangrijk voordeel op de Spanjaarden behaald in de golf van Biscaye. 'Fontarabia houdt noch, dan loopt perickel'. Graaf Maurits heeft in Brazilie geen succes. De troepen van den Keurvorst van de

1) Hij behoorde tot het slecht befaamde gevolg van Maria de Medicis.
2) Namens de Koningin-Moeder verzocht Fabroni eenige gecommitteerden, iemand naar Frankrijk te zenden, om bij den Koning en den Kardinaal te bewerken, dat zij mocht terugkeeren. De Knuyt is met dat doel naar Parijs gezonden, maar is niet geslaagd.
3) Dit doelt zeker op de Knuyt.
4) Henri d'Escoubleau de Sourdis (1593-1645) was sedert 1629 aartsbisschop van Bordeaux en tevens vlootvoogd.

Palts hebben zich met de Zweden vereenigd. Luitenant-kolonel Asteley[1] zou gaarne verlof hebben en de heer Boswell[2] dringt daar ook op aan. In s' Gravenhage, den XIII^en^ 7b. (Sept.) 1638.

1952. D. De Wilhem[3]. (L.B.)

Hierbij gaat de eed, zooals wij dien hadden opgesteld voor den coadjutor[4], maar hij heeft er de veranderingen in voorgesteld, die er naast staan opgegeven. Eindelijk is hij dan vastgesteld, zooals uit het andere stuk blijkt[5]. 14 de 7b (Sept.) 1638.

1953. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De gezondheid van Z.H. wordt steeds beter. - De vijand zal wel blijven, waar hij is, maar de Kardinaal Infant gaat, zegt men, naar Brussel, 'pour y estre receu comme ils imaginent qu'il a merité par de grands exploits imaginaires.' Wij blijven hier, om te verhinderen, dat men le Castelet te hulp komt, dat zich wel spoedig zal moeten overgeven. Uit de onderschepte brieven blijkt, dat men den hertog van Weimar zeer vreest. De Franschen hebben onder den aartsbisschop van Bordeaux eene belangrijke overwinning ter zee behaald in de haven van Gatary[6]. Zoo is er toch nog iets goeds in het jaar 1638. - 'Le traicté de Rosendael s'est accroché, sur ce que le Sr de Ribaucourt[7], un des deputez de l'enemy, s'en est retourné malade à Bruxelles, et un autre est venu a mourir, de sorte qu'en tout evenement l'enemi se verra largement au dessus du dessein qu'il a eu, de nous rendre tant de bonnes gens infructueuses de ceste année.' Au camp proche de Grave, le 15e de Sept. 1638.

1954. C. van der Myle[8]. (H.A.)

C'est le Sieur Barlaeus qui me donne occasion pour interrompre avec quelque pretexte les occupations tres serieuses que je scay vous laisser peu de loisir, afin de les employer à lire les compliments de vos amis. Toutefois j'ay

1) Zie I, blz. 292.
2) T.a.p., blz. 407.
3) Een brief van 16 Sept. (L.B.) handelt over dezelfde zaak.
4) Zie No. 1946.
5) De stukken zijn aan den brief toegevoegd.
6) Die overwinning op de reede van Guetaria had 22 Aug. plaats.
7) Zie blz. 35.
8) No. 1954 a. Een briefje van 26 Sept. (H.A.) is geheel onbelangrijk.

estime que ce que ledit S.r Barlaeus vous envoie[1] seroit aggreable et aisement dispense de la diversion que la lecture vous en causeroit[2]. De la Haye, ce 16 de Septembre 1638.

1955. D. de Wilhem. (L.B.)

Hierbij gaat het verbaal van onzen griffier Buysero van onze conferenties met den coadjutor. Gisteren is Buysero's vrouw gestorven[3]. De thresorier Volbergen klaagt zeer over het slechte betalen der Staten van Holland[4]. Men vertelt, dat er te weinig fondsen zijn, om de gewone dingen te betalen. Heeft Z.H. bevel gegeven, om op te komen tegen het vonnis van den Raad van Brabant over de verbeurdverklaring der goederen van Groenevelt in het land van Prinsland? Ik zou die zaak wel eens voor Z.H. in orde willen maken. De la Haye, ce 17 de Septemb. 1638.

1956. Eleonore Maurice, prinses van Portugal[5]. (B.M.)

Hartelijk dank voor uw brief. Gij hebt mij beloofd, mij op de hoogte te houden van de zaak van mijn armen broeder[6]; wilt gij daarover iets melden? Als ik geen vertrouwen had op den goeden God en op Z.H., zou ik wanhopig zijn, want dit is wel het ergste, dat ik in mijn leven heb ondervonden. Wilt ook gij er uw best voor doen, dat ik mijn broeder in vrijheid kan zien? la Haye, ce 18me Sepbre 1638.

1957. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Le Castelet wordt nog altijd belegerd, maar de belegeraars gaan vooruit. De hertog van Bouillon en zijne vrouw zijn terug in Maastricht. Misschien moeten wij nog eens met het leger verhuizen. De Koning van Frankrijk is ziek. Van de zaak van den heer van Brederode weet Uwe H. meer dan ik. 'S.A. pense avoir laissé ordre à Sherwouters[7], de quelle sorte se doibvent tapisser les deux nouveaux cabinets de Honselerdijck; si cela n'est, il a charge de s'en gouverner à l'appetit de V.A. - M. de Strade[8] faict parade publique icy du

1) Waarschijnlijk een paar gedichten op het verblijf van Maria de Medicis te Amsterdam (vgl. *Poem.*, I, blz. 352; II, blz. 228).
2) De zin is niet duidelijk.
3) Laurens Buysero was 6 Dec. 1637 ondertrouwd met Elisabeth van Volbergen; zij werd 21 Sept. 1638 begraven. (Mededeeling van Dr. H.E. van Gelder.) In Nov. 1641 is hij hertrouwd met Elisabeth de Vlaming van Outshoorn.
4) Zie No. 1938.
5) Uitgegeven door A. de Faria, *Descendance de D. Antonio, Prieur de Crato*, XVIIIe *Roi de Portugal. Livourne* ..... 1908, blz. 322.
6) Zie blz. 397, 398, 400 en 403.
7) Zie blz. 252.
8) D'Estrade; zie No. 1925.

beau present de V.A. qui veritablement est d'une gratitude royale, pour ce peu qu'il est allé du sien en ce qu'il a eu charge de porter à V.A.' Au camp près de Grave, le 20e de Sept. 1638.

1958. A. Ploos van Amstel. (H.A.)

'Wy hebben hyer gisteren avond over de geboorte van den Daulphyn getriompheert[1]; la Royne mere[2] heeft XXXVI pecktonnen voor haer hoff gehadt, den ambassadeur d'Estampes[3] vierwercken doen spelen ende den wyn geschoncken'. 'De ongeluckige ruyters doen hyer rycke huwelicken. Dort trout de vrouwe van St. Aldegonde[4]. Joffrou van Lockhorst is met Mons.r Ha[r]taing[5] na Marquet verreyst, by de vrunden vervolcht, die haer nyet weder mede hebben connen brengen, tot antwoordt becomende, dat se hem ende niemandt anders en begeerden, twelck sonderling de momboir tot Amsterdam soeckt te beletten; buiten vrunden raedt trouwende is zy by testamente gepriveert van XXV m.g. Den heere raetsheer en heeft nyet connen naerlaten zyne vreuchde by de andere te voegen ende de bygaende *versus* te maecken'[6]. Hage, den 20 7b. (Sept.) 1638.

1959. D. van Halewijn[7]. (A.B.)

Mijne vrouw ligt op het uiterste; ik zou dus gaarne verlof hebben, om haar te kunnen opzoeken. 21 Sept. 1638, Nimmeghen.

1960. A. van Bilant[8]. (K.A.)

Ik wil gaarne mijn goed terug hebben. Veertig jaar lang ben ik neutraal gebleven en niemand had iets op mij te zeggen. Maar nu ben ik, 'umb myne

1) Den 5den Sept. bracht Anna van Oostenrijk een zoon ter wereld, den lateren Lodewijk XIV. Ook in de Zeven Provinciën, zoo nauw met Frankrijk verbonden, werd de geboorte van den dauphin gevierd.
2) Maria de Medicis.
3) Zie blz. 316.
4) Willem van Dorth (zie blz. 380), kapitein, trouwde in 1638 met Walburg van St. Aldegonde. Zij was de eenige dochter van Philips van Marnix' zoon Johan († 1599), werd in 1610 met St. Aldegonde en Souburg beleend, trouwde in 1616 met Willem van Oldenbarnevelt en liet zich, toen deze katholiek werd en in Spaanschen dienst trad, van hem scheiden.
5) Catharina van Lockhorst, dochter van Cornelis v.L. en van Catharina Adriaensz Hardebol, vrouw van de Lier (vgl. I, blz. 462), is getrouwd met den ritmeester Maximiliaan de Hertaing, heer van Marquette.
6) Zij zijn niet bij den brief en het is niet duidelijk, wie de raadsheer dichter was.
7) Zie blz. 243.
8) De brief is uitgegeven in Dodt's *Archief voor kerkelijke en wereldsche geschiedenissen*, *inzonderheid van Utrecht*, Utrecht, VI, 1846, blz. 233.
Adriaan van Bylandt, heer van Well, verkocht in 1624 die heerlijkheid aan graaf Hendrik van den Berg. (Mededeeling van Dr. A. Flament, Rijksarchivaris van Limburg.)

processen toe bevorderen', 's morgens uit Wachtendonck weggereden en heb te Stralen 'par cortosie' den pastoor opgenomen, daar het erg warm weer was. Uit Stralen zijn mij soldaten gevolgd, die mijn goed verbeurd verklaard hebben, omdat de pastoor bij mij was, en ik wil het gaarne terughebben. Wachtendonck, d. 22 7bris (Sept.) A. 1638.

Het is schandelijk, zooals de soldaten mij, ouden man, behandeld hebben. Vooral ben ik gesteld op het terugkrijgen van mijn zegelring en mijn paard.

1961. Regeering van Zaltbommel. (L.B.)

Wij willen gaarne de compagnie van kapitein Johan van Dorp[1)], tegenwoordig in den Bosch, weer in garnizoen hebben. En wij verzoeken Z.H., in plaats van den heer van Nederhemert[2)], een nieuwen commandeur over het garnizoen aan te stellen; de heer van Dorp zou commandeur kunnen worden. Boemel, den 22 7bris (Sept.) 1638.

1962. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Alles is hier nog bij het oude gebleven; ook de vijand is nog op dezelfde plaats. Le Castelet zal nu toch wel ingenomen zijn. De maarschalk de Chastillon is in ongenade gevallen, waarvoor verschillende redenen worden opgegeven. Er is ook verder nog al nieuws van het Fransche hof. - 'Le ritmaistre Crocq[3)] a enlevé encor quelques 150 chevaulx à l'enemy, par une attaque tres-hardie à sa façon, mais judicieusement conduitte'. Au camp près de Grave, le 24e de Sept. 1638.

1963. A. Ploos van Amstel[4)]. (H.A.)

Er is in de vergadering der Staten-Generaal veel te doen geweest over de vraag, of men een buitengewoon gezant naar Frankrijk zou zenden, om geluk te wenschen met de geboorte van den dauphin[5)]. Hage, den 24en 7b (Sept.) 1638.

De heer de Knuyt[6)] is Woensdag uitgezeild en nu zeker al te Parijs. Den 25en 7b (Sept.) 1638.

1) Zie blz. 50.
2) Nl. Johan Torck (zie blz. 149), die in het najaar van 1638 schijnt te zijn overleden.
3) Zie I, blz. 231.
4) No. 1963 a. Een brief van 25 Aug. (H.A.) is zonder beteekenis.
5) Dat is niet geschied; de Staten-Generaal hebben hun gewonen gezant opgedragen hun gelukwensch over te brengen, maar de Prins heeft Hendrik van Nassau-Siegen (vgl. I, blz. 453), den broeder van Johan Maurits, naar Parijs gezonden.
6) Zie blz. 404, Noot 2.

1964. Guil. Calandrini[1]. (L.B.)

Onze oude vriend, de heer Appelman, neemt dezen brief mee. Ik ben nu zes jaren buiten Engeland en hoop er spoedig terug te keeren. Hoe gaarne zou ik nog eens muziek hooren in het huis van Duarte[2] te Antwerpen; te Venetië heb ik het bij Monteverde[3] niet beter gehoord. Houd mij in vriendelijk aandenken. 25 7re (Sept.) 1638, Parigi.

1965. Aiguebere[4]. (L.B.)[aant.]

Uit verscheidene brieven van den heer Brasset[5] hoor ik, dat gij steeds mijne belangen behartigt, terwijl ik u toch geen wederdienst kan bewijzen. De Koning en mijn meester, de Kardinaal, zullen niet toestaan, dat ik het ambt opgeef, waarmede zij mij hebben vereerd, en ik kan dus niet dadelijk mijne plaats weer innemen in het regiment van den heer du Buat[6] in het leger van Z.H. Ik schrijf hem nu, dat hij over mijne betrekking kan beschikken, en hoop, dat mijn luitenant, die familie van mij is, mij zal opvolgen. Ik zal er altijd trotsch op zijn, onder Z.H. gediend te hebben, en hoop, dat gij mij niet zult vergeten[7].

1966. Routart[8]. (K.A.)

Den 10den van deze maand is een koerier in de buurt van Weert door Hollandsche cavalerie gevangen genomen[9] en wordt nu gevangen gehouden in Grave. Hij had papieren bij zich van den Kardinaal Infant, maar er zijn in dat pakket ook particuliere brieven aan mij, waarvan de lijst hierbij gaat. Wilt gij mij die terugzenden? Toen ik in dienst was van den markies Spinola, heb ik dat ook wel gedaan. De Bruxelles, le 26 de 7bre (Sept.) 1638.

1) Het is niet bekend, in welke familiebetrekking hij stond tot Cesare Calandrini (vgl. I, blz. 15).
2) De Duarte's waren Portugeesche Joden, die te Antwerpen in juweelen handelden, bankzaken dreven, op grooten voet leefden, vele kunstwerken verzamelden en zeer muzikaal waren. Huygens was met de geheele familie zeer bevriend.
3) Claudio di Monteverde (1568-1643), beroemd musicus en componist, die de laatste 30 jaren van zijn leven te Venetië verblijf hield. In 1620 had Huygens hem daar eenige zijner composities zien dirigeeren.
4) No. 1965 a, b. Twee brieven zonder jaartal (A.B. en L.B.), die blijkbaar aan dezen voorafgaan, dienen om te bedanken voor Huygens' belangstelling.
   Zie over Aiguebere, I, blz. 435.
5) T.a.p., blz. 345.
6) Zie blz. 281.
7) Zonder plaats, datum en jaartal.
8) Hij was secretaris van staat van den Koning van Spanje en ambtman van Oppenheym.
9) Zie No. 1948.

1967. A. Ploos van Amstel. (H.A.)

Op bevel der Staten-Generaal heb ik ‘aen den heere van Chavigny[1] voorgehouden, dat de Ho. Mo. ende Mynheere den Prince van Oraigne int onthaelen van de Coninginne Moeder, onverwacht in haere landen gecomen synde, alle mogelicke beleeftheyt, eer ende respect hadden bethoont ten aensien van haere hoge qualiteyten ende meriten, niet twyfelende, off t'selve soude aen den Coninck aengenaem zyn, waerop syne Ed. niet dienstelyck en antwoordede, maer seyde, dat den Coninc so goetaerdich was, dat zyne Mat. alle t'gepasseerde wel op een syde soude stellen, maer dat d'selve t'zedert het vertreck van de Coninginne syn Moeder na de landen van syne vyanden geen tydinge van haer en hadde gehadt, ende dat de hoochf. Coninginne, uyt haer eygen mouvement agerende, niet anders als wel en soude doen, maer dat by haere Mat. te veel vermochten drie personen, te weeten de heeren Fabroni ende Sigot, ende boven alle de president Coigneux[2], synde eenen quaden raetsman ende autheur van vele gepasseerde onheylen, daerby vougende, dat de Ho. Mo. waerschouwen soude wel op haer hoede te wesen tegen hunne menees’. Over de bijzondere ambassade en den daarvoor aangewezen persoon later mondeling. De heer Sixtinus[3], raad der Landgravin van Hessen, zal hierheen worden gezonden. Aan de admiraliteiten wordt gelast te zorgen voor de acht schepen, die tegen 1 Oct. beloofd zijn[4]. De Koningin gaat morgen met hare Hoogheid naar Honselaardijk. In s'Gravenhage, den 27en 7b (Sept.) 1638.

‘Den raetsheer Wyngaerden[5], by den Hove gecommitteert, om u Ed. buyrvryster vant huis te Marquette[6] met goetheyt oft stercke handt te lichten, quam te laet; sy was anderhalff ure te voren vertrocken ende, so men secht, houdt haer tot Culenburch.’ Haar zuster gaat scheiden van haar man[7].

1968. Aan prins Willem van Oranje. (K.A.)[aant.]

..... Je m'avance à vous supplier tres-humblement de me faire la grace d'un mot de vostre noble main, par où je puisse rendre compte de ceste enclose à M. de comte Henry de Nassau ..... 28 7b. (Sept.) 1638, pres de Grave.

1) Léon de Bouthillier, graaf van Chavigny en Busançois (1608-1652), was een bekend staatsman. In 1635 heeft hij o.a. het tractement met de Zeven Provinciën gesloten.
2) Zij allen behoorden tot de omgeving van Maria de Medicis; Coigneux had van hen wel den allerslechtsten naam.
3) Suffridus Sixtinus, een Fries, studeerde te Heidelberg in de rechten en woonde in 1617 te Amsterdam, waar hij in dat jaar en ook in 1628 een tooncelstuk uitgaf. Hij bezat eene groote bibliotheek.
4) In 1638 zijn hier te lande 23 schepen gekocht en gehuurd voor de Fransche vloot, door bemiddeling van Lopez (zie blz. 196).
5) Joris Johan Oem van Wyngaerden werd in 1621 lid van het Hof van Holland en in 1642 president van dat college.
6) Zie blz. 407.
7) Nl. Anna van Lockhorst, gehuwd met Nicolaes Seys Pauw, heer van Bennebroek (vgl. I, blz. 463).

1969. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*.

Wij moeten hier misschien nog weken blijven op verzoek van den Franschen gezant. Chastelet is ingenomen, maar het beleg van Fontarabie op schandelijke wijze opgegeven; het is nog erger dan Calloo. Er zijn 16000 man gevlucht, zonder dat er een aanval op hen werd gedaan. 'Tout de mesme - ce dit encor S.A. tantost - comme quand l'enemy donna dans le quartier de nostre cavallerie à Wouw, toute l'armée à pied se fust jettée dans la mer devant Berghes.' De heer van Brederode is gisteren avond teruggekeerd; Z.H. geeft hem een brief mee aan den pensionaris Cats, waarin hij aandringt op een buitengewoon gezantschap naar aanleiding der geboorte van den Dauphin. Au camp proche de Grave, le 28e de Sept. 1638.

1970. Schout, burgemeesters en regeerders van Geertruidenberg. (K.A.)

Onze stad is in den laatsten tijd zeer achteruitgegaan door het kleine garnizoen en doordat vele inwoners naar Breda zijn verhuisd. Vele huizen en stallen staan leeg en de verponding is zwaar. Wij zouden dus gaarne zien, dat Z.H. hier eene compagnie ruiters en 'een goet getal van voetknechten' in garnizoen legde. Geertruijdenberge, den XXVIIJ^{en} September 1638.

1971. A. Ploos van Amstel[1]. (H.A.)

De zaak in quaestie zal misschien heden middag beslist worden in de vergadering. Er is nog geen bericht, dat graaf Hendrik van Nassau en de heer de Knuijt zijn aangekomen. De Raad van State heeft de subsidie van Frankrijk over het jaar 1637 besteed aan de betaling der gerepartitieerde troepen, waarvoor ook andere gelden zijn aangewezen. Haege, den laetsten (30) 7b. (Sept.) 1638.

1972. G. van Schendel[2]. (K.A.)

'Joan van Wickevoort, coopman alhier ter stede', heeft aan Hans Witmaker verkocht 'zeekere goude en zijde lakenen', ter waarde van ƒ 1000. Die som is niet betaald; Witmaker is naar Riga en daarna naar de 'stadt van der Wilda' vertrokken. Wickevoort heeft hem zijn dienaar Joan van der Duijck nagestuurd; deze heeft echter geene betaling gekregen en wordt nu nog bedreigd door Witmaker, die beweert 'eenich faveur te hebben bij den prinsse Radsevill[3].' Wij hebben extract doen maken door twee notarissen uit de boeken van

1) No. 1971 a. Een briefje van 2 Oct. (H.A.) is geheel onbelangrijk.
2) Zie blz. 362.
3) Misschien prins Janus Radziwill, die in 1632 te Leiden studeerde en in Jan. 1633 eene missieve van den Koning van Polen met eene Latijnsche rede aan de Staten-Generaal aanbood. Later vertoefde hij meermalen in de Zeven Provinciën.

Witmaker en uit die van Wickevoort, waaruit blijkt, dat de som niet betaald is. Zou nu Z.H. niet aan den prins willen schrijven, dat van der Duijck zijn steun verdient? Amst., p.mo (1) Octob. 1638.

1973. D. de Wilhem. (L.B.)

De heer Cyriaci[1)], raad en agent van den Hertog van Neuburg, heeft met mij gesproken over de zaak van de heeren Hanxeler met den heer en Mevr. Hardenbroeck[2)]. Hij gaat Z.H. opzoeken. Het was misschien niet kwaad met dezen agent te spreken over het teruggeven der stukken en papieren van Herstal[3)], die de heer Hanxeler in handen heeft, terwijl hij beschermd wordt door den Hertog van Neuburg. Aan de zusters van Z.H. moet haar erfdeel worden uitbetaald[4)]. En haste, ce premier d' 8b (Oct.) 1638, a la Haye.

1974. C. van der Myle. (H.A.)

Door een brief uit Bajonne hoorde ik heden, dat de Franschen zijn teruggetrokken van Fontarabie[5)], terwijl zij gehoopt hadden de stad in twee uren te nemen. Gij weet er waarschijnlijk wel meer van. Ook hebt gij zeker wel gehoord van het ongelukkig uiteinde van den patriarch Cyrillus, die gewurgd is, omdat hij in betrekking stond met den Moscoviet. De heer Haga[6)] schreef er over. De la Haye, ce 2 d'Octobre 1638.

1975. A. van der Myle[7)]. (H.A.)

Suivant l'advis que vous m'aviez donné pour r'avoir la garde d'un navire de guerre devant le Stouversgat, j'ay faict faire remonstrance a Messeigneurs les Estats Generaulx, qui a la fin ont resolu d'en demander advis a son Altesse par la joincte lettre que je vous prie d'addresser ..... De la Haye, ce 4 d'Octobre 1638.

1976. A. Ploos van Amstel[8)]. (H.A.)

'Brieven van Venetien confirmeren, dat den orator Haga in ongelegent-

1) De licenciaat Samuel Cyriaci kwam dikwijls in den Haag als gevolmachtigde van den Hertog van Neuburg.
2) Hanxeler en Hardenbroek waren zwagers, die oneenigheden hadden, waarbij de Staten-Generaal somtijds te pas kwamen.
3) Die heerlijkheid hoorde aan de Oranje's.
4) Zie I, Register, op *Nassau-Bourbon*, en boven, blz. 233, 234 en 399.
5) Condé had in de eerste dagen van Juli het beleg geslagen voor Fontarabie, maar den 7den Sept. werd het Fransche leger, dat voor de stad lag, geheel verslagen.
6) Zie I, blz. 368.
7) No. 1975 a. Een briefje van 18 Oct. (H.A.) bevat eene aanbeveling. Zie I, blz. 242.
8) No. 1976 a. Een brief je van 1 Nov. (H.A.) is geheel onbelangrijk.

heyt is geraeckt; de vyanden van de gewesene patriarch Cyrillus hebben desseinen tegens hem. Den *baicilo*[1] van Venetien is nyet sonder groot perickel van gemassacreert te werden'. De Prinses is met de Koningin nog te Honselaardijk. 'Men seydt - doch *incerto authore* - dat de secretaris Fabroni ende president Coigneux[2] preparaten maecken, sich naer Luick te begeven, doordien wt Vranckryck perticuliere advisen souden gecomen zyn, dat men haer als crimineel van gequetste Majesteit soude versoecken by haere Ho. Mo. geremitteert te werden. Can den heere de Knuyt yets effectueren totte alimentatie van de Coninginne[3], t'sal veel gedaen wesen, anders sal zyne E. met een slechte bejegeninge teruggekeeren'. Kan de compagnie ruiters van baron de la Ferté[4], waarbij mijn zoon dient, weer te Amersfoort in garnizoen komen? Hage, den 4en 8b (Oct.) 1638.

1977. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Ik heb in lang niet geschreven, maar er is ook niets te melden. Waarschijnlijk zullen wij spoedig opbreken, wat zeer te wenschen is voor de arme soldaten. Men zegt, dat de vijand terugtrekt in de richting van Demer; zijn leger in Henegouwen blijft tusschen Bouchain en Quesnoy tegenover het Fransche onder maarschalk de la Force[5]. Bij beide legers zijn vele zieken. 'Des ministres aussi y[6] doubtent grandement du succes de l'interposition de nostre Estat en faveur de la Reine Mere, celle de l'Angleterre ayant desjà par ci devant esté rejettée sans faict. Et y en a qui discourrent, que le vray moyen de tirer les pensions et douaires de S.M.^{té} seroit sa retraicte à Florence.' - De brieven van onzen agent te Calais[7] maken nog geen melding van graaf Hendrik[8] en van den heer de Knuyt. - Bij Fontarabie heeft de prins[9] eene cassette met kostbaarheden en geheime brieven verloren. Er schijnen zeer vele menschen bij den terugtocht te zijn omgekomen; wel 6000 zouden er verdronken zijn door het instorten van eene brug. De prins en de heer de la Vallette[10] geven elkander de schuld van het ongeluk. - Z.H. is gezond. Au camp près de Grave, le 5e d'Octob. 1638.

1978. J. van Santen[11]. (K.A.)

Wilt gij nog eens denken aan mijn verzoek, om mij op de hoogte te houden van de mutaties, die er in het leger plaats hebben? Ik ben zoo ver weg en hoor niets. De bateaux aupres le fort de Hoorn, ce 8 d'Octobre 1638.

1) Lees: *bailo*. - De Venetianen hadden schepen van Barbarije verslagen; daarover waren klachten ingekomen te Constantinopel, waar toen die Venetiaansche ambtenaar groot gevaar had geloopen.
2) Zie blz. 410.
3) Zie blz. 408.
4) Zie blz. 303.
5) Zie blz. 94.
6) Nl. te Parijs.
7) Nl. Corneille Montigny de Glarges; zie blz. 252.
8) Zie blz. 408, en No. 1980.
9) Nl. Condé.
10) Zie blz. 94.
11) Jan van Santen komt in 1636 voor als kapitein. (Meded. van den Heer W.R.H. Wakker.)

1979. D. de Wilhem[1]. (L.B.)

Het tapijtwerk van den heer de Charnacé had mijne vrouw wel willen hebben, maar zij weet, dat het nu toch in goede handen is. Uwe jongens zijn druk bezig en zingen uwe versjes, die zij van buiten geleerd hebben. Over de aanwezigheid van de Koningin Moeder zult gij meer hooren dan wij. Iedereen is verwonderd over haar handelwijze. Zeker heeft zij zich in veiligheid willen stellen, zonder den uitslag der onderhandelingen van den heer de Knuyt af te wachten. 8 8b (Oct.) 1638, Hagae.

1980. Graaf Hendrik van Nassau-Siegen[2]. (H.A.)

Ik schrijf nauwgezet aan Z.H. over alles, wat ik aan dit hof beleef, over de audientie, die ik bij den Kardinaal heb gehad, en die, welke ik over een paar dagen bij den Koning zal hebben. Wilt gij mij nog eens meedeelen, op welke wijze Z.H. verlangt, dat ik zijne bevelen hier volbreng? De Paris, le 9 d'Octo. 1638.

1981. Aan prinses Amalia van Oranje[3]. (H.A.)*

De Maas heeft meer water en wij zullen dus met schepen van hier gaan. De heer de Strade heeft aan Z.H. een brief getoond van den graaf de Chavigny[4], den staatssecretaris, waarin deze schrijft, dat het hof zich er over verheugt, dat Uwe H. het geschenk zoo vriendelijk heeft aanvaard[5]. Verder wordt in dien brief gehandeld over de Koningin Moeder, van wie men het zeer afkeurt, dat zij naar Holland is gegaan, zonder er den Koning kennis van te geven, en dat zij en haar aanhang in verstandhouding staan tot Spanje. Maar men vertrouwt, dat Z.H. hunne slechte plannen zal weten te verhinderen. Au camp pres de Grave, le 9^{e} d'Octobre 1638.

1982. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Gisteren zijn de patenten voor het grootste deel van het leger geteekend; morgen gebeurt dat met de Friesche compagnieën en met die uit Zwol, en overmorgen wordt het kamp opgebroken. De compagnieën van 's Hertogenbosch, Heusden, Breda en Geertruidenberg gaan onder geleide van den heer van

1) De brief is in het Fransch, alleen de laatste zin in het Latijn.
2) Uitgegeven in de *Archives de la Maison d'Orange*, 2^{e} *serie*, III, blz. 138. Zie blz. 408.
3) Voor een deel uitgegeven door Dr. T.J. Geest, *Amalia van Solms en de Nederlandsche politiek van* 1625 *tot* 1648, Baarn, 1909, blz. 86.
4) Zie blz. 409.
5) Zie No. 1925 en 1958.

Brederode, die van Wesel, Rhees en Rijnberk onder kolonel Huygen[1)], die van Arnhem, Utrecht, Zutphen, enz. onder den heer de la Chapelle[2)], die van Nymegen onder luitenant-kolonel Lex[3)]. Z.H. zal zich in het een of ander schip inschepen, daar zijne eigen schepen hier niet konden komen; misschien houdt hij zich onderweg nog ergens op. Au camp près de Grave, le XIe d'Octob. 1638.

1983. A. Ploos van Amstel. (H.A.)

De Koningin is op het jacht gegaan, dat bij Vlaardingen lag, maar, toen de wind tegen was, gaf zij de voorkeur aan ‘een slecht huismans huys’, en heeft daarna gelogeerd op het huis te Heenvliet. De heer Boswell is niets gesticht over dat haastige vertrek. De hofmeester Mortaigne[4)] heeft bevel gekregen voor de provisie van het schip te zorgen, en er gaan een paar heeren, om haar te complimenteeren en den raad te geven, liever van Zeeland uit de reis te doen. ‘Indien wt Engelandt tydingen comen van onaengenaemheyt, houde ick seecker, dat dit landt d'eere sal hebben van haere presentie ende verblyff. *Multa fieri prohibentur*, *quae tamen facta tenent*. God gave, den wyndt haere Mat.^{s} dessein vier ende twyntich uren mochte favoriseren’. De heer van Oosterwyck klaagt er over, dat er een buitengewoon gezant is gezonden; hij had het werk toch ook kunnen doen. Bovendien doet de heer de Knuyt alles, zonder er hem in te kennen. Hem is geschreven, dat de heer de Knuyt alleen gezonden is ‘ter requisitie van de Coninginne’. Gisteren hebben wij Mevrouw Vosbergen[5)] begraven, heden den commissaris van de schepen Alewyn, wiens vrouw de vorige week ter aarde is besteld[6)]. Hage, 12 8b (Oct.) 1638.

1984. A. Ploos van Amstel. (H.A.)

Door den dood van den heer Halewijn zijn er verschillende ambten opengevallen, waarvoor vele sollicitanten zijn. Bilderbeecq[7)] schrijft, dat hertog Bernard gestorven is, maar spreekt het in een postscriptum weer tegen. Hage, 13en 8b (Oct.) 1638.

1985. J. van Wassenaer[8)]. (H.A.)

Ik heb ‘veel spuls met Braeckel[9)], commandeur op de Voorn’; op mijn

1) Johan Huygen was in 1632 kapitein eener compagnie voetknechten, later luitenantkolonel en kolonel. (Mededeeling van den Heer Wakker.)
2) De la Chapelle was in 1631 kapitein, in 1634 luitenant-kolonel. (Mededeeling van denzelfden.)
3) Christiaan Lex was in 1631 luitenant-kolonel. (Mededeeling van denzelfden.)
4) Zie I, blz. 408.
5) G. van Vosbergen (zie I, blz. 156) was gehuwd met Barbara Panhuijs.
6) Zie No. 1959.
7) Zie I, blz. 101.
8) No. 1985 a. Een brief van 14 Oct. (H.A.) bevat eene aanbeveling.
9) Jan van Brakel komt in 1632 voor als kapitein eener compagnie voetknechten en diende tot 1654. (Mededeeling van den Heer Wakker.)

laatsten brief antwoordt hij zelfs niet. Die zaak van de forten moet in orde komen; laat nu Braeckel niet Z.H. op zijne zijde krijgen, voordat ik over de quaestie gesproken heb. Ik zou al afgereisd zijn, maar heden komen hier de gedeputeerden der Gecommitteerde Raden, die ik 'de deffecten, die op veel plaetsen groot syn', wil laten zien. Men zegt, dat de vijand van Aken is opgebroken. Heusden, desen 19 Octobris 1638.

1986. Routart[1]. (K.A.)

Ik hoor, dat mijne papieren in uwe handen zijn, en dat ik ze spoedig terug zal krijgen. Vriendelijk dank. Gaarne wil ik een paspoort hebben, om over Keulen naar de Palts te reizen. De Bruxelles, le 21 d'Octobre 1638.

1987. J. van Wijnbergen[2]. (H.A.)

Z.H. heeft mij indertijd gelast, geene veranderingen te maken in kerkelijke zaken zonder zijn medeweten; op dat bevel kan ik mij beroepen, nu er quaestie is van het uitvoeren van het reglement der kerkelijke geboden. Mijne wond is weer open gegaan en doet mij veel pijn; ik zou gaarne een tijd lang verlof hebben. Rijnberck, den 23 8tob. (Oct.) 1638.

'Verdugo[3], den geweesenen gouverneur van Guelder, is als gouverneur van de Pals vertrocken. T'is buijten fatsoen om olde stammen te verplanten. Geloof, hij sal gaen vinden de reliquien van wijlen syn broeder Guilielmo[4], die oock gouverneur van de Pals geweest ende gestorven is'.

1988. S. van Haersolte. (H.A.)

Uit Lingen hoor ik, 'datt d'heer Chuerfurst Pfalts[5], bij Lemgow geslagen hebbende[6] vijffhondert peerden, ende willende verwachten t'leger ondert commendement van Haetfelt[7], sterck tiendusent, soe ruteren als soldaten, nae een furieus gevecht, daerin int eerste syne Chuerf. D.t aventage had, dan daernae niet kunnende resisteren sulcken groeten leger, die vlucht hebben moeten neemen doer de Weser, sijnde d'heer Chuerfurst ende Kingh[8]

1) Zie No. 1966.
2) Alleen het postscriptum is door Wynbergen zelf geschreven.
3) Misschien Don Juan de Verdugo, die in Oct. 1637 gevangen was genomen.
4) Evenals de vorige, zeker een familielid van Don Fr. de Verdugo, die in het begin van den tachtigjarigen oorlog als Spaansch generaal eene groote rol heeft gespeeld.
5) Nl. Karel Lodewijk van de Palts.
6) De slag bij Lemgow had den 8sten Oct. plaats.
7) Nl. Hatzfeld; zie blz. 206.
8) Zie blz. 401.

geeshappeert, veel volcx op de plaetse gebleven, d'ammunitie ende bagagie verloren, ende datt prince Robert[1] ende Ferents[2] gevangen souden sijn'. Misschien is het zoo erg wel niet, maar ik wil het u toch melden. Zwol, den 24^{en} Octob. 1638.

'U Ed. believe doch te gedencken ende toe behertighen t'gunt tegen Luttersum[3] dient gedaen, opdatte remedie niet te laet mach koemen, ende soe an den Chuerfurst van Cuelen wordt geschreven, datt daerin niet genoemt mach werden den naem van mijn soen, ten einde Luttersum daerdoer niet meerder quaets koemt voer te nemen'.

1989. Jhr. Frederik van Nassau. (H.A.)

Na mijne terugkomst uit Piemont heb ik hier op orders van Z.H. gewacht. De heer de Chalas[4] houdt u op de hoogte van de wegen, die wij langs reizen en de steden, die wij doortrekken. In 't begin van 't volgende jaar denk ik te Parijs terug te zijn. De heer de Bragard zou gaarne kapitein-kastelein worden van Orpierre[5], welk ambt 70 jaren in zijne familie is geweest; de menschen in die plaats houden ook veel van hem. A Orenge, le 27 Octobre 1638.

1990. H. van Essen[6]. (A.B.)[aant.]

Mijn zoon wil graag luitenant worden; wilt gij hem aanbevelen? Uyt Arnem, den 19/29 Octob. 1638.

1991. J. Cabeljauw[7]. (L.B.)

Wilt gij nog eens aan mijn bloedverwant denken?[8].

1992. Aan Routart[9] (K.A.) Fr.

Hierbij zend ik u uwe papieren terug, die in onze handen waren gevallen; uwe particuliere brieven bleven ongeopend. Andere brieven wil ik wel aan de geadresseerden toezenden. Is het paspoort voor den Bommelerwaard, dat ik indertijd van den markies van Aytona kreeg, nu nog van kracht? Ultima Octob. 1638.

1) Prins Rupert van Boheme (geb. 1619), een zoon van den Winterkoning, is generaal geweest van Karel I, zeeroover, zwerver en later Engelsch admiraal.
2) Enno Ferents was kolonel in dienst der Staten, maar nam deel aan de expeditie van Karel Lodewijk.
3) Zie blz. 381 en 385.
4) Zie blz. 26.
5) Een plaatsje in het vorstendom Oranje.
6) Zie blz. 249.
7) Zie No. 1966 en 1986.
8) Het briefje mist plaats, datum en jaar, maar Huygens teekende er op aan: 1 Nov. 1638.
9) Zie I, blz. 288.

1993. R. Descartes[1].

Je visite mes livres si peu souvent, qu'encore que je n'en aye que demi douzaine, il y en a neanmoins un des vostres qui s'est caché parmy eux plus de six mois, sans que je m'en sois apperçu; c'est Henriotti[2] que je pensois que Gillot[3] eust emporté avec luy, dés le mesme temps qu'il me l'apporta, qui fut avant la campaigne derniere. J'avois eu desir de voir ce livre, a cause qu'on m'avoit dit qu'il contenoit un calcul pour la geometrie, qui estoit fort semblable au mien; ce que j'ay trouvé estre veritable, mais il entre si peu en matiere et enseigne si peu de choses en beaucoup de feuilles, que je n'ay aucun sujet de vouloir mal a ses pensées de ce qu'elles ont prevenu les mienes. Et je ne me souvenois plus du tout de luy, lorsque, cherchant quelque autre livre, je l'ay rencontré par hasard, bien ayse de m'en pouvoir servir pour pretexte de vous escrire; car parmy les occupations que vous avez, il me semble ne devoir pas vous importuner, sauf quelque pretexte, et l'égalité de ma vie ne m'en fournit point. Et cependant je craindrois que mon silence ne vous donnast sujet d'oublier enfin le nom d'une personne, qui vous honore extremement et qui sera toute sa vie .....[4].

Je croy que vous aurez vu le tourneur d'Amsterdam. Je ne sçay quelle opinion vous avez de ses verres; pour moy, je n'y trouve autre defaut, sinon que leur figure n'est pas encore assez exacte et qu'ils ne sont pas assez polis; car c'est un ouvrage ou il faut observer bien plus de justesse qu'a tailler des roses sur de l'yvoire. Mais je ne desespere pas qu'il en viene a bout avec le tems. On m'a mandé que quelqu'un de Naples avoit desja mis la chose en execution, mais je n'en sçay encore rien de certain.

1994. Graaf Hendrik van Nassau[5]. (H.A.)

'Les lettres que de sepmaine en sepmaine j'ay eu l'honneur d'escrire à son Altesse et principalement celle dont Mr Knuyt aura esté le porteur, vous auront relevé de toute doubte au regard des choses qui sont passées devant et en mon audience de leurs Maj.^{tes}, et pourtant j'estime qu'il seroit hors de propos de poursuivre un acte là dessus. Je ne doubte point que Monsieur Eusckerke[6] n'ayt desja adverti son Altesse qu'un nouveau reiglement a esté fait pardeca, qu'apres le premier jour de Janvier prochains aucuns gentilshommes envoyez - mesmes des testes couronnées - ne seront plus conduits en leurs audiances dans les carosses de leur Maj.^{te}, et que cette prescription de temps a esté limitée, afin que celuy sur lequel le sort tombera le premier n'ait subject de s'en formaliser'. Wat de beelden betreft, die gij van hier wilt hebben, daarvoor zal ik zorgen. Ik ga naar Fontainebleau, om kopie te laten nemen van allen, die er zijn, en zal u eene lijst zenden met de grootte er

1) Het Hs. is in de collectie van graaf Foucher de Careil, die den brief heeft uitgegeven in *Oeuvres inédites de Descartes*, II, blz. 231. - Zie ook *Oeuvres de Descartes*, t.a.p., II, blz. 455. - De brief heeft geen adres.
2) Thomas Harriot (1560-1620) was een Engelsch mathematicus en astronoom. In 1631 werd een werk van hem uitgegeven met den titel: *Artis analyticae praxis ad aequationes algebraïcas novâ*, *expeditâ*, *et generali methodo resolvendas*. - Men heeft Descartes verweten, dat hij van dat boek gebruik heeft gemaakt (vgl. *Oeuvres de Descartes*, II, blz. 457, vlgg.).
3) Een Gillot wordt ook genoemd op blz. 118.
4) De brief mist plaats, datum en jaar, maar schijnt in het najaar van 1638 geschreven te zijn.
5) Zie blz. 408 en No. 1980.
6) Zie I, blz. 421.

bij, zoodat gij kunt uitzoeken. Ook de ‘tablettes’ zal ik niet vergeten. De Paris, le 5
No: 1638.

1995. J. van Wassenaer. (H.A.)

Er zal op fort St. Andries nog eene goede compagnie gelegd moeten worden, want er is er nu maar ééne. Eveneens op fort Crevecoeur, dat door de twee compagnieën, die er nu zijn, niet verdedigd kan worden. De bezetting van het huis te Hemert is ook te klein en in Heusden zijn thans maar dertien 'compagnykens', 'waeronder niet eene oude, hierlansche compagnie, maer al Franse, Engelse, Scotten en Waelen en twee comp[agnien] van het regiment van Ferents[1)] en Ernruyter[2)], die oock al niet beter syn als de rest, maer eer slimmer'. Er zijn vier of vijf 'goede, oude, hierlantsche comp[agnien] tot verstercking van het swacke garnisoen der stadt Heusden' noodig. Hage, desen 6 9bris (Nov.) 1638.

1996. Aan N.N.[3)] (K.A.)

Uit eene uitdrukking in een brief van den heer Euskercke maak ik op, dat gij mijne briefwisseling met hem afkeurt. Zij heeft echter plaats op bevel van Z.H., die gebruik maakt van de diensten van Euskercke, zoowel in Oranje als voor Chasteau Regnard en andere bezittingen. Euskercke doet mij dus somtijds mededeelingen en zendt mij dikwijls gedrukte dingen over. Er is voor u geen reden, om die briefwisseling af te keuren. A la Haye, le 8^{e} de Novemb. 1638.

1997. S. van Haersolte. (H.A.)

Ik hoor uit Lingen, 'dattet gernisoen van Osenbrugghe, versterckt sijnde mett enigh volck uit Minden, lestleden Donnerdach de keiserschen int stift Osenbrugge waren ingevallen, ende ses compagnien peerden mett enighe compagnien te voet ten eenemael hebben geruineert, ende datten generael veltmarschalck graeff van Hatsfelt[4)], die Vechte heft belegert, daerdoer, alsmede datte keiserschen verre verspreidt leggen, d'ingesetenen van de graefschap Linghen ten enemael ende soe bedorven werden[5)], datte geheele graefschap eerlangh sal sijn geruineert, t'welck sijn Hoecheit wel kan voorcoemen, als d'selve genadichlick believen wil te schrijven an den gemelten generael veltmarschalck, den graeff van Haetsfelt, ten einde d'selve die graefschap Linghen, sijnde d'eigene landt van syn Hoecheit, van doertochten, logeeringhe ende veelvoldighe foulen te verschoenen, t welck als wesende neutrael, syn Hoecheit hem recom-

1) Zie blz. 417.
2) Zie blz. 291.
3) Kopie van andere hand. De minuut heeft geen adres; misschien was de brief gericht aan den gezant Willem van Liere.
4) Zie blz. 206.
5) De zin loopt niet af, tenzij men, in plaats van *werden*, *heeft* leest.

mandeert.' Hatzfelt, 'dat een seer courtois end discreet man is,' zal zeker aan dat verzoek voldoen. Zwol, den 9^{en} Novemb. A.^{o} 1638.

Een paar jaren geleden is ook aan een dergelijk verzoek gehoor gegeven.

1998. J. Smithius[1]. (L.B.)

Gij hebt mij door uw brief[2] genezen. Een paar officieren hebben mij gedwongen hun een aanbevelingsschrijven aan u mee te geven. IV Nonas (2) Novemb. Jul.[3] A. CIↃIↃCXXXVIII, Noviomagi.

1999. E. Puteanus[4]. (L.B.)

Ik kom uwe hulp inroepen voor Joannes du Pierzy, den schoonvader van mijn zoon Justus Caecilius[5]. De man heeft tien jaren lang gewoond op zijn goed te Uthem, dicht bij Balen en Aerschot, en had een vrijgeleide van de Staten. Nu is hij echter door soldaten uit Bergen op Zoom gevangen genomen; zijne vrouw heeft hem doen beloven, dat hij ƒ 1000 als losgeld zal betalen. En nu wordt er buitendien nog ƒ 300 van hem gevorderd voor onkosten door Van der Mast, den militairen rechter, en een zekeren Sanders. Hij heeft nu het landgoed aan mijn zoon als bruidschat gegeven en deze gaat er wonen, maar zou er gaarne zeker van zijn, dat hij geen last van de soldaten zal hebben. Wilt gij zorgen voor de daartoe noodige papieren? Hierbij gaan mijne *Gnomae Belgicae*; ik dank u voor uw vers[6]. Lovanii, in Arce, XVI Kal. Decemb. (= 16 Nov.) MIↃCXXXVIII.

2000. J. van Santen[7]. (L.B.)

De heer Van Schoor[8], die naar Holland gaat, om met Z.H. te spreken over eene vermeerdering der inkomsten van het vorstendom, verlangde van mij een aanbevelingsschrijven aan u, en ik heb dat niet willen weigeren. Au chasteau d'Orange, le 20 de N.^{bre} 1638.

1) Zie No. 1948.
2) Die brief is verloren gegaan.
3) Dus 12 Nov. n.s.
4) Uitgegeven in *Erycl Pvteani ..... ad C. Hvgenivm et D. Heinsivm ..... Epistolae* ..... 1647, blz. 30.
5) Zie blz. 41.
6) Zie blz. 357.
7) Zie blz. 138.
8) Zie blz. 212.

2001. Jhr. Frederik van Nassau. (H.A.)

Ik kom spoedig te Parijs en wacht daar de orders van Z.H. Gaarne zou ik naar Holland terugkeeren. A la Roschelle, le 23 Nove. 1638.

2002. S. van Haersolte. (H.A.)

Den brief van Z.H. aan den veldmaarschalk[1] heb ik aan mijn zoon te Lingen gestuurd[2], die mij schrijft, dat Hatzfelt sauvegarde heeft gezonden voor het graafschap en dat de rechter 'met enighe vereringe van bier ende haver int leger voort stedeken Vechte geweest' is. In den nacht tusschen 18 en 19 dezer hebben de belegeraars eene halve maan vóór de poort veroverd, maar ten koste van meer dan 100 man, waaronder verscheidene officieren. Later is daar nog majoor Westerholt, heer van Limbeeck, gedood. Vechte zal het niet lang meer kunnen houden. De bewoners van Lingen hebben veel schade door die belegering, maar nog meer door overste Luttersum[3], die te Rheine het bevel voert. Het is te hopen, dat hij, na den brief van Z.H. aan den Keurvorst van Keulen, zal weggaan. Zwol, den 24^{en} Novemb. 1638.

2003. Chr. Gravio[4]. (R.A.) It.

Daar mijne ouders mij ten gevolge van verliezen in den oorlog niet kunnen helpen, wil ik trachten elders vooruit te komen. Wilt gij mij brieven van aanbeveling meegeven[5]?

2004. Graaf Hendrik van Nassau. (H.A.)

Hartelijk dank voor al uwe vriendschap. Over enkele dagen keer ik terug naar Dieppe; ik zou daar of ergens in de buurt wel gaarne een oorlogsschip vinden voor mijn veiligen overtocht, maar het zal zonder dat ook wel gaan. Over de beelden[6] mondeling. De Paris, le 27 No: 1638.

2005. S. van Haersolte. (H.A.)

Vechte heeft zich overgegeven, nadat de gouverneur en zijn majoor gesneuveld waren. Men zegt, dat Hatzfelt naar Witlage is getrokken, om het te belegeren. Zwol, den 30 Novemb. 1638.

1) Nl. Hatzfeld; zie No. 1997.
2) Zie I, blz. 376.
3) Zie blz. 381.
4) Christianus Gravius, Allendorfensis Hassus, werd 24 Febr. 1638 op 24-jarigen leeftijd als jurist te Leiden ingeschreven.
5) Zonder plaats, datum en jaar.
6) Zie No. 1994.

2006. J. de Knuijt. (H.A.)

Op bevel van Z.H. heb ik van morgen het zilver, dat in vijf pakken voor Z.H. uit Frankrijk was gekomen[1)], in een vrachtschip, dat heden naar Rotterdam vaart, doen laden. Brenger dezes en nog een ander houden het toezicht er op. Ik denk wel aan de andere zaak, waarover gij schrijft, maar ik heb nog geen gelegenheid gehad, haar verder te brengen. Graaf Willem mag wel eens aangemaand worden naar aanleiding van de gevangenen in de garnizoenen van Vlaanderen. Uyt Middelb., de laesten (30) November 1638.

2007. J. van Santen. (L.B.)

Tijdens het verblijf van den commandeur van Buren alhier heb ik alle zorg voor hem gedragen, toen de heer de Chalas ziek was, volgens het bevel van de gouvernante en ook van Z.H. Later, als mijne ongesteldheid over is, schrijf ik uitvoeriger over het verblijf van den commandeur. Au chasteau d'Orange, ce 30 de N.^{bre} 1638.

2008. S. van Haersolte. (H.A.)

Hierbij het antwoord van den graaf van Hatzfelt aan Z.H. Mijn zoon schrijft mij, dat hij met zijn heele leger de brug bij Meppen is overgetrokken, ‘om Linghen toe verschoenen’. Zwol, den 3^{en} Decemb. 1638.

2009. E. Puteanus[2)]. (L.B.)

Wilt gij een vrijgeleide in orde maken voor mijn zoon Justus Caecilius en zijn schoonvader Joannes Piercy[3)]? Onze verwant Oem uit Dort[4)] zal u papieren toonen van den laatst genoemden. Mijn zoon is reeds te Uthem. Descartes bewonder ik niet. Lovanii, in Arce, Postrid. Eid. (14) Decemb. M.IↃC.XXXVIII.

Spoedig zend ik u mijne *Auspicia Bibliothecae Lovaniensis*[5)] en nieuwe *Centuriae Epistolarum*[6)].

1) Zie No. 1938.
2) Uitgegeven in *Erycl Pvteani ..... ad C. Hvgnnivm et D. Heinsivm ..... Epistolae*, ... 1647, blz. 33.
3) Zie No. 1999.
4) Nl. Antonie Oem; zie I, blz. 329 en 331.
5) Het werk is in 1638 verschenen.
6) De *Epistolarum centuria tertia* en *quarta* zijn in 1639 uitgegeven.

2010. D'Ouchant[1]. (L.B.)

Toen ik afscheid van de Koningin Moeder[2] wilde nemen, om naar Holland terug te keeren, beval H.M. mij nog te blijven, waarschijnlijk, omdat zij nog bericht uit Frankrijk wachtte. Het zal dus noodig zijn, dat men met Z.M. duidelijker spreekt dan tot nu toe geschied is. De Koning is zeer ingenomen met den gezant. Ik hoop, dat mijne 'compagnye colonnelle' te Delft zal blijven. De Londres, ce 17 Decambre 1638, stille nouveau.

2011. Aan Ditleff Raevenklaw[3]. (K.A.)

Z.H. zou gaarne zien, dat het verbod aan den valkenier de Ghier, om valken te vangen in Noorwegen, nadat eerst de toestemming was gegeven[4], weer werd ingetrokken. Noorwegen is immers groot genoeg, om er twee valkeniers heen te zenden met dat doel. A la Haye, ce 18^{e} de Decemb. 1638.

2012. Jhr. Frederik van Nassau. (H.A.)

Wij zijn te Parijs terug. Moet ik weggaan, of blijven? In 't laatste geval zal ik een karos noodig hebben, want te paard kan men geene visites maken zonder zijne kleeren te bederven, zoo vuil is het hier. Ook zal ik dan geld moeten hebben, want ik ben nu niet meer aan de academie, maar ben grooter geworden en moet meer gezelschappen bezoeken. A Paris, le 18 Decembre 1638.

2013. A. Oem[5]. (R.A.)

De papieren van Justus Puteanus en de stukken in de zaak van zijn schoonvader heb ik u toegezonden. Gaarne zou ik iets voor Puteanus doen, want reeds tien jaren ken ik hem goed en heb veel van hem geleerd. Dordr[aci], XII Kal. Jan. (= 21 Dec.) CIↃIↃCXXXVIII.

2014. Aan E. Puteanus. (K.A.) Lat.

Het spijt mij, dat gij een vijand zijt van mijn vriend Descartes[6]. Hierbij gaat een vrijgeleide voor uw zoon Justus. Groet Tuldenus[7]. 23 Decemb. 1638.

1) Zie blz. 188.
2) Kolonel d'Ouchant had Maria de Medicis naar Engeland begeleid.
3) Kopie van andere hand. - De geadresseerde was kanselier van Denemarken.
4) Zie No. 1772.
5) Zie No. 2009.
6) Zie No. 1860.
7) Zie I, blz. 288.

2015. Th. van Staeckenbroeck[1]. (H.A.)

Men wordt hier slecht bediend door de boden, omdat zij zoo slecht betaald worden. Kunt gij daar niets aan doen? Graeve, ce 3e de Janvier 1639.

2016. J. van Wassenaer. (H.A.)

Zij zingen hier nog 'haer oude liet', nl. 'dat sy myn met gewelt een compagnie te voet over den hals willen dringen'. 'Der syn twee van U Ed. vassalen hier geweest, in myn absentie, die versochten dienst onder myn compagnie te voet te hebben, die, God betert, noch niet *in rerum natura* is', en ik durf er niet over spreken, omdat Z.H. mij dan misschien voor ondankbaar zou houden. Ik wacht den brief van Z.H. 'aen den rebellen commandeur van de Voorn'[2]. Hierbij een koppel kapoenen. Heusden, desen 4 Jan. 1639.

2017. J. van Wassenaer[3]. (H.A.)

Kapitein Sanders[4] te Crevecoeur dringt zeer ernstig aan op het zenden van nog eene compagnie. En hier is het garnizoen ook veel te zwak, niet meer dan 1000 man. De officieren van den overleden kapitein de Fontaine[5] heb ik niet kunnen veroorloven in den Haag te gaan solliciteeren, omdat ik steeds bevel van den heer Staeckenbroeck verwacht, om op te rukken. Het zou goed zijn, dat kapitein de Fontaine door zijn luitenant werd opgevolgd en de luitenant door den vaandrig. Heusden, desen 5 Jan. 1639.

2018. R. van OS[6]. (L.B)

Hierbij gaan een haas en eenige 'kieckenen brabants aertsoen(?). Al hebbe ick tot Mechelen gevangen geseten, wy en hebben ze noch niet al opgeten'. Bergen op ten Zoom, desen 7 Jannevaryus 1639.

2019. C. Boeij[7]. (L.B.)

Kunt gij bij Z.H. ook iets doen voor mijn vriend Pieter Boschkenblij, die gaarne 'een acte van survivance op sijn deurwaerderschap van den Hove

1) Zie I, blz. 268.
2) Zie No. 1985.
3) No. 2017 a. Een brief van 13 Jan. (H.A.) is geheel onbelangrijk.
4) Er waren verscheidene officieren van dien naam.
5) Er waren twee officieren van dien naam, een kapitein van 'harcquebusiers' en een ritmeester; het blijkt niet, wie hier bedoeld is.
6) Roeland van Os komt in 1637 als ritmeester voor. (Meded. van den Heer Wakker.)
7) Cornelis Boey (of Boius) werd in 1611 geboren te Zierikzee, studeerde in de rechten te Franeker en te Leiden en vestigde zich als advokaat in den Haag. In 1651 werd hij advokaatfiskaal en procureur-generaal van Holland en Zeeland. Boey was Hollandsch en Latijnsch dichter. Hij stierf in 1665.

van Hollandt' zou hebben, 'welck ampt hij voor desen heeft moeten coopen'? En nu is op dit oogenblik de man ernstig ziek, zoodat, als hij sterft, zijne weduwe geheel onverzorgd achterblijft. In Dordrecht, den 10 Jan. 1639.

'Alle de epigrammata in amplissimi Beverovicii *Excellentiam sexus foemineei*[1], die vele sijn ende nu alle geabsolveert, sal ick U E^{dt} metten eersten doen hebben. Vale.'

2020. Rembrandt[2]. (H.A.)

Door die grooten lust ende geneegenheijt, die ick gepleecght hebbe in t wel wtvoeren van die twe stuckens, die sijn Hoocheijt mijn heeft doen maeken, weesende het een, daer dat doode lichaem Chrisstij in den graeve gelecht wert, ende dat ander, daer Chrisstus van den doode opstaet[3], dat met groote verschrickinge des wachters, dees selvij twe stuckens sijn door stuijdiose vlijt nu meede afgedaen, soodat ick nu oock geneegen ben om dieselvijge te leeveren, om syn Hoocheijt daermeede te vermaeken, want deese twe sijn t, daer die meeste ende die naetuereelste beweechgelickheijt in geopserveert is, dat oock de grooste oorsaeck is, dat dieselvijge soo lang onder handen sij geweest. - Derhalven soo versouck ick, ofte mijnheer Sijn Hoocheijt daervan gelieft te seggen, ende oft mijnheer soude gelieven, dat men die twe stuckens eerst tot uwent ten huijsen bestellen sal, gelijck als voormaels is geschiet. Hiervan ick eerst een letterken tot antwoort verwachten sal.

Ende omdat mijnheer in deesen saeken voor die 2de maels bemoijt wert, sal oock tot een eerkentenisse een stuck bijgedaen werden[4], weesende 10 voeten lanck ende 8 voeten hooch; dat sal mijnheer vereer werden in sijnen huijse[5]. Ende meteen wensschende u alle geluck ende heijl ter saelicheijt, Amen ..... Deese 12 Januwarij 1639.

Mynheer, ick woon op die binnen Emster[6]; t huijs is genaemt die Suijkerbackerrij.

2021. J. van Beverwijck[7]. (L.B.)

Qui me in amicitiam tuam iampridem admittere, meaeque nuper *de Calculo* opellae calculos Pario marmore candidiores ex ipso Parnasso adijcere dignatus es[8], nullus dubitare cogor, quin, quae tua est in immerentem comitas, et meum dolorem doliturus sis, quem nuper coepi ex praematura filij morte. Optimae indolis et spei puer, iam *πατροδίδακτος*, cum literarum studijs primo

1) Nl. *Van de Wtnementheyt des Vrouwelicken Geslachts*, Dordrecht, 1639.
2) De brief is geadresseerd aan: 'Myn Heer, Myn E. Heer van Schuijlenburgh' (*sic*). Hij is uitgegeven door Vosmaer, *Rembrandt* (1868), blz. 115; 2de uitgave (1877), blz. 190; en door Hofstede de Groot, *Die Urkunden von Rembrandt*, blz. 69. In dat werk is ook een facsimile opgenomen.
3) Zie No. 1350 en 1354.
4) Dit woord is weer doorgeschrapt.
5) Waarschijnlijk wilde Rembrandt Huygens de schilderij schenken, die het blind maken van Simson voorstelt, 2.87 m. bij 2.38 m. groot is, in 1636 werd geschilderd en nu in de galerij Schönborn te Weenen hangt (vgl. Hofstede de Groot, t.a.p., blz. 71).
6) Binnen Amstel.
7) Zie blz. 176.
8) Het werkje *De calculo Renum et Vesicae Liber singularis* had in 1638 te Leiden het licht gezien. Huygens had er op 30 Dec. 1637 een lofdicht op geschreven (vgl. *Gedichten*, III, blz. 43).

vere uberius esset admovendus, vota patris frustratus ad plures abijt[1]. *Non ignara mali*, inquit illa, *miseris succurrere disco*[2]. Tibi idem aliquando fatum contigisse, ex Heinsij nostri *τοῦ πάνυ* versibus[3] cognovi. Parentavit et meo, ut vidisti, eleganter insignis poëta Boyus[4]. Qui et eodem metro argumenta - brevi ad te mittenda - singulis capitibus praefixit libri mei *de Excellentia* non iam sequioris, quamvis foeminei, sexus[5], quem auspice Schurmana conscripsi, et brevi in lucem edere decrevi. Ut et tomum alterum *de Vitae termino*, cui nobilissima virginum fastigium imponit *διοπετές*[6]. Mox ad medica iterum - unde me divinis literis revocarat hoc sexus et seculi sui miraculum - quae non pauca affecta habeo, accingi animus est, nisi forte alio trahant distrahantque amici. Praeter enim libellum de calculo, Italis, Gallis, Anglis, et Belgis non omnino - ut auctior ostendet editio - improbatum, reliqua non ex arbitrio meo, sed impulsu aliorum scripsi. Quare ut laudem non sum meritus, ita culpa caruisse arbitror, veniam saltem ab aequo lectore impetraturum spero. Quod si tu mihi hic propitius sis Jupiter, facile minutos deos flocci fecerim. Sed manum de tabula. Sentio enim, quam nimis agam tecum familiariter. Quin tamen te gravissimarum rerum saturum, etiam ad has nugas demissurus sis, sperare me facit incredibilis naturae tuae benignitas, qua magnitudinis tuae oblitus me meaque complecti soleas..... Dordrechti, XV Jan. CIↃIↃCXXXIX.

Se tibi quam officiosissime commendat noster Boyus.

2022. Jhr. Frederik van Nassau. (H.A.)

Vriendelijk dank voor uwe moeite, waardoor het verblijf hier voor mij dragelijker is geworden; ik zal nu met minder ongeduld op een schip wachten, mijne oefeningen hervatten en gezelschap zoeken. De Paris, le 15 Janvier 1639.

2023. J. van Wijnbergen[7]. (H.A.)

Hartelijk dank voor uwe zorg, om mij het verlof te verschaffen. Rynberck, den 18 Jan. 1639.

2024. Bern. Coenders van Helpen[8]. (L.B.)

Dit paspoort zal zoo niet gebruikt kunnen worden; zes weken moet in

1) Beverwijck was in 1626 in tweede huwelijk getrouwd met Elisabeth de Backere, die hem acht kinderen schonk, van welke hem slechts drie overleefd hebben. Zijn oudste zoontje, Bartholomeus, geb. in Aug. 1630, stierf in 1638.
2) Verg., *Aen.* I, vs. 630. Het zijn woorden van Dido.
3) De schrijver vergiste zich hier.
4) Zie blz. 424.
5) Zie No. 2019.
6) Zie blz. 177. - In 1639 zag het derde deel het licht, waarin o.a. een brief van Anna Maria van Schuerman was opgenomen.
7) No. 2023 a-c. Brieven van 20, 24 Oct. en 25 Nov. (alle H.A.) zijn even onbelangrijk.
8) Zie I, blz. 362.

zes maanden worden veranderd. Wilt gij daarover met Z.H. spreken? Hage, desen 18en Jan. 1638.

2025. J. van Wassenaer. (H.A.)

Ik zou gaarne een paspoort hebben, om hier een uur of vijf, zes in de rondte te mogen jagen; dat is tevens eene goede gelegenheid, om te weten te komen, ‘wat vyants partyen der int lant syn, die tegenwoordich, omdat ick geen vuyrroers en heb, hier omtrent seer sterck loopen, en myn van verre seer drygen, dat sy myn eersdaeghs naer Lier off Herentaels willen brengen; doch ick sal oock wat toesien.’ Jan van Gorckum is verleden met 21 man uitgetrokken en te Beek geslagen; hij zelf is gevangen genomen. Denk aan de versterking van het garnizoen. Heusde, desen 19 Jan. 1639.

2026. C. Barlaeus[1]. (L.B.)

Gij hebt mij veel genoegen gedaan door het zenden van uwe gedichten; dat op het boek van Heinsius is het grootsche werk van den grooten geleerde waardig[2]. Amstelod., XX Jan. 1639.

2027. Rembrandt[3].

Soo is t dan dat ick met lijcensij u e dese 2 stucken toesende[4], die ick meen, dat soodaenich sullen bevonden werden, dat sijn Hoocheijt nu selfs mij niet met min als dusent guldens voor ider toeleggen sal. Doch soo sijn Hoocheijt dunckt, dat sij t niet en meerijteeren, sal naer sijn eijgen believen minder geeven, mij verlaetende op Sijn Hoocheijts kennis en discreesij. Sal s mij danckbaerlick daermet laeten contenteeren, ende blyvende neffens mijne groetenissen .....[5].

Hettghene ick aen de lijsten en de kas verschooten hebb, is 44 guldens in alles.

1) Uitgegeven in *Barlaei Epistolae*, blz. 743.
2) Nl. *In Danielis Heinsii ad libros Novi Focderis notas* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 119). Het is gedrukt op blz. 963 van *Danielis Heinsii Sacrarvm Exercitationvm ad Novvm Testamentum libri* XX ..... *Lvgdvni Batavorvm. Ex Officinâ Elseviriorum*, 1639.
3) Het Hs. is in de collectie A. Morrison. De brief is voor het eerst uitgegeven met facsimile door Mr. H. Six van Hillegom in *Het Instituut*, *of Verslagen en mededeelingen ..... van het Kon. Nederl. Instituut*, 1843, blz. 142. Ook elders zijn facsimile's van den brief opgenomen, o.a. door Hofstede de Groot. Verder is de brief uitgegeven door Mr. C. Vosmaer, *Rembrandt* (1868), blz. 119, (1877), blz. 193, en bij Hofstede de Groot, blz. 71.
4) Zie No. 2020.
5) De brief heeft plaats, datum, noch jaar, maar moet in Januari 1639 geschreven zijn.

2028. Barbe de Brimeu[1]. (K.A.)

Ik durf u lastig vallen, omdat gij een vriend van mijn zwager waart. Mijn leeftijd veroorlooft mij niet, u persoonlijk te komen bezoeken, en mijn zoon zit in Zeeland. Mijn broer heeft mij land nagelaten, maar nu heeft de heer Aleman mij daarvan in twee jaren geen rente betaald. Wilt gij over deze zaak eens schrijven aan den heer de Knuijt? De Bergues, se 23 de Janvier 1639.

Hierbij gaat een brief van den heer Morgan.

2029. Aan J.I. Pontanus[2]. (K.A.) Lat.

Ik antwoord dadelijk op uw brief. Als gij wilt, dat een exemplaar van uwe Geschiedenis van Gelderland[3] den Prins wordt aangeboden, zend het mij dan dadelijk en ik zal er voor zorgen. 26 Jan. 1639.

2030. J. van Bawyr Franckenbergh[4]. (L.B.)

Mijn neef Frideric de Bawir, op het oogenblik kolonel in Zweedschen dienst[5], heeft bevel gekregen om terug te keeren naar het leger van generaal Banir[6], maar heeft geen paspoort, om met zijne paarden onze grenzen te passeeren. Kunt gij hem dat paspoort bezorgen? Le 26 de Janviay 1639.

2031. C. Boeij. (L.B.)

Hierbij gaan de puntdichten[7]. Ik heb er weinig tijd aan besteed, om ze te schrijven, en gij behoeft er maar weinig tijd voor te gebruiken, om ze te lezen. Morgen middag wil ik u gaarne even spreken. Hagae-Com., 26 Januar. 1639.

2032. Rembrandt[8].

Met een sonderling vermaeck hebbe ick U E. aengenaemen missyve van den 14 deses doorleesen, bevinden daer U E. goeden gunst ende geneegentheijt, soodat ick van harten

1) Barbara de Brimeu was weduwe van Jhr. Daniel de Calvart en schoonzuster van den luitenant-kolonel Lieven de Calvart (vgl. I, blz. 153, en boven, blz. 366), den vriend van Huygens. (Mededeeling van Dr. H.E. van Gelder.)
2) Zie I, blz. 239.
3) De *Historiae Gelriae ad annum* 1581 *libri* XIV, hadden juist te Harderwijk het licht gezien.
4) Johan van Bawyr, heer van Franckenberch, was in 1634 ritmeester. (Mededeeling van den heer Wakker.)
5) In 1632 en 1634 komt hij voor als kapitein in dienst der Staten. (Meded. van denzelfden.)
6) Nl. Baner; zie blz. 5.
7) Zie No. 2019 en 2021.
8) Het Hs. is in de collectie Morrison te Londen. De brief is met facsimile uitgegeven door Mr. H. Six, t.a.p.; door Vosmaer in *Rembrandt*, 1868, blz. 118, 1877, blz. 192, en door Hofstede de Groot, *Die Urkunden*, blz. 73.

geneegen verobblijsier blijven U E. rekumpensyve dienst ende vrienschap te doen. Soo is t door geneegentheijt tot sulx, tegens mijns heeren begeeren, dees bijgaenden douck toesenden[1], hoopende, dat u myner in deesen niet versmaeden sult, want het is die eerste gedachtenis, die ick aen mijnheer laet.

Mynheer den ontfanger Wttenboogaert[2] is by mij geweest, sooals ick besich waer met dees 2 stuckens te packen. Hij most die noch eerst eens sien. Die seijden, soo het Sijn Hoocheijt beliefden, wil mij hier wt sijn kantoor die betaelinge wel doen. So soude ick aen U, mynheer, versoucken, sulx Sijn Hoocheyt mij toelecht aen die 2 stuckens, dat tsel gelt hier in den eersten ontfangen mocht, daer ick nu sonderlingen meede geryft souden weesen. Hierop verwachten, soo 't mynheer gelieft, bescheijt, ende wensche U E. famijlij allen geluck ende heijl, dat neffens mijne groetenissen ..... In der haest, deesen 27 January 1639.

My heer, hangt dit stuck op een starck licht en dat men daer wijt kan af staen, soo sal t best vouchen.

2033. L.I. Puteanus[3]. (B.M.)

Kort geleden ben ik uit Italië teruggekeerd en verzoek u om een vrijgeleide, daar ik wegens een sterfgeval naar Venlo moet gaan en daar in de buurt allerlei dingen moet onderzoeken en opnemen. Ik hoop, dat gij even vriendelijk voor mij zult zijn als gij voor mijn overleden vader[4] geweest zijt. Ik ben priester, maar heb te Venlo dat ambt niet bekleed; ik hoop het echter wel te bekleeden, omdat ik daar ‘parochialis ecclesiae capitularis’ ben door een familierecht. Ik ben in twee maanden van Rome, waar ik vijf jaren gewoond heb, hierheen gereisd. Lovanij, in Arce, VI Kal. Feb. (= 27 Jan.) M.IↃC.XXXIX.

2034. E. Puteanus[5]. (L.B.)

Ik dank u ten zeerste voor het zenden der door mij gevraagde stukken. Ik begin oud te worden. ‘An scribo igitur? Imo quae scripta colligo, aut absolvo inchoata. Varia haec sunt, et *Amoenitatum* titulo comprehendenda, quarum specimen uno aliquando volumine, non magno, dedi[6]. Liber *De Bissexto* magnus etiam non fuit, varius tamen, et nisi fallor, inter curiosos, quem argumenti fiduciâ *Novam temporis faculam*[7] ausus sum appellare. Ejusdem notae *Nundinae* erunt *Romanae*[8], quemadmodum Martis populus octo dierum laterculo annum complexus sit, cum appellationem a planetis ignoraret.

1) Nl. de Simson; zie No. 2020.
2) Zie blz. 148. - Rembrandt heeft in 1639 een portret van hem geëtst.
3) Zie I, blz. 407.
4) Waarschijnlijk J. Puteanus (vgl. I, blz. 356, 362, 446), schepen van Roermond en broeder van Erycius.
5) Uitgegeven in *Erycl Pvteani ..... ad C. Hvgenivm et D. Heinsivm ..... Epistolae* ....., 1647, blz. 35.
6) Nl. *Amoenitatvm humanarvm diatribae* XII. *Quae partim philologiam*, *partim philosophiam spectant*. Leuven, 1615.
7) Zie blz. 302.
8) *De Nundinis Romanis liber; nova Fastorum velut facula*, is eerst in 1646 uitgekomen.

De Principio Diei, *et Circulo Urbaniano*[1] pars reliqua est, rem suâ naturâ sterilem ad amoenitatem et facundiam revocans. Nunc vero in *Bivio* versor *vitae humanae*, *quae Virtutum et Vitiorum Lineae*[2] sunt, duobus libris comprehensae. Lineae, sed Aristotelicae, ac nescio, an utilius possit argumentum juventuti, stilo dirigendae, proponi.' Ook wil ik nog schrijven over *De republica* van Aristoteles[3]. Mijn zoon Justus zal eene nieuwe uitgave van mijne brieven bezorgen. Wendelinus komt spoedig naar Leuven; Cantelmo[4] wenscht hem zeker te zien. Lovanii, in Arce, V Kal. Febr. (= 28 Jan.) M.IↃC.XXXIX.

2035. M. Snouckaert van Schauburg[5]. (L.B.)

Ik ben met kolonel Goring[6] van den Briel overgestoken en heb eene slechte reis gehad, die drie dagen duurde. Mevr. Stafford[7] vindt de 'accord de violes', die de heer Lanier[8] gevonden heeft, voortreffelijk en den prijs wel waard. Ik heb de violen nu gekocht voor 27½ £ en een grijzen Hollandschen hoed, en ze afgezonden; de vracht bedraagt 8 shillings. - 'J'ay parlé au marchand Robert Gale[9] de vostre affaire, qui se plaint fort des mauvaises procedures de Gibbons, et ne trouve pas bon gré que vous touchiez les deniers qu'il a payé en partie, afin qu'il ne puisse obtenir la possession d'aucune terre, devant qu'il aye entiere satisfaction, comme vous entendrez plus particulierement par sa response mesme cy joincte' ..... De Londres, ce 29/19me Janvier 1639.

2036. J. Brosterhuijsen[10]. (L.B.)

Die van Herenthals, Jan van Gorcum[11] ghevanghen hebbende, wilden hem niet laeten rantsonneren, waerop mijnheer de gouverneur[12] een tam-

1) De eerste druk was in 1632 verschenen.
2) *Vitae humanae Bivium*, *virtutum et vitiorum lineae*, *votis ethicis distinctae libri tres*, zag eerst in 1645 het licht.
3) Het werk was in 1627 uitgegeven; een tweede druk kwam uit in 1645.
4) Zie blz. 273.
5) Zie No. 1881 en 1929.
6) Zie blz. 277.
7) Mary Woodhouse, de weduwe van Sir Robert Killigrew (vgl. I, blz. 93), was hertrouwd met Sir Thomas Stafford, 'gentleman-usher' van Koningin Henriette Marie.
8) Nicholas Lanier (1588-1665), geb. te Londen, was evenals vele zijner familieleden aan het Engelsche hof verbonden. Hij was luitenist en componist en is de Stuart's in hunne ballingschap gevolgd. - Hij was dus de bekende musicus, van wien Snouckaert in zijne twee vorige brieven spreekt.
9) Deze Engelschman, die koopman was te Rotterdam, was gemachtigde van John Gibbons bij den verkoop van Huygens' land te Hatfieldchase (vgl. I, blz 445). Ook die verkoop bracht weer allerlei moeilijkheden. (Vgl. A.D. Schinkel, *Bijdrage* ..... blz. 71-74).
10) Gedeeltelijk uitgegeven door Dr. J. van Vloten in *Nederlandsche Volks-almanak voor* 1858, blz. 88.
11) Zie No. 2025.
12) Nl. Jacob van Wassenaer, heer van Obdam, wiens secretaris Brosterhuijsen was.

bour derwaerts sondt met een brief aen de gouverneur aldaer, die omtrent de stadt comende verstondt, dat hij al ghevanghen was. Voorleden nacht t'en twee uijren omtrent den 3^{en} Febr. ontfingh d'heer gouverneur een brief van de heer Staeckenbroeck, waerop sijn Ed. huijden al de ruijterij nae boven ghesonden heeft[1)], doch door siecte belet sijnde, is selfs niet medeghegaen, verhopende, dat het sijn Hoogh.^{t} niet qualick can nemen. Mijn siecte slijt; altemet blijft hij twee of drie weecken achter, en dan comt hij eens weer met een cleijn vermaeningkje; dat doet mij hoopen, dat hij teghen de lenten als een winterbloem sal uijtgaen. Ondertusschen verdrijf ick dat verdrietje met altemet wat te mijmeren op een fraeije clavicymbel, die ick in mijn voorcaemer heb, of in een vermaecklick boeck te leesen, of ijedt te teijckenen, en dat in mijn warme sevenhoeckighe onghelijcksijdighe cabinetje, waervan ick aen S.^{r} van Campen de beschrijvinghe met de grondtteijckeningh gesonden heb, om se te voeghen bij de ghedenckwaerdighe ghebouwen, die sijn E. in print meent te laeten uijtgaen, want ick weet, dat gheen van de oude of niewe timmerlieden dierghelijcke bedacht heeft. Een soet overdencken onderhoudt mij oock machtigh, te weten, dat men mij hier wijs maect, dat ick lichtelick aen vrijheijdt of neutraliteijt soude conen gheraecken. Hoe soud ick dan gaen dwaelen door dat soete Brabandt! Alle fraeije ghesichten van landtsdouwe waeren mijn. Of t'er op aen quaem, ick ben verseeckerdt, dat de gunst van Uw' Ed. mij hierin dapper soude conen helpen, welck' ick altijdt te mijwaert soo hartigh gheneijght ghevonden heb, insonderheijdt nu, mij soo wel plaetsende bij een heer, wiens onghemene dueghden maecken, dat ick mij gheluckigh acht sijn Ed. dienaer te weesen..... Huesden, den 3^{en} Febr. 1639.

2037. W.M. Bacx[2)]. (L.B.)

Wilt gij eens denken aan ‘de vrijicheijt van mijn huis tot Yselsteijn’, die Z.H. mij ‘al geaccordeert heeft’? Hierbij zend ik een jong wild zwijn. De vijand is in beweging; voordat wij er om denken, kan hij meester zijn van Calcar en Goch, wat wij gemakkelijk hadden kunnen verhinderen. 1639, Nimwege, den 3 February, nie stijl.

2038. C. Barlaeus[3)]. (L.B.)

Hierbij gaat een exemplaar der *Medicea Hospes*[4)]; er zijn nog al fouten in het werkje, daar mijne ongesteldheid mij verhinderde, nauwkeurig de

1) Zie No. 2071.
2) No. 2037 a. Een briefje van 25/15 Mei (L.B.) is zonder eenige beteekenis. Zie over Bacx, blz. 392.
3) Uitgegeven door J.A. Worp in *Oud-Holland*, VI, 1888, blz. 257.
4) *Sive descriptio pvblicae gratvlationis, qua ..... Reginam, Mariam de Medicis, excepit Senatus popvlvsque Amstelodamensis. Auctore Caspare Barlaeo.* Het werk, dat op kosten van de stad werd gedrukt, kwam te Amsterdam uit bij de Gebr. Blaeu en werd in het Hollandsch en in het Fransch vertaald.

drukproeven te verbeteren. Ik bemerk, dat gij bij Boreel een goed woord gedaan hebt[1]. Ik moet nog erg voorzichtig zijn wegens mijne gezondheid. Raptim, ipsis Nonis (5) Febr. CIↃIↃCXXXIX.

2039. Aan P.C. Hooft[2]. (L.B.)

Nu volght de donderslagh, daervan ick U.E. onlangs blixemsgewijse gewaerschouwt hebbe. U.E. en houde sich evenwel aen geene beloften verbonden, als oft hij niet ontgaen en mochte, dus veel vuijl papiers te doorlesen[3]. Het gelooven alleen van andere, dat U.E. een ure daeraen te kost geleght hebbe, sal mij te stade komen, om het elders niet te sien verwerpen; met sulcken aensien versoeck ick, dat het in handen van den H.e Barlaeus moghe komen. Vossius is 't niet te verghen, soo verr om te sien naer 't poppegoed. De H.en Mostart[4], Baeck[5] ende Vondelen sullen der mogelick toe te bepraten zijn. U.E. wijze toeversicht bevele ick het misvall. Dese is de allereerste reise dat het onder vreemde ooghen komt. Mij sal vriendschapp geschieden, soo het ten spoedigsten teruggegeschickt werde, 't zij om te smooren, oft wijder in de wereld te jagen, naer 't U.E. sal bevelen. Tot dit laetste soude mij seer doen verstaen de vreese van stuckelinghe afschriften, die ick sommighe t'haren nadeele hebbe sien overkomen. U.E. gelieve de voornoemde mijne weinighe lezers te meer te perssen, opdat ick ten minste voor dit mael buyten die bekommeringhe moghe zijn. Willen sij ijeder verstaen, om ijets in dicht van haer gevoelen daer bij te stellen, wij sullen te vaster gissen, waer haren tyd gegaen is. Mijn liefste keur waere, dat dese korte roll ten huijse van U.E. by eenighe gesamentlick mochte afgelesen werden. U.E. vergeve mijne onbeschaemtheid en volghe niettemin syn welgevallen, daernaer sich altoos rechten sal .....

Mijn titel spreeckt van Y e t m e e r ; *erunt illi luctus mei ἐπίμικτοι*, die ick daertoe by den anderen sal rapen[6] ende, soo mij dunckt, niet ongevoeghlick doen volgen *ad calcem operis singultu et lamentis abrupti*. 's Gravenhaghe, den 7en Febr. 1639.

2040. G. van Schendel[7]. (L.B.)

Hierbij gaat een antwoord van Prins Radziwil aan Z.H. op den brief van aanbeveling voor den heer J. van Wickevoort. Hans Witmaker heeft van den vorst het bevel gekregen zijne schuld te betalen aan Joan van der Duijck, maar vindt allerlei uitvluchten. Wilt gij nog eens aan Prins Radziwil schrijven, dat de borgen moeten worden aangesproken? In Amsterdam, 8 Febr. 1639.

1) Nl. Willem Boreel. Barlaeus deed in dezen tijd pogingen, om zijn tractement verhoogd te krijgen, maar zijn verzoek werd door de burgemeesters van de hand gewezen.
2) Uitgegeven door Dr. J. van Vloten, *Hooft's Brieven*, III, blz. 276.
3) Met dezen brief zond Huygens zijn *Daghwerck*.
4) Zie blz. 12.
5) Zie I, blz. 220.
6) Huygens had den 9den Dec. 1638 het uitvoerige gedicht *Naeniae ἐπίμικται in morte uxoris dilectissimae* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 114) geschreven.
7) No. 2040 a. Een brief van 26 Febr. (L.B.) handelt over dezelfde zaak. Zie No. 1972.

2041. Aan J. van Beverwijck[1]. (K.A.)

Houd u moedig bij den dood van uw kind; twee jaren geleden ben ik harder getroffen door den dood mijner vrouw, die verdiende eene plaats te krijgen in het werk over de uitnemendheid der vrouwen, waaraan gij bezig zijt. Ik verwacht het boek, waarvoor hierbij een lofdicht gaat, spoedig[2]. Hagae Com., VII Id. (7) Febr. CIↃIↃCXXXIX.

Als gij wilt, zal ik u een lang Nederlandsch gedicht zenden[3].

2042. Rembrandt[4].

UE. vertrouwe ick alles goets toe ende insonderheyt van 't beloonen voer dees 2 laetste stuckxen, vertrouwende UE. dat, soo het naer UE gunst ende nae recht ginck, so en souden geen teegensegghen in de voorghescreven prijs niet weesen. Ende wat aengaet de voorygen geleverde stucken[5], en syn niet hooger betaelt als 600 k. guldens ider. Ende alsoo Syn Hoocheyt met goede vougen tot hooger prys niet en is te beweegen, alhoewel sy t kennelick meryteeren, met 600 k. guldens ick my van ieder tevreden stellen, mits dat ick myn wtgelyde van d 2 ebbene lysten en de kas, dat saemen 44 guldens is[6], mocht by geordyneert werden, soo soude ick aen mynheer vriendelick versoucken, dat nu met den eersten mocht myn betaelinge alhier tot Amsterdam hebben, vertrouwende, dat door de goede gunst, die aen myn geschied (hier vertrou)[7], sal nu eerstdaechs myn penningen genieten, mits dat ick erkennelick voor al sulke vrienschap blyve. Ende naer myne hartelicke groetenissen aen Mynheer ende aen UE naesten vrienden, allen Godt in langhduerygen gesondtheyt bevoolen..... Den 13 Febrewary 1639.

2043. Aan N. Heinsius[8]. (K.A.) Lat.

Met belangstelling volg ik uwe vorderingen in de wetenschap en met genoegen las ik uw gedicht op het sterven van uw makker[9]. Nu er zoovele beroemde mannen sterven, is het een troost, dat er ook later groote mannen zullen zijn. Moogt gij uw vader evenaren! Misschien zal ik dat niet meer beleven, maar dan wellicht mijne kinderen. Groet uw vader. 14 Febr. 1639.

1) Zie No. 2021.
2) Nl. *In I. Beverovicii de excellentia sexus foeminei libros* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 120), den 3den Febr. geschreven.
3) Nl. het *Daghwerck*.
4) Het Hs. bevindt zich in de collectie Alexander Meyer Cohn te Berlijn. De brief is uitgegeven door Vosmaer, *Rembrandt*, 1868, blz. 121; 1877, blz. 195, en door Hofstede de Groot in *Die Urkunden*, blz. 75.
5) Nl. de oprichting en afneming van het Kruis, reeds vóór 1636 voor den Prins geschilderd; vgl. blz. 150.
6) Zie No. 2027.
7) De schrijver vergat, dat hij reeds *vertrouwende* had geschreven.
8) Nicolaas Heinsius (1620-1681), zoon van Daniel Heinsius, de later beroemde philoloog.
9) Het vers is niet in zijne *Poemata* (1666) opgenomen.

2044. J.L. Backx[1]. (L.B.)

Mijne twee zusters Elisabeth en Ida zijn zeer kort na elkander gestorven; mijne zuster Clara gaat trouwen met een burgerzoon, wiens ouders graan kochten en bier brouwden, maar die ‘godtvruchtich, vlot gestileert, ende seer sterck van middelen’ is. Het zou ons zeer verheugen, wanneer gij, uw broeder en uwe zusters op de bruiloft wilden komen, die wij wegens de sterfgevallen ‘cleijn ende reijn sullen maecken’. In Breda, den 16 Februarij 1639.

2045. Rembrandt[2]. (B.M.)

Mijn E Heer, met schroomen is 't, dat ick ue met mijn schrijvens kom besoucken, ende dat door t seggen van den ontfanger Wttenboogaert[3], die ick t tardeeren van mijn betaelinge klaechden, hoe dat den treesorier Volbergen[4] dat lochgent, als dat daer jaerlickx intressen getrocken werden, soo heeft mij den ontfanger Wttenboogaert nu voorleeden woondach daerop geantwoort, als dat Volbergen allen halven jaer dieselvij intressen heeft gelicht, dat tot nu toe, soodat daer nu wederom over 4000 k. gulden bij denselvij kantooren verscheenen is. Ende bij deesen waerachtijge geleegentheijt, soo bidde ick u, mijn goetaerdijgen Heer, dat mijn ordonnansij nu in den eersten mocht klaergemaeckt werden[5], opdat ick mijn welverdiende 1244 guldens nu mocht eenmael ontfangen, ende ick sal sulx aan ue met reeverensij, dienst ende blyck van vrienschap altijts souken te reekumpenseeren. Met deesen is t, dat ick mijnheer hartelick groeten ende wensschen, dat ue Godt lanck in goeden gesondtheyt ter saelicheyt spaere[6] ....[7].

Ick woon op de binnen-emster in die suijkerbackerrij.

2046. Freminet[8]. (H.A.)

De pas gevonden stukken over het graafschap Charny heb ik den heer Euskercke[9] verleden Zondag laten zien. Hij had juist een brief van u en zou nagaan, wat ik in deze zaak gedaan heb. Daarom schrijf ik nu zelf. Men

1) Er is zooveel verwarring in de genealogieën der familie Bacx, dat het niet is uit te maken, of de schrijfster eene dochter was van Johan, Paulus of Marcelis Bacx, alle drie bekende officieren.
2) Uitgegeven door Burnet, *Rembrandt and his works*, 1849, blz. 14, met facsimile, door Vosmaer, *Rembrandt*, 1868, blz. 123; 1877, blz. 196, en door Hofstede de Groot, *Die Urkunden*, blz. 77, met facsimile.
3) Zie No. 2032.
4) Zie I, blz. 168.
5) Aan dien wensch is voldaan; den 17den Febr. werd de ordonnantie geteekend, om aan Rembrandt ƒ 1244 uit te betalen voor de begrafenis en de opstanding van Christus. (Vgl. Six, t.a.p., blz. 146; Vosmaer, t.a.p., 1877, blz. 198, en Hofstede de Groot, t.a.p., blz. 78).
6) Dit woord is doorgeschrapt.
7) Zonder plaats, datum en jaar, maar de brief is even vóór, of op 17 Febr. 1639 gescbreven.
8) Hij was één der advokaten van den Prins in processen over zijne bezittingen in Frankrijk.
9) Zie I, blz 421.

heeft mij zoolang laten wachten, dat ik, toen de heer de Knuyt vertrok, hem nog niet het arrest van Grenoble kon meedeelen. Ik ben toen zelf op reis gegaan, om nadere informaties in te winnen. Aan den heer de Charoux[1] is het graafschap Charny, Arnay le Duc, Mont Saint Jean, Pouilly en al het andere van het oude domein van dat graafschap toegewezen; vijf of zes heeren van aanzien, die ook aanspraken deden gelden, zijn uitgesloten. In Dyon heeft men nu een stuk gevonden, dat op de zaak betrekking heeft. Men verzekert mij, dat de quaestie van het graafschap Charny thans voor het parlement van Bordeaux zal komen[2]. Z.H. moest tusschen beide komen, dan zou hij daarvan zonder twijfel voldoening hebben, want er heeft bij het graafschap substitutie van personen plaats gehad. Het is toch erg jammer, dat sommige papieren zoek zijn. De heer Euskercke raadt mij aan, zelf naar Bourgogne te reizen, en ik zal dien raad volgen. De Paris, ce .....[3] Febvrier 1639.

2047. P.C. Hooft[4]. (A.B.) aant.

U Ed. Gestr. *Daghwerk*[5] deed mij daetlijk heilighavont neemen van ander werk. Ik scheidd' er niet uit, eer 't uit was; uitgezeidt bedt en taefel, ende besteld' het voorts aen den heere Barlaeus. Deez, houdende noch zijn' kamer, vond goedt het daer gezamentlijk te doorzien met de H.H. Mostart, Baek en Vondel, die nevens mij eenighe avondtuiren daeraen besteedt hebben. Maer de vergaedring hield zoo wel geen' streek, dat ik ijder beletten kon 't gedicht eens nae zich te neemen, om in 't bezonder voorts te leezen. Mostart en Vondel hebben yets aengeteekent dat den taelschik betreft[6], opdat U Ed. Gestr. overweghe, oft zij zich dienaengaende met ons vergelijken konde, dewijl 't wel passen zoude daerin eenen gemeenen voet te volghen. Eevenwel kan ik niet alles voor vol aenvatten, wat hun behaeght, ende Vondel dunkt mij somtijds knorven in de biezen te zoeken. Wijders, aen zoo blinkend een *Daghwerk* den dagh te verbieden, waere jammer; ook, mijns gevoelens, een verlooren toeleg, gemerkt het met de scherpe straelen zijner aerdigheit de dompighste duisterheit konde doen verdwijnen, en midnacht tot middagh maeken. Mijn arme geest, hoewel alleenlijk gestelt - en dit noch quaelijk genoegh - om maetvrij geluidt te slaen, heeft zich nochtans verpijnt de verdrooghde rijmpen te doen inkt geeven[7]. De springader van den heere Barlaeus bruist met wel een' andren toon[8]. Dezes onderscheidts zal U Ed. Gestr. aen de bijgaende reghelen gewaer worden, gelijk zij 't zonder twijfel verwacht heeft. De H.H. Mostart en Vondel hebben ook yets belooft. Dat - meen ik - zal haest volghen, ende altijds uwe geboden, wen z' hem gebeuren moghen ..... Uit Amsterdam, ...[9] Feb. 1639.

Niet wel wetende anders het bijgaende paxken aen den heer Pollotto[10] te richten, moet ik U Ed. Gestr. daerom moeijen, met bede, dat zij 't mij te goede houde.

1) Nl. Jacques Chabot, Sr. de Charroux; zie I, blz. 389.
2) Zie over dat proces de brieven van de Petersdorff in dl. I en II.
3) De datum is niet ingevuld.
4) Uitgegeven door Huydecoper, t.a.p., blz. 445; Van Vloten, t.a.p., III, blz. 227.
5) Zie No. 2039.
6) Die aanmerkingen zijn uitgegeven door Dr. Th. Jorissen in *Verslagen en Mededeelingen der Kon. Akademie*, *Afd. Letterk.*, 2de *reeks*, III, 1873, blz. 234-239.
7) In het lofdicht *Op het Daghwerk van den Heere Constantin Huighens* (vgl. *Gedichten*, uitg. Stoett, I, blz. 318).
8) In ..... *Constantini Hvgenii ..... Opera et Dies* (vgl. *Poem.*, II, blz. 204).
9) De datum is weggelaten.
10) Zie blz. 167.

2048. F. Vrijheer van Schwartzenberg[1]. (R.A.)

'Eenige aen der Coningin[2] hoff' zouden gaarne zien, dat Johan Hacket vaandrig werd. Wilt gij daarvoor uw best doen? 19 Febr. 1639.

2049. J. van Wassenaer[3]. (H.A.)

..... 'Den heer van Druunen[4] syn paspoort expireert den aencomenden vierden Meert, en heeft my gebeden, soo het moogelyck waer, dat hy het mocht noch voor dry maenden geprolongeert krygen; ick heb den heer van Noortwyck[5] dies aengaende gescreven en hem hetselve aen de hant gegeven, maer alsoo U Ed. den pellegrum wel kent, soo bidt ick UEd. aen hetselve versoeck toch oock de goede hant te willen bieden, opdat door syn versuym den heer van Druunen in geen swaricheyt en geraecke. Den gemelten heer van Druunen is in als en als maer eens van syn huys geweest, en doen was hy wandelen tot aen het dorp; wilt oock niet hebben, dat syn wyffs volck, die het nochtans vrystaet, hier in de stadt mogen koomen, soodat hy geen reden ter werlt geeft, waerom dat men hem sou kunnen soubconneren.' Heusden, desen 21 Februwary 1639.

2050. J. van Beverwijck[6]. (L.B.)

De filio tuo est *ἁμάρτημα μνημονκχόν*. Nec anxie deprecabor errorem, qui hic veritati facile praeferendus. Subito scribentis memoriae occurrebat carmen clarissimi Heinsij nostri in filiolum primogenitum[7], ut iam vidi cum gaudio viventem. Dignum hoc *artificis grande parentis opus*, ut, cum in summo gloriae fastigio positos superare nequeat, saltem aequet maiorum virtutes, debitaque tantis virtutibus consequatur praemia. Quod illi longe facilius, si haereditarijs ingenij dotibus inter paucos excellens diu mortalibus intersit, quam si immaturo fato ad plures abiens mortalitatem expleret. At vero maiorem tibi, nobilissime domine, qui non surculo, ut scribis, sed toto trunco sis orbatus, cordolij

1) No. 2048. Een ander briefje z.d. (A.B.) handelt over een vaandrig, wiens naam niet genoemd wordt.
Frederik vrijheer van Schwartzenberg - Hohenlansberg (1582-1640) werd in 1616 ritmeester, in 1631 lid van den Raad van State voor Friesland en was o.a. in 1638 lid der St.-Gen. voor dezelfde provincie.
2) De Koningin van Boheme.
3) No. 2049. a-c. Brieven van 9 Mei, 24 Juni en 18 Oct. (alle H.A.) zijn onbelangrijk.
4) Zie blz. 149.
5) Nl. Nicolaas van den Bouckhorst; zie I, blz. 328.
6) No. 2050 a. Een briefje van 2 Mei (L.B.) is zonder beteekenis. - Zie No. 2041.
7) Nl. *In filiolum primogenitum N.V. Constantini Hugenii* (vgl. *D. Heinsii Poemata*, 1649, blz. 393).

caussam esse oblatam obitu praestantissimae uxoris, equidem vehementer doleo. Non ignarus enim tanti mali, non leviter lugentibus *συμπάσχω*. Sed quaeso, dum de excellentia foeminei sexus[1] scribo, ne divinis tam excellentis heroïnae virtutibus opus meum orbatum patiare. Videre potuisti capitum argumenta ex epigrammatis Boyi nostri[2]. Ipse etiam tuto deferre posses versus illos bis mille in gratiam olim, et rogatu lectissimae matronae scriptos[3], absque dubio usui et ornamento futuros operi vernaculo, quod hic iam coepit excudi. In Latino carmine, quod honori meo scribere dignatus es[4], ut elegantiam et *δεινότητα* unice admiratus sum, ita profecto erubui ad laudes meas, quas larga nimis manu, sed benigna, congeris. Fortasse poëtarum sacra aliter non constant et, ut ille dixit, *πολλὰ ψεύδονται ἀοιδοί*, imo et amici de amicis. In gemina persona errorem tuum non minus aequo feram animo, quam te meum de filiolo tulisse autumo. Accepi heri nobilissimae Schurmanae *de Vitae termino*[5] epistolam, qua vix quicquam doctius, vix elegantius aut solidius scribi posse videtur. Illa erit totius disputationis terminus. Praemittam tamen, quae ex Italia, et aliunde misere. *Ἔρρωσο, ἄνερ εὐγενέστατε, καὶ διατέλει*

Αἰὲν ἀριστεύειν, καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων[6].

Dordrechti, VII Kal. Mart. (= 23 Febr.) CIↃIↃCXXXIX.

2051. P. Post[7].

Ick hebbe, eenige tyd geleeden, gesonde de deurgesneede teyckeningh vant huys[8], die ick gelooff wel ontfanghen te weesen, hoewel ick van de ontfangingh van dien niet gehoort hebbe. Dat ick nevens desen de perspectiven teykeningh niet en send, is mijn leet, voor soo veel als dat ick Mynheer syn genoegen daer niet in kan geeven als ick wel wensse; de oorsaeck is, als ick daeraen meen te beginnen, comt altyts wat voor, doch vermeen voor seker, soodrae ick weder te huys com, daeraen te beginnen ende aff te maecken; doch deese ontschuldinghe is int geheel de oorsaeck van myn schryven niet, maer dit volgende oock ten deel. Myn leyt en speelt int hooft, dat op de hantteyckeningh voorz. van Mynheer syn huys de schouw nae het Hoff ofte naer den heer van Mierop niet recht op syn behoorlycke plaets staet, maer haer helfte breete te naer op den hoeck staet. Ende also ick gelooff, dat sy nogh niet al - te weeten de plaeten - gemaeckt syn, ende derhalven nogh niet uytgeeven syn, soo

1) Nl. *Van de Wtnementheyt des Vrouwelicken Geslachts*; het boekje kwam in 1639 te Dordrecht uit.
2) Zie No. 2019 en 2021.
3) Nl. het *Daghwerk*.
4) Nl. *In I. Beverovicii de Excellentia sexus foeminei libros* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 120), den 3den Febr. geschreven.
5) Het werkje *Epistolica quaestio de vitae termino fatali an mobili* (1634), beleefde in 1639 een derden druk.
6) *Ilias*, VI, vs. 208.
7) Het Hs. schijnt verloren. Uitgegeven door A.D. Schinkel, *Nadere bijzonderheden betrekkelijk Constantijn Huygens en zijne familie*, I, 1851, blz. 82.
Pieter Post (1608-1669), geb. te Haarlem, hielp Jacob van Campen bij het bouwen van verschillende huizen en trad later ook zelfstandig als architect op. In 1645 werd hij als 'schilder ende architect' in dienst genomen door Frederik Hendrik. Hij heeft o.a. geholpen bij het houwen van Huygens' huis, het Huis ten Bosch en het Huis Honselaardijk.
8) Die doorsneeteekening en eene prent van den gevel van het huis zijn gereproduceerd in dl. IV der *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*.

condenst dat nogh light helpen. Ick soude dit al eerder geschreven hebben, dan hadde gedaght, ick eer dees teyt in den Haegh geweest te hebben, ende also dat niet gebeurt en is, ende light soo haest niet moght gebeuren, hebbe gedaght deese te schrijven ende met myn dienst aen Mynheer te gebieden, synde ..... In Haerlem, den eersten Maart 1639.

2052. Aan V. Fabricius[1]. (K.A.) Lat.

Gij moet deelen in het lot van al mijne vrienden, wier brieven door mij slecht beantwoord worden. De tweede druk uwer gedichten, die gij mij zendt, is een bewijs van uwe vriendschap. 5 Mart. 1639.

2053. J. Bergaigne. (K.A.) Ned.

Hierbij zend ik u uitvoerige mededeelingen over het genezen van den worm bij paarden[2]. Bosch, 8 Martij 1639.

2054. A. van Hilten. (H.A.)

De Staten komen den 12/22^{en} van deze maand bijeen; ik zal dan weer dikwijls moeten schrijven, maar zal mijne brieven zoo kort mogelijk maken en de bevelen en raadgevingen in uw brief van 5 Juli 1638 opvolgen. A Utrecht, le 2/12^{e} de Mars 1639.

2055. Johan Albrecht graaf van Solms[3]. (H.A.)

Z.H. heeft onlangs den heer van Brederode verlof gegeven, eenige dagen op Zuilestein te logeeren; de volgende week ga ik daar op de jacht; mag ik er dan ook logeeren, en wilt gij dat aan den kastelein meedeelen? Utrecht, den 13 Mertz Ao: 1639.

'Wir wollen onsse eigene mebels mitbrengen undt nichts verderben'.

2056. P.C. Hooft[4]. (A.B.)

U Ed. Gestr. zal door den heere Wijtz[5] ontfangen hebben het gedicht van den

1) Zie I, blz. 404.
2) Dit uitvoerige stuk is aan den brief toegevoegd.
3) No. 2055 a. Een brief z.d. (H.A.) bevat eene aanbeveling. Zie I, blz. 363.
4) Ook in afschrift (L.B.). Uitgegeven door Huydecoper, t.a.p., blz. 446; van Vloten, t.a.p., III, blz. 282.
5) Zie I, blz. 199.

H. Mostart[1]. Op zijne ende Vondels aenteekeningen heb ik, bij mijnen laetsten, gezeidt mijn gevoelen, ende vinde mij daerin noch meer gesterkt door Uwer Ed. Gestr. wederleggingen, die, nevens 't wederleidde, hierbij teruggekeeren[2]. Ik heb Vondel bij wijlen gemaent om yets op U Ed. Gestr. loflijk *Daghwerk*, ende laestmaels t'antwoordt gekreghen, dat hij een quaedt oogh gehadt hadt, ende in 2 oft 3 pooghingen geen' rijmluim kunnen treffen. Nu braght hij, op gister, in mijn afwezen 't gedicht, dat hierbij gaet[3]. Het oordeel daerover zij Uwer Ed. Gestr. bevolen, ende in haere beste jonste..... Uit Amsterdam, 14en van Lentemaent 1639.

2057. M. Zuerius Boxhorn[4].

Hierbij gaat mijn werkje *Over droomen*[5]. Na mijne laatste ziekte voel ik mij nog steeds zwak; toch hoop ik spoedig mijne geschiedenis van het beleg van Breda[6] te kunnen uitgeven. Raptim, Lugd. Bat., 1639, Martij 14.

2058. A. van Hilten. (H.A.)

De heer Wynckelman[7], vaandrig in de compagnie van den commandant Hoemaker[8], is door de Staten van Zeeland op de nominatie geplaatst voor de betrekking van luitenant. Graaf Hendrik, stadhouder van Friesland, en de graaf van Solms zijn voor hem, want hij heeft zich dapper gedragen bij het beleg van Breda. Kunt gij iets voor hem doen? A Utrecht, le 9/19^{e} de Mars 1639.

2059. Th. Graswinckel[9]. (L.B.)

Andreas Colvius[10], pridem Venetijs apud Berckium[11], nunc apud Dordracenos divini verbi minister, vir iuxta et doctissimus et, quantus est, factus ad candorem, quodque palmarum est, summus aestimator tuarum virtutum, tibi adesse quam flagranter exoptat. Dixi de te, quod de Augusto

1) Zie het lofdicht in *Gedichten*, VI, blz. 334.
2) Zie No. 2047.
3) Het gedicht *Aen den Heer van Zulichem. Op het overlyden van syn ega*, *Mevrouw Susanne van Baerle* (vgl. *Gedichten*, VI, blz. 333, of *Werken van J. van den Vondel*, uitg. Unger, 1637-1639, blz. 5).
4) Het Hs. schijnt verloren, maar de brief is uitgegeven in *V.C. Marci Zuerii Boxhornii Epistolae et Poemata*, blz. 102.
5) Nl. de *Oratio de somniis habita*, *cum ordiretur interpretationem somnii Scipionis*, Leiden, 1639.
6) Zie No. 1760 en 1790.
7) Zie blz. 167 en 250.
8) Er waren in dezen tijd verscheiden officieren, die den naam droegen van: Alvaris geseyt Hoemaker. (Mededeeling van den Heer W.R.H. Wakker.)
9) De brief heeft geen adres, maar is blijkbaar aan Huygens gericht. Zie over Graswinckel, blz. 315.
10) Andreas Colvius (1594-1671), geb. te Dordt, studeerde te Leiden, was van 1623 tot 1627 predikant van onzen gezant te Venetië en sedert 1629 Waalsch predikant in zijne geboortestad. Hij bezat eene uitgebreide bibliotheek en allerlei verzamelingen, ook van handschriften van wis- en natuurkundigen inhoud.
11) Johan Berck (1565-1627) was raadsheer in het Hof van Holland en meermalen gezant o.a. van 1623 tot 1627 te Venetië.

Geminus Varius[1], nempe accedere qui auderent, magnitudinem ignorare, qui non auderent, humanitatem. Addidi, glaciem me fracturum, ac rogaturum, ut in prandio copiam tui facere nobis non dedignarere, hominibus utique perillustri nomini dicatissimis, mihi certe, quoad vivam, aeternum tibi vectigali. Sto promissis. Si quid depuduisse judicas, imputandum id erit humanitati tuae, in omnes pronae, in me prolixae; si quid assentiris, beabis nos; quin et ausim spondere, volupe tibi futurum, ut ex ipso Colvio discas, esse ipsum ex eorum numero, qui inter eximios haberi merentur. Addam et hoc, esse mihi id cum ultimo Romanorum commune, ut quod cupio, cupiam vehementer ..... 19 Mart. 39.

2060. F. D'Ayala[2]. (L.B.)

Ik ben in Emmerik geweest en zend u hierbij eene lijst van de compagnieën der keizerlijken, die men in het land van Cleve wil leggen[3]. De markies de Careffe moet allerlei kwaad spreken van onzen Staat. De toestand in die streek is slecht; de menschen vluchten met alles, wat zij mee kunnen nemen, en er worden hooge contributies opgelegd. De Utrecht, le 9 Mars, vieu stil[4], 1639.

Als mijne compagnie aan den veldtocht zal deelnemen, wil ik het gaarne vooraf hooren.

2061. S. van Haersolte. (H.A.)

Hierbij gaat een bericht, dat Banner[5] de keizerlijken zou hebben geslagen. Zwol, den 20 Maert 1639.

2062. Aan C. Barlaeus. (K.A.)

In lang heb ik u niet geschreven. Nu bedank ik u eindelijk voor uw boek[6]; het is weer vol poëtische schoonheid en geest. Mijn *Daghwerck* heb ik de kroon opgezet door een Latijnsch gedicht[7]; ik wilde mijne vrouw niet in eene enkele taal betreuren. Ik zend u hierbij dat vers; oefen gij critiek uit. Hagae Com., ipso aequinoctio verno (= 21 Maart) CIↃIↃCXXXIX.

Waarmede zijt gij thans bezig?

2063. J.L. Backx[8]. (L.B.)

Het spijt mij, dat gij het huwelijk van mijne zuster niet in alle opzichten

1) Die woorden van den redenaar Varius Geminus, worden aangehaald bij Seneca, *Controv.*, VI, 8, 6.
2) Zie blz. 293.
3) Die lijst is aan den brief toegevoegd.
4) Dus 19 Maart n. st.
5) Zie blz. 5.
6) Nl. de *Medicea Hospes*; zie No. 2038.
7) Nl. *Naeniae ἐπίμιχται in morte uxoris dilectissimae* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 114).
8) Zie No. 2044.

goedkeurt. De jonge man heeft alleen tegen, dat hij niet van hooge afkomst is, en oom en de tantes te Dordrecht, bij wie hij aanzoek heeft gedaan, hadden niets tegen hem. Zijne moeder leeft nog en bezit ƒ 80.000. Hij wil wel 'tot eenige conditie geavanceerd worden' door 'eenige offitie te coopen'. In Breda, den 22 Martij 1639.

2064. J. van der Burgh[1]. (L.B.)[aant.]

Perriere, vaandrig van kapitein Steenwijck, is met verlof naar Frankrijk gereisd, maar zou het bewijs daarvan gaarne bij zijne terugkomst vinden; wilt gij daarvoor zorgen? d'Amsterdam, ce 23e Mars 1639.

2065. Aan M. Zuerius Boxhorn. (K.A.)

Vriendelijk dank voor uwe verhandeling over de droomen[2], maar gij hebt, geloof ik, zelf gedroomd, toen gij mij in het werkje noemdet. Als gij wakker zijt geworden, moogt gij die fout wel herstellen. Groet Heinsius. Hij heeft mijn Nederlandsch gedicht ingezien; doe gij dat ook. 1639[3].

2066. J. Cats. (L.B.)

Annus iam elapsus est, quod tuo beneficio usus sum auctore quodam mathematico, cuius nomen mihi excidit; forma erat in quarto, et multa de opticis disserebat. Illum, nisi molestum, ut mihi utendum paulisper huc venire patiaris, etiam atque etiam rogo; mox ad te redibit. Admirator tuarum virtutum ..... 25 Marty 1639.

2067. L. Goris[4]. (L.B.)[aant.]

Mijn zwager Servatius Panhuis[5] zou gaarne aan het hof van den Prins worden verbonden; kunt gij daar ook iets aan doen? De Prins heeft het mij al half en half beloofd. Noviomagi, An. 1639, 16/29 Martij.

1) No. 2064 a. Een brief van 14/4 Juli (L.B.) bevat eene aanbeveling.
2) Zie No. 2057.
3) Boven de minuut staat alleen het jaartal, geen plaats of datum.
4) Lambertus Goris († 1651) werd in 1620 ingeschreven als student te Leiden en was van 1625 tot zijn dood syndicus van Nymegen. Hij heeft vele werken geschreven over oudvaderlandsch recht en is ook als Latijnsch dichter opgetreden. Goris was in 1635 gehuwd met Maria van Panhuis.
5) Servatius Panhuis (1609-1678), geboren te Utrecht, is raad en pensionaris van Schoonhoven geweest en later meesterknaap van Holland.

2068. C. Barlaeus[1]. (L.B.)

Literae tuae[2] nobilissime Hugeni, ipso aequinoctio verno scriptae, mihi traditae sunt sole acquinoctium egresso. Nec enim ea parte coeli, quâ se mutuo decussant magni circuli et crucifigitur Phoebeia lampas, morari diu amat. Non poteras commodiore anni tempestate tam praeclara scripsisse, nec ego tam chara ingenij tui pignora accepisse. Scripsisti aequinoctio ea, quibus aequaris clarissimis seculi nostri scriptoribus. Scripsisti aequinoctio, quae noctem omnem et tenebras fastidiunt. Scripsisti aequinoctio, quae rapta in sublimia, in Cancri chelas, et eccentrici solaris evectissimum Zenith, mentis tuae solstitium arguunt. Aequinoctio sol omnibus mundi populis lucem et tenebras pari mensura dividit. Hoc ipso, tu Zulecheme, et luctus tui, quem tenebras voco, conscia mihi mittis carmina, et simul solatiorum tuorum, quae lucem interpretor, luculentos thesauros. Aequinoctio sol veterem annum orditur. Tu hoc ipso tempore veterem amicitiae telam retexis, missis ad me eruditissimae epistolae ac optimi poëmatis radijs. Aequinoctio reficit sol, quos afflixerat tristior bruma. Me, quem maligna pertinaxque febris attrivit per hyemem, tu literarum tuarum verno tepore refocillas, et mortis umbrae subductum huic ipsi aequinoctio fovendum reddis. Ascendit altius cum Ariete Sol, et tu cum Phoebo et Pallade. Piscium madorem frigusque effugit idem; et tu in stellas cum Stella tua abreptus pituitae frigorisque pessimam *χρᾶσιν*. Aequinoctio verno creatum mundum plurium sententia est; et illo tu me censorem mundissimorum tuorum carminum creas. Tunc inter tot creaturarum exercitus creatae stellae. Nec alia tu anni parte Stellam tuam, sidus tuum, coelo locas. Quae tu vere novo scribis et pangis, ego, non deus, censeo esse optima. Sol caloris tunc incrementa capit, et tu novas validasque in carmina vires. Ille renasci mundo videtur, et tu poëtarum ordini. Aequinoctio Sol se medium inter Austrum et Septentrionem dividit, et tu hoc ipso die inter aulae et amicorum officia medius incedis. Inter Arietem et Taurum cornupetas gyros suos jam conficit Titan. Tu hoc ipso tempore bella, quae inter cornupetas Principes vigent, militem ex hybernis evocando, promoves. Non poteram ego aptiore sidere illa tua de Susannae sidere accipere et legere, quam quo medius inter decidentiae et convalescentiae - ut cum medicis loquar - statum versor, uti Sol inter adscensus sui et descensus hemisphaerium. Sed ut cum Phoebo aequinoctio exeam, quam tu es, mi Hugeni, rigidus nominum tuorum expunctor. Si sic rationes suas subducerent mercatores nostri, non frangerent rem, nec necesse haberet Horatij Damasippus operam sapientiae studijs navare, post opum suarum insigne naufragium[3]. Non vis quicquam mihi debere. Pro carmine carmen, pro epistola epistolas, pro libro libros poëmatum tuorum remittis, opera elaborata, seria, vitae mortisque pie eruditae paradigmata. Et haec tu pro modestia tua paleam vocas et festucam praetoris, et ea deprecias, quae ut maxima admiramur. Qui stuporem aliorum animis inducit luctus, tuo facundiam extorsit. Qui *ἐγχεχομμένοις ῥήμασι*, sive tertiatis verbis loquitur dolor, te ore rotundo loqueatem facit. Egeritur tot linguarum, quas calles, praesidio moeror, quem lachrymae in alijs explent. Nec debebat una lingua praefica esse matris, tot virtutibus praeditae. Graeca, Latina, Itala, Belgica, Gallica, mascularum gentium idiomate, cani a te meruit, tot masculorum marium parens. Et horum schediasmatum, ut vocas, me censorem esse cupis, qui censurae talis officio aliorum censuram incurrerem. Non opus censore, ubi ad amussim et normam omnia exacta. Et quis ille tuus calamus? Qui et Martem ciet et Musas, qui militem conscribit et imbelles versiculos ordinat, ad caedes evocat cohortes et ad otia Phoebum. Dura loqueris

1) Uitgegeven in *Barlaei Epistolae*, blz. 750.
2) No. 2062.
3) Zie *Sat.*, II, 3.

et mollia, horrenda scribis et flenda, publica et domestica, Bellonae iussa et Palladis. Opera in dies praescribis tibi et virtutum exemplo praeis omnibus. Pharos es et Cynosura et Helice, quam ut ducem recti sequi habemus. Velut Ariadnae filo, vitae huius labyrintho et erroribus nos expedis. Maxime Hugeni, talia scribendo patriam universam et quotquot pietatis ac doctrinae sunt amantes, tibi devincis, et debendi reos habes, quotquot animas suas coelo devovent. Redeunt ad te iambi tui diserti, faciles, eruditi, pij. Fulgebit illis Stella tua inter coelites et nos inferos. Donas

famae immortalitate, quam vitae beatioris immortalitate donavit creator Deus. Ad istam tuam Stellam ut serus accedas, neve te nostris vitijs iniquum ocyor aura tollat, faxit idem. Vale, nobilissime, clarissime et amicissime Hugeni, et valetudinis meae eam esse rationem crede, ut lectionibus publicis sufficiam, aut scribendo carmini vel epistolae, sed non palaestrae, non cnrriculo, non caestui, non disco. Amstelod., XXVI Mart. CIↃIↃCXXXIX.

2069. A. Rivet. (L.B.) Lat.

Ik dank u voor uw goeden raad bij het schrijven van mijne *Apologia pro Beata Virgine*[1] en zend u hierbij de afgedrukte vellen. 30 Mart. 1639[2].

2070. Aan A. RIvet[3]. (H.A.) *

Hierbij gaat het beloofde lofdicht op uw werk[4]. Den titel zou ik heel eenvoudig maken. Proprid. Cal. April. (= 30 Maart) 1639.

2071. A. Baeckx van Baerlandt[5]. (L.B.)

Ik dank u voor het zenden van het vrijgeleide, waarvan ik nog geen gebruik heb kunnen maken. Puteanus maakt het goed. Bruxella, 2 Aprilis 1639.

2072. De Lopes[6]. (L.B.)

Je croyés retourner plustost a la Haye, mais les affaires de ce pais sont si longs que jusques a present n'ay pas sçeu me depecher mesmes, et j'atends un homme de Dantsick pour l'affaire des salpetres, et la nouvelle imposition que le Roy de Dannemarc a faicte si injuste et contre les lois de gens et du commerce, et la correspondance que ce doibt aux rois et potentats, ces amis et voisins, est si exhorbitant qui[7] m'embarrasse; j'ay escript et donné ordre de jetter le salpetre que je fais venir plustost en la mer et le laisser perdre,

1) Nl. de *Apologia pro sanctissimâ virgine Mariâ matre Domini* ..... Leiden, 1639.
2) Datum en jaar zijn met potlood onder den brief geschreven.
3) De miuut is in K.A.
4) Het vers *In Andreae Riveti Vindicias Mariae Matris Domini* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 122) is aan den brief toegevoegd. Het is 30 Maart geschreven.
5) Zie blz. 143.
6) Zie blz. 196.
7) Lees: *qu'il*

s'il ne se peuvent deffendre par force, que entrer en pocession et payer. Cest affaire est de plus grande concequence pour S.A., et Mess.rs des Estats ont le principal intherest, et m'assure qu'ils l'auront consideré mieux que je ne saurois dire, et qu'ils auront preveu de replique, en faute de force, contre telle tirannie inventée, sans difficulté de l'ennemi. Je voz suplie de dire un mot la dessus a S.A., et scavoir, s'il voz plaict, si le brevet et papiers touchant la pension de Madame la Princesse d'Orange, mere de S.A.[1], sont arrivés de Paris, et en faute donner ordre qu'ils soient envoyés prontement avec la memoire de ce qui est deu de reste des arrerages passés jusques a sa mort, affin que je puisse rendre le service que doibs et desire a S.A., Madame la Princesse. - Les nouvelles de Paris, voz les aurés receuës, qui ne sont de concequence; celles que me mandent touchant Monsieur Destampes, ambassadeur[2], et d'autres, treuverés en ceste lettre que pourrés faire voir a S.A., si le treuvés a propos. Des autres de peu de concequence que j'ay receu de la cour de France n'oseray pas l'inportuner, mesme que je crois que son ambassadeur le tiendra adverti de tout ..... D'Ambsterdam, le 3 Avril 1639.

2073. Frederik Hendrik[3]. (B.M.)

Le billiet des pensions que le Roy a donné a ma mere ne se peut enquores trouver ici, et Tasin[4], comme je crois, l'a entre ses mains, mais fait dificulte de me l'envoier. Je luy en ay escript; je veus croir qu'il l'envoiera. Pour ce quy est du reste des arierages, je croy que cela pouroit monter a sinquente ou soisante mille florins. J'ay pensé que, s'il plaisoit au Roy de faire donner ceste somme, je pourois donner un aquit d'estre satisfait de toutes les pretentions que pour ce suget je pourois havoir, sans jamais y plus rien pretendre; vous pourez fair entendre cela au S. Lopes et aprendre la desus son opinion.

2074. De Lopes. (L.B.)

Wat het jaargeld betreft, het stuk zal naar Parijs moeten worden opgezonden. Het zijn twee dames, die er van profiteeren. Ik zal de zaak wel in orde maken, maar men kan geen accoord sluiten, dat loopt over 50 of 60000 pond, zonder het officieele stuk. D'Amsterdam, ce 6 Apvril 1639.

1) Louise de Coligny had een jaargeld getrokken van den Koning van Frankrijk.
2) Zie blz. 316.
3) De brief heeft adres, plaats, jaar noch datum, maar Huygens teekende er op aan: Son Altesse a moy indisposé. 4 Apr. 1639.
   Zie No. 2072.
4) Tassin was intendant van den hertog van Orleans, maar nam ook allerlei zaken in Frankrijk waar voor de Oranjes. Hij was bevriend met Huygens en heeft diens zonen, als zij Parijs bezochten, allerlei vriendelijkheden bewezen.

2075. Graaf Hendrik Casimir van Nassau. (H.A.)

Waarschijnlijk zullen de Staten van Friesland de volgende week twee maanden soldij voorschieten aan de compagnieën, die aan den veldtocht zullen deelnemen. Wilt gij de compagnieën opnoemen, die daarvoor zijn aangewezen? Levarden, ce 8 d'Avril 1639.

2076. A. van Hilten. (H.A.)

Ik dank u voor uw brief na den dood van mijne vrouw[1]. Dank ook voor uwe moeite aangaande Wynckelman[2]. A Utrecht, le 30^{e} de Mars 1639, st. vet.[3]

2077. Aan L. Potier, markies de Gesvres[4]. (K.A.)

Vriendelijk dank voor uw brief. De Prins spreekt nog dikwijls over u. Wij hopen dit jaar betere oorlogskansen te hebben dan in het vorige. Gij hebt mij vroeger aangeboden mij te helpen met de verandering van mijn familiewapen, maar ik heb het besluit, waarbij ik tot ridder van St. Michiel benoemd ben[5], nog niet ontvangen. En ik zou wenschen, 'qu'en mesme temps le timbre me fust dressé par les heraults de pardelà, comme ils le trouveront plus expedient, soit couvert d'un pennache, comme en voyci un project, qui ne me semble pas hors de propos, ou de quelque autre piece qu'ils jugeront convenable.' Kunt gij niet maken, dat mijn broeder ook ridder van St. Michiel wordt? 10 Apvril 1639.

Spoedig zend ik u eenige prenten van mijn huis.

2078. Aan Anna Maria Schurman. (K.A.)[aant.]

'Si nimirum vacas, nobilissima virginum - quod quam raro tibi indulgeas, facile conjicio - si vacas tamen, est hic ubi horae momentum sic paene colloces, quasi dormias. Quod ipsum, quando nec omnibus facis, facere te nunc paulisper meâ causâ per sanctos illius manes rogo, quae et ipsa *καδεύδει*, *οὐκ ἀπέϑανε*, atque, ut in virtutis tuae perpetua admiratione vixit, etiam amicitiae, nisi fallor, innotuit vetusto cultu. Poemation[6] vides, in gratiam olim et impulsu *τῆς μακαρίτιδος* calide inchoatum, sensim et, quae vitae meae sors

1) In Jan. 1639 was Johanna Martens, Van Hilten's vrouw, gestorven.
2) Zie No. 2058.
3) Dus 9 April n. st.
4) Kopie van andere hand. - Zie over markies de Gesvres, I, blz. 398.
5) Dat was in 1633 geschied; zie t.a.p.
6) Het *Daghwerk*.

est, desultorio impetu productum, tandem acerbo eius funere, cuius de suavi mecum contubernio summum argumentum erat, repente abruptum. Tantâ sui parte mutilum subduci literatorum oculis nescio an debuerit, certe nequijt, contendentibus plerisque, ut ne typos quidem effugiat. Qua de re cum hactenus dissentiamus, paucis me, ut vides, lectoribus, quibus fere contentus scribo, censendum praebeo. Et occurris instar omnium, illustris patriae gemma, ijs quidem de caussis, quas modestiae tuae ne obtrudam, aegre mihi legem dico. Lege, si tantum, inquam, vacat et cense; censoria mihi virgo et virga sic futura, ut cuius me judice decreto caeterorum omnia posthabenda statuam. Vale, super saeculum et mores saeculi morumque decus, *καὶ τόσον μοι χάρισαι*, [ut,] quantum huic impudentiae est, benigne condones.'

Groet Voetius[1], hoewel ik hem niet persoonlijk ken. Hagae Com., IV Id. (10) Apr. CIↃIↃCXXXIX.

2079. Hester Blaeu[2]. (L.B.) aant.

Wilt gij schrijven aan den vorst van Holstein, opdat het tractement van het majoorschap, dat mijn man zaliger acht maanden lang bediend heeft, mij niet onthouden moge worden? Als kwartiermeester, welke betrekking hij veertien jaren gehad heeft, heeft hij toch ook al minder salaris genoten dan ieder ander, eerst 36 en later 50 gulden in de maand, waarvoor hij een paard en een knecht moest houden, zoodat er niet veel van overbleef. Hij heeft dan ook zijn moeders erfgoed en het mijne wel moeten opmaken. Andere kwartiermeesters, die eerst even weinig salaris genoten hebben, zijn later schadeloos gesteld. Wilt gij ook daarover eens spreken? In Uijtrecht, desen 12 April 1639.

2080. Freminet[3]. (K.A.)

Het stuk in quaestie heb ik nog niet in handen kunnen krijgen. De dame heeft vrienden in de Chambre des comptes, die mij tegenwerken. Ik ben toen naar het graafschap zelf gegaan, waar de acte gepasseerd is, maar daar werd de minuut niet bewaard. Het stuk is van groot belang voor den zoon der dame. Ik heb vele menschen aan het werk gezet, om er naar te zoeken. De Lyon, ce 13^{e} Apvril 1639.

2081. J.C. Puteanus[4]. (B.M.)

Ik ben met den brief van vrijgeleide, mij door u gezonden, naar mijn stuk land in Uthem gegaan. Maar de soldaten van Bergen-op-Zoom hebben zich om dat vrijgeleide niet bekommerd, doch mij met geweld weggevoerd en

1) Zie blz. 294.
2) De brief begint met: Monsieur mon cousin.
3) Zie blz. 434.
4) Zie No. 1999.

geld geeischt. Een paar dagen daarna deden zij hetzelfde en verachtten mijn aanbod van ƒ 150. Toen zij 's nachts met ons het fort Grobbendonck naderden, hebben soldaten van den Koning op hen geschoten en hen verjaagd; ik ben er ongedeerd afgekomen en naar Leuven teruggereisd. Kunt gij niet zorgen, dat mij recht geschiedt? Ik zou gaarne naar Holland willen komen, om mij bij de Staten Generaal te beklagen over de willekeurige handelingen der soldaten van Bergen op Zoom, waaraan ook mijn schoonvader heeft blootgestaan. - De *Lucubrationes* van mijn vader zullen spoedig het licht zien; ook de *Quarta Epistolarnm centuria*[1] is ter perse. Lovanij, in Arce, XIV Kalendas Majas (= 18 April), MIↃCXXXIX.

2082. Gravin Louise Christina van Solms[2]. (K.A.)[aant.]

Mademoiselle van Gronsveld[3] vraagt een paspoort naar haar broeder, Joost Maximiliaan, graaf van Gronsveld[4]. Wilt gij daarvoor zorgen? De la Haye, ce 23 Avril 1639.

2083. Aan graaf Hendrik Casimir van Nassau[5]. (K.A.)

Wegens ziekte heb ik niet eerder kunnen antwoorden. Ook heeft Z.H. nu eerst vastgesteld, welke compagnieën, die ter repartitie van Friesland staan, aan den veldtocht zullen deelnemen. O.a. is uw Duitsch regiment daartoe aangewezen. Voor den heer Oostheim[6] heb ik weinig kunnen doen. Doordat er in uwe provincies nieuwe regimenten zijn gevormd, zijn onze lijsten niet in orde. Is de compagnie van wijlen Coenders[7] gegeven aan Adolf Clant[8]? Van wien is Houwerda[9] majoor geworden? Waar is Eppo Gockinga[10]? Wij hebben dus nieuwe opgaven noodig. De heer de Pontaubray[11] heeft ons verhaald van uwe bezigheden. Le 26^{e} d'Apvril 1639.

1) Zij is in 1639 uitgegeven.
2) No. 2082 a, b. Met een briefje van 3 Juli 1639 (K.A.) bedankt zij voor het gezonden paspoort, met een ander van 26 Aug. z.j. (H.A.) voor iets anders. - Zij was de echtgenoote van Johan Wolfert van Brederode.
3) Vgl. blz. 61, 100 en 162.
4) Zie blz. 61.
5) Kopie van andere hand.
6) Bartholt van Oostheim komt in 1644 voor als kapitein eener compagnie voetknechten. (Mededeeling van Luit.-Kol. W.R.H. Wakker.)
7) Willem Coenders van Helpen, heer tot Fraems, Huisinge, enz., kapitein, werd in 1632 commandeur van Lieroort en in 1633 luitenant-kolonel. (Meded. van denzelfden.)
8) Adolf Clant deed 18 Maart 1639 den eed als kapitein, en werd in 1650 sergeantmajoor, in 1657 luitenant-kolonel en in 1664 kolonel. (Meded. van denzelfden.)
9) Menno Houwerda van Menckema was van 1639 tot 1645 sergeant-majoor van kolonel Aylva en tevens kapitein eener compagnie voetknechten. (Meded. van denzelfden.)
10) Eppo Cockinga was in 1631 kapitein, in 1647 luit.-kol., in 1658 kolonel en diende tot 1667. (Meded. van denzelfden.)
11) Pontaubray was reeds in 1626 aan de hofhouding van den Prins verbonden.

2084. J. Liefhebber[1]. (H.A.)

Als gij brenger dezes, die het laatst met kapitein Jan van Nes[2] voor luitenant heeft gevaren, kunt voorthelpen en maken, dat hij tot kapitein wordt benoemd, zult gij admiraal van Dorp en mij een groot genoegen doen. Rotterdam, den 28 April 1639.

2085. Graaf Hendrik Casimir van Nassau[3]. (H.A.)

Hierbij gaan lijsten van de compagniën; van de meeste veranderingen heb ik u op de hoogte gehouden en dus uw verwijt niet ten volle verdiend. Het doet mij genoegen, dat ik al vooruit van u gehoord heb, wat Z.H. met de compagnieën van mijn regiment wil doen. Au bateau, ce 1 de May 1639.

2086. De Lopes[4]. (L.B.)

Z.H. beval mij u mee te deelen, dat er een paspoort moet zijn voor kapitein Forant[5], om 42 kanonniers op zijn schip mee te nemen naar Frankrijk voor den dienst van den Koning. De menschen zijn nu te Rotterdam en er is haast bij de zaak. A la Haye, le 2^{e} May 1639.

2087. De Lopes. (L.B.)

Ik dank u zeer voor het zenden van het paspoort voor kapitein Forant. Ik heb ook een schip uitgerust, om levensmiddelen enz. naar Frankrijk te brengen. De Kardinaal zal zeker dankbaar zijn voor de welwillendheid van Z.H. De Rotterdam, ce 4^{e} May 1639.

2088. D. de Marlot[6]. (L.B.)

De Prinses beveelt mij u te vragen, of gij het geschikt oordeelt, Dr. Rumpff[7] te zenden, nu Z.H. ongesteld is. Gij moet haar dikwijls schrijven, want zij maakt zich ongerust. De la Hay, ce 4 May 1639.

2089. A. Scaglia[8]. (K.A.)

Prins Thomas[9] zou gaarne een paspoort hebben, om in Holland paarden te koopen. Brux(elles), ce 5^{e} de May 1639.

1) Zie blz. 307.
2) Jan Jacobse van Nes heeft van 1614 tot 1652 gediend onder de admiraliteit van de Maas als bootsman, stuurman, constabel, luitenant en kapitein. ‘Oude Boer Jaep’, zooals hij genoemd werd, heeft den slag bij Duins meegemaakt. In 1652 is hij afgezet en verbannen, maar in 1666 weer aangenomen. In Maart 1672 is hij gesneuveld.
3) Zie No. 2075 en 2083.
4) Zie blz. 143.
5) Zie I, blz. 473, en boven blz. 63.
6) Zie I, blz. 151.
7) Zie I, blz. 319.
8) Zie blz. 29.
9) Zie I, blz. 478.

2090. Cracas. (L.B.)

De commandeur[1] en de graaf de Coligny[2] kunnen nog niet vanhier, omdat er geene scheepsgelegenheid is. Deze brief gaat over Parijs; misschien zijn wij al in Holland, voordat hij u bereikt. Ik weet niet, hoe de commandeur zich bij zijne aankomst gedragen zal, en had gehoopt, dat Z.H. hem dadelijk naar het leger zou ontbieden en hij daar van uw raad zou profiteeren. A Calais, ce 10[3] de Mai 1639.

2091. Aan H.G. van Stein Callenfels[4]. (K.A).

De benoeming van den heer de Haulterive tot gouverneur van Breda hebt gij gezien. Z.H. acht u zeer en gij moet daarom geen verkeerde dingen denken. A la Haye, le 11^{e} de May 1639.

2092. A. Colvius[5]. (L.B.)

L'oeillade transitoire que vous m'avez ottroye de vostre singuliere faveur par l'ouverture de vostre incomparable cabinet, m'a donne un extreme contentement, mais beaucoup plus l'honneur que j'ai reçeu par vostre favorable accueil, et par les gloses de vostre sçavante et bien disante bouche, qui donnent vie et esprit à ces choses mortes. Et puisque ma vocation ne permet que je m'esloigne souvent d'icy, je prens l'hardiesse de vous abboucher par ce petit mot. Mr Kalthof[6] vous baise tres-humblement les mains, et m'a promis d'accomplir vostre desir, aussitost qu'il aura mis en oeuvre son engin aquatique dont il prendra l'espreuve bientost, en presence de Monsieur de With[7], qui est nommé de M.^{rs} les Estats Generaux pour en prendre l'inspection. Ledit Seigneur de With est desja en ceste ville, et y demeurera jusqu'a la nomination de nostre bourgemaistre, ce qui se doibt faire bientost. Et ne doubtons qu'on ne continue celui qui conduit a present les affaires de nostre ville avec grand contentement, quoyqu'on nous die icy qu'a la Haye mesme il y en a, qui y desirent du changement. *Omnis subita mutatio periculosa*. Si cela se faict, nous pourrions tomber en des estranges paroxysmes, à ce que je cognoi, selon mon petit jugement, les affaires politiques, desquelles je ne me mesle pas volontiers, comme quelques uns de nostre robbe font, et bien souvent sans jugement, et par une polypragmosune dommageable. - Vous avez juge

1) Nl. van Buren, Jhr. Frederik van Nassau.
2) Zeker Maurice de Coligny (1618-1643), de oudste zoon van den hertog de Châtillon (zie blz. 11); hij was in Mei 1638 kolonel geworden in dienst der Staten.
3) De datum is onduidelijk.
4) Kopie van andere hand. - Zie blz. 391.
5) Zie No. 2059.
6) Hij was bekend om zijn slijpen van glazen voor telescopen.
7) Jacob de Witt (1589-1670), de vader van Johan en Cornelis, was meermalen burgemeester van Dordrecht, o.a. in 1639 en 1640.

qu'une petite piece d'ambre-gris que je vous ai monstree estoit sofistiquee, comme on faict bien souvent ces choses pretieuses; s'il vous plaisoit donc de vostre liberalité me donner une miette de la veritable, plus m'obligeriez infiniment. Je trouve la description de son extraction huileuse dans la magie naturelle de J.B. Porta[1], mais le tout consiste en la practique, laquelle vous avez. Mais comme l'odeur des parfums se communiquent, aussi faut que les sciences se rendent communicables. *Extra fortunam est quidquid donatur amicis*. Je finiray avec offre de moi-mesme .... De Dordrecht, ce[2].

2093. Aan R. Descartes[3]. (K.A.)

Je ne masche pas si lentement que peut-estre vous croyez les bons morceaux qui partent de vostre main. Il y a longtemps que j'ay avallé ceux dont vous me redemandez les plats, que je vous renvoye. Mons.r le resident d'Angleterre[4] a voulu estre du festin, *cum tacitus pasci non possem corvus*[5], et c'est la cause pourquoy je fay si tard ce que j'eusse eu meilleure grace de faire sans vostre sommation. Mais comme j'ay bien accoustumé de forfaire en vostre endroict, je sçay que vous estes en habitude de me pardonner et m'y repose, pour tout compliment.

Vous me chatouillez au reste de la mention que vous faictes, de vouloir arranger ces objections et solutions pour les donner au publiq; obligez moy, sans le publiq, de ne bransler point de ceste deliberation. Et si c'est l'acheminement à de plus fortes resolutions, je dis à mettre *le Monde* au monde[6], sachez que tout le monde lettré en recevra des satisfactions indicibles, et vous *rixae multo minus*[5], au contraire de ce qu'il semble que vous en imaginez. Il est vray qu'autrefois je me suis avancé à vous en presser et que peut-estre mes lettres vous en auront esté moins bien venues; mais si vous sçaviez de combien d'endroits on me pousse à rebatre tousjours cest enclume, vous en aggreeriez l'importunité encore pour ceste fois, qui sera la derniere, si vous me le commandez avecq ce que vous avez d'authorité sur moy, qui suis autant et plus que personne ..... A la Haye, le 15e de May 1639, au coeur des facheuses occupations que me donne la sortie de noz troupes en campagne.

2094. G.B. Pollotti[7]. (B.M.)

Ik lig met de koorts te bed en kan u dus niet bezoeken. Naar ik hoor, keert de heer Goltstein[8] niet naar Maastricht terug; wilt gij nu uw best doen voor mijn broeder[9]? Dalla camera in letto, li 19 Maggio 1639.

1) Giambattista della Porta (1540-1615), geb. te Napels, was een bekend natuurkundige. Hij schreef o.a. *Magiae naturalis*, *sive de miraculis rerum naturalium libri XX*, Napels, 1589, waarvan vroeger reeds gedeelten waren verschenen.
2) Datum en jaar zijn niet ingevuld.
3) Kopie van andere hand. Afgedrukt in de *Oeuvres de Descartes*, t.a.p., II, blz. 546.
4) William Boswell; zie I, blz. 407.
5) Horatius, *Epist.*, I, 17, vs. 50, 51.
6) *Le monde ou traité de la lumière* heeft eerst in 1664 te Parijs het licht gezien.
5) Horatius, *Epist.*, I, 17, vs. 50, 51.
7) Giovanni Battista Pollotti komt in 1640 voor als commandant eener compagnie voetknechten. (Mededeeling van den Heer Wakker.)
8) Zie blz. 113.
9) Nl. Alfonso Pollotti; zie blz. 167.

2095. Freminet. (L.B.)

Ik ben druk bezig geweest met de zaak in quaestie[1], o.a. met den procureur van de dame. Te Grenoble heb ik iemand achtergelaten, om goed op de zaak te letten; het Parlement zal zeker spoedig uitspraak doen ..... De Paris, ce 21^{e} May 1639.

2096. Aan H. Grotius[2]. (K.A.)[aant.]

Je viens vous desrober un quart d'heure de ce loisir que vous employez si dignement, mais Madame de Groot en respondra. Il luy pleust me dire en vostre nom, sur l'heure du depart de S.A. de la Haye[3], qu'ayant ouy parler de quelque froideur, survenue entre M. de Saumaise et moy, vous desiriez que cela fust accommodé, et qu'apres avoir rencontré assez de malvueillance icy, il se conservast les amiz qu'il y a de reste. Voyci donc des fueillets, Monsieur, qui pour ma descharge vous apprendront comme je n'ay jamais songé à faire desplaisir à M. de Saumaise, et que quand mesme j'ay apperceu, qu'il s'estoit laissé comporter à m'en faire publiquement sans subject, dans une preface invective contre M. Heinsius, je ne m'en suis faict que plaindre à M. Rivet son amy, qui en desadvouant son procedé en mon endroict, comme a faict tout le monde, en receut pourtant cette lettre, que je me suis trouvé obligé de commenter du mieux qu'il m'a esté possible, ne craignant point de lever le bouclier contre un adversaire si puissant et en sa langue - que je n'ay jamais ouy parler en France - parce qu'à mon advis la verité me secondoit. Vous en jugerez, s'il vous plaist, et me ferez faveur particuliere de me dire, s'il vous semble que, tout serviteur que je suis de ce grand personage, en une douzaine de tres-mauvais vers, mais tres-innocens, j'ay merité le traictement qu'il me faict dans ceste estrange preface, et si je m'en defens hors de propos. Le poeme en question se trouve au livre de M. Heinsius sur le Nouveau Testament[4], la preface devant celuy de M. Saumaise *De modo usururum*[5]. Pour toute la matiere, Monsieur, je n'implore que vostre justice, mais pour toute la façon j'ay besoin de vostre faveur. Coulez en les defaults aveq ce qui est deu de connivence à une plume qui n'est plus de l'escole, et qui veritablement a perdu l'habitude de se parer dans la presse des occupations publiques[6]. Je veux dire, que de cheval de manege je suis devenu courreur, et n'entens plus qu'à depescher et gaigner païs. Dieu vous comble de felicitez aussi infinies que le sont voz merites. Je l'en prie du coeur et demeure ....[7].

1) Zie No. 2080.
2) Boven de minuut staat: Ad Grotium; non missa.
3) Den 25sten Mei vertrok de Prins naar het leger.
4) Zie blz. 427.
5) Het werk zag te Leiden bij Elzevier het licht.
6) Huygens schijnt zijn voornemen, om zich schriftelijk tegen Saumaise te verdedigen, opgegeven en zijn stuk, evenals dezen brief, in portefeuille gehouden te hebben.
7) Plaats, jaartal en datum ontbreken.

2097. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. is over IJselstein, Vianen en Culemborg hier aangekomen; te IJselstein heeft hij laat gegeten ‘à cause des visites de quelques Estatz d'Utrecht, qui ont bien accoustumé de l'assaillir en ceste place là’; te Vianen heeft hij Mevrouw van Brederode[1] en te Culemborg den graaf[2] gesproken. Het is hier heel mooi in dezen tijd van het jaar. De schepen kunnen wegens den wind de rivier niet opvaren; gisteren waren er dus van de 200 compagnieën, die zich bij Voorn moeten verzamelen, nog maar 80 aangekomen. Morgen gaat Z.H. eten op Zuilestein. - Hierbij gaat de brief van Uwe Hoogh. aan den secretaris Euskercken[3], die alleen nog geteekend en gezegeld moet worden; Z.H. vindt hem goed. Op uw bevel schrijf ik ook aan Euskercken. Ook gaat hierbij eene kopie van uw brief aan den Kardinaal, opdat de heer Lopes[4] kan zien, wat Uwe Hoogh. schrijft. A Buren, le 24^{e} de May 1639.

2098. H. Bruno[5]. (L.B.)

Ik houd de jongens druk bezig o.a. met muziek, wiskunde en Latijn. Hagae Comitis, ex aedibus amplitudinis tuae, VIII Kal. Junias (= 25 Mei) CIↃIↃCXXXIX.

2099. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Sedert gisteren avond is Z.H. hier, maar het weer is verschrikkelijk. Toch is Z.H. gezond. De gedeputeerden der Staten komen eerst morgen; de heer van Noordwijk[6] lijdt zeker van het weer en maakt dus geen haast. - Wij hooren, dat drie regimenten infanterie van den vijand onder bevel van den markies van Leda[7] bij Stevensweert de Maas zijn overgestoken; zijne cavalerie, 42 compagnieën sterk, is bij Nederweert. De troepen van Piccolomini zijn te Duren bijeengekomen; zij hebben het land van Cleve geheel ontruimd en alleen 300 man te Calcar achtergelaten. Au fort de Voorn, le 27e de May 1639.

1) Nl. Louisa Christina, gravin van Solms.
2) Zie I, blz. 359.
3) T.a.p., blz. 421.
4) Zie blz. 196.
5) Uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, I, blz. 537.
Hendrik Bruno (1617-1664), geb. te Middelie, werd 31 Jan. 1635 als student te Leiden ingeschreven en in het Staten-College opgenomen. In 1638 werd hij gouverneur der zoons van Huygens en is dat gebleven tot 1647. Toen werd hij conrector aan de Latijnsche school te Hoorn, en leefde daarna in het St. Pietershof aldaar, wanneer hij niet in Zierikzee de gast was van Rochus Hofferus. Hij heeft Latijnsche en Hollandsche gedichten uitgegeven.
6) Nl. Nicolaas van den Bouckhorst; zie I, blz. 328.
7) Zie blz. 5.

2100. Aan R. Descartes[1]. (K.A.)

Je vous ay promis par ma derniere[2] de ne vous importuner plus sur le subject de vostre *Monde*, mais, comme je suis rarement sans y penser, un argument nouveau m'a faict veoir que je ne vous ay encor entretenu que du penultiesme. C'est [qu'] asseurement vous mourrez quelque jour, car, comme il a esté repliqué plaisamment par un Hollandois à un autre, ceste fascheuse coustume de mourir prendra fin un jour, *maer gy noch ick en sullent niet beleven*. Enfin vous mourrez, et apres ceste mort ce monde verra *le Monde*. Je souhaitte que ce soit d'icy à longues aunées; mais posons que ce fust demain; combien d'objections pensez vous que nostre envie ou nostre ignorance y fasse faire apresdemain? *Quis non insultabit mortuo leoni*[3]? Et si vous voulez de la S.te Escriture, *si haec in viridi, quid in sicco*[4]? Mais pour venir à mon argument, qui soudra les doubtes des bons et les sophismes des malicieux? Avez vous soin d'une des branches, et abandonnez vous l'arbre? Allez vous proteger voz pieces imprimées par des solutions publiques, et lairrez vous le chef d'oeuvre orphelin? Et quant à ce qui nous regarde, mettez vous peine à nous faire entendre la lumiere et les meteores, et souffrirez vous que, sans vous, nous aillons tastonnans dans vostre *Monde*, jusques à nous y fourvoyer, et enfin vous imputer trente opinions auxquelles vous n'aurez jamais songé? En un mot, voulez-vous que vostre *Monde* soit inutile au monde et prejudiciable à son auteur? Rendez moy raison, s'il vous plaist, de ceste, je ne sçay quelle resolution, car il me semble n'avoir rien dit hors de propos, ou bien, si vous n'estes de loisir, laissez moy causer, et vous taisez. Car dès à cett' heure je sçay que je ne seray pas exaucé, et si vous asseure que, quand ce ne seroit que pour la faveur que vous m'octrovez de vous entretenir de loin ou de près, quand il m'en prend fantaisie, comme il a faict presentement emmy le tintamarre de ces armées, je ne cesseray jamais d'estre, que je ne cesse d'estre ..... Au fort de Nassau, dans l'isle de Voorn, rendévous de l'armée, 28e de May 1639.

2101. Aan J.W. van Brederode[5].

Je respondray succinctement, qu'à mon advis vous aurez bien le loisir de faire le tour à la Haye que vous proposez. Noz Estats revienent demain à la seconde deliberation, et de France il ne part rien qui presse. Pour vostre affaire en Northollande, je vien d'en parler tout au long à S.A. qui juge qu'apres tant d'instances des Estatz de Hollande, les sienes ne seroyent plus de consideration, ni de mise, et me commande de luy ramentevoir demain d'en parler aveq le S.r Bruijninx[6]. A vostre arrivée vous sçaurez à quoy il aura resolu en ce particulier, ou bien par les adviz du S.r Cattenburgh[7], que j'informeray et assisteray partout à mon possible ..... Voorn, 29e de May 1639, à 11 heures de soir.

1) Kopie van andere hand. Uitgegeven in *Oeuvres de Descartes*, II, blz. 549.
2) No. 2039.
3) Phaedrus, I, 21, en Martialis, X, 90.
4) Lucas, XXIII, 31.
5) De brief bevindt zich in het huisarchief van den Vorst van Lippe-Detmold. No. 2101 a. Een briefje van 20 Mei (t.a.p.) is geheel onbelangrijk.
6) Zie I, blz. 63.
7) Waarschijnlijk Dirck van Cattenburgh, secretaris van don graaf van Brederode. (Mededeeling van Dr. H.E. van Gelder.)

2102. H. Bruno. (L.B.)

Ik ben zeer tevreden over het werk van Constantijn. Zal ik nu beginnen met de *Bucolica* van Virgilius, of met de *libri ex Ponto* van Ovidius? Of misschien met de Metamorphosen, waarin echter nog een en ander voorkomt, dat boven het begrip is van mijne leerlingen? Ik zal een paar dagen naar Leiden moeten, om over theologische theses te disputeeren. IV Kal. Iunias (= 29 Mei) CIↃIↃCXXXIX.

2103. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Jusques à present nous n'en sommes qu'aux deliberations, et à cest effect Messieurs les deputez des Estats, au moins la pluspart d'iceux, vont et vienent de Boisleduq, comme la fiebvre tierce, laissants un bon jour entre deux. Aujourdhuy Monsr de Noordwijck - qui ne peut estre persuadé de loger en ce fort - en a amenez quelques uns de compagnie pour revenir apresdemain, accompagnez à chasque fois de 120 chevaulx, où il suffiroit bien de 20.' De heer Milander[1)] is bij al die besprekingen tegenwoordig. - Wij weten niet, of Piccolomini al is opgerukt. - Uit Frankrijk komen tegenstrijdige berichten over een beleg van Hesdin. De Koning is naar de grens van Picardië vertrokken. Er wordt een klein verlies gemeld van kolonel Gassion[2)]. De hertog de Chastillon moet zich bij zijne legerafdeeling te Compiegne voegen. Onze vijanden komen bijeen bij Ballar. Au fort de Voorn, le 30^{e} de May 1639.

2104. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. lijdt een weinig aan jicht, maar houdt zich anders goed en is opgeruimd. Wij verwachten bericht uit Frankrijk over het beleg van Hesdin, 'que M. d'Amontot[3)] tasche de nier par toutes sortes d'arguments. Mais enfin j'apprehende qu'il ne se trouve trop veritable, et que Messieurs les Françoiz, se trouvants bien au dessoubs du nombre de leurs trouppes promises, ne s'attachent à quelque bicoque proportionnée à leurs forces, en attente tousjours de nous veoir entamer ce qui puisse destourner celles de l'Espagnol toutes en deça.' Au fort de Voorn, le prem.^{r} de Juin 1639.

1) Zie blz. 50.
2) Jean de Gassion (1609-1647) streed onder Gustaaf Adolf, maar keerde naar Frankrijk terug, werd in 1638 marèchal de camp en in 1643 maarschalk.
3) Raoul S.^{r} d'Amontot kwam in April 1639 in de Zeven Provinciën als resident van Frankrijk en bleef tot October 1641.

2105. G. Wendelinus[1]. (L.B.)

Ik ben meer dan een jaar lang ziek geweest en heb al dien tijd geene briefwisseling kunnen voeren. Een vriend van mij, die in den Haag geweest is, vertelde mij, dat gij daar zulk een prachtig huis gebouwd hebt met een aardbol en een hemelbol boven de schoorsteenen, en verzocht mij daarop een paar puntdichten te maken, die hierbij gaan. Ik heb anders in lang geene verzen geschreven. 'Magis placet meminisse honoris a te mihi habiti, cum ante hoc triennium literas meas cum doctis viris Lugduni communicasti, qui quid curaturi sint, ut chronicon illud Samaritanum prodeat, vehementer exspecto[2]. Problema meum de casu lapidis hinc ad centrum spacio 12 minutorum, e luna ad nos sesquihorio, e sole in terras die solido, miserunt in Galliam, atque inde amici postulant ab ipso me solutionem. Scripsi ante paucos dies ad academicos Lugdunenses et proportiones celeritatum aperui; inde praestolor responsionem' .... Hernâ, Cal. (1) Iunijs 1639.

2106. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De jicht van Z.H. is weer wat beter. 'A ce matin les Estatz deputez le sont venu retrouver; apres disner M. Milander s'y rendra semblablement. A l'heure que j'escris ils font tous tres-bonne chere dans la sale de S.A., qui les a recommandez à Messieurs les comtes de Nassau et de Solms, afin qu'ils ne trouvent pas l'hoste à dire.' Au fort de Voorn, le 2e de Juin 1639.

2107. Aan gravin van Loewenstein[3]. (K.A.)

Wilt ge twee diamanten, die mijn neef Martin Snoeckaert[4] u zal geven, mee naar den Haag nemen? Hoe gaat het met Mevr. Stafford[5]? Ik zal even verheugd zijn u terug te zien als de heer Ferdinando Knightly[6] ..... Au fort de Voorn, ce 2^{e} de Juin 1639.

2108. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. heeft nog altijd last van de jicht. Vallensis[7] wil overgaan tot eene aderlating en een lavement. 'Messieurs les Estats, qui sont sur le point

1) Zie I, blz. 353.
2) Zie No. 1403 en 1532.
3) Kopie van andere hand. - Zie I, blz. 463.
4) T.a.p., blz. 77.
5) Zie blz. 430.
6) Ferdinand Knightly was in 1616 kapitein eener compagnie voetknechten; 22 Dec. 1632 werd hij sergeant-majoor, 20 Mei 1638 luitenant-kolonel en 1 Nov. 1644 kolonel. (Mededeeling van Luit.-Kol. W.R.H. Wakker.)
7) Zie I, blz. 274.

de terminer aveq M. Milander, vienent d'arriver de Tiel, où ils ont couché ceste nuict, pour un essay, mais enfin se resolvent de loger tous icy au fort. A quoy il n'y a que M. de Noordwijck qui s'oppose avec vehemence. Ils verront s'il y aura moyen de l'induire à loger icy aupres au fort de St André.' Au fort de Voorn, le 3e de Juin 1639.

'Il est presentement midy, et j'ouvre ceste lettre, pour y adjouster qu'apres la saignée S.A. a eu longtemps Messieurs les Estatz devant son lict, a traicté gayement aveq eux, et mesmes a beaucoup ri de certains contes[1)] que luy a faict M. de Noordwijck. J'en viens tout presentement, et l'ay laissé de fort bonn' humeur, me repetant mesmes les contes[1)] de M. de Noordwijck, et riant de bon coeur d'une lettre de la comtesse de Lewenstein, portée par M. de Varicarville, que je luy ay presentée, où la Reine[2)], apres l'avoir ouverte, a mis une postdate au nom de ladite comtesse en contrefaisant son escriture, et remerciant S.A. de luy avoir envoyé M. Knightly, disant en avoir rajeusni de deux ans. Je fourre icy ces minutez de nulle importance, afin que V.A. ne s'imagine pas S.A. accablé de forte maladie .....

2109. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. had gisteren avond weinig eetlust en heeft ook slecht geslapen. Heden zijn de leden der Staten weer bij hem geweest, wat vermoeiend is. - Uit Frankrijk wordt het beleg van Hesdin bevestigd. 'M. de L'amontot[3)] faict fort du fasché, de ce qu'on demeure tant à rien entreprendre, et ne veult pas entendre que ceste incertitude inquiete plus l'enemy, que s'il voyoit à clair ou nous allons.' - Nu en dan verzamelen zich vijandige troepen bij de Demer; aan de Maas en in Vlaanderen zijn alle plaatsen van sterke garnizoenen voorzien. Au fort de Voorn, le 4e de Juin 1639.

2110. Cracas[4)]. (L.B.)

Na eenige dagen te Calais gewacht te hebben, zijn wij nu hier aangekomen en vertrekken naar den Haag. Wilt gij mij orders zenden en goeden raad geven? De commandeur laat u groeten. A Roterdam, le 4 de Juin 1639.

2111. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De jicht van Z.H. is wel wat beter, maar er was gisteren avond nog een beetje koorts. - Heden gaan er bevelen aan de compagnieën cavalerie te Geertruidenberg, Heusden, Breda en ook aan eenige te Maastricht, om zich den 9^{den} of 10^{den} bij het leger te voegen. Au fort de Voorn, le 5^{e} de Juin 1639.

1) Huygens schreef: *comptes*.
1) Huygens schreef: *comptes*.
2) Elisabeth van Boheme.
3) Zie blz. 454.
4) Zie No. 2090.

2112. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. was gisteren wat beter, maar heeft toch een gedeelte van den nacht op zijn stoel doorgebracht wegens de pijn. Van morgen heeft hij weer met de gedeputeerden van de Staten geconfereerd. ‘A ce midy il a repeu aucunement bien, se plaisant extremement à son breuvage de limonade d'eau, que Vallensis[1)] ne luy defend pas, attendu que l'eau est cuitte, et que l'escorsse mesme du citron avec le sucre en temperent la froideur.’ - Uit Keulen wordt bericht, dat de heer de Fequieres[2)] met 10000 man voetvolk en 4000 ruiters Thionville belegert. Piccolomini is daar met zijn leger in de buurt. In Boheme moeten de zaken heel goed gaan. Au fort de Voorn, le 6^{e} de Juin 1639.

2113. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. heeft weer een slechten nacht gehad, want hij heeft nu ook pijn in de handen. Op dit oogenblik houden de heer de Haulterive en anderen hem gezelschap en vroolijken hem wat op. Au fort de Voorn, le 7^{e} de Juin 1639.

2114. Cracas. (L.B.)

De commandeur heeft Prins Willem en de jonge prinsessen van Oranje en Portugal begroet, die hem aan de Prinses zullen voorstellen. Daarna zal hij haar zijne geschenken overhandigen, die, op raad van Mevr. van Beringhen[3)], wat meer geld kosten dan eerst was afgesproken. De commandeur logeert in uwe buurt, nl. in de Cour de l'Empereur. Wilt gij mij aanwijzen, hoe de kosten daarvan moeten worden gedragen en ook die van zijne reis naar het leger? A la Haye, le 7^{e} de Juin 1639.

2115. Elisabeth Balfour[4)]. (L.B.)

Wilt gij nog eens aan mij denken? Als mijn man niet hersteld wordt in zijne betrekking, ben ik zonder eenig inkomen, want het kleine kapitaaltje mijner ouders zal spoedig op zijn. Kunt gij ter wille van de vriendschap, die reeds tusschen onze ouders en voorouders bestond, niet onze voorspraak zijn bij Z.H.? Desen 8 Juni 1639[5)].

1) Zie No. 2108.
2) Zie blz. 24.
3) Zie blz. 156.
4) Zeker de vrouw van Philips Balfour (zie blz. 391); ook zij heette waarschijnlijk Bacx, evenals de vrouw van David Balfour (zie blz. 389).
5) De plaats is weggelaten.

2116. Aan prinses Amalia van Oranje[1]. (H.A.)*

Z.H. voelt zich van daag wel iets beter en Vallensis meent, dat de ziekte aan het afnemen is. Volgens berichten uit Calais, zal Hesdin zich spoedig moeten overgeven. ‘A Douvres un petit bateau, arrivé avec du fruict de Biscaye, avoit rapporté, que les Espagnols estoyent prests à venir aveq soixante voiles, et entre autres un galion de Naples aveq soixante six pieces de canon. Quarante voiles françoises soubs Monsr de Bourdeaux[2] prindrent mer le 18e’. Au fort de Voorn, le 8e de Juin 1639.

2117. B. van Gent[3]. (L.B.)

De heer Schimmelpenninck[4] vraagt bij Z.H. de compagnie van wijlen den graaf van Culemborg[5] voor zijn zoon; wilt gij hem daarbij helpen? De Bommel, le 9 de Juin 1639.

‘J'ai assigné jour avec Monsieur de Balgoye[6] et d'autres gentilshommes pour visiter sur les lieux de quoy il vous a pleu avec Monsieur de Brederode vous raporter à nostre arbitrage, et y serez servi en tout ce qui en equité et bonne justice sera trouvé convenir.’

2118. De Lopes.[7] (L.B.)

Eén der brieven aan den heer Euskercken zal ik vooruit zenden; ‘et pourréz, s'il vous plaist, dire a Madame la Princesse, que je luy baise tres humblement les mains et que ceste affaire n'est[8] point de S.A., si non mienne, et que je desire mon retour en France plustost pour la pouvoir servir que pour mes propres intherestz, nonobstant que suis bien attendu. Mais le malheur de ceste malheureuse inposition du Roy de Dannemarck m'arreste, sans avoir eu de responce jusqu'à present de deux lettres du Roy que j'ay envoyés a M. l'ambassadeur d'Avaux[9]. Ma consolation pour l'affaire de S.A. c'est

1) No. 2116 a. Een briefje van 9 Juni (H.A.) is volkomen onbelangrijk.
2) Nl. de Sourdis, aartsbisschop van Bordeaux; zie blz. 404.
3) Barthold van Gent, heer van Loenen en Meinerswijk, was raad en rekenmeester van Gelderland, afgevaardigde ter Staten-Generaal en gevolmachtigde bij den Munsterschen vredehandel.
4) Zie blz. 381.
5) Floris van Pallandt, graaf van Culemborg (zie I, blz. 359), was den 4^{den} Juni 1639 overleden. Den 26sten Aug. werd hij begraven.
6) Johan Maschereel, heer tot Balgoyen, had bezittingen in de buurt van Zuilichem, en Huygens had sedert 1637 een geschil en later een proces met de heemraden van Herwijnen.
7) Zie No. 2072.
8) Er staat: *ne*
9) Claude de Mesmes (1595-1650), graaf van Avaux, is Fransch gezant geweest te Venetië, in Denemarken, Zweden en Polen. In 1643 werd hij gezant in den Haag en ging daarna naar het congres te Munster.

que la cour n'est pas a Paris, ou cest affaire doibt estre terminée'..... A Amsterdam, ce 9e Juin 1639.

2119. Anna van Maubus[1]. (L.B.)

De heer de Hauterive[2] heeft mij geschreven, wat er veranderd moet worden in de vertrekken voor Z.H., en ik heb er met den rentmeester over gesproken, maar deze wil liever niets veranderen, zonder uitdrukkelijk bevel van Z.H. Wilt gij nu mijn brief aan den heer de Hauterive laten zien? Desen 10 Juni 1639, wt Breda.

2120. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. is oneindig veel beter en ziet er ook veel beter uit. Hij heeft heden voorbereidende maatregelen genomen voor het opbreken uit dit kwartier. - De hertog van Bouillon heeft eenige dagen geleden Z.H. of Uwe H. verzocht peet te zijn van den zoon of dochter, die hij verwachtte, en nu bericht hij, dat hem eene dochter is geboren. - De vijand bewaakt de dijken in Vlaanderen. Au fort de Voorn, le 10e de Juin 1639.

2121. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)

Dr. Vallensis schrijft zelf aan Uwe Hoogh. over de toestand van Z.H. Morgen vertrekt de cavalerie met de wagens en het geschut naar Bergen op Zoom, om daar scheep te gaan. Z.H. is van plan, overmorgen van hier af te varen in zijn jacht, want het groote schip kan door den lagen waterstand niet hier komen. - De vijand versterkt zich in het land van Waes, waar de graaf van Feria het bevel voert; de markies van Leda, die bij Roermond de Maas is overgestoken, gaat zich bij hem voegen. 'On dit que dans un regiment espagnol dans le païs de Waes de 1500 hommes il se trouve jusqu'à 70 officiers reformez, qui doibvent bien embellir la trouppe'. Au fort de Voorn, le 11e de Juin 1639.

2122. H. Bruno[3]. (L.B.)

De beide oudsten gaan goed vooruit met het schrijven van Latijnsche verzen en ook in de rhetorica. Wij lezen de *Tristia* van Ovidius. Christiaan

1) Zie blz. 342.
2) Hij was juist gouverneur van Breda geworden; zie No. 2091.
3) Uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, I, blz. 539.

doet veel aan muziek. Met Lodewijk lees ik de *Eunuchus* van Terentius. Hagae-Com., ex musaeo nostro, III Idus (11) Jun. CIↃIↃCXXXIX.

2123. A. Rivet. (L.B.)

Hierbij gaat een exemplaar van mijn boek[1] als bewijs mijner dankbaarheid; ik hoop, dat gij het onder weg zult lezen. Den Prins zal ik later een exemplaar aanbieden. 'Dien nous a rendu Mons.r de Saumaise[2], lequel recommence a travailler, et vous en auréz bientost quelques pieces. Il attend encore l'Urbicius[3] de Rome pour achever sa *Milice*[4], et il en est asseuré. L'ouvrage de Mons. Heinsius[5] sortira dans quinze jours, comme il m'a dit. Vostre petit peuple se porte bien.' De la Haye, le XII Juin 1639.

2124. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Wij vertrekken morgen. Bij Bommel gaat Z.H. op het groote schip over en vertrekt van hier in eene overdekte sloep. Hij hoopt aan boord te kunnen gaan, terwijl hij op iemand steunt. Au fort de Voorn, le 12e de Juin 1639.

2125. Semet[6]. (L.B.)

Na de ontvangst van uw brief heb ik dadelijk in den Bosch geinformeerd en gehoord, dat zij, die mij morgen te Uden moeten vinden, eerst morgen zullen optrekken. Het is te hopen, dat zij op tijd zijn. D'Osse, se 12 de Juin 1639.

2126. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. heeft gisteren weer voor het eerst de buitenlucht gevoeld, doordat hij eenige ramen van zijne kamer heeft laten openzetten, en heden morgen was hij geheel gekleed. Heel langzaam en leunende op twee mannen is hij toen naar de boot geloopen. Op het groote schip aangekomen, heeft hij

1) Zie blz. 443.
2) Zie I, blz. 368.
3) Nl. *Urbicii Tactica strategica sive ordinationes militares XII sermonibus seu libris comprehensa*. - Isaac Vossius zag in 1643 te Rome dit Hs. op de Laurentiaansche bibliotheek.
4) *Cl. Salmasii de Re Militari Romanorum liber* is eerst in 1657, na den dood van den schrijver, te Leiden uitgegeven.
5) Zie blz. 427.
6) No. 2125 a. Een briefje van denzelfden dag (L.B.) handelt ook over dien marsch. - Van den officier Semet is niets bekend.

dadelijk een maaltijd laten aanrichten. De heer Heenvliet[1)], die hier is gekomen en spoedig weer vertrekt, zal Uwe Hoogh. zeker alles omstandig vertellen. Au bateau de Son Alt.e, entre Gorchum et Dordrecht, le 13e de Juin 1639.

2127. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Mijn brief was al weg, toen de hertog van Bouillon uit Maastricht berichtte, dat Piccolomini, na zich met den hertog van Lotharingen[2)] en baron Beck[3)] vereenigd te hebben, is opgetrokken, om Diedenhove te ontzetten, den heer de Fequieres[4)] volkomen heeft verslagen en hem gevangen genomen. Er moeten 6000 Franschen zijn gesneuveld. Aan den anderen kant wordt bericht, dat Gallas[5)] is verslagen en Praag ingenomen. 13e de Juin 1639, entre Dort et Gorchum, apres soupper.

2128. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De nederlaag der Franschen wordt bevestigd; zij is heel erg geweest. - Wij hebben eene voorspoedige vaart gehad hierheen. Z.H. gevoelt zich door de verandering van lucht veel beter en opgewekter. - De heer van Stakenbroeck heeft snel gemarcheerd en is gisteren middag met de cavalerie en de wagens te Bergen op Zoom aangekomen, waar de troepen dadelijk zijn ingescheept. De ruiterij uit Maastricht en den Bosch is echter nog niet aangekomen. Au bateau de S.A., devant Berghe op Zoom, le 15e de Juin 1639, à 7 heures du matin.

2129. Graaf Johan Maurits van Nassau[6)]. (H.A.)

De heeren van de Compagnie maken, hoor ik, mijne brievenpakketten wel eens open en daardoor gaan misschien sommige brieven aan Z.H. verloren. Heeft de Prins een brief ontvangen, waarbij ik hem soorten van hout overzond, een anderen over het gouverneurschap van Breda en een derden over kolonel Artischofsky[7)]? Ook mijne brieven aan u, b.v. over den buit[8)], blijven somtijds onbeantwoord. D'Antonivaz, ce 16 de Juin 1639.

2131. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)

Zoodra de vloed opkomt, gaan wij naar Philippine. - De vijand vreest

1) Zie I, blz. 356.
2) Zie I, blz. 425.
3) Jean Beck (1588-1648), geb. in Luxemburg, vocht al mee bij het beleg van Ostende. Later was hij keizerlijk generaal.
4) Zie blz. 24. - De slag bij Diedenhoven had den 7den Juni plaats; Feuquières is spoedig daarna aan zijne wonden gestorven.
5) Zie blz. 94.
6) Uitgegeven in de *Archives de la Maison d'Orange*, *2e serie*, III, blz. 147.
7) Zie blz. 391.
8) No. 1786.

voor Antwerpen; hij heeft bij Rupelmonde nog eene tweede brug over de rivier gelegd. Z.H. maakt het goed. Au bateau de S.A., devant Berghe op Zoom, le 16e de Juin 1639.

2131. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Eergisteren avond zijn wij bij het dorp Baerland in het land van Goes aangekomen, en gisteren middag bij Philippine, waar de troepen aan land zijn gegaan. Z.H. is dadelijk te paard gestegen en 's avonds weer gaan wandelen. Heden morgen is hij naar Assenede gereden, waar wij misschien in kwartier gaan. De heer d'Amontot[1] is geheel terneergeslagen door de nederlaag der Franschen en dringt er op aan, dat wij iets belangrijks zullen ondernemen, het belegeren van Hulst, Brugge of Gent. Maar de vijand is blijkbaar overal op zijne hoede.

'M. van Campen me mande, que V.A. a daigné jetter les yeulx sur le portraict de mes enfants et moy[2], et qu'elle a jugé de la science du peintre, comme il me semble qu'il le merite. Cela estant, je la supplie tres humblement d'aggreer, que sa promesse me soit accomplie, et que ceste si bonne main puisse travailler pour moy au visage de Monseigneur le Prince Guillaume[3]. Outre l'extreme desir que j'ay de ceste faveur, le publiq y a de l'interest, un tres bon tailleur à Harlem n'attendant que cest original, pour en representer la copie en cuivre, et la joindre à celles qu'il vient d'acheter de la pluspart des Princes de la maison de Nassau et de Chalon'. Au camp pres de Philippine, le 18e de Juin 1639.

2132. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. wordt steeds beter en rijdt zelfs bij slecht weer uit. 'Ceste nuict ceux du Sass de Gand sont venuz enlever noz sauvegardes d'icy autour, et à ce matin nous les ont renvoyées. Ceux qui en revienent, ne peuvent assez prescher l'extreme forteresse de ce lieu, garni d'ouvrages et fossez incroyables; outre que le quartier de Ballar estant vuidé, tout ce qu'ils ont presque eu en Brabant, est venu border les avenues de ceste province icy, où M. d'Amontot a bien de la peine à nous former un dessein d'apparence'. - Uit Frankrijk wordt bericht, dat Hesdin uiterlijk morgen zal vallen. Au camp proche de Philippine, 19e de Juin 1639.

2133. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Wij zullen hier vooreerst wel blijven, tenzij er nieuws uit Frankrijk komt, dat ons aanleiding geeft iets te ondernemen. En door de ligging van het

1) Zie blz. 454.
2) De bekende schilderij van Adriaen Hanneman (1601?-1680), thans in het Mauritshuis; het stuk is dus vóór 1640 geschilderd.
3) Een portret van Willem II door Hanneman is niet bekend.

kamp hooren wij zoo goed als niets van de buitenwereld. De soldaten lijden erg door de koude, den regen en het gemis van stroo. Wij weten niet eens, waar Piccolomini na zijne overwïnning bij Thionville is heengetrokken, misschien naar Vlaanderen, om met den Kardinaal Infant te trachten Hesdin te ontzetten. - 'Depuis hier nous travaillons à rasseurer un pen ce quartier d'une sorte de retrenchement, qui sont autant de trenchées au coeur de Mons.r d'Amontot. De Monsieur le comte Henry nous apprenons par derniere, escrite le 14e à Uden, qu'il avoit proposé de marcher le lendemain à l'aube du jour vers Hees et Leende, pour veoir quelle rencontre Dieu luy pourroit donner de quelques trouppes enemies, dont le mesme gros, qu'on a tant attendu, n'estoit encor bougé d'aupres de la Meuse. L'esté est encor assez long, pour beaucoup de choses qui pourroyent arriver, mais ce premier escheq de Thionville decontenance bien d'affaires.' Au camp soubs Philippine, le 21e de Juin 1639.

2134. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De gezondheid van Z.H. blijft goed, in weerwil van het slechte weer. Het is een paar dagen lang een geweldige storm geweest en er zijn allerlei ongelukken gebeurd met de schepen hier op de reede en met de tenten. Een paar gevangenen melden, dat de Kardinaal Infant op ons aanrukt. - Van Hesdin hooren wij nog niets. De Heer Bielke[1)] gaat een brief van Z.H. overbrengen aan de gravin van Culemborg[2)]. Au camp près de Philippine, 22e de Juin 1639.

2135. J. de Peyrarede[3)]. (L.B.)

Ik dank u voor uwe vriendelijkheid tegenover mijn zoon en mij. De troepen zijn Roussillon binnengetrokken, behalve 4 à 5000 man, die de grens bij Baionne bewaken. Waarschijnlijk zal Perpignan belegerd worden. Ook de vloot is in zeer goeden staat. Zoodra ik iets belangrijks hoor, zal ik het u melden. De Bour(deau)x, ce 22 Juin 1639.

2136. Aan gravin van Loewenstein[4)]. (K.A.)

Hartelijk dank voor uwe zorg voor de beide diamanten; het spijt mij maar, dat gij zelve het pakje aan mijn huis bezorgd hebt. Z.H. zendt u den

1) Waarschijnlijk een lid der bekende Zweedsche familie Bjelke.
2) Catharina, gravin van den Berg (1578-1640), was eene dochter van Willem, graaf van den Berg, en Maria Elisabeth van Nassau, de oudste zuster van Willem van Oranje; zij was in 1601 gehuwd met Floris van Pallandt. - Zie ook blz. 458.
3) Zie blz. 356.
4) Kopie van andere hand. - Zie No. 2107.

dierbaren en hartstochtelijken minnaar[1]. Heb toch medelijden met den arme! Au camp près de Philippine, le 23e de Juin 1639.

Mijne genegenheid voor lady Stafford[2] was alleen van vriendschappelijken aard.

2137. Aan A. Rivet[3]. (K.A.)

Hartelijk dank voor uw boek[4]; wij hebben er ons in het schip van Z.H. mee vermaakt; deze liet zich verschillende gedeelte vertalen en verheugt zich op de beloofde Fransche vertaling. Of alle vrouwen het boek met genoegen zullen lezen, betwijfel ik; de onbeschaamdheid der monniken dwong u vele dingen bij den naam te noemen. Juffr. Schurman zal sommige gedeelten wel overslaan. Au camp proche de Philippine, le 23e de Juin 1639.

2138. Aan lady Stafford[5]. (K.A.)

Van de gravin van Loewenstein hoor ik, dat gij eene goede gezondheid geniet. Gij moest nog eens in den Haag komen, om de Koningin van Boheme op te zoeken; mijn nieuwe huis, hoe gering het ook is, zou u dan ten dienste staan. At the armie at Philippine in Flanders, 14/24 of June 1639.

Mijn huis is in tweeën verdeeld; het eene deel was bestemd voor mijne vrouw, het andere voor mij. Na haar dood neemt eene nicht van mij de huishouding waar.

2139. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. voelt zich heel gezond. De soldaten zijn er niet best aan toe; zij slapen in de modder en hebben voortdurend natte kleeren. - Nog geen nieuws van Hesdin. De heer van Liere[6] en Euskercken[7] zijn beiden bij den Koning te Abbeville. Door het slechte weer hooren wij niets over Calais. - De graaf van Feria versterkt zich met troepen, die de Kardinaal Infant hem toezendt. Au camp soubs Philippine, 24e de Juin 1639.

25e de Juin.

De brief is blijven liggen. Door koopvaarders, heden uit Frankrijk te Vlissingen aangekomen, hooren wij, ‘que la flotte françoise, ayant ouvert ses ordres le 7e de ce mois, sur la coste d'Espagne, y a trouvé qu'elle debvoit entrer droict au port de la Coronie, et que les bruslots s'y debvoyent mener

1) Zeker kolonel Knightly; zie blz. 455.
2) Zie blz. 430 en 455.
3) Kopie van andere hand.
4) Zie blz. 443.
5) Kopie van andere hand.
6) Zie I, blz. 6, en boven blz. 190.
7) Zie I, blz. 421.

par toute icelle flotte, pour ruiner les vaisseaux espagnols, tandis que les trois plus grands navires entretiendroyent le chasteau à coups de canon ..... A ce matin un lacquais de M. de Brederode a porté une lettre de V.A. apres que les orages l'ont retenu huit jours en chemin'.

2140. Is. Gruter[1]. (L.B.)

Ik kom u lastig vallen ter wille van mijn broeder. 'Ille Ambrosij le Ducq cognati jussu ad amplissimum collegam tuum Iunium[2] dirigitur, amanuensis operam locare promtus. Sed prensandi studio impulsum latet, quicquid occulta istius spartae velat indoles'. Wilt gij hem helpen? Middelburgi Zelandiae, 7 Calend. Julij (= 25 Juni) CIↃIↃCXXXIX.

2141. R. Descartes[3].

Vous avez un extréme pouvoir sur moy, et j'ay grande honte de ne pas faire ce que vous témoignez desirer. Mais il faut, s'il vous plaist, que vous excusiez ma desobeïssance, puisque c'est l'estime que je fais de vous qui la cause, et que vous me permettiez de vous dire que, bien que les raisons pour lesquelles vous me mandez que je dois publier mes réveries soient tresfortes pour l'interest de mes réveries mesmes, c'est à dire pour faire qu'elles soient plus aisement receuës et mieux entenduës, je n'examineray point celles que vous apportez, car vostre authorité est suffisante pour me les faire croire tres-fortes; mais je diray seulement que, les raisons qui m'ont cy-devant empesché de faire ce que vous me voulez persuader, n'estant point changées, je ne sçaurois aussi changer de resolution, sans témoigner une inconstance qui ne doit pas entrer en l'ame d'un philosophe. Et cependant je n'ay pas juré de ne permettre point que mon *Monde* voye le jour pendant ma vie, comme je n'ay point aussi juré de faire qu'il le voye aprés ma mort, mais que j'ay dessein, tant en cela qu'en toute autre chose, de me regler selon les occurrences, et de suivre, autant que je pourray, les conseils les plus seurs et les plus tranquilles. Et pour la mort, dont vous m'avertissez, quoyque je sçache assez qu'elle peut à chaque moment me surprendre, je me sens toutesfois encore, graces à Dieu, les dents si bonne[s] et si fortes, que je ne pense pas la devoir craindre de plus de trente ans, si ce n'est qu'elle me surprenne. Et comme on laisse les fruits sur les arbres aussi longtemps qu'ils y peuvent devenir meilleurs, nonobstant qu'on sçache bien que les vents et la gresle, et plusieurs autres hazards les peuvent perdre à chaque moment qu'ils y demeurent, ainsi je croy que mon *Monde* est de ces fruits qu'on doit laisser meurir sur l'arbre, et qui ne peuvent trop tard estre cueillis. Apres tout, je m'asseure que c'est plutost pour me gratifier, que vous m'invitez à le publier, que pour aucune autre occasion; car vous jugez bien que je n'aurois pas pris la peine de l'écrire, si ce n'estoit à dessein de le faire voir, et que par consequent je n'y manqueray pas, si jamais j'y trouve mon compte, et que je le puisse faire sans mettre au hazard la tranquillité dont je jouïs. C'est pourquoy, encore que cela n'arrive pas si tost, vous ne laisserez pas, s'il vous plaist, de me croire ..... (Juin 1639)[4].

1) Zie I, blz. 315.
2) T.a.p., blz. 206.
3) Het Hs. schijnt verloren te zijn, maar de brief is voor het eerst gedrukt bij Clerselier, t.a.p., II, blz. 168, met het adres: A Monsieur de Beaune. Dat adres is echter verkeerd; de brief is aan Huygens gericht en een antwoord op No. 2093 en 2100. Hij is ook uitgegeven in *Oeuvres de Descartes*, II, blz. 551.
4) De brief heeft geen datum, maar moet in Juni zijn geschreven.

2142. D. Tuldenus[1]. (L.B.)

Dank voor het vrijgeleide. De jonge Puteanus, Justus Caecilius, heeft allerlei onaangenaamheden gehad met soldaten uit Bergen op Zoom[2]. En zijn schoonvader is het nog erger vergaan. Het is eene nare geschiedenis en het is te hopen, dat zij tot een goed einde zal komen[3].

2143. De la Martinaye[4]. (L.B.)

Ik zou al lang op mijn post zijn bij Z.H., als de burgemeesters van Rotterdam mijne koffers niet hadden teruggehouden, omdat er eenige dingen in zitten, die ik op verzoek van anderen gekocht heb, o.a. handschoenen voor u. Over het algemeen heb ik het slecht gehad op mijne reis naar Londen. Heel slecht weer bij de heenreis, vijf weken hevige jicht gehad, twee maanden in eene herberg moeten logeeren, enz. De l'année de malheur, ce Vandredy de Juin 1639[5].

2144. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Het weer is in eens veranderd; het is nu heel warm geworden en Z.H. stookt niet meer. - Er is nog al geen belangrijk nieuws van Hesdin; het garnizoen, dat 5 à 600 man sterk is, houdt zich kranig. - De heer d'Amontot doet allerlei dwaze verhalen over de nederlaag bij Thionville, alsof de Franschen eigenlijk overwinnaars zijn geweest. Al die praatjes zullen wel worden tegengesproken door het uitvoerig verslag van Piccolomini aan den Keizer. Eenige Fransche officieren en regimenten zullen zich hebben te verantwoorden. De heer de Chastillon verzamelt de overblijfselen van het leger en volgt Piccolomini. - De tochten van graaf Hendrik in Brabant maken de menschen erg bang. De hertog de Bouillon is met zijne cavalerie te Bergen aangekomen. Kardinaal de la Vallette[6] is gelegerd in Picardië en de hertog de Longueville[7] moest de bergen overtrekken. Madame de Savoye[8] heeft al hare steden, behalve Turijn, aan den Koning moeten overgeven. Au camp soubs Philippine, 27^{e} de Juin 1639.

2145. Aan W. Boswell[9]. (K.A.)

Z.H. bedankt u zeer voor de mededeeling der drie stukken van Brussel en betreurt het, dat gij eenige weken afwezig zult zijn. Wilt gij de hierbij

1) Zie I, blz. 288.
2) Zie No. 2081.
3) Zonder plaats, datum en jaar.
4) Zie blz. 200.
5) Zonder plaats en datum.
6) Zie blz. 94.
7) Zie blz. 298.
8) Zie blz. 372.
9) Kopie van andere hand. - Zie over Boswell, I, blz. 407.

gaande platen van mijn huis meenemen voor lady Killigrew, nu lady Stafford, en zelf ook een exemplaar er van aannemen? 28e de Juin, pres de Philippine, 1639.

Als gij te Londen den dokter nog in leven vindt, die twee malen uwe doofheid genezen heeft, consulteer hem dan nog eens voor mij; tot nu toe hebben zijne middelen mij niet geholpen.

2146. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De hertog van Bouillon is hier aangekomen. Wij zoeken naar een beter kwartier, vooral voor de cavalerie. - 'De Monsieur le comte Henry nous avons lettres du 23e, qu'ayant eu advis, que le marquis de Lede, se trouvant à Stein et Urmont sur la Meuse, auroit dessein de venir joindre ses trouppes avec celles qui sont autour de Diest, pour ainsi marcher ensemble vers la Flandre, il avoit trouvé bon de marcher si hault que Sonhoven, afin de pouvoir guetter d'autant plus près les occasions de son avantage'. Men zegt, dat Hesdin veroverd is. - 'V.A. trouvera icy, s'il luy plaist, un livre de Devotions Romaines, que certain moine ou Jesuïte incognu envoye à S.A., aveq un autre livret, des vertuz de l'Empereur dernier mort[1)], et la belle lettre cy joincte, en intention, ce semble, de convertir Vos Altesses à l'Eglise Romaine, hors de laquelle il ose bien alleguer que l'apostre dit qu'il n'y a moyen de plaire à Dieu'. - Z.H. rijdt alle dagen paard, maar voelt in zijne voeten toch nog iets van de jicht. Au camp soubs Philippine, 29e de Juin 1639.

2147. Aan E. Puteanus. (K.A.)

Ik heb uw zoon door mijn klerk laten schrijven, wat hij moet doen, nu hij zoo schandelijk door de soldaten behandeld is[2)]. Zoodra ik zijn verzoekschrift heb, zal ik voor hem doen wat ik kan. Zeg mij eens uw oordeel over mijn huis, zooals gij dat uit de prenten kunt leeren kennen. Eene uitvoerige beschouwing over de bouwkunst heb ik er nog niet aan toe kunnen voegen. In castris ad Philippinam, Prid. Cal. Quint. (= 30 Juni) CIↃIↃCXXXIX.

2148. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er komt bericht, dat Piccolomini, na ongeveer 6000 man voetvolk en 2500 ruiters onder Beck[3)] en den hertog van Lotharingen[4)] te hebben achtergelaten, om op de bewegingen van den heer de Chastillon te letten, zich met den Kardinaal Infant heeft vereenigd en zich nu op een paar uur afstand van Hesdin bevindt. Ook zouden de belegerden bij een uitval een paar honderd Franschen gedood hebben. Aan den anderen kant hooren wij, dat de

1) Ferdinand II († 1637).
2) Zie No. 2081.
3) Zie blz. 461.
4) Zie I, blz. 425.

maarschalk de Chastillon eene overwinning heeft behaald op de troepen van Beck en den hertog. Au camp soubs Philippine, le 30e de Juin 1639.

2149. Aan P.P. Rubens[1]. (K.A.)

Je pense m'acquitter d'une vielle debte, en vous offrant ces tailles douces. Au moins ma maison me semond d'un peu de mention que je vous ay faict autrefois de ce bastiment. Soit obligation anciene ou nouvelle importunité, voyci le morceau de brique que j'ay eslevé à la Haye, en un lieu, que j'ose bien nommer des plus illustres du village. Quand je l'entamoy, la main de l'Eternel ne s'estoit encor appesantie sur moy. Je vivoy doublement, dans la saincte compagnie de *Lei ch'è salita A tanta pace*, *e m'ha lasciato in guerra*, et d'où je ne puis *seno haver l'alma trista, Humidi gl'occhi sempre*, *e'l viso chino*. C'est ce qui me porta à ceste égalité reguliere de part et d'autre, que vous trouverez en ces departemens, que vous sçavez avoir tant pleu aux anciens, et que les bons Italiens d'aujourd'huy recerchent encor aveq tant de soin, distribuant les quartiers des deux chefs de ma famille en deux sales, deux chambres, deux garderobes, deux cabinets et autant de galeries. Le tout separé par une sale d'entrée ou vestibule, et couplé sur le derriere par la communication d'un passage privé. Aujourd'huy ce qui avoit esté destiné pour la mere, sert aux enfants et à ceux qui les gouvernent; ma portion est du costé du jardin, que je decouvre à gauche; à droicte tout ce qui sort et entre par la bassecour; et sur le devant une excellente plaine, ceinte de bastimens, que grands, que mediocres, close de deux rangs de tilieux au croissant de leur aâge, et rebordée d'un pavé de ruë de 36 pieds, dont le costé que flanquent les saillies de mes galeries s'estend en ligne droicte à quelques mil pas. Je vous prie de jetter l'oeil sur le reste, et de m'en dire franchement vostre advis. Si vous ne me donnez que l'approbation que, possible, j'auray meritée en quelqu'endroict, j'estimeray que vous me cachez la censure qui me pourroit servir d'instruction et à d'autres d'advertissement. Mon dessein estoit d'adjouster à ces imprimez - dont je garde les planches à moy seul - une sorte de dissertation latine à mes enfants, par où, apres moy, ils demeurassent informez des raisons et justifications de mon faict, et me fusse-je lairré entrainer, à ceste occasion, en des considerations non inutiles sur le subject de l'architecture anciene et moderne, mais les divertissemens de mes charges occupent jusques à present la pluspart du loisir que cela requerroit. Je verray, si ces moiz de campagne m'y fourniront ce que la garnison me refuse, et en ce cas retourneray à vous faire part de mes resversies, sachant combien vous avez deferé à ceste estude par le passé et aveq combien d'applaudissement. Son Alt.$_{se}$ s'est resjouïe de vous sçavoir relevé d'une forte maladie, depuis laquelle apprenant que vous avez encor ramené la main au pinceau, elle m'a commandé de sçavoir, si vous auriez aggreable de luy embellir une cheminée, dont les mesures vous seroyent envoyés, de quelque tableau, dont l'invention fust toute vostre, comme la façon, qu'on ne desireroit de trois ou quatre figures pour le plus, et que la beauté des femmes y fust elabourée *con amore*, *studio e diligenza*. J'attendray, s'il vous plaist, quelle inclination vous y avez et, pour toute la miene vous asseureray, qu'elle bond de passion à vous faire veoir aux occasions de vostre service, que je suis ..... Au camp soubs Philippine, le 2e de Juillet 1639.

1) Kopie van andere hand. Uitgegeven door J.H.W. Unger in *Oud-Holland*, IX, 1891, blz. 197, in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, IV, blz. 510, en gedeeltelijk door Jonckbloet, t.a.p., blz. 70, Noot.

2150. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*[aant.]

Er is hier niets geen nieuws en er zijn ook nog geene brieven uit Frankrijk. Wij zijn zeer nieuwsgierig naar Hesdin. - ‘La grande nouvelle

de Banier[1] nous vient de la Haye, dont je me retiens d'en parler. Dieu vueille qu'elle soit toute veritable.' Au camp soubs Philippine, 2e de Juillet 1639.

'Je r'ouvre ceste lettre, pour y adjouster que voyci des nouvelles qui arrivent de l'Escluse de M. le comte Guillaume, qu'à Bruges y auroit grande consternation, sur ce que Hesdin seroit prins[2], une attaque des Espagnols sur les Françoiz reüssie à lieur desavantage, où Cantelmo[3] seroit demeuré, et qu'on ne sçavoit mesme ce que Piccolomini seroit devenu. C'est trop à la fois'.

2151. Aan V. Conrart[4]. (K.A.)

Hartelijk dank voor de toezending van uw boek. Ik stuur u hierbij afbeeldingen van mijn nieuw huis. Eene Latijnsche verhandeling over de bouworde er van is in de pen gebleven. Soubs Philippine, 2e de Juillet[5].

Uw broeder, dien gij mij hebt aanbevolen, heb ik niet gezien. Wilt gij een tweede exemplaar dezer afbeeldingen aan Pater Mersenne[6] overhandigen?

2152. Aan J. Heilersieg[7]. (K.A.) Lat.

Gij hebt mij al dikwijls geholpen bij de opvoeding mijner zonen, geef mij ook nu raad aangaande de methode, die ik moet volgen. Wat moet ik met den oudsten doen, nu hij de grammaticale jaren, om zoo te zeggen, bijna achter den rug heeft? 3 Julij 1639.

2153. A. Van Hilten. (H.A.)

Brenger dezes, de heer Lantscroon[8], luitenant bij de compagnie van kapitein de Swart[9], zou gaarne de compagnie krijgen van wijlen kapitein Maximiliaan Clinger[10]. De edelen in de Staten van Utrecht zijn op zijne hand. Kunt gij iets voor hem doen? A Leijden, le 4e de Juillet 1639.

1) Zie blz. 5. - Na een zegenrijken tocht in het Noorden van Duitschland had hij in den slag bij Chemnitz de Saksers verslagen.
2) Den 29sten Juni had Hesdin zich aan de Franschen overgegeven.
3) Zie blz. 273.
4) Zie blz. 171.
5) Het jaartal wordt gemist.
6) Zie blz. 174.
7) Johannes Heilersieg was de leermeester in talen van Willem II en werd later zijn raad en rekenmeester. In 1648 trouwde hij Catharina Hooft.
8) Een Gijsbert van Lantscroon komt van 1648 tot 1671 voor als kapitein eener compagnie voetknechten. (Mededeeling van den Heer W.R.H. Wakker.)
9) Peter de Swart komt in 1632 voor als kapitein (Meded. van denzelfden).
10) Misschien dezelfde, die in 1632 was 'oudt 84 jaren ende geheel impotent' (vgl. I, blz. 341).

2154. Aan mevr. Dohna[1]. (K.A.)

Op uw verzoek heeft Z.H. het pardon toegestaan; ik zend het u hierbij. Au camp, près du fort de Philippine en Flandre, 4e de Juillet 1639. Ik heb niet geantwoord over la Pise[2], want Z.H. vindt, dat die heele twist uwe verontwaardiging niet verdient.

2155. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De laatste berichten zijn nog niet bevestigd. Nu heet het weer, dat Piccolomini zich niet met den Kardinaal Infant heeft vereenigd. Het is dwaas, dat wij op zoo korten afstand zoo weinig van den toestand weten. - 'Les dernieres lettres de M. le comte Henry sont escrites à Soetendael à deux heures de Maestricht, le 28e de Juin, disant avoir apprins tres-asseurement que la cavallerie enemie avoit passé tout contre les portes d'Aix, marchant à tresgrand'haste, et ayant laissé son bagage à Roermonde, où le marquis de Lede se tiendroit encor; que ladite cavallerie avoit prins sa routte droit à Namur, accompagnée de toute l'infanterie qu'ils avoyent peu tirer de Juliers, de Valckembourg, de Dalem et Limbourgh. Tout cela tendant à se joindre au Cardinal Infante, nous faict veoir l'incommodité que les enemiz reçoivent, de ne pouvoir jouïr du passage de Maestricht, qui autrefois estoit tout à leur bienseance. Pour mondit Sieur le comte Henry, il marchoit vers Diest, afin d'y donner de la jalousie, et divertir les secours qu'on pretendroit envoyer en decà, où cependant nous ne resolvons pas à gueres entreprendre, n'y ayant gueres de subjects d'apparence qui nous en convient.' - Z.H. rijdt paard en wandelt wel twee uren achtereen. - 'A cet instant luy vient la nouvelle de 1070 Espagnolz, enlevez par le lieutenant admiral Tromp, hors de quelques vaisseaux marchands angloiz[3], dont V.A. aura esté advertie bien plustost que nous.' Au camp soubs Philippine, 4e de Juillet 1639.

2156. Aan prinses Amalia van Orange. (H.A.)*

Er is nog geen authentiek bericht, dat Hesdin is ingenomen. De Rijngraaf[4] is hier, omdat men zijne landerijen in Vlaanderen eenvoudig verkocht heeft, hoewel Z.H. indertijd den bisschop van Gent[5] gedreigd heeft, zijne goederen hier eveneens te zullen verkoopen. Nu stuurt de bisschop twee geestelijken, om Z.H. te verzoeken, dat niet te doen. Misschien wordt er eene schikking getroffen. - Er was oneenigheid ontstaan tusschen de heeren van Beringhen en St. Hibar[6], maar Z.H. heeft hun laten zeggen, dat hij wenschte, dat zij goede vrienden bleven. Au camp soubs Philippine, 6e de Juillet 1639.

1) Kopie van andere hand. - Zie over Ursula, barones van Dohna, geb. gravin van Solms, blz. 242.
2) Zie blz. 229.
3) Dat was 28 Juni geschied.
4) Zie blz. 32.
5) Nl. Antoon Triest; zie I, blz. 347.
6) St. Hibar (Ibar) was waarschijnlijk een Fransch vrijwilliger.

2157. Aan J.L. Guez de Balzac[1]. (K.A.)

Quand vous m'auriez prins pour l'autheur de *l'Infanticide* et de la censure de voz censures, vous ne sçauriez me chastier de rien de plus cruel que le silence dont vous me persecutez il y a, ce me semble, pres de quarante ans. Pour tesmoigner ce que M. de St. Surin[2] pouvoit sur vostre esprit, vous m'avez receu comme à disner chez vous et faict gouster les premieres douceurs de vostre amitié; pour monstrer ce qu'on a perdu en les perdant, vous m'avez faict sortir avec opprobre de ce festin, où vous souffrez les honestes gens, où je me tenoy du nombre des conviez, et où j'avoy desjà la main dans un plat et l'oeil dans beaucoup d'autres. Il n'est point de Tantale qui en ayt tant souffert. Depuis cet exil vous avez sceu l'esclat de foudre qui m'a frappé, et ne vous en estes point esmeu. Vous m'avez sceu en larmes, *καὶ ἀφέστηκας μακρόθεν*, et avez mieux aymé faire force à vostre naturel que charité à l'affligé. Il n'est point d'Espagnol qui s'obstinast de la sorte contre un enemi d'estat. Et, s'il fault tout dire, vous avez sceu de M. d'Aiguebaire[3], combien je suis esloigné d'avoir merité ces rigueurs. Enfin, Monsieur, voylà ma bile vomie. Si en mesme temps je pouvoy triompher de la melancholie, produicte en grand' partie par voz froideurs, il me resteroit un phlegme mediocre, mais capable de supporter de plus rudes injustices, et du sang suffisamment, à m'esgayer aveq vous sur des matieres moins malplaisantes. En attendant veoir quel visage vous retournerez à me faire, je viens au devant de vous aveq toute la maison que j'ay achevé de bastir à la Haye, pour vous faire veoir que, tout chassé que je suis de la vostre, il me demeure encor assez d'impression et de reverence de la premiere amitié gratuite, dont vous m'avez honoré, pour vous ouvrir la miene, et m'estimer heureux au point de n'en pouvoir souhaitter davantage, quand vous daigneriez *vili succedere tecto*, et prendriez la peine de venir apprendre dans nos bouës ce que valent voz collines, et dans noz marais gelez ce que vous debvez au Dieu qui vous a faict naistre sur la mousse des fontaines. C'est, Monsieur, le franc dessein de vous en convier qui me porte à vous demander la patience de contempler les pieces de ce bastiment. J'advouë, et vous n'aurez point de peine à me l'accorder, que tout ce que je vous represente ne vault qu'une cabane en France, que j'imagine comme un grand voisinage de palaiz, mais vous me permettrez de vous asseurer, que ma situation supplée aux plus grands defaults de ma structure et que, peut estre, à la Haye, qu'on repute des moins mauvaiz villages du monde, il ne s'en trouve gueres de meilleures. Ainsi, Monsieur, quand les difformitez du dedans vous desgouteront de l'appartement, que je tiens prest à vous loger, vous en trouverez le remede à la fenestre, en vous divertissant sur une illustre plaine, rebordée de deux rangs de tilieux et ceinte d'une rue de largeur magnifique qui, embellie de beaucoup de bons bastiments de mon costé, s'estend en ligne droicte à pres de 2000 pas, où des saillies de mes galeries la flanquent et, si j'avoy des heures à perdre, m'en fourniroit la matiere en un passage infini des meilleures compagnies de la cour voisine, tant en carosse qu'à pied. Si tout cela ne vous esbransle non plus que mes calamitez, je vous supplie, Monsieur, qu'au moins vous m'accordiez la faveur de me veoir de loing en ces tableaux et que, si vous me laissez au desespoir de jouïr de vous entre mes murailles, vous m'obligiez de censurer mon architecture sur leurs ombres et de m'y marquer les faultes qui vous font horreur d'en approcher. Tout ce qu'il y a de reparable sera corrigé à vostre goust, et en un païs, où on commence à se picquer de ceste science, sans me compter, vous aurez obligé des peuples, dont il est certain que la meilleure

1) Uitgegeven door J.A. Worp in *Oud-Holland*, XIV, 1896, blz. 171.
2) Zie I, blz. 336.
3) T.a.p., blz. 435.

part faict tant d'estat de vous, que voz opinions y vaudront des arrests. De mon costé j'ay esté sur le point de faire parler ces figures par une sorte de dissertation latine, où, possible, je me fusse ingeré en des remarques considerables sur le subject de l'architecture anciene et moderne, en quoy il me semble qu'il reste encor à dire, *quod qui ante nos fuere*, *multa agentes*, *non peregerunt*, *ut quidem nulli nato post mille saecula praeclusa sit occasio aliquid adhuc adjiciendi*. Mais tant d'ennemiz conjurez de mes estudes, qui sont les occupations publiques, m'en ont faict desister jusques à present. Si la campagne où nous venons d'entrer m'en donne tant soit peu de loisir, je reprendray les

erres de ce que j'en avoy esbauché, et au bout de mon dessein vous feray encor arbitre de mes songes, afin que, si vous resistez à tant de semonce et que ni mon bien, ni mon mal ne vous altere, je me donne au moins le contentement de vous dire souvent, ce qui sera tousjours veritable, que je suis sans reserve ..... Au camp soubs le fort de Philippine en Flandre, 6e de Juillet 1639.

2158. A. Pauw[1]. (K.B.)

Nu mijn zoon van Bennebroeck[2] hersteld is en voor de tweede maal op de nominatie staat voor het baljuwschap van Kennemerland, zou ik zeer gaarne zien, dat hij dat ambt verwierf[3]. Desen 6 Julij 1639. In den Hage.

2159. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Volgens een bericht uit Lillo geeft men in Antwerpen toe, dat Hesdin is ingenomen, maar een officieel bericht is er nog niet. ‘En attente de quoy M. d'Amontot, se trouvant gaster une quantité de viande, qu'il avoit amassé pour en festiner S.A. et les Estats, a esté obligé aujourdhuy d'en traicter des amiz particuliers. M. de Stakenbroeck[4] faillit hier à s'estouffer, en presence de S.A., dans un fossé plain d'eau, où son cheval le fit tomber la teste jusqu'au fonds, mais des lacquaiz de M. le comte de Stierum l'en retirerent, n'estants pas d'intelligence aveq leur maistre, disent les mocqueurs[5]. Un peu plus de vin que l'aage du bonhomme ne peut porter, fut cause du malheur, dont pourtant il ne se ressent gueres aujourdhuy.’ 7e de Juillet 1637.

2160. Aan G. Wendelinus[6]. (K.A.)

Het doet mij buitengewoon veel genoegen, dat gij, zelfs na uwe ziekte, nog aan mij denkt en mij een gedicht zendt op mijn huis. Het dak ziet er eenigszins ongewoon uit en heeft reeds de pennen van vele dichters in beweging gebracht. Ik zend u hierbij de prenten van het huis; oefen er critiek op uit. In castris ad arcem Philippinam, Non Quint. (= 7 Juli) CIↃIↃCXXXIX.

Ik weet niet, of het *Chronicon Samaritanum* nog te Leiden is, maar zal er naar vragen.

2161. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er is nog geen zekerheid omtrent Hesdin, maar morgen komen er brieven

1) Zie I, blz. 326.
2) Zie over Nicolaes Seys Pauw, heer van Bennebroek, t.a.p., blz. 328.
3) Hij heeft het ambt niet gekregen.
4) Zie I, blz. 268.
5) Herman Otto, graaf van Limburg-Styrum, commissaris-generaal der ruiterij, was de aangewezen man, om den hoog bejaarden Stakenbroeck als luitenant-generaal der ruiterij op te volgen.
6) Zie No. 2105.

uit Frankrijk. Eenige gevangenen zeggen, dat het garnizoen verleden Zaterdag de stad ontruimd heeft. De troepen hier zijn over de verschillende schepen verdeeld, zoodat wij spoedig kunnen weggaan. Au camp soubs Philippine, 8e de Juïllet 1639.

2162. P. Spieringh van Norsholm[1]. (L.B.)

Wilt gij den bijgaanden brief aan Z.H. geven? Haagh, den 10 Julij a.o 1639.

2163. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Eindelijk is dan het bericht gekomen, dat Hesdin is ingenomen. De Koning is er binnengetrokken en heeft op de bres den maarschalksstaf overhandigd aan den heer de la Meilleraye[2]; 1600 ruiters en 120 paarden zijn de vesting uitgetrokken. Het Fransche leger blijft nog bij de stad. - Uit Engeland worden de vredesartikelen tusschen den Koning en zijne onderdanen meegedeeld. Uwe Hoogh. zal daarover wel alles gehoord hebben van de Koningin van Boheme. De Kardinaal Infant is naar Gent gegaan en stuurt troepen naar Brabant; graaf Hendrik, gouverneur van Friesland, die te Balem bij Herenthals is, is gewaarschuwd. - Men zegt, dat de vijand zich hier vlak tegenover ons zal legeren. De Kardinaal Infant wordt van avond te Sas van Gent verwacht. Au camp soubs Philippine, 10e de Juïllet 1639.

2164. H. Bruno[3]. (L.B.)

Het oordeel van den heer Heilersieg[4] zult gij gehoord hebben. Wij repeteeren Sleidanus[5] en hebben de prosodie vaarwel gezegd. De jongelieden gaan flink vooruit in de muziek. Ik heb mijne disputatie moeten uitstellen[6]. Hagae, V Idus (11) Iulias CIↃIↃCXXXIX.

2165. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Er is niets geen nieuws. Eergisteren werd bericht, dat men in Sas een

1) Peter Spiering, een Nederlander, regelde het tolwezen in de door Zweden bezette Pruisische havens; toen deze in 1635 werden teruggegeven, bleef hij in Zweedschen dienst en werd door Oxenstierna als resident naar de Zeven Provinciën gezonden. Hij noemde zich Spieringh Silvercroen op Norsholm en werd niet erg vertrouwd, omdat hij zoo bijzonder snel rijk was geworden. In 1652 is hij in den Haag gestorven.
2) Zie blz. 95.
3) Uitgegeven in de *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, I, blz. 542.
4) Zie No. 2152.
5) Johannes Philipson (of Sleidanus), geb. in 1506 te Schleiden bij Keulen, deed groote reizen en was van 1542 tot zijn dood in 1556 professor in de rechten te Straatsburg. Hij schreef o.a. *De qvaiuor summis imperiis*, *Babylonico*, *Persico*, *Graeco et Romano libri tres*, in 1559 te Genève gedrukt.
6) Zie No. 2101.

aanval beraamde op onze cavalerie; deze is van middernacht tot het aanbreken van den dag te paard gebleven. Au camp soubs Philippine, 12e de Juïllet 1639.

2166. J.C. Puteanus. (L.B.)

Hierbij gaan de papieren, die mij niet geholpen hebben tegen de soldaten van Bergen op Zoom, en een verzoekschrift[1]. Wilt gij die zaak in orde brengen? Wij bewonderen de prenten van uw huis. Ik zend u de *Pompa Prosphonetica*, *sive Praefationes omnes* van mijn vader[2]. Lovanij, in Arce, IV Eidus (12) Iulij M.IↃC.XXXIX.

2167. E. Puteanus[3]. (L.B.)

Ik dank u zeer voor het zenden der prenten van uw huis en bewonder uw smaak. Lovanii, in Arce, ut tuas accepi, IV Eid. Quinct. (= 12 Juli) M.IↃC.XXXIX.

2168. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Hierbij gaat de kopie van een brief van graaf Hendrik aan Uwe Hoogh. Z.H. opende hem en ik geef een afschrift, omdat hij moeilijk te lezen is. Ik ben te Sepperen en Hoppettingen aangekomen[4], na bij Sceulen de Demer te zijn overgestoken; de Luikenaars hebben mij niets in den weg gelegd. De vijand heeft troepen gezonden naar Halen en Leewen. De Sepperen, 7e de Juïllet 1639.

Z.H. is zeer nieuwsgierig naar een nader bericht. Au camp soubs Philippine, le 13e de Juïll. 1639.

2169. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Un trompette, present en ceste armée, dit avoir porté à la Landgravinne[5] et avoir ouy lire des lettres de Cassel, par où on luy mande que les trouppes de Banier[6] - luy mesme ne s'y trouvant pas en personne - auroyent tout à faict battu et ruiné celles de Hatsveld[7]. C'est ce que j'ay apprins depuis ma derniere d'aujourdhuy, qui estant vray, me sembloit meriter de remplir un morceau de ceste couverte. Au camp soubs Philippine, le 13e de Juillet, apres souper, 1639.

1) Zie No. 2081.
2) De titel was *Pompa prosphonetica*, *sive praefationum syntagma*.
3) Uitgegeven in *Erycl Pvteani ..... ad C. Hvgenium et D. Heinsivm ..... Epistolae* ....., 1647, blz. 38.
4) Huygens was blijkbaar door den Prins naar het leger van Hendrik Casimir van Nassau gezonden.
5) Amalia Elisabeth van Hessen.
6) Zie blz. 5.
7) Zie blz. 206.

2170. Barones van Beuninghausen en Dorwardt[1]. (L.B.)

Ik vrees, dat gij twee jaren geleden mijne brieven over paspoorten voor mij en baron van Beuninghausen, sergeant-generaal, niet hebt ontvangen. Geurtsenich, ce 13me de Julet 1639.

2171. J. Brasset[2]. (L.B.)[aant.]

Ik hoop u nog eens een wederdienst te kunnen bewijzen. ‘Mais je ne vous respons pas de la diligence, si le vent ne change, et si Madame l'ambassadrice n'a un convoy suffisant de luy faire veoyr Dunkerke de loing, et en seureté, car ce sont deux conditions qu'elle doibt tenir, ainsy qu'elle faict, absolument necessaires, pour sa personne, sa suicte, et plus de balotz que jadis les geantz n'entasserent de montagnes pour detrosner Jupiter. Enfin, Monsieur, vostre maison courra la mesme fortune que les emmeublemens de la sienne, mais vous aurez cet advantage que ce ne sera qu'en taille douce’..... De la Haye, le 15 Juillet 1639.

2172. S. van Haersolte[3]. (H.A.)

Mijn zoon meldt mij uit Lingen, ‘datten colnel Coninxmerck[4], gouverneur van Osnabrugge, bij Enderstadt van de Keisersen geslagen heft drie compagnien ruteren vant regement van Velen, hett regement van Eppe, hett regement van Oer ende enighe compagnien van den colnel Luttershem, alle ondert commendement van den colnel Eppe, denwelcken is gevanghen met noch drie lieutenant colnels, ses ritmeesters ende vierhondert ruteren.’ De graaf van Solms[5], onder wien mijn jongste zoon[6] eene compagnie heeft, zou gaarne willen, dat die compagnie uit Isendijcke werd verplaatst en in den veldtocht gebruikt. Z.H. heeft mij vroeger ook gezegd: ‘Ick sal hem uth dat gernisoen neemen, om te velde te gebruicken, daer jonghe luiden beter kunnen leeren als in dat gernisoen; doet het mij gedencken.’ Wilt gij er eens over spreken? S'gravenhaghe, den 15^{en} July A^{o} 1639.

2173. Aan Anna Louise van Portugal[7]. (K.A.)

Gij prijst mij ten onrechte; dat ik gaarne aan uwe familie een dienst

1) Zie blz. 216.
2) Zie I, blz. 345.
3) No. 2172. a. Een briefje van 21 Aug. (H.A.) bevat eene aanbeveling.
4) Hans Christoph, graaf van Königsmark (1600-1663), was eerst in dienst van den Keizer, daarna in dien van Zweden. Hij werd later generaal-veldmaarschalk en gouverneur van Bremen en Verden.
5) Zie I, blz. 363.
6) Bartolt van Haersolte († 1651) was in 1635 kornet.
7) Kopie van andere hand.
Zij was ééne der zes dochters van Emanuel en van Emilia van Nassau. In 1626 ging zij met hare moeder en zusters naar Genève, maar woonde sedert 1630 te Delft. In 1669 is zij ongehuwd gestorven.

wil bewijzen, heb ik van mijn vader geërfd. Au camp près de Philippine, le 16me de Juillet 1639.

2174. A. van Hilten. (H.A.)

Je vous addresse et recommande ce pacquet soubz protestation que je n'oseroie fascher Son Altesse avecq tant de papier, si je l'eusse peu satisfaire et obeir ses commandemens d'une simple advertence de noz querelles et disputes qui nous font passer beaucoup de temps avecques regret et fascherie. Je prie au bon Dieu de bénir les desseings du Roy tres Chrestien et de Son Altesse d'Orange pour le bien de noz Estatz à l'advancement de la cause commune. A Utrecht, le 6/16e de Juillet 1639.

2175. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.) *

Het pakket is mij heden middag ter hand gesteld. Het stormde hier gisteren. Z.H. heeft heden de geheele cavalerie in slagorde laten opstellen; zij ziet er voortreffelijk uit. Morgen is de infanterie aan de beurt. Au camp soubs Philippine, le 16e de Juillet 1639.

2176. D. Tuldenus[1]. (L.B.)

Vriendelijk dank voor de prenten van uw huis; ik vind ze erg mooi. En ook bedankt voor uw portret. (Julio 1639)[2].

2177. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.) *

Z.H. is gisteren middag naar Assenede gereden en daarna naar Sas van Gent voor eene verkenning; men schoot met kanonnen op het militair geleide, maar zonder iemand te raken. Heden morgen is er wapenschouwing geweest over het geheele leger. Graaf Hendrik, gouverneur van Friesland, schrijft uit Sepperen, dat hij, daar de vijand troepen bijeentrekt, moet terugwijken naar Hasselt en Maastricht. - In Frankrijk schijnt men geene verdere plannen van beteekenis te hebben. De vloot onder den heer de Bourdeaux[3] is weer binnengeloopen, geteisterd door de stormen en zonder iets uitgericht te hebben

1) Zie I, blz. 288.
2) Huygens schreef maand en jaar onder den brief.
3) Zie blz. 404, en No. 2177.

in Corogna. - ‘On m'advise de trop bonne part, que le Roy de France auroit faict present au comte de Guebriant[1] de la terre de Nozeret en Bourgogne, appartenante à S.A. et reconquise par les seules armes du duc de Weimar, à qui on n'en a jamais parlé. Je supplie V.A. de le vouloir mesnager pour un temps. Je m'informeray de plus près, comment cela est allé, pour veoir comme quoy on aura à s'y comporter’. - Te Gent loopt het gerucht, dat Piccolomini door de Franschen geslagen is. Au camp soubs Philippine, le 18e de Juïllet 1639.

2178. J. van Kerckhoven, Heer van Heenvliet[2]. (B.M.)

In bijgaanden brief, mij gezonden door den heer Honywood[3], vindt gij de artikelen van het accoord met Schotland. De heer Saultyn[4] heeft een schip gekregen en van de Staten Generaal ‘eene commissie op capitein Lidequerquen[5], om haerentwegen een reys nae Marocus te doen’. - ‘Spraecken wy andermael van valcken, dan als ick aenhiel, ofte haer wel soude willen verbinden, daer peerden weder voor te brengen, seyden ront nyt, neen, maer wel dat haer best soude doen, dat niet geseght en is; des ick 't niet en soude derven op die onseeckerheyt 't aen Syn Hoocheyt recommanderen, wel op U Ed. versoecken, dat als echter Syn Hoocheyt daertoe soude resolveren, dat doch Mons.r de Gier[6] die mochte leveren, alsoo hem al over lange daervan hebbe gesproocken, jae myn woort gegeven, dat als die soude gesonden werden, voor hem al soude bybrengen wat in myn vermogen soude syn. Seght, die al in voorraet heeft, ende dat het hem seer wee soude doen, soo een ander die soude seynden, maer soo geene gesonde werden, dat dan wel tevreden is ende de oncosten des gedaen sich gern getroosten. 'T doet my leet, dat weer van syn octroy versteecken is, edoch U Ed. hem te recommanderen is onnoodich’ ..... July[7] 1639, Hage.

2179. Ph. Doublet[8]. (L.B.)

Op uw verzoek heb ik het land laten taxeeren en zend hierbij de opgaven[9]. Met den ‘calesmaecker’ heb ik gesproken; hij eischt ƒ 300. De heer Van Campen was niet hier, anders zou hij bij die besprekingen aanwezig zijn geweest. Hage, den 22en July 1639.

1) Jean Baptiste Bude (1602-1643), graaf de Guébriant, maarschalk van Frankrijk, heeft in vele oorlogen meegevochten en o.a. Bernard van Saksen-Weimar bijgestaan.
2) Zie I, blz. 356.
3) Zie blz. 203.
4) Samuel Sautijn (1593-1672) was koopman en reeder te Amsterdam.
5) Van Liedekerke is bekend, dat hij in 1626 op de Duinkerkers drie prijzen veroverde.
6) Zie blz. 337 en 423.
7) De datum is weggelaten.
8) Philips Doublet (1590-1660) was in 1632 getrouwd met Huygens' zuster Geertruid. Hij was ontvanger-generaal der Unie.
9) Misschien het stuk land onder Voorburg, dat Huygens in Dec. 1639 kocht, om er een buiten van te maken.

2180. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Uit Frankrijk komt geen nieuws; men laakt ons stil zitten. De Kardinaal Infant heeft deel genomen aan de processie te Brussel en is toen naar Gent teruggekeerd. De nederlaag van Piccolomini is niet bevestigd. - 'Le Sr Welderen, capitaine de cavallerie[1)], tua avanthier en duel à cheval le jeusne Schimmelpenninck, autrefois page à S.A et cornette du Sieur de Beaumont[2)], mais deporté, pour des choses qu'il n'a peu enfin reparer qu'aveq sa mort'. - Iedereen hoopt hier spoedig vandaan te komen, hoewel er vele schitterende maaltijden worden gehouden, o.a. gisteren, toen de gedeputeerden der Staten Z.H., den heer d'Amontot en vele der oudste officieren hadden uitgenoodigd. Au camp soubs Philippine, le 22^{e} de Jullet 1639.

2181. Agnes Ploos van Amstel van Byler[3)]. (L.B.)

Kunt gij iets doen voor mijn zoon[4)], die, nu zijn kapitein gestorven is, dezen gaarne zou opvolgen? In Schravenhage, den 23 Jului 1639.

2182. C. Stavenisse[5)]. (L.B.)

Het spijt mij, dat de brevetten voor kapitein, enz. zoo laat zijn opgemaakt, maar ik heb daarin de bevelen der Staten gevolgd. Midd(elburg), den XXIII^{en} Julij 1639.

2183. A. Van Hilten[6)]. (H.A.)

Nous sommes ici aulx escoutes jusques ores et languissons de curiosité pour apprendre quelz effectz produiront par la benediction divine en ces occurrences les adjustemens des desseings concluz entre le Roy tres-Chrestien et Son Altesse d'Orange. Entretant[7)] nous bataillons parmy les membres de ceste province assez asprement avecq la plume, comme vous l'aurez peu apprendre par le pacquet que je me suis donné l'honneur d'envoyer depuis peu de jours tres humblement à sadite Altesse, et comme elle pourra veoir - s'il luy plaist - par un extrait close dans la joincte, que je vous recommande. A Utrecht, le 14/24e de Juillet 1639.

1) Jhr. Johan van Welderen was in 1635 ritmeester, werd in 1644 sergeant-majoor en diende tot 1672. (Mededeeling van Luit.-Kol. W.R.H. Wakker.)
2) Zie blz. 384.
3) No. 2181 a. Een brief van 24 Sept. (L.B.) bevat eene aanbeveling.
   Zie I, blz. 326. - Haar echtgenoot, Adriaen Ploos, was den 12den Maart gestorven.
4) Zie blz. 294.
5) Zie blz. 50.
6) No. 2183 a. Een brief van 18/28 Oct. (H.A.) is geheel zonder beteekenis.
7) Lees: *Entretemps*

2184. Anna Louise van Portugal[1]. (B.M.)

Van den heer de la Primaye[2] hebben wij gehoord, hoeveel zorg en moeite gij gehad hebt, om onze zaken tot een goed einde te brengen. Wij zijn u daarvoor zeer verplicht en zien er de voortzetting in der vriendschappelijke gevoelens van uw vader jegens onze moeder. Moge God ons nog eens de middelen en de gelegenheid geven, om ook op andere wijze getuigenis af te leggen van onze achting voor u, wiens vriendschap wij op zoo hoogen prijs stellen. De Culemborg, ce 14/24 du moy de Iuliet 1639.

2185. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Men wil gaarne weg uit dit kwartier. 'Tout le monde en est quasi aussi las que Mons.r d'Amontot[3], qui ne cesse de nous haranguer hors d'icy, en quelque lieu que ce soit, pourveu qu'il y ayt matiere d'agir. Car les Françoiz sont si charitables, qu'il leur semble peu de conquerir des places, si nous n'y avons nostre tour'. - Graaf Hendrik is met zijne troepen in het land van Ravestein, om uit te rusten; hij meldt, dat Vrijdag 33 compagnieën ruiterij van den vijand uit Brabant naar Vlaanderen zijn getrokken. De Franschen dringen er voordurend op aan, dat wij iets zullen aanpakken. - 'Madame la baronne de Dona[4] mande par le menu un peu d'émotion arrivé à Orange le jour qu'appellent les papistes de la Feste-Dieu, sur ce qu'un papiste, ayant loué sa maison à un homme de la religion, avoit voulu la faire tapisser comme siene en ceste ceremonie, l'autre l'ayant refusé. Mais madite dame, considerant la nature du different, s'est prudemment avisée d'en renvoyer les parties à la justice, pour le faire decider ainsi que de droict, par où les choses sont demeurées hors d'alteration'. - In Italië gaat de zaak der Franschen niet vooruit. - Er zijn rijk geladen schepen uit de West in Zeeland aangekomen. Au camp soubs Philippine, le 25e de Juïllet 1639.

2186. G. van Arnhem[5]. (L.B.)

Er zijn hier quaesties over het vergeven van twee prebenden in het kapittel van St. Servaas, maar wij zullen het als buitengewone gedeputeerden wel zoo kunnen maken als Z.H. verlangt. O.a. zal de zoon der weduwe van

1) Uitgegeven door A. de Faria, *Descendance de D Antonio, Prieur de Crato*, XVIIIe *Roi de Portugal*, Livourne, 1909, blz. 323. - Zie No. 2173.
2) Zie I, blz. 364.
3) Zie blz. 454.
4) Zie blz. 242.
5) Gerrit van Arnhem (1598-1648) was lid der ridderschap van de Veluwe en van 1629 tot 1645 afgevaardigde in de Staten-Generaal. Hij is in 1634 gehuwd met Theodora van Wassenaer-Duvenvoorde, vrouwe van Harselo, weduwe van Gerard van Randerode van der Aa.

Bonaventura uit Luik wel eene der prebenden krijgen. De Maestricht, ce 27 Jullet 1639.

Een koerier van den gouverneur van Bouillon brengt het bericht, dat men den Koning en den Kardinaal daar in de buurt verwacht en dat de huizen rondom Sedan worden gesloopt.

2187. Aan mevr. Van Doreweert[1]. (K.A.)

Hierbij gaat het door u gevraagde hernieuwde paspoort. Au camp soubs Philippine, le 27me de Juillet 1639.

2188. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Gisteren zijn de karren ingescheept en naar Bergen op Zoom gebracht en spoedig hopen wij te volgen. Z.H. is volkomen gezond. - In Brussel vertelt men, dat wij hier een groot fort hebben gemaakt, om vasten voet te krijgen in deze streek. Het heet, dat Piccolomini te Brussel ziek ligt. Graaf Hendrik schrijft, dat de markies van Leda steeds in Roermond is, maar troepen naar Gennep zendt. Au camp soubs Philippine, le 28e de Juïllet 1639.

2189. Machaut[2]. (L.B.)

Ik herinner u nog even aan wat wij gisteren besproken hebben; gij mocht het door uwe drukke bezigheden misschien vergeten. Ce 29me de Jullet 1639[3]

2190. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Wij zijn op het punt, om van hier te vertrekken. In Frankrijk is men niet van plan verder iets aan te pakken. Overal waar wij heengaan, zullen wij den Kardinaal Infant op onzen weg vinden. De heer d'Amontot gaat naar de Landgravin[4] naar Wesel. Het is een goede man, maar hij is voor gezant niet geschikt. - Er worden hier vijftien of zeventien compagnieën op schepen achtergelaten, om den aftocht te dekken. Au camp soubs Philippine, ce 30e de Juïllet 1639.

1) Kopie van andere hand. - Zie No. 2170.
2) No. 2189 a. Een ander briefje z.d. (L.B.) bevat het verzoek om een paspoort. François Plasse, vicomte de Machaut, was in 1625 ritmeester, in 1632 majoor en in 1635 sergeant-majoor; in 1641 werd hij kolonel en diende tot 1665. (Meded. van den Heer Wakker.)
3) De plaats is weggelaten.
4) Amalia Elisabeth van Hessen.

2191. J. Lybyus. (B.M.)

Ik heb in lang niet geschreven, want dat is maar lastig voor ‘zo groote mannen’ als u. Maar ik wil u toch bedanken voor uwe vriendschap en heel gaarne uw ‘princelyck huis’ eens zien. In Leyden, den 30 July 1639.

2192. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Van morgen heeft het inschepen plaats gehad en om drie uur zijn wij met weinig wind afgezeild. Het groote schip, dat zijn naam draagt en dat de vorige week uit Oost-Indië is teruggekeerd, heeft Z.H. hier bekeken en is gemakkelijk den touwladder opgeklommen. - Graaf Hendrik meldt, dat de vijand met dertien compagnieën cavalerie en ook wat infanterie gelegerd is bij Lummen, in de buurt van Diest. Morgen zeilen wij verder naar Bergen op Zoom. Au bateau de Son Alt.^{e}, le dernier de Juillet 1639.

2193. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Wij zijn door tegenwind eerst nu hier aangekomen; de troepen zullen eerst naar Wouw gaan. - Uit Keulen komt het droevige bericht van den dood van den dapperen hertog van Weimar[1)], die evenveel invloed zal hebben als de dood van den Koning van Zweden. - Uit het fort St Anne in den Polder van Namen wordt gemeld, dat de vijand van plan is een inval te doen in het land van Goes. Au bateau de S.A., le 2^{e} d'Aoust 1639, devant Berghe op Zoom.

2194. H. Bruno. (L.B.)

Nu gij er om vraagt, moet ik eenige aanmerkingen maken op uwe Latijnsche gedichten. Van enkele lettergrepen is de quantiteit niet goed. Hagae Com., Postr. Kal. Sextil. (= 2 Aug.) CIↃIↃCXXXIX.

2195. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Den eersten nacht hebben de troepen hier bij de stad gekampeerd en Z.H. logeerde in het huis van den markies, ‘qui est la premiere fois que je me souvien de l'avoir veu en ville close, les trouppes estant dehors.’

1) Hertog Bernard van Saksen-Weimar was den 18^{den} Juli op 36-jarigen leeftijd te Hüningen gestorven.

Den 3den zijn wij naar Wouw getrokken, den 4den naar Sprundel en van daag door Breda heen naar dit kwartier. ‘S.A. pour sa personne, approchant du village de Haghe, destourna à main gauche vers le Liesbosch, qu'il visita et trouva, tel qu'il est, tres beau et en bon estat de revenir à soy, par le nouveau plantage qu'on continue d'y faire.’ Daarna is Z.H. de geheele stad Breda doorgereden en heeft ook den tuin Valckenbergh[1] bezocht. Na den eten is Z.H. in een rijtuig naar de nieuwe forten gereden. Morgen gaan wij naar Loon en dan naar den Bosch, waar de heer van Brederode vooruit al een groote slachting van patrijzen en kwartels heeft aangericht. Au camp à Teteringen, soubs Breda, le 5e d'Aoust 1639.

2196. H. Bruno. (L.B.)

In mijn betoog in den vorigen brief zijn eenige fouten ingeslopen, maar die zult gij een jongen man wel vergeven. Ik leer mijne leerlingen nu iets van de prosodie uit de Metamorphosen. In de muziek hebben zij den laatsten tijd goede vorderingen gemaakt. Hagae Com., Non. Sextilib. (= 5 Aug.) CIↃIↃCXXXIX.

2197. Johan van Plettenberch en Guil. de Langen. (L.B.)

Wilt gij de hierbij gaande voorslagen van de Staten van Utrecht aan den graaf van Culemborgh[2] aan Z.H. overhandigen en ons een stuk van dezen aan de Staten toezenden? Culenborch, den 6en Augusti 1639.

2198. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Van Teteringen zijn wij naar Loon gemarcheerd, waar Z.H. den geheelen dag de mooie wandelingen heeft bekeken, en heden is Z.H. om 10 uur 's morgens hier aangekomen, ‘où il est allé surprendre Madame de Brederode[3] dans sa chambre, arrivée hier au soir aveq Madame la comtesse de Solms[4], et non encores du tout habillée’. Van avond gaan wij naar Hintum en morgen trekken wij verder. Graaf Hendrik is gisteren op marsch gegaan. A Boisleduq, de 7e d'Aoust 1639.

2199. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Eergisteren avond is de Kardinaal Infant te Antwerpen aangekomen; gisteren middag hadden zijne troepen nog geen bevel om op te rukken. Au camp à Hintum, ce 7e d'Aoust 1639.

1) De tuin bij het kasteel van Breda.
2) Nl. Philips Theodoor, graaf van Waldeck en Pyrmont, die de erfgenaam was van Floris II van Pallandt († 4 Juni 1639).
3) Zie I, blz. 406.
4) Zie blz. 6, Noot 2.

2200. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Gisteren morgen zijn wij door het land van Cleef voorbij Cranenburg getrokken en legerden ons in de mooie vallei Claerenbeeck. Nu zijn wij gelogeerd op den Monterberg, bij Calcar, dat door de Keizerlijken bezet is, en van hier gaan wij naar Xanten. Morgen gaat de heer van Vosbergen naar Wesel, om aanwezig te zijn bij het sluiten van het tractaat tusschen den heer d'Amontot en de Landgravin[1]. Graaf Hendrik is sedert gisteren bij Geldern, waar de vijand nog 1500 man in geworpen heeft: toevallig vond hij eene opgave van al de ammunitie, die in de stad is. De jonge Randwijck, zoon van wijlen den luitenant-kolonel[2], is in eene schermutseling bij Geldern gedood.

Graaf Hendrik schrijft, dat de commissaris-generaal van den vijand bij Stevensweert de Maas is overgetrokken en gekampeerd heeft te Tegelen bij Venlo. Graaf Hendrik zal nu zijn kwartier verlaten en zich begeven in dat, hetwelk Z.H. verleden jaar heeft gehad. Z.H. heeft den graaf van Stirum met twaalf compagnieën ruiterij naar hem toegezonden en hem gelast, niet onbedacht iets te ondernemen tegen den vijand, maar liever op Rhijnberk terug te trekken. Au camp pres de Calcar, le 11^{e} d'Aoust 1639.

2201. J. van Berchem[3]. (L.B.)

Ten gevolge van onze drukke bezigheden in dienst van denzelfden meester, hebben wij zelden gelegenheid elkander particuliere brieven te schrijven. Maar nu wil ik u toch schrijven over den hcer Thibaut[4]; het zou goed zijn, dat hij weer zitting kreeg in den magistraat, om later burgemeester te worden van deze stad. De Middelbourgh, ce 11 d'Aoust 1639.

2202. H. Bruno. (L.B.)

Het boek van Bernegger[5], waarover gij spraakt, heb ik hier nergens kunnen vinden; eindelijk heeft Prof. Boxhorn[6] mij een exemplaar bezorgd. Ik heb er eene fout in gevonden en heb die verbeterd, maar overigens houd ik niet van tekstkritiek. Hagae Com., IV Eidus Sextil. (= 12 Aug.) CIↃIↃCXXXIX.

1) Zie No. 1853 en 2190
2) Zie blz. 270.
3) Zie blz 109.
4) Hendrik Thiebaut (1601-1668), geb. te Middelburg, werd in 1633 schepen en het volgende jaar burgemeester zijner vaderstad. Later moest hij vluchten, omdat hij zoo Oranjegezind was, maar werd toch rentmeester bewester Schelde en in 1662 weer burgemeester.
5) Mathias Bernegger (1582-1640) was professor te Straatsburg.
6) Zie blz. 166.

2203. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Gisteren morgen zijn wij van Monterbergh opgebroken en voorbij Xanten naar den Vorstenbergh gemarcheerd, vanwaar wij heden naar deze stad zijn gekomen. Z.H. logeert in het huis van den gouverneur en is niet vermoeid van dezen tocht van elf dagen. - Graaf Hendrik, hoorende, dat de vijand met groote marschen op hem afkwam, is teruggetrokken en heeft zich gelegerd halfweg tusschen Geldern en hier; hij heeft daar dezelfde hoogte bezet als Z.H. verleden jaar. Toen hij het kwartier verliet, heeft de vijand een aanval gedaan op zijne voorste wagens, maar is teruggedreven door de compagnieën van Bacx[1)] en Wassenaer[2)]. Nu is graaf Hendrik met zijne troepen dichter bij deze stad en heeft heden morgen Z.H. ontmoet. A Rhijnberck, le 13^{e} d'Aoust 1639.

2204. J. van Santen[3)]. (L.B.)

Gedurende ontrent den tijt van drie maenden herrewaerts sijn wij verscheide mael gewaerschout geweest, om op onse hoede te sijn tegen eenige aenslagen, die tegen dese plaets gepractiseert mochten worden; en overmits onse musquetten soo out en versleeten sijn, datter geen hermaecken meer aen en helpt, soo vont H.G. Mevrou de Gouvernante[4)] goet, S.H. daervan te verwittigen, hetwelcke voor desen meermael geschiet was, doch sonder antwoort, dan nu met dees laetsten ordenaris, daer S.H. schrift gereet te sijn tweehondert nieuwe musquetten te willen senden, mits dat wij hier een bequame middel beraemen, om deselve heijmelyck binnen t casteel te doen brengen. Ende overmits de commis sieckelyck is, bovendien dat men hem oock niet en kan missen, omdat hij die sleutels van alle de magasinen in bewaringe heeft, soo heeft H.G. goet gevonden, de vendrich met eenige instructien aen seeckere coopluyden, onse betroude, te Marseillen woonachtich, af te senden, om haer voor te houden, of se volgens de voors. instructien souden willen de voors. musquetten alhier aennemen te bestellen, dan of se eenige bequamer middelen souden weten voor te slaen, waervan dat wij met den naesten toecomenden ordinaris hare antwoort sullen overschriven. Ick hebbe goet gevonden U Ed. hiervan te verwittigen, hem biddende, met gelegenheijt van tijt hetselve S.H. altemet te willen indachtich maecken, opdat de sendinge van de voors. musquetten mach voortganck hebben, alsoo dese tot die verweringe van dit casteel veel aen gelegen is, want ick en meijne niet, dat men met het meeste deel van onse musquetten, die wij tegenwoordich hebben, thien of twaelf schooten soude konnen doen, of de steertschrouven souden achterwt springen, soo sijn se van de salpeeter van binnen wtgegeeten. U Ed. kan in bedencken neemen, in wat voor een posteur dat wij souden sijn, als wij met sulcke wapenen ons souden moeten verweeren ..... Op t casteel van Orange, den 16 Augusti 1639.

1) Zie blz. 392.
2) Zie blz. 117.
3) Zie blz. 138.
4) Nl. Ursula, barones van Dohna.

2205. Ph. Doublet[1]. (L.B.)

Met den ‘coetsmaecker’ heb ik allerlei bijzonderheden over het rijtuig besproken en den heer Van Campen heb ik geraadpleegd. Haege, den 17e Aug. 1639.

2206. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)

Er is in de laatste vier dagen niets gebeurd, dat de moeite waard is om te schrijven. Misschien brengt het tractaat van Wesel eenige verandering. - De Kardinaal Infant is Zaterdag in zijne mooie, vergulde sloep van Antwerpen naar Mechelen gegaan en vandaar over Leuven naar Diest. Waar het gros van het vijandelijk leger is, begrijpt men niet; misschien is er geen eigenlijk hoofdleger, maar zijn al de troepen verspreid in afdeelingen van 3 à 4000 man. Bij Venlo is eene aanzienlijke macht, bij Weert 3 à 4000 man, bij Diest zijn ook troepen. Maar zulke afdeelingen kunnen spoedig bijeengevoegd worden, zoodra wij iets ondernemen.

Z.H. ging gisteren eten te Meurs en was zeer uit over de plaats en over de heerlijke lucht; hij zou er 's zomers wel eene maand willen zijn. - De heer Craven[2], uit de gevangenis ontslagen en nog lijdende aan zijne wonden, was een paar dagen hier; hij gaat nu naar den Haag en dan dadelijk naar Engeland voor familiezaken. - Luitenant-kolonel Hallard[3] is met 15 of 17 compagnieën, die men in Zeeland had achtergelaten, voor Grave aangekomen. A Rhinberck, le 18e d'Aoust 1639.

2207. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. gelast mij den bijgaanden brief te verzenden. De heer Stein Callenfels[4] zendt onderschepte brieven in cijferschrift van den Kardinaal Infant; daaruit blijkt, dat hij van plan was eergisteren naar Venlo te gaan, omdat men vreesde voor een beleg van Geldern. A Rhijnberck, le 18e d'Aoust 1639.

2208. L. de Montmirail[5]. (L.B.)

Hierbij gaat een stuk over de quaestie tusschen de priores van het klooster

1) Zie No. 2179.
2) William Craven, earl of Craven (1606-1697), diende al heel jong onder Prins Maurits, vocht in 1631 onder Hamilton in den veldtocht voor het heroveren van de Palts en maakte daarna kennis met de Koningin van Boheme. In 1637 wierf hij op eigen kosten troepen aan voor den veldtocht, dien Karel Lodewijk van de Palts ondernam, om zijn vorstendom te heroveren, maar werd gevangen genomen en eerst in 1639 ontslagen. Daarna maakte hij deel uit van de hofhouding der Koningin van Boheme en hielp haar meermalen met geld. De booze wereld zei, dat hij haar minnaar was. In 1651 werden zijne goederen in Engeland verbeurd verklaard, maar in 1660 kreeg hij een groot deel er van terug.
3) Zie blz. 487.
4) Zie blz. 391.
5) Zie blz. 233.

van St André de Ramieres en den advocaat-generaal van Z.H. Het is noodig, dat de leden van den Raad van Z.H. daar kennis van nemen; misschien zijn er in den Haag nog papieren over te vinden. D'Orange, ce 18 Aoust 1639.

2209. Aan J. van Berchem[1]. (K.A.)

Z.H. heeft den heer Tibault voor dit jaar tot ambtgenoot benoemd van den heer Schotte[2]. Rhinberck, le 19^{e} d'Aoust 1639.

2210. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De vijand heeft twee regimenten voetvolk en vijf of zes compagnieën ruiterij van zijn leger hier naar Vlaanderen gestuurd, tot hulp voor den markies de Fuentes, die niet opgewassen gebleken is tegen de Franschen bij Grevelingen. - Heden avond heeft de vijand ons leger laten verkennen en hij schijnt een aanval bij nacht te beramen, maar Z.H. heeft alle maatregelen genomen. De graaf de Feria moet ziek zijn. A Rhijnberck, le 20^{e} d'Aoust 1639.

2211. Aan J.C. Puteanus[3]. (K.A.)

Zoodra ik met het leger te Bergen op Zoom was aangekomen, heb ik den bevelhebber van het garnizoen gezegd, dat de Prins het af keurde, dat de schoonzoon te lijden had, wanneer de schoonvader had misdaan, en dat iets dergelijks niet weer moest voorvallen. Hij beloofde dat, maar klaagde zeer over de trouweloosheid van uw schoonvader. Groet uw vader. Rhenoberckae, X Cal. Sept. (= 23 Aug.) CIↃIↃCXXXIX.

Hebt gij het stuk aan Wendelinus ter hand gesteld?

2212. J. van Santen[4]. (L.B.)

De vaandrig is naar Marseille geweest en heeft daar met eenige kooplieden alles afgesproken aangaande de geweren, zooals blijkt uit de hierbij gaande memorie. Laten zij nu spoedig gezonden worden. In Piemont is een wapenstilstand van zes weken. Op t casteel van Orangen, den 23 Aug.^{sti} 1639.

2213. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

In de laatste vier dagen is er weer niets gebeurd. De Kardinaal Infant is naar Antwerpen teruggekeerd. Het vijandelijk leger is gekampeerd dicht bij

1) Kopie van andere hand. - Zie No. 2201.
2) Jacob Schotte was in de jaren 1615 tot 1639 negen malen burgemeester van Middelburg.
3) Zie No. 2081 en 2166.
4) Zie No. 2204.

Venlo in het land van Kessel. ‘C'est ce que nous confirme un lieutenant de la garnison de Stralen, que le ritmaistre Crock vient d'amener prisonnier, comme il revient rarement sans rien faire’. De gouverneur van Stralen, kolonel Crummel, loopt kans gearresteerd te worden, omdat hij geheel verkeerde opgaven heeft gedaan over de troepen van graaf Hendrik bij Geldern. - Nu er troepen van den vijand van hier naar Vlaanderen zijn gezonden, heeft Z.H. den heer Hallard[1)] bevel gegeven, zes van zijne compagnieën zoo snel mogelijk naar Bergen op Zoom te laten oprukken. Z.H. is van morgen per rijtuig naar Wesel gegaan, heeft daar en te Burik de verdedigingswerken geïnspecteerd en is langs den anderen Rhijnoever teruggekeerd. De heer de St. Felix is door Z.H. gezonden naar Dorsten aan de Landgravin[2)], waar de prins van Talmout[3)] ook is. Morgen zal de heer Pollotti[4)] Z.H. vertegenwoordigen bij de begrafenis van den graaf van Culemborgh[5)]. A Rhijnberck, le 25^{e} d'Aoust 1639.

2214. Aan J.A. Bannius. (K.A.)

A Mersenno nostro, omnigenae, sed indigestae eruditionis viro, non unâ, ut vides, plagâ te ferio. Sequuta enim sese sunt haec epistolia brevissimo intervallo. Quid facias? Ita ingenium est hominis, quem nisi plane fugis et abdicas, ferendum est varia multaque quaestione ad nauseam exerceri. Ad alteram harum si ambigis, vide, numquid heroe Descartio digna sit. Latet hic certe *φυσικόν τι*, ex quo nondum videre memini, qui se satis commode expediret, quanquam inter Gallos Germanosque peritissimos et musicae non ignaros tubicines aiunt omnes, ab imo sursum tonos exprimi, quod fateor equidem, vix me adduci ut credam. Ad priorem quaestionem quod attinet, constat mihi omnem campanam, omnem calicem vitreum tres diversos, neque uno plures aut pauciores, sonos eodem ictu edere. Campanae quidem hactenus experimenta non vidi. In vitro autem novi, qui singulos sonos sibilando ordine eliceret, sibilando inquam, nec emisso quidem flatu, ut solemus, sed attracto, ne vim aeris repercussi suspectam habeas. Demonstrabat hoc vir nobilis et caecus, sed stupendi auditus et judicij, Van Eickius[6)], cognatus meus, neque hercule investigandis sonis haesitabat, sed, quasi injecta manu lictor, singulos tot sibilis evocabat; mirabundus interim ac tantum non aegre ferens, idem a me et caeteris segnius et praetentando effici. Tu quid ad rei caussam theorici(?) alla-

1) Maurice de Hallart was in 1618 kapitein, in 1626 sergeant-majoor, in 1629 luit.-kolonel, in 1649 kolonel. (Mededeeling van den Heer Wakker.)
2) Amalia Elisabeth van Hessen.
3) Henri, hertog de la Trémoïlle, prins van Talmont en Tarente (1620-1672), was een zoon van Claude de la Tremoïlle en Charlotte Brabantine van Nassau, eene dochter van Willem van Oranje en van Charlotte van Bourbon. Henri de la Trémoïlle is als overste in dienst geweest der Staten, daarna in Franschen dienst en ten slotte weer hier te lande; in 1665 was hij gouverneur van 's Hertogenbosch. Amalia van Solms heeft een huwelijk van hem met hare dochter Louise Henriette weten te verhinderen.
4) Zie blz. 167.
5) Zie blz. 458.
6) Jhr. Jacob van Eyck (1590?-1657) was klokkenist van den Dom te Utrecht en tevens componist.

turus sis, avide expecto. Multo autem avidius libros tuos de re musica, quos quousque frustra *χαὴ παραμβλήδην* polliceris; *μὴ χρονίσῃς*. Tandem orbi universo datam fidem libera, aut omnino causam sonticam, quominus id facias, mihi proba, ut in antecessum sit, unde caeteris creditoribus, quos inter vides quam hic acer et importunus sit, ad tempus satisfaciam. Rhenobergae, VII Cal. Sept. (= 26 Aug.) CIↃIↃCXXXIX.

2215. Aan Marin Mersenne[1]. (K.A.)

Uwe beide pakjes heb ik ontvangen; den heer Bannius stelde ik in kennis van de quaesties over harmonie en zond hem uw brief. Aan Bannius schreef ik over die beide quaesties het volgende:

(Hier volgen, met enkele afwijkingen, de woorden uit den brief aan Bannius (N°. 2213) van *Ad alteram* tot het slot.)

Dat heb ik den heer Bannius geschreven en wij zullen er mettertijd de oplossing van zien; misschien ook laat hij de beantwoording der quaesties aan den heer Descartes over.

'Quant à l'expedient de faire monter l'eau morte que vous proposez, il y a longtemps que nous en sçavons la theorie et la prattique. Mais voyez s'il pourroit servir qu'à faire passer, l'eau par exemple, par dessus une maison, *qui cassus labor est*, si ce n'est qu'une partie en puisse estre arrestée la hault, pour apres la faire descendre et rejaillir d'en bas en fontaine vive. Et si pour cest effect vous percez le tuyau vers le hault, estimant de conserver quelque partie de ceste eau par ce moyen, voyez si la *fuga vacui*, qui est le ressort de la machine, ne s'en va pas interrompue et morte. Si cela n'estoit, le monde se verroit bien embelli à peu de fraiz, et grand gré en auroit l'inventeur, aux priz des auteurs de noz moulins, qui sont machines opereuses de matiere, de façon et d'usage. Aussi y en a il une diversité infinie, qui toute revient à la force du vent, ou du cheval, ou de l'homme, ou de quelque ruisseau mouvant, choses ordinaires, et prou cognues par tout le monde, non que de vous, Monsieur, qui n'en voulez point ignorer' - Het boek over de waarheid kan ik u niet dadelijk sturen. Uwe brieven aan Beverwyck en juffr. Schurman zend ik aan hun adres. Au camp à Rhynberck, le 26me d'Aoust 1639.

2216. H. Bruno[2]. (L.B.)

De beide Van Baerle's[3] en de groote Heinsius hebben uwe drie oudste zoons bewonderd. Het boek van Heinsius over het Nieuwe Testament is uitgekomen[4]. Ik ben bezig met de onregelmatigheden van de Latijnsche grammatica af te schrijven. Constantijn maakt Latijnsche gedichten en Christiaan doet

1) Uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. 6.
2) Uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, I, blz. 544.
3) Nl. Caspar en zijn broeder Lambertus (zie blz. 289).
4) Zie blz. 427, Noot 2.

veel aan muziek. Lodewijk begint spoedig met de *Phormio*; Philips heeft nog niet veel pleizier in leeren. Hagae Com., VII Cal. Septembr. (= 26 Aug.) CIↃIↃCXXXIX.

2217. Aan J. van Beverwijck. (K.A.) Lat.

Mersenne maakt het mij tegenwoordig erg lastig met zijne brieven. Hoe staat het met uw werk? Rhynberck, 26 Aug.ti 1639.

Wilt gij bijgaanden brief aan Juffr. Schurman[1] geven? Ook zij wordt door Mersenne lastig gevallen. Groet Boyus[2].

2218. Aan Anna Maria Schurman. (K.A.)

Imposuit mihi, ut vides, curam epistolij huius P. Marinus Mersennus, monachus Parisiensis, non de minimis ex eorum ordine, quos *οἱ ὁδηγοὶ τνφλῶν τνφλοὶ* minimos appellant. Et gerendus mos fuit amico, multâ mihi scriptione, cum publicâ, tum ad me et alios privatâ notus. De caetero, non is sum, qui amicitiae inter vos copulandae autor vel proxeneta dici gestiam. Sacra enim ut mittam et pertinacem a nobis de summa veritate dissensum, vir est hic coenobita eruditionis vastae, diffusae, indigestae; faciem dicas universi, quam poeta fabulatus est, ante mare et terras; ingenium denique, quocum si commercia literarum inis, praedico, non ignarus mali, epistolis, quaestionibus, problematis quotidie te exercendam, fatigandam, obruendam. Quid hic studijs tuis tibique expediat, *ἐξαγοραζομένῃ*, ut facis, longe praetiosissimam rerum, *χαιρόν*, tute videris. Ad primam hanc, ni fallor, salutationem ut nihil reponas, vix, opinor, humanitati tuae imperabis; nisi facis, curandis literis operâ meâ, si gratum habes, uti licet. Vale decus Belgij ab ..... Rhenobergae, VII Cal. Septemb. (= 26 Aug.) CIↃIↃCXXXIX.

2219. Ph. Doublet[3]. (L.B.) Holl.

De kaart en de taxatie van het huis heb ik ontvangen. Met den rijtuigmaker heb ik nader gesproken en ook voor andere dingen, die voor de koets noodig zijn, gezorgd. Mijne vrouw is op aandringen van broer en zuster Specx[4] te Amsterdam gebleven[5].

2220. A. Pauw[6]. (H.A.)

‘Ick hebbe wel ontfangen U Ed.ts missive van den XV Augusti met het

1) No. 1218.
2) Zie blz. 424.
3) Zie No. 2179 en 2205.
4) Zie blz. 158.
5) De brief is niet gedateerd, maar moet van Aug. of Sept. 1639 zijn.
6) Zie I, blz. 326.

bijgevouchde verlof van sijne Hooch.^{t} voor mijn sone[1)], daervoor ick U Ed.^{t} dienstelick bedancke. Ende alsoo den lieutenant mij schrijft, dat sijn compagnie door afsterven ende verlopen van soldaten vrij is verswackt, ende mijn sone gantsch genegen is, sijne compagnie soo goet te maecken ende te onderhouden als sijn salighe broeder heeft gedaen gehadt, ende daertoe wel dienstich soude wesen, dat hy een goede guarnisoenplaetse tegens d'aenstaende winter mochte hebben, ende de guarnisoenen van den Bosch ende Bergen daertoe gantsch niet dienen, soo versoucke ick, dat door U Ed.^{ts} directie mijn voorss. soons compagnie voor t aenstaende wintersaijsoen het guarnisoen mach becomen tot Wtrecht, alwaer de compagnie anderen tijde heeft gelegen, ofte in een ander binnenguarnisoen, als Naerden ofte diergelijcke, alleen tot dien eijnde, opdat hy een goede compagnie soude mogen maecken ende te velde brengen.' Vooral niet in den Bosch; dan nog liever in Bergen. Mijn oudste zoon, van Bennebroeck[2)], is weer herstellende en is nu op zijne hofstede te Beverwijk. 'Mette jongste schepen uyt Oostindien syn weynigh ofte gene rariteijten overgecomen. Het comptoir, daer de besarstenen vallen ofte ingecoft worden, is afgelopen, ende sijn alle de onse omgebracht; van de weijnige, die men heeft becomen, sende ick U Ed.^{t} munster; het is een goet preservatif tegen de coortse.' In Amstelredam, den 29 Augusti 1639.

2221. J.C. Puteanus[3)]. (L.B.)

Ik hoop, dat gij een middel zult weten tegen de woeste soldaten van Bergen op Zoom, want ik kan niet naar mijn landgoed te Uthem gaan en de oogst kan ook niet worden ingehaald, daar de soldaten het verhinderen. Wendelinus, die lang afwezig is geweest, komt spoedig hier terug. Lovanij, in Arce, Kal. (1) Septemb. M.IↃC.XXXIX

2222. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Wij zijn erg langzaam opgeschoten, en door windstilte, en doordat wij steeds moeten wachten op de andere schepen. Vooral die met de kanonnen en de ammunitie zijn nog ver weg. Het vijandelijk leger is naar Diest getrokken. Waar wij ook komen, overal zullen wij den vijand vinden. - Uit Antwerpen wordt het bericht bevestigd, dat Piccolomini eene nederlaag heeft geleden. De Prins Kardinaal is naar Hulst vertrokken. Een troep van honderd man, die in de buurt van Willemstad geplunderd had, is totaal vernield door die van Breda. Au bateau de son Altesse, devant St Anneland, le 7^{e} de Septemb. 1639.

1) Michaël Pauw (1617-1658) volgde in 1637 zijn broeder Pieter op als kapitein eener compagnie voetknechten. Hij was vroeger page geweest van den Prins.
2) Nl. Nicolaes Seys Pauw, heer van Bennebroek; zie I, blz. 328.
3) Zie No. 2211.

2223. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Gisteren zijn wij maar weinig verder gekomen; van daag hoopten wij den Polder van Namen te bereiken, maar nu is er weer windstilte. Z.H. heeft den graaf van Stirum[1)] gelast, zich met de cavalerie in den Polder van Namen te legeren onder bescherming van het fort. Au bateau de S.A., le 8^{e} de Septemb. 1639, devant Berghes.

2224. H. Bruno[2)]. (L.B.)

Ik ben druk bezig met het repeteeren van verschillende dingen. Constantijn heeft een vers geschreven *de Dedalo*, maar bij Christiaan lukt het dichten niet. Hagae-Com., VI Idus (8) Septembr. CIↃIↃCXXXIX.

2225. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Z.H. is gisteren van zijn schip overgegaan in het kleine jacht van den heer van Kenenburg[3)], om te gemakkelijker over de ondiepten tusschen hier en Bergen op Zoom te komen. Na den eten kwam hij in het fort St Anne en een paar uren later arriveerde het grootste deel van het leger. Op dit oogenblik - tusschen zes en zeven uur in den morgen - zal de ontscheping beginnen. Over den vijand hooren wij de meest verschillende geruchten. Jammer is het, dat door de windstilte onze tocht zoo lang geduurd heeft. Au camp au Polder de Namur, ce 10^{e} de Septemb. 1639.

2226. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Het leger is van morgen opgebroken en nu gelegerd in den Polder. Door onze lange reis is de vijand in de gelegenheid geweest voor Hulst te zorgen. - Verleden Maandag is de graaf de Feria te Antwerpen gestorven; het is een groot verlies voor den vijand, maar niet zoo groot als dat van Cantelmo. De markies de Leda blijft steeds bij de Maas, om het oog te houden op graaf Hendrik. - Er zal van hier wel niet veel te berichten vallen. Au camp à Rooversbergh au Cruijs-polder, ce 10e de Septembre, au soir, 1639.

1) Zie I, blz. 384; zie blz. 371.
2) Uitgegeven in *Oeuvres complètes de Christiaan Huygens*, I, blz. 547.
3) Heer van Kenenburg was J.F. van Sevender; zie blz. 371.

2227. J.L. Calandrini[1]. (L.B.)

Je prens la hardiesse de vous faire la presente, à l'occasion du porteur d'icelle, mon filz Francois - lequel j'envoye s'exercer en Amsterdam en nostre vocation - pour vous presenter nos tres-humbles baysemains et services. Et ce sur l'asseurance, que m'a donné nagueres M. Filippe, mon frere, de la favorable souvenance, qu'il vous plaist de garder de nous; ce qui me comble le singulier playsir, que j'ay, en me rememorant de l'honneur, qu'il a pleu à feu Mons.r vostre pere, tres-excellent personnage, de me tesmoigner de son intime et cordiale amitié, durant mon sejour pardela des l'an 1602 jusques l'an 1612. Voire, selon sa grande douceur, familiarisant jusques la, à me faire voir à mon arrivee, et communiquer de temps en temps le tres-bel ordre qu'il tenoit, avec une tendreur paternelle, a la diligente culture et soigneux eslevement des belles et tres-nobles plantes, de Mons.r vostre frere Maurice et de vous, en vos jeunes aages, addressant, avec facilité merveilleuse, vos relevés esprits, tant à la musique, qu'aux bonnes lettres, qu'aux langues, qu'aux autres exercices d'honneur, et enfin en toutes vertus.

C'est à quoy, apres le travail qu'il employa tres dignement aux affaires publiques, il bandoit uniquement sa pensée et prennoit tout son playsir; aussi en a il veu, avec la benediction de Dieu, le fruit desiré d'une perfection accomplie de tout ce qu'on scauroit souhaiter en vos personnes, et particulierement en la vostre. Ce lui a esté une joye indicible. J'en ay esté tesmoin oculaire; mesmes apres mon depart il lui a pleu de sa grace m'honorer d'un rare tesmoignage de vos faveurs l'an 1613, a scavoir de vos excellens poemes, surtout le vostre sur le suject peu considerable de ma personne, voyage et mariage avec des loüanges hyperboliques et expressions de vos affections plus que je ne merite, mais avec les termes si poetiques et si relevés, qu'ils ne cedent en rien à la veine Maronienne[2]. Je l'ay souvent remanié avec plaisir et le desire garder pretieusement, comme un digne gage de vostre bienveuillance. Neantmoins, pour ce que quelquefois nous repassons la veüe avec joye sur les enthusiasmes poetiques et mouvemens Castaliens de nostre jeunesse, j'en ay voulu munir mon filz, comme d'une pierre pretieuse, pour encor vous le faire voir, quand vostre bon loysir vous le permettra. - J'ay eu tres-grand desir et quelque espoir que dans vos premiers voyages vous eussiés au moins passé une fois pardeca, pour vous y reconfermer le tesmoignage de mes devoirs. Mais j'en ay quitté l'attente, aussitost que j'ay sceu, que vos pourmenades estoyent converties au service du public, avec les ambassades, et qu'à vostre voyage de Venise vous fistes, qoyque jeune, si excellemment paroistre dans cest auguste Senat - avec admiration et loüange nompareille - l'eschantillon des sublimes qualités, dont Dieu vous a si largement doüé pour le bien de la patrie. Et puisque sa divine bonté a comblé de plus en plus en vous ses dons

1) Jean Louis Calandrini, een broeder van Cesare (zie I, blz. 15), werd ongeveer in 1585 geboren. Na een tienjarig verblijf als koopman te Amsterdam huwde hij in 1612 eene juffrouw Turettin († 1640), die hem negen kinderen schonk, en vestigde zich te Genève. In 1642 hertrouwde hij met eene juffr. Gentilis. - Huygens was als jongen wel bij Calandrini aan huis geweest.

2) Nl. *Doctissimo ornatissimoque viro Ioan: Ludo: Calandrino* (vgl. *Gedichten* I, blz. 49); het vers werd in 1613 geschreven.

et graces, et suivant vos merites, vous a eslevé à des hautes et relevées charges, je m'en resjouis avec vous de tout mon coeur, et le prie continuer, benir, et accroistre vostre grandeur et prosperité à vostre plein souhait et contentement.

Excusés, Monsieur, que je m'ingere peut estre trop outre. L'obligation et affection, que je vous ay de tout temps, m'y transporte, voire me donne encores confiance de vous recommander ce porteur, et vous prier, qu'il vous plaise faire continuer l'amitié des peres sur les enfans, et qu'il puisse avoir part à vos bonnes graces, et a la faveur de vos tres-sages advis et conseils. Quoyqu'il ne soit à present capable, à mon regret, à vous rendre service, comme je le souhaiteroye, il le pourra peut estre devenir quelque jour pour vous, ou les vostres. Ainsi Dieu lui en face la grace. Il a eu quelque entree aux lettres, et [je] desire fort qu'il entretienne ce qu'il en scait. Je luy [y] avoye ci devant destiné, mais Dieu m'ayant osté il y a trois ans son frere aisné, il m'a falu changer de dessein. Je veux encor, avec vostre permission, dire ce mot et vous supplier, si la commodité de Messrs vos enfans permet cy apres à faire des voyages, qu'il vous plaise vous souvenir que vous avés ici un serviteur et une maison, qui leur est acquise pour leur service, et que ce me sera beaucoup d'honneur de les y pouvoir recevoir et servir, comme je le feray de tres-entiere affection[1]. De quoy en pouvés estre tres asseuré. Je vous bayse tres-humblement les mains, comme aussi je vous prie par vostre faveur que mon filz le puisse faire, s'il vous plaist, de ma part à Monsr vostre frere, avec l'offre de mes services, et je demeure à tousjours ..... Geneve, le 16 Avril 1639.

Le malheur ayant talonné ce porteur, mon filz, d'avoir esté pris par les Dunkerkois et detenu prisonnier deux mois et plus, dont je l'espere à present liberé, lui a aussi fait perdre tous ses papiers et lettres, et la mienne pour vous, avec les vers escrits de vostre digne main; dont j'ay un tres-grand regret. J'envoye neantmois ce double de la mienne et aussi des vers, afin qu'il ne perde pour cela l'honneur de vous bayser les mains et vous offrir nos treshumbles services et les siens, et je demeure a tousjours ..... De Geneve, ce 11 Septembre 1639.

2228. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Wij zullen Hulst niet kunnen insluiten; onze tocht heeft te lang geduurd en de vijand is op zijne hoede. Waren wij maar drie of vier dagen eerder gekomen! In Frankrijk laakt men zeer onzen langen tocht naar Geldern, alsof dat in korten tijd had kunnen gebeuren. ‘Il semble que dorenavant S.A. doibt aller apprendre le mestier de ces grands guerriers Gauloiz. On a mandé aujourdhuy au S.^{r} d'Oosterwijck[2] les repliques qu'il doibt faire aux impertinences de ces gens là’. Zij hebben veel praats, maar zij hebben ons intusschen al de troepen van den

1) De jonge Constantijn Huygens kwam in 1649 en 1650, tijdens zijne groote Fransche reis, in Genève veel aan huis bij Calandrini en maakte zoowat het hof aan zijne dochter Annelet.
2) Zie blz. 190.

vijand op den hals geschoven en zelf niets anders vertoond dan het innemen van Hesdin. ‘Beaucoup de circonstances au reste nous font preveoir que pardelà on se met en posture de nous jouër quelque frasque, et que peut estre leur cessation d'armes au Piemont se verra plustost suivie d'un plus grand traicté qu'on ne pense. Au moins la neutralité de la Franche Compté de Bourgogne s'y achemine, ce semble, à des termes d'apparent succés. Ce qui arrivant, M. d'Oosterwijck est prié d'y avoir l'oeil pour les interests de S.A., afin de le faire comprendre en ce traicté là, en sorte que les biens notables qu'il a en ce païs là luy demeurent reservez avec leurs fruicts et revenuz, qui, comme sçait V.A., sont de tres-grande consideration. Ainsi il y a apparence, que l'hiver prochain produira une suitte de diverses negociations’. Au camp à Rooversbergh au Cruijs-polder, ce 12e de Sept. 1639.

2229. D. de Morlot[1]. (L.B.)

J'avois creu que la geometrie estoit une des principales siences que devoit bien savoir Monsieur le Prince Guillaume, et qu'ayant du temps asses, pour luy en donner les bons fondements, il falloit le faire. Mais depuis ayant veu, par la vostre du 7 de ce mois, l'intention de S.A. et la metode qu'il desire qu'on doit tenir pour l'instruire en icelle, je ne manqueray aussitost que serons de retour a Riswick ou a la Hay, de faire entendre a Stampion[2] l'intention de S.A., pour la luy faire observer, car pendent le sejour d'ici il ne vient point.

J'ay aussi veu, Monsieur, par la vostre comme vous m'aves faict l'honneur d'avoir heu souvenance de moy en mon afflixion; je vous en demeure extremement oblige .... De Honslerdijck, ce 13 Septemb. 1639.

2230. A. Rivet. (L.B.)

De heer Heilersieg[3] verzoekt mij een goed woord te doen voor den heer Willichius, die gaarne schepen van 's Hertogenbosch wil worden. ‘Madame, comme vous scavéz, est a Onslardyk, ou je n'ay faict qu'un voyage. J'alloy plus souvent a Riswik. Ces lieux moins frequentéz donnent plus de moyen a Monseigneur, nostre jeune Prince, de vaquer a ses estudes, et s'il pouvoit continuer sans distraction, comme il y a faict depuis quelque temps, je me promettroy que dans un an il entendroit la pluspart du latin des bons livres. Et a propos de latin et de livres, nous avions ici hier Monsr Heinsius, et aujourd'huy Monsr de Saumaise. Le grand volume du premier[4] a faict crever l'apostume, et pour ce qu'en touchant une animadversion de celuy ci sur le subjet du tiltre de la croix du Seigneur, laquelle l'autre avoit veuë sous la

1) Zie I, blz. 151.
2) Jan Jansz. Stampioen Jr., geb. in 1610 te Amsterdam, was een bekend rekenmeester in den Haag, die o.a. aan de zoons van Huygens les gaf.
3) Zie blz. 469.
4) Zie blz. 427, Noot 2.

presse des Elzevirs au second livre *de Usuris*[1], aprés y avoir reparti et excuse quelque chose, il avoit adjousté: *Haec scribimus ingenuis*, *non sycophantis*; M.r de Saumaise a pris cela comme s'adressant a luy, et a faict une preface de quatre cahiers a son livre *de modis usurarum*[2] - que vous verréz bientost - en laquelle il n'a rien obmis de ce qu'il a peu remarquer en si peu de temps, principalement en general, et ensuite en quelques exemples particuliers, pour avilir et descrier cet ouvrage, et descrire le personnage comme estant vain, sans jugement, et ignorant en ces matieres, se faisant fort de monstrer sur son honneur, qu'il n'y a une seule note, qui soit purement de luy, laquelle il ne monstre fausse, ou impertinente. Cette preface a esté veuë sous la presse par Mons. Heinsius, qui en faict de grandes plaintes. L'autre dit que si elle estoit a faire, qu'il la feroit plus piquante, et qu'il n'en demeurera pas là. Tellement que vous n'estes pas seuls en guerre, puisque nous en avons aussi une de deçà, mais en laquelle l'esprit travaillera plus que le corps. *Non nostrum inter eos tantas componere lites*[3]. Mais j'ay tousjours apprehendé qu'en ce genre d'escrire Mons. Heinsius donneroit prise a ses parties. Celuy ci le prend des le fondement, et se moque de ses Hellenistes et de la langue hellenistique, et tasche de prouver que cela n'est qu'une chimere. Enfin, ces Messieurs n'ont pas besongne faicte, et s'en tailleront pour longues années, s'ils ont a vivre. Ce papier ne peut pas porter ce que nous aurions a dire sur cela, et nous en pourrons parler, quand Dieu nous donnera de vous reveoir, et que vous auréz veu les choses qui sont marquées. En attendant ou le feu s'allumera davantage, ou se ralentira. Je travaille a ce second de mon pouvoir, mais les esprits n'y sont pas encore disposéz, et ce que l'un se plaind et se donne de la peine, rejouist le coeur de l'autre, qui pense avoir sa revanche avec usure, ayant donné des escrits pour des paroles' ..... De la Haye, le 15 Septemb. 1639.

2231. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Het weer is nu goed, maar, als het gaat regenen, zal het in dit land slecht zijn voor de infanterie. Waarschijnlijk gaan wij spoedig naar de garnizoenen terug. - 'En France, depuis la trefve du Piedmont[4], on tient la neutralité de la Franche Comté de Bourgogne comme conclue, bien à mon desplaisir, pour les interests de S.A. qui apparemment sera bien oublié en ce traicté, et eust peu ne l'estre pas, selon l'opinion de plusieurs, s'il luy eust pleu s'y donner à cognoistre de longue main, pour la consideration des grands biens qu'on luy tient confisquez en ce païs là. Nous en avons maintenant escrit à M. de Lijere[5], mais au ramage que me chanta hier M. d'Amontot[6], il me semble tenir la chose comme pour faicte, et craindre, que les offices que j'avoy commandement de luy demander pour S.A. ne vinssent tard, quoyqu'il maintinst les avoir prevenuz par ses debvoirs. - C'est une horreur de

1) Dat werkje had Saumaise in 1630 te Leiden uitgegeven.
2) Dit boek kwam in 1639 uit.
3) Naar Verg., *Ecl.*, 3, vs. 108.
4) Den 14den Aug. was een wapenstilstand gesloten tusschen Hertogin Christina van Savoye en Spanje, nadat Turijn zich had overgegeven.
5) Zie blz. 190.
6) Zie blz. 454.

veoir les particularitez que Madame de Dona[1] mande de la cruelle perfidie usée envers la Duchesse de Savoye[2], evadée de Turin dans sa citadelle sans autre couvert que sa seule chemise, poursuivie par l'inhumanité de ses bourgeoiz à coups de pierre, et blessée par eux en deux endroits. Ces meschans en ont aussi payé l'amende' ..... Au camp à Rooversbergh au Cruyspolder, ce 15e de Sept. 1639.

2232. Aan mevr. Dohna[3]. (K.A.)

'Son Alt.e apprehendant le prejudice ou se pourroit veoir la ville d'Orange par la negligence du guet et garde, dont il apprent par voz soigneux adviz qu'on y est comme en habitude, s'est laissé disposer à y donner l'ordre qui va ci joinct. Il m'a semblé que le commandement n'en devoit passer que par vostre bouche. Ainsi la lettre n'a peu s'addresser qu'à vous, Madame, qui sçaurez en debiter le contenu avecq ce qu'il fault d'energie, pour en donner les impressions necessaires en ces esprits destraquez de leur debvoir. Pour ces autres pieces dont il semble que vous ayez tant besoin, depuis que S.A. a veu l'expedient que ceux de Marseille vous offrent à les faire tenir par leurs mains, il a aussitost donné ordre à la Haye qu'on taschast d'en avoir jusqu'au nombre de 300, au lieu de 200, que vous en demandez, et je viens d'en escrire où il appartient[4]. Des l'heure que cela sera prest, je tiendray la main à ce que l'addresse s'en faist aux marchands d'Amsterdam, que ceux de Marseille nous enseignent.'

Het verwondert mij, dat gij uit één mijner brieven hebt opgemaakt, 'que j'aye eu le Sieur Sauzin[5] ou le moindre de ses interests dans l'imagination. Ce n'est point, en verité, à quoy personne ayt visé icy. Encor moins la Pise[6]. Mais en un mot, Madame, S.A. se faisant lire un jour les articles qu'on avoit deposez contre ce dernier, n'y pust rien trouver qui meritast, que la generosité de feu Monsieur le baron de Dona descendist pour le relever, attendu mesmes les offres que faisoit ce bizearre de toutes sortes de satisfactions, aux pieds mesmes d'un de voz lacquaiz, pour ce qui pourroit toucher vostre maison. Pour d'autres malversations fut dit, qu'il y convenoit pourveoir, partie ouye en sa defence. De ces premises resulta l'opinion qu'on prist, que le tiers et le quart faisoyent agir la bonté de ce grand personnage de tresheureuse memoire à leur avantage. Vous dites que cela n'est point, Madame; qui ne vous en croiroit? Certes je vous en croy sans reserve, et en demeure là aveq toute satisfaction imaginable. Quand ces sainctes et illustres parolles ne m'y induyroient, le noble et genereux desdain qui vous a porté à donner la paix a ceux de la Pise m'y obligeroit. C'est enfin, où il y a longtemps que nous vous attendions, mais peut-estre avons nous manqué au temps, comme à la conjecture. Vous l'avez asseurement sceu prendre en sa crise, et noz affections y eussent precipité quelque chose' ..... Au camp au Cruyspolder, païs de Hulst, ce 16e de Septemb. 1639.

Z.H. was van plan Hulst te belegeren, maar wij hebben allerlei tegenspoed gehad.

1) Zie blz. 242.
2) Zie blz. 316.
3) Kopie van andere hand.
4) Zie No. 2204 en 2212
5) Zie blz. 229.
6) T.a.p.

2233. L. de Montmirail[1]. (L.B.)

In den vijver van Courthezon[2] is zout gevonden Men heeft het op verschillende manieren er uit gehaald, ook het water uit den vijver afgeleid en het dan door de zon laten beschijnen. Het zout is daarna geheel en al klaar. Vroeger, ten tijde van Prins Philips Willem, moet hetzelfde verschijnsel zich hebben voorgedaan, dat wel in verband zal staan met de groote droogte. De onderpachters maken nu aanspraak op dat zout. D'Orange, ce 17me Septembre 1639.

2234. Aiguebere[3]. (L.B.)

Van den heer Brasset[4], hoor ik, wat gij voor mij doet, en ik ben u daarvoor zeer dankbaar. Hierbij gaat nog een brief, waarin ik mij verdedig. Du camp D'ennain[5], le 18 de Sept. 1639.

2235. Aiguebere. (L.B.)

Er is geen woord van waar, wat men vertelt, dat ik mij wil ontdoen van mijne compagnie. Ik zou al lang teruggekeerd zijn, als de Koning mij niet bevolen had hier te blijven. Ik hoop, dat Z.H. mij zal willen verontschuldigen. Du camp D'hennain, le 18 de Sept[6].

Is er ook eenig Fransch nieuwigheidje, waarmede ik Hunne Hoogh. genoegen kan doen?

2236. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

De heer d'Amontot[7] heeft heden eene depeche ontvangen uit Frankrijk, waarin de Koning en de Kardinaal Z.H. bedanken voor zijne houding gedurende den veldtocht en hem verzoeken nog een tijd lang te veld te blijven. 'Il court icy de grosses nouvelles hors de la mer, où nous n'aurious eu moins que quatre gallions de la flotte espagnole aveq d'autres grands avantages.' - 'En France la neutralité de Bourgogne est encor à conclurre. Il fault attendre si on y voudra faire reflexion sur les interests de S.A.[8] en suitte des offices qu'avons commancé d'y faire. - Aujourdhuy est soudainement apparue icy Madame de Valckenbourg[9], et introduicte aupres de S.A., luy a faict plainte

1) Zie blz. 233.
2) Een stadje in het vorstendom Oranje.
3) Zie I, blz. 435.
4) T.a.p., blz. 345.
5) Zeer onduidelijk.
6) De plaats is niet goed leesbaar en het jaartal ontbreekt.
7) Zie blz. 454.
8) Zie No. 2228 en 2231.
9) Josina de Bye, echtgenoote van Jan de Hertoghe van Osmael, heer van Valckenburg, die van 1623 tot 1630 gouverneur was van het prinsdom Oranje en in het laatstgenoemde jaar bij eene poging tot verraad omkwam.

de je ne sçay quels passages que la Pise auroit mis en son *Histoire d'Orange*[1] au prejudice d'elle et de ses enfants. La dessùs S.A. luy a faict depescher un mot de lettre assez bien balancé à M. Rivet, qui apparemment aura occasion d'en entretenir V.A., dont je ne l'en importuneray pas. Il m'est advis, qu'elle a trouvé le moyen de faire plus recercher ladite *Histoire* qu'elle ne l'eust esté, achevée aussi bien qu'elle est d'imprimer, à ce que l'on dit. Tout le monde va aux choses defendues, depuis Adam et Eve'. - De hertog van Bouillon is heden met vier compagnieën cavalerie naar Maastricht teruggekeerd. Au camp au Cruijspolder, ce 20e de Septemb. 1639.

2237. J. de Knuijt. (H.A.)

Mijn neef, kapitein Groen, die bij Calloo ernstig gewond werd en gevangen is genomen, zou gaarne in garnizoen komen in Zutphen of Zwol, waar zijne vrouw en familie hem kunnen oppassen, of anders in Gorcum of eene dergelijke plaats. Tenzij Z.H. voldoet aan het verzoek van den magistraat van Maartensdijk en daarheen eene compagnie zendt.

'Alsoo des vyants vlote van ontrent de 67 groote ende middelbaere seijlen van volck, geschut ende andere commoditeyten dobbel versien syn met alderhande assistentie van volck, schepen ende goede addressen uyt Ingelant ende Duytschlant, konnen spoedich gesecundeert worden, ende onse vlote van ontrent de 30 seijlen[2] door de jongste sterfte ende langduyrich kruysen lest seer dapper gemacteert syn, sonder dat eenich prompt secours, tensy door extraordinaris vigilantie, te verwachten hebben, beduchte aldaer sonder groot pericul niet en liggen; de reste sal U Ed. naer [U. Ed.] wysheit wel affineren.' Uijt Middelb., den 20^{en} Septemb. 1639.

2238. H. Bruno. (L.B.)

De jongelui werken hard en gaan goed vooruit. 'In musicis sane Stephanus[3] - qui diligentissime, quantum omnino videre possum, nobilissimos discipulos instituit - dici nequit, quantopere Christianum depraedicet, efferet, admiretur, Constantini, quod doleo et mirari subit, longe parcius praeco'. Hagae-Com., XII Cal. Octobr. (= 20 Sept.) CIↃIↃCXXXIX.

2239. Aan A. Rivet[4]. (H.A.)*

Vous aurez apparemment receu devant cestes une lettre que S.A. vient de vous faire, à l'instance de Madame de Valckenbourgh[5]; j'ay ordre de la

1) Zie blz. 230.
2) Die opgave van de sterkte der beide vloten komt voor in een brief van Tromp van 20 September.
3) Nl. Steven van Eyck, muziekmeester in den Haag en schoonzoon van den bekenden Amsterdamschen musicus Pieter de Vois († 1654).
4) In K.A. is een afschrift van andere hand.
5) Zie No. 2236.

faire suivre de cest advis, qu'en ce qu'on vous mande, touchant l'*Histoire* de la Pise, il conviendra en tout cas avoir esgard à ce que par trop d'adoucissement du faict publiq de Valckenbourg, on ne condamne point le procedé que S.A. a esté obligé de tenir en son endroict, mais que cela se pese meurement, et qu'en somme S.A. en demeure hors d'interest. Nous verrons par voz responses, à quel point vous en serez venuz.

Celle qu'il vous a pleu m'escrire le 15me[1] ne m'a esté rendue qu'aujourdhuy. Vous m'y marquez *Bella per Hollandos plus quam civilia campos*, *Jusque datum calamis*[2]. M. de Charnacé en pourroit revivre d'ayse[3], et j'y prens du plaisir autant que luy, mais je demande à vostre faculté, si le subject que plaident ces parties souffre bien qu'on s'y picque ou jouë publiquement. Vous sçavez, Monsieur, comme on a justement puni en France un duel, commis dans la Place Royale; que fust il arrivé à ceux qui l'eussent faict dans l'eglise Nostre Dame? Ces messieurs s'emancipent dans l'eglise de nostre Dieu à ce qui se blasme au Pré au[x] Clerqs. Dans cestuy-ci toutefois, pour la mode et mon plaisir, je souffriroy que ces deux grands clerqs se gourmassent pour quelque temps. Mais dans les lieux où à present ils se choquent, il me semble qu'il n'y a qu'eux, et noz adversaires, à qui le passetemps puisse estre aggreable. Vostre faculté en est juge; elle scait qui nous recommande *τὸ κατοικεῖν ἀδελφοὺς ἐπὶ τὸ αὐτό*.

J'auray soin de ce que me recommande le Sieur Heylersigh[4] pour son amy à Boisleducq, où S.A. toutefois n'a pas les coudes si franqs qu'il presuppose. Il y a de la nomination preallable, d'où on ne s'escarte pas volontiers. Si la depesche passe par mes mains, j'auray plus de moyen d'y servir cest honest' homme. Du moins, mon vouloir est d'ayder aux vertueux, et j'ose bien m'asseurer qu'il est tel, puisque Heilersiegh le recommande, qui l'est sans faulte.

Le Pere Mersenne m'a chargé de l'adresse d'une lettre de sa main à Mad.^{le} Schurmans, que je luy envoyay, il y a quelque temps, aveq un peu de remarque sur le subject de la correspondence qu'il desire apparemment nouër avec elle[5]. C'est un office que je luy ay rendu à bonne intention, mais sa response est encor a venir. Je trouve ceste Minerve comme scrupuleuse de m'escrire. Seroit-ce bien mon vefuage qui luy faict peur? Je vous supplie, Monsieur, de l'en mettre hors de peine. Il est escrit: *nihil invitâ dices faciesve. Denique tam amor meus crucifixus est* que le sien, et n'en voudray jamais qu'à la beauté de son esprit .....

Ne faites pas paroistre, s'il vous plaist, à Mad.^{e} de Valckenbourg, que vous ayez eu aucune lettre de moy. Elle vient d'avoir sa depesche, et tout incontinent apres S.A. m'a commandé de vous en donner cest advertissement, que je feray encor partir de ceste nuict. Au camp au Cruyspolder, le 20e de Septemb. 1639.

2240. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

'Le premier bruict de ce qui estoit arrivé en mer est enfin revenu à ce

1) No. 2230.
2) Naar Lucanus, I, vs. 1.
3) Zie blz. 387.
4) Zie blz. 494.
5) Zie No. 2218.

qu'indubitablement V. Alt.e en aura apprins de plusieurs endroits, dont le sommaire est, que nostre admiral[1], ayant commencé à canonner la flotte espagnole, luy 18e vaisseau, renforcé par apres de quatorze autres, Dimanche au matin ils se sont veuz de si près, qu'enfin un vaisseau espagnol de seize pieces a esté prins, et un autre galion, mais cestuy-ci reprins, en sorte toutefois que tous noz gens, qui l'avoyent occupé, en ont esté retirez glorieusement par le capitaine Forant[2], qui, comme aussi le vice-admiral Witten[3] et le capitaine Abraham Crijnssen[4], rapporteur de ce que dessùs, y ont faict en gens de bien et d'honneur; d'autres il semble que n'auront pas tous merité la mesme louänge. Un vaisseau des nostres y est peri par sa propre poudre. La liste de ceste flotte espagnole, qui certes est la plus grande qu'on ayt veu venir en ces païs, depuis la monstrueuse de l'an 1588, va joincte à cestes, tirée de la bouche de quelques prisonniers, mais non pas du tout croyable, en ce qui s'y quote pour le nombre de l'infanterie. Elle est retirée soubs le respect de la coste et chasteaux d'Angleterre, où presentement nostre admiral la guette, et travaille-on en toute diligence en Zelande à luy envoyer du secours de bateaux, que les deputez de Zelande ont promis aujourdhuy debvoir monter au nombre d'encor dix huit voiles. Son Alt.e a faict tirer dix musquettaires de chasque compagnie des regiments du païs, qui font 550 hommes, embarquez aujourdhuy, pour s'acheminer vers Flissinghe demain, et s'y est distribuez en d'autres navires, à joindre promptement nostre dit admiral, qui pourra avoir des fraiz Dunkerkoiz au dos, outre l'enemi qu'il garde. La flotte angloise asseurement s'y trouvera incontinent, comme pour y mettre le holà, dans la chambre, comme ils l'appellent, du Roy. Si ces voisins estoyent noz enemiz declarez, on en recevroit moins de prejudice qu'on ne faict presentement. Maintenant il pourra naistre d'estranges brouïlleries de toutes ces entrefaictes. Plusieurs ont de la peine à croire qu'une si grande flotte, soubs tant d'admiraulx, soit venue en ceste saison seulement pour faire un transport d'hommes ou d'argent, et s'en figurent d'autres plus dangereux desseins, qui ne sont pas d'imagination extravagante, mais maintenant, s'il plaist à Dieu, ne reüssiront pas au gré de l'enemy.'

Gisteren heeft Z.H. de forten het Kruis, Liefkenshoek en Lillo bezocht. Het schijnt, dat de Keurvorst van de Palts[5] veel kans heeft den hertog van Weimar als legerbevelhebber te zullen opvolgen. Au camp au Cruijspolder, ce 22e de Sept. 1639.

2241. Anna Maria Bacx[6]. (L.B.)

Kunt gij niet maken, dat mijn neef, ritmeester Bax[7], met zijne compagnie hier in garnizoen komt? De magistraat zou het gaarne zien en ik ook.

1) Nl. Maerten Harpertsz. Tromp.
2) Zie I, blz. 473, en boven, blz. 63.
3) Nl. Witte Cornelisz. de With; zie blz. 307.
4) Abraham Crijnssen was in 1632 bevelhebber van twee oorlogsschepen, onderscheidde zich in den slag bij Duins, veroverde in 1666, als bevelhebber van een klein Zeeuwsch eskader, Suriname op de Engelschen en vocht in 1669 roemvol tegen de Algerijnen.
5) Nl. Karel Lodewijk; zie blz. 82.
6) No. 2241 a, b. Een briefje van 19 Sept. en een ander van 15 Oct. z.j. (beide L.B.) zijn geheel onbelangrijk.
7) Zie blz. 392.

Doe er dus uw best voor, nu ‘ick ghen man bi nachte en kan gecrighen, dat ick een man by dach an myn nef Bax mach hebben’. (23 Sept. 1639, Berghen[1]).

2242. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Un gentilhomme anglois, arrivé à ce soir, rapporte, s'estre trouvé Mercredy dernier en personne dans le vaisseau du general espagnol et de nostre admiral, la flotte d'Angleterre s'estant placée entre les deux enemies. Dit, que pardelà le nombre de tous ces Espagnolz s'estimoit à 25 mil hommes; qu'on n'y souffroit personne mettre pied à terre; qu'il n'estoit permis de porter aucuns vivres ni autres choses à bord; que les Espagnolz, despourveuz d'ancres, cables et autres necessitez d'equippage et en demandants aux Angloiz, le viceadmiral Pennington[2] les en avoit refusez; que quatre seigneurs du Conseil Privé avoyent esté deputez vers la flotte, dont les deux, Cottington[3] et Porter[4], Espagnols à outrance, nous font de mauvais presages. - S.A. envoye encor 440 mousquettaires hors de Boisleduq, Breda et autres garnisons prochaines vers Rotterdam, pour y estre distribuez sur des navires de guerre, selon que Messieurs les Estatz Generaulx en ordonneront. - En Angleterre S.A. exhorte l'ambassadeur Joachimi[5] à faire office aupres du Roy, a ce qu'il ne vueille permettre aucune protection ni assistence de vivres, amunitions de guerre, etc. hors de ses royaumes aux Espagnols, qui sera un grand poinct gaigné, s'il est impetrable..... Au camp au Cruijspolder, ce 24e de Sept. 1639.

2243. A. van Manmaker. (H.A.)

Wilt gij eene acte van verlof opmaken voor mijn zoon Adriaen[6], luitenant van kapitein Besanson[7], ‘om met den heer admiral van Hollant twee ofte dry maenden in zee te gaen?’[8]

2244. Aan mevr. Van Dohna[9]. (K.A.)

De betaling van den luitenent van Santen[10] zal plaats hebben; het bevelschrift daartoe is in handen van zijn broeder, kapitein van Santen, hier

1) Dat schreef Huygens onder het ongedateerde briefje.
2) Sir John Penington (1568?-1646).
3) Zie I, blz. 130.
4) T.a.p., blz. 132.
5) T.a.p., blz. 241.
6) Zie blz. 131.
7) Pierre de Besançon komt in 1621 en 1632 voor als kapitein eener compagnie voetknechten. (Meded. van den heer Wakker).
8) De brief heeft plaats, datum, noch jaartal. Huygens teekende er op aan: ‘die sich ondertuschen in zee onthouden met den L. Admiral Tromp’. In de laatste dagen van September, toen Tromp de Spaansche vloot in Duins hield opgesloten, vroeg en kreeg hij een aantal musketiers onder zijn bevel; zie No. 2240 en 2242.
9) Kopie van andere hand. - Zie blz. 242.
10) Zie blz. 138.

in het leger. Ik hoop u eens gewichtiger diensten te kunnen bewijzen dan dezen. Au camp au Cruyspolder, le 25me de Septemb. 1639, à peu de jours près de nostre partement vers la Haye.

De griffier zegt mij, dat de meubelen[1] spoedig verwacht worden.

2245. Regeering van Geertruidenberg. (L.B.)

Wij willen gaarne een groot garnizoen hebben; anders zal het moeilijk zijn de belastingen op te brengen. Geertruydenberge, den XXV^{en} September 1639.

2246. W. van Marquette[2]. (L.B.)

De broer van mijn luitenant Schimmelpenning vraagt naar diens plaats, maar ik zou gaarne zien, dat mijn kornet luitenant werd. Uw broer[3] heeft mij een goed geneesmiddel gegeven voor mijne kwaal. De Marquet, ce 26 Septemb. 1639.

2247. A. Rivet. (L.B.)aant.

Je rends compte particulier a Son Alt. de la commission qu'il luy a pleu me donner a l'instance de Mad. de Walkenbourg[4], en l'execution de laquelle je trouve de l'impossibilité, du costé des deux parties; car si l'auteur ne veut rien r'abattre, la dame et ses enfans font instance contre tout. Et outre cela l'imprimeur jure en avoir envoyé deux cents copies en France, lesquelles ne se peuvent r'appeller. Je voy d'ailleurs que Madame desire que ce qui concerne le mary soit bien circonstancié et prouvé par actes, que les filles, lesquelles souvent en sa propre chambre ont dit qu'on avoit faict assasiner leur pere injustement, ayent la bouche fermée, au moins qu'elles ne trouvent plus des oreilles susceptibles de ce discours. Ainsi necessité m'a esté imposée de recourir derechef a l'oracle et luy representer ces accroches. - Mons. de Saumaise a esté ici huit jours, et me doibt envoyer un livre pour vostre retour. Je n'ay rien oublié pour mettre de l'huile sur cet ulcere[5], mais il sera malaisé de la cicatriser en sorte que les marques n'y demeurent. Cependant je vous diray qu'il m'a asseuré qu'il agiroit modestement, et qu'il n'y iroit de la religion, ni de la Republique, attendu mesmement que Mons. Heinsius s'est gardé de toucher rien de controversé, ou d'advancer rien qui despleust a Rome, n'ayant pas mesme voulu nommer Beze[6], quoyqu'il n'y ait page en laquelle il n'attaque sa version, *sub nomine recentioris interpretis*, ce que l'autre maintient qu'il fait en la pluspart sans raison, fondé sur sa langue hellenistique, qu'il

1) Waarschijnlijk worden daarmede de aangevraagde geweren bedoeld; zie No. 2204, 2212 en 2232.
2) Willem de Hartaing, heer van Marquette, was, evenals Maximiliaan (zie blz. 407), een zoon van Daniel de Hartaing († 1625), luitenant-generaal der cavalerie.
3) Maurits Huygens; zie I, blz. 2.
4) Zie No. 2236 en 2239.
5) Zie No. 2230.
6) Zie I, blz. 140.

dit estre une chimere, et maintient qu'encore qu'il y ait des phrases hebraiques en la version des LXX et au N. Testament, les mots cependant sont tous grecs, et n'en faut pas cercher la signification entre les Hebr[eux], et que ceux que M.r H[einsius] pretend hellenistiques, sont du langage macedonien et alexandrin, qui a eu cours en Aegypte et Syrie, et que ce sont termes idiotiques. Ainsi je croy que l'Eglise ne recevra de cela aucun detriment. Mais s'il a raison, comme il croid le pouvoir monstrer, cela pourra diminuer de l'opinion que M. H[einsius] a voulu donner de soy *in hoc genere*. Vous en verréz un specimen en la preface, laquelle j'ay trouvée *nimis aculeatum*, mais il m'a dit qu'il devoit cette revanche a tant de coups de langue qui l'ont percé, et doresnavant il s'arresteroit aux choses. - Au reste, ne vous estonnéz pas du silence de Mad. de Schurmans. Je luy ai escrit deux fois et envoyé quelques pieces d'une damoyselle de Paris, avec lettres de Mons. de Saumaise. Je n'ay point encore de response. Son frere[1] a escrit a ma niepce[2] la reception, et promis qu'elle respondroit. Mais Mons. Voetius[3] luy charge tellement l'esprit, et luy taille tant d'affaires qu'elle est toute a luy, et je crains, pour vous en parler librement, qu'il accable cet esprit, qui veut tout sçavoir, et exactement. Tellement que je ne croy point qu'elle face aucune reflection sur ce que vous touchéz, et a quoy je n'estime pas qu'elle soupçonne que vous pensiéz. Pour moy, qui ai passé en secondes nopces, je ne les puis pas blasmer, mais ayant en vostre maison les fruicts de mariage a souhait, si Dieu vous a donné ce qu'il avoit ottroyé a S. Paul, je ne vous desire autre chose que de longs jours pour continuer vos utiles services au public, et vos necessaires soins a vos gentilz enfans, que Dieu veuïlle benir devant vos yeux ..... De la Haye, le 26 Septemb. 1639.

2248. H. van Essen[4]. (A.B.)

Door den dood van kapitein Baew is er eene plaats open gekomen; kunt gij ook iets doen voor mijn neef, die luitenant is? D'Arnhem, ce 28 du Sept. 1639.

2249. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Het leger gaat morgen naar Bergen op Zoom. - "Ceste apresdisnée arrivent lettres du lieutenant admiral Tromp[5], en date du 26e, qui mande que toutes choses y estoyent assez en mesme estat, hormis que la nuict d'entre le 21 et 22e les Espagnols avoyent faict evader treize de leurs moindres fregattes chargées d'environ 500 blessez vers le Nord et Duijnkercke, qui estant arrivé par le poste que les Angloiz avoyent faict prendre à nostre flotte au Zuyd de la leur, les Espagnols estants de l'autre costé, ledit Tromp, se trouvant trompé, s'estoit

1) Zie I, blz. 273.
2) Waarschijnlijk Marie du Moulin; zie blz. 89.
3) Zie blz. 294.
4) Zie blz. 249.
5) Zie No. 2240. Het gaat hier over den slag bij Duins.

ores placé tout à l'entour des Espagnols, dont il asseure que maintenant il n'en peut partir aucun, sans qu'on ayt moyen de les suivre. - La flotte angloise cependant, qui n'estoit encor que de dix vaisseaux, alloit tousjours se grossissant, et sembloyent les Angloiz - suivant les advertences de l'ambassadeur Joachimi - n'avoir pas seulement intention de s'opposer à qui le premier attaqueroit son enemy dans ceste rade là, mais aussi de laisser sortir les Espagnols devant, et retenir les nostres par l'espace de deux marées apres, en suitte de certaine resolution prinse là dessùs par le Conseil du Roy dès l'an 1632. Mais S.A. vient d'adviser le l[ieutenant] admiral, qu'en ce dernier cas il semble qu'il ne doibve se laisser astreindre à des paroles ni menaces, ains se prevaloir des avantages qu'il appercevra pour le service de l'Estat. - En Angleterre on apprehende ce que nous esperons, c'est la flotte de l'archevesque de Bourdeaux[1]. Le peuple y souhaitte la destruction des Espagnolz, mais des grands, espagnolisez, y ont beaucoup de faveur en cour. Au camp au Cruijs-polder, le 29^{e} de Septemb. 1639.

2250. J. van Beverwijck[2]. (L.B.)

Tuas[3] et patris Mersenni[4] literas accepimus ego et virginum excellentissima[5]. Quae in gratiam eius scripsi de excellentia foeminei sexus, si is non omnino ingratus viduo, rogo grata habeas. Carmen tuum[6], quo hunc hominem commendare dignatus es, omni commendatione maius, quia de Latina editione nondum statueram, et hoc frontispicium exornat ..... III Kal. Oct. (= 29 Sept.) CIↃ IↃ CXXXIX, Dordrechti.

2251. Aan graaf Hendrik Casimir van Nassau. (K.A.)

De graaf van Solms[7] heeft het kleine paard aan den heer Deschamps[8] geschonken. Wil Uwe Exc. nu eens denken aan de beide merries, waarover wij spraken? Mijn kleine karos is bijna gereed. ‘On dira que je pretends d'en aller faire l'amour, mais j'ay de l'aversion pour ce dessein’ ..... Cruijspolder, 29 Sept. 1639.

2252. Graaf Hendrik Casimir van Nassau. (H.A.)

Ik heb voor u naar Friesland geschreven en hoor, dat er twee mooie zwarte paarden van vier of vijf jaar te koop zijn. Eén mijner vrienden heb ik op-

1) Zie blz. 404.
2) Zie blz. 176.
3) No. 2217.
4) Zie t.a.p.
5) Nl. Anna Maria Schurman; zie No. 2218.
6) Den 3^{den} Febr. 1639 had Huygens een lofdicht geschreven op Beverwyck's werkje (vgl. *Gedichten*, III, blz. 120); in October volgden nog twee andere verzen (t.a.p., blz. 127).
7) Zie I, blz. 363.
8) Zie blz. 63.

gedragen, ze te gaan zien en, als ze goed zijn, ze voor u te koopen. ‘J'espere que vous en aurez satisfaction et qu'elles auront pour le moins assez de vigueur pour fournir aux visites que vous ferez ches vostre maistresse. Je m'imagine touttefois que pour tel effet vous vous servez plustost d'une autre methode, laquelle vous apporte plus de commodité.’ Ik hoop, dat ik uwe opdracht goed zal vervullen. De Littoye, ce 30 de Septembre 1639.

2253. Aan A. Rivet[1]. (H.A.)*

La lettre qu'on donna aux instances de Madame de Valckenbourg fut escritte, avant qu'on eust veu l'*Histoire d'Orange*. Depuis S.A. y ayant passé la veuë, et notamment sur ce qui regarde le faict du Sr de Valkenbourg, trouve que le recit qu'en faict l'auteur est tres-conforme à la verité; consequemment, qu'il n'y a point de raison de le reprocher. D'ailleurs, que Madame de Valkenbourg n'y est pas mentionné qu'à son avantage; finalement, que ce livre estant au monde, il n'y a plus moyen d'y apporter les moderations qui, peut estre, y eussent esté trouvées bonnes, *si res in integro esset*. C'est ce que j'ay ordre de vous dire par avance, sur voz responses du 26e, que le mauvais temps n'a pas souffert que nous ayons receuës qu'aujourdhuy, qui est celuy de nostre embarquement, toute l'armée estant soubs le voile, pour se rendre demain à la teste de Berghes, où on entendra aux ordres de sa separation dans peu de jours. Vous voyez comme en bref nous aurons moyen de nous entretenir sur toutes choses de bouche. Ceste lettre vous servira cependant de precaution envers ces interessez, qui taschent de faire valoir leur benefice au delà de son estendue. Prevalez vous en, s'il vous plaist, mais ne l'alleguez pas ..... Au bateau de S.A., à la rade du fort de St Anne, 30e de Sept. 1639.

2254. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Het leger is van morgen opgebroken en van middag ingescheept. Uit Frankrijk komt het slechte bericht, dat de vloot van den aartsbisschop van Bordeaux[2] reeds onttakeld is. Wij moeten dus ons zelf zoo goed mogelijk helpen tegen den Spanjaard en den Engelschman. ‘Le vice admiral de Zelande[3] partit hier aveq sept vaisseaux; aujourdhuy il en est suivi quatre, de sorte que la Zelande aura bientost fourni sa quote, si desjà [elle] ne l'a faict. Au bateau de S. Alt.^{e}, le 30e de Septemb. 1639, devant le fort de St Anne au Polder de Namur.’

Ik open dezen brief, om er van 1 Oct. aan toe te voegen, dat Z.H. te Bergen op Zoom logeert en er drie of vier dagen denkt te blijven.

1) Zie No. 2247.
2) Zie blz. 504.
3) Nl. Witte Cornelisz. de With.

2255. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Uit Zeeland komt het bericht, dat zich 63 Fransche schepen bij de onze hebben gevoegd. Ik durf het nauwelijks gelooven. Het voetvolk blijft nog in de schepen, maar de ruiterij trekt naar Hoochstraten, om zich met die van graaf Hendrik te vereenigen. Uit Frankrijk wordt bericht, dat het kasteel van Nizza door den kardinaal van Savoye[1] en de Spanjaarden op de Hertogin veroverd is; dat zou tegen alle goede trouw zijn[2]. Het heet, dat de hertog de Longueville[3] den titel van Prins van Oranje wil aannemen, wegens de rechten, die hij beweert te hebben op de bezittingen van het huis van Châlon. A Berghes sur le Zoom, le 3^{e} d'Octob. 1639.

2256. J.A. Bannius[4]. (L.B.)

Het doet mij veel genoegen, dat gij mij aanspoort met mijn werk door te gaan, maar ik hoop, dat gij den man[5] een weinig tot rust zult brengen, die mij telkens met allerlei vragen lastig komt vallen. ‘Sed hominem tam accurate mihi delineasti, ut cuilibet lectis tuis literis, praecipue heroi Descartio, clarissime innotuerit. Solet ille mihi frequenter dicere, hominem esse omnigenae, sed indigestae eruditionis; alijs tamen verbis, longe lateque, sed non profunde doctum, et qui ungere potius, non pungere valeat. Sequius ergo ferendae sunt illius importunitates, quae raro sine usura praestandi servitij obveniunt. Fatebatur istud etiam Adamus Boorelius[6], Middelburgensis, vir trilingui, ac omniscia eruditione praestans, quem Mersennus ad me, ante paucos dies, miserat operis mei musici exploratorem. Cui, licet ignoto hactenus, horulae spatio, tantum de scientia, et arte musica demonstravi, ut composita mente asseveraret, se de musica tantum hactenus nec audivisse, nec legisse, nec seria cogitatione assecutum esse, quantum unius horulae spatio ex me acceperat. Spondebat etiam satis in antecessum esse, unde creditoribus omnibus abunde satisfieret. Mersenno vero paratissimum se nomine meo satisfactorem sua sponte offerebat ..... Sed ut meos conatus in scopo musico plenius assequare, narrare libet, quomodo cum illustrissimo viro Joanne Babtista Donio Florentino[7], *μουσικοτάτῳ* - sacri consistorij Cardinalium a secretis est, eumque ex Mersenno primum cognovi - ardua mihi quaestio est de veteri Graecorum musica, quam ille restaurare conatur, nullamque aliam possibilem autumat. Quindecim cantiones illi transmisi, brevemque methodum musices flexanimae, quae omnia cum stupore audivit legitque. Scripsit et literas ad me, quibus ampliorem sententiae meae explicationem humanissime deposcit. Vir profecto doctissimus est, et quem prae caeteris aestimo. Sed quod ad scopum flexanimae musicae attinet, plurima quidem operose et ingeniose suo *libro de Generibus et Modis*[8] congessit. Mysteria vero et abdita musicae non penetrat. Nam positis ipsius principiis, unica demonstratione tantum evincam, quantum nec ex ijsdem sequi, nec ex meis inferri posse unquam

1) Kardinaal Maurits van Savoye wilde regent worden van den jongen hertog Karel Emanuel II en bestreed met zijn broeder Thomas (vgl. I, blz. 478) zijne schoonzuster Christina.
2) Tijdens den wapenstilstand (zie blz. 495) viel Nizza hun door verraad in handen.
3) Zie blz. 298.
4) Gedeeltelijk uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. LXVI. - Zie No. 2214.
5) Nl. Mersenne.
6) Zie I, blz. 367.
7) Giovanni Battista Doni (1593-1647), een Florentijnsch patriciër en geleerde, heeft werken over muziek geschreven.
8) Bedoeld wordt *Compendio del trattato dei generi et modi della musica*.

imaginari potuerit. Rem omnem heroi Descartio mihi amicissimo proposui, qui post varia colloquia ante paucos menses asseverabat, me rem saeculis

omnibus inauditam facturum, si praxin illam, ex unico ac necessario systemate - cujus diagramma etiam in libris Mersenni exstat - demonstratam juris publici fecerim. Sufficit mihi istius oraculi vel minimus nutus.' Toch moet ik eerst nog het oordeel van andere geleerden hooren. Harlemi, IIII Nonas (4) Octobr. CIↃIↃC.XXXIX.

2257. Aan J. van Beverwijck. (K.A.)

Hierbij gaat een gedicht op uw boek[1]. Ik heb u te Dordrecht niet kunnen spreken. Is juffr. Schurman van plan Mersenne te antwoorden? Mij antwoordt zij niet, waarschijnlijk omdat ik weduwnaar ben. Toch denk ik niet aan hertrouwen.

Secunda vota plurimus mihi rhetor
Suadet, caet[2].

(B[ergen] ad Zomam, 5 Octob. 1639)[3].

2258. Aan prinses Amalia van Oranje. (H.A.)*

Het leger gaat uiteen. Z.H. wil Steenbergen, Willemstad en misschien ook nog Klundert bezoeken en zal dus eerst Maandag of Dinsdag in den Haag terugkomen.

A B[ergen] op Zoom, le 7e d'Octobre 1639.

2259. J. van Beverwijck. (L.B.) Lat.

Daar juist krijg ik uw brief[4] en kan u niet genoeg danken voor uwe vriendelijkheid en voor uwe gedichten. Hierbij gaat een brief van Juffr. Schurman. Dordr., 10 Oct. 1639.

Wilt gij een exemplaar van het boek aan Z.H. aan bieden? Er zijn binnen 14 dagen 500 exemplaren van verkocht.

Uw vers *Wyf en wijs*, *Man en mal*[5] komt aan het slot[6].

2260. B. van Gent[7]. (L.B.)

Als Z.H. verandering brengt in de bezetting van den Tieler- en Bom-

1) Het gedicht *Ad Beverovicium cum epigrammate Belgico*, *Cap. 3*, *Lib. 2*, *de excellentia sexus foeminei adscribendo* (vlg. *Gedichten*, III, blz. 127).
2) Dit is de eerste regel van het vers *Contra secundas nuptias* (t.a.p., blz. 125); het werd 22 Sept. geschreven.
3) Dien datum heeft het vers aan Beverwijck.
4) No. 2257.
5) Vs. 16 van het gedicht *Toe-maet op het Lof der Vrouwen van Dr. Beverwijck* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 127), den 2den Oct. geschreven en te gelijk met het vorige gezonden.
6) Het postscriptum staat op een afzonderlijk blad.
7) Zie blz. 458.

melerwaard, zou ik gaarne zien, dat de compagnie van kapitein van Welderen[1], van het regiment van kolonel van Brienen[2], te Breda in garnizoen liggende, daar geplaatst werd. Kunt gij daaraan iets doen? De Bommel, le 11/1 d'Octobre 1639.

2261. J. van Santen[3]. (L.B.)

Het verheugt mij, dat Z.H. ons meer heeft toegestaan dan wij verzochten. Ik durf niet eens te schrijven, in welk een slechten toestand alles hier is, omdat ik vrees, dat mijn brief soms verloren mocht gaan. De subalterne officier, waarover gij schrijft, is een vreemd man, vol nukken. De oorlog tusschen Frankrijk en Spanje is weer in vollen gang. De gouvernante heeft den Koning, toen hij te Grenoble was, door den heer de Montmirail laten complimenteeren. Op t Casteel, den 12 Oc.ber 1639.

2262. R. Descartes[4].

Ik heb in de schuit het stuk gelezen, dat gij mij gegeven hebt. Al dadelijk de eerste vraag is verkeerd behandeld door Johan Baptista Antverpiensis. [Volgt een wiskunstig betoog]. De redeneering daarentegen van den heer Wassenaer is juist, maar hij heeft iets vergeten en wordt daarover nu door den ander aangevallen. Wassenaer had nog het volgende moeten zeggen. [Volgt weder een wiskunstig betoog.] Johan Baptista, of Stampioen[5], is dus. mis.

'Mais il est aisé à voir que ce jeune homme tasche à acquerir de la reputation à fausses enseignes, et sans avoir aucune science pour la meriter. Car, desirant se faire valoir, comme son escrit témoigne assez qu'il le desire, et Wassenaer luy en ayant offert quelque occasion, en proposant une petite question qu'il a mise à la fin de sa solution, et qui se peut aisément resoudre par ce qui est desja dans les livres, sans sa nouvelle regle, il s'excuse d'y répondre, en disant qu'elle a esté proposée au sieur Jean Baptiste, et non pas à luy, c'est à dire, à son masque, et non pas à sa personne. Ce qui me fait souvenir du *capitan* de la comedie, qui, apres avoir menacé quelqu'un de le tuer de son regard, comme un basilie, ou de le pousser du pied jusqu'aux enfers, en reçoit patiemment des coups de baston sans se défendre, disant qu'il ne fait que chasser la poussiere de ses habits, et qu'il ne touche point à sa peau'.

Als de heer Wassenaer de honderd rijksdaalders wil verdienen, die de ander aanbiedt, moet hij aldus redeneeren. [Volgt een wiskunstig betoog.]

'Et si le sieur S[tampioen] estoit assez hardy pour mettre ces cent richedales entre les mains de personnes neutres, qui fussent capables de juger des coups, il est certain qu'il les perdroit, mais je m'assure qu'il ne s'y hazardera pas, et en effet il n'en tireroit pas grand proufit'[6]. De zaak is niet zoo erg, dat zij uwe koorts erger zal maken; moogt gij echter spoedig genezen zijn[7].

1) Een Johan van Welderen komt in 1628 en 1632 voor als kapitein. (Meded. van den Heer Wakker.)
2) Zie blz. 354.
3) Zie No. 2204 en 2212.
4) Het Hs. schijnt verloren, maar de brief is gedrukt bij Clerselier, III, blz. 417, zonder adres. Ook uitgegeven in *Oeuvres de Descartes*, II, blz. 600.
5) Zie blz. 494.
6) Zie over dezen twist en over de geschriften, die daarbij het licht zagen: *Oeuvres de Descartes*, II, blz. 611-616, en Dr. D. Bierens de Haan, *Bouwstoffen voor de Geschiedenis der Wis- en Natuurkundige Wetenschappen in de Nederlanden*, II, 1887, blz. 383-433.
7) Zonder plaats, datum en jaartal.

2263. J.A. Bannius[1]. (L.B.)

Het verheugt mij, dat gij weer behouden in uwe vaderstad zijt teruggekeerd. ‘Heri cum heroë Descartio mediam diem in colloquiis musicis consumpsi, qui me mire acriterque instigabat, ut theoriam ad praxin illam redigam, quâ vocalis atque instrumentalis musicae flexanimae modulatio inclarescat. Ea in re tantum profeci, ut ex divisione monochordi omnes harmonicos cantus, minutioribus intervallis, ceu vocis gradibus, hoc est, utroque tono semitoniis majore, minore, ac minimo - quod et *dieses harmonica* nobis dicitur - modulandos, expeditiori via loculentissime demonstrem. Et primo quidem vivae vocis flexio proportionalibus asperae arteriae partibus, tum capacitate laryngis, ubi generatur, tum adaequata dilatatione ac constrictione formatricis pharyngis respondens, ipsaque ars concinne cantandi, exiguo tempore, nulloque negotio doceri atque apprehendi poterit. Experimenta istius rei viris clarissimis Golio[2] et Falcoburgio[3], anatomica subsidia mihi praebentibus, ad oculum ostendi. Deinde vero etiam organa, cymbala, testudines chelysque[4], atque alia instrumenta ijsdem plane harmonicis gradibus intervallisque instructa, voci ad amussim respondentia, fabricari poterunt. Ut nihil sit, quod flexanimae musicae deesse quaeat. Experimenta post aliquot septimanas praesto erunt, quae data occasione tibi spectanda pulsandaque offeram’. Het doet mij erg veel genoegen, dat gij in mijn streven belang stelt. Harlemi, XVII Kal. Novemb. (= 16 Oct.) CIↃIↃCXXXIX.

2264. J. van Brosterhuisen[5]. (L.B.)

De Enghelsche Spanjaerdt Domingo Gonsales wijst teghenwoordigh in sijn nieuwe wereldt de Maen[6] nae den grooten Irdonozur toe, en dat is de oorsaeck, dat UEd. in langh gheen tijdingh van hem ghecreghen heeft. Dan alsoo hij van meeningh is met den eersten weder op d'aerde te coomen, soo sal ick hem selver in persoon daetlick UEd. toesenden, en omdat sijn Spaensch cleedt op de reijs sonder twijfel versleten sal sijn, soo sal ick hem in een Hollandtsch cleedtje steecken, omdat hij oock te veijligher hier onder ons soude moghen verkeren; is 't niet op de welvoeghende Maensche snee', of van die blinckende en vermaeckelicke verw, het is aleevenwel Domingo Gonsales. Denct, dat men hem onderweegh uijtghetrocken heeft, en uijt compassie in een ghelapten bolckvangher ghesteecken, totdat hij tavondt of morghen aen een goedt cleedt raect ..... Huesden, den 18 Octob. 1639.

1) Gedeeltelijk uitgegeven door Jonckbloet en Land, t.a.p., blz. LXVII.
2) Zie I, blz. 145.
3) Adriaan van Valkenburg (1581-1650) was professor in de medicijnen te Leiden.
4) Bannius schreef: *chelesque*
5) Zie I, blz. 173.
6) Francis Godwin (1652-1633), bisschop van Llandoff, later van Hereford, gaf uit *Catalogue of the Bishops of England* (1601, herdrukt in 1615) en andere historische werken. Hij schreef ook *The Man in the Moone*, *or a Discourse of a Voyage thither by Domingo Gonsales*, *the Speedy Messenger*, London, 1638, 1657, 1768.

De gouverneur[1] had gaarne gewild, dat de compagnie van kapitein Verdoes[2] hier in garnizoen was gebleven, want bij de andere compagnieën zijn ‘gantsch gheen vierroers’, en die moeten juist gebruikt worden ‘teghen de partijen, die hier omtrent alle daegh loopen’.

2265. C. van der Myle[3]. (H.A.)

Ik had u willen verwelkomen, maar hoorde, dat gij vandaag niemand ontvingt. Mijn neef van Loo zou gaarne willen, dat zijn broeder Arent[4], kapitein, van Geertruidenberg naar Zutphen verplaatst werd. De la Haye, ce 18 d'Octobre 1639.

2266. R. Descartes[5].

Si vous n'aviez jamais dit aucun bien de moy, je n'aurois peut-estre jamais eu de familiarité avec aucun prestre de ces quartiers, car je n'en ay qu'avec deux, dont l'un est M. Bannius, de qui j'ay acquis la connoissance par l'estime qu'il avoit oüy que vous faisiez du petit traitté de musique qui est autresfois eschappé de mes mains, et l'autre est son intime amy, M. Bloemert[6], que j'ay aussi connu par mesme occasion. Ce que je n'écris pas à dessein de vous en faire des reproches; car, au contraire, je les ay trouvez si braves gens, si vertueux, et si exempts des qualitez pour lesquelles j'ay coustume en ce païs d'éviter la frequentation de ceux de leur robe, que je conte leur connoissance entre les obligations que je vous ay. Mais je suis bien aise d'avoir ce pretexte, pour excuser un peu l'importunité de la priere que j'ay icy à vous faire en leur faveur.

Ils desirent une grace de son Altesse, et pensent la pouvoir obtenir de sa clemence par vostre intercession. Je ne sçay point le particulier de leur affaire; mais si vous permettez à M. Bloemert de vous en entretenir, je m'assure qu'il vous l'exposera en telle sorte, que vous ne trouverez rien d'incivil en sa requeste, ny moins de prudence et de raison en ses discours, qu'il y a d'art et de beauté dans les airs que compose son amy. Et je diray seulement icy, que je croy les avoir assez frequentez, pour connoistre qu'ils ne sont pas de ces simples qui se persuadent qu'on ne peut estre bon catholique qu'en favorisant le party du Roy qu'on nomme catholique, ny de ces seditieux qui le persuadent aux simples; et qu'ils sont trop dans le bon sens et dans les maximes de la bonne morale. A quoy j'adjouste qu'ils sont icy trop accommodez et trop à leur aise, dans la mediocrité de leur condition ecclesiastique, et qu'ils cherissent trop leur liberté, pour n'estre pas bien affectionnez à l'Estat dans lequel ils vivent. Que si on leur impute à crime d'estre papistes, je veux dire de recevoir leur mission du Pape, et de le reconnaistre en mesme façon que font les catholiques de France et de tous les autres païs où il y en a, sans que cela donne

1) Wassenaer van Obdam.
2) Er waren in dezen tijd twee kapiteins Van der Does in het leger.
3) Zie I, blz. 247.
4) Hij komt tot 1658 voor als kapitein eener compagnie voetknechten. (Mededeeling van den Heer W.R.H. Wakker.)
5) Het Hs. schijnt verloren te zijn, maar de brief is voor het eerst uitgegeven door Clerselier, II, blz. 181, zonder adres. Hij is zeker aan Huygens gericht. Ook uitgegeven in *Oeuvres de Descartes*, II, blz. 583.
6) Augustinus Alstenius Blommert († 1659), geb. te Haarlem, studeerde te Rome, bekleedde na zijne terugkomst in Haarlem als priester vele kerkelijke bedieningen en volgde in 1644 Bannius op als rector van het Begijnhof. (Meded. van den Heer C.J. Gonnet, Rijksarchivaris te Haarlem.)

de jalousie aux souverains qui y commandent, c'est un crime si commun, et si essentiel à ceux de leur profession, que je ne me sçaurois persuader

qu'on le veüille punir à la rigueur en tous ceux qui en sont coupables; et si quelques-uns en peuvent estre exceptez, je m'assure qu'il n'y en a point qui le meritent mieux que ceux-cy, ny pour qui vous puissiez plus utilement vous employer envers son Altesse; et j'ose dire que ce seroit un grand bien pour le païs, que tous ceux de leur religion leur ressemblassent.

Vous trouverez peut-estre estrange que je vous écrive de la sorte de cette affaire, principalement si vous sçavez que je le fais de mon mouvement, sans qu'ils m'en ayent requis, et nonobstant que je juge qu'ils ont plusieurs autres amis, dont ils peuvent penser que les prieres auroient plus de force envers vous que les miennes, et mesme que je sçay que l'un d'eux vous est tres-connu; mais je vous diray, qu'outre l'estime tres particuliere que je fais d'eux, et le desir que j'ay de les servir, je considere aussi en cecy mon propre interest; car il y en a en France, entre mes faiseurs d'objections, qui me reprochent la demeure de ce païs, à cause que l'exercice de ma religion n'y est pas libre; mesmes ils disent que je ne suis pas, en cela, si excusable que ceux qui portent les armes pour la deffense de cet Estat, pour ce que les interests en sont joints à ceux de la France, et que je pourrois faire partout ailleurs le mesme que je fais icy. A quoy je n'ay rien de meilleur à répondre, sinon qu'ayant icy la libre frequentation et l'amitié de quelques ecclesiastiques, je ne sens point que ma conscience y soit contrainte. Mais si ces ecclesiastiques estoient estimez coupables, je n'espere pas en trouver d'autres plus innocens en ce païs, ny dont la frequentation soit plus permise à un homme qui aime si passionnément le repos, qu'il veut éviter mesme les ombres de tout ce qui pourroit le troubler, mais qui n'est pas pour cela moins passionné pour le service de tous ceux qui luy témoignent de l'affection, et vous m'en avez desja témoigné en tant d'occasions, qu'encore que je ne pourrois rien obtenir de vous en celle-cy, je ne laisserois pas d'estre toute ma vie .....[1)].

2267. G. Wendelinus[2)]. (L.B.)

Ik dank u hartelijk voor de prenten van uw huis, dat ik zeer bewonder; die prenten zijn voor mij een commentaar op Vitruvius. Moge het huis eeuwen lang bestaan als eene herinnering aan u ..... 'Illud *de casu gravium*[3)] decrevi typis ijsdem subijcere, quibus sua *Mechanica* Galilaeus[4)], ac formâ eadem, ut congregem materiam idem volumen expromat, sed exspecto, donec, milite in hiberna sua recepto, te Haga tua habebit, Elzevirio tanto propiorem, ne fraude aliqua meum mihi pereat.' Hercio Grudiorum, 8 Kal. Novemb. (= 25 Oct.) 1639.

2268. J.C. Puteanus. (B.M.)

De zaak van mijn schoonvader is nog niet in orde[5)]. In weerwil van een bevel der Staten, heeft men hem gevangen gehouden; toen is hij ontslagen, maar moest borg stellen, dat hij binnen drie weken de bewijzen van zijn recht zou toonen. Dat is geschied, maar het waren niet de origineele stukken - deze zijn verloren gegaan - en hem is eene boete van bijna ƒ 2000 opgelegd. Misschien zal ik dus naar Holland moeten komen, om op nieuw die stukken aan te vragen. De soldaten uit Bergen op

1) De brief heeft geen datum, maar schijnt in het najaar van 1639 geschreven te zijn. Descartes kwam toen veel met Bannius in aanraking.
2) Zie I, blz. 353.
3) Zie No. 1403 en 2105.
4) Galilei's *Della Scienza Meccanica* was in verschillende vertalingen uitgegeven.
5) Zie No. 1999, 2081, 2166 en 2221.

Zoom, die vroeger dikwijls als vrienden bij hem aan huis kwamen, hebben hem nu daaruit verdreven en

zijn huisraad vernield. - Als ik in Holland kom, hoop ik uw paleis te zien, waarvan wij de teekeningen bewonderd hebben. Ik sprak er ook over met Wendelinus; mijn vader doet zijn best, dezen uit zijn stadje naar Leuven te halen, om er wiskunde te doceeren; hij kan dan ook gemakkelijker zijne werken laten drukken. Tuldenus verzoekt mij u te groeten. Lovanii, in Arce, VII Kalendas Novembris (= 26 Oct.) M.IↃCXXXIX.

2269. De Lopes[1]. (L.B.)

Ik ben al lang van plan geweest naar den Haag te komen, om Z.H. geluk te wenschen met de groote overwinning van de vloot en uwe bevelen te vragen. De slag komt mij belangrijker voor dan die van Don Juan van Oostenrijk bij Lepanto. D'Amsterdam, ce 29e Octob. 1639.

2270. Graaf Willem van Nassau[2]. (H.A.)

Ik heb Z.H. al gezegd, dat het garnizoen hier te zwak is voor eene zoo groote vesting, en dat de compagnie, die nu te Axel is, hier moet terugkeeren. Wilt gij er nog eens over spreken? De l'Escluse, ce dernier d'Octobre 1639.

Z.H. zal uit Zeeland betere berichten hebben over de vloot dan ik. Een bode, door mij naar Duinkerken gezonden, berichtte, dat daar slechts één schip lag.

2271. Aan Castillejo[3]. (K.A.) Fr.

Z.H. weet niet, waarom de compagnie van graaf Maurits[4] den voorrang zou hebben boven die van andere, oudere kolonels, en beveelt mij u te melden, dat alles geregeld wordt naar de ancienniteit der kolonels, die er kapitein over zijn. 4 Novemb. 1639.

2272. Aan P.P. Rubens. (K.A.)

Alla sua non men cortese che giudiciosa lettera[5] scrittami poco fu nel soggetto della mia fabrica m'obligo di far riposta in breve, con quella sodisfattione che m'ha fatto gratia singolare V.S. di ricercare sopra alcuni dubbij d'architettura, de quali pure m'accorgo la piu gran parte esser nata da falli

1) No. 2269. a. Een brief van 24 Dec. (L.B.) is volkomen onbelangrijk. - Zie blz. 196.
2) No. 2270. a. Een brief van 4 Nov. (H.A.) handelt over een trompetter, die een collega gedood heeft.
3) Luitenant der compagnie van graaf Maurits, staat achter den naam.
4) Zeker Johan Maurits van Nassau; zie I, blz. 452.
5) Die brief is verloren gegaan; hij was een antwoord op No. 2149.

e negligenze dell' intagliatore, il resto poi potendosi risolvere con argomenti chiarissimi da me già dal principio à tal fine premeditati. La presente scrivo in fretta à nome di S.A. che mi commanda inviar prontamente à V.S. la qui giunta misura d'un quadro di chiminea, il quale V.S. e pregata voler empire di qualche historia o sia favola e capriccio particolare, della sua famosissima mano. Non prescrivendole S.A. altra legge, senò che le figure sianò poche in numero, huomini e donne, gl'uni et gl'altri con faccie e membra si può belle et gentili, con habiti vaghi e pellegrini, et in somma con ogni circonstanza degna del suo grande spirto et esperienza in simili occurrenze[1]. A questi articoli haverei di giungere quella altra instanza ordinaria de' Prencipi desiderosi tutti d'esser serviti con prestezza, ma V.S. la cognoscendo da molti anni, non gliene darò mia, anzi del tutto mi rimetterò alla sua discretione et anche allo stato della sua sanita, che da Dio le prego longa e felice restando d'intiero affetto ..... 14 Nov. 1639.

2273. O. de Raffelis[2]. (L.B.)

Ik kan niet uitgaan en schrijf u dus. De onderdanen van Z.H. moeten zich wel tot hem richten, nu zij zoozeer bedreigd worden. ‘Car la chose est si raisonnable que je ne doute point que, si M. le cardinal Biky[3] se sent tant soit peu obligé par l'entremise de S.A., il ne s'y porte pour nous de tout son pouvoir. Il y a luy mesme grand interest, son diocese estant tout voisin de la principauté, et sera bien aise de faire comprendre au Pape, si on luy fait sentir que S.A. desire:

1°. Que selon le droit et l'office des bons princes S.A. ne peut qu'estre touchée des plaintes et des griefz de ses sujetz, et ce d'autant plus que le Pape favorise manifestement les siens au prejudice de ceux de S.A.

2°. Que cependant le Pape a tant moins de sujet de refuser justice aux sujetz du Prince, que les siens sont merveilleusement favorisés dans la principauté, jusques a y posseder les meilleurs offices et benefices, une partie du parlement, l'eveque vieux et nouveau, et presque tout le clergé estant sujetz du Pape, ce qui semble bien meriter qu'au moins on face justice dans ses terres a ceux de S.A.

3°. Il luy representera aussi, s'il est un peu animé, qu'apres tout il ne tient qu'a S.A. de faire faire raison a ses sujetz par une seule parole; c'est en commandant a son parlement de suspendre la justice aux sujetz du Pape, jusques a ce qu'on la face a ceux de S.A.’

Dat zou in den brief kunnen staan, dien Z.H. mij beloofd heeft. Ce matin du 17e Novemb. 1639[4].

1) Zie No. 2149.
2) Zie I, blz. 380.
3) Kardinaal Bicchi woonde te Carpentras in het Zuiden van Frankrijk.
4) Z. pl. Blijkbaar is de brief in den Haag geschreven.

2274. Aan A. Rivet[1]. (H.A.)*

Si vous n'y donnez ordre, je vay passer pour homme lettré aux foires de Francfort. J'escris contre M. Saumaise, *τῷδ' οὐχ ὑπάρχων, ἀλλὰ τιμωρούμενος*[2], et en ceste consideration vous supplie de mettre icy le holà à l'escarmouche, et quand M. Saumaise aura prins la peine d'y veoir les causes du peu de satisfaction que j'ay eu de quelques passages de sa preface[3], que cest original, dont je ne garde point de double, me soit restitué par voz mains. Je prevoy qu'il aura de la peine à s'abstenir de la replique, *ὡς πρόχειρον ἐπὶ τὴν γλῶτταν συλλόγῳ τρέχειν*, mais pour moy, *dixi*, et ne m'y amuseray plus. *Neque tantum vacat*, comme vous sçavez, qui m'obligerez de me croire à jamais ..... 21e de Nov. 1639.

2275. J. Brosterhuisen[4]. (L.B.).

Sedert het vertreck van mijnheer de gouverneur[5] van hier heb ick tijdt ghehadt, om de *Man in de Maen*[6] voort over te setten, welck ick U. Ed. hierneffens sende. Is 't niet ghelijck als 't behoorde, houdt het mij t'en besten; ick heb ghedaen wat ick cost. Ick twijffel niet, of ick sal al een deel woorden niet wel vertaeldt hebben, want ick heb gheen dictionarie ghehadt, en de manier van spreecken sal booven Engelsch Duijtsch niet weesen, omdat het Enghelsch, het Duijtsch soo ghelijck sijnde, lichtelick sijn oversetter - als hij wat lang achtereen daerop suft - tot de Enghelsche manier van spreecken vervoerdt, evenals ijemandt, die veel en langh een Wael hoordt Duijtsch spreecken, allenckskens, eer hij 't ghewaer werdt, oock aen 't cromtonghen raect. En, om de waerheijdt te segghen, ick hoor hier te lande bijnae niet dan onduijtsch, soodat het dapper sijn perijckel loopt, dat ick met der tijdt wel al mijn moije moers-tael mocht verleeren, en in 't ende gheen tael spreecken. Ick wenschte wel om een vaen, dat den baes 's winters in den Haegh huijs hiel, soo mocht ick altemet eens bij menschen coomen, en gheleghentheijdt hebben om ijet fraeijs te oeffenen. Ick sende oock hierneffens enighe memorien aengaende de architecture ende de verlichterije, die ick oover een langhe wijl van UEd. gheleendt heb, UEd. hoochlick bedanckende voor t ghebruijck van deselve ..... Heusden, den 22en Nov. 1639.

2276. M. Zuerius Boxhorn[7].

De algemeene vreugde heeft ook mij welsprekend gemaakt, zooals gij uit het hierbij gaande werkje[8] ziet. Mijne Geschiedenis van het beleg van Breda[9] wordt thans gedrukt. Raptissime, 23 Nov. 1639, Lugd. Bat.

1) De minuut is in K.A. met een uitvoerig stuk - 11 blz. folio - waarin Saumaise op verschillende punten weerlegd wordt. Het stuk is gedateerd: 13 Nov. 1639.
2) Demosthenes, *κατὰ* Νεαίρας, 1.
3) Zie No. 2096. - Die brief aan Grotius zal in dezen tijd moeten worden gesteld.
4) Grootendeels uitgegeven door Dr. J. van Vloten in *Nederlandsche Volksalmanak van* 1858, blz. 89.
5) Nl. Jacob van Wassenaer-Obdam.
6) Zie No. 2264.
7) Het Hs. schijnt verloren, maar de brief is uitgegeven in *V. Cl. Marci Zuerii Boxhornii Epistolae et Poemata*, blz. 115.
8) Nl. de *Panegyricus in classem Hispanorum profligatam*, Leiden, 1639.
9) Zie blz. 332.

2277. V. Conrart[1]. (L.B.)

Ik dank u voor uw geschenk. Gaarne zou ik de Geünieerde Provincien eens bezoeken en dan tevens uw huis zien, dat ik zeer bewonder uit de teekeningen. Het spijt mij, dat gij er eene beschrijving van wilt geven in het Latijn, want die taal ken ik niet. Maar zij zal wel in het Fransch vertaald worden. Aan den heer de Balzac zal ik uw pakket zenden en het andere aan pater Mersenne overhandigen. A Paris, le 25 Novembre 1639.

2278. J. de Knuijt. (H.A.)

Den capitein Abraham Quirijnsen[2], met capitein Bastiaen Thyssen[3] op stroom gereet liggende, om met d'eerste bequaeme wint ofte hantsaem weer den heere marquis de Noormenthier, neffens weynige bootjes, tot Calis te convoijeren, ende wederomme vandaer spoedich herwaerts te brengen alle de schepen, die te Somme ende Calis gereet sal vinden, heb ick de overgesonden depesche aen den agent Glarsius[4] behandicht ende de versorginge van dyen op tserieuste gerecommandeert; dewyle weynich ofte geen schepen op de cust ofte in see cruyssende sijn, sal den heere d'Estrades[5] ter wedercompste mogelyck door dese occasie veel spoediger als door eenige andere konnen geaccommodeert worden. Gisteren ende van daege syn wij met een faescheuse saeke te Vlissingen geoccupeert geweest; om de verkeerde rapporten te voorcomen, hebbe Syn Hooch.^{t} wytloopich al tgepasseerde in grooter haeste, met tsekere (?) pampier ende penne in de herberge konde vinden, gister avondt geadviseert; bidde daerover myn excuse gelieft te maken..... Uyt Middelb., den eersten Decemb. 1639.

2279. J. van der Burgh. (L.B.)

Mon maistre[6] vous prie qu'il vous plaise luy envoier la liste des compagnies de son regiment, desquelles S.A. a destiné dix hommes au service de la Compagnie des Indes Occidentales, en quoy vous l'obligerez ..... ce 9 Decemb. 1639.

2280. Th. van Stakenbroeck. (B.M.)

Wilt gij bijgaanden brief aan Z.H. ter hand stellen? Ik zou gaarne zien,

1) Zie N°. 2151.
2) Zie blz. 500. Crijnssen werd ook Quirijnsen genoemd.
3) Zie blz. 231.
4) Zie blz. 252.
5) Zie blz. 358.
6) Nl. Johan Wolfert van Brederode.

dat mijn luitenant één der vacante compagnieën kreeg, mijn zoon luitenant werd en mijn oudste korporaal kornet. Ik heb zeker niet verdiend, op mijn eerste verzoek geen antwoord te krijgen. Grave, ce 10e de Decembre 1639.

2281. D. Graswinckel[1]. (A.B.)

Het spijt ons beiden, dat de zaak beslist is, maar het is in elk geval een groot man. Er bestond geen reden u aan te vallen, maar hij wilde Heinsius kwetsen[2]. Hierbij gaat terug wat gij mij gezonden hebt; ik voeg er iets van mij aan toe. Hagae Comit., 13 Xbris (Dec.) 1639.

2282. J. van Beverwijck. (L.B.)

Ante paucos dies pulsavi fores tuas, sed exijsse nuntiabaris ac foris pransurus. Cupiebam animi secreta in sinum tuum effundere, et praesens tibi,

῎γχι σχὼν χεφαλήν, ἵνα μὴ πυθοίαθ' οἱ ἄλλοι[3],

aperire quod moveo, a te, si me amas, promovendum. Cum non ita pridem redirent a funere comitis Culemburgij[4] quidam Ordinum Generalium delegati, incidit forte inter eos sermo de rebus, quae apud nos terra marique geruntur, absurdum esse dictitantes, cum tantae essent, et vatibus sacris non carerent, non consignari eas ordine historiarum monumentis; paullum quippe, ut canit Flaccus[5], *sepultae dis dare inertiae celatam virtutem*. Id mihi indicavit, qui has tibi tradit, affinis Veltdrielius[6], animumque, quem oblectari historiarum studijs noverat, mihi addidit non refugiendi, si daretur occasio, talem provinciam. Communicavi id cum ijs, qui non parum possunt, et omnia mihi volunt, consulibus Beverio[7] et Teresteynio[8], ac non modo operam suam addixere, sed et apud suos commendationem. D. Catsius[9] quoque symbolam cum genero[10] conferet. Imo iam D. Mylius[11], cum crederet ex meis literis, id nuper praeside Batavia propositum iri, oraculum Principis consuluerat[12]. Sed dilatum a meis in discessum, brevi futurum, Ordinum Bataviae, qui, attentiores ad rem, fortassis remoram obijcerent. Unum restat, nobilissime domine, si ullo sum apud te loco, quod tot tuis in immerentem beneficijs cogor mihi promittere, oleum ut ardenti camino addere digneris, et Principi - qui favorem suum in hoc negotio iam pollicitus est - porro commendare, ut accersito, qui tum praesidebit, et rem ipsam et me sibi placere asserat. Nosti enim, quantum id apud illos, quibus

1) Zie blz. 315.
2) Dit doelt blijkbaar op den aanval van Saumaise op Huygens; zie No. 2096.
3) *Odyssea*, I, vs. 157.
4) Zie blz. 458.
5) Hor., *Od.*, IV, 9, vs. 29.
6) Joannes Veltdriel was lid der Staten-Generaal voor Friesland.
7) Zie I, blz. 334.
8) T.a.p., blz. 363.
9) Cats was in 1636 Adriaen Pauw opgevolgd als raadpensionaris.
10) Zeker is bedoeld Cornelis Musch, de griffier der Staten-Generaal. Hij was in 1636 gehuwd met de 25 jaar jongere Elisabeth Cats.
11) Zie I, blz. 247.
12) De beteekenis van dezen zin is duister.

ea res in manu, pondus sit habiturum. Vale, vir illustrissime, et studijs nostris fave. Dordrechti, XV Dec. CIↃIↃCXXXIX.

Hebt gij mijn boekje[1] den Prins aangeboden?

2283. Ph. Doublet[2]. (L.B.)

Ik hoor, dat Z.H. kennis heeft genomen van mijn proces; als gij hem uit de hierbijgaande memorie nader wilt inlichten, zou dat voor mij van zeer groot belang zijn. Den 15 Decemb. 1639.

2284. C. Barlaeus[3]. (L.B.)

Pugnavimus, vicimus, triumphavimus, clarissime Zulecheme; arena Martis arenae Britannicae fuere; causa libertas; partes Hispanus et federatus Belga; modus certamen navale, commissis inter se classibus et veliferis arcibus; vindex fautorque noster Deus. Succubuere Belgarum signis Dì hominesque, vel sacris vel profanis appellationibus clari. Teresas, Polonias, Fortunas, Famas, Orpheos, Petros, Jacobos, Michaeles, Alexandros, etc. mersimus, exussimus, cepimus. De Sanctis victoriam retulere gentium dij, Neptunus, Aeolus, Vesta, Vulcanus; ut de Christianismo - da veniam verbo - triumphasse videatur Gentilismus. Totius victoriae momentum in duobus positum est. Primum illud est, quod paucis navibus potentissimam et numerosissimam classem invaserit imperator noster, et in casses truserit. Alterum illud, quod nullo navali facinore maior dignitas ac reverentia Reipublicae nostrae accesserit, quam hoc ipso. Dum alij civium domi gaudent, alij minus *φιλοπάτριδες* dolent, alij festis ignibus laetitiam testantur, ego ad exemplum celebris cynici, triumphantibus ob similem victoriam Athenis, literarum mearum vascula, quae quotidie pauper inhabito, per ora civium non indoctorum pergo volvere et rotare, ne publica gaudia fastidire videar, et tacita morositate damnare aut vilipendere Superûm favorem. Elocutus sum ea, quae scio, et quae eloqui posse volupe admodum mihi fuit. Sinistra quippe silemus libentius, quam fatemur, circa prospera facundi sumus, et ab argumento eloquentiam mutuamur. Scripsi orationem[4], quam habui publice, praesente Venetorum legato[5], qui tum temporis nuptijs intererat filiae e Papali bracca genitae[6]. Cumque viderem, omnes gratulantium voces in Trompium dirigi, Auriacum meum non in laudis partem pertraxisse putavi satis, sed ut victoriae autorem praecipuum, imperio maritimo, ac autoritate maximum praedicavi et poemate, uti meus mos est, celebravi[7]. Tu, cum non nisi literatis doctorum asellis et mullis elegantiarum vesci ames, nec nisi conditos aromatibus, et sesamo aspersos carminum globulos emunctis naribus adhibeas, nihil quoque contingere cures, nisi planum, floridum et vernans; nihil audire, nisi harmonicum et concentibus conspirans; veniam peto obsecroque, ut orationem tumultuarie scriptam, et poëma inter deliberationes eroticas natum, mitiore censura distringas. Obstrepuit saepe poëtico furori Cyprius, et quia bonam mentem non eiuravi, volui et amator esse et vates,

1) Zeker *Van de Wtnementheyt des Vrouwelicken Geslachts*.
2) Nl. de secretaris van den Haag; zie I, blz. 385.
3) Uitgegeven in *Barlaei Epistolae*, blz. 780.
4) Nl. *Oratio panegyrica, de victa Hispanorum regis classe* ..... Zij werd den 13den Nov. gehouden, bij de Gebr. Blaeu gedrukt en in het Hollandsch vertaald.
5) Nl. Giustiniano; zie blz. 325.
6) Bedoeld is Papenbroek.
7) Nl. *Auriacus triumphans, sive in victam ..... Hispaniarum Regis in freto Britannico classem, poemation* (vgl. *Poem.*, I, blz. 307.)

Cirrham et Paphon, Parnassum ac Cythaeram concutere. Accipe, amicorum illustre sidus, exemplar unum tibi; altero se oblectet in patrias artes erudiendus Constantinus junior. At illud auratis lineolis fulgens ce'sissimo Auriaco pro me offer. Si modesta praedicatione illud Patriae

Patri probaveris, reliquis hoc ipsum tuis erga me meritis attexam. Aderit propediem Tessela, quam si in ordinem equestrem adoptare velis ipse, feram, licet impatientius[1]; rivalem nullum alium patiar praeter te. Si mutus mutae *ἐφιππάζεσθαι* desideras, non equidem invideo. Epigrammati tuo responderem, sed vereor, ne delabar in abyssum; difficile est modum servare in pruriente argumento. Fallax procus nolo vocari, sed constantissimus domesticae felicitatis curator. Verum *περὶ τῆς ἱππικῆς* coram latius ..... Raptim ..... Decemb.[2] A.^{o} CIↃIↃCXXXIX.

2285. P. Post[3]. (L.B.)

Soo t sout in t warmoes zoo goet is als de soutvaten, soo sal t wel gaen. Ick can sien en voelen de gonst van Mijnheer, doch onverdient sorgh draagende voor de tweede trap van winst, wel weet waer die sit, die sorgh draght voor de derde, dats sout tottet speck, dat soudt volgende, de voorgande voortgangh van t sout en t soutvat, alsoo een stuck weeghs heen stappen[4]. - Ick wenste danckbaer te connen weesen over de gift als de eer, dien ick van den gever geniet, dien ick van goeder herten hoochgelijck bedanck, ende versouck, dat deesen danck indt best magh aengenoomen werden. Eijnde met wensingh van een geluckigh nieujaer ende aenbiedingh mijnen geringen dienst, sijnde ..... In Haerlem, den 18 December 1639.

Het werck van Hobeijn[5] leijt nogh los beijeen; sal t wat aen malcander placken en naeijen naer gelegentheijt, ende mijnheer met den eersten sende. Het soude wel eerder gedaen geweest hebben, soo ick eijmand hadt connen crijghen, die mijn daerin hadt connen helpen.

2286. Aan mevr. Desloges[6]. (K.A.)

Dit is de tweede brief, dien ik u schrijf, sedert gij mij den troostbrief van den heer de Balzac[7] hebt doen toekomen. Door den dood van Mevr. de Beringhen[8] hebt gij een groot verlies geleden; ik wil u trachten te troosten, zooals ik dat ook uwe zoons en uwe neven hier heb pogen te doen. 19^{e} de Decemb. 1639.

1) Barlaeus had een versje geschreven *In Tessetem equitantem* (vgl. *Poem.*, II, blz. 433) en Huygens schreef den 19den Oct. het vers *In Barlaei epigramma de Tessela equitante. Ad ipsam* (vgl. *Gedichten*, III, blz. 128).
2) De datum ontbreekt.
3) Zie blz. 437.
4) De zin is eenigszins duister.
5) Zeker is de beroemde schilder Hans Holbein (1497-1543) bedoeld.
6) Een andere brief aan Mevr. Desloges, die niet werd verzonden en gedateerd is: Decemb. 1639, gaat blijkbaar aan dezen vooraf. Daarin verontschuldigt Huygens zich, dat hij hare brieven onbeantwoord heeft gelaten.

   Zie over Mad.^{e} Desloges en haar zoon Charles, I, blz. 462.
7) Die brief is verloren gegaan.
8) Zie blz. 156.

2287. H. Paget[1]. (L.B.)

Ik zou gaarne twee of drie maanden buiten 's lands gaan, als ik de zekerheid had, daardoor niet de gunst van Z.H. te verliezen. [De]cemb. 9th, stil. veteri[2], [16]39.

2288. J.W. Sohn[3]. (L.B.)

Hierbij gaat de lijst der garnizoenen van deze beide provincies. Lewarden, den 17/27 Xber (Dec.) 1639.

2289. Aan R. Descartes[4]. (K.A.)

Apres la remise de quelques jours, dont j'advoue que moy ou mes occupations sont coupables, j'ay envoyé querir Stampioen[5], pour luy faire signer le compromis[6]. Mais bien loin de là, il m'a dit qu'il contenoit des choses où il trouvoit à redire. De quoy m'estant formalizé, comme je ne debvois pas - car je confesse qu'un peu de cholere me le fit mener d'un air qui n'est pas de ma coustume - j'ay refusé de lire seulement ce qu'il dit avoir conceu, pour y adjouster sur les formes de l'arbitrage, et en somme luy ay promis de ne me mesler plus de son affaire, le voyant chicaneur impertinent et injuste, qui venoit se retracter quinze jours apres la ratification d'un acte qui se pouvoit concerter entre gens d'honneur en une heure, et sur la deliberation duquel il n'avoit esté pressé ni precipité. Confus de ceste honte, il s'est rendu à Leiden des le lendemain, ou ayant entretenu M. Golius sur lesdites formes d'arbitres, il m'est venu redire qu'il ne faisoit plus difficulté de signer le compromis, mais qu'enfin nous disposions des juges plus avant qu'ils ne se trouveroyent contents de s'entremettre en l'affaire. C'est ce qu'il m'a voulu specifier en beaucoup de circonstance[s], mais j'ay persisté en ce qu'il me semble que la cholere ne m'a pas faict resoudre mal à propos, et par conclusion l'ay envoyé vers sa partie, ou au moins encore vers Leiden, pour y accorder et arrester de bouche ce dont je voyois bien qu'on ne viendroit point à bout aveq luy par escrit. Pour moy, que depuis la frasque qu'il m'avoit faicte, je me tenois aussy destaché de luy que j'en estoy desgousté, etc. Vous voyez, Monsieur, où nous en sommes, et s'il vous plaist d'entendre mon advis dessus, je vous rediray qu'asseurement il sera necessaire que les parties, ou bien leurs amiz autorisez, s'entendent de bouche sur ces formes; en quoy, comme par les discours que St[ampioen] dit que Golius luy auroit tenuz, j'apperçois qu'apres beaucoup d'allées et venues on pourroit avoir compté sans l'hoste. J'estime que ceste concertation se pourroit faire en presence, ou aveq communication de Golius, et mesme de Schooten[7], le reste n'ayant à faire gueres de difficulté de

1) Henry Paget was kapitein eener compagnie voetknechten. (Mededeeling van den Heer W.R.H. Wakker.)
2) Dus 19 December n. st.
3) Dr. Johan Wilhelm Sohnius was raad en secretaris van graaf Ernst Casimir en daarna van Hendrik Casimir van Nassau. In 1641 werd hij ontslagen, omdat hij Frederik Hendrik belasterd had.
4) Kopie van andere hand. Uitgegeven door Dr. D. Bierens de Haan, *Bouwstoffen voor de geschiedenis der Wis- en natuurkundige wetenschappen in de Nederlanden*, II, blz. 396. Ook in *Oeuvres de Descartes*, II, blz. 639.
5) Zie blz. 494.
6) Dit compromis is uitgegeven door Dr. D. Bierens de Haan, t.a.p., blz. 398. De drie scheidsrechters waren Golius, Frans van Schooten en Andreas van Berlicom, secretaris van Rotterdam. Het oordeel is den 20sten Mei uitgesproken.
7) Zie blz. 309.

se conformer à leurs sentiments. C'en sont, tant y a, les miens. Je les soubsmets aux vostres, et pour le reste, quelque renonciation que j'ay faicte à St[ampioen], si vous continuez à me recognoistre capable de vous servir en ceste brouïllerie, je vous prie de croire que *quod dictum indictum erit*, et que je suis tres-content de vous y tesmoigner, comme en tout autre chose plus digne de vous, que je suis sans reserve ..... A la Haye, ce 28e de Decembre 1639, au bout duquel Dieu vous donne l'entrée d'une annee tres heureuse.

Monsieur, je me trouve extrememement edifié de l'approbation que vous donnez à mes defences contre M. de Saumaise[1)], faisant le mesme fondement sur vostre probité que sur vostre jugement, apres lequel, et celuy de Mad.^{e} conscience, je n'en considere point d'autres. Je vous renvoye sa lettre, où il continue de poser, contre la verité, que j'auroy prins parti. Mais le desplaisir que j'ay de ce costé la s'adoucit tout a faict par l'ingenuité de sa confession en vostre endroit, lorsque, *submittendo fasces tibi*, comme il debvoit, il advoue combien il y a à dire entre vostre philosophie et sa literature. Il est grand personage en son mestier, et pour tel je le reputeray tousjours; mais depuis ceste modestie si franche, je m'estime obligé de l'honorer encor plus que je n'ay tousjours faict.

2290. J. Wijts[2)]. (H.A.)

De heer Don Onell[3)] is uit Ierland hier gekomen, om iemand te vervolgen, die hem voor 16000 ‘livres’ heeft bestolen en nu in den Briel schijnt te zijn. Hij zou gaarne zien, dat Z.H. dien man, een soldaat uit het vijandelijk leger, gevangen liet nemen. Wilt gij er eens met Z.H. over spreken? Ce 29^{e} de Decemb. 1639.

2291. Graaf Hendrik Casimir van Nassau[4)]. (H.A.)

Ik heb hier dadelijk naar paarden laten zoeken. Er zijn er een paar, die wel goed zullen zijn, maar zij zijn niet in dezelfde conditie. Ook zijn zij nog niet gedresseerd, maar zij hebben de goede kleur. De Levarden, ce 21/31 de Decemb. 1639.

2292. Th. van Stakenbroeck[5)]. (H.A.)

Ik hoor, dat er spoedig uitwisseling zal zijn van krijgsgevangenen. Wilt gij er Z.H. aan herinneren, dat mijne vrouw[6)] sedert lang te Brugge gevangen wordt gehouden? En het duurt wel eene maand, voordat onze wederzijdsche brieven ons bereiken. Graeve, ce 31^{e} de Decemb. 1639.

1) Zie N°. 2274.
2) Zie I, blz. 199.
3) Waarschijnlijk heette de man O Donnell.
4) Zie N°. 2251 en 2252.
5) Zie I, blz. 268.
6) In 1598 was Stakenbroeck te Bergen op Zoom getrouwd met Walburgh van den Broucke.

Aanvullingen en verbeteringen.

Blz. 3, N°. 968. Bij Cools behoort de volgende Noot: Jacob Cools was een verdienstelijk Antwerpsch dichter, aan wien Van Meteren zijne *Historie* heeft opgedragen.

Blz. 3, N°. 969. Bij Graaf Herman Otto van Styrum behoort de volgende Noot: Hij was eerst kapitein eener compagnie voetknechten, maar ging daarna over tot de ruiterij, werd kolonel en in 1626 commissaris-generaal der cavalerie. In 1644 is hij gestorven.

Blz. 7, Noot 6 is foutief. Vgl. blz. 154, Noot 5.

Blz. 18, N°. 1004, reg. 2, *gemeend*, lees: *gemunt*

Blz. 24, Noot 1, *Cornelis*, lees: *Cornelio*

Blz. 37, N°. 1047. Bij Sandenbourgh behoort de volgende noot: Willem Borre van Amerongen, heer van Sandenburg († 1640), was lid der Staten van Utrecht.

Blz. 39, N°. 1052 is waarschijnlijk gericht aan Christiaan, baron van Dohna, gouverneur van Orange.

Blz. 39, N°. 1052, reg. 13, *trompeut*, lees: *trompent*

Blz. 40, Noot 8, 1*e*, lees: *de*

Blz. 43, N°. 1062. Bij de eerste woorden van den brief, *In re vestiaria antiqua, quam adornas*, behoort de volgende Noot: Saumaise heeft een werk geschreven, getiteld: *Commentarii de Re Vestiaria et Coloribus*, dat echter niet is uitgegeven; misschien in het onvoltooid gebleven.

Blz. 43, N°. 1062. reg. 11, *inpicies*, lees: *inspicies*

Blz. 43, N°. 1091, reg. 4, *graewen*, lees: *grauwen*

Blz. 59, N°. 1104, reg. 12, *endroiet*, lees: *endroict*

Blz. 59, N°. 1104, reg. 28, *ou*, lees: *on*

Blz. 67, N°. 1127. Bij *le comte d'Emden* behoort de volgende Noot: Christoph, graaf van Emden, een zoon van Edzard II van Oostfriesland, werd op jeugdigen leeftijd katholiek, trad in Spaanschen dienst en werd later stadhouder van Luxemburg. Hij stierf in 1636.

Blz. 71, N°. 1136, reg. 18, 1685, lees: 1635

Blz. 75, N°. 1148, reg. 4 v.o., *ses*, lees; *ces* Noot 2 moet vervallen.

Blz. 81, N°. 1161. Bij Cousin behoort de volgende Noot: Hij komt in 1626 voor als kapitein. (Meded. van den heer Wakker.)

Blz. 82, Noot 3, 1638, lees: 1623

Blz. 83, N°. 1165. Bij Daniel Cools behoort de volgende Noot: Hij was rentmeester van den Prins te Diest en werd in 1650 tevens door Huygens aangesteld als ‘Meyer, Stadhouder van de Leenen ende Rentmeester’ zijner heerlijkheid Zeelhem.

Blz. 85, N°. 1172. Bij Charles hehoort de volgende Noot: Engelbert Charles komt in 1632 voor als kapitein. (Meded. van den Heer Wakker.)

Blz. 89, Noot 1, *Maurits* van Persijn, lees: *Maarten* van Persijn

Blz. 89, Noot 8, Noot *5*, lees: Noot *4*.

Blz. 99, N°. 1210, reg. 3 v.o., Bij Workum behoort de Noot: = Woudrichem.

Blz. 101, N°. 1215, reg. 4, *Hunnepel*, lees: *Hampel*

Blz. 107, N°. 1234. Bij Renesse behoort de volgende Noot: Johan Adolf van Renesse was in 1636 sergeant-majoor en kapitein en in 1641 kolonel. (Meded. van den Heer Wakker.)

Blz. 109, Noot 2, *Michiel*, lees: *Michaeli*

Blz. 114, N°. 1253, reg. 3, *intercssion*, lees: *intercession*
Blz. 114, Noot 2. *Michiel*, lees: *Michaeli*

Blz. 138, N°. 1319, reg. 24, *aedifidare*, lees: *aedificare*

Blz. 139, N°. 1320, reg. 12, *de* ....., lees: *decouvrir* Noot 5 vervalt.

Blz. 139, N°. 1320, reg. 18, *vostre*, lees: *nostre*

Blz. 156, N°. 1365, reg. 1 v.o., *actate*, lees: *aetate*

Blz. 160, N°. 1373, reg. 2 v.o., *car*, lees: *cur*

Blz. 168, N°. 1390, reg. 7 v.o., *minutes*, lees: *minutez*

Blz. 171, N°. 1398, opschrift, (*A.K.*), lees: (*K.A.*)

Blz. 173, N°. 1401, Bij het postscriptum zijn de aanhalingsteekens vergeten.

Blz. 177, N°. 1406, *conditionen*, lees: *conditionem*
Blz. 207, Noot 1, 1475, lees: 1474

Blz. 212, N°. 1502, reg. 5, *hosce*, lees: *hasce*

Blz. 214, N°. 1508, reg. 15, *couquesten*, lees: *conquesten*

Blz. 217, N°. 1512, reg. 20, *anderen*, lees: *anderer*
Blz. 225, Noot 5 moet vervallen.

Blz. 231, N°. 1541. Bij Bastiaen Thijssen behoort de volgende noot: Sedert 1630 was hij kapitein op de oorlogsvloot van Zeeland.
Blz. 231, Noot 5, *No. 1538*, lees: *No. 1536*.

Blz. 238, N°. 1558, reg. 2, *le*, lees: *de*
Blz. 239, Noot 9. De zin, 'Moet men hier denken aan Diodati?' moet vervallen.

Blz. 240, N°. 1563 moet waarschijnlijk iets later worden gesteld.
Blz. 246, Noot 6 moet aldus gelezen worden: Jhr. Assuerus van den Boetselaer, heer van Leeuwen, werd in 1637 kapitein en in 1673 kolonel. (Meded. van den Heer Wakker.)

Blz. 270, N°. 1637, reg. 6 v.o., *ouvirons*, lees: *ouvrirons*

Blz. 278, N°. 1650, reg. 9, *la*, lees: *le*

Blz. 301, N°. 1686, reg. 10 v.o., *ciquante*, lees: *cinquante*
Blz. 327, Noot 2 moet aldus worden aangevuld: en uitgegeven in *Gedenkboek van den Violier*, 1912.

Blz. 328, N°. 1749, reg. 7. Het woord *kolonel* vóór *Pinsen* moet vervallen; er is hier sprake van den drost van Yselstein. Noot 3 vervalt dus ook.

Blz. 339, N°. 1777. Bij Van der Lis behoort de volgende Noot: Dirk van der Lisse († 1669) was schilder, maar tevens schepen, later burgemeester van den Haag. Hij is in eerste huwelijk getrouwd geweest met Pieternelle van der Houve (zie blz. 350).

Blz. 339, N°. 1779 is verkeerd geplaatst; de brief moet in het laatst van October 1637 geschreven zijn.

Blz. 356, N°. 1825. Noot 11 is foutief; de door Puteanus genoemde Cools is niet Daniel, maar Jacob; zie boven, bij blz. 3.

Blz. 365, N°. 1853. Bij de Landgravin van Hessen behoort de volgende Noot: Amalia Elisabeth (1602-1651), dochter van Philips Lodewijk van Hanau en Catharina Belgica - eene dochter van Willem van Oranje - huwde in 1620 Wilhelm V van Hessen-Cassel en schonk hem veertien kinderen. Na den dood

van haar echtgenoot (Sept. 1637) werd zij regentes voor haar zoon Wilhelm VI († 1663) en voerde een verstandig en slim beleid, zoodat zij bij alle bondgenooten zeer gezien was.

Blz. 366, N°. 1854. Wanneer Huygens de officieren Henderson, Livingstone en Boshuysen onder de gewonden rekent, verdwijnt de onzekerheid, waarvan in de Noten sprake is.

Blz. 372, Noot 2, lees: *Zie blz. 316*.

Blz. 372, N°. 1865, reg. 1, *prizonniers*, lees: *prisonniers*

Blz. 395, N°. 1925. Constantini is misschien dezelfde als de op blz. 298 genoemde Constantin.

Blz. 399, N°. 1938, reg. 2, *weduwe Nassau-Bourbon*, lees: *prinses Nassau-Bourbon*

Blz. 407, Noot 5 moet aldus worden aangevuld: M. de Hertaing bleef ritmeester tot 1657.

Blz. 409, N°. 1965. De brief van Aiguebere is *niet* van 1639, maar van later tijd.

Blz. 410, N°, 1968, reg. 3, *de comte*, lees: *le comte*

Blz. 417, N°. 1990. Bij *mijn zoon* behoort de volgende Noot: Johan van Essen deed 9 Febr. 1641 den eed als kapitein en diende tot 1661. (Meded. van den Heer Wakker.)

Blz. 435, N°. 2047, *uit was;* lees: *uit was*,

Blz. 441, N°. 2064. Bij kapitein Steenwijck behoort de volgende Noot: Rudolph van Steenwijck diende van 1633 tot 1661 als kapitein. (Meded. van den Heer Wakker.)

Blz. 441, N°. 2067, reg. 3, *16*, lees: *19*

Blz. 445, N°. 2078, reg. 4, *χαδεύδει*, lees: *χαϑεύδει*

Blz. 446, N°. 2079. Bij den vorst van Holstein behoort de volgende Noot: De Hertog van Holstein was tot 1646 ritmeester in het leger der Staten. (Meded. van den Heer Wakker.)

Blz. 447, N°. 2082, reg. 1, *naar*, lees: *voor*

Blz. 451, N°. 2096. De brief aan Grotius is te vroeg gesteld; hij is waarschijnlijk in Dec. 1639 geschreven.

Blz. 469, N°. 2150, reg. 6, *lieur*, lees: *leur*

Blz. 475, N°. 2171. Bij *Madame l'ambassadrice* behoort de Noot: Nl. Mad.^{e} d'Estampes Valencey.

Blz. 502, N°. 2247. Noot 6 moet aldus worden aangevuld: Beza heeft in 1556 eene vertaling van het Nieuwe Testament uitgegeven.

Registers.

I. Alphabetisch register der brieven[1].

Aerssen, C. van, 1408.
Aerssen, F. van, 1360, 1368.
Aerssen, J. van, 1745, 1768.
Aiguebere, 1077, 1401, 1500, 1500 a, 1965, 1965 a, b, 2234, 2235.
Alewijn, D. van, 1959.
Amalia, Keurvorstin van Palts-Landsberg, 1060, 1261.
Arkel, O. van, 1152, 1152 a, 1242, 1242 a, 1357, 1357 a.
Arnhem, G. van, 2186.
Ayala, F. d', 2060.

Bacx, Anna Maria, 2241.
Bacx, J.L., 2044, 2063.
Bacx, W.M., 1120, 2037, 2037 a.
Baecx van Baerlandt, A., 1331, 2071.
Balfour, D., 1937.
Balfour, Elisabeth, 2115.
Balzac, J.L. Guez de, *1055*, *1362*, *1439*.
Bannius, J.A., 1417, 1420, *2256*, 2263.
Barlaeus, C., *992*, *994*, *1029*, *1044*, *1074*, *1083*, *1089*, *1097*, *1098*, *1106*, *1120*, *1222*, *1319*, *1336*, *1358*, *1365*, *1382*, *1413*, *1492*, *1505*, *1524*, *1555*, *1764*, *1783*, *1838*, *2026*, *2038*, *2068*, *2284*.
Basius, J., 1872.
Bawyr, J. van, 1528, 1528 a, 2030.
Beaumont, A. van, 1458.
Berchem, J. van, 2201.
Bergaigne, J., 2053.
Bergh, P. van den, 1799.
Beuninghausen en Dorwardt (Barones van), 1510, 1510 a, 2170.
Beverwijck, J. van, 1406, 1688, 1688 a, 1775, 2021, 2050, 2050 a, 2250, 2259, 2282.
Bilant, A. van, 1960.
Blaeu, Hester, 2079.
Bodeck, J. van, 1522.
Boey, C., 2019, 2031.
Borch, J. ter, 1134, 1134 a.
Boreel, W., 1240, 1803.
Bouchorst, N. van den, 1494, 1678, 1736.
Bouckaert, J., 1142, 1830.
Boxhorn, M. Zuerius, *1393*, *1405*, *1416*, *1760*, *1790*, *2057*, *2276*.
Brasser, G., 1415.
Brasser, S., 1359.
Brasset, J., 1474, 1816, 1816 a, 2171.
Brederode, N. van, 1174, 1293, 1308, 1315, 1339.
Brill, J., 1833.
Brimeu, Barbe de, 2028.
Bronckhorst, J. van, *1770*, *1777*, *1835*.
Brosterhuisen, J., 2036, 2264, *2275*.

1) De brieven, die vroeger reeds zijn gedrukt, zijn door cursieve cijfers, die, welke alleen in de noten zijn vermeld, door kleine cijfers aangewezen.

Brouart, J., 1084.
Brouart, Th., 1123, 1123 a,b.
Brouart-van Clootwijck, Johanna, 1275.
Bruins-ther Herenhaeff, Christina, 1216, 1216a.
Bruno, H., *2098*, 2102, *2122*, *2164*, 2194, 2196, 2202, *2216*, *2224*, 2238.
Buren, Gecommitteerden van het graafschap, 1041.
Burgh, J. van der, 1040, 1054, 1217, *1370*, 1448, 1693, 1693 a, 1933, *1945*, 2064, 2064 a, 2279.
Bye, A. de, 1159.

Cabeljauw, J., 1502, 1502 a, 1991.
Calandrini, Guil., 1964.
Calandrini, J.L., 2227.
Callenfels, H.G. baron von Stein, 1915.
Cats, J., 2066.
Ceters-Roovers, Elisabeth van, 1759, 1873.
Chambrun, J. Pineton de, 1023, 1550, 1572, 1781.
Cnobbarus, 1107.
Coenders van Helpen, B., 1490, 1490 a, b, 2024.
Colvius, A., 2092.
Conrart, V., 1397, 1503, 2277.
Corduan, L. de, S.r de Moyre, 1443.
Cormont, J. de, 1342.
Cracas, 2090, 2110, 2114.
Crock, A., 1839.
Croesse, G., 1769.

Cromhout, N., 1302.

Descartes, R., *1277*, *1329*, *1369*, *1558*, *1562*, *1563*, *1731*, *1800*, *1801*, *1811*, *1921*, *1993*, *2141*, *2262*, *2266*.
Deschamps, A., 1115.
Diest, Burgemeesters en schepenen van, 1156.
Dieu, L. de, 1034.
Diodati, E., *1536*, *1551*, *1553*.
Dorp, J. van, 1857.
Dorp, Ph. van, 1559.
Dordt, W. van, 1891.
Doublet, Ph., ontv.-gen., 2179, 2205, 2219.
Doublet, Ph., secr. v.d. Haag, 1247, 2283.
Doublet, G. Rataller, 1177, 1205.
Dussen, J. van, 1129.

Essen, H. van, 1587, 1990, 2248.
Estrades, G. graaf d', 1832.

Forant, J., 1112.
Foreest, J. van, 1738, 1738 a, 1741, 1898.
Frederik Hendrik, 2073.
Freminet, 2046, 2080, 2095.

Geertruidenberg, Schout, burgemeesters en regeerders van, 1970, 2245.
Gent, B. van, 2117, 2260.
Gent, W. baron van, 1176.
Goris, L., 2067.
Graswinckel, D., 1756, 2059, 2281.
Gravio, Chr., 2003.
Gruter, Is., 2140.

Haersolte, R. van, 1538, 1902.
Haersolte, S. van, 1091, 1108, 1108 a-e, 1196, 1234, 1366, 1371, 1395, 1488, 1535, 1539, 1539 a, 1644, 1818, 1818 a, 1855, 1901, 1988, 1997, 2002, 2005, 2008, 2061, 2172, 2172 a.
Hartaing, W. de, 2246.
Hautemont de Larguier, 1103, 1103 a.
Herckmans, E., 1093, 1116, 1508, 1913.
Herle, Jenne, 1094.
Heuft, J., 1663.
Hilten, A. van, 1042, 1047, 1063, 1063 a-c, 1344, 1344 a, b, 1356, 1356 a, b, 1388, 1388 a-d, 1513, 1513 a; 1561, 1561 a, 1589, 1589 a, b, 1794, 1794 a-c, 1834, 1834 a, b, 1868, 1868 a-c, 2054, 2058, 2076, 2153, 2174, 2183, 2183 a.
Hoeffijser-Sticke, Aeltgen, 1941.
Hoensbroeck, C.U. van, 1928.
Hoensbroeck, N. van, 1379.
Hondius, H., *1523*, *1564*.
Honthorst, G., *1666*.

Hooft, P.C., *1027*, *1037*, *1049*, *1061*, *1068*, *1075*, *1372*, *1411*, *1511*, *1527*, *1552*, *1746*, *1819*, *2047*, *2056*.
Houve, Johanna en Pieternelle van der, 1804.
Hubert, A. de, 1530.
Huygens aan Aerssen, C. van, 1022, 1032.
Huygens aan Aerssen, J. van, 1767.
Huygens aan Aiguebere, 1436, 1475.
Huygens aan Aitzema, F. van, 1518.
Huygens aan Amalia, Prinses van Oranje, 969, 970, 973-975, 981, 990, 996, 998-1000, 1003, 1004, 1019, 1021, 1125, 1127, 1128, 1130, 1132, 1136, 1137, 1141, 1143, 1144, 1147, 1153, 1157, 1158, 1161, 1164, 1166, 1167, 1169, 1170, 1172, 1175, 1179, 1180, 1185, 1186, 1186 a, 1188, 1189, 1191, 1194, 1195, 1198-1201, 1203, 1206, 1208, 1210, 1211, 1215, 1218-1220, 1223, 1225, 1232, 1233, 1422-1424, 1427-1434, 1442, 1445, 1446, 1449, 1451-1455, 1460, 1465, 1478, 1483, 1487, 1491, 1495, 1569, 1571, 1575, 1577, 1579, 1581, 1582, 1585, 1586, 1590, 1595, 1605-1607, 1609, 1610, 1613, 1614, 1620, 1621, 1624, 1626, 1631, 1635, 1637, 1639, 1641, 1642, 1646-1648, 1650, 1652, 1653, 1655, 1656, 1658, 1660, 1661, 1664, 1668-1672, 1674, 1676, 1680, 1681, 1683, 1685-1687, 1690, 1694, 1695, 1703, 1710, 1713, 1714, 1722, 1724-1728, 1730, 1734, 1840, 1842, 1843, 1845, 1847-1854, 1856, 1858, 1861, 1863, 1865, 1869, 1871, 1875, 1878, 1880, 1882, 1883, 1885, 1886, 1888-1890, 1893, 1894, 1896, 1896 a, 1899, 1903, 1908, 1909, 1912, 1916-1918, 1922-1927, 1930-1932, 1934, 1935, 1939, 1942, 1944, 1947, 1948, 1950, 1953, 1957, 1962, 1969, 1977, 1981, 1982, 2097, 2099, 2103, 2104, 2106, 2108, 2109, 2111-2113, 2116, 2116 a, 2120, 2121, 2124, 2126-2128, 2130-2134, 2139, 2144, 2146, 2148, 2150, 2155, 2156, 2159, 2161, 2163, 2165, 2168, 2169, 2175, 2177, 2180, 2185, 2188, 2190, 2192, 2193, 2195, 2198-2200, 2203, 2206, 2207, 2210, 2213, 2222, 2223, 2225, 2226, 2228, 2231, 2236, 2240, 2242, 2249, 2254, 2255, 2258.
Huygens aan Amalia van Palts-Landsberg, 1085.
Huygens aan Ayala, F. d', 1773.
Huygens aan Balzac, J.L. Guez de, *1281, 1390*, *1394*, *2157*.
Huygens aan Bannius, J., 1418, 1866, 2214.
Huygens aan Barlaeus, C., 985, *1012*, 1018, 1043, 1071, 1082, 1119, 1230, *1343*, 1364, 1387, *1496*, 1506, 1771, 2062.

Huygens aan Becker, S., 1809.
Huygens aan Behringen, Mad.e de, 1363.
Huygens aan Berchem, J. van, 2209.
Huygens aan Beuninghausen en Dorwarth, Barones van, 2187.
Huygens aan Beverwijck, J. van, 1414, 1716, 1782, 2041, 2217, 2257.
Huygens aan Bilderbeeck, H. van, 1519.
Huygens aan Boheme, Louise Hollandina prinses van, 1895.
Huygens aan Boswell, W., 1481, 2145.
Huygens aan Bouchorst, N. van den, 1718.
Huygens aan Boxhorn, M. Zuerius, 1386, 1396, 1421, 2065.
Huygens aan Brasset, J., 1489.
Huygens aan Brederode, J.W. graaf van, 1092, 1385, 1549, 1692, 2101, 2101 a.
Huygens aan Callenfels, H.G. baron van Stein, 2091.
Huygens aan Castillejo, 2271.
Huygens aan Chalas, De, 1019, 1471.
Huygens aan Colepeper, Sir J., 1324.
Huygens aan Conrart, V., 1435, 2151.
Huygens aan Descartes, R., *1269*, *1322*, *1392*, *1515*, *1704*, *1766*, *1793*, *1906*, *2093*, *2100*, *2289*.
Huygens aan Desloges, Mad.e, 1338, 1389, 2286.
Huygens aan Dieu, L. de, 1058.
Huygens aan Diodati, E., *1542*, *1802*.
Huygens aan Dohna, Chr. baron van, 1039, 1052 (?), 1537.
Huygens aan Dohna, Ursula barones van, 1829, 2154, 2232, 2244.
Huygens aan Elisabeth, Koningin van Boheme, 1295.
Huygens aan Fabricius, V., 2052.
Huygens aan Frederik Hendrik, 986, 987, 1006, 1008, 1409.
Huygens aan Genderen, J. van, 1548.
Huygens aan Girard, baron de Charnacé, H., 1104, 1113.
Huygens aan Golius, J., 1118.
Huygens aan Graswinckel, D., 1757.
Huygens aan Grotius, H., 1529, 2096.
Huygens aan Haestrecht, K.O. van, heer van Druynen, 1017.
Huygens aan Hautain-de Hartaing, Olympe de, 1181.
Huygens aan Hauterive, Markies de, 1384.
Huygens aan Heilersieg, J., 2152.
Huygens aan Heinsius, D., 1064, 1087, 1101, 1231, 1279, 1332, 1378, 1544, 1754, 1867.
Huygens aan Heinsius, N., 2043.
Huygens aan Honywood, R., 1476.
Huygens aan Hooft, P.C., *1031*, 1412, *1507*, *1512*, *1758*, *2039*.
Huygens aan Hortensius, M., 1270, 1789.
Huygens aan Joachimi, A., 1892.
Huygens aan Junius, J., 965, 966.
Huygens aan Laren, D. van, 1520.
Huygens aan Liere, W. van, 1438.
Huygens aan Loewenstein, Elis. gravin van, 2107, 2136.
Huygens aan Magerus, P., 1545.
Huygens aan Maurier, B. Aubery du, 1440.

Huygens aan Melander, P. Holzapfell de, 983, 989, 1025, 1105.,
Huygens aan Mersenne, M., *2215*.
Huygens aan Mirkinius, A., 1611, 1701.
Huygens aan Nassau, Jhr. Frederik van, 963, 1517, 1602, 1602 a.
Huygens aan Nassau, Hendrik Casimir graaf van, 1067, 2083, 2251.
Huygens aan Nassau-Siegen, Johan Maurits graaf van, 1763, 1820.
Huygens aan N. N, 1026, 1036, 1052 (?), 1086, 1285, 1318, 1352, *1516*, 1765, 1772, 1996.
Huygens aan N.N., Juffr., 1469, 1470.
Huygens aan Nijs, D., 1560, 1654.
Huygens aan Pauw, A., 1011.
Huygens aan Piochet, 1311.
Huygens aan Pontanus, J.I., *1870*, 2029.
Huygens aan Portugal, Anna Louise prinses van, 2173.
Huygens aan Portugal, Eleonore Maurice prinses van, 1597.
Huygens aan Potier, L., markies de Gesvres, 2077, 2147.
Huygens aan Puteanus, A., 1163.
Huygens aan Puteanus, E., 1051, 1347, 1860, 2014.
Huygens aan Puteanus, J.C., 1065, 2211.
Huygens aan Pynssen van der Aa, W., 1009, 1028.
Huygens aan Raesfeld, J. van, 1711.
Huygens aan Ravenklaw, D., 2011.
Huygens aan Reneri, H., 1273, 1776.
Huygens aan Rivet, A., 984, 1229, 1593, 2070, 2137, 2239, 2253, 2274.
Huygens aan Routart, 1992.
Huygens aan Rubens, P.P., *1301*, *2149*, 2272.
Huygens aan Ruppa, Freule, 1649.
Huygens aan Salm, F. graaf van, Rhijngraaf, 1035.
Huygens aan Sandilands, J., 1864.
Huygens aan Saumaise, C., 1062, 1099.
Huygens aan Schurman, Anna Maria, 1398, 1400, 2078, 2218.
Huygens aan Sciaglia, A., 1399.
Huygens aan Slavata, G.J. baron van, 1543.
Huygens aan Sluchar, Juffr., 1904.

Huygens aan Smithius, J., 1016, 1259.
Huygens aan Sohier, N., 1810.
Huygens aan Solms, Louise Christina gravin van, 1149, 1441.
Huygens aan Stafford, Lady, 2138.
Huygens aan Tour d'Auvergne, H. de la, hertog van Bouillon, 972, 1001, 1033.
Huygens aan Velardez, Placido, 1257.
Huygens aan Verdugo, Don J., 978.
Huygens aan Vincent, *1437*.
Huygens aan Vorstius, A., 1521.
Huygens aan Vos van Steenwijck, De, 964, 993, 1002, 1010, 1190, 1209.
Huygens aan Vossius, G., 1298, 1341.
Huygens aan Wendelinus, G., 2160.
Huygens aan Wicquefort, J., 1038, 1046, 1053, 1070, 1088, 1479.
Huygens aan Wilhelm, Landgraaf van Hessen, 982.
Huygens aan Wilhem, D. de, 1228, 1264, 1290, 1294, 1303, 1472, 1485.
Huygens aan Willem van Oranje, Prins, 1968.
Huyghens, R., 1375.

Isselstein, Van, 1131.

Junius, J., 961, 967, 1826.
Junius, Odilia, 962.

Knuyt, J. de, 1005, 1007, 1076, 1241, 1241 a, 1361, 1426, 1541, 2006, 2237, 2278.

Langes, L. de, S.r de Montmirail, 1546, 1567, 1612, 1805, 2208, 2233.
Leewarder, J.J., 1936.
Liefhebber, J., 1702, 2084.
Livius, T., 1900.
Loenius, J., 1837.
Loewenstein, Elisabeth gravin van, 1806.
Lopes, De, 2072, 2074, 2086, 2087, 2118, 2269, 2269 a.
Lybyus, J., 2191.

Machaut, Vicomte de, 2189, 2189 a.
Maisonneuve, P. Perponcher de, 1821.
Manmaker, A. van, 1235, 1235 a, 1282, 1297, 1297 a, 1705, 1836, 1836 a, 2243.
Martinaye, De la, 1463, 1876, 2143.
Maubus, Anna de, 1788, 2119.
Maurice, T., 1547, 1715.
Melander, P. Holzapfell de, 1080.
Morlot de Bavoy, D. de, 1456, 1497, 1630, 2088, 2229.
Mory, A. de, 1407.
Musch, C., 1349, 1608.
Myerop, J. van, 1251, 1468.
Myle, A. van der, 1975, 1975 a.
Myle, C. van der, 991, 991 a, 995, 995 a, 1117, 1124, 1135, 1139, 1148, 1150, 1160, 1173, 1173 a, 1192, 1202, 1214, 1221, 1221 a, 1237, 1237 a, 1243, 1248, 1248 a, 1252, 1253, 1255, 1256, 1256 a, 1263, 1263 a-c, 1276, 1284,

1287, 1291, 1296, 1299, 1300, 1304, 1307, 1307 a, 1310, 1316, 1317, 1317 a, 1321, 1326, 1326 a, b, 1462, 1477, 1583, 1583 a-k, 1954, 1954 a, 1974, 2265.

Nassau, Jhr. Frederik van, 1346, 1419, 1419 a, b, 1557, 1557 a, 1784, 1792, 1797, 1807, 1812, 1989, 2001, 2012, 2022.
Nassau, Graaf Hendrik Casimir van, 1355, 1824, 1824 a, 2075, 2085, 2252, 2291.
Nassau-Siegen, Graaf Hendrik van, 1096, *1980*, 1994, 2004.
Nassau-Siegen, Graaf Johan Maurits van, 1305, 1305 a, 1374, 1380, 1473, 1786, *2129*.
Nassau-Siegen, Graaf Willem van, 1110, 1213, 1377, 1377 a, b, 1588, 1633, 1633 a-d, 1828, 1828 a, 1831, 1831 a, 1905, 1911, 2270, 2270 a.
Nassau-Siegen, Christina gravin van, geb. gravin van Erpach, 1345, 1565.
Noot-van Stakenbroeck, Lucresse van der, 1090, 1090 a.

Oem, A., 2013.
Os, R. van, 2018.
Otnerus, Chr., 1531.
Ouchant (D'), 2010.
Oudewater, Burgemeesters en regeerders van, 1499.

Paffenrode, J. van, 1568.
Paget (H), 2285.
Pardo, Susanna de, 1171, 1747.
Pauw, A., 997, 2158, 2220.
Persijn, M. van, 1182.
Petersdorff, C.B. de, 1111.
Peyrarède, J. de, 2135.
Pise, J. de la, 1616.
Plettenberch, J. van, en Langen, G. de, 2197.
Ploos, A., 976, 977, 979, 988, 1013, 1014, 1014 a-c, 1045, 1045 a, 1069, 1122, 1140, 1145, 1151, 1162, 1168, 1207, 1239, 1239 a, 1444, 1486, 1498, 1574, 1580, 1580 a, 1584, 1591, 1599, 1600, 1604, 1615, 1619, 1623, 1628, 1636, 1638, 1645, 1651, 1651 a, 1665, 1665 a, 1673, 1673 a-c, 1679, 1682, 1698, 1700, 1700 a-c, 1706, 1721, 1721 a, 1737, 1740, 1742, 1744, 1749, 1750, 1751, 1753, 1753 a, b, 1844, 1887, 1914, 1940, 1943, 1951, 1958, 1963, 1963 a, 1967, 1971, 1971 a, 1976, 1976 a, 1983, 1984.
Ploos van Amstel-van Byler, Agnes, 1874, 2181, 2181 a.
Pollotti, A., 1792.
Pollotti, G.B., 2094.
Polyander van Kerckhoven, J., heer van Heenvliet, 2178.

Pompei, Graaf Lelio, 1146, 1146 a, 1381.
Pontanus, J.I., *1540*, *1762*.
Portugal, Anna Louise prinses van, *2184*.
Portugal, Eleonore Maurice prinses van, 1155, *1594*, 1907, *1956*.
Portugal, Don Emanuel prins van, 1450, 1484, 1884, 1897.
Post, P., 2051, 2285.
Puchler, E., 1877.
Puteanus, E., *968*, *1048*, *1057*, *1072*, *1333*, *1774*, *1825*, *1999*, *2009*, *2034*, *2167*.
Puteanus, J.C., 1056, 1059, 1066, 1121, 2081, 2166, 2221, 2268.
Puteanus, L.I., 2033.
Pynssen van der Aa, O., 1787.
Pynssen van der Aa, W., 1015, 1024, 1024 a, 1114, 1114 a, 1258, 1258 a, 1675.

Raffélis (O. de), 2273.
Rattermont, A., 1283, 1327, 1785.
Reael, L., 1383.
Rembrandt, *1350*, *1354*, *2020*, *2027*, *2032*, *2042*, *2045*.
Reneri, H., *1109*, 1778.
Rivet, A., 971, 980, 1204, 1224, 1245, 1249, 1271, 1459, 1461, 1467, 1482, 1596, 1601, 1699, 1732, 2069, 2123, 2230, 2247.
Routart, 1966, 1986.
Rumph, Chr., 1480.

Saige, G. le, 1165.
Sandilands, J., 1709, 1709 a, b.
Santen, J. van, 1978.
Santen, J. van, te Oranje, 1320, 1504, 2000, 2007, 2204, 2212, 2261.
Sauzin, J., 1566, 1576, 1684.
Schaep-de Vogelaer, Susanna, 1340.
Schendel, G. van, 1846, 1972, 2040.
Schurman, Anna Maria, *1410*.
Schwartzenberg Hohenlansberg, F. van, 2048, 2048 a.
Sciaglia, A, 1796, 2089.
Semet, 2125, 2125 a.
Sluysken, J., 1126.
Smithius, J., 1030, 1030 a, 1197, 1197 a, 1268, 1827, 1949, 1998.
Snouckaert van Schauburg, M., 1133, 1823, 1881, 1929, 2035.
Sohier, (N.), 1813, 1817.
Sohnius (J.W.), 2288.
Solms, Graaf J.A. van, 1501, 1761, 2055, 2055 a.
Solms, Louise Christina gravin van, 1154, 1733, 2082, 2082 a, b.
Specx, C., 1425.
Specx, J., 1367.
Spiering, P., 2162.
Stakenbroeck, Th. van, 2015, 2280, 2292.
Stavenisse, C. van, 1081, 1822, 1822 a, b, 2182.
Streso, C., 1815.
Suertenius, H., 1050.
Surck, A. van, 1643, 1643 a.

Sypenesse, J.A., 1808.
Sypenesse, M. en J.A., 1795.

Teresteyn, C. van, 1391, 1723, 1723 a, b.
Torck, J., 1348, 1353.
Traunstorff, L.A. von, 1073, 1078, 1102.
Tuldenus, D., 2142, 2176.

Ulft, C. van, 1183.
Uytenbogaert, J., 1534.

Vallensis, J., 1351.
Venne, A. van de, *1193*.
Verssen, L., 1798.
Verwer, A. de, 1337.
Vico-Dimmer, Jenne Marie, 1335.
Vincent, 1402.
Volbergen, T. van, 1938.
Vorstius, A., 1514.
Vosbergen, G. van, 1187, 1226, 1244, 1447.
Vossius, G., *1373*.

Waerdenburch, D. van, 1814.
Wassenaer Obdam, J. van, 1985, 1985 a, 1995, 2016, 2017, 2017 a, 2025, 2049, 2049 a-c.
Waulfin, G. de, 1376.
Wendelinus, G., 1403, 1403 a, 1532, 2105, 2267.
Wicquefort, J., 1509.
Wilhem, D. de, 1138, 1178, 1184, 1212, 1227, 1236, 1238, 1246, 1250, 1254, 1260, 1262, 1266, 1267, 1272, 1274, 1278, 1280, 1286, 1288, 1289, 1292, 1306, 1309, 1312-1314, 1323, 1325, 1325 a, 1328, 1464, 1466, 1493, 1556, 1570, 1570 a, 1573, 1573 a, 1578, 1578 a, 1592, 1592 a, 1598, 1603, 1603 a, 1618, 1622, 1625, 1627, 1632, 1634, 1640, 1640 a, b, 1657, 1659, 1662, 1664, 1667, 1667 a, 1677, 1689, 1691, 1691 a, 1697, 1697 a, 1707, 1708, 1712, 1712 a, b, 1717, 1719, 1720, 1729, 1735, 1735 a, 1739, 1739 a, 1743, 1743 a, 1748, 1752, 1752 a, 1755, 1779, 1841, 1859, 1879, 1910, 1919, 1946, 1952, 1952 a, 1955, 1973, 1979.
Witte, B. de, 1079, 1095, 1554, 1629.
Wynbergen, J. van, 1100, 1100 a, 1330, 1334, 1334 a, b, 1404, 1525, 1533, 1533 a, b, 1780, 1780 a-c, 1987, 2023, 2023 a-c.
Wyts, J., 1265, 1526, 2290.

IJlem, G. van, 1457.

Zaltbommel, Regeering van, 1961.
Zevender, J.F. van, 1862.
Zuidland en Moermont, I. van, 1696.

II. Alphabetisch register der persoonsnamen[1].

A.

AA (Van der), zie: Pynssen.
ACOSTE (D'), rentmeester van Fransche goederen van den Prins, 62.
AEBUTIUS LIBERALIS, 210.
AERSCHOT (Philippe Charles, hertog van), graaf van Aremberg, Z.-Nederl. staatsman, 13, 206.
AERSCHOT (Marie Cleophée, hertogin van), **206**.
AERSSEN JR. (Cornelis van), kolonel, 27, 31, 162, 178, 359, 384, 386, 389, 390.
AERSSEN (François van), staatsman, 7, 115, 121, 154, 155, 158, 159, 275, 389.
AERSSEN (Johan van), heer van Wernhout, burgemeester van Breda, **326**, 334, 335.
AERSSEN (Juffr. van), 389.
AERSSEN-VAN BORRE (Petronella van), 389.
AIGUEBERE (D'), Fransch kapitein in dienst der Staten, 49, 120, 125, 145, 155, 162, 168, 172, 173, 190, 203, 211, 409, 471, 497, 522.
AITZEMA (Foppe van), diplomaat, 73, 197, 204, 221.
ALBERT, aartshertog van Oostenrijk, 200, 388.
ALBERT (Honoré d'), hertog de Chaulnes, Fransch generaal, **185**.
ALBERTI (Leo Battista), Ital. geleerde, **54**.
ALBUQUERQUE (Matthias de), Spaansch gouverneur van Fernambuco, **107**.
ALEMAN, 428.
ALEWIJN (Diderich van), commissaris van de legerschepen, **243**, 407, **415**.
ALLARD, Fransch kapitein in dienst der St., 270.
ALPHEN (Van), kapitein in Sp. dienst, 318.
ALTING (Mr. Gerhardus), vice-hoofdrichter van Oostfriesland, **314**.
ALTING (Hendrik), prof. in de theologie te Heidelberg, daarna te Groningen, **314**.
ALVARIS, geseyt Hoemaker, kapitein, 439.
AMALIA, Keurvorstin van Palts-Landsberg, 41, 42, 51, 52, 62, 116.
AMALIA, Prinses van Oranje, 3-6, 8-12, 14, 16-19, 26, 27, 39, 67-75, 78-86, 88-104, 106, 107, 129, 184-197, 200, 201, 204-209, 221, 242-252, 255-260, 262-287, 289-305, 308, 310-314, 316-323, 360-386, 388-392, 394-408, 410, 411, 413-415, 448, 452, 454-470, 472-474, 476-487, 490, 491, 493-501, 503-507.
AMALIA ELISABETH, Landgravin van Hessen, 365, 410, 480, 483, 487, **522**.
AMERONGEN (Heer van), zie: Borre, en Reede (Van).
AMONTOT (Raoul S.r d'), resident van Frankrijk in den Haag, **454**, 456, 462, 463, 466, 472, 478-480, 483, 495, 497.
ANDELOT (Markies d'), zie: Coligny.
ANDEVER (Lord), 218.
ANDREAE (Joachim), voorz. van het Hof van Friesland, afgev. ter Stat.-Gen., **6**, 7.
ANDREAS (Pater), Z.-N. Jezuïet, 347.
ANNA van Oostenrijk, Koningin van Frankrijk, 299, 313, 317, 396, 402, 404, 418.
ANSTRUTHER (Sir Robert), Eng. diplomaat, **24**.

1) De cijfers der bladzijden, waar levensbijzonderheden worden meegedeeld, zijn vet gedrukt, waar de personen alleen in de noten worden vermeld, cursief.

APPELMAN, 409.
APSLEY (Peter), Eng. kapitein in dienst der St., 298, 405.
ARCOS (Martino de los), Sp. officier, 73.
ARISTARCHUS, Alexandrijnsch grammaticus, 12.
ARISTARCHUS VAN SAMOS, Grieksch astronoom, **226**.
ARISTOPHANES, *156*.
ARISTOTELES, 12, 51, 55, 65, 148, 153, 157, 356, 430.
ARKEL (Otto van), heer van Amelroy, enz., kapitein, **78**, 152.
ARNHEM (Gerrit van), afgev. ter St.-Gen., **479**, 480.
ARNIM BAUTZENBERG (Hans Georg von), generaal in Saksischen dienst, **5**.
ARNOLDS (J), timmerman, 136.

ARTICHOFSKY (Christoffel), kapit. in dienst der St. en kol. in dien der W.-Ind. Comp., **391**, 461.
ARUNDELL (Graaf van), zie: Howard.
ATTEVELT, 35.
AUBESPINE (François d'), markies de Hauterive, Fransch kolonel in dienst der Staten, 4, 18, 19, 68, 90, 165, 166, 186, 189, 196, 197, 244, 264, 276, 283, 449, 457, 459.
AUGUSTINUS, kerkvader, 161, 223, 329.
AVAUX (Graaf van), zie: Mesmes (De).
AXPE (Don Martin de), secretaris van den Koning van Spanje, **150**.
AYALA (Ferdinand d'), kapitein, **293**, 294, 337, 440.
AYTONA (Markies van), zie: Moncada.
AZEVENO (Pedro Henriquez d'), graaf de Fuentes, Spaansch generaal, **193**, 195, 392, 486.

B.

BACX (Anna Maria), 500.
BACX (Clara), 434, 440.
BACX (Elisabeth), 434.
BACX (Ida), 434.
BACX (J.L.), 434, 440, 441.
BACX (Paulus), ruiteroverste, **389**.
BACX (Willem Maurits), kapitein, **392**, 431, 484, 500, 501.
BAECK (Joost), koopman te Amsterdam, 432, 435.
BAECX VAN BAERLANDT (Adriaen), deken te Oirschot, **143**, 443.
BAERLE (Caspar van), zie: Barlaeus.
BAERLE (Jan van), koopman te Amsterdam, 331, 376.
BAEW, kapitein, 503.
BAEXEN (Frederik van), heer van Harmelen, lid der St. van Utrecht, **401**.
BAILLIART (François), militair, **267**.
BAJARD (Lazare), Fransch predikant te Breda, **303**.
BALANÇON (Baron de), zie: Rye (De).
BALDI (Bernardino), Ital. geleerde, 53, 54.
BALFOUR (David), Eng. kolonel in dienst der St., 376, **389**, 399.
BALFOUR (Elisabeth), 457.
BALFOUR (Philips), Eng. luit.-kol. in dienst der St., **391**, 457.
BALFOUR-BACX (Mevr.), 389.
BALGOYEN (Heer van), zie: Maschereel.
BALVEREN (Christoffel van), kapitein, **257**.
BALZAC (Jean Louis Guez de), Fransch schrijver, 40, 41, 44, 45, 106, 111, 120, 123-126, 143, 145, 146, 155, 162, 163, 168-170, 172, 176, 190, 191, 203, 387, 393, 471, 515, 518.
BANER (J.), Zweedsch generaal, **5**, 66, 428, 440, 469, 474.
BANIAMAIN (De), 238, 351, 353.
BANNER (J.), zie: Baner.
BANNIUS (Johan Albert), kath. geestelijke en musicus, **182**-184, 372, 487, 488, 506, 507, 509-511.
BAPTISTA (Johannes), Antverpiensis, pseud. van Stampioen.

BARBANÇON, zie: Ligne (De).
BARBARINI (Maffeo), zie: Urbanus VIII.
BARBARO (Daniele), Ital. geleerde en gezant, **53**, 54, 182-184.
BARLAEUS (Caspar), professor te Amsterdam en Lat. dichter, 10, 12-14, 23, 26, 28-30, 35-37, 39, 47, 48, 50, 51, 54-57, 60, 64, 65, 71, 103, 106, 115, 129, 137, 138, 144, 145, 147, 148, 153, 156-158, 164, 166, 167, 179, 181, 194, 204, 208, 210, 212, 213, 216, 219, 222, 223, 237, 278, 289, 331, 333, 336, 338, 340, 341, 360, 405, 406, 427, 431, 432, 435, 440, 442, 443, 488, 517, 518.
BARLAEUS JR. (Caspar), **57**.
BARLAEUS (Lambertus), conrector te Amsterdam, later prof. te Leiden, **289**, 488.
BARLAEUS-SAYON (Barbara), 103.
BARTOLOTTI (Guilielmo), koopman te Amsterdam, **46**, 118, 160.
BASIUS (J.), 374.
BASSO (Sebastien), Fransch wijsgeer, 156, 157.
BATAILLE (Gabriel), Fransch luitenist, **162**.
BAUDIUS (Dominicus), professor te Leiden en Lat. dichter, **40**.
BAWYR (Frederik van), kolonel in Zweedschen dienst, 428.
BAWYR (Johan van), heer van Franckenberch, ritmeester, **224, 428**.
BEAUCHESNE, Fr. kapitein in dienst der St., 301.
BEAUFORT (Hertog de), zie: Vendôme.
BEAUGY (Nicolas de), Fransch gezant, 7, 25.
BEAUMONT (Aernout van), raad en rekenmeester van den Prins, 87, 100, 123, 135, 197, 198.
BEAUMONT (Jacques van), kolonel der ruiterij, **384**, 386, 390, 478.
BEAUMONT (Simon van), burgem. van Dordrecht, afgev. ter St.-Gen., 6, 19, 20, 23, 72, 96.
BEAUMONT (Simon van), pensionaris van Middelburg, afgev. ter Stat.-Gen., 6, 19.
BEAUVAIS (S.r de), zie: Langes (De).
BECK (Jean), heer van Beaufort, keizerlijk generaal, **461**, 467, 468.
BECKER (Steven), 351.
BEECKMAN (Isaac), rector te Dordrecht, **309**.
BEER (Martin), koopman te Neurenberg, 221.
BEHRINGEN (Henri de), Fransch officier in dienst der Staten, 17, 26, 75, 79, 102, 156, 258, 395.
BEHRINHEN (Mad.e de), 156, 457, 518.
BELLIÈVRE (Nicolas de), Fransch staatsman, **356**.

BENEVENTE (Graaf van), 71.
BENJAMIN (De), 1. - Zie ook: Baniamain (De).
BENNEBROEK (Heer van), zie: Pauw (Nicolaes Seys).
BENNINGH (Joan Bodecher), professor en dichter, 355.
BERCHEM (Jan van), lid der rekenkamer van Zeeland, **109**, 483, 486.
BERCK (Johan), lid van het Hof van Holland en gezant te Venetië, **439**.
BERCK (Walter), kapitein, 69.
BERENDRECHT (Jacob van), kapitein, **386**, 389.
BERG (Graaf Hendrik van den), Spaansch generaal, later in dienst der Staten, 74, 102, 217, 223.
BERGAIGNE (J.), 438.
BERGAIGNE (De), vaandrig, 14.
BERGH (P. van den), Z.-N. Jezuïet, 347.
BERNEGGER (Mathias), prof. te Straatsburg, **483**.
BESANÇON (Pierre de), Fr. kapitein in dienst der St., **501**.
BEUNINGHAUSEN EN DORWARDT (Baron van), officier in dienst van den Keizer, 216, 475.
BEUNINGHAUSEN EN DORWARDT (Barones van), 216, 475, 480.
BEVEREN (Cornelis van), heer van Strevelshoek, staatsman, 21, 154, 231, 244, 262, 267, 270, 275, 516.
BEVERWEERT (Heer van), zie: Nassau (Lodewijk van).
BEVERWIJCK (Bartholomeus van), 425, **426**, 433.
BEVERWIJCK (Johan van), Med. Dr. en schrijver, **176**, 177, 181, 182, 302, 314, 315, 338, 340, 425, 426, 433, 436, 437, 489, 504, 507, 516, 517.
BÈZE (Théodore de), Fr. geleerde, 502, 523.
BICCHI, kardinaal, 513.
BIE (De), zie: Bye (De).
BIESE (Gerard), pensionaris van Delft, 70.
BILDERBEECK (H. van), agent der Staten, 197, 204, 209, 221, 244, 251, 275, 306, 415.
BISEGHINI, Ital. componist, 354.
BJELKE, 464.
BLEAU (Hester), 446.
BLEAU (Willem Jansz.), aardrijkskundige en uitgever te Amsterdam, 118, 119.
BLOMMERT, 203.
BLOMMERT (Augustinus Alstenius), kath. priester te Haarlem, **510**, 511.
BOCKHOVEN, 357.
BODDENS (Johan Battista), rector der Jezuïeten te Maastricht, **363**, 383.
BODECK (Anton van), 221, 222.
BODECK (Johan Melchior van), **221**, 222.
BODIMONT (François), griffier van het Hof van Friesland, **217**.
BOETZELAER (Jhr. Assuerus van den), heer van Leeuwen, kapitein, 246, **522**.
BOETZELAER (Gideon, baron van den), heer van Langerack, gezant te Parijs, 7, 78.
BOEY (Cornelis), advokaat, later advokaat-fiskaal van Holland, **424**-426, 428, 437, 489.
BOHEME (Koningin van), zie: Elisabeth.
BOHEME (Louise Hollandina, prinses van), **382**.
BOHEME (Rupert, prins van), **417**.
BOISGARNIER (S.r de), zie: Geribalde (De).
BONAVENTURA, 480.

BONIFACIO (Baldasare), Ital. geestelijke en Lat. dichter, 115.
BORCH (Johan ter), secret. van Buren, **70**.
BORDEAUX (Aartsbisschop van), zie: Sourdis (De).
BOREEL (Abraham), advokaat, later generaalmeester van de Munt, 87, 325, 506.
BOREEL (Pieter), 109.
BOREEL (Willem), staatsman, 24, 109, 139, 228, 264, 325, 342, 349, 350, 432.
BORRE VAN AMERONGEN (Coenraet), kapitein, **384**.
BORRE VAN AMERONGEN (Willem), heer van Sandenburg, lid der St. van Utrecht, 3, **521**.
BORSSELE (Rogier van), kapitein, **306**.
BOSCH (Johan van den), luitenant-generaal der artillerie, 364, 365.
BOSCHKENBLY (Pieter), deurwaarder van het Hof van Holland, 424, 425.
BOSCHUSEN (David van), serg.-majoor van Ter Neuzen, **305**.
BOSHUYSEN (Willem van), luitenant-kolonel, **366**, **522**.
BOSWELL (Sir William), Engelsch gezant, 25, 205, 244, 247, 250, 253-255, 260, 267, 271, 361, 405, 415, 450, 466, 467.
BOUCHORST (Nicolaas van den), heer van Noordwijk, afgev. ter St.-Gen., 19, 20, 22-24, 77, 209, 237, 296, 297, 314, 323, 324, 436, 452, 454, 456.
BOUCKAERT (Joost), pastoor te Scherpenheuvel, 73, 358.
BOULLIAU (Ismaël), Fransch sterrenkundige, **353**.
BOUILLON (Hertog van), zie: Tour d'Auvergne (De la).
BOURBON (Anne de), gravin de Soissons, geb. de Montafié, **375**, 376.
BOURBON (Henri II de), prins van Condé, 346, 381, 390, 413.
BOURBON (Louis de), graaf de Soissons, Fransch generaal, **185**, 244, 253, **375**, 376.
BOUTHILLIER (Léon de), graaf de Chavigny en Busançois, Fransch staatsman, **410**, 414.
BOXHORN (Marcus Zuerius), prof. te Leiden, **166**, 169, 170, 176, 182, 184, 332, 343, 344, 439, 441, 483, 514.
BRAGARD (De), officier in Oranje, 417.

BRAKEL (Jan van), kapitein, **415**, 416.
BRAKEL (Van), lid der St. van Utrecht, 37.
BRANDENBURG, zie: Friedrich Wilhelm en Georg Wilhelm.
BRASSER (Govert), thresorier-generaal der Unie, 182, 197.
BRASSER (Steven), 153, 154.
BRASSET (Jean), secretaris van den Franschen gezant, 136, 203, 207, 296, 316, 329, 354, 475, 497.
BREDERODE (Johan Wolfert, graaf van), veldmaarschalk, 16, 34, 40, 55, 101, 166, 186, 187, 208, 234, 235, 297, 298, 303, 304, 367-369, 371, 380, 402, 406, 411, 414, 438, 453, 458, 465, 482, 515.
BREDERODE (Louise Christina, gravin van), geb. gravin van Solms, 447, 452, 482. - Zie ook: Solms.
BREDERODE (Margaretha Maria, gravin van), 240.
BREDERODE (Nicolaas van), kapitein, **86**, 129, 130, 136, 146, 282, 286, 290, 291, 293, 295, 297, 299, 315, 330, 331.
BREZÉ (Markies de), zie: Maillé (De).
BRIENEN (Wolter van), luit.-kolonel, **354**, 508.
BRILL (Johan), koopman te Amsterdam, **358**, 359.
BRIMEU (Barbe de), **428**.
BRION, Spaansch generaal, 5, 250, 252.
BROECK (Van den), 243, 256.
BRONCKHORST (Ambrosius van), kapitein, **185**.
BRONCKHORST (Johan van), schilder, **289**, 299, 335, 336, 339, 359.
BROSTERHUISEN (Joan), dichter en geleerde, 430, 431, 509, 510, 514.
BROUART (Henrick Louys), 121.
BROUART (Joannes), Med. Dr. te Londen, 51.
BROUART (Thomas), thresorier van den Prins, 42, 51, 66, 67, 84, 87, 100, 105, 116.
BROUART-VAN CLOOTWIJCK (Johanna), 117, 120.
BROUCQSAUT, zie: Chautraines.
BRUINS-THER HERENHAEFF (Christina), 101.
BRUNO (Hendrik), gouverneur der zoons van Huygens, **452**, 454, 459, 460, 473, 481-483, 488, 489, 491, 498.
BRUYNINGH (Albert), secret. van Enkhuizen en gezant, 20, 453.
BUAT (De), zie: Culan (De).
BUCHELL (Arend van), Utrechtsch geleerde, 339.
BUCQUOY (Charles Albert graaf van), Spaansch generaal, 68, 69, 193.
BUDE (Jean Baptiste), graaf de Guébriant, Fransch generaal, **477**.
BULLION (Claude de), Fransch minister, **354**.
BURGH (Dr. Albrecht Coenraedsz.), staatsman, **264**.
BURGH (Jacob van der), dichter en jurist, 10, 13, 28, 34, 40, 65, 101, 159, 194, 208, 304, 355, 398, 402, 441, 515.
BURGH (W. Codde van der), zie: Codde.
BURMANIA (Poppe van), sergeant-majoor, **397**.
BUSSY-LAMET, maréchal de camp in het Fransche leger, 314.
BUIJS, 158.
BUYSERO (Laurens), raad en griffier, later raad en rekenmeester van den Prins, **89**, 205, 267-269, 280, 285, 302, 310, 321, 325, 406.
BUYSERO-VAN VOLBERGEN (Elisabeth), **406**.
BYE (De), kastelein van Loevestein, 78.
BYE (Abraham de), luit.-kol., **74**, 81.

BYLANDT IJSBRANTSZ (Jacob), **325**.
BYLANDT (Adriaan van), **407**, 408.

C.

CABELIAU (Jhr. Willem), kapitein, 109, **110**.
CABELJAUW (Johan), jurist, 205, 211, 212, 417.
CAERTHUIJSEN (Leopold van), kapit.-luitenant, 87.
CAESAR, 161, 230.
CAFFARELLI, 36.
CALANDRINI (François), 492, 493.
CALANDRINI (Guil.), 409.
CALANDRINI (Jean Louis), koopman te Genève, **492**, 493.
CALANDRINI (Philippe), 492.
CALLENFELS (Hartmann Gottfried baron van Stein), luit.-kol. in dienst der Staten, **391**, 449, 485.
CALVART (Jhr. Lieven de), heer van den Bossche, luit.-kol., 88, 364-**366**, 377, 390, 428.
CAMERARIUS (Ludwig), Zweedsch gezant, 66, 109, 247.
CAMPANELLA (Thomas), It. wijsgeer, **345**, 351, 352.
CAMPEN (Jacob van), bouwmeester, 37, 118, 183, 185, 186, 333, 388, 389, 431, 462, 477, 485.
CAMPPEN (Mevr. van), 355.
CANTELMO (Don Andrea), Ital. kolonel in Spaanschen dienst, 273, 313, 371, 430, 469, 491.
CANTELMO (Don Pedro), prins van Pepoli, Ital. officier in Spaanschen dienst, 264, 286.
CAPORALI (Giovanni Battista), It. schilder, dichter en mathematicus, **53**, 54.
CARDENA (Hertog van), Spaansch generaal, 318.
CAREFFE (Markies de), 440.
CARLOS van Oostenrijk (Don), 71.
CARTESIUS, zie: Descartes.
CASEMBROOT (S.), solliciteur in den Haag, 315.
CASSIOPIJN (Dominicus), luit.-kolonel, 91, 99.
CASTILLEJO, luitenant, 512.
CATS (Jacob), 10, **139**, 177, **324**, 343, 411, 441, 516.
CATSHUYSEN (Simon van), rentmeester van Honselaerdijk, **114**, 117, 121, 130, 209, 267, 268.
CATTENBURGH (Dirck van), secret. van J.W. van Brederode, 453.

CATULLUS, Lat. dichter, 13, 157.
CATZ (Jhr. Charles van), kapitein, **110**.
CAUMONT (Jacques Nompar de), hertog de la Force, maarschalk van Frankrijk, **94**, 363, 364, 379, 380, 402, 413.
CESARIANO (Cesare), Ital. architect, **53**, 54.
CETERS-ROOVERS (Elisabeth van), 331, 332, 375.
CHABANES (Isaac), rector te Maastricht, **201**, 202.
CHABOT (Jacques), S.r de Charroux, 435.
CHALAS (De), leermeester van Frederik van Nassau, 26, 162, 183, 202, 220, 344, 351, 353, 417, 422.
CHALON (Mad.e de), 402.
CHAMBRUN (Jacques Pineton de), predikant te Oranje, 27, 235, 244, 340, 358.
CHAMPAGNE (Charlotte de), gravin de la Suse, **314**.
CHAPELLE (De la), Fr. luit.-kol. in dienst der Staten, **303**, 415.
CHARLES (Engelbert), kapitein, 85, **521**.
CHARNACÉ (Baron de), zie: Girard.
CHAROST (Graaf de), gouverneur van Calais, 316, 324.
CHARROUX, zie: Chabot.
CHATILLON (Hertog van), zie: Coligny.
CHAULNES (Hertog de), zie: Albert (D').
CHAUTRAINES (Ferdinand de), dit Broucqsaut, kapitein, **152**, 263.
CHAUTRAINES (Philippe de), dit Broucqsaut, vaandrig, 152.
CHAUTRAINES, dit Broucqsaut, kapitein, 167.
CHAVIGNY (Graaf de), zie: Bouthillier.
CHERFONTAINE, Fransch hoofdofficier, 193.
CHEVREUSE (Hertogin de), zie: Lotharingen.
CHIFFLET, 252.
CHRISTIAAN IV, Koning van Denemarken, 15, 337, 443, 458.
CHRISTINA, Hertogin van Savoye, **316**, 372, 466, 496, 506.
CHRISTINA, Koningin van Zweden, 362.
CHRYSOSTOMUS, kerkvader, 143.
CLANT (Adolf), kapitein, later kolonel, **447**.
CLAUDIANUS, Lat. dichter, 13, **148**.
CLAUDIUS, Rom. Keizer, 161.
CLINGER (Maximiliaan), kapitein, 469.
CNOBBARUS (Joannes), drukker te Antwerpen, 37, 38, 41, 45, 60.
CODDE VAN DER BURGH (Willem), scheepskapitein, 103, 104.
COENDERS VAN HELPEN (Bernard), afgev. ter St.-Gen., 77, 207, 426, 427.
COENDERS VAN HELPEN (Willem), luit.-kol., **447**.
COIGNET, kornet, 265.
COIGNEUX (President), hoveling van Maria de Medicis, 410, 413.
COLEPEPER (Sir John), Eng. kolonel in dienst der Staten, 140, 279.
COLIGNY (Anne de), hertogin van Châtillon, geb. de Polignac, 314, 322, 391.
COLIGNY (Gaspard de), hertog van Châtillon, maarschalk van Frankrijk, **11**, 67, 71, 72, 79, 95, 96, 98, 298, 313, 361, 363, 364, 371, 373, 380, 382, 386, 390, 391, 402, 408, 454, 466-468.
COLIGNY (Gaspard de), markies d'Andelot, **314**, 322.
COLIGNY (Louise de), 262, 444.
COLIGNY (Maurice de), kolonel in dienst der Staten, **449**.
COLLART, Duinkerksch admiraal, 211.

COLOMA (Carlos), Spaansch generaal en geschiedschrijver, *60*.
COLVIUS (Andreas), predikant te Venetië en te Dordrecht, **439**, 440, 449, 450.
COMBALET-DE PONT COURLAI (Mad.e de), **185, 317**.
CONDÉ, zie: Bourbon.
CONRART (Vincent), secret. van den Kon. van Frankrijk, **171**, 189, 190, 212, 469, 515.
CONSTANTIN, Fr. officier in dienst der St., 298, 522.
CONSTANTINI (Bartholomeus), kapitein, **395**, 522.
CONTHAMER (Jacob), schipper, 9.
COOLS (Daniel), rentmeester van Diest, later ook van Zeelhem, 83, **521**, 522.
COOLS (Jacob), Antwerpsch dichter, 3, 356, **521**, 522.
CORDUAN (Louis de), S.r de Moyre, Fransch kapitein in dienst der Staten, **192**, 265.
CORMONT (Jean de), S.r de Cormont, Fr. ritmeester in dienst der Staten, **147**, 265.
CORRÈGE (André), burger van Oranje, 287, 288.
COTTINGTON (Francis), Eng. diplomaat, 501.
COUSIN, kapitein, 81, **521**.
COVENTRY (Thomas), baron van Aylesborough, Eng. staatsman, **52**.
CRACAS, 449, 456.
CRAVEN (William), earl of Craven, hoveling der Koningin van Boheme, **485**.
CRECY (Bours de), Fr. kapitein in dienst der Staten, 311.
CRÉQUI (Charles, markies de), Fr. maarschalk, **320**.
CROCK (Anthonie), ritmeester, later kolonel, 34, 193, 252, 257, 264, 298, 311, 360, 408, 487.
CROESE (Gerrit), raadslid te Utrecht, **335**.
CROESE (Jacob), commissaris van de monstering te Utrecht, **335**.
CROFT (Henry), Eng. officier in dienst der St., **298**.
CROISMARE (S.r de), sergeant-majoor, **189**, 192.
CROMHOUT (Nicolaas), president van het Hof van Holland, 131-133, 135.
CROMMON (Gerard), raadsheer in het Hof van Holland, 123.
CROMWELL (John), Eng. kolonel in dienst der Staten, **82**.
CRUMMEL, Sp. kolonel, gouverneur van Stralen, 487.

CRUYNINGEN (Sander van), scheepskapit., **185**, 186.
CRIJNSSEN (Abraham), scheepskapitein, **500**, 515.
CULAN (Philippe Henry de), S.r de Buat, Fr. kolonel in dienst der St., **281**, 290, 295, 409.
CULEMBORGH (Graaf van), zie: Pallandt (Van).
CUNAEUS (Petrus), professor in de rechten te Leiden, 40, 153.
CUP (Willem), professor te Harderwijk, **375**.
CUP (Juffr.), 375.
CYRIACI (Samuel), gemachtigde van den Hertog van Neuburg, **412**.
CYRILLUS, patriarch te Constantinopel, 412, 413.
CYRILLUS VAN SCYTHOPOLIS, monnik en hagiograaf, **174**.

D.

DAMMAN, 55.
DANCKELMAN (Sylvester), rechter in Lingen, **226**, 230.
DEDEL (Johan), raadsheer in het Hof van Holland, 128, 315, 356.
DEMOCRITUS, Grieksch wijsgeer, 353.
DEMOSTHENES, *514*.
DENEMARKEN, zie: Christiaan IV.
DESCARTES (René), 61, 118-123, 139-143, 159, 169, 177, 220, 238-241, 274, 309, 322, 334, 344, 345, 347-349, 351-353, 360, 370, 373, 387, 388, 393, 394, 418, 422, 423, 450, 453, 465, 487, 488, 506, 508-511, 519, 520.
DESCHAMPS (Antoine), stalmeester van den Prins, **63**, 504.
DESLOGES (Charles), Fransch kapitein in dienst der St., 40, 41, 145, 146, 518.
DESLOGES (Mad.e), 40, 44, 145, 146, 162, 167, 168, 172, 190, 518.
DESMARETS, zie: Maresius.
DIEDEN (Heer van), zie: Gent (Van).
DIEST (Burgemeesters en schepenen van), 80.
DIEU (Lodewijk de), predikant te Leiden, **32**, 41.
DIMMER (Cornelis), kapitein, 295.
DIMMER (Johan), rentmeester der domeinen van Yselstein, *324*, 339.
DIMMER (Willem), rentmeester der domeinen van Yselslein, **324**, 339.
DIODATI (Elia), Ital. geleerde, **227**-229, 231, 232, 235-237, 343, 349, 522.
DIOGENES CYNICUS, 138, 147.
DOES (Van der), kapitein, 511.
DOES (Jacob van der), raad en rekenmeester van den Prins, 87.
DOHNA (Christiaan baron van), gouverneur van Oranje, 34, 39(?), 43, 138, 209, 229, 230, **242**, 244, 245, 246, 259, 283, 287-289, 299, *340*, 358, 496, 521.
DOHNA (Ursula barones van), geb. gravin van Solms, **242**, 244, 254, 255, 259, 300, 350, 358, 382, 470, 479, 484, 496, 501, 502.
DOMPSELAER (Johan van), kapitein, 250.
DONI (Giovanni Battista), Ital. geleerde, **506**.
DON ONEL, zie: O'Donnell.
DORP (Van), 101.
DORP (Arend van), hofmeester van den Prins, 235, **328**, 329, 340.
DORP (Johan van), kapitein, 50, 110, 368, 408.
DORP (Maria Charlotte van), **359**, **382**, 386.

DORP (Philips van), admiraal, 98, 106, 165, 192-194, 209, 237, 255, 271, 307, 308, 324-326, 328, 448.
DORP (Tertulliaen van), kapitein, **112, 389**.
DORP-FLEMMING (Barbara van), **389**.
DORP-VAN TRELLO (Sara Adriana van), 37, 98, 219, 359, 401.
DORPER, vendumeester te Middelburg, 197, 198.
DORTH (Willem van), kapitein, **380**, 381, 407.
DOUBLET (Philips), ontvanger-generaal der Unie, **477**, 485, 489.
DOUBLET (Philips), secret. van 's Gravenhage, 112, 517.
DOUBLET (George Rataller), later lid van den Hoogen Raad, 87, 97, 105, 108, 355.
DOUBLET-HUYGENS (Geertruid), 434, 489.
DOUCHANT, zie: Plessis (Du).
DRUYNEN (Heer van), zie: Haestrecht (Van).
DUARTE (De familie), 409.
DUARTE (Francisca), 158.
DUCQ (Ambroise le), 465.
DUITSCHLAND (Keizer van), zie: Ferdinand II en Ferdinand III.
DU METZ, zie: Metz (Du).
DUMOULIN, zie: Moulin (Du).
DUSSEN (J. van), hofbeambte, 68, 69.
DUVENVOORDE (Heer van), zie: Wassenaer.
DUYCK (Adriaen), kapitein, 277.
DUIJCK (Joan van der), 411, 412, 432.
DYCK (Anthonie van), schilder, 47, 371.

E.

ECHTEN (Roelf, heer van), drost van Koevorden, **10**, 11.
ECK VAN PANTHALEON (Gerrit van), heer van Oud-Broekhuizen, **158**.
EEMS (Van der), advokaat in den Haag, 123.
EEMSKERCK, zie: Heemskerck.
EINHOUTS, overste in Spaanschen dienst, 90.
ELBEUF (Marguérite, hertogin d'), 42, 62.
ELISABETH, Koningin van Engeland, 188(?), 218.
ELISABETH, Keurvorstin van de Palts, Koningin van Boheme, 52, 130, 188(?), 192, 203, 314, 436, 456, 464, 473.
ELZEVIER, uitgever te Leiden, 118, 310, 326, 495, 511.

EMDEN (Christoph, graaf van), 67, **521**.
EMPEREUR (Constantijn l'), prof. in het Hebreeuwsch te Leiden, **174**.
EMPIRICUS (Sextus), zie: Sextus.
ENGELAND, zie: Karel I en Henriette Marie.
ENNO III, Graaf van Oostfriesland, **193**.
ENS, Z.-Nederl. geestelijke, 109.
EPERNON (Louis de Nogaret d'), kardinaal de La Valette, Fransch generaal, **94**, 125, 193, 294, 298, 413, 466.
EPPE, kolonel in dienst van den Keizer, 475.
ERDRINGER (Lodewijk), koopman te Regensburg, 221.
ERENTREITER (Ernhard), kolonel, **291**, 366, 369, 381, 419.
ERENTREITER (Hans Hendrik), sergeant-majoor, later luit.-kol., 291.
ERPACH (Gravin van), zie: Nassau Siegen (Christina, gravin van).
ESPAGNE (Jean d'), Fransch predikant, **153**, 154.
ESSEN (Hendrik van), richter van Arnhem, afgev. ter St.-Gen., **249**, 417, 503.
ESSEN (Johan van), officier, 417, **523**.
ESTAMPES VALENCEY (Jean, markies d'), Fr. gezant in den Haag, **316**, 322, 328, 362, 375, 392, 407, 411, 444.
ESTAMPES VALENCEY (Mad.^{e}), 475, 523.
ESTE (Markies d'), opperstalmeester van den Kardinaal-Infant, 403.
ESTIAUX (D'), 316.
ESTRADES (Godefroi, graaf d'), Fransch diplomaat, **358**, 361, 362, 395, 406, 414, 515.
EUSEBIUS, Lat. kroniekschrijver, 174.
EUSKERCKEN (Johan van), gezantschapssecretaris te Parijs, 7, 62, 229, 329, 418, 419, 434, 435, 452, 458, 464.
EVERTSEN (Cornelis), scheepskapitein, later viceadmiraal, 185, **186**.
EVERTSEN (Johan), schout-bij-nacht, later luitenant-admiraal, **186**.
EVERTSZ (Cornelis), 346, 351.
EVERWIJN, kapitein in Spaanschen dienst, 323.
EWOUTSZ (Jeroen), scheepskapitein, **401**.
EYCK (Jhr. Jacob van), musicus, **487**.
EYCK (Steven van), Haagsch muziekmeester, 498.

F.

FABRICIUS (Vincentius), Duitsch geleerde en Lat. dichter, 438.
FABRONI, secret. van Maria de Medicis 404, 410, 413.
FALCKENHAEN (Erasmus van), kapitein, **391**.
FALCOBURGIUS (Adrianus), prof. in de medicijnen te Leiden, **509**.
FAMARS, zie: Levin (De).
FARNABIUS (Thomas), Eng. philoloog, **356**.
FARNESE (Alexander), Hertog van Parma, 60.
FAVEREAU (Jacques), Fransch rechtsgeleerde en dichter, **40**, 41, 123, 124, 126.
FERANDIERE (De la), zie: St Christoffle (De).
FERDINAND VAN BEIEREN, bisschop van Luik, **25**.
FERDINAND VAN CASTILIË, 230.

FERDINAND I, Keurvorst van Keulen, 111, 144 **381**, 385, 399, 417, 421.
FERDINAND II, Keizer van Duitschland, 61, 66, 82, 197, 221, 251, 255, 272, 275, 322.
FERDINAND III, Koning van Hongarije, later Keizer van Duitschland, 15, 21, 197, 302, 322, 466.
FERDINAND, Kardinaal-Infant, landvoogd der Spaansche Nederlanden, 13, 41, 47, 59(?), 70, 71, 74, 82, 85, 88, 91-95, 103, 109, 127, 128, 178, 192, 195, 206, 245, 246, 248-250, 252, 256, 257, 263, 265, 269, 271-275, 278, 280, 282, 284, 299, 302, 304, 305, 312, 313, 316, 318, 319, 321, 323, 360, 362, 364, 370, 374, 377, 379, 380, 388, 392, 396-400, 403, 405, 409, 452, 463, 464, 467, 470, 473, 480, 482, 485, 486, 490.
FERENTS (Enno), kolonel, **417**, 419.
FERIA (Tomaso, graaf de), Spaansch generaal, 69, 71, 178, 184, 189, 195, 196, 200, 201, 204, 245, 263, 459, 464, 478, 486, **491**.
FERMAT (Pierre de), Fransch geleerde, **352**.
FER(R)ON, pachter der belastingen in Oranje, 350.
FERRIER, Fransch instrumentmaker, 142.
FERTÉ PONT S.T PIERRE (Baron de la), Fr. ritmeester in dienst der St., **303**, 324, 325, 413.
FEUQUIÈRES, zie: Pas (De).
FIDO (Willem Fransz), scheepskapitein, **165**.
FLODORFF (Graaf van), kolonel, 27.
FONTAINE (De), kapitein, 424.
FONTAINE (Paul Bernard, graaf de), generaal in Spaanschen dienst, 320, 360, 361.
FORANT (Jacques), Fransch scheepskapitein in dienst der Staten, **63**, 448, 500.
FORCE (Hertog de la), zie: Caumont (De).
FORCE (Markies de la), Fransch kolonel in dienst der Staten, **264**, 384.
FOREEST (Dirk van), secret· der Gecomm. Raden van West-Friesl., **383**.
FOREEST (Joannes van), burgemeester van Hoorn, lid van den Hoogen Raad, 20, 122, 324, 325.
FOREEST (Nanning van), secret. van Alkmaar, **139**.
FOURDIN (Gomar), Spaansch gouverneur van Breda, 264, 265, 269, 281, 286, 297, 302, 304, 313, 318, 320
FOX SR., stalmeester van den Prins, 207.
FOX JR., 207.

FRANKRIJK, zie: Anna van Oostenrijk en Lodewijk XIII.
FREDERIK HENDRIK, Prins van Oranje, 1-5, 7-12, 14-17, 19-23, 25-35, 37, 38, 40-43, 45-47, 49-52, 56-58, 61-75, 78-82, 84, 85, 88-102, 104-106, 108-114, 116, 117, 120, 121, 126-137, 141, 144-146, 149-154, 158-160, 162-165, 170, 172, 173, 177, 178, 181-190, 192-201, 203, 205-207, 209, 211, 212, 217, 220, 221, 223-226, 229, 230, 233-238, 240-266, 268, 270-276, 278, 280, 282-284, 287-290, 292-297, 300, 302-304, 307, 308, 310, 312, 315, 317, 319-330, 332-337, 339-344, 346, 347, 350, 351, 353, 354, 356-365, 367-373, 375-386, 388-392, 394-406, 408-422, 424, 425, 427-429, 431-433, 435, 438, 441, 445, 447-449, 452-464, 466-468, 470, 472, 474-487, 490, 491, 493-502, 504, 505, 507, 508, 510, 512, 513, 515-520.
FREDERIK LODEWIJK, later Keurvorst van Palts-Landsberg, **94**, 116.
FREMINET, 209.
FREMINET, Fransch advokaat, 434, 435, 446, 451.
FRIEDRICH WILHELM, later Keurvorst van Brandenburg, **6**, 255.
FROMIN, 209.
FROMONT (Liber), prof. in de theologie te Leuven, **344**, 345, 352.
FUENTES (Graaf de), zie: Azeveno (D').

G.

GAIUS, Rom. jurist, 138.
GAL (Van), 243.
GALANTE, 346.
GALE (Robert), Eng. koopman te Rotterdam, **430**.
GALILEI (Galileo), 123, 227-229, 231, 232, 235, 236, 285, 309, 342, 343, 349, 511.
GALLAS (Matthias graaf), keizerlijk generaal, **94**, 209, 362, 461.
GAMARRA Y CONTRERAS (Don Estevan de), Sp. veldmaarschalk en diplomaat, **379**.
GANSEPOEL, luitenant, 131.
GARDIE (Jacques graaf de la), generaal in Zweedschen dienst, **244**, 255.
GASSENDI (Pierre), Fransch geleerde, **225**, 226.
GASSION (Jean de), Fransch generaal, **454**.
GEERBRANTSZ (Jacobus), scheepskapitein, 165.
GEERTRUIDENBERG (Schout, burgemeesters en regeering van), 411.
GEIMBACH, kanselier van Brandenburg, 28.
GENDEREN SR. (Jan van), rentmeester van Zuilichem, **38**, 234, 384.
GENDEREN-BOSHUYS (Huybertje van), *384*.
GENETTI, kardinaal en pauselijk legaat, 244, 251, 255, 275.
GENIUS (Isaac), predikant te Asch, **9**.
GENT (Barthold van), raad en rekenmeester van Gelderland, **458**, 507, 508.
GENT (Otto baron van), heer van Dieden, kolonel, 87, 205.
GENT (Willem baron van), kolonel, 87.
GEORG WILHELM, Keurvorst van Brandenburg, **6**, 66, 265.
GERIBALDE (Jean de), Sr de Boisgarnier, Fransch kapitein in dienst der Staten, **203**.
GESVRES (Markies de), zie: Potier.

GHIER (De), valkenier van den Prins, 337, 423, 477.
GIBBONS (John), 430.
GIBSON (Sir John), Eng. kapitein in dienst der Staten, **102**.
GIDEONS (Jan), scheepskapitein, **154**.
GILLOT (Jan), draaier, 118, 418(?).
GIOCONDI (Giovanni), Ital. geleerde en architect, **53**, 54.
GIRARD (Hercule), baron de Charnacé, Fransch gezant in den Haag en kolonel, 56, 58, 59, 63, 67, 69, 71, 85, 95, 111, 140, 189, 196, 200, 205, 211, 240, 241, 248, 256, 264, 277, 282, 284, 285, 293, 296, 303, 306, 310, 314, 316, 321, 326, 387, 414, 499.
GIUSTINIANO (Geronimo), Venetiaansch gezant in den Haag, **325**, 517.
GLARGES (Corneille Montigny de), resident der St.-Gen. te Calais, **252**, 326, 515.
GLARGES (Gillis de), pensionaris van Haarlem, **139**.
GLESER (George), kapitein, later kolonel van de garde, 96, **97**, 128, 131, 276-278, 285, 320, 368, 413.
GOCKINGA (Eppo), kapitein, later kolonel, **447**.
GODLAED (Johan), sergeant-majoor in dienst der W.-Ind. Compagnie, 215.
GOLIUS (Jacob), professor in de Oostersche talen en de wiskunde te Leiden, 64, 108, *122*, 239, 373, 509, 519, 520.
GOLTSTEIN (Joachim van), kolonel, **113**, 187, 450.
GONSALES (Domingo), pseud. van Goodwin (F.)
GOODWIN (Francis), Anglikaansch bisschop en schrijver, **509**, 514.
GORCKUM (Jan van), militair, 427, 430.
GORING (George), Eng. kolonel in dienst der St., **277**, 278, 284, 292, 293, 305, 371, 430.
GORIS (Lambertus), syndicus van Nymegen, **441**.
GÖTZ (Johann, Graf zu), keizerlijk generaal, **272**, 378, 382, 395, 396.
GRAFT (Justus van der), 182.

GRASWINCKEL (Dirck), advokaat, later griffier der St.-Gen., **315**, **329**-331, 439, 440, 516.
GRAVIUS (Christianus), Duitsch student te Leiden, 421.
GROBBENDONCK, zie: Schets.
GROEN, kapitein, 498.
GROENINGEN (Van), 359.
GROENKOUS (De), 72, 75, 76, 81, 86, 96, 100, 101, 103, 108, 110, 112, 114-117, 127-132, 137, 141.
GROLLÉ, soldaat, 261.
GROMMELE (S.r de), burger van Avignon, 287.
GRONSVELD (Jost Maximiliaan, graaf van), **61**, 447.
GRONSVELD (Gravin van), 61, 100, 162, 447.
GROOT-VAN REIGERSBERCH (Maria de), 390, 451.
GROTIUS (Hugo), 224, 225, 390, 451, 523.
GRUTERUS (Isaac), philoloog, 465.
GUASCO (Ottavio), Spaansch kolonel, 370.
GUÉBRIANT (De), zie: Bude.
GUIDIUBALDI, Ital. geleerde, 309.
GUSTAAF ADOLF, Koning van Zweden, 126, 481.

H.

HACHE (Godefroy), 121.
HACQUET (John), Eng. vrijwilliger, 436.
HAER (Van der), lid der St. van Utrecht, 37.
HAERSOLTE (Bartold van), kornet, 475.
HAERSOLTE (Rutger van), drost van Lingen, 158, 230, 385, 421, 422, 475.
HAERSOLTE (Sweder van), drost van Salland, afgev. ter St.-Gen., 10, 11, 55, 60, 61, 93, 107, 158-160, 170, 196, 206, 207, 226, 227, 230, 237, 274, 354, 367, 385, 416, 419-422, 440, 475.
HAESTRECHT (Karel Otto van), heer van Druynen, drost van Breda, 25, **149**, 286, 436.
HAGA (Cornelis), gezant te Constantinopel, 265, 412.
HALEWIJN (Diderich van), zie: Alewijn.
HALLART (Maurice de), Fr. kolonel in dienst der St., 485, **487**.
HALLIER (Du), Fransch hoofdofficier, 402.
HAMILTON, Eng. vaandrig in dienst der St., *301*.
HANNEMAN (Adriaen), schilder, *462*.
HANXELER, 412.
HAPT (Antonie van der), scheepskapitein, **128**, 130, 131.
HARCOURT (Sir Simon), Eng. hoofdofficier in dienst der St., **102**, 270.
HARDENBROECK (Van), lid der St. van Utrecht, 37, 412.
HARDENBROECK (Mevr. van), 412.
HARDERWYCK (Livius), predikant van Laren en Blaricum, **8**, 9.
HARDY (Claude), Fransch orientalist, **387**, 393.
HARRIOT (Thomas), Engelsch mathematicus, **418**.
HARTAING (Maximiliaan de), heer van Marquette, ritmeester, 407, **522**.
HARTAING (Willem de), heer van Marquette, ritmeester, 502.

HATZFELD (Melchior, graaf van Gleichen en), keizerlijk generaal, **206**, 223, 416, 419, 420-422, 474.
HAUTAIN (Willem de Zoete van Lake, gezegd), admiraal, later gouverneur van Sluis, 6, 58, 189, 191, 211, **308**.
HAUTAIN Jr., 95.
HAUTAIN-DE HARTAING (Olympe de), **6**, 88, 95.
HAUTEFORT (Marie de), hofdame van Anna van Oostenrijk, **381**.
HAUTEMONT DE LARGUIER, Fr. kapitein in dienst der Staten, 58.
HAUTERIVE, zie: Aubespine (D').
HAVENS (Frederik), professor te Leuven, **143**, 149.
HEEMSKERCK, griffier der kamer van justitie, 297.
HEENVLIET, zie: Polyander van Kerckhoven Jr.
HEETVELDE (Guillaume van), kapitein, **210**.
HEILERSIEG (Johannes), leermeester van Willem II, **469**, 473, 494, 499.
HEIN (Piet), admiraal, 308.
HEINSIUS (Daniel), 32, 40, 41, 44, 45, 53, 54, 106, 113, 123-126, 143, 145, 146, 155, 162, 163, 168-170, 173, 183-185, 190-192, 232, 233, 278, 297, 310, 329, 331, 338-340, 373, 387, 426, 427, 433, 436, 441, 451, 460, 494, 495, 502, 503, 516.
HEINSIUS (Nicolaus), later philoloog en diplomaat, 126, 338, **433**.
HEINSIUS-RUTGERS (Ermgard), **125**, 126.
HELLEMANS (Don Francisco), Spaansch officier, 29.
HELLEMANS (Karel), 180.
HEMERT (Marten van), 35.
HENDERSON (François), Eng. luitenant-kolonel in dienst der St., **366**, 522.
HENDERSON, vrijwilliger, 300, 301.
HENNIN (George de), **24**, 25.
HENRIETTE MARIE, Koningin van Engeland, 371, 394, 396.
HERBERT (François), afgev. ter St.-Gen., **86**.
HERBERT (Sir Henry), Eng. kolonel in dienst der St., **277**, 283, 380.
HERCKMANS (Elias), **55**, 56, 64, 214, 215, 390.
HERLE (Hugh), kapitein, **56**.
HERLE (Jenne), **56**.
HERMITE (Jacques l'), admiraal, **308**.
HERTAING, zie: Hartaing.
HERTOGHE (De), zie: Osmael.
HERWAERDEN (Henrich van), kapitein, **193**, 194.
HESSEN-CASSEL, zie: Amalia Elisabeth en Wilhelm V.

HEUFT, 154, 253.
HEUFT (Jan), bankier te Parijs, 7, **154**, 288, 326.
HEUFT (Mattheus), bankier te Amsterdam, 7, **154**.
HEUKELUM, advokaat te Nymegen, 132.
HIERONYMUS, kerkvader, 157.
HILTEN (Antonie van), secretaris der Staten van Utrecht, 35, 37, 44, 148, 152, 167, 219, 239, 240, 346, 359, 373, 438, 439, 445, 469, 476, 478.
HILTEN-MARTENS (Johanna van), **445**.
HOEF (Willem van der), baljuw van Delfland, 3.
HOEFFIJSER-STICKE (Aeltgen), **400**.
HOEMAKER, zie: Alvaris.
HOENSBROECK (Conrad Ulrich baron van), **396**.
HOENSBROECK (N. van), 163.
HOLBEIN (Hans), schilder), 518.
HOLSTEIN (Vorst van), 446, **523**.
HOMERUS, *437*, *516*.
HONDIUS (Hendrik), teekenaar, 222, 241.
HONDT (D'), 241.
HONERT (Rochus van den), lid van den Hoogen Raad, gezant en Lat. dichter, 30, 51, 55, 57, 65, 213.
HONGARIJE (Koning van), zie: Ferdinand II.
HONTHORST (Gerard), schilder, **289**, 290, 299, 359.
HONYWOOD (Sir Robert), Eng. ritmeester in dienst der Staten, **203**, 377, 477.
HOOFT (Cornelis Pietersz.), burgemeester van Amsterdam, 236.
HOOFT (Nicolaes), 236.
HOOFT (Pieter Cornelisz.), 10, 13, 28-31, 33, 37, 38, 46, 48, 49, 51, 159, 160, 179-181, 210, 213, 214, 216-219, 223, 224, 236, 237, 326, 327, 331, 355, 432, 435, 438, 439.
HOOFT (Aernout Hellemans), 179, 181.
HOOFT-HELLEMANS (Eleonora), 28, 29, 181, 219.
HOOGENHOUCK, 342.
HOORN (Jan Jansz. van), raad van Amsterdam, **236**.
HOORN (Simon van), 236, 237.
HOORN-DE RIJCK (Giertgen Jacobsdr. van), **236**, 237.
HORATIUS, 12, 13, *23*, *122*, *156*, 157, *164*, 212, *387*, 442, *450*, 516.
HORN (Gustav Carlsson), Zweedsch generaal, **21**.
HORTENSIUS (Martinus), professor in de wis- en sterrenkunde te Amsterdam, **119**, 120, 227, 228, 342, 343, 349.
HOUVE (Johanna van der), 350.
HOUVE (Jhr. Matthijs van der), 350.
HOUVE (Pieternelle van der), 350, *522*.
HOUWERDA VAN MENCKEMA (Menno), sergeant-majoor, **447**.
HOVE (Maarten van den), zie: Hortensius.
HOWARD (Thomas), graaf van Arundell, Eng. diplomaat, **207**, 209, 210, 218, 223.
HUGO (Hermannus), Jezuïet en geschiedschrijver, 251-253.
HUME (George), Eng. kapitein in dienst der St., **311**.
HUYBERT (Antonie de), rechtsgeleerde en dichter, 225.
HUYGEN (Johan), kolonel, **415**.
HUYGENS SR. (Christiaan), 38, 131, 216-219, 223, 224, 227, 327, 333, 476, 479, 492.

HUYGENS JR. (Christiaan), 205, 307, 452, 459, 460, 473, 482, 488, 491, 498.
HUYGENS JR. (Constantijn), 307, 436, 437, 452, 454, 459, 469, 473, 482, 488, 491, 498, 517.
HUYGENS (Lodewijk), 460, 488, 489.
HUYGENS (Maurits), secret. van den Raad van State, 180, 315, 434, 445, 492, 493, 502.
HUYGENS (Philips), 489.
HUYGENS-VAN BAERLE (Susanna), 65, 86, 114, 158, 161, 177(?), 180, 181, 200, **231**, 233, **237**-240, 300, 327, 333, 433, 437, 442, 445, 446, 464, 468.
HUYGHENS (Rutger), burgem. van Arnhem, afgev. ter St.-Gen. en gezant, 10.

I.

ISABELLA CHARLOTTE, Prinses van Oranje, 135(?), 377, **378**, 379, 382, 389.
ISABELLA CLARA EUGENIA, aartshertogin van Oostenrijk, 2, 38, 109, 388.
ISEMBURG (Graaf van), Spaansch hoofdofficier, **193**, 294, 392.
ISENDOORN (Frederik van), burgem. van Wijk bij Duurstede, 328.
ISENDOORN (Johan van), burgem. van Wijk bij Duurstede, 328.
ISOLANO (Johann Ludwig, graaf), keizerlijk generaal, **100**.
ISSELSTEIN, ruiteroverste, 69, 102, 257, 384.

J.

JANSSEN, timmerman, 136.
JARRET (Gilbert), kapitein, **211**.
JEROENSZ (Ewout), scheepskapitein, **400**.
JOACHIMI (Albert), gezant in Engeland, 53, 66, 73, 77, 154, 361, 363, 368, 379, 381, 396, 400, 501, 504.
JOHANN GEORG, Keurvorst van Saksen, 66, 206.
JOHNSTON (Arthur), Eng. medicus en Lat. dichter, **10**, 12, 13.
JONES (Inigo), Eng. architect, **334**.
JUCUNDUS, zie: Giocondi.
JULIEN (Paul), advokaat te Oranje, 242.
JUNIUS (Jacob), secret. en raad van den Prins, 1-4, 357, 465.

JUNIUS (Odilia), 1, 2, 4.
JUNIUS (Willem), kapitein, 1-4, 6.
JUSTINIANI, zie: Giustiniano.

K.

KALTHOF, instrumentmaker te Dordrecht, 449.
KARDINAAL-INFANT, zie: Ferdinand.
KAREL I, Koning van Engeland, 66, 203, 244, 262, 263, 371, 382, 383, 392, 394, 396.
KAREL LODEWIJK, Keurvorst van de Palts, 66, **82**, 117, 244, 250, 251, 253-256, 262, 263, 265, 275, 373, 401, 405, 416, 500.
KEPLER (Johannes), Duitsch sterrenkundige, 123.
KERCKHOVEN (Van den), zie: Polyander.
KETTING DE JONGH (Willem), later thresorier der domeinen en raad van den Prins, **109**.
KEULEN (Keurvorst van), zie: Ferdinand I.
KING (James), lord Eythin, Eng. generaal in Zweedschen dienst, **401**, 416.
KINSCHOT (Lodewijk van), auditeur der rekenkamer van Holland, **42**, 87, 116.
KNIGHTLY (Ferdinand), Eng. luit.-kol. in dienst der St., **455**, 456, 464.
KNUYT (Johan de), raad van den Prins, vertegenwoordiger van den eersten edele in Zeeland, 10, 12, 15, 19-21, 23, 24, 42, 49, 52, 56, 76, 77, 100, 109, 110, 155, 185, 186, 188, 231, 245, 269, 285, 404, 408, 411, 413, 415, 418, 422, 428, 435, 498, 515.
KÖNIGSMARK (Hans Christoph, graaf van), kolonel in dienst van den Keizer, **475**.
KUIJSTEN, 53.

L.

LADRON (Alonso), Spaansch hoofdofficier, **69**.
LAMBOY, generaal der keizerlijke troepen, **385**.
LANGEN (Guil. de), 482.
LANGERACK (Heer van), zie: Boetzelaer (Van den).
LANGES (Louis de), S.r de Montmirail, **233**, 241, 259, 289, 350, 485, 486, 497, 508.
LANGES (De), S.r de Beauvais, 233, 259.
LANIER (Nicholas), Eng. luitenist, **430**.
LANSAC (Mad.e de), gouvernante van Lodewijk XIV, 396.
LANTSCROON (Gijsbert van), luitenant, **469**.
LAREN (Daniel van), predikant, **221**.
LARENUS, zie: Laren (Van).
LAWICK (Jan van), kapitein, **357**, 389.
LEDA (Baron de), Spaansch generaal, **5**, 282, 294, 312, 315, 316, 318, 371, 374, 381, 452, 459, 480, 491.

LEE (François van der), hofbeambte, **327**.
LEEUWEN (Van), zie: Boetzelaer (Van den).
LEEWARDER (J.J.), horlogemaker te Haarlem, 399.
LERMA (Hertog van), Spaansch generaal, **5**, 12, 92, **98**, 106, **134**.
LEVIN (Willem de), heer van Famars, kapitein, **185**.
LEX (Christiaan), luit.-kolonel, **415**.
LIBAERT (Cornelis), subsistuut van den baljuw van Delfland, 4.
LICHTHART (Jan Cornelisz.), admiraal, **390**.
LIEDEKERKE, scheepskapitein, **477**.
LIEFHEBBER (Jasper), vice-admiraal, **307**, 308, 448.
LIERE (Willem van), heer van Oosterwijk, gezant te Venetië en te Parijs, 190, 400, 415, 419(?), 464, 493-495.
LIGNE (Albert de), prins van Barbançon en Aremberg, 13, 108 (?).
LIMBURG-STYRUM (Graaf van), zie: Styrum.
LINGNE (Paulus de), advokaat, 306, 323.
LINTELO (Jhr. Everard van), afgev. ter St.-Gen., 237.
LION (Govert le), kapitein, **152**.
LIPSIUS (Justus), philoloog en prof. te Leuven, 199, 201, 356.
LISSE (Dirk van der), schilder, 339, **522**.
LIVINGSTONE (John), Eng. sergeant-majoor in dienst der St., **366**, 522.
LIVINGSTONE (Thomas), Eng. kapitein in dienst der St., **366**.
LIVIUS (Theodorus), 384.
LIVIUS (Titus), 384.
LLEGANEZ, Sp. gouverneur van Milaan, 316, 318, 320.
LOCKHORST (Catharina van), **407**, 410.
LOCKHORST (Cornelis van), heer van de Lier, 243.
LOCKHORST-HARDEBOL (Catharina Adriaensdr. van), vrouw van de Lier, 137.
LODEWIJK XIII, Koning van Frankrijk, 8, 23, 25, 36, 41, 59, 71, 81, 82, 203, 205, 211, 240, 241, 255, 296, 313, 314, 321, 329, 346, 347, 354, 362, 381, 382, 386, 388, 395, 406, 409, 410, 414, 418, 423, 444, 454, 458, 466, 473, 477, 480, 497, 508.
LODEWIJK XIV, later Koning van Frankrijk, 407.
LOENIUS (J.), 360.
LOEWENSTEIN (Elisabeth gravin van), 192, 350, 455, 456, 463, 464.
LONER (Wolf), koopman te Neurenberg, 221.
LONGUEVILLE (Hertog de), zie: Orleans.
LOO (Van), 510.
LOO (Arend van), kapitein, **510**.
LOPE DE VEGA, zie: Vega.
LOPES (De), **196**, 197, 395, *410*, 443, 444, 448, 452, 458, 512.

LORME (De), kornet, 69.
LOTHARINGEN (Frans Nicolaas, Hertog van), 15.
LOTHARINGEN (Karel III, Hertog van), 305, 381, 461, 467, 468.
LOTHARINGEN (Maria van), hertogin van Chevreuse, **317**.
LUCANUS, Lat. dichter, *499*.
LUCHTENBERG (Pieter van), procureur in den Haag, 233.
LUCHTENBURG, ontvanger, 380.
LUCRETIUS, Lat. dichter, *324*.
LUIK (Bisschop van), zie: Ferdinand van Beieren.
LUTTERSHEIM, kol. in dienst des Keizers, 381, 385, 417, 421, 475.
LYBYUS (J.), 481.
LYERE (Heer de la), zie: Lockhorst.

M.

MACHAUT, zie: Plasse.
MAECK (Van), 55.
MAGERUS (Petrus), predikant in Brielsche Nieuweland, **233**.
MAHOMET, 174.
MAILLÉ (Urbain), markies de Brezé, Fr. maarschalk, **67**, 71, 72, 88, 99, 102, 140.
MAIRE (Jan), uitgever te Leiden, 220, 322.
MAISONNEUVE (Isaac de Perponcher de), Fr. kolonel in dienst der St., 277, **278**, 283, 292.
MAISONNEUVE (Pierre de Perponcher de), Fr. kapitein in dienst der St., 355.
MANMAKER SR. (Adriaen van), staatsman, 95, 107, 108, 126, 131, 310, 359, 501.
MANMAKER JR. (Adriaen van), officier, **131**, 501.
MANMAKER (Maurits van), officier, **359**.
MANMAKER JR., officier, 95, 108.
MARAZIN, 206.
MARCK (Graaf van der), 175.
MARESIUS (Samuel), theol. prof. in den Bosch en te Groningen, **174**.
MARLOT, zie: Morlot.
MARNIX (Philips van), heer van St. Aldegonde, 218, 236.
MARNIX (Walburg van), vrouw van St. Aldegonde, **407**.
MARTIALIS, 159, 160, *331*, *338*, *453*.
MARTINAYE (De la), hofbeambte, **200**, 260, 376, 466.
MASCHEREEL (Johan van), heer tot Balgoyen, **458**.
MAST (Van der), militair rechter te Bergen op Zoom, 420.
MAUBUS (Anna van), kasteleine van het kasteel te Breda, **342**, 459.
MAURICE (Theobaldus), secret. der Koningin van Boheme, 233, 234, 314.
MAURIER (Benjamin Aubery du), vroeger Fransch gezant in den Haag, 191.
MAURIER (Maurice Aubery du), Fr. kapitein in dienst der Staten, **191**.
MAURITS, Prins van Oranje, 42, 70, 262, 296.
MAYERNE (Sir Theodore de Turquet de), Zwitsersch dokter te Londen, kon. lijfarts, 356, 361, 368.
MAZARIN (Jules), vice-legaat van Avignon, later minister van Frankrijk, **15**, 39.

MEDICIS (Maria de), Koningin-Moeder, 15, 188, 273, 274, 313, 364, 388, 394, 398, 400-402, 404, 407, 410, 413-415, 423.
MEILLERAYE (Hertog de la), zie: Porte (De la).
MELANDER (P. Holzapfell de), generaal in Hessischen dienst, 8, 9, 11, 28, **50**, 60, 93, 274, 454-456.
MENDOÇA (Don Bernardin de), Spaansch gezant in Engeland, 216-218.
MENTEN (Roelandt), kapitein, **68**.
MERCOEUR (Hertog de), zie: Vendôme.
MERODE (Johan van), heer van Rumme, **266**.
MERODE-VAN WASSENAER (Emilia van), 266, 268.
MERSENNE (Marin), Fransch priester en geleerde, **174**, 220, 239, 306, 309, 316, 348, 372, 469, 487-489, 499, 504, 506, 507, 515.
MESCHEDE, 28.
MESMES (Claude de), graaf van Avaux, Fr. diplomaat, **458**.
METARD, kapitein in Spaanschen dienst, 323.
METEREN, 2.
METEREN (Adriaen Cuyck van), kapitein, **291**.
METIUS (Jacob Adriaansz.), uitvinder van den telescoop, 120.
METZ SR. (Du), ritmeester, **260**.
METZ JR. (Du), militair, 260.
MICHAELI (Ser Francesco), gezant van Venetië, **109**, 114, 141, 326-328, 522.
MICHALORIUS (Jacobus), Ital. geleerde, 338.
MIEREVELD (Michiel Jansz.), schilder, 45, 53.
MIRÉ (De), 63, 67.
MIRKINIUS (Abraham), gouverneur der zoons van Huygens, **259**, 307.
MOLINO (Dominico), Venetiaansch staatsman en geleerde, 141, 148, 153, 156, 157, 219.
MOLLET (André), Fransch tuinarchitect, **114**, 116.
MONCADO (Don Francisco de), markies van Aytona, Spaansch generaal, 2, 5, 6, 8, 11, 12, 16, 18, 22, 38, 59, 79, 84, 88, 91, 93, **98**, 99, 135, 417.
MONDRAGON (Christ.), Spaansch generaal, 236.
MONROY (Don Juan de), Spaansch kapitein, 297.
MONTEVERDE (Claudio di), Ital. componist, **409**.
MONTMIRAIL (S.^{r} de), zie: Langes (De).
MOOR (Johan de), burgem. van Vlissingen, **237**.
MORGAN (Charles), Eng. kolonel in dienst der Staten, **82**, 95, 96, 186, 196, 276, 277, 281, 321, 332, 384.

MORLOT (David de), S.r de Bavoy, president van den krijgsraad en hofbeambte, 197, 210, 267, 279, 448, 494.
MORTAIGNE, hofmeester, 415.
MORY (Abraham de), Fr. veldprediker, **89**, 97, 153, 177.
MOSTART (Daniel), secret. van Amsterdam en dichter, **12**, 51, 432, 435, 439.
MOTERIE (Graaf de la), Spaansch generaal, 104, 274.
MOTET, predikant, 289.
MOULIN (Cyrus du), predikant te Limburg, **89**, 97, 104-106, 113.
MOULIN (Marie du), **89**, 503.
MOULIN (Pierre du), theologisch professor te Leiden en te Sedan, **89**, 106.
MOYRE (De), zie: Corduan (De).
MOZES, 173, 174.
MUSCH (Cornelis), griffier der St.-Gen., 19, 20, 134, 150, 229, 231, 232, 235, 257, 347, 516.
MUSCH, drost van St. Maartensdijk, 324.
MYDORGE (Claude), Fransch natuurkundige, 142.
MYEROP (Van), 437.
MYEROP (Joachim van), ontvanger-generaal van Holland, **113**, 197, 202, 204, 210, 243.
MYLE (Adriaen van der), later luitenant-generaal der artillerie, 412.
MYLE (Cornelis van der), staatsman, 12, 14, 20, 23, 30, 38, 48, 49, 57, 64, 65, 67, 70-72, 75, 76, 81, 85, 86, 92, 96, 100, 101, 103, 108, 110, 112-117, 120, 121, 124, 127-137, 139, 141, 153, 177, 200, 204, 247, 405, 406, 412, 510, 516.
MYLE (Geertruid van der), 92.

N.

NASSAU (Ernst Casimir, graaf van), stadhouder van Friesland en Groningen, 7.
NASSAU (Jhr. Frederik van), 1, 149, 161, 162, 183, 220, 238, 254, 341, 342, 344, 346, 351, 353, 417, 421-423, 426, 449, 456, 457.
NASSAU (Hendrik Casimir, graaf van), stadhouder van Friesland en Groningen, 6, 10, 46, 92, 110, 152, 192, 207, 246, 248, 256, 272, 275, 276, 281, 295, 302, 303, 317, 319, 320, 356, 394, 395, 397, 400, 439, 445, 447, 448, 463, 466, 467, 469, 473, 474, 476, 479, 480, 481, 483, 484, 487, 491, 504-506, 520.
NASSAU (Jan, graaf van), 5, 6, 16, 26, 27, 79, 84, 92, 99, 101, 245, 250, 252, 256, 258, 284, 286, 294, 319, 360, 361, 374, **388**, 392.
NASSAU (Lodewijk van), heer van Beverweert, kolonel, **107**, **186**, 301, 364, 365.
NASSAU (Freule van), 192.
NASSAU-BOURBON (Prinsessen van), 233, 234, 399, 522.
NASSAU-SIEGEN (George Frederik, graaf van), ritmeester, later kolonel, **98**, 264, 397, 398.
NASSAU-SIEGEN (Hendrik, graaf van), luit.-kolonel, 56, 110, 186, 367, 369, 371, 410, 411, 413, 414, 418, 421.
NASSAU-SIEGEN (Johan Maurits, graaf van), kolonel en gouverneur van Brazilië, 2, 7-9, 11, 13, 16-18, 56, 61, 107, 127, 133, 161, 163, 194, 200, 203, 333, 341, 342, 355, 374, 404, 461, 512.
NASSAU-SIEGEN (Maurits, graaf van), officier, **110**, 364, **365**, 371.

NASSAU-SIEGEN (Willem, graaf van), veldmaarschalk, 17, 18, 56, 61, 68, 77, 88-92, 100, 110, 162, 249, 250, 252, 258, 264, 268, 269; 272, 275, 276, 281, 282, 284, 286, 295, 299-301, 304, 312, 313, 317, 320, 321, 357, 358, 361-368, 370, 372, 377, 386, 389, 394, 470, 512.
NASSAU-SIEGEN (Christina gravin van), geb. gravin van Erpach, 149, 241.
NELSON (Edward), Eng. kapitein in dienst der Staten, **82**.
NEMIUS (Caspar), bisschop van Antwerpen, *133*.
NENNA (Pomponio), Ital. componist, 183, 184, 354.
NERÉE (Jacques de), 70.
NES (Jan Jacobsz van), scheepskapitein, **448**.
NICASTRE (René de), stalmeester, 162, 310.
NIEUWBURG (Hertog van), zie: Wolfgang Wilhelm.
NOBEL (Hendrik Willemsz.), burgem. van Rotterdam, afgev. ter St.-Gen., 107, 237.
NOORDWIJK (Heer van), zie: Bouchorst.
NOOT-VAN STAKENBROECK (Lucresse van der), **55**.
NORDINGEN, 73.
NORMENTHIER (Markies de), 515.
NYS (Daniel), koopman te Venetië, 239, 280, 281.

O.

OBDAM, zie: Wassenaer.
O'BRIEN (Donogh), Eng. kapitein in dienst der Staten, **130**.
O'DONNELL, 420.
OEHR, kolonel in dienst van den Keizer, 475.
OEM (Antonie), 422, 423.
OEM SR. (Johan), 65.
OEM JR. (Johan), 3, 37.
OEM-GRIJPH (Cornelia), 65.
OETGENS-VAN WAVEREN (Anthony), burgem. van Amsterdam, afgev. ter St.-Gen., 19, 20, 104, 141, 196.
OLDENBARNEVELT (Reynier van), heer van Groeneveld, 406.
OOSTENRIJK (Don Juan van), 46, 512.
OOSTERWIJK (Heer van), zie: Liere (Van).

OOSTHEIM (Barthold van), kapitein, **447**.
OOSTRUM (Bernhard van) heer van Broekhuijsen, ritmeester, 82.
OOSTRUM (Johan van), heer van Moersbergen, ritmeester, 82.
OOSTRUM (Van), vaandrig, 107.
ORANJE, zie: Amalia, Frederik Hendrik, Isabella Charlotte, Maurits, Philips Willem, Willem I en Willem II.
ORLEANS (Gaston Jean Baptiste, hertog van), 8, 15, 346.
ORLEANS (Henri II van), hertog van Longueville, **298**, 466, 506.
ORLEANS (Louise van), hertogin van Longueville, **314**.
OS (Roeland van), ritmeester, **424**.
OSMAEL (Jan de Hertoghe van), heer van Valckenburg, gouverneur van Oranje, *497*, 499, 502, 505.
OSMAEL-DE BYE (Josina de Hertoghe van), 497-499, 502, 505.
OTTERUS (Chr.), Duitsch mathematicus, **225**.
OUCHANT (D'), zie Plessis (Du).
OUDEWATER (Burgemeesters en regeerders van), 211.
OVIDIUS, 12, *59*, 164, 181, 454, 459.
OXENSTIERNA (Axel), rijkskanselier van Zweden, 24, 66, 109, 262.

P.

PACKOP, overlooper, 242.
PAFFENRODE (Jhr. Jacob van), drost van Gorinchem, **242**.
PAGET (Henry), Eng. kapitein in dienst der St., **519**.
PALACHE (Joseph), agent van den koning van Marocco, 255.
PALLANDT (Floris II van), graaf van Culemborgh, afgev. ter St.-Gen., **20**, 23, 77, 361, 452, **458**, *463*, 487, 516.
PALLANDT (Catharina van), gravin van Culemborgh, geb. gravin van den Berg, **463**.
PALTS, zie Karel Lodewijk.
PALTS-LANDSBERG, zie: Amalia en Frederik Lodewijk.
PANHUIJS (Servatius), pensionaris van Schoonhoven en meesterknaap van Holland, **441**.
PANTALEO (Henricus), Zwitsersch geleerde, **60**.
PANTALEO (Leo), 60.
PAPENBROECK, 517.
PAPPENHEIM (Gottfried Heinrich, Grafzu), keizerlijk generaal, 258.
PARDO (Susanna de), abdis te Roermond, **85**, 327.
PARMA (Hertog van), zie: Farnese.
PARMA (Margaretha van), 379.
PAS (Manassès de), markies de Feuquières, diplomaat en krijgsman, **24**, 457, **461**.
PASMAN (Gerardus), Jezuïet, **383**.
PAULUS (Julius), Rom. jurist, 138.
PAUSANIAS, Grieksch aardrijkskundige, 30.
PAUW (Adriaen), staatsman, 7, 15, 18, 20, 22-25, 36, 66, 77, 98, 129, 192, 472, 489, 490.
PAUW (Cornelio), raad van den Prins, **24**.

PAUW (Michaël), kapitein, **490**.
Pauw (Nicolaes Seys), heer van Bennebroek, meesterknaap van Holland, 59, 472, 490.
PAUW (Pieter), kapitein, *490*.
PAUW-VAN LOCKHORST (Anna), 59, 410.
PEDIUS, zie: Voetius.
PEIRESC (Nicolas Claude Fabri de), Fransch geleerde, **225**, 226.
PELHELM (Von), Hessisch diplomaat, 111.
PELLENS (N.V.), 75, 81, 96, 113, 114.
PENINGTON (Sir John), Eng. admiraal, 501.
PERCEVAL (Pierre de), kwartiermeester-generaal, **282**, 296, 301, 362.
PERPONCHER (De), zie: Maissonneuve.
PERRIERE, vaandrig, 441.
PERSIUS, Lat. dichter, *224*.
PERSIJN (Maarten van), auditeur van de rekenkamer der domeinen van Z.-Holland, 89, 521.
PERSIJN (Mr. Reynier van), lid van het Hof van Holland, **96**, 108, 114.
PETERSDORFF (C.B. de), baron de Camin, Duitsch diplomaat, 52, 61, 62, 233, 234.
PETRARCHA, 306.
PETRONIUS, 356.
PEYRARÈDE (Jean de), Fransch geleerde, **356**, 463.
PHAEDRUS, Lat. fabeldichter, *453*.
PHILIPS IV, Koning van Spanje, 61, 67, 81.
PHILIPS WILLEM, Prins van Oranje, 42, 287, 497.
PHILIPSON (Johannes), prof. te Straatsburg, **473**.
PICCOLOMINI (Ottavio vorst), hertog van Amalfi, keizerlijk generaal, 223, **243**, 246, 253, 256, 270, 274, 294, 313, 373, 377, 378, 388, 403, 452, 454, 457, 461, 463, 466, 467, 469, 470, 477, 478, 480, 490.
PIERCY (Joannes de), 420, 422, 423, 447, 486, 511.
PINDARUS, 164.
PINSSEN VAN DER AA, zie: Pynssen.
PIOCHET, secretaris van prins Thomas van Savoye, 135.
PISCATOR (Johannes), vaandrig, 357.
PISCATORIS (Ant.), 369, 392.
PISE (Jacques de la), griffier van het parlement van Oranje, *229*, 287.
PISE (Joseph de la), griffier van het parlement van Oranje, **229**, 230, 243, 255, 261, 262,

268, 287-289, 302, 310, 312, 470, 496, 498, 499.
PLASSE (François), vicomte de Machaut, Fr. kolonel in dienst der Staten, **480**.
PLAUTUS, *128*, *222*.
PLEMP (Vopiscus Fortunatus), med. prof. te Leuven. **352**.
PLESSIS (Louis du), S.r d'Ouchant, Fr. kolonel in dienst der St., **188**, 276, 279, 303, 320, 423.
PLETTENBERCH (Johan van), 482.
PLINIUS, Romeinsch geleerde, 30.
PLINIUS SECUNDUS, Rom. geleerde, 217, 218, 338.
PLOOS (Adriaen), konvooimeester, 24.
PLOOS VAN AMSTEL (Adriaen), afgev. ter St.-Gen., 6, 7, 11, 20, 22-25, 36, 47, 66, 72-74, 76-78, 82, 84, 98, 109, 192, 206, 210, 211, 244, 246, 247, 250, 251, 253-255, 260, 262, 263, 265, 267, 270, 271, 275, 278, 289, 294, 297, 299, 306, 307, 310, 316, 324-329, 339, 361, 379, 391, 400, 401, 404, 405, 407, 408, 410-413, *478*.
PLOOS VAN AMSTEL (Gerard), officier, 270, **294**, 299, 307, 310, **324**, 325, 327-329, 413, 478,
PLOOS-VAN BIJLER (Agnes), 375, 478.
PLUTARCHUS, Grieksch geschiedschrijver, 138.
POELENBURG (Cornelis van), schilder, **336**.
POL (Witby), kapitein, 311.
POL (Frans van de), 401.
POLLOTTI (Alfonso), Ital. kapitein in dienst der Staten, **167**, 199, 200, 231, 293, 344, 353, 365, 369, 435, 450, 487.
POLLOTTI (Giovanni Battista), Ital. kapitein in dienst der Staten, **450**.
POLMAN (Anthonie), kapitein, 7, 11.
POLYANDER VAN KERCKHOVEN JR. (Johannes), heer van Heenvliet, diplomaat, 118, 120, 126, 461, 477.
POLYBIUS, Grieksch geschiedschrijver, 199, 201.
POMPEI (Graaf Lelio), It. offic. in dienst der St., 74, 75, 163.
POMPEI (Graaf), It. officier in dienst der St., 18.
PONTANUS (Johannes Isaacus), professor te Harderwijk, 230, 231, 333, 374, 403, 428.
PONTAUBRAY (De), hoveling van den Prins, 447.
PORTA (Giambattista della), Ital. natuurkundige, **450**.
PORTE (Charles de la), hertog de la Meilleraye, Fransch maarschalk, **95**, 96, 239 (?), 473.
PORTER (Endymion), Eng. diplomaat, 501.
PORTUGAL (Anna Louise, prinses van), 475, **476**, 479.
PORTUGAL (Eleonore Maurice, prinses van), **79**, 80, 251, 252, 374, 388, 406.
PORTUGAL (Don Emanuel Sr. van), **374**, 388.
PORTUGAL (Don Emanuel Jr, van), **195**, 205, 206, 378, 383, 397, 398, 400, 403, 406.
PORTUGAL (Emilia van), geb. gravin van Nassau, 479.
PORTUGAL (Maria Belgica, prinses van), **133**.
PORTUGAL (Prinsessen van), 120, 133, 135.
POST (Pieter), bouwkundige, *222*, 333, **437**, 518.
POTIER (Louis), marquis de Gesvres, 346, 445.
PRESTON (Thomas), viscount Tara, Sp. kolonel, **80**.
PRIMAYE (Elias de la), zaakwaarnemer te Genève, 120, 197, 340, 479.
PRINS KARDINAAL, zie: Ferdinand.

PUCHLER (Eustachius), kolonel, **376**.
PUTEANUS (Andreas), 83.
PUTEANUS (Erycius), professor te Leuven, 3, 37, 38, 41, 45, 47, 48, 53, 83, 108, 143, 149, 302, 314, 315, 337, 338, 340, 356, 370, 420, 422, 423, 429, 430, 447, 467, 474, 486, 512.
PUTEANUS (Isabella Eugenia), *3*, 37, 38, 41, 45, 65.
PUTEANUS (J.), schepen van Roermond, 429.
PUTEANUS (Justus Caecilius), 37, 38, **41**, 45, 65, 420, 422, 423, 430, 446, 447, 466, 467, 474, 486, 490, 511, 512.
PUTEANUS (Leonardus Ingenradius), katholiek priester, 429.
PYNSSEN VAN DER AA (Otto), kapitein, later luit.-kolonel, **342**.
PYNSSEN VAN DER AA (Willem), kolonel, 22, 25, 27, 29, 63, 92, 107, 115, 152, 270, 271, 295, *342*, 522.
PYNSSEN VAN DER AA, drost van St. Maartensdijk, 327-329.
PYTHAGORAS, 151.
PYTHEAS, Grieksch geograaf, **226**.

Q.

QUAST, vice-admiraal, 103, 104, 130, 131, 308.
QUINTILIANUS, 59, 147.
QUIRIJNSEN, zie: Crijnssen.

R.

RADELANDT (Willem van), lid van het Hof van Utrecht, **310**.
RADZIWILL (Prins Janus), **411**, 412, 432.
RAESVELT (Johan van), commies bij de griffie der St.-Gen., 306, 307, 312, 317.
RAFELIS (Olivier de), predikant te Oranje, later in den Haag, 97, 105, 200, 201, 513.
RAMBURE (De), maréchal de camp in het Fr. leger, **314**.
RANDWIJCK (Van), militair, 483.
RANDWIJCK (Hans Willem van), luitenant-kolonel, 270, 483.
RANDWIJCK (Jacob van), kolonel, 270, 278, 379, 397(?).
RANTZAU (Josias, graaf van), Zweedsch, later Fransch generaal, **274**.

RATTERMONT (A.), goutsmid, later muntmeester, 126, 127, 141, 341.
RAVENKLAW (Ditleff), kanselier van Denemarken, 423.
REAEL (Laurens), gouverneur-generaal van Oost-Indië, admiraal en gezant, 164, 165, 213, 228, 232, 235, 243, **327**.
REEDE (Godard van), heer van Amerongen, 77.
REIGERSBERCH (Nicolaas van), lid van den Hoogen Raad, **224**.
REMBRANDT, 150-152, 425, 427-429, 433, 434.
REMOND (Lancre de), Fr. luitenant, later kapitein, in dienst der St., **285**.
RENERI (Henricus), professor in de wijsbegeerte te Utrecht, **61**, 121, 140, 338, 339.
RENESSE (Johan Adolf van), kapitein, 107, 170, **521**.
RENESSE (René van), graaf van Warfusé, Z.-Nederl. staatsman, 206.
REYD (Everard van), geschiedschrijver, **217**.
REYNAERTS, 225.
RHIJNGRAAF, zie: Salm.
RICH (Robert), graaf van Warwick, 265.
RICHELIEU (Kardinaal de), 15, 19, 36, 41, 52, 98, 155, 211, 240, 241, 273, 274, 346, 348, 372, 381, 386, 388, 391, 401, 409, 114, 448, 480, 497.
RIDDER (Martin de), kapitein, **155**.
RIETBERG (Graaf van), kolonel in Spaanschen dienst, **193**.
RIEUX, Fransch officier in dienst der St., 189, 192, 298.
RIPPERDA. (Willem van), heer van Hengelo, afgev. ter St.-Gen., **21**, 104.
RISOIR (De), zie: Noot (Van der).
RIVET (André), gouverneur van Prins Willem II, 4, 5, 8-10, 57, 97, 104-106, 111, 113, 123, 199, 200-202, 205, 212, 251, 252, 254, 302, 306, 307, 317, 322, 443, 451, 460, 464, 494, 495, 498, 499, 502, 503 505, 514.
RIVET (Guillaume), predikant te Taillebourg, **111**.
RIVET JR., 111.
RIVET (Juffrouwen), 89.
ROCAS (Graaf de), Fr. vrijwilliger, 395, 399.
ROCHETTE (La), Fr. kapitein in dienst der St., **320**.
RODRIGO, 64, 67, 71, 72, 81, 86, 96, 100, 101, 103, 109, 110, 112, 114, 115, 117, 127, 128, 130, 131, 137, 141.
ROMPH, zie: Rumph.
ROSA (Peter), Z.-Nederl. staatsman, **188**, 284.
ROSENCRANS, kolonel, 27.
ROSENCRANS-VAN LAWICK (Josina), **22**, 25, 27.
ROUTART, secret. van staat van den Koning van Spanje, 409, 416, 417.
ROUVEROY, kolonel in Sp. dienst, 294.
ROY (Le), vaandrig, 203.
RUBENS (Peter Paulus), schilder, 129, 132, 468, 512, 513.
RUMME (Heer van), zie: Merode.
RUMPH (Dr. Christiaan), lijfarts van den Prins 95, 205, 448.
RUPPA (Freule), hofdame, 277.
RUSDORF (Johann Joachim), Duitsch diplomaat, **247**.
RUSSEL (Pouwel van), militair, 107.
RUTGERSIUS (Janus), philoloog en diplomaat, 125, 126.
RUYSCH (Coenraad), burgem. van Dordrecht, afgev. ter St.-Gen., **20**.
RUYSCH (Johan), commissaris van de monstering, **372**.
RYBAUCOURT, Spaansch hoofdofficier, 35, 405.
RIJCK (Jacob Simonsz. de), watergeus, **236**.

RIJCK (Simon de), schepen van Amsterdam, **236**.
RIJCK-HOOFT (Griete Claesdr. de), **236**.
RIJCKE (Mr. Pieter de), vroeger vertegenwoordiger van den eersten edele in Zeeland, **167**.
RYE (Claude de), baron de Balançon, Spaansch gouverneur van Breda, **5**, 8, 14, 16, **273**, 313.
RYSENAER, kapitein, 32.

S.

SAEGHMAN (Julius), ambtenaar te Buren, **72**, 74, 76, 391.
SAIGE (G. le), griffier van den Raad van den Prins, 34, 65, 68, 83, 96, 108, 184, 209, 225.
S.T AMOUR (Graaf de), kolonel in Spaanschen dienst, 297.
S.T CHAUMONT (Melchior, markies de), Fransch diplomaat, **205**, 295.
S.T CHRISTOFFLE DE LA FERANDIERE (De), Fr. kapitein in dienst der St., **298**.
S.T FELIX, 487.
S.T HIBAR, Fransch vrijwilliger, 469.
S.T PRUEIL, Fransch hoofdofficier, 402.
S.T SURIN, Fransch vrijwilliger, 471.
SAIVE (Claude de), president der rekenkamer te Dyon, 42, 62.
SAIVE (Jacques de), president van het parlement te Dyon, 42, 62.
SAKSEN, zie: Johann Georg.
SAKSEN-WEIMAR (Bernard, hertog van), **5**, 94, 193, 209, 316, 318, 373, 378, 382, 395, 396, 405, 415, 477, **481**, 500.
SALAZAR (Graaf van), generaal der Spaansche ruiterij, **27**, 29, 46.
SALM (Frederik graaf van), Rhijngraaf, hoofdofficier in dienst der St., **32**, 85, 94, 196, 384, 385, 470.
SALMASIUS (C.), zie: Saumaise.

SALVADOR DE BOYNA, Spaansch luitenant, 245.
SANDENBURG (Heer van), zie: Borre van Amerongen.
SANDERS, kapitein, 424.
SANDERS, officier, 420.
SANDILANDS (Sir James), Eng. kolonel in dienst der St., **282**, 283, 296, 311, 369, 372, 376, 391.
SANDILANDS (Sir Philip), Eng. kapitein in dienst der St., **311**.
SANTEN (J. van), luitenant te Oranje, 138, 212, 230, 255, 420, 422, 484, 486, 501, 508.
SANTEN (J. van), kapitein, **413**.
SANTEN (Van), kapitein, 134, 501.
SAUMAISE (Claude de), professor te Leiden, 43, 44, 57, 199, 202, 353, 451, 460, 494, 495, 502, 503, 514, 516, 520, 521.
SAUTIJN (Samuel), koopman te Amsterdam, **477**.
SAUZIN (J.), commies, later secret. van het parlement te Oranje, 229, 235, 245, 283, 288, 299, 300, 496.
SAVELLI, keizerlijk generaal, 396.
SAVOYE, zie: Christina en Victor Amadeus.
SAVOYE (Maurits prins van), kardinaal, 506.
SAVOYE (Thomas, prins van), 68-72, 79, 135, 203, 245, 263, 295, 360, 377, 378, 380, 388, 398, 403, 448, *506*.
SAYN (Gravin van), geb. gravin van Erpach, 241, 268.
SCAGLIA, zie: Sciaglia.
SCALIGER (Josephus Justus), prof. te Leiden, 173, 174.
SCHAEP (Hendrik), 146-148.
SCHAEP-DE VOGELAER (Susanna), 146, 147.
SCHAFFER (Gozen), afgev. ter St.-Gen., 6, 20.
SCHEINER (Christoph), Duitsch mathematicus en astronoom, 123.
SCHELE (Juffr.), hofdame, **66**, 67.
SCHENDEL (Gillis of Elias van), **362**, 411, 432.
SCHETS (Antonie), graaf van Grobbendonck, Spaansch generaal, **35**, 79, 193, 361.
SCHETS, baron van Wesemael, 361.
SCHIMMELPENNINCK, kornet, 478.
SCHIMMELPENNINCK, luitenant, 502.
SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYEN (Jacob), burgem. en wachtmeester van Zutphen, **381**, 458.
SCHONENBURG, afgev. ter Stat.-Gen., 6, 7.
SCHKOPPE (Sigemundt von), kolonel in dienst der W.-Ind. Comp., **214**.
SCHOOR (Van), 'fermier général' te Oranje, 212, 288, 420.
SCHOOTEN JR. (Frans van), later prof. te Leiden, **309**, 520.
SCHOTTE (Jacob), bnrgemeester van Middelburg, **486**.
SCHOUTEN (Andries), schout van Buren, 70.
SCHRAFFERT (Nicolaes), 82.
SCHURING, kapitein, 282.
SCHURMAN (Anna Maria), 29, 164, 171, 172, 178, **179**, 294, 310, 426, 437, 445, 446, 464, 489, 499, 503, 504, 507.
SCHURMAN (J.G.), Med. Dr. te Utrecht, 172, 178, 503.
SCHURMAN-VAN HARF (Eva), **179**.
SCHUIJL (Wijnand), koopman te Amsterdam, 118.
SCHWARTZENBERG (Frederik van), kapitein en afgev. ter St.-Gen., 240, **436**.

SCIAGLIA (Alessandro), Ital. geestelijke en diplomaat, **29**, 37, 38, 46, 160, 172, 346, 448.
SCRIBANIUS (Carolus), Z.-Nederl. Jezuïet en geleerde, **387**.
SCRIVERIUS (Petrus), geleerde te Leiden, 169, 184, *325*.
SECUNDUS (Janus), Lat. dichter, 13.
SELDEN (John), Engelsch jurist en philogoog, 153, 166, *230*, 333.
SEMET, officier, 460.
SENECA, Rom. wijsgeer, 210, *440*.
SERWOUTERS (Johan), hofbeambte, **252**, 254, 371, 406.
SEVENDER, zie: Zevender.
SEXTUS EMPIRICUS, Grieksch wijsgeer, **148**.
SFONDRATO (Markies de), Sp. hoofdofficier, **69**, 392, 403.
SFONDRATO (Geneviefve, markiezin de), geb. gravin de Tassis, 403.
SIGOT, hoveling van Maria de Medicis, 410.
SILVA (Don Philippes de), Sp. hoofdofficier, **392**.
S.T ALDEGONDE, zie: Marnix.
S.T SEBASTIAAN, 212.
S.T STEPHANUS, 212.
SION (Gabriel de), orientalist te Parijs, **387**.
SIRI, Fr. officier in dienst der St., 285.
SIXTINUS (Suffridus), agent van den Landgraaf van Hessen, **410**.
SLAVATA (G.J. baron van), 232.
SLEIDANUS, zie: Philipson.
SLUCHAR (Juffr.), 386.
SLUYSKEN (Johan), griffier van het Hof van Gelderland, **67**.
SMITHIUS (Johannes), predikant en oudheidkundige te Nymegen, 25, 26, 28, 30, 43, 44, 93, 116, 118, 166, 169, 357, 403, 420.
SNEL, kapitein, 161.
SNOUCKAERT VAN SCHAUBURG (Maerten), dramatisch dichter, 70, 334, 356, 377, 396, 430, 455.
SOHIER (Nicolaas), koopman te Amsterdam, **351**, 353, 354.
SOHNIUS (Johann Wilhelm), raad en secret. van Hendrik Casimir van Nassau, **519**.
SOISSONS, graaf van, zie: Bourbon (Louis de).
SOLMS (Amalia, gravin van), zie: Amalia, Prinses van Oranje.

SOLMS (Johann Albrecht II, graaf van), **6**, 16, 36, 78, 136, 211, 276, 277, 283, 290, 295, 307, 332, 371, 377, 380, 395, 396, 438, 439, 455, 475, 504.
SOLMS (Louise Christina, gravin van), 75, 76, 79, 136, 322, 323. - Zie ook Brederode.
SOLMS (Ursula, gravin van), zie: Dohna.
SOLMS (Anna Elisabeth, gravin van), geb. gravin van Falckenstein, *6*, 482.
SOMEREN (Anthonis van), ritmeester, 265.
SOURDIS (Henri d'Escoubleau de), aartsbisschop van Bordeaux en vlootvoogd, **404**, 405, 458, 476, 504, 505.
SPANJE (Koning van), zie: Philips IV.
SPECX (C.), 185.
SPECX (Jacob), **158**, 489.
SPECX-DOUBLET (Magdalena), *158*, 489.
SPEERUTER, overste in Zweedschen dienst, 93.
SPIERING (Peter), resident van Zweden in den Haag, 325, 362, **473**.
SPINOLA (Ambrosius), Spaansch veldheer, 16, 200, 323, 333, 387, 409.
SPRONSSEN (Jacob), vaandrig, 257.
SPRONSSEN (Johan), commies, later griffier der St-Gen., **257**.
STAECKMANS (Willem), afgev. ter St.-Gen. en dichter, 86, 166.
STAKENBROECK (Jhr. Thomas van), luitenant-generaal der ruiterij, 14, 97-100, 188, 193, 271, 274, 278, 280, 282, 283, 384, 386, 424, 431, 461, 472, 515, 516, 520.
STAKENBROECK-VAN DEN BROUCKE (Walburgh), **520**.
STAFFORD (Lady Mary), geb. Woodhouse, 334, **430**, 455, 464, 467.
STAMPIOEN JR. (Jan Jansz.), rekenmeester in den Haag, **494**, 508, 519, 520.
STAVENISSE (Cornelis van), secret. der Staten van Zeeland, later raadpensionaris, **50**, 355, 478.
STEENWIJCK (Rudolph van), kapitein, 441, **523**.
STEIN CALLENFELS, zie: Callenfels.
STEVIN (Simon), wis- en natuurkundige, **123**.
STICKE (Christoffel), gezant der St.-Gen. te Berlijn, **31**.
STRATEN (Samuel Pietsz. van der), **204**, 366, 387, 388, 393, 394.
STRESO (Casparus), predikant in den Haag, **267**, 335, 354.
STYRUM (Herman Otto, graaf van), commissaris-generaal der ruiterij, 3, 90, 385, 472, 483, 491, **521**.
SUARTENIUS (Henricus), zie: Swarts.
SUERIUS (Catharina), **251**, 464.
SURCK (Anthonis van), **274**.
SUSE (Gravin de la), zie: Champagne.
SWART (Peter de), kapitein, **469**.
SWARTS (Hendrik), afgezet predikant, **9**, 38.
SYNDEREN (Van), kapiteiu, 206, 210.
SYPENESSE (Joh. A. van), 346, 351.
SYPENESSE (Mattheus van), **346**.

T.

TACITUS, 43, *323*.

TASSAROLI, Hertog van Genua, 369.
TASSIN, zaak waarnemer van den Prins in Frankrijk, 136, **444**.
TASSIN (Nicolas), Fransch geograaf, 47.
TERENTIUS, 460.
TERESTEYN (Cornelis van), afgev. ter St.-Gen., 20, 90, 168, 237, 317, 516.
THIBAUT (Hendrik), burgemeester van Middelburg, **483**, 486.
THOU (Jacques Auguste de), Fransch geschiedschrijver, **201**.
THIJSSEN (Bastiaen), scheepskapitein, 231, 515, **522**.
THIJSZ (Maerten), equipagemeester, later scheepskapitein, **237**.
TOELAST (Cornelis), zeeofficier, 360.
TOL, Med. D.r te Brussel, 160.
TORCK (Johan), heer van Nederhemert, kapitein, **149**, 151, 386, 389, 408.
TORCK VAN AELST (Bernhard), heer van Poederoyen, **149**, 151.
TOUR D'AUVERGNE (Henri de la), hertog van Bouillon, 1-5, 8, 11, 14, 17, 18, 31, 32, 67, 68, 70, 71, 88, 97, 129, 130, 187, 189, 196, 266, 284, 286, 293, 294, 296, 305, 406, 459, 461, 466, 467, 498.
TRAUNSTORFF (L.H. von), 48, 49, 58.
TREMOÏLLE (Henri de la), prins van Talmont en Tarente, **487**.
TRESLONG (Caspar van), kapitein, **182**, 197.
TRIEST (Antoon), bisschop van Gent, 470.
TROMP (Maerten Harpertsz.), **328**, 329, 470, 500, 503, 504.
TULDENUS (Diodorus), professor te Leuven, 149 370, 466, 476, 512.
TULLE (Jehan Vincent de), coadjutor van Oranje, 402, 405, 406.

U.

ULFT (Caspar van), deken te Xanten, 89.
ULRICH II, Graaf van Oostfriesland, 297.
URBANUS VIII, Paus, 34, 157, 267, 270, 513.
URBICIUS, Lat. schrijver, 460.
UYTENBOGAERT (Johan), ontvanger der gemeenelandsmiddelen, **148**, 429, 434.
UYTENBOGAERT (Johannes), gewezen predikant, 226.

V.

VAAZ (Juflr.), 363, 377.
VALCKENBURG, zie: Osmael.
VALETTE (Kardinaal de La), zie: Epernon (D').
VALLÉE (Jacques de la), Fransch architect, **134**.
VALLENSIS (Jacobus), lijfarts van den Prins, 150, 151, 264, 283, 455, 457-459.
VARENNE (Markies de), Fransch officier, 80, 81.
VARICARVILLE (De), 456.
VARICK (Philips van), kolonel, **94**.
VARIUS GEMINUS, Rom. redenaar, 440.
VAUFIN (Gédéon de), rentmeester van Château Regnard, 161, 162.
VEDELIUS (Nicolaus), predikant en theol. professor, **208**, 210, 212, 213, 222.
VEGA CARPIO (Lope de), Spaansch dramaticus, 337.
VEINE (Jacques de), secret. van den hertog van Bouillon, **171**, 189.
VEKEN (Jan van der), agent van den Keurvorst van Keulen, 25, 151.
VELARDEZ (Placido), secret. van den hertog van Lerma, 115.
VELEN (Diderik van), drossaard van Emsland, 385.
VELEN, kolonel in dienst des Keizers, 475.
VELTDRIEL (Johannes), afgev. ter St.-Gen., 5, 16.
VENDÔME (François de), hertog de Beaufort, **71**.
VENDÔME (Louis de), hertog de Mercoeur, **71**.
VENNE (Adríaen van de), schilder, 92.
VENOSA (Gesualdo Don Carlo, prins van), Ital. componist, **183**, 184.
VERAGUAS (Hertog van), Spaansch admiraal, 189, 195.
VERDAEUS (Renatus), 322.
VERDUGO (Don GuilieImo), Spaansch gouverneur van de Palts, 416.
VERDUGO (Don Juan), Spaansch gouverneur van Geldern, later van de Palts, 7, 416.
VERGARA (Don Giuseppe de), Spaansch officier, 297, 301, 302, 305, 317, 319, 337, **373**.
VERGILIUS, 12, *13*, *46*, 57, *124*, *138*, *156*, *157*, *181*, 183, *426*, 454, *495*.
VERMERTHEN, drossaard van Vianen, 369.
VERNEUIL (De), Fr. kolonel in dienst der St., **384**-386.
VERSSEN (Lodewijk), Ned. consul te Bayonne, 347.
VERSTRATEN (Willem), med. prof. te Utrecht, **200**.
VERWER (Abraham de), schilder, **145**.
VICO-DIMMER (Jenne Marie), **144**.
VICTOR AMADEUS I, Hertog van Savoye, **316**.
VIÉTE (François), Fr. geleerde, **393**.
VILLALPANDO (J.B.), Spaansch bouwkundige, **37**, 215.
VILLE (Antoine, chevalier de), militair schrijver, **305**.
VILLERS, kapitein, 369.
VINCENT, Fransch musicus, 172, 173, 190.
VINCK (Servaes), kath. geestelijke, 363.
VIRY (François de), Fr. kapitein in dienst der St., **357**.
VISSCHER (Maria Tesselschade), 153, 156-158, 327, 331, 518.
VITRUVIUS, Romeinsch bouwkundige, 37, 53, 54, 137, 138, 182, 511.
VOETIUS (Gisbertus), theol. prof. te Utrecht, 164, 172, **294**, 446, 503.
VOGELAER (Daniel de), Amsterdamsch koopman, 56, **262**, 264.
VOGELAER JR. (Marcus de), Amsterdamsch koopman, 56.

VOLBERGEN (Thymen van), thresorier van den Prins, 205, 378, 383, 395, 399, 406, 434.
VONDEL (Joost van den), 10, 210, 432, 435, 439.
VOORST (Van), 400.
VORSTIUS (Adolphus), professor in de botanie te Leiden, **219**, 221.
VOS VAN STEENWIJCK (De), secret. van den markies van Aytona, 2, 13, 14, 18, 22, 91, 99.
VOSBERGEN SR. (Gaspar van), lid van den Hoogen Raad, afgev. ter Stat.-Gen. en gezant, 9, 77, 90, 91, 96, 104, 110, 189, 193, 194, 247, 325, 341, 350, 483.
VOSBERGEN JR. (Gaspar van), drost van St. Maartensdijk, **325**.
VOSBERGEN-PANHUYS (Barbara van), **193**, 415.
VOSSIUS (Gerardus), professor te Amsterdam, 48, 64, 131, 147, 160, 161, 210, 432.
VOSSIUS (Mattheus), literator, **147**.

W.

WAERDENBURCH (D. van), kolonel, **58**, 353.
WAESSENAER (Jacobus van), wiskundige, 408.
WAGEMANS (Charles), kapitein, **110**.
WAHL (Johann Joachim, graaf von), Beiersch generaal, 230.
WALDECK (Graaf van), 384.
WALDECK (Philips Theodoor, graaf van), 482.
WALLENSTEIN, 66.
WALSINGHAM (Sir Francis), Eng. staatsman, **217**, 218.
WARFUSÉ, zie: Renesse.
WARWICK (Graaf van), zie: Rich.
WASSENAER (Jacob baron van), heer van Obdam, kolonel, **117**, 137, 140, 192 (?), 207, 208, 415, 416, 419, 424, 427, 430, 431, 436, 484 (?), 510, 514, 515.
WASSENAER (Jan van), heer van Duvenvoorde, 77.
WAULFIN, zie: Vaufin.

WELDEREN (Johan van), kolonel, 90.
WELDEREN (Johan van), kapitein, **508**.
WELDEREN (Johan van), ritmeester, **478**.
WENDELIN (Gotfried), kath. priester en sterrenkundige, 149, 173-175, 225, 226, 232, 315, 370, 430, 455, 472, 486, 490, 511, 512.
WERTH (Johann, graaf van), keizerlijk generaal, **94**, 205, 223, 316, 318, 372, 390.
WESTERHOLT, heer van Limbeeck, majoor in dienst des Keizers, 421.
WICKEVOORT (Joan van), koopman te Amsterdam, 411, 412, 432.
WICQUEFORT (Joachim), agent van Saksen-Weimar en Hessen-Cassel, 12, 30, 34, 36, 37, 39, 47, 51, 54, 55, 65, 118, 144, 145, 147, 204, 208, 210, 215, 302, 331, 336, 341.
WILHELM V, Landgraaf van Hessen Cassel, 5, 8, 9, 17, 28, 48, 60, 111, 186, 187, 192, 274, 296, 297, 323.
WILHEM (David de Leu de), raad van den Prins, 32, 38, 43, 61, 72, 84, 87, 89, 100, 105, 108, 109, 112-114, 116-118, 120, 121, 123, 127-130, 133-136, 140, 141, 177, 201-203, 206, 209, 237, 243-245, 251, 253-255, 262, 264, 266-269, 272, 283, 285, 287-290, 296, 302, 303, 306, 310, 312, 315, 316, 321, 323, 324, 326-329, 339, 340, 360, 369, 370, 376, 377, 389, 392, 402, 405, 406, 412, 414.
WILHEM (Michiel de), 133.
WILHEM (Paulo de), koopman te Amsterdam, **112**, 302.
WILHEM-HUYGENS (Constantia de), 38, 100, 105, 238, 414, 434.
WILLEM I, Prins van Oranje, 42, 217, 218, 358.
WILLEM II, Prins van Oranje, 51, 305, 337, 410, 457, 462, 494.
WILLERVAL (Graaf de), Spaansch officier, 69.
WILLIAMS (Sir Abraham), 52.
WILLIAMSON (James), Eng. kapitein in dienst der St., **301**, 311.
WILLICHIUS, 494.
WILMOTH (Henry), Eng. ritmeester in dienst der St., 319.
WINWOOD-BALL (Elisabeth), 218.
WITH (Witte Cornelisz. de), vice-admiraal, **307**, 500, 505.
WITMAECKER (Hans), koopman, 411, 412, 432.
WITT (Jacob de), burgemeester van Dordrecht, **449**.
WITTE (Boudewijn de), raadpensionaris van Zeeland, 21, 50, 56, 237, 267.
WITTENHORST (Van), ex-ritmeester, 115, 135.
WOLFFERSDORFF (Julius), commandant van Werden, 9, 28.
WOLFGANG WILHELM, Hertog van Neuburg, 31, 412.
WTENBOGAERT, zie: Uytenbogaert.
WYKERSHEIM (Wolf Wolfgang van), kapitein, **354**.
WYNBERGEN (Johan van), kolonel, 58, 84, 85, 88, 90, 143, 144, 175, 223, 226, 270, 278, 280, **313**, 317, 319, 340, 416, 426.
WIJNCKELMAN (Jacques), kapitein, **167**.
WIJNCKELMAN (Melchior), officier, **167**, 250, 439, 445.
WIJNGAERDEN (Joris Johan Oem van), raadsheer in het Hof van Holland, **135**, 410.
WIJNHOF (Herman), lid van het Hof van Utrecht, **70**.
WYTS (Jacques), sergeant-majoor en superintendent van den krijgsraad, 27, 110, 117, 127, 204, 223, 241, 243, 438, 520.

Y.

YLEM (Govert van), kapitein, **182**, 197.
YSEMBURG, zie: Isemburg.
YSSELSTEIN, zie: Isselstein.

Z.

ZABARELLA (Giacomo), professor te Padua, **208**.
ZALTBOMMEL (Regeering van), 408.
ZEVECOTE (Jacob van), professor te Harderwijk en dichter, **374**.
ZEVENDER (Jacob Frederik van), heer van Kenenburg, officier, **371**, 491.
ZUERIUS, zie: Suerius.
ZUIDLAND EN MOERMONT (Iman van), gedeputeerde te velde, **305**, 306.
ZWEDEN, zie: Christina en Gustaaf Adolf.